

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
"ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ,"

Βραβευθέν υπό τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις
Ἑταιρείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

- 1 ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΜΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ
- 2 ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΡΩΘΙΕΡΕΩΣ Δ. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΥ
- 3 ΣΥΛΛΟΓΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ ΜΕΤΑ 17 ΕΙΚΟΝΩΝ ΥΠΟ Δ. ΜΑΝΑΚΑ.
- 4 ΕΝΑ ΑΠΡΟΣΜΕΝΟ ΤΑΞΕΙΔΙ ΜΕ ΔΙΑΔΡΟΜΗΝ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΑΜΜΑΚΟΒΙΟΥ ΜΕΤΑ 19 ΕΙΚΟΝΩΝ ΥΠΟ †Θ. Π. ΚΙΑΚΙΔΟΥ
- 5 ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ: ΟΔΟΣ ΒΟΥΛΗΣ 20Α

(ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΣ Γ' ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 18)

1963

- 6 ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΑΝΟΥ ΥΠΟ Κ. Σ. ΒΑΦΕΙΔΟΥ σ. ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ.

ΘΡΑΚΙΚΑ

ΤΟΜΟΣ 37^{ΟΣ}

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΣΑΜΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον εἰς τὰς ἐπιδιώξεις του ἀνέκαθεν περιέλαβε καὶ τὴν ἀναγραφὴν, μετὰ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς, τῶν βιογραφιῶν διακεκριμένων προσώπων τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ἅτινα ἀφήκαν ἀγαθὴν μνήμην εἰς τὰς χρυσὰς δέλτους τῆς ἱστορίας καὶ ἐξαίρονται διὰ τοὺς ἀγῶνας των ὑπὲρ τοῦ Γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ ἀείμνηστος διαπρεπὴς Ἱεράρχης Εἰρηναῖος, κατέλαβε πρωτοποριακὴν καὶ ἐξέχουσαν θέσιν, ὡς σοφὸς ἱστορικός, ὑποδειγματικὸς τῆς θρησκείας μας λειτουργὸς καὶ ἀνώτερος πνευματικὸς ἄνθρωπος. (Ἐμβριθῆ μελέτην του περὶ τῆς «Δημοκρατικῆς Διοικήσεως τοῦ ὑποδούλου Γένους» ἐδημοσίευσαν τὰ «Θρακικά» εἰς τὸν 23ον Τόμον των σελ. 73—77). Ὁ συνάδελφος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, κ. Γ. Κ. Γεωργιάδης, συνδεόμενος διὰ στενῆς γνωριμίας μετὰ τοῦ ἀποδημήσαντος, παρακληθεὶς, διερμηνεῦει κατωτέρω τὰ αἰσθήματα θαυμασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως, ὑφ' ὧν διεπνέετο ὁ ἀλύτρωτος Ἑλληνισμὸς, μετὰ σύμπαντος τοῦ Θρακικοῦ κόσμου.

Τὰ «ΘΡΑΚΙΚΑ»

† Ο ΣΑΜΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μία μεγάλη μορφή της εκκλησίας ο Σάμου Ειρηναίος δεν υπάρχει πλέον εν τη ζωή. Η εκκλησία έχασε τον σοφόν Ίεράρχην, ή Σάμος τον στοργικόν Ποιμένα, ή Όρθοδοξία τον άκαταπόνητον άπολογητήν, ή κοινωνία τον μέγαν ανθρωπιστήν, τὰ γράμματα τον γλαφυρόν συγγραφέα καί ή φιλοσοφία τον βαθυστόχαστον μελετητήν. Καί ήτο πράγματι πολύπλευρος ή προσωπικότης του Σάμου Ειρηναίου. Τον έγνώρισα τό πρώτον ως μαθητής της Θεολογικής Σχολής Χάλκης. Ήτο τότε Δευτερεύων των Πατριαρχείων. Τό επιβλητικόν του παράστημα, ή αριστοκρατική του εμφάνισις, ή ψυχική του ευγένεια, ή μελωδικότης της φωνής του, ή χάρις καί ή δύναμις του λόγου του συνήρπαζαν τον συνομιλητήν του καί τον μετέφερον εις άνώ-

τερους πνευματικούς κόσμους. Είς τήν Πατριαρχικήν αὐλήν, τήν «ἰβωτὸν αὐτῆν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν παραδόσεων ἐβήτευσεν ὁ Εἰρηναῖος ἐπὶ ἐξαετίαν, ἀνεληθὼν εἰς τὸ ὑπατον ἐξίωμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου καὶ μεστὸς ἐκκλησιαστικῆς πείρας καὶ ἔχων ἀρτίαν θεολογικὴν κατάρτισιν χειροτονεῖται ἐπὶ Γερμανοῦ τοῦ Ε΄ Ἐπίσκοπος καὶ τοποθετεῖται τὸ 1913 ὡς Μητροπολίτης τῆς νεωστὶ ἰδρυθείσης τότε Μητροπόλεως Δαρδανελλίων καὶ Λαμψάκου. Δυστυχῶς τὰ ἐπακολουθήσαντα πολεμικὰ γεγονότα δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν Εἰρηναῖον νὰ ἐκδηλώσῃ ἐν ὄλῃ αὐτῇ τῇ λαμπρότητι τὴν δυναμικὴν του προσωπικότητα. Μετὰ ἓν ἔτος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔνθα παρέμεινε μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Κατόπιν ἡ Ἱερά Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως ὠνόμασεν αὐτὸν καὶ πάλιν Δαρδανελλίων καὶ μετὰ τὸν τίτλον τοῦτον ἀνεχώρησε πρὸς περίθλαψιν τῆς ὑγείας του εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐγγραφεῖς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Σορβόνης ἤκουσε μαθήματα ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας καὶ αἰσθητικῆς. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ Παρισίων καὶ συγκεκριμένως τὸν Μάρτιον τοῦ 1926 ἐξελέγη Μητροπολίτης Σάμου ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Εἰς τὴν Σάμον, τὸν εἰδωλλιακὸν αὐτὸν τόπον μετὰ τὴν ψυχικὴν εὐγένειαν τῶν κατοίκων τῆς, εὗρεν ὁ Εἰρηναῖος τὸ κατάλληλον ἔδαφος διὰ νὰ ἀναπτύξῃ ὅλην του τὴν ἀκτινοβολίαν, τὴν πολυσχιδῆ του προσωπικότητα καὶ νὰ ἐκχύσῃ ἀφθόνους τοὺς πλουσίους θησαυροὺς τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος του. Δὲν ὑπῆρξε τομεὺς τῆς ζωῆς, ἐκκλησιαστικός, ἐθνικός, κοινωνικός, πνευματικός, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν ὑπέστη τὴν εὐεργετικὴν του ἐπίδρασιν καὶ νὰ μὴ φέρῃ ἀποτυπωμένην τὴν σφραγίδα τῆς προσωπικότητός του. Δὲν θὰ ἐκθέσω ἐν λεπτομερείᾳ τί ὁ Εἰρηναῖος ἀπέδωκε εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς τομεῖς, περιορίζομαι μόνον νὰ παραθέσω περικοπὴν τῆς προσφωνήσεως τοῦ Δημάρχου Σάμου κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς τριακονταετίας τῆς ἀρχιερατικῆς του ζωῆς: «Λογίζομαι εὐτυχής, λέγει ὁ κ. Δήμαρχος, διότι εἰς ἐμὲ ἔλαχεν ἡ ὑψίστη τιμὴ... ἵνα γίνω ὁ ἐρμηνευτὴς τῶν τοιούτων τιμητικῶν ἐκδηλώσεων καὶ τοῦτο διότι εἰς σειρὰν δεκάδων ἐτῶν παρηκολούθησα ἐκ τοῦ σύνεγγου, εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς, τόσον κατὰ τὰς χαλεπὰς καὶ δυσκόλους ἡμέρας τῆς ξενικῆς κατοχῆς ὅσον καὶ κατὰ τὰς μετέπειτα τῆς ἀπελευθερώσεως εὐτυχεῖς ἡμέρας τὴν πολυσχιδῆ καὶ γονιμοποιὸν δράσιν Σας, καθ' ἣν ἡ ὑπέροχος προσωπικότης Σας, ἐπεβλήθη καὶ μετουσιώθη εἰς φωτεινὸν μετέωρον ἐκπέμπον φωτεινὰς καὶ θερμογόνους ἀκτῖνας πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν...».

Ἄλλ' ὅ,τι κυρίως διέκρινε τὸν Εἰρηναῖον ἦτο τὸ ἀσίγητον πάθος του πρὸς τὴν μελέτην καὶ ἔργα φιλολογίας καὶ βιολογίας καὶ φιλοσοφικὰ Συγγράμματα διαφόρων κοσμοθεωριῶν, γράφει ὁ ἴδιος, ἦσαν τὰ ἀντικείμενα τῶν μελετῶν μου καὶ Συγγράμματα χριστιανικῆς φιλοσοφίας Ρώσων σοφῶν πρὸς ἀποσαφήνισιν καὶ ἐμβάθυνσιν τῶν μυστηριακῶν ἀληθειῶν τοῦ πνεύματος διὰ νὰ καταλήξῃ κατόπιν τῶν μελετῶν του αὐτῶν εἰς τὴν θαυμασίαν διατύπωσιν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ μάλιστα ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι σύνθεσις τοῦ ἀρχαίου ἀπολλωνείου χαροποιοῦ πνεύματος ὡς μορφῆς καὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς πνευματικοῦ βάθους, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος, ὡς ὑπερτάτη ἀξία γίνεται τὸ μέτρον καὶ ὁ ρυθμὸς τῆς πνευματικῆς πορείας τοῦ κόσμου.

Οἱ πέντε ὀγκῶδεις Τόμοι τῶν «Μελετημάτων» του, τοὺς ὁποίους μᾶς ἀφῆκε, θὰ μαρτυροῦν ἔσασαι τὴν μεγάλην του πνευματικὴν καλλιέργειαν, τὴν σοφίαν του, τὴν πραότητα τῆς ψυχῆς του, τοὺς ἀγῶνας του ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὴν θαθεῖαν πίστιν του εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἄνθρωπον.

Ἄς εἶναι αἰώνια ἡ μνήμη του.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

† ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

Μ. Διδάσκαλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου—Δημοσιογράφος—Ἐπίτιμος Ἀρχισυντάκτης τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκος» Ν. Ὑόρκης καὶ Ἐπίτιμον Μέλος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου

(Ἡ ἀνωτέρω φωτογραφία ἐπεδόθη ἰδιοχείρως εἰς τὸν κ. Φ. Μανουηλίδην «μετ' ἐξαιρετικῆς ἐκτιμῆσεως καὶ ἀγάπης» κατὰ τὴν εἰς Νέαν Ὑόρκην—Ἰούνιος 1963—συνάντησίν των).

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

«Ο Δημήτριος Καλλιμάχος ἐγεννήθη περὶ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ 19ου αἰῶνος στὴ Μάδυτο τῆς Α. Θράκης. Ἐσπούδασε στὴν Πόλι, στὴν Σμύρνη, καὶ στὴν Ἀθήνα. Στὴν Ἀμερικὴ μετέβη στὰ 1914 καὶ ἔκτοτε, χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀνάπαυλα, ἐμάχητο καὶ ἠγωνίζετο καὶ μιλοῦσε καὶ ἐφώναζε διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ὀρθοδοξίαν, τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ φωνὴ του ἀγνή, θερμή, παλλόμενη, γεμάτη γενναϊότητα καὶ τόλμη, δὲν ὑπέστη εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ δῖαστήμα κανενὸς εἶδους πτώσιν ἢ ὕφεσιν. Πάντα στὴ διαπασῶν ἀκουγόταν μὲ τὸ ἴδιον πολεμικὸν μένος. Ἐπρόκειτο γιὰ ἀγωνιστικὴν φυσιογνωμίαν ἀκατάβλητον καὶ ἀδάμαστον, ποῦ τολμοῦσε νὰ διακυρήτῃ τὴν ἀλήθειαν, χωρὶς νὰ ὀρρωδᾷ μπροστὰ σὲ τίποτε ἐνάντιον καὶ ἀντίθετον τῶν ξεκαθαρισμένων του πεποιθήσεων. Ὁ Δρ Καλλιμάχος ἐδικαίωνε τὸ ὄραϊον του ἑλληνικὸν ἐπώνυμον στὸ ἀκέραιον. Διότι ἡ ζωὴ του ἀληθινὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἦτο παρὰ μία μάχη ὄραϊα! Οὐδεμίᾳ ἄλλῃ φυσιογνωμίᾳ στὸν τομέα τῆς δημοσιογραφίας ὑπῆρχε μέσα στὶς τάξεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς ποῦ θὰ μπορούσε, ὄχι νὰ τὸν συναγωνισθῇ, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ παραλληλισθῇ μαζί του. Ἦταν ἔκτος συναγωνισμοῦ, μοναδικός. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀμερικῆς, ποῦ στάθηκε τόσο ἀτυχὸς σὲ ἄλλες περιπτώσεις καὶ ὁσμεία, σημαντικώτατα, στὸ πρόσωπο τοῦ Θρακιώτη αὐτοῦ κληρικοῦ - διακονομένου, ὑπῆρξεν ἀφαντάστως τυχερός, διότι σ' αὐτὸ τὸ ἐκφραστικὸ πρόσωπο, ποῦ ὅταν ἀγόρευε θύμιζε λιοντάρι ἀδάμαστο, βρῆκε τὸν ἀδιάλλαχτο, τὸν πεισματάρη, τὸν γενναῖο καὶ ἀφοβοῦ, τὸν ἀκούραστο καὶ ἀδίσταχτο συνήγορο τῶν πόθων καὶ καύμων του. Πολλὰ ἐπὶ τὰ καλὰ ἔργα τῆς ἐν Ἀμερικῇ ὁμογενείας, ὀφείλονται στὸ ὅτι ὁ Καλλιμάχος τὰ ὑπεράσπισε καὶ ἀγωνίσθηκε γιὰ νὰ γίνονιν πράξι. Ὅ,τι καὶ νὰ πῆ καὶ νὰ προσθέσῃ κανεὶς, δὲν θάναϊ ἀρκετὸ γιὰ νὰ τὸν δώσῃ ἀκέραιο, γιὰτὶ ὁ Καλλιμάχος ἦταν ἕνα ἀπίθανο ἠφάιστειο, καλῶς ἐννοουμένου πατριωτισμοῦ, ποῦ βρισκόταν πάντα σὲ δράση καὶ κανεὶς δὲν ἤξερε τί ἔκρυβε μέσα του καὶ τί μπορούσε νὰ ἐκτινάξῃ στὴν ἐπιφάνεια. Φρουρὸς ἀκοίμητος τοῦ συνόλου τῶν ἀποδήμων, ὁ Πρωθιερεὺς - Δημοσιολόγος Καλλιμάχος ἔγραφε καὶ κατήγγειλλε καὶ χτυποῦσε, μὲ τὸ ἀκαταμάχητο φραγγέλιο ποῦ ἦταν ἡ πέννα του, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὅπου τέλος ἔβλεπε ἐχθροὺς κρυφούς καὶ φανερούς, ἀπ' αὐτοὺς ποῦ βάλθηκαν νὰ ξεκάμουν τὸν Ἑλληνισμό, ἐποχρωματίζοντάς τον γιὰ νὰ τὸν καμορώνουν ἔτσι, σάν... φιλέλληνα! Ἀπέθανε μὲ τὴν ζωηρὰν ἀπογοήτευσιν καὶ τὸ πικρὸν παράπονον διὰ τὴν «κατάπτωσιν, εἰς ἣν εὐρίσκεται ἡ ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς, διὰ τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκῶν σχολείων πρὸς ἰσόρροπον τῆς νεότητος καὶ ὑπεστήριξε πάντοτε ὅτι ἐὰν δὲν ἐλαμβάνοντο ριζικὰ μέτρα, τὰ ἑκατομμύρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ τούτου, ἦσαν καταδικασμένα. Δυσανασχετοῦσε καὶ ἐλλίβετο ὅταν ἔβλεπεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀνάλογος ἀντίθρασις ἐκ μέρους τῆς ἐκκλησίας, τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῶν πολυπληθῶν Σωματείων καὶ μαχητικῆ ἀντίκρουσις τῆς ὀργανωμένης προπαγάνδας, ἣτις ὠργιάζε καὶ ἐλυμαίνετο τὰ ἔθνικὰ μας ζητήματα ἐν Ἀμερικῇ, Καναδᾷ καὶ ἀλλαχοῦ.

Φ. Μ. «ΘΡΑΚΙΚΑ»

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἅμα τῇ θλιβερᾷ ἀναγγελίᾳ τοῦ θανάτου, ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ τὰς κάτωθι δύο ἐπιστολάς:

«17η Ὀκτωβρίου 1963

Πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τοὺς Οἰκείους τοῦ ἀποθανόντος Δημητρίου Καλλιμάχου

Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Εἰς Νέαν Ὑόρκην

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σὰς περιγράψωμεν τὴν βαθυτάτην θλίψιν καὶ συντριβὴν, ἣν μὰς ἐπροξένησεν ὁ ἀναγγελθεὶς διὰ τῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων θάνατος τοῦ ἀνεκτιμήτου καὶ σεβαστοῦ φίλου μας, πατρὸς καὶ οἰκείου σας Δ. Καλλιμάχου.

Εύρισκόμεθα από ἐτών εἰς στενήν καὶ καρποφόρον συνεργασίαν, εἶχομεν δὲ πυκνήν ἀλληλογραφίαν μετὰ τοῦ μεταστάντος, ἢ τελευταία ἐπιστολῆ τοῦ ὁποῦοῦ καθὼς καὶ ἡ ἀπάντησίς μας ἐχρονολογεῖτο τὸν παρελθόντα μῆνα. Ἐγνωρίζαμεν καὶ ἀπὸ τὴν πρόσφατον προσωπικὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Προέδρου μας εἰς Ν. Ἰόρκην ὅτι καὶ λόγῳ τῆς ἡλικίας του κατετρύχετο ἀπὸ ἀσθενείας καὶ ὑπερκόπωσης, αἵτινες δὲν τὸν ἠμπόδιζον νὰ ἐξακολουθῇ τὰς μελέτας του καὶ νὰ γράφῃ νυχθημερόν διὰ τὰ ἐθνικὰ μας ζητήματα, διὰ τὴν παιδείαν, διὰ τὰ συμφέροντα τῆς ἀγαπητῆς κοινῆς μας πατρίδος Θράκης, ὡς καὶ διὰ κάθε θέμα ὕπερ ἀφέωρα καὶ ἐνδιέφερε τὸν ἐν ἀποδημίᾳ Ἑλληνισμόν τῆς Ἀμερικῆς. Ὅτι καὶ ἂν γράψωμεν διὰ τὴν πολυσχιδῆ καὶ κολοσσιαίαν δράσιν τοῦ πατρὸς Καλλιμάχου θὰ εἶναι κατώτερον τῆς πραγματικότητος. Δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ὑμνήσῃ καὶ νὰ θαυμάσῃ κανεὶς ὅσα μὲ τρόπον ἀκαταπόνητον καὶ χαλκέντερον ἔγραψε καὶ ἐπραγματοποίησεν ὁ σπάνιος αὐτὸς ἱερεὺς δημοσιογράφος, ἀντιπρόσωπος Σωματείων καὶ ἄλλων κοινωφελῶν σκοπῶν, καθ' ὅλον τὸν μακρὸν βίον του, ὃν ἀφιέρωσεν εἰς τὴν πατρίδα, ὁ πολυσθέβαστος καὶ ἀλησμόνητος νεκρός. Μὲ πολλὴν καὶ θαθεῖαν συγκίνησιν χαράττομεν τὰς ὀλίγας αὐτὰς γραμμὰς καὶ δὲν συλλυπούμεθα μόνον τοὺς οἰκείους καὶ ἀμέσους συνεργάτας του, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὴν Θρακικὴν οἰκογένειαν, τοὺς ὁμογενεῖς τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὅλους ἐκείνους, οἵτινες κατέφευγον εἰς αὐτόν, ὡς σάνίδα σωτηρίας, διὰ τὰ ζητήματά μας, ἐκπαιδεύσεως, προπαγάνδας καὶ σωματειακῆς ἐκπροσωπήσεως. Ἰδιαιτέρως συλλυπούμεθα ἑμαυτοὺς δηλαδὴ τὸ Θρακικὸν Κέντρον καὶ τὸ Σύγγραμμά του τὰ «Θρακικά», ἅτινα χάνουν τὸν ἀναντικατάστατον ἀντεπιστέλλοντα, τὸν συμμεριζόμενον τὴν σωματειακὴν μας προσπάθειαν καὶ τὸν κατ' ἐπανάληψιν, διὰ τῶν κριτικῶν του εἰς τὸν «Ἐθνικὸν Κήρυκα» ἐξάραντα καὶ ἐξυμνήσαντα τὸ ἔργον μας. Ὅλοι μας στερούμεθα ἑνὸς πραγματικοῦ Ἑλλήνος πατριώτου, ὁ ὁποῖος ἠγάπησε καὶ ὑπηρετήσε μὲ φανατισμόν ὅλα τὰ θέματα, ἅτινα ἐνδιέφερον τὴν ἀγαπητὴν του Ἑλλάδα.

Ὁ Θεὸς ἅς ἐναπαύσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκλιπόντος καὶ ἡ μνήμη του ἅς μᾶς εἶναι ὑποδειγματικὴ καὶ αἰώνια.

Μὲ ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην

Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου
ἐπὶ 35ετίαν καὶ πρώην Ὑπουργός»

«17 Ὀκτωβρίου 1963

Πρὸς τὴν ἀξιότιμον Διεύθυνσιν τῆς Ἐφημερίδος «Ἐθνικὸς Κήρυξ»

Εἰς Ν. Ἰόρκην

Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Χωρὶς προσωπικὴν μας γνωριμίαν εὕρισκόμεθα ἀπὸ ἐτών εἰς φιλικὴν ἐπαφὴν μὲ τὴν ἔγκριτον καὶ παγκοσμίου φήμης ἐφημερίδα σας διὰ τοῦ συνεργάτου καὶ ἀρχισυντάκτου σας Δημητρίου Καλλιμάχου. Εἶναι φυσικὸν συνεπῶς νὰ ἀπευθύνωμεν τὴν παρούσαν διὰ νὰ ἐκφράσωμεν μὲ βαθυτάτην θλίψιν καὶ εἰλικρινῆ συγκίνησιν τὰ συλλυπητήριά μας καὶ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ πένθος σας ἐπὶ τῇ ἀπώλειᾳ ἑνὸς κορυφαίου πατριώτου καὶ ἀνεκτιμήτου Ἑλλήνος, διαπρεποῦς δὲ δημοσιογράφου καὶ πολυγραφωτάτου ἐκ Θράκης συμπατριώτου μας. Ὅτι δῆποτε καὶ ἂν ἐπιχειρήσῃ κανεὶς νὰ γράψῃ διὰ τὴν πολύμορφον καὶ κολοσσιαίαν ἐθνικὴν δράσιν τοῦ ἀποθανόντος τετιμημένου νεκροῦ, θὰ εἶναι κατώτερον τῆς πραγματικότητος. Ὁ Πρωθιερεὺς Καλλιμάχος ἠνάλωσεν ὀλόκληρον τὸν βίον του εἰς εὐσυνείδητον καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἐπαίνου ἐξυπηρέτησιν τῶν ζητημάτων τῆς ἀγαπητῆς του Ἑλλάδος καὶ τῆς Θράκης ἐξ ἧς κατήγετο, δὲν ἀφῆκε δὲ κανένα ἀπὸ τὰ φλέγοντα ζητήματα, ἅτινα ἀφοροῦν τὸν ἐν

Ἀμερικῆ πολυπληθῆ Ἑλληνισμόν, νὰ μὴ τὰ πραγματευθῆ μὲ τὴν ἀκούραστον γραφίδα του μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του. Ὁ Ἑθνικὸς Κῆρυξ στερεῖται ἐνὸς πολυτίμου καὶ ἐξαιρετικοῦ συνεργάτου. Ἡμεῖς δὲ ἤτοι τὸ Θρακικὸν Κέντρον καὶ τὸ Σύγγραμμά του τὰ «Θρακικά», δεῦν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ μέλλον νὰ ἔχωμεν τὰς πολυτίμους πληροφορίας καὶ τὴν σοφὴν καθοδήγησίν του, ὡς πρὸς τὰ μεγάλα θέματα, ἅτινα ἐνδιαφέρουν τὴν ἐν Ἀμερικῇ ὁμογένειαν. Αἱ θαυστοχάστοι μελέται του καὶ ὁ ὄγκος τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἐγκαταλείπει θὰ ἀποτελέσουν τὸν δίκαιον ἔπαινον, ὅστις θὰ ἐμπνέη τὰς μελλούσας γενεάς, ἢ δὲ μνήμη του, ἀφετηρία ἐξαιρετικῶν ἀγώνων, θὰ παραμείνῃ ζωντανὴ καὶ θὰ καθοδηγῆ ὅλους ἡμᾶς εἰς τὸν ὠραῖον δρόμον τῆς πρὸς τὴν πατρίδα ἀφοσιώσεως, ὃν ἐχάραξε πρὸς μίμησίν μας. Θὰ εἰμεθα εὐτυχεῖς ἂν ὁ Ἑθνικὸς Κῆρυξ, διὰ τοῦ ἀντικαταστάτου τοῦ ἐκλιπόντος ἀγαπητοῦ καὶ σεβαστοῦ φίλου, εὐαρεστηθῆ νὰ συνεχίσῃ τὴν συνεργασίαν, ἢ στέρησις τῆς ὁποίας θὰ μᾶς εἶναι ὄχι μόνον ὀδυνηρά, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαθὴς διὰ τὸ σωματειακὸν καὶ ἐκδοτικὸν ἔργον μας. Σὰς παρακολουθεῖ ὅπως, ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω θερμοτάτων συλλυπητηρίων μας, δεχθῆτε ἐπ' εὐκαιρίας τὰς εὐχαριστίας μας διὰ τὰς καλὰς διαθέσεις, ἃς ἡ ὑμετέρα ἐφημερίς πάντοτε ἐπέδειξε διὰ τὸ Θρακικὸν Κέντρον καὶ τὰ «Θρακικά».

Ἐπὶ τούτοις διατελούμεν,

Μὲ ἰδιαιτέραν φιλίαν καὶ ἐκτίμησιν

Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου
ἐπὶ 35ετίαν καὶ πρώην Ὑπουργὸς»

Αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν «Καθημερινὴ» καὶ «Ἔστια» 15ης καὶ 16ης Ὀκτωβρίου 1963 ἐδημοσίευσαν τὰ κάτωθι σχόλια:

«Ἐκ Ν. Ὑόρκης, ἀνηγγέλθη ὁ θάνατος τοῦ 84ετοῦς ἀρχισυντάκτου τοῦ ἐκεῖ ἐκδιδομένου «Ἑθνικοῦ Κήρυκος» Δ. Καλλιμάχου.

Ὁ θάνατος τοῦ θητεύοντος εἰς τὴν ἐνεργὸν δημοσιογραφίαν καλοῦ Ἑλλήνου θὰ λυπήσῃ γενικῶς τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Ἀμερικῆς, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰδῶ πολυαρίθμους φίλους του. Ὑπηρετῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας προσῆλθεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ μετ' αὐτοὺς τὴν ὁδὸν τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου διεκρίθη διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλλήνου μετανάστου ἀγῶνα του». (Ἔστια 15-10-63).

«Ἀπεβίωσεν εἰς Νέαν Ὑόρκην ὁ ἀρχιμανδρίτης Δ. Καλλιμάχος εἰς ἡλικίαν 84 ἐτῶν. Ὁ ἀποθιώσας, ὁ ὁποῖος μέχρις ἐσχάτων καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς σχεδὸν τῆς ἐκδόσεως τοῦ «Ἑθνικοῦ Κήρυκος» τῆς Νέας Ὑόρκης εἰργάζετο ὡς ἀρχισυντάκτης τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς ἡμερησίας ἐφημερίδος, ἤδυσήθη νὰ συνδυάσῃ τὸν ἱερωμένον καὶ ἱεροκήρυκα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸν ἑθνικὸν ἐγγωνιστὴν καὶ τὸν ζωντανὸν καὶ καλλιεπῆ δημοσιογράφον. Συγγραφεὺς πολλῶν ἔργων, θρησκευτικῶν, ἑθνικοῦ περιεχομένου καὶ διδακτικῶν, ὅπως ἐκεῖνο τὸ πλήρες βασθεῖας γνώσεως τοῦ ἀμερικανικοῦ τρόπου ζωῆς — «Πῶς προσδεύουν οἱ Ἀμερικανοὶ» — ἐπηρέασε γενεὰς μεταναστῶν καὶ κατέστη πανελληνίως γνωστός. Συλλυπούμεθα τὴν ἐφημερίδα τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ἐθήτευσε, καθὼς καὶ τοὺς οἰκείους του».

(«Καθημερινὴ» 16-10-63).

Ἐκτὸς τῶν ἄνω, παραθέτομεν αὐτοσίαν καὶ τὴν ἀπὸ 29-8-63 κριτικὴν του δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸν «Ἑθνικὸν Κήρυκα» τῆς Νέας Ὑόρκης, δεῖγμα, ἐκ τῶν πολλῶν ὁμοίων δημοσιευμάτων του, τῆς πρὸς τὴν πατρίδα του

Θράκη, τὸ Θρακικὸν Κέντρον καὶ τὸ Σύγγραμμά του τὰ «Θρακικά», ἰδιαιτέρως ἐκτιμήσεως, στοργῆς καὶ ἀγάπης.

«Τελευταίως ἐκυκλοφόρησεν ὁ 36ος Τόμος τῶν «Θρακικῶν» τὰ ὁποῖα ἐκδίδει τὸ «Θρακικὸν Κέντρον» τῶν Ἀθηνῶν. Δι' αὐτὴν δὲ τὴν γόνιμον καὶ ἀξιοθαύμαστον δρᾶσιν αὐτὸ τὸ «Θρακικὸν Κέντρον» ἐβραβεύθη ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐν Παρισίοις «Ἐταιρίαν πρὸς Ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν».

Δικαιολογημένη αὐτὴ ἡ ἐπιβράβευσις. Διότι τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου προΐσταται ἀπὸ 30 καὶ πλέον ἐτῶν ἕνας δλοζώντανος Ραιδεστινὸς ἐθνικὸς παράγων, ὁ κ. Φίλιππος Μανουηλίδης, διατελέσας, ἐπὶ μακρὰ ἔτη, Γερουσιαστὴς καὶ βουλευτὴς καὶ ὑπουργὸς παντοίων Κυβερνήσεων — καθιερώθη εἰς τὴν πνευματικὴν, κοινωνικὴν καὶ φιλανθρωπικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Εἰς τὸν τελευταῖον 36ον Τόμον δημοσιεύονται καὶ περισπούδαστα ἐπιστημονικὰ Μελετήματα καὶ τοῦ τελευταίως θανόντος Βυζαντινολόγου Μητροπολίτη Κορυτσᾶς Εὐλόγιου, ὁ ὁποῖος διετέλεσε καὶ Καθηγητὴς τῶν δύο Πανεπιστημίων, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ Μελετήματα τοῦ σοφοῦ Καθηγητοῦ φέρει τὸν τίτλον: «Ἐπίσκοποι, Λόγιοι, Ἐπιστήμονες καὶ Εὐεργεταὶ Ἱερὰ κλείας». Πρόκειται περὶ τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποῖους ἀνέδειξε κυρίως ἡ Θράκη πρὶν ἐπὶ τὴν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μετὰ ταῦτα μέχρι σήμερον. Αὐτὸς ὁ ἀληθινὰ χαλκέντερος Βυζαντινολόγος Κορυτσαῖος Ἱεράρχης δὲν ἄφησε τίποτε χωρὶς νὰ τὸ ἐρευνήσῃ εἰς τὰ δημοσιευόμενα ἐπιστημονικὰ Μελετήματά του. Ἀφοῦ εἰς τὰς σελίδας 84 καὶ 139 ἀναλύει ἀκρόμῃ καὶ τὰς βυζαντινὰς ἐρεῦνας τοῦ ἡδῆ Ἐπιτίμου Ἀρχισυντάκτου τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκος» εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῶν χειρογράφων τῆς Πάτμου τὸ 1911, καθὼς καὶ εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Κορυτσᾶς καὶ τῆς Μοσχολέως τὸ 1912.

Ὡς δὲ ἦτο φυσικὸν αὐτὸς ὁ Κορυτσαῖος σοφὸς Ἱεράρχης ἀφιέρωνει τὰς σελίδας (137—139 καὶ 51—58) διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν πολυμερῆ ἀξιοθαύμαστον δρᾶσιν τοῦ ἐκ Ραιδεστοῦ τῆς Θράκης Φιλίππου Μανουηλίδη τοῦ ἀπὸ τριανταπέντε ἐτῶν ἴσοβίου Προέδρου τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου».

Ἀπὸ αὐτῆς τῆς σελίδος τοῦ Κορυτσαίου σοφοῦ Ἱεράρχη καὶ ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν WHO'S WHO (ἐκδοσις 1962) ἀρύομαι τὰς πληροφορίας διὰ νὰ παρουσιάσω τὴν ζωὴν καὶ πολυμερῆ δρᾶσιν τοῦ προέδρου τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου», τοῦ βραβευμένου ἀπὸ τὰ δύο Ἀκαδημαϊκὰ Ἰδρύματα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Παρισίων. Τὸ πρᾶττον, διότι αἱ τριάντα χιλιάδες Θράκες τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Καναδά, ἀφοσιωμένοι εἰς τὴν ἰδεολογίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Κήρυκος, ἐφημερίδος κατ' ἐξοχὴν τῶν Ἀλυτρώτων, θὰ ἤβελαν νὰ πληροφορηθοῦν διὰ τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ δημιουργικοῦ Προέδρου τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου».

Γεννηθεὶς εἰς τὴν Ραιδεστον τὸ 1884 ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων. Ἐμπορος, μὲ ἐφοπλιστικὰ καὶ βιομηχανικὰ ἀσχολούμενος, καὶ συγγραφεὺς, διετέλεσε πολιτευτὴς Ραιδεστοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ Ἐβρου. Εἶχεν ἐκλεγῆ Πληρεξούσιος τῆς Τρίτης Ἐθνοσυνελεύσεως τὸ 1910, καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Τετάρτης Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1923. Διετέλεσε γερουσιαστὴς τὸ 1928 καὶ τὸ 1946. Βουλευτὴς δέ, τὸ 1935 καὶ τὸ 1950.

Ἐργαστὴς τῆς Ὑγιεινῆς τῆς Κυβερνήσεως Θ. Παγκάλου τὸ 1925. Ἐργαστὴς τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Κυβερνήσεως Γ. Παπανδρέου τὸ 1944—1945. Ἐργαστὴς τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας τῆς Κυβερνήσεως Δ. Μαξίμου τὸ 1947. Ἐργαστὴς τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης τῆς Κυβερνήσεως Πλαστήρα τὸ 1950.

Κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν διετέλεσε πρόεδρος τῆς Τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς Ἀπελευθερώσεως, παραμείνας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν γερμανικὴν κατοχὴν.

Πρόεδρος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Θρακικῆς Ἐνώσεως καὶ μέλος τῆς Πατριαρχικῆς Ἐπιτροπῆς — μὲ ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως — διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν προσφύγων ἴδρυσε τὸ Θρακικὸν Κέντρον.

Συνεχίζων ὁ σοφὸς Κορυτσαῖος Ἱεράρχης τὴν ἀναγραφὴν τονίζει διὰ τὸν Ραιδεστινῶν πολιτικὸν καὶ Πρόεδρον τοῦ ἱδρυθέντος «Θρακικοῦ Κέντρου» καὶ τὰ ἑξῆς: Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἀγορεύσεων του καὶ τῆς δραστηριότητος τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξε διὰ τοὺς ἐκπατρισθέντας συμπολίτας του, διενήργησε μὲ τὸν τότε ταμίαν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου κ. Δ. Χατζηγιαννάκη, ἔρανον πολλῶν ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἅτινα διενεμήθησαν, δι' εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς, μεταξὺ τῶν προσφύγων Θρακῶν καὶ Μικρασιατῶν, οἵτινες συνέρρευσαν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Δὲν παρελείφθη ὡσαύτως ἡ διάθεσις Κληροδοτήματος πρὸς προικοδότησιν ἀπόρων κορασίδων ἐκ Θράκης καταγομένων. Πρέπει νὰ ἀναφερθῇ ὅτι ὁ ἐκ Θράκης Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων τοῦ Λονδίνου Γερμανὸς Στρηνόπουλος ἐφίερωσε κληροδοτήμα ἐκ 1500 λιρῶν, ἐκ τῶν τόκων τοῦ ὁποίου προικοδοτοῦνται ἄποροι νεάνιδες ἐκ Δελτιανῶν τῆς Θράκης, τὸ ὅποιον διαχειρίζεται τὸ Θρακικὸν Κέντρον.

Ὁ σοφὸς τῆς Κορυτσᾶς Ἱεράρχης ἀναφέρει καὶ τὸ ἐπιβλητικὸν πολιτικὸν Μνημόσυνον εἰς τὸν Παρνασσὸν ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων μὲ ὁμιλητὴν τὸν κ. Μανουηλίδην καὶ μὲ ἀκροατὰς τοὺς ἐπισήμους καὶ τοὺς ἐν γένει ἀριστεῖς τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας (σελ. 51—58).

Συνεχίζων ὁ σοφὸς Κορυτσαῖος Ἱεράρχης τὴν ἀναγραφὴν, προσθέτει καὶ τὰ ἑξῆς: ὅτι ὁ κ. Μανουηλίδης ἀφίερωσε μέγα μέρος τῆς ζωτικότητός του εἰς τὴν ἐκδοσιν τῶν «Θρακικῶν». Εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ζητημάτων τῆς πατρίδος του Θράκης ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς, ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς.

Ὁ πρόεδρος τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου» ἐμπνευστὴς τῆς ἰδέας συνεργασίας ὄλων τῶν προσφυγικῶν Σωματείων Θρακῶν, Μικρασιατῶν, Ποντίων, ἀνερχομένων εἰς πολλὰς δεκάδας ἐν Ἀμερικῇ, εὐρίσκειται εἰς συνεχῆ ἐπαφὴν μετὰ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, τῆς «Παιθρακικῆς Ἐνώσεως» καὶ ἄλλων παραγόντων. Ἐδημοσιογράφησε καὶ εἰς τὸν Ἐθνικὸν Κήρυκα. Ἀνεδημοσίευσεν δὲ εἰς τὰ «Θρακικά» εἰς πενήντα καὶ πλέον σελίδας τὰς ἀποκαλύψεις τοῦ Ἐθνικοῦ Κήρυκος σχετικῶς μὲ τὴν θράσιν τῶν Βουλγάρων τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν καὶ τοῦ Καναδά.

Αὕτῃ εἶναι ἡ συνεχιζομένη ἐθνικὴ δράσις τοῦ ἐκ Θράκης ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἐτίμησε τὸ Ἔθνος ὡς Γερουσιαστὴς, βουλευτὴς καὶ ὡς Ὑπουργὸς παντοίων ἐθνικῶν Κυβερνήσεων.

Δ. Κ.

ΣΥΛΛΟΓΗ ΑΦΗΓΗΣΕΩΝ, ΘΡΥΛΩΝ, ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ

Υπό Δ. ΜΑΝΑΚΑ, σ. δημ/λου Διδυμοτείχου

Ἡ σύνταξις τῶν «Θρακικῶν» μετ' εὐχαριστήσεως δημοσιεύει πραγματείαν ὀλοκληρωμένην περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Διδυμοτείχου μετὰ πολλῶν φωτογραφικῶν, σημαντικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν ἐμφανίζονται εἰς τὰ «Θρακικά» πραγματεῖαι καὶ μελέται τοῦ κ. Δημητρίου Μανάκα συνταξιούχου διδασκάλου, ὅστις μὲ τὴν ἀκατάπνητον συγγραφικὴν του ἐπίδοσιν καὶ μὲ τὰς ἄλλας ὑπὲρ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου πολυτίμους φροντίδας του, κατέδειξε τὴν στοργὴν καὶ ἀγάπην του διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Θράκην, δικαίως δὲ κατέλαβεν ἐξαιρετικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν πολυτίμων συνεργατῶν μας.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ (ὑπὸ τοῦ Συγγραφέως)

Εἶναι ἐπιβεβλημένον εἰς πάντα ἄνθρωπον νὰ γνωρίζῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του. Εἶναι τραγὴ προσβολὴ νὰ ἐρωτᾶται κανεὶς περὶ τῆς ἱστορίας τῆς γενετῆρας του καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ τί ν' ἀπαντήσῃ. Πολλοὶ πατριῶται μας ἐρωτῶμενοι δὲν γνωρίζουν οὐδέν, παραπέμπουν δὲ τὸν ἐρωτῶντα εἰς ἄλλα πρόσωπα ἢ εἰς ἱστορικὰ πηγὰς. Ἐχουν δίκαιον οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶτε μορφωμένοι εἶναι εἶτε ὄχι. Δὲν ἐμελέτησαν τὴν ἱστορίαν τοῦ Διδυμοτείχου. Δὲν ἔγραψε κανεὶς τίποτε τὸ τακτοποιημένον. Ἐλάχιστα μεταδίδονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν ἱστορικὰ γεγονότα, συγκεχυμένα, ὅμως, χωρὶς σειρὰν πολλάκις ὑπερβαλλόμενα ἢ καὶ ἑλλιπῆ. Οἱ λόγοί μας δὲν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν μελέτην τοῦ τόπου αὐτοῦ ὃ ὁποῖος ἔχει ἱστορικὸν παρελθὸν καὶ πλούσιον ἀρχαιολογικὸν ὕλικόν.

Τελευταίως ἔγραψαν μερικοὶ καλὰ καὶ ἀρκετὰ σοβαρὰ πράγματα εἰς τὰ «Θρακικά» καὶ εἰς ἄλλας ἐκδόσεις ὅπως, ὁ πολυγραφώτατος Ἀρχιμανδρίτης - καθηγητῆς κ. Νικόλαος Βαφείδης, ὁ καθηγητῆς φιλόλογος κ. Εὐθυμίου Γρηγόριος λίαν σοβαρὰ καὶ ἐμπεριστατωμένα, ὁ ἀείμνηστος ἰατροφιλόσοφος Κωνσταντῖνος Κουρτίδης, ὁ ἀοιδὸς ἱστορικὸς Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης ἰατρὸς ἐκ Σαμοθράκης. Ὅλίγα τινὰ ἔγραψαν αἱ ἐγκυκλοπαίδειαι Ἐλευθερουδάκη καὶ Μακρῆ, ἡ ἱστορία Παπαρη-

γοπούλου και τελευταίως ὁ ἀξιότιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Βακαλάκης. Ὅσα ἐμόχθησαν καὶ ἔγραψαν οἱ κατωτέρω λόγιοι καὶ ἔγκριτοι ἐπιστήμονες εἶναι ἄγνωστα εἰς ὄλους σχεδὸν τοῦ Διδυμοτειχίτας διότι δὲν ἀποτελοῦν ἓν ἑνιαῖον σύνολον ἀλλὰ εἶναι διεσπαρμένα εἰς πολλὰ βιβλία τὰ ὁποῖα δυσκόλως δύναται κανεὶς νὰ ἀναγνώσῃ.

Διαπιστώσας τ' ἀνωτέρω δὲν ἀποκρύπτω τὴν θλίψιν μου καὶ δι' αὐτὸ ἀνέλαβον νὰ γράψω κατὰ σειρὰν τοῦλάχιστον ὅσα κατώρθωσα νὰ συλλέξω ἀπὸ πηγὰς τὰς ὁποίας ἀνέφερα ἵνα δώσω εἰς τοὺς πατριώτας μου κάτι τὸ συγκεκριμένον καὶ ἑνιαῖον ἱστορικὸν ὕλικόν, ὥστε ἀναγινώσκοντες τοῦτο νὰ σχηματίζουν σαφεῖς ἰδέαν περὶ Δ)χου καὶ μεταδίδουν αὐτὸ εἰς τοὺς ἀπογόνους των, ὀνομάσας αὐτὸ «Συλλογὴν ἀφηγήσεων, θρύλων, παραδόσεων καὶ ἱστορικῶν γεγονότων περὶ Διδυμοτείχου». Μὲ τὴν εὐχὴν ὅπως ἀναφανῆ τις καὶ συγγράφῃ ἀξιολογώτερον βιβλίον εἰδικῶς περὶ Διδυμοτείχου ἀκριβέστερον καὶ τελειότερον διατελῶ. ΔΗΜ. ΜΑΝΑΚΑΣ τ. δημ)λος

Τ. Γ. Ἡ παροῦσα πενιχρὰ μελέτη τίθεται καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ ἀξιότιμου καὶ σεβαστοῦ Προέδρου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου κ. Φιλίππου Μανουηλίδου, ἵνα ἀποφασισθῇ ἂν εἶναι αὕτη δημοσιεύσιμος καὶ καταχωρητέα εἰς τοὺς τόμους τῶν «Θρακικῶν». Ὁ ἀξιότιμος κ. Μανουηλίδης διατελέσας ἐπὶ σειρὰν περιόδων βουλευτὴς, Γερουσιαστὴς καὶ Ὑπουργὸς Προνοίας, Ἐσωτερικῶν καὶ Ἐθνικῆς Ἀμύνης, παρὰ τὸ πολυάσχολον τῆς ιδιότητός του ταύτης, δὲν ἐλησμόνησε τὴν ὑποχρέωσίν του πρὸς τὴν ἀγαπητὴν μας Θράκην, τὸ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιόλογον τοῦτο διαμέρισμα τῆς ἑλληνικῆς γῆς. Πρῶτος ἀνέλαβε νὰ ἀνασύρῃ ἐκ τῆς λήθης τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης τὴν ὁποίαν ἐκάλυπτε τὸ σκότος καὶ ὁ πέπλος τῆς μαύρης σλαβιᾶς, νὰ διοργανώσῃ τὸ Θρακικὸν Κέντρον, νὰ προσκαλέσῃ τὴν πληθὺν τῶν Θρακῶν λογίων, καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐπὶ ἡμῖς περίπου αἰῶνα, ἐργασίαν πνευματικὴν, ὑπὲρ τῆς Θράκης, θαυμασίαν ἣς τὸ ποσὸν ἀνῆλθεν αἰσίως εἰς 36 τόμους εὐμεγέθεις (13.000 σελίδες).

Μὲ τὴν διάπυρον εὐχὴν ὅπως ἡ πάροδος τοῦ χρόνου μὴ ἀμβλύνη τὴν πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ζωτικότητα αὐτοῦ ἐστραμμένην πλήρως πρὸς τὴν ὠραίαν καὶ ἠθικὴν αὐτὴν προσπάθειαν, πεπεισμεθα ὅτι θὰ κρίνῃ ἐπιεικῶς τὴν συλλογὴν μας ταύτην, ἥτις, ὅσον πενιχρὰ καὶ ἂν εἶναι, θὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς λογίους νὰ ἐρευνήσουν ἔτι περισσότερον διὰ τὰ ἱστορικὰ τοῦ τόπου αὐτοῦ, θὰ δεχθῇ νὰ τὴν δημοσιεύσῃ εἰς τινὰ τόμον τῶν «Θρακικῶν».

Δ. Μ.

ΣΗΜ. ΣΤΝΤΑΞΕΩΣ

Ἐπειδὴ κατ' ἀπαράβατον κανόνα καὶ κατ' ἔθιμον αἱ δημοσιεύσεις τῶν «Θρακικῶν» προέρχονται ἀπὸ ἀνέκδοτον ὕλην καὶ ἐπειδὴ κατὰ καιροὺς ἐγράφησαν περικοπαὶ τινες, σχετικαὶ μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Διδυμοτείχου, ἐπεστήσαμεν διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 1162)26.8.1963 ἐπιστολῆς μας κατόπιν ἀνα-

γνώσεως τῶν 6 Τόμων, οἵτινες ἀναφέρουν περὶ Διδ)χου, τὴν προσοχὴν τοῦ Συγγραφέως, ἵνα ἀποφευχθῆ ἢ ἐκτύπωσις ἐπαναλήψεων ἀπὸ τὰς παρούσας δημοσιεύσεις. Ὁ Συγγραφεὺς διὰ τῆς ἀπὸ 11.9.63 ἐπιστολῆς του ἐπεξηγεῖ τὸ χρήσιμον τῆς συμπληρώσεως καὶ ἐπανορθώσεως ἀνακριθειῶν ὡς ἑξῆς: «.....

«Ἐισερχόμενος ἤδη εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς ἐπιστολῆς σας δηλονότι τῆς ἐργασίας, ἦν ἀπέστειλα πρὸς δημοσίευσιν ἔχω νὰ εἶπω τὰ ἑξῆς: 1) Σέβομαι ἀπολύτως τὴν ἀρχὴν τῶν «Θρακικῶν» νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνονται ἤδη δημοσιευθέντα. Ἔχω ὁμῶς καὶ τὴν γνώμην ὅτι τὸ ἴδιον θέμα δύνανται νὰ ἐπεξεργασθοῦν πολλοὶ καὶ ὁ καθεὶς μὲ τὴν ἰδικήν του νοοτροπίαν, ψυχροσύνθεσιν καὶ μάτια τῆς ψυχῆς. Λαμβάνω πρῶτον τὸ θέμα τοῦ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆ ἐν τῷ 4ῳ Τόμῳ. Ἐκεῖ ἀναγράφεται ἐν ἀντιγράφῳ καὶ μεταφράσει τὸ ὁδοιπορικὸν αὐτοῦ χωρὶς κανὲν σχόλιον ἐπὶ τῶν γραφομένων του καὶ μένει ἀναπάντητος εἰς τὸ κύριον σημεῖον ὅτι τὸ Διδ)χον (Φρούριον) ἐκτίσθη ὑπὸ δύο ἀδελφῶν Δήμου καὶ Δούκα. Ἐνῶ οὔτε ἱστορικῶς στέκει τοῦτο οὔτε ἔχει ἀληθοφάνειάν τινα καθόσον τοιαῦτα πρόσωπα δὲν ὑπῆρξαν. Ἐπίσης ὅτι ὁ εἰς τῶν ἀδελφῶν συνελήφθη ἐνῶ ἠσχολεῖτο εἰς κυνηγέσιον καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν τὸ 1361 δηλ. 300 καὶ πλέον ἔτη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ φρουρίου. Λέγει ὅτι ἐπορθήθη τὸ Διδ)χον ἀλλοῦ εἰς ἄλλο σημεῖον ἐνῶ ἄλλοι ἦσαν οἱ λόγοι τῆς συνθηκολογήσεως τοῦ Διδ)χου. Ὅμιλεῖ περὶ λουτρῶν (χαμάμ) ἐνῶ τὰ λουτρά ταῦτα εἶναι Βυζαντινὰ καὶ τὰ ἐδιδάχθησαν οἱ Τοῦρκοι ὅταν κατέλαβον τὴν Βυζ. αὐτοκρατορίαν. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνατρέπω, ἐκ περισσοῦ δὲ τὰ κακίζω διότι καίτοι ἀνθρώπος τῶν γραμμάτων, τοὺς Ἕλληνας ἀποκαλεῖ γκισοῦρ (ἀπίστους) εἰς κάθε του φράσιν. Εἰς τὸν 8ον Τόμον γίνεται λόγος περὶ Πλωτεινουπόλεως μὲν, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ὁ συγγραφεὺς ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα σήμερον ὑπάρχουν καὶ διὰ νὰ περιαιτολογήσω λίγο σεμνύνομαι διότι πρῶτος ἀνεκάλυψα τὸ σημεῖον τῆς πόλεως ταύτης διὰ τῆς εὐρέσεως ὑπὸ συγγενοῦς μου τῆς μιᾶς στήλης καὶ ἔπειτα ἔλαβον ἄλλοι ἀφορμὴν νὰ ἐμφανισθοῦν ὡς ἱστοριοδίφαι. Καὶ ἄλλην φορὰν πρὸ 30 περίπου ἐτῶν, ἀνακαλύψας ἀγαλμάτιον χάλκινον τοῦ Διδ)χου κρατοῦντος κεραννὸν εἰς τὰ χωράφια τοῦ Ἀμορίου ἀπέστειλα τοῦτο εἰς τὴν τότε Θρακικὴν διοίκησιν καὶ μετὰ ἔτη παραδόξως ἀνεγνώσα ὅτι τῇ φροντίδι τοῦ καθηγητοῦ κ. Ταταρίδου ἀνευρέθη ἀγαλμάτιον ὅπερ κατετέθη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Κομοτηνῆς. Ἐξεπλάγην ἀλλὰ καὶ ἠγανάκτησα ὅταν εἶδον τὸ βιβλίον τοῦτο μὲ τὴν φωτογραφίαν τοῦ ἀγαλματίου καὶ τὸν κουρασθέντα! πρὸς ἀνευρέσιν του, κ. Ταταρίδην. Αὐτὰ βέβαια εἶναι σκέψεις μικρῶν ἀνθρώπων. Ἀλλὰ σὰν ἀνθρώπος καὶ ἐγὼ ἀτελής, χωρὶς νὰ τὸ θέλω ἠγανάκτησα. Ὁ 17ος Τόμος ὁμιλεῖ περὶ σκυλοδοιχίου ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδριτοῦ κ. Ν. Βαφείδου. Ἐκεῖ γίνεται μνεῖα περὶ ὑπογείων στοῶν, παλατιῶν καὶ ἄλλων καὶ τρόπον τινὰ ἀποκαθιστῶ τὴν

ἀλήθειαν χωρὶς νὰ διαλαμβάνω φανταστικά πράγματα μεταδιδόμενα ὑπὸ εὐφραντάστων κατοίκων ἀγραμμάτων. Τέλος εἰς τὸν 27ον Τόμον περιλαμβάνεται ὁ Κούσκουλας πάλιν ὑπ' ἐμοῦ καὶ ὁ 31ος Τόμος περὶ τοποθεσιῶν καὶ δοξασιῶν Διδύχου. Ὅλα τὰ ἀνωτέρω εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον διασκευασμένα καὶ τροποποιημένα. Ἐξ ἄλλου ἐν τῷ προλόγῳ ἀναφέρεται ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον ἐγράφησαν ὅλα καὶ ἐνσωματώθησαν, ἵνα οἱ Διδυμοτειχῖται ἀναγινώσκοντες ἀποκτήσουν πλήρη, κατὰ τὸ δυνατόν, εἰκόνα καὶ γνῶσιν τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου των, πολλοὶ δὲ ἀναμένουν τὴν ἐκτύπωσιν μετὰ χαρᾶς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐγὼ προέβην εἰς τὴν ἐνσωματώσιν ὄλων τῶν μέχρι τοῦδε γραφέντων καὶ ἵνα ὑποκαύσω τὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν, πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος των.

Δ. ΜΑΝΑΚΑΣ»

Ἡ σύνταξις τῶν «Θρακικῶν», κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, ἀπεφάσισε τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς, ὅχι μόνον διότι εἶναι χρήσιμος ὡς δλοκληρωμένη πραγματεία, ἀλλὰ καὶ ἐπαινεῖ κατ' ἀξίαν τὴν τοιαύτην μετὰ κόπου καὶ ἐπιτοπίου ἐρεῦνης τοῦ φρουρίου, ἀξιόλογον ἐργασίαν.

ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΝ

Ἡ πόλις Διδυμοτείχου ἐκτείνεται ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν παρυφῶν λόφου σχήματος κολούρου κώνου, πέριξ τοῦ ὁποῖου εὐρίσκονται καὶ τὰ τείχη αὐτῆς ἀρχόμενα ἀπὸ Βορειοανατολικῆς πλευρᾶς, ὀδεύουν ἀνατολικῶς καὶ παρακάμπτοντα καταλήγουν εἰς τὴν Νοτιοδυτικὴν πλευράν. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ λόφου ἤτοι ὅλον τὸ Δυτικὸν μέρος αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀπόκρημνον βράχον δυσπρόσιτον κατὰ τρόπον ἀποτελοῦντα φυσικὸν φρούριον. Ἡ γραφικότης τῆς ἀμφιθεατρικῆς ταύτης πόλεως εἶναι ἐξόχως ὠραία καὶ παρέχει θέαμα ἐξαισίον εἰς πάντα ἐπισκεπτόμενον αὐτήν. Εἶναι ὑπέροχος ἢ ὀρατότης τῆς πεδιάδος τοῦ ποταμοῦ Κιζίλδελῆ - δερὲ (Ἐρυθροποτάμου). Ἐπίσης καὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Ἑβρου, αἱ δὲ σχηματιζόμεναι κοιλάδες τῶν δύο αὐτῶν ποταμῶν ἀποτελοῦν ἐπίγειον παράδεισον. Ὁ ποταμὸς Ἐρυθροπόταμος κατερχόμενος ἐκ τῶν Δυτικῶν Συνόρων Ἑλλάδος - Βουλγαρίας ἀρδεύει τὴν εὐφορωτάτην πεδιάδα, πλησιάζει εἰς Διδυμοτείχον, παραρρέει κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τὴν πόλιν καὶ μετὰ ροῦν ἐνὸς χιλιομέτρου ἐκ τοῦ τελευταίου ἄκρου τῆς πόλεως ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἑβρον. Οὗτος πάλιν, ἀφοῦ θωπεύσῃ τὰς ὄχθας τῆς ἄλλοτε ποτε καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν θαλλερᾶς πόλεως ἑλληνικῆς Ἀδριανουπόλεως, κατέρχεται πρὸς νότον καὶ διὰ τῶν ὑδάτων καὶ τῆς ἰλύος αὐτοῦ καθιστᾷ γόνιμον τὴν πεδιάδα ἐφ' ἡμίλλον τῆς αἰγυπτιακῆς γῆς. Εἶναι χάσμα ὀφθαλμῶν νὰ βλέπῃ τις ἐκτεινομένους μωροεοκίπους ἐν εἶδει πρασίνου τάπητος, ἐφ' ὧν οἱ κάτοικοι Δι-

δυμοτείχου ἄλλοτε ποτε καὶ σήμερον στηρίζουν τὰς ἐλπίδας των ἐπὶ τοῦ προϊόντος τῆς μετέξης των. Οἱ λαχανόκηποι ἐπὶ τῶν 2 ὄχθῶν τοῦ Ἐρυθροποτάμου καὶ ἡ ὀργιάζουσα βλάστησις ἐν εἶδει 2 δενδροστοιχιῶν καθιστοῦν τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως θελκτικὴν.

Ὁ ἐπισκέπτης βλέπων τὰ ἀπειροκαλλῆ αὐτὰ τοπία μένει ἐνθουσιασμένος διότι συνδυάζεται κάλλος φυσικὸν καὶ μεγαλοπρέπεια πόλεως καὶ τῶν τειχῶν της, ἀφίνων ἑαυτὸν νὰ μεταφερθῆ νοερώς εἰς τὴν ἄλλοτε ποτε πόλιν Διδυμοτείχου τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Περιγραφή τειχῶν.— Ἀρχίζομεν περιγράφοντες τὰ τεῖχη καὶ ἄλλα μέρη τοῦ λόφου ἀπὸ τὴν Βορειοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ ὄχυροῦ καὶ καταλήγομεν εἰς τὴν Ν.Δ. πλευρὰν αὐτοῦ. Ὁλος ὁ ἀπότομος βράχος ὅστις εὐρίσκεται δυτικῶς τοῦ λόφου ἔλαβε τὴν προσωνομίαν Τζιρόμυλο καὶ πολλοὶ ἀγνοοῦντες τὴν προέλευσιν τῆς προσωνομίας ὑποθέτουν ὅτι αὕτη προῆλθεν ἔκ τινος γεγονότος, ἐνῶ ἀπλῶς ὠνομάσθη ἀπὸ ὑδρομύλον 6 θέσεων κινούμενον διὰ τῶν ὑδάτων τοῦ παραρρέοντος Ἐρυθροποτάμου, ὅστις ὑδρομύλος ἐξυπηρέτησας τὴν πόλιν καὶ τὰ περιχώρα μέχρι τοῦ 1920, ἀνῆκε τότε εἰς ἰδιοκτῆτην ἀγνώστου προελεύσεως Τζιρώνην ἐξ οὗ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ βράχος. Κατόπιν ἐπωλήθη ὁ μύλος εἰς Αὐστριακὸν Ἕθνος ὀνομαζόμενον τὸ δὲ 1920 κατεστράφη ὀλοτελῶς καθ' ὅτι καὶ ἡ ἐξυπηρέτησις τοῦ κοινῶ ἤρχισε νὰ γίνηται δι' ἀτμοκινήτων μύλων: Ὁ ἀνωτέρω βράχος δὲν ἦτο ὅπως εἶναι σήμερον. Ἦτο ὑψηλὸς κατακόρυφος καὶ ἐπιβλητικὸς. Τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἐκαρῆμισαν λατόμοι ἵνα χρησιμοποιήσουν τὴν πέτραν αὐτοῦ δι' ὁδοποιίαν καὶ παρασκευὴν ἀσβέστου. Ἐῖχε τότε παράδοξα σπήλαια καὶ ρωγμὰς σημαντισθείσας ἔκ διαβρώσεων. Καὶ τώρα ὑπάρχουν τοιαῦται αἰθουσαι σταλακτιτῶν καὶ σταλαγματιῶν. Τὰ παράδοξα αὐτὰ σπήλαια ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀχαλίνωτον λαϊκὴν φαντασίαν νὰ πλέξη μυρίας ὅσας ὑποθέσεις, ἱστορίας, θρύλους, μύθους κλπ. Πέτραν τοῦ μύλου ἐξετείνεται μία πεδιάς ἀρκετῶν στρεμμάτων περιρροεμένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐν εἶδει νησιδος ὡς καὶ ὑπὸ τῶν κατοίκων ἐκαλεῖτο ἀδάς = νησί. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὀλίγαι μόνον λεῦκαι θάλλουν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ φιλότιμος προσπάθεια δασικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἡ ἔκτασις αὐτῆ καλλιεργεῖται ἐλάχιστα ἀποδίδουσα. Ἄλλοτε ὅμως ἡ νησίς αὐτῆ ἦτο ὁ μοναδικὸς τόπος ἐξοχικοῦ γραφικοῦ τοπίου συσκίου ἔκ πανυψηλῶν ἰτεῶν καὶ ἀγρολευκῶν. Εἰς τὴν δροσερὰν αὐτὴν θέσιν ἐξέδραμον τὰ Σχολεῖα Διδυμοτείχου πάσης ἐθνικότητος καὶ Ἀδριανοπόλεως ὁμοίως. Πολλοὶ οἰκογένειαι, διέμενον καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ θέρους. Ἦλθον οἱ πόλεμοι ἀπεψιλώθη τὸ ἔδαφος, κατεστράφη ὁ μύλος, ἐξέλιπε τὸ ἄλσος καὶ ἔμεινε ξηρὰ μὴ παρέχουσα ἡ θέσις αὕτη εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς κατοίκους. Ἴσως ποτὲ μία φιλότιμος καὶ ἐντονωτέρα προσπάθεια τῶν τοπικῶν ἀρχῶν μεταβάλη τὴν νησίδα αὐτὴν εἰς τόπον ἀναψυχῆς. Ἐπανερχόμενος εἰς τὸν βράχον

τοῦ ὄχρου ῥοῦ λόφου κάμνομεν λόγον περὶ ἐνὸς ἄλλου θρύλου τῆς λαϊκῆς φαντασίας. Μία ὁπὴ εὐμεγέθης ἐν σχήματι σήραγγος, σχηματισθεῖσα ἐκ διαβρώσεων, εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ βράχου καὶ ὀδεύουσα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, μήκους ὀλίγων μέτρων, κατέληγεν πρῶτον εἰς ἀνοικτὸν μέρος καὶ κατόπιν εἰς ἀβαθῆς σπήλαιον. Ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους — τῆς ὀροφῆς — τῆς σήραγγος ἐσχηματίσθησαν ὀλίγαι ἔξοχαὶ ἔχουσαι σχῆμα μεγάλων κυνοδόντων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ βράχου καθ' ὅτι οὗτος εἶναι ὕδατογενὲς πέτρωμα καὶ τὸ πάλαι ἐξετείνετο ἢ θάλασσα μέχρι τοῦ βράχου αὐτοῦ καὶ ἐπέκεινα, ὡς μαρτυροῦν κογχύλια εὐρισκόμενα ἀπολιθωμένα ἐντὸς τῶν τεμαχίων αὐτοῦ. Ἡ ὁπὴ αὕτη ἐκ τοῦ σχήματος τῶν κυνοδόντων ὠνομάσθη σκυλοδόντι καὶ οὕτως ἐδημιουργήθησαν παντοῖαι ἱστορίαι καὶ ἐκδοχαὶ περίξ τῶν σκυλοδόντων τούτων τῆς σήραγγος μὴ ὑπαρχούσης σήμερον καθ' ὅτι ἡ ἀξίνη καὶ ὁ μοχλὸς καὶ ἐκρηκτικαὶ ὕλαι τοῦ λατόμου ἐξηφάνισαν. Περὶ τῆς ὀπῆς ταύτης τοῦ σκυλόδοντος ἢ Σκυλόδοντος, ὅπως ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν κατοίκων, ἔγραψε πολλὰ ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης καθηγητῆς κ. Ν. Βαφείδης περιγραφικώτατα ὡς καὶ περὶ τῶν μύθων καὶ θρύλων του. Ὅσα ἔγραψεν ἐστηρίχθησαν ἐπὶ ὁμολογιῶν κατοίκων γερόντων ἀφελῶν δυναμένων νὰ δώσωσι πληροφορίας φανταστικὰς μεταδιδόμενας ἀπὸ στόματος εἰς στόμα. Π.χ. Τὰ περὶ ὑπάρξεως ὑπογείου σήραγγος ἐχούσης ἀφετηρίαν τὸ Σκυλοδόντι καὶ φθανούσης μέχρι τοῦ Σ α τ ρ ι β α ν ί ο υ (=ἀναβρυτῆρος) παρὰ τὸ μικρὸ τζαμί, ἀπόστασις δηλονότι 800 καὶ πλέον μέτρων, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ὀρτάκιοι, ὅτι κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς ὑπογείου αὐτῆς σήραγγος ὑπάρχουν δώματα, θρόνοι, παλάτια, οὐδεὶς ὅμως ἐκ τῶν νῦν ἐπιζώντων ἐπιβεβαιοῖ ταῦτα ἄλλ' οὔτε καὶ ἐγὼ ὁ γράφων νῦν γεννηθεὶς ἐπὶ τοῦ φρουρίου καὶ ἀναπτυχθεὶς ἐντὸς αὐτοῦ καί, ὡς ἦτο ἐπόμενον, θὰ ὑπέπιπτε τοιοῦτόν τι εἰς τὴν ἀντίληψίν μου καθ' ὅτι παιδιόθεν διηγέρθη τὸ ἐνδιαφέρον μου περὶ τὰ ἱστορικὰ καὶ γενικῶς τὰς ἀρχαιότητας τοῦ τόπου μου. Ἐὰν ὑπῆρχε τοιαύτη σήραγξ ἐπὶ τοῦ σκυλοδοντιοῦ ἢ ὑπόνομος, θὰ ἔπρεπε κατὰ τὴν κρήμισιν τοῦ βράχου ὑπὸ τῶν λατόμων, νὰ ἀποκαλυφθῆ καὶ διάπλατα νὰ ἦνοιγε τὴν εἴσοδον, ὥστε νὰ ἠδυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν μέχρι τοῦ σατριβανίου καὶ νὰ θαυμάσωμεν κατὰ τὴν διείσδυσιν τοὺς θρόνους καὶ τὰ παλάτια καὶ νὰ ἐπροχωρούσαμεν μέχρι τέρατος, ὅπως ἀφελεῖς γέροντες ἀφηγήθησαν.

Τελευταίως ὁ Δήμαρχος Διδυμοτείχου κ. Σπυράκης ἀπεπειράθη νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν σήραγγα ταύτην, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ Διδυμοτείχου δημοσιογράφου κ. Βραχιωλίδου καὶ διαβεβαιοῖ ὅτι ἀνεκάλυψεν αὐτὴν πράγματι, ὀδεύουσαν βαθῶς καὶ ὅτι κατὰ τὴν διείσδυσιν συνήντησε θόλους λαξευτοὺς, κίονας, θρόνους, παλάτια καὶ ὅτι βρῖθαι αὕτη σταλακτιῶν καὶ σταλαγματιῶν. Ἀκόμη, βεβαιοῖ, δὲν ἐξηρευνήθη πλήρως.

Γράφοντες τὰ ἀνωτέρω οὐδὲ ὅπως ἔχομεν πρόθεσιν νὰ διαφεύσωμεν

τὸν κ. Βαφείδην δι' ὅσα περὶ σκυλοδοντιοῦ ἔγραψεν εἰς τὸν ΙΖ' τόμον τῶν «Θρακικῶν» σελ. 276 διότι εἶπομεν ὅτι ταῦτα εἶναι ἀφηγήσεις κατοίκων. Οὔτε ἀμφισβητῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Δημάρχου ἀφηγούμενα καὶ διατελῶμεν ἐν ἀναμονῇ πλήρους ἐξερευνήσεως τῆς σήραγγος. Ὁ κ. Βαφείδης, ὡς καὶ ἐν προλόγῳ ἐλέχθη, εἶναι ὁ ἐκ τῶν κυριωτέρων μετὰ ξήλου ἐρευνητῶν τῶν ἀρχαιοτήτων Διδυμοτείχου καὶ δὲν ὑπάρχει σύγγραμμα, σχετικὸν εἰδικῶς μὲ τὴν πόλιν αὐτὴν καὶ γενικῶς μὲ τὴν Θράκην, νὰ μὴ ἔχη γράψει μετὰ σαφηνείας ἐξακολουθῶν ἀκόμη ἀσχολούμενος μὲ τὰ τοιαῦτα. Οὗτος, ἐπιναλαμβάνων, δὲν ἔγραψε μόνον ἐν τοῖς «Θρακικοῖς» ἀλλὰ καὶ ἄλλοις συγγραμμάσι δοῦς ἀφορμὴν εἰς ἐντόνους συζητήσεις καὶ ἐρεῦνας περὶ τὴν ὅσον ἔνεστι ἀρτιωτέραν ἱστορίαν τοῦ τόπου.

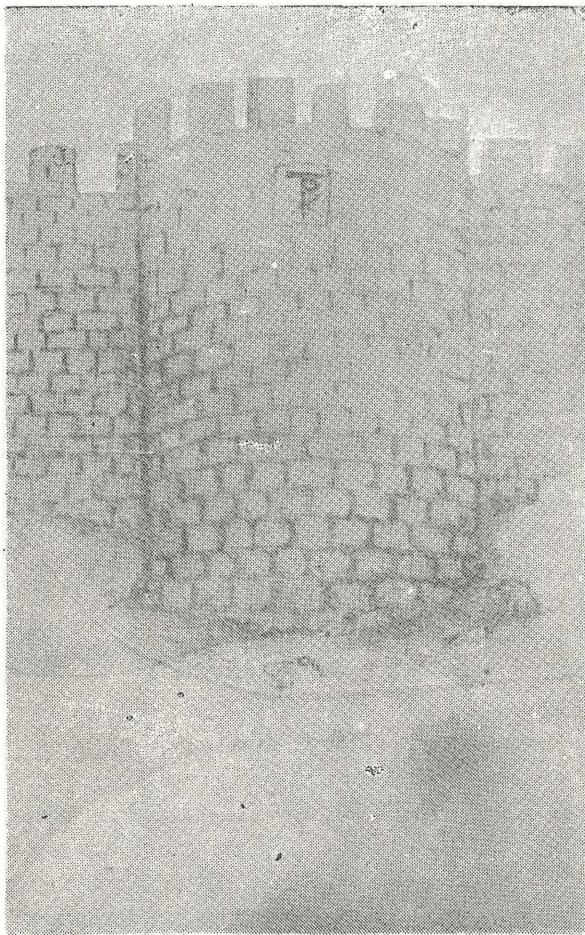
Περιγραφή τείχους — Ἀρχίζομεν ἀπὸ τὴν Βορειοανατολικὴν πλευρὰν τοῦ τείχους. Ἡ θεμελίωσις αὐτοῦ ἔγινε ἐπὶ τοῦ πλέον ἀποκρήμνου βράχου ὁποῦθεν ἡ ἀφετηρία αὐτοῦ καὶ κατὰ τρόπον ὥστε πᾶσα διάβασις ἐντὸς τοῦ φρουρίου νὰ καθίσταται ἀδύνατος. Ἀρχεται ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ καὶ προχωρεῖ ἀνατολικώτερον φθάνον μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ βλέπομεν ὅτι τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ τείχους εἶναι διπλοῦν. Ἔχει δηλ. πρῶτον ἐν τείχος μικρὸν ὕψους 2—3 μέτρων θεμελιωμένον ἐπὶ λαξευτοῦ βράχου ὅπερ εἶχε σκοπὸν νὰ ἀποτελῇ ἔρεισμα διὰ κατασκευὴν τοῦ κυρίως τείχους ὑπερθεῖν τοῦ μικροῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 5—6 μέτρων. Τοῦτο ἔγινε προληπτικῶς διὰ νὰ μὴ καταστῇ τὸ πραγματικὸν τείχος ἐπικίνδυνον ἐκ κατολισθήσεων καὶ διαβρώσεων τῶν χωμάτων, καθ' ὅσον ὁ ἐνδιάμεσος χώρος μικροῦ καὶ μεγάλου τείχους ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐπίπεδος. Ἐν περιπτώσει πολιορκίας τῆς πόλεως ἔπρεπε ὁ ἐχθρὸς νὰ καταλάβῃ πρῶτον τὸ μικρὸν τείχος τὸ ὁποῖον ὑπεστήριζον οἱ πολιορκούμενοι καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐκ τῆς πίεσεως τοῦ ἐχθροῦ νὰ λάθουν θέσεις εἰς τὸ κυρίως τείχος. Πέραν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ καὶ μέχρι τοῦ τελευταίου ἄκρου τοῦ τείχους δὲν ὑπάρχει τὸ μικρὸν καθ' ὅτι ἡ φύσις τοῦ εδάφους δὲν ἀπῆται τοῦτο ἢ διότι ἐπικρατεστέρα γνώμη τῶν ἀρχιτεκτόνων ἐθεώρησε τοῦτο περαιτέρω περιττόν. Τὸ μῆκος τοῦ τείχους εἶναι περίπου 1800 μέτρων καὶ ἐκτίσθη ὑπὸ χιλιάδων κτιστῶν καὶ ἐργατῶν στρατολογηθέντων προφανῶς ἐξ ὅλης τῆς ἐπικρατείας, ἂν λάθωμεν ὑπ' ὄψιν τὸν ὄγκον τῆς συντελεσθείσης ἐργασίας καὶ τὸ δυσπρόσιτον καὶ ἀπόκρημνον τοῦ βράχου. Τὸ σύνολόν του εἶναι ἐξ ἀπλῆς λιθοδομῆς, ὅλων τῶν λίθων μεταφερθέντων ἐκ τῶν λατομείων τῆς Θυρέας ἐγγὺς τοῦ Διδυμοτείχου, ὅπου ἀκόμη σώζονται τὰ σημεῖα ἐξεορύξεως τῆς ἀφαντάστου ποσότητος τῶν λίθων.

Πλὴν τούτου ἐχρησιμοποῖει τότε ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ πλίνθους καλῶς ἐψημένους τετραγώνους εὐμεγέθεις πλάτους 0,20 τοῦ μέτρου καὶ πάχους 0,06. Τούτους ἐχρησιμοποιοῦν ἀφ' ἐνὸς μὲν ἵνα συμπληρῶνουν τὰ κενὰ

τῶν λίθων, ὡς μὴ πελεκητῶν καθ' ὅλας τὰς πλευρὰς αὐτῶν, καὶ ἵνα κατὰ διαστήματα 1½—2 μέτρων κατασκευάζουν ζώνας πρὸς πληρωστέραν ἐφαρμογὴν τῆς στάθμης καὶ ἀλφαδιοῦ. Ἀντὶ ἀσβέστου μετεχειρίζοντο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ κουρασάνι εἶδος συγκολλητικῆς οὐσίας ἀποτελουμένης ἐκ καλῶς ἐψημένων πλίνθων τετριμμένων καὶ μεμιγμένων με ἀσβεστον. Τὴν οὐσίαν ταύτην ἀνεμείγνουν με ἄμμον καθαρὰν χονδρὴν καὶ ἀπεδείχθη ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἡ οὐσία αὕτη ἐγένετο με κανονικὰς ἀναλογίας ἦτο ἀρίστη. Δήμαρχοί τινες τῆς πόλεως θελήσαντες νὰ κατεδαφίσουν τεῖχος πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν λίθων του παρητήθησαν τῆς προσπαθείας διότι τὰ ἔξοδα ἀποσυνθέσεως ἦσαν περισσότερα τῆς ἀξίας τῶν λίθων. Ἔτερα ὕλικά δὲν μετεχειρίζοντο εἰμὴ μόνον τὰ ἀνωτέρω καὶ ξύλα δρυὸς μεταφερόμενα ἐκ τῶν ἐγγύς τοῦ Διδυμοτείχου δασῶν, πρὸς κατασκευὴν ἰκριωμάτων ἀπλῶν καὶ αὐτοσχεδίων. Κτίζοντες δηλ. οἱ κτίσται ἐτοποθέτουν ξύλα με ἐξοχὴν πρὸς τὴν ἔξω πλευρὰν τοῦ τείχους, ἐστρώνουν ἐπ' αὐτῶν ἄλλα ξύλα ἢ σανίδας πάλιν ἐκ δρυὸς, εἰργάζοντο, ἐπροχώρουν ὅσον ἦτο δυνατόν καὶ ἐτοποθέτουν ἄλλα ὑπεράνω καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Δὲν ἐχρειάζοντο λόγῳ τῆς στερεότητος τῶν ξύλων ὀρθοστάται ἵνα ὑποβαστάξουν τὰ ἰκριώματα καὶ ἡ ἐργασία ἐπροχώρει καθ' ὅτι τὸ κύριον βάρος τῶν λίθων ἤρχετο ἔσθθεν ὑπὸ ἐργατῶν καὶ ὄχι διὰ κλίμακος. Οἱ ἔξωθεν κτίσται ἠσχολοῦντο μόνον διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν λίθων. Ἄν παρατηρήσῃ τις ἐντὸς τῶν ὀπῶν, αἵτινες ἐδημιουργήθησαν ἐκ τῆς τοποθετήσεως τῶν ἰκριωμάτων ὅπου διαιτῶνται ἤδη πτηνὰ θὰ εὔρη εἰς πολλὰς τούτων ξύλα σεσαθρωμένα ἢ καὶ ἐν καλῇ καταστάσει καίτοι παρῆλθε χιλιετηρὶς καὶ πλέον. Πρὶν ὅμως προχωρήσωμεν πρὸς τὰ ἄνω τοῦ τείχους παραθέτομεν ἐνταῦθα μίαν σπουδαίαν παρατήρησιν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ τείχους. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὅλον τὸ τεῖχος καὶ οἱ πύργοι αὐτοῦ ἔχουν μικρὰν κλίσιν 10 τοῦλάχιστον μοιρῶν ἀπὸ τὸ νῆμα τῆς στάθμης διὰ τὴν στερεότητα αὐτοῦ, βλέπομεν τμήματα αὐτοῦ καὶ πύργους αἰωρουμένους καὶ με τὸν ἀφάνταστον ὄγκον των, ἄνευ θεμελίου ἐπὶ τοῦ βράχου, νὰ μὴ κρημνίζωνται, καίτοι τὸ ὑπέδαφος ἔχει καταρρεῦσει καὶ ἐσχηματίσθη κενὸν μεταξὺ τοῦ βράχου καὶ τοῦ κτίσματος. Τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸν ἑξῆς λόγον: Οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς ἐποχῆς, ὀπισθεν τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν τείχους εἰς ἀνάλογον ἀπόστασιν, ἤνοιγον λάκκους λαξευτοὺς βάθους ἀρκετοῦ. Ἐντὸς τῶν λάκκων αὐτῶν ἐκτίξετο ἐν ἐσωτερικῶν τείχος καὶ μόλις ἔφθανον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἐπεμήκνουν τὴν ἀκτῖνα τοῦ κτίσματος ἔξωθεν τοῦ λάκκου καὶ ἐπροχώρει ἡ ἐργασία συνδεομένη καὶ συνυφαιμένων ἀπ' ἀλλήλων τῶν λίθων τοῦ ἔσω τείχους τοῦ λάκκου, μετὰ τοῦ ἔξω, ὥστε τὸ κέντρον τοῦ βάρους νὰ πίπτῃ πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἐν συνδυασμῷ με τὴν ἐλαφρὰν κλίσιν τῆς στάθμης νὰ συγκρατῆται τεῖχος καὶ ὑπερμεγέθης πύργος αὐτοῦ, χωρὶς φόβον κατακρημνίσεως. Ἔτερον γνῶ-

ρισμα τοῦ τείχους εἶναι τὸ ἰσοῦψές εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν, πλὴν τῶν σημείων ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους ἐπέβαλε μεγαλύτερον

Πύργος εἰς τὸ κέντρον τοῦ τείχους, ὅπως ἦτο ἄλλοτε

ὑψος ὅπως π.χ. ἡ Νότιος πλευρὰ τοῦ φρουρίου. Ἔτερον γνώρισμα σπουδαῖον εἶναι ὅτι ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε κίνδυνος καταρρεύσεως τοῦ τείχους ὑπὸ ἐχθρικών μέσων, ἐκτίσθη μὲ λίθους μεγάλους καὶ ἐπιμελέστερον καὶ ἕτερον ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν καὶ εἰς τοὺς πύργους ἐκτίσθησαν ἐπάλλξεις (πολεμίστραι) ἐν σχήματι μαιάνδρου, ὁπόθεν οἱ πολεμισταὶ κεκρυμμένοι ἀντεμετάπιζον τὰς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ ρίπτοντες μὲ τέχνην λίθους στρογγυλοὺς ἐκ τῶν προτέρων συσσωρευμένους, σίδηρα, καντὸ λάδι καὶ νερὸ καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐπέτρεπεν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη καὶ ἐπεβάλλετο ἀπὸ τὴν πολεμικὴν τέχνην, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν τόξων καὶ δοράτων. Αἱ ἐπάλλξεις αὐταὶ κατε-

στράφησαν κρημνισθεῖσαι ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν καθ' ὅσον ἐνδόλως αὐταὶ ἀπεσυντίθεντο καὶ ἀπεκολλοῦντο ἀπ' ἀλλήλων, διὰ τοῦ ὕλικού των δὲ ἐστρώθησαν αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἢ ἐκτίσθησαν δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ κτίρια ὑπὸ τῶν ἐποίκων Τούρκων τοῦ Διδυμοτείχου. Μέχρι τοῦ 1922 τοιαῦτα ἐπάλλξεις ὑφίσταντο εἰς τὸν πύργον τῆς οἰκίας τοῦ ἀεμνήστου ἱατροῦ Εὐσταθίου Καβάσιλα. Ἐπίσης καὶ τινες ὑπῆρχον εἰς τὰς πύλας (καλέπορτες) τοῦ Ν.Δυτικοῦ μέρους τοῦ φρουρίου.

Πύργοι. Ἀπὸ τὴν ἀφετηρίαν τοῦ τείχους μέχρι τοῦ τέρατος αὐτοῦ

ὑπάρχουν πολλοὶ πύργοι ἄλλοι μὲν ἐν καλῇ ἀκόμῃ καταστάσει καὶ ἄλλοι κατεστραμμένοι, εἴτε ἐκ τῆς πολυκαιρίας, ὡς μὴ συντηρούμενοι καὶ ἄλλοι ὅπου εὐκόλος ἦτο ἡ μεταφορὰ τοῦ ὕλικου, ἐκηρηνίσθησαν. Οἱ πύργοι οὗτοι ἀπέχοντες ἀλλήλων περὶ τὰ 50—100 μέτρα ἀναλόγως τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ἐδάφους, ἄλλοι ἔχουν σχῆμα παραλληλεπίπεδου, ἄλλοι κυλινδρικὸν καὶ ὀλίγοι πολύεδρον. Καὶ τὸ σχῆμα τούτων ἐδίδετο ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ πολεμικῆς σκοπιμότητος, ἐκεῖ δὲ ὅπου τὸ ἔδαφος ἦτο πρὸςφορον διὰ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐπισηφάλες ἦσαν πυκνότεροι. Ὅπως ἐλέχθη διὰ τὴν εὐστάθειαν τῶν πύργων ἐκτίζοντο ὀλίγον ἐπικλινεῖς πρὸς τὰ ἔσω τῆς μιᾶς ἔδρας τῶν καλυπτομένης ὑπὸ χωμάτων, ἵνα ἡ ἀνοδος ἐπ' αὐτῶν καθίσταται εὐχερῆς. Ἐκαστος πύργος εἶχε τὸν ἰδικόν του προσανατολισμὸν πρὸς τὸν τομέα δι' ὃν προωρίσθη νὰ φρουρῇ καὶ ἀποκρούσῃ τὸν ἐχθρὸν. Τὸ ἐσωτερικὸν τούτων ἦτο κοῖλον, κεκαλυμμένον μὲ θόλον στερεὸν λίθινον καὶ οἱ μαχηταὶ ἐκυκλοφόρουν ἐλευθέρως ἐφ' ὕλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ θόλου τὸ δὲ ὕψος ἀπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἀνοίγματος τῶν ἐπάλλξεων ἦτο 1½ περίπου μέτρον. Ὁ θόλος ἐστέγαζε τὴν κοιλότητα τοῦ πύργου καὶ ἐχρησίμευε ὡς φυλάκιον τῆς φρουρᾶς τοῦ τομέως τοῦ πύργου ἢ πρὸς ἀποθήκευσιν τροφῶν καὶ δὴ σιτηρῶν ὅτε ἐπρομηνύετο ἐπιδρομὴ ἄλλοφύλων. Ἐντὸς τῆς κοιλότητος ὑπῆρχε πάτωμα στερεὸν ἐστρωμένον μὲ σανίδας δρυός, πρὸς στρατωνισμὸν τῆς φρουρᾶς καὶ τὸ ἰσόγειον ἐστρωμένον μὲ λιθίνας πλάκας ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀποθήκη. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ συγκέντρωσις καὶ διαφύλαξις ἀποθεμάτων σιτηρῶν ἦτο ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων. Ἐπροτιμᾶτο ὁ κέχρος διότι ὁ φλοιὸς αὐτοῦ λίαν στυλπνὸς καὶ ἀντοχῆς διετήρει τοῦτον ἀναλλοιώτον. Τὸ τοιοῦτον ἀποθήκευμα παρατηρήθη καὶ εἰς τὴν περιοχὴν Διδυμοτεῖχου διότι εὐρέθησαν διεσπαρμένοι πίθοι θαμμένοι βαθέως πλήρεις κέχρου. Τοῦτον ἤλεθον κατὰ τὰς πολιορκίας ἐντὸς τοῦ φρουρίου διὰ χειρομύλων ἢ ἀνεμομύλου κειμένου ὀλίγον ὑπερθεῖν τοῦ τοπχανᾶ, τὸν ὁποῖον μύλον λαίλαψ παρέσυρε καὶ ἐξεσφενδόνισε τὰ ἐξαρτήματα αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἐξωκκλησίου Ἀγίας Κυριακῆς. Τούτου τὰ θεμέλια ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ ὑποφαινομένου πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὡς καὶ τινὰ ἐργαλεῖα τοῦ ὅπου ἀκριβῶς σήμερον ἐδημιουργήθη ἀλσύλιον πεύκων παρὰ τὸν τοπχανᾶν⁽¹⁾. Μὲ τὸ ἄλευρον τοῦ σίτου ἢ ἄλλου προϊόντος παρεσκευάζετο ἄρτος καὶ ἐψήνετο εἰς τοὺς φούρνους ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἀκόμῃ εὐρισκομένους. Τοῦ κέχρου δὲ ὁ ζυμὸς ἐν εἶδει σούπας ἦτο λίαν εὐχάριστος ὅταν καθίστατο διὰ τῆς ζυμώσεως ὄξυνος καὶ λίαν θρεπτικός. Τοιοῦτος πύργος τοῦ ὁποῖου τὸ ἰσόγειον τοῦ θόλου του ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀποθήκη κέχρου εἶναι ὁ πρῶτος ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον ὀνομαζόμενος καὶ μέχρι σήμερον κεχρὶ διότι πράγματι ὑπῆρχε

1. Τοπχανᾶς=λέξις τουρκικῆ=πυροβολεῖον. Ὀνομάσθη τοπχανᾶς διότι οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸ ραμαζάνιον εἶχον ἐκεῖ μικρὸν τηλεβόλον τὸ ὁποῖον διὰ βολῆς ἐδίδε σύνθημα καταλύσεως τῆς νηστείας.

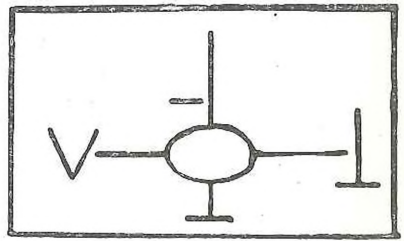
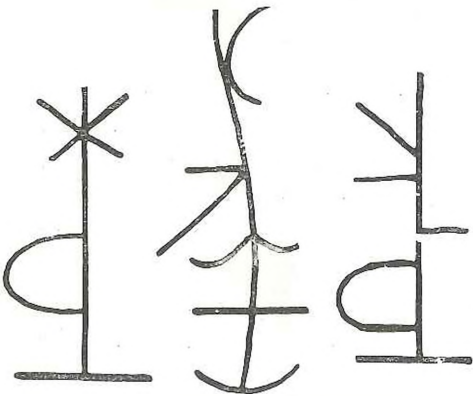
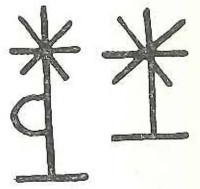
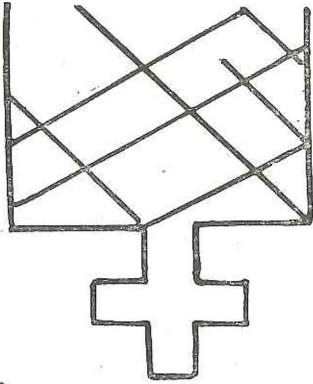
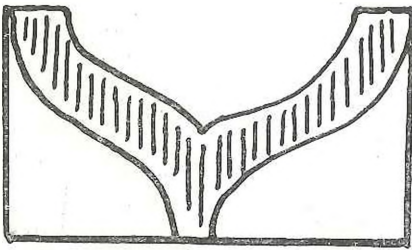
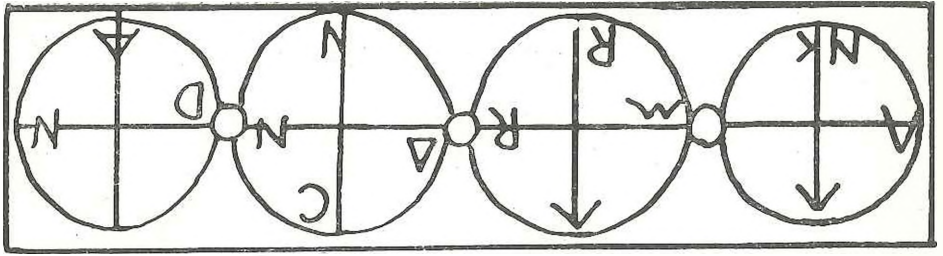
ἐκεῖ τὸ εἶδος τοῦτο καθ' ὅτι σύρων τις χῶματα ἐκ τῶν ρυγμῶν καὶ κοιλωμάτων του ἄτινα ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν ἰκτριωμάτων ἢ φθορᾶς ἐκ τῆς πολυκαιρίας ἀναφαίνονται φλοιοὶ μαρτυροῦντες τοῦτο.

Ἐκαστος πύργος εἶχε καὶ ἰδιαιτέρον γνώρισμα ἢ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ. Μόνον ὁ πρῶτος πύργος ὁ ἀκόμη ὀνομαζόμενος κεχρὶ ἔχει ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ ἐντειχισμένον λίθον μήκους 0,60 τοῦ μέτρου περίπου, πλάτους 0,35 καὶ ὕψους 0,30, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναγράφεται ἡ λέξις μὲ κεφαλαῖα.

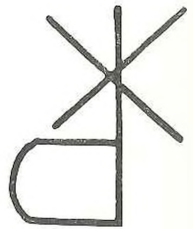
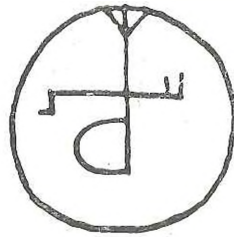
KOMN HNOY

Τὸ ὄνομα τοῦτο προσετέθη ἐκ τῶν ὑστέρων φαίνεται, καὶ πιθανῶς θὰ πρόκειται περὶ τοῦ Ἰωάννου Δούκα Κομνηνοῦ ὅστις καταλαβὼν τὸ Διδυμότειχον ἐφιλοδόξησε ν' ἀπαθανάτιση τὸ ὄνομά του μὲ τὴν προσθήκην τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς δι' ἐντειχισμένον λίθου εἰς τὸ ἀνώτατον ἄκρον τοῦ πύργου. Ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου ὑπῆρχε καὶ ἕτερος ἀναγράφων ΙΩΑΝΝΗΣ ὅστις ἀπωλέσθη ἄγνωστον πότε καὶ πῶς. Ἐτερος πύργος ἄνευ μονογράμματος εἶναι ὁ ἔχων σχῆμα παραλληλεπίδου τῆς Μητροπόλεως ἐφ' οὗ εἰς τὸ μέσον ἔχει φιλοτεχνηθῆ διὰ πλίνθων ἐψημένων σχῆμα δένδρου, ὅπερ ἔχει κλάδους ὁμοίους μὲ τῆς δάφνης καὶ κατὰ τινα ἐριμνησίαν ἀπεικονίζει τὰ Βαῖα. Ἀρχίζοντες τὴν ἀπαρίθμησην τῶν πύργων προχωροῦμεν ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον καὶ εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κρηνοῦ συναντῶμεν μίαν μικρὰν χαμηλὴν πύλην τῆς ὁποίας τὸ ἐπιστέγασμα καλύπτεται μὲ ὑπερμεγέθη λιθίνην πλάκα. Ἡ πύλη αὕτη ἦτο πάντοτε κλεισμένη καὶ ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ ἤνοιγε, χρησιμοποιουμένη ὡς ἐπικουρικὴ πύλη τοῦ φρουρίου (Κερκόπορτα ἢ νερόπορτα).

Ὀλίγον παρακάτω εἰς ἀπόστασιν 50 μέτρων εἶναι τὸ κεχρὶ τοῦ ὁποίου ὁ θόλος εὐρίσκεται εἰς ὀπωσδήποτε καλὴν κατάστασιν καὶ περὶ οὗ ἐγράψαμεν διατὶ ὀνομάζεται κεχρὶ ἔχον σχῆμα παραλληλεπίδου. Μετὰ 50 μέτρα εὐρίσκεται ἕτερος πύργος ὅπως εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν σχήματος ὁμοίου ἀλλ' ἢ πέτρα τῆς οἰκοδομῆς του εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἡ τέχνη αὐτῆς ἀνομοία μὲ τοῦ προλεχθέντος. Φαίνεται ὅτι ἕκαστος τῶν τότε ἀρχιτεκτόνων μηχανικῶν ἀνελάμβανε ἀνὰ ἓνα πύργον καὶ ἔκτιζε τοῦτον συμφώνως μὲ τὴν ἰδικήν του τέχνην. Ὁ πύργος οὗτος παρουσιάζει οἰκοδομικῶς τὸ Μωσαϊκὸν σύστημα, ἀλλ' ἄτεχνον. Ὀλίγον πάρα κάτω ἕτερος κυλινδρικός τοῦ ὁποίου ἴχνη μόνον ὑπάρχουν καὶ τοῦ ὁποίου ἡ σύνδεσις μετὰ τοῦ πρώτου ἔγινε διὰ τείχους πολὺ ἐπικλινούσ. Εἰς καλυτέραν κατάστασιν ὑπάρχει νοτιώτερον ἄλλος πύργος κυλινδρικός καὶ ὀλίγον πάρα κάτω ἄλλος κυλινδρικός ἐν καλῇ καταστάσει. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν πύργων εὐρίσκειτο ἡ ἐπικουρικὴ ἐκ τῶν τριῶν πύλη τοῦ φρουρίου (Καλέπορτα) ἥτοι μεταξὺ τῆς οἰκίας Παρασχίδου καὶ Σαρίδου ἥτις καὶ κατεδαφίσθη τελείως ὑπὸ

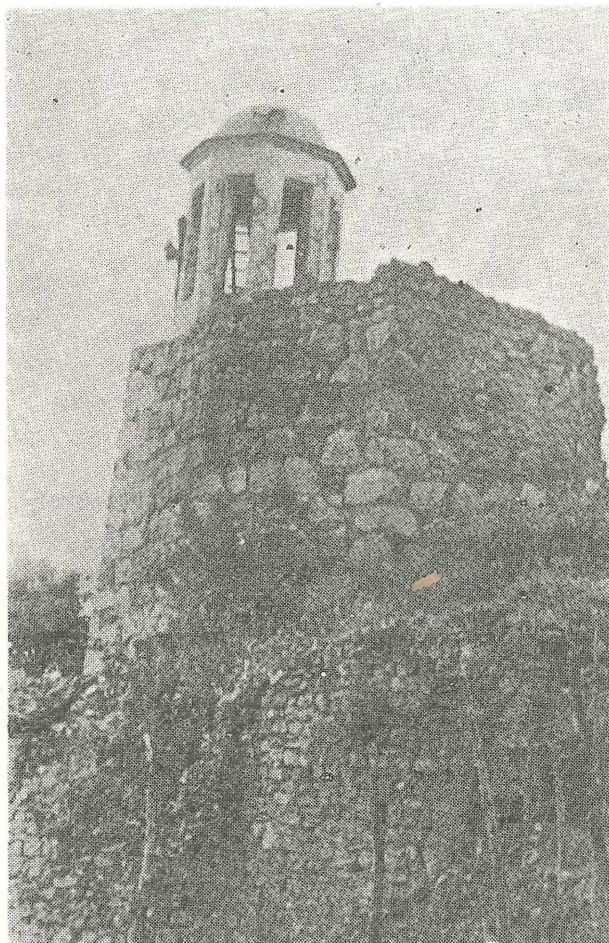
KOMH
HNOR

τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν δι' ἐπίστρωσιν τῶν δρόμων τῆς πόλεως μὲ τοὺς λίθους τῆς.

Προχωροῦντες ὀλίγον συναντῶμεν ἕτερον πύργον τελείως καταστραφέντα διὰ τὸν αὐτὸν μὲ τὸν πάρα πάνω σκοπὸν καὶ ὀλίγον νοτιώτερον εἰς ἀπόστασιν 40 περίπου μέτρων ἕτερον κυλινδρικὸν τοῦ ὁποίου τὸ ἥμισυ καταδαφίσθη διὰ λόγους προληπτικούς καθ' ὅσον ἦτο ἐπικίνδυνος διὰ τοὺς κατοίκους τοὺς οἰκοῦντας κάτωθι τοῦ μικροῦ τείχους. Ὁ σπουδαιότερος πύργος εἶναι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ὅστις ἔχει σχῆμα ἑξαγωνικὸν καὶ ἡ οἰκοδομή του ἔχει τὴν καθαρῶς Μωσαϊκὴν τέχνην μὲ λίθους μεγάλους

Κωδωνοστάσιον ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

καλύτερον ἐπεξεργασμένους. Ἐπὶ τοῦ πύργου τούτου εἶναι ἐκτισμένον τὸ κωδωνοστάσιον τῆς παρακειμένης ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ εἰς ὕψος ἀρκετὸν ἀπὸ τῆς πλατείας τῆς πόλεως. Ἐδῶ τελειώνει τὸ διπλοῦν τείχος ἐξ οὗ ἡ ἐπικρατεστέρα ἐκδοχὴ ὅτι ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα Διδυμότειχον.

Προχωροῦντες ἀνατολικῶς μὲ μικρὰν παράκαμψιν συναντῶμεν ἕτερον πύργον σχήματος παραλληλεπιπέδου ἔχοντα ἐν καλῇ καταστάσει, παρὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἕτερον μὲ τέχνην καὶ ἐπιμέλειαν κατασκευασθέντα καὶ φέροντα ἐπίσης μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ. Οἱ πύργοι οὗτοι εἶναι ἄξιοι λόγου καθ' ὅσον οἱ λίθοι δι' ὧν ἀνηγέρθησαν εἶναι παμ-

μέγιστοι καὶ τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τινὰς φιλοτίμως ἐρευνήσαντας νὰ

σχηματίσουν τὴν γνώμην ὅτι πρόκειται περὶ πελασγικῶν τειχῶν. Ὁ λόγος καθ' ἡμᾶς τῆς ἐπιμελεστέρως οἰκοδομῆς καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοσοῦτον μεγάλων λίθων ἦτο διότι ἡ θέσις αὕτη μᾶλλον ἐπισφαλῆς, καθ' ὅσον εὐρίσκετο ἡ κεντρικὴ πύλη τοῦ φρουρίου καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι στερεωτάτη. Ἐδῶ ἀκριβῶς ὀνομάζεται ἀκόμη καλέπορτα (πύλη τοῦ φρουρίου) διότι ὑπῆρχεν ἡ εἴσοδος ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ περὶ ὧν θὰ γράψωμεν παρακάτω. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ μέγεθος τῶν λίθων εἶναι πράγματι ἀπορον πῶς μετακινουῦντο τότε μὲ τὰ ὑπάρχοντα μέσα καὶ ἐτοποθετοῦντο πρὸς οἰκοδομὴν ἐνῶ ἀπῆτει τοῦτο ὑπερανθρώπους δυνάμεις. Ἐξ ὅσον ἠκούσαμεν καὶ καθὼς προείπομεν οἱ λίθοι προήρχοντο ἐκ τῶν λατομείων Θυρέας (Καπουντζῆ). Τούτους μετέφερον ζεύγη βουθάλων δι' αὐτοσχεδίων ἀμαξῶν ὑπὸ τῶν νῦν ντομουῆς - ἀραμπασῆ (χοιραμαξῶν) καλουμένων ἦτοι: ἔκοπτον κυλίνδρους ἐκ καρμῶν δένδρων χονδρῶν. Ἐτρύπων αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, διεπέρων ἄξονα σιδηροῦν καὶ ἔχοντες γνῶσιν τῆς χρήσεως τοῦ μοχλοῦ ἐφόρτωνον εὐχερῶς καὶ μετέφερον εἰς τὸ μέρος ὅπου προώρισται νὰ τοποθετηθοῦν καί, ἐὰν παρουσιαζέτο ἀνωμαλία ἐδαφικὴ, ἐπέχωνον διὰ χῶματος ἢ ἐστρώνον διὰ σανίδων, ἵνα ἡ διέλευσις τῶν τοιούτων ἀμαξῶν συρομένων ὑπὸ ζευγῶν βουθάλων καθίσταται εὐχερῆς. Ἐξεφόρτωνον καὶ ἐτοποθέτουν τὸν λίθον ἐκ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ τείχους δηλ. τοῦ ἐσωτερικοῦ, μὲ τὴν βοήθειαν πάλιν τοῦ μοχλοῦ. Ἡ τοποθέτησις αὕτη τῶν ὀγκολίθων, ἐπαναλαμβάνομεν, ἐγίνετο μόνον εἰς τὰς πύλας τοῦ φρουρίου διὰ τὸ ἐπισφαλές.

Ὀλίγον τι προχωροῦντες συναντῶμεν πύργον τοῦ ὁποίου ἡ μὲν ἐξωτερικὴ πλευρὰ εἶναι ὀμαλὴ ἢ ἐσωτερικὴ ὅμως ἡμικύκλιον καί, ὡς φαίνεται, τὸ ἐσωτερικόν του ἦτο εὐρὺ πρὸς ἀποθήκευσιν πολεμικοῦ ὕλικου. Πλησιέστατα τούτου ὑπάρχει ἄλλος πύργος σχήματος παραλληλεπιπέδου ἐν ἀρίστη καταστάσει καὶ ὁ λαὸς ἀποκαλεῖ τοῦτον μπερχανέ= παραφθορὰ τῆς λέξεως μπαρουτχανέ= πυριτιδαποθήκη. Πολὺ ἀργότερον οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐχρησιμοποίησαν δι' ἀποθήκευσιν πυρίτιδος. Οὗτος ἐκτίσθη μὲ μεγαλυτέρους τῶν ἄλλων λίθους καὶ μὲ ἐπιμέλειαν περισσοτέραν. Φαίνεται ὅτι ἔπαιζεν οὗτος σπουδαῖον ἀποθηκευτικὸν ρόλον. Ὁ θόλος του εἶναι ἐν καλῇ καταστάσει μόνον ὅτι εἰσρέουν ὕδατα τῆς βροχῆς διότι εἶναι ἀσυντήρητος καὶ μίαν τῶν ἡμερῶν θὰ πέσῃ. Εἶναι κάθυγρος καὶ πολλάκις τὰς καλοκαιρινὰς ἢ χειμερινὰς ἡμέρας διαιτῶνται πρόβατα. Τὸ ἐσωτερικόν τοῦ πύργου αὐτοῦ ἦτο ἐστρωμένον μὲ δάπεδον ἐκ χονδρῶν σανίδων εἰς ὕψος 1½—2 μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, ὅπως ἄλλωστε ἦσαν ἐστρωμένοι καὶ ἄλλοι οἱ ἄλλοι πύργοι, αὐτὸς ὅμως διετήρησε μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν τὸ δάπεδόν του, διὰ νὰ καταστραφῇ ὑπὸ ποιμένων μὴ ληφθείσης μερίμνης διασώσεώς του. Πέριξ τοῦ Πύργου αὐτοῦ ὑπάρχουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ κεχωσμένοι εἰς τὸ χῶμα ἐπιτύμβιοι πλάκες 1½—2 αἰῶνων συσσωρευθεῖσαι διὰ σύστασιν μουσείου. Αὗται ἐξόχου τέχνης μαρμαρογλυπτικῆς ἀσφαλῶς συγκεντρούμεναι θὰ ἀποτελέσουν

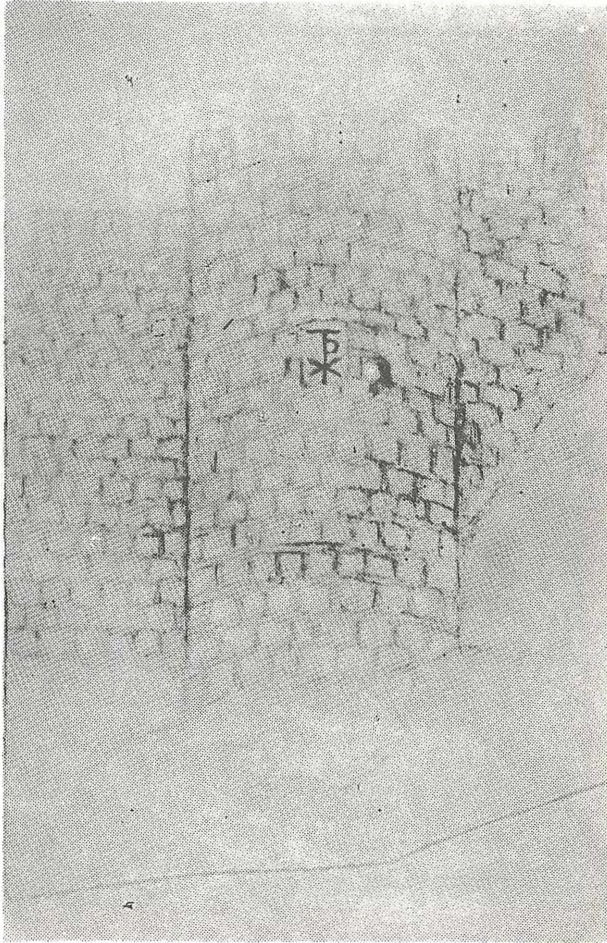

στοιχείον ἐρεύνῃς τοῦ πρὸ 2 αἰῶνων περίπου πολιτισμοῦ. Προχωροῦντες ὀλίγον φθάνομεν εἰς τὸ πύργον τῆς Βασιλοπούλας (2ος κοιλᾶς τῆς Βασιλοπούλας). Οὗτος ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸν καὶ εἶναι ὁ ὑψηλότερος ὄλων τῶν πύργων. Ἐἰς τὸ μέσον ἔχει πλάκα μὲ τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ οὕτω:

Πέριξ τοῦ πύργου αὐτοῦ ἡ λαϊκὴ φαντασία ἔπλεξε θρύλους τοὺς ὁποίους καλὸν θεωροῦμεν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα. Σχετικῶς μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ἔμεινε παρὰ τῶ λαῶ μεταδοθεῖσα ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἡ ἐξῆς ἐκδοχὴ ἢ θρύλος: "Ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἐπολιόρησε τὴν πόλιν, ὁ Βασιλεὺς δὲν εὗρίσκετο ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἀλλ' εἰς μίαν εὐχάριστον ἐξοχικὴν θέσιν καλουμένην Ταοῦκ - γεμέξ, δηλ. θέσις εἰς τὴν ὁποίαν δὲν φραγώθηκε ὁ πετεινὸς ἢ ἡ κόττα. Ἐκεῖ μετέβη πρὸς διασκέδασιν μετὰ τῶν μεγιστάνων καὶ τῆς συνοδείας του. Τὰς κλεῖδας τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἐνεπιστεύθη εἰς τὴν θυγατέρα του ἣτις εὗρίσκετο τὴν ὥραν ἐκείνην ἐπὶ τοῦ τείχους πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ φρουρίου, ἣτις ἔβλεπε πρὸς τὸ ταοῦκ - γεμέξ. Ὁ ἐχθρὸς ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκπορθῆσῃ τὴν πόλιν δι' ἐπιθέσεως διότι τὸ φρούριόν της ἦτο ἀπόρητον. Μετῆλθον τότε πονηρίαν. Μετημφίεσαν ἕνα ἑλληνομαθῆ Τουρκικὸν ὡς ἱερέα ὅστις ἦλθε πρὸ τῆς πύλης τῆς Λυτικῆς τῆς πόλεως καὶ ἤρχισε παρακαλῶν τὴν Βασιλοπούλαν νὰ ρίψῃ τὰς κλεῖδας τοῦ φρουρίου νὰ ἀνοίξῃ τὴν πύλην διὰ νὰ προσευχηθῇ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ δὴ εἰς τὸ ἐκεῖ πλησίον τῆς πύλης παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἡ βασιλοπούλα πεισθεῖσα ἔρριψε τὰς κλεῖδας εἰς τὸν ἱερέα ὅστις ἀφοῦ ἤνοιξε τὴν πύλην ἔνευσε εἰς τοὺς ὁμοφύλους του, οἵτινες ἦσαν κρυμμένοι εἰς τὸ παρακείμενον δάσος· ἔσπευσαν οὗτοι, εἰσώρμησαν ἐντὸς τοῦ τείχους, καὶ ἐκυριεύσαν τὴν πόλιν. Ὁ διασκεδάζων βασιλεὺς εἰδοποιηθεὶς, εἶχε τόσην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ὀχυρότητα τοῦ τείχους, ὥστε εἶπε: «Ἐὰν σηκωθῇ ἀπὸ τὴν χύτραν αὐτὸς ὁ πετεινὸς καὶ φωνάξῃ (λαλήσῃ) τότε θὰ πιστεύσω ὅτι ἐκυριεύθη ἡ πόλις». Καὶ πράγματι, τάχα, ἐσηκώθη ὁ πετεινὸς καὶ ἐλάλησε, ὁπότε ὁ Βασιλεὺς ἐπέβη τοῦ ἵππου του καὶ ἡ συνοδεία του καὶ κατέφυγον εἰς τὸ παρακείμενον δάσος ὅπου σήμερον εἶναι τὸ ἐξωκλήσιον Ἁγίου Βλάσιος. Κατὰ τὴν μνήμην τοῦ Ἁγίου, ἐπεκράτησεν ἔκτοτε

τὸ ἔθιμον νὰ γίνηται κατ' ἔτος ἀγὼν ἵπποδρομικὸς ἐκ τῆς θέσεως Ταοῦκ - γεμέξ μέχρι τοῦ Ἀγίου Βλασίου, ἐπικρατήσαν μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Τὴν ἐξήγησιν ταύτην τῆς ἱππασίας τὴν διετύπωσεν ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Βαφείδης. Ἡ βασιλοπούλα δὲ λυπηθεῖσα διὰ τὴν ἐπιπολαιότητά της ἔσπευσεν, ἅμα τῇ εισόδῳ τοῦ ἐχθροῦ ἐντὸς τοῦ φρουρίου, νὰ ριφθῆ ἐκ τοῦ πύργου αὐτοῦ καὶ νὰ αὐτοκτονήσῃ. Τὸ ἀληθὲς τοῦ θρύλου αὐτοῦ ἐνίσχυσε καὶ ἡ μεταδοθεῖσα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν συνήθεια τῶν Τούρκων νὰ ἀνάπτουν κανδήλαν εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἔπεσεν ἡ βασιλοπούλα τάχα ἐξ εὐγνωμοσύνης. Εἶναι μὲν γεγονόςὸς ὅτι ἀκόμη οἱ Τούρκοι τοῦ Διδυμοτείχου ἔχουν ἐκεῖ ἐν εἶδος τεκὲ = παρεκκλήσιον καὶ ἀνάπτουν κανδήλαν ἀλλὰ τοῦτο γίνεται, ὅπως ἀπέδειξεν ὁ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχοληθεὶς Ἀρχιμανδρίτης κ. Βαφείδης γνώστης καλὸς καὶ τῆς τουρκικῆς, διότι εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν εὐρίσκεται θαμμένος ὁ κατὰ τὴν μάχην τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου Ζιντζῆ - Ἀπντάλ τοῦ ὁποίου τὸ μνημα εὐρίσκεται ἀκόμη, πεσὼν ἡρωικῶς, κατὰ τοὺς Τούρκους, ἀξιωματοῦχος ὢν καὶ εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ὁποίου ὄχι μόνον κανδήλαν ἀνάπτουν ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ἐρυθροποτάμου εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην του εἶχον ἀνεγείρει καὶ κτίριον ἐν εἴδει Μουσουλίου. Τοιοῦτος ἀξιωματοῦχος Τούρκος σύγχρονος καὶ συμπολεμιστὴς τοῦ Ζιντζῆ Ἀπντάλ ἦτο κς

Κουλάς ἦτοι Πύργος τῆς Βασιλοπούλας.

ματοῦχος ὢν καὶ εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ ὁποίου ὄχι μόνον κανδήλαν ἀνάπτουν ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ἐρυθροποτάμου εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην του εἶχον ἀνεγείρει καὶ κτίριον ἐν εἴδει Μουσουλίου. Τοιοῦτος ἀξιωματοῦχος Τούρκος σύγχρονος καὶ συμπολεμιστὴς τοῦ Ζιντζῆ Ἀπντάλ ἦτο κς

ὁ Γαζή Φερχάτ τοῦ ὁποίου τὸ μνημα καὶ τὸ παρεκκλήσιον (τεκές) εὑρίσκειται ἀκόμη παρὰ τὴν παραποτάμιον τουρκικὴν συνοικίαν καὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ἀνάπτουν κανδήλαν καὶ κηρία κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἑορτὰς των.

Προχωροῦντες τώρα πρὸς δυσμὰς συναντῶμεν πάλιν, εἰς μακρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν, ἄλλον πύργον σχήματος παραλληλεπιπέδου εἰς καλὴν κα-

Πύργος τῆς Βασιλοπούλας, ὅπως εἶναι σήμερον.

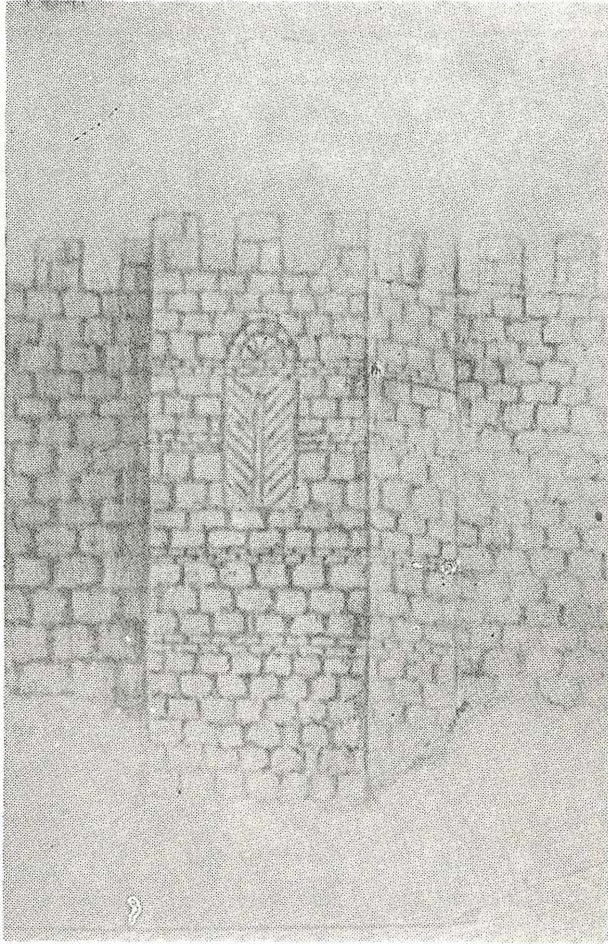
τάστασιν, ὅστις ἔχει εἰς τὸ μέσον ἐντειχισμένην πλάκα μὲ μίαν εἰς τὸ μέσον ὀπὴν δυσεξήγητον ἀπὸ ἡμῶν. Ὀλίγον ἀκόμη ἀπὸ αὐτόν, ὑπάρχει ὁ πύργος τῆς Μητροπόλεως, ὁ ὁποῖος ἔχει εἰς τὸ μέσον τὸ φιλοτεχνηθὲν διὰ κεράμων ὠραῖον δένδρον ἀπεικονίζον, ὡς εἴπομεν, τὸ Βαΐα. Τέλος παρὰ τὸ τέρμα τοῦ φρουρίου καὶ παρὰ τὴν Δυτικὴν πύλην εὑρίσκειται πύργος ἐν ἀρίστη καταστάσει, καλῶς ἀνεγερθεὶς ἀπὸ οἰκοδομικῆς ἀπόψεως, διότι προφυλάσσει τὴν Δυτικὴν πύλην τῆς εἰσόδου ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ὁ πύργος οὗτος ἐπεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ. Ἐκεῖθεν τὸ φρούριον καταλήγει εἰς μίαν μικρὰν πύλην, ἣτις κα-

λεῖται νερόπορτα.

Πύλαι τοῦ Φρουρίου. — Κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ τείχους συνηγήσαμεν 3 πύλας εἰσόδου μεγάλας καὶ 2 μικράς. Αἱ τρεῖς μεγάλαι εἶναι μίαι εἰς τὸν ὄσον πύργον κατὰ σειρὰν ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον, μία ἢ ἐπίσημος καὶ κεντρικὴ παρὰ τὴν Μητροπόλιν καὶ μία εἰς τὴν Ν. Δυτικὴν πλευρὰν.

“Ολαι ὀνομάζονται καλέπορτες=πύλες τοῦ φρουρίου. Αὐταὶ ἦσαν πολὺ μεγάλαὶ καὶ ὑψηλαὶ καὶ ἄνωθεν κατέληγον εἰς θόλον. Ἐπὶ τοῦ θόλου αὐτοῦ ὑπῆρχεν ὀπὴ εὐμεγέθης καὶ πολεμίστραι, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς ὀπῆς ἤλεγχον τὴν ἔκτασιν πρὸ τῆς πύλης καὶ ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως κατ’ αὐτῆς ἐξέπεμπον οἱ πολιορκούμενοι τόξα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, λίθους, ξέον ἔλαιον, ὕδωρ, ἀκόμη ἐξώγοιζον αὐτοὺς διὰ μακρῶν δοράτων καὶ ἐσκόρπιζον τὸν θάνατον διὰ παντοίων φονικῶν μέσων εἰς τοὺς ἐπιτιθεμένους. Ἐπειδὴ αἱ θέσεις τῶν πυλῶν τούτων ἦσαν ἐπισηφαλεῖς, διὰ τοῦτο καὶ οἱ πύργοι καὶ τὸ φρούριον ἦσαν στερεώτερα. Μία μάλιστα τῶν πυλῶν, ἡ Δυτικὴ ἦτο καὶ εἶναι διπλῆ, δηλ. ἔχει τὴν κυρίως πύλην καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 μέτρων καὶ πλέον πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τείχους ἔχει ἄλλην, ὥστε ἐὰν ἐκυριεύετο ἡ μία νὰ θέλῃ ὁ ἐχθρὸς νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ νὰ ὑφίσταται πανωλεθρίαν εἰς τὸν στενὸν χώρον τὸν εὐρισκόμενον μεταξὺ τῶν 2 πυλῶν ὅστις εἶναι περιεφραγμένος μὲ τείχη πανύψηλα. Ἡ κατάστασις τῶν δύο τούτων πυλῶν

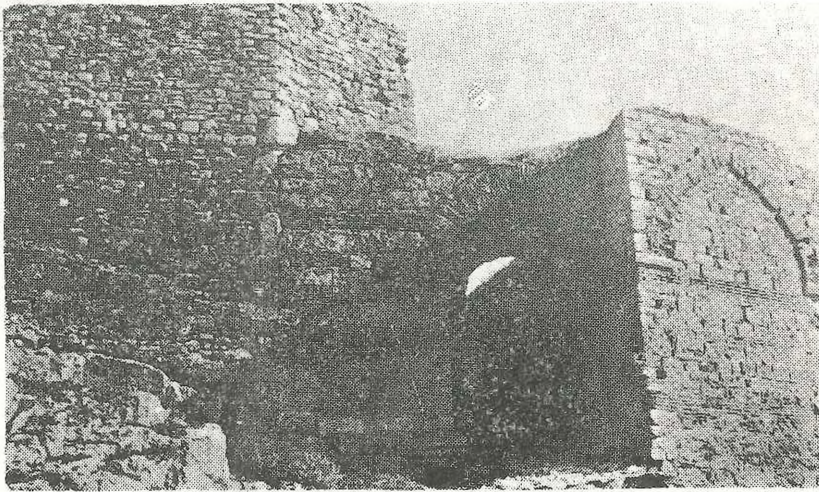
Πύργος τῆς Μητροπόλεως, ὅπως ἦτο ἄλλοτε.

εἶναι ἀρίστη, διότι καὶ τὰ κράσπεδα ἐφ’ ὧν ἐστηρίζοντο τὰ θυρόφυλλα (πλαίσια) πέτρινα καὶ τὰ τόξα τῶν θόλων εἶναι ἐν πλήρει καταστάσει καὶ αἱ ὀπαὶ δι’ ὧν ὑπερηκόντιζον τὸν ἐχθρὸν εἶναι καταφανεῖς. Αἱ ἄλλαι δύο πύλαι μικραὶ, ἡ μία δηλ. μικρὰ πρὸς Βορρᾶν, τὴν ὁποίαν συνηντήσαμεν κατὰ τὴν περιγραφὴν καὶ ἡ ἄλλη ἐπίσης μικρὰ, εἰς τὸ τέμα τοῦ φρουρίου

πρὸς τὴν Ν.Δ. πλευράν, εἶχον ἕτερον προορισμόν. Αὗται πλησιέστερον τοῦ ποταμοῦ εὐρισκόμεναι ἐξυπηρετοῦν τοὺς πολιορκουμένους διὰ τὴν ὑδροληψίαν περὶ ἧς θὰ ὁμιλήσωμεν πάρα κάτω. Ὁ λαὸς ἀκόμη ἐξακολουθεῖ νὰ ὀνομάζη ἀμφοτέρας νερόπορτες.

Ἡ εἴσοδος καὶ ἔξοδος τοῦ φρουρίου δὲν ἦτο πάντοτε ἐπιτετραμμένη. Τὴν ἡμέραν ἦσαν ἀνοικταὶ οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις φυσικά. Τὴν νύκτα ὅμως ἐκλείον. Ἦσαν κατασκευασμένοι ἀπὸ χονδρὰ δρυῖνα ξύλα καὶ ἐπενδεδυμένοι μὲ ἔλασμα σιδήρου. Ἐκλείον μὲ σιδηρᾶς ἀλύσεις πολὺ χονδρᾶς. Ὁ κῆρυξ, ὅστις ἦτο καὶ θυρωρὸς τὴν ἡμέραν, ἅμα τῇ ἀνατολῇ

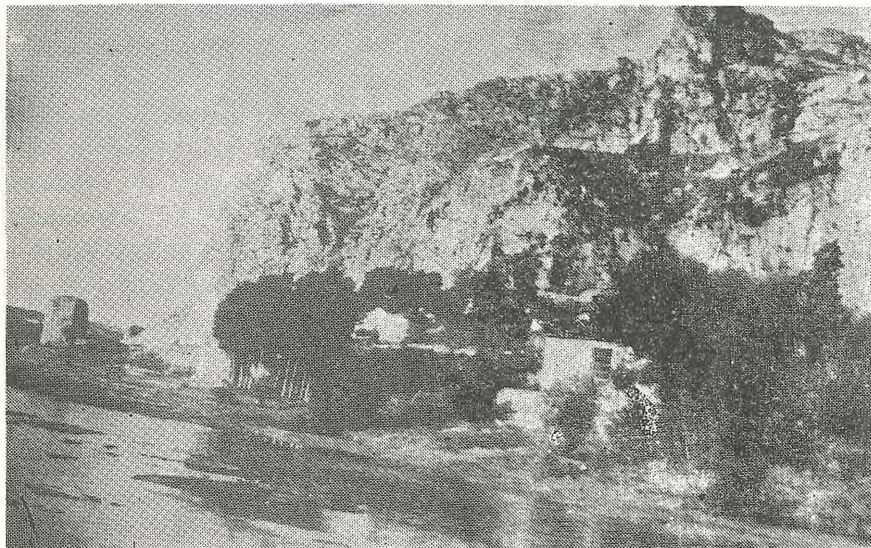

Διπλῆς καλέπορτες.

τοῦ ἡλίου, ἀνοίγει τὴν θύραν καὶ ὀλίγον μετὰ τὴν δύσιν αὐτοῦ ἐκλείει αὐτήν, ἀφοῦ πρῶτον ἀνέβαινεν εἰς ὕψος, ἥτοι εἰς ἓνα τῶν πύργων καὶ ἐκάλει τοὺς κατοίκους νὰ εἰσέλθουν. Κατὰ τὴν νύκτα ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀνοίξουν ὑπὸ καμμίαν αἰτιολογίαν. Ἀφοῦ, λοιπόν, ἐκάλει τρεῖς διὰ στενωρίας φωνῆς εἰς τρία σημεῖα τῆς πόλεως — εἶχε καὶ ἄλλους, φαίνεται, βοηθοὺς — ἔσπευδον νὰ κλείσουν αὐτὰς καί, ἂν τις ἦτο καθυστερημένος, ἔπρεπε νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς τὴν ἔξω πόλιν, εἰρησθῶ ὅτι πάντοτε τὸ Διδυμότειχον, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν ἔσω καὶ τὴν ἔξω πόλιν. Ἡ τελευταία ὑφίστατο τὰς συνεπειὰς τῶν ἐπιδρομῶν. Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς φρουρᾶς, φέρ' εἰπεῖν, τῆς ἔσω πόλεως, δὲν ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῆς πόλεως. Μέχρι πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν καὶ ὀλιγώτερον αἱ θύραι αὗται ἀνοιγόκλειον, ὅπως καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν. Οἱ γεροντώτεροι ἐνθυμοῦνται ὅτι οἱ καλέπορτες ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν Τουρκοικῶν Ἀρχῶν εἰς τὸ φράγμα τοῦ Ἐρυθροποτάμου πρὸς προστασίαν τῆς ἐκτάσεως τῶν Γκιολίων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ διότι ὁ καλῆς (φρου-

ριων) παρείχεν ἄσιλον εἰς τὰ χαρέμια τῶν Τούρκων φρουράρχων ἐκ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἀγαλινώτου τουρκικοῦ ὄχλου καὶ βασιβουζούκων, ὁ φρούραρχος Τζιντάρ βέης, ὅστις διετήρει ἀξιόλογον χαρέμιον, ἀντλῶν ἄλλωστε δικαίωμα εἰσόδου ἐκ τοῦ ὄρου τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως, ἔκτισε πλησίον τῆς κεντρικῆς ἐπισήμου πύλης ἀνάκτορον, ὅπου ἐνέκλειε τὰ χαρέμιά του πρὸς ἀσφάλειαν, ὅταν πρὸ πάντων, μετέβαινεν ἔξω εἰς τὴν περιφέρειαν

Δυτικὴ πλευρὰ τοῦ Φρουρίου.

δι' ὑψηρείαν, ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ αὐτοῦ, ἡ θέσις αὕτη, ἣτις φθάνει μέχρι τοῦ 2ου πύργου τῆς Βασιλοπούλας, ἣτις παρέχει θεῖαν θελκτικὴν, ὠνομάσθη Τ ξ ι ν τ α ρ ι ῶ καὶ νῦν ἔτι οὕτω καλεῖται ἡ θέσις αὕτη καὶ τὰ μετέπειτα δι' ἐξαγορᾶς τῆς θέσεως ταύτης ἀπὸ τὸν μετατεθέντα ἐντεῦθεν Τζιντάρ βέην, ἀνεγερθέντα ἐκπαιδευτήρια τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς κοινότητος ὠνομάσθησαν Σχολεῖα Τζιδαριῶ, ἣτοι: ἡ ἀνεγερθεῖσα εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὸ πρῶτον Δημοτικὴ Σχολή, ὕστερον ἀλληλοδιδασκικὴ, κατόπιν νηπιαγωγεῖον, παρθεναγωγεῖον καὶ τελευταίως ἐστεγάσθη ἐπ' ἀρκετὰ ἔτη τὸ Γυμνάσιον Διδυμοτείχου καὶ παρὰ τὴν κατεδάφισιν ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη ἡ θέσις τὸ ὄνομα τοῦ πρῶτον ἐγκατασταθέντος Τζιντάρ βέη, διὰ τὸν φόβον τῶν γυναικῶν του, ὅσάκις ἀπουσίαζεν διὰ λόγους ὑψηροσιακούς.

Νερόπορτες, Ὑδραγωγεῖον, Πηγαδίτσια. Μπὲς Κουσιὰν (πεντάζωνον).

Εἰς ἕτερον κεφάλαιον περιεγράψαμεν τὸ τ ξ ι ρ ὀ μ υ λ ο κλπ. χωρὶς νὰ θίξωμεν τὴν ὑδροληψίαν τῶν φρουρῶν καὶ κατοίκων Διδυμοτείχου. Μεταξὺ τοῦ ὑδροαἰύλου τῆς Ἀγίας Μαρίας καὶ τοῦ πενταζώνου ὑπάρχει

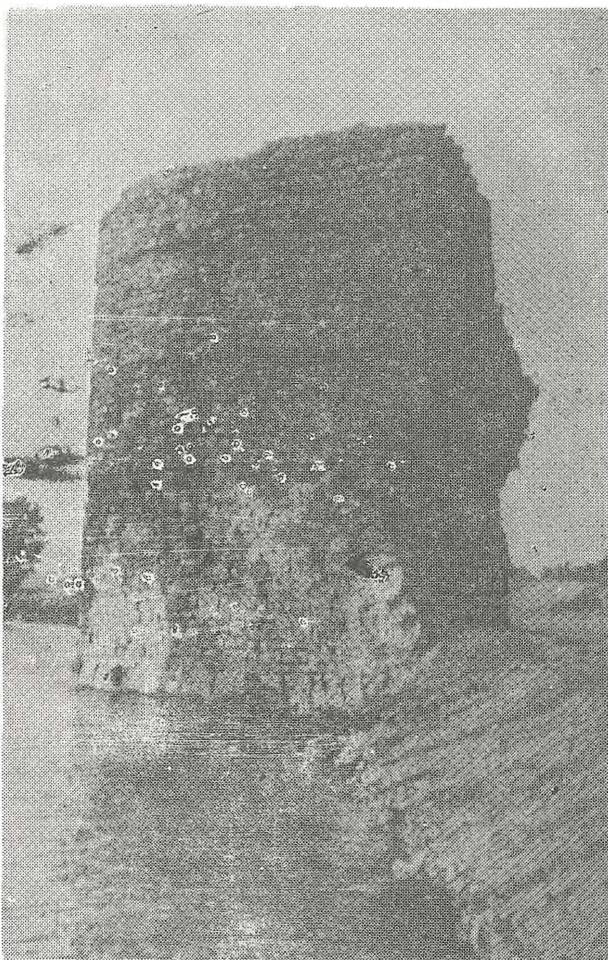
χῶρος περικλειόμενος ἔνθεν μὲ τὸν ἀπόκρημνον βράχον, ἀκεῖθεν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ὄχθης αὐτοῦ παραλλήλως μὲ τεῖχος. Ὑπὸ τὸν χῶρον αὐτὸν ὑπάρχουν στοαὶ κτισθεῖσαι μὲ πλίνθους καὶ κουρασάνι. Αἱ στοαὶ αὐταὶ ἐπληροῦντο ὕδατος διὰ μιᾶς ὑπονόμου συγκοινωνούσης μὲ τὸν ποταμόν. Ἦτο ἡ θέσις αὕτη, ὠχυρωμένη καὶ ἐν ἀσφαλείᾳ κατήρχοντο, ἀπὸ τὴν παρὰ τὴν νῦν Ἀρμενικὴν ἐκκλησίαν ἐν καλῇ καταστάσει εὐρισκομένην εἰσέτι νερόπορταν, διὰ κλίμακος λιθίνης ἀκόμη εὐρισκομένης, πρὸς τὰ πηγαδίτσια, ὅπως ἐκαλοῦντο αἱ ὑπόγειαι στοαί, καὶ ἐλάμβανον ὕδωρ, ἀθέατοι ἀπὸ τὸν ἐχθρόν. Ἐὰν ποτε ἐξηραίνετο ὁ ποταμὸς λόγῳ ἀνομβρίας, τότε, ἢ ὑδρευσις ἐγένετο ἀπὸ τὸ πεντάζωνον, τὸ ὁποῖον εἶναι πύργος κυλινδρικός, συνδεδόμενος μὲ τὸ κυρίως φρούριον ἢ καλύτερον μὲ μίαν χαράδραν τοῦ ἀποτόμου βράχου ἄγουσαν πρὸς τὸ κεχρί, διὰ μιᾶς γεφύρας, εἰς ὕψος 10 περιπτοῦ μέτρων τοῦ πύργου. Οὗτος θολωτός, καὶ νῦν ἔτι ἐν καλῇ καταστάσει, εἶχεν ἐσωτερικῶς κλίμακα λιθίνην κτισθεῖσαν μαζὺ μὲ τὸν πύργον, δι' ἧς κατήρχοντο εἰς ἀρκετὸν βάθος βαθύτερον τῆς ἐπιφανείας τοῦ ποταμοῦ ὅπου ὑπῆρχεν ὕδωρ ἀφθονον δροσερόν. Οὕτω ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ἐστερεῖτο ἢ πόλις ποσίμου ὕδατος, τοῦ ἐχθροῦ μὴ δυνηθέντος ποτὲ νὰ ἀποκόψῃ τὸν ποταμόν ἢ τὴν πηγὴν τοῦ πενταζώνου (μὲς κουσιὰκ). Ἡ λέξις αὕτη δὲν ἔχει τρανὴν σημασίαν, διότι ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ πύργος αὐτός, ἐκ τῶν 5 ζωνῶν τὰς ὁποίας ἔχει εὐδιακρίτους ἐκ πλίνθων ἐψημένων, ἵνα ἢ στάθμη τοῦ κτίστου εἶναι ἀκριβεστέρα (ἀλφάδι). Διὰ νὰ ἀνέλθῃ τις εἰς τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ πύργου ἔχοντος ἀρκετὰ εὐρεῖαν ἔκτασιν, πρέπει νὰ ἀνέλθῃ δι' ἐτέρου κλιμακωτοῦ ἐκ λίθων, ὑπολοίπου ἡμίσεος τοῦ πύργου, ὁπότε εὐρίσκειται πλέον ἐπ' αὐτοῦ κεκλιμένον ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ. Ἐφ' ὅσον εἶχε γέφυραν, ἥτις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐκρημνίσθη, ὡς τὴν ἐνθυμοῦμαι, τὰ πηγαδίτσια, θὰ ἦσαν ἐκτεθειμένα. Ἀλλὰ κάτω τῆς γεφύρας ὑπῆρχον θύραι (καλέπορτες) στερεαὶ καὶ προεφύλασσον τὰ πηγαδίτσια καὶ τὸν πύργον. Ἐν περιεργῶν φαινόμενον δίδει ἀφορμὰς εἰς τὴν ἀχαλίνωτον φαντασίαν τοῦ λαοῦ, νὰ ἐπιδίδηται εἰς μυρίους μύθους, οἵτινες ἔλαβον τὴν θέσιν πλέον τῆς πραγματικότητος. Λέγουσι δηλ. ὅτι αἱ μαῦραι κηλίδες ἔνθεν ἀκείθεν τοῦ πύργου εὐρισκόμεναι εἶναι αἵματα ἀνεξίτηλα τῶν σφαγιασθέντων ποτε πολιτικῶν καταδίκων τῶν ὁποίων ἢ ἐκτέλεισις ἐγένετο ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ἵνα παραδειγματίζωνται.

Κατὰ πόσον τοῦτο εἶναι ἀληθὲς δὲν εἶμαι εἰς θέσιν ν' ἀναπτύξω. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅτι ἄνθρωποι σοφοὶ τῶν γραμμάτων παραδέχονται ταῦτα ὡς ἀληθῆ. Ὑπάρχει ὁμως καὶ μία ἄλλη ἐκδοχὴ, ἥτις εἶναι μᾶλλον ἀληθοφανῆς. Ἐπειδὴ τὴν ἐποχὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας αἱ θυσίαι, ὡς ὑπόλειμμα τῆς εἰδωλολατρείας, ὑφίσταντο ἀκόμη καὶ ἔφθασαν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, οἱ Ἀυτοκράτορες, ἢ οἱ μεγιστᾶνες καὶ πολιτάρχαι ἔκαμνον θυσίας καὶ αἱ κηλίδες ἐκεῖναι εἶναι ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν θυμάτων, τὸ ὁποῖον

ἔπρεπε νὰ ρεῦσῃ εἰς τὸν ποταμὸν ἐκ δύο πλευρῶν τοῦ πύργου καὶ ἔβαφε τοὺς λίθους τοῦ πύργου, καὶ τώρα εἶναι πλέον ἀνεξίτηλοι.

Ἐσωτερικὸν τοῦ Φρουρίου. Ὅπως καὶ ἄλλοῦ θὰ ἴδωμεν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου δὲν ἦτο ὅπως εἶναι σήμερον. Ὁ κατακτητὴς μὴ ἔχων ἐπίγνωσιν τῆς μεγάλης σημασίας τῶν ἀρχαιοτήτων, μετέτρεψεν εἰς ἐρείπια πολλὰ τμήματα

τοῦ φρουρίου τὰ ὁποῖα εὔρον τραγὴν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν. Καὶ ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἐθεώρησε τὸν ἐντὸς τοῦ φρουρίου χῶρον καὶ κτίσματα τὰ καταλληλότερα διὰ τὴν διαμονὴν του, ἀργότερον ἢ νωχέλειά του καὶ ἢ μὴ εὐκόλος ἀνάβασις ἐπὶ τοῦ φρουρίου λόγῳ τοῦ ἀνηφορικοῦ δρόμου, τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὠραίαν θέαν καὶ καθαρὸν ἀέρα καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν ρίζαν τοῦ λόφου ὅπου καὶ αἱ πλεῖσται κατοικίαι τῶν Τούρκων. Πολλὰ τότε κτίσματα, ἐκτὸς τῶν ὅσων παρεθέσαμεν, κατεστράφησαν διὰ τὸν ἀπλοῦν λόγον τῆς προμηθείας πέτρας. Ἐπῆρχον ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου,

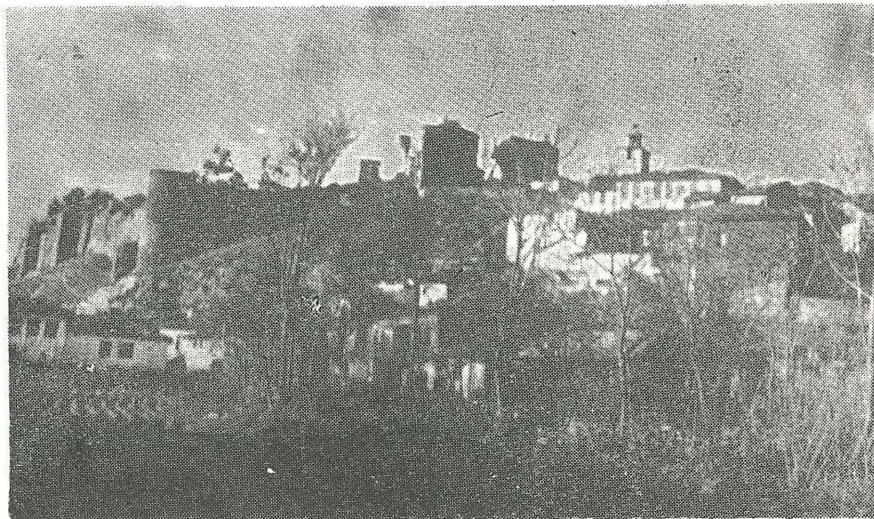
Μπές—Κουσιὰκ = Πεντάζωνον.

Ἀνάκτορα μὲ λιθοδομὴν καὶ θόλους, ἄλλοῦ δὲ καὶ μὲ κτίρια ἐκ ξύλου μολυβδοσκεπῇ καὶ δαιδαλώδη, ὡς θὰ περιγράψῃ μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆ, ὅστις ἦλθεν εἰς τὸ Διδυμότειχον κατὰ τὴν περιήγησίν του ἀνά τὴν Θράκην.

Ἡ μεταχειριζομένη λέξις διὰ τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου Σερὰϊ=Ἀνά-

πτορον δὲν λέγεται τυχαίως. Ὡς διαμονὴ Βασιλέων καὶ μεγιστάνων ἐπὶ τῶν Ἀνακτόρων τούτων ἔπρεπε νὰ ἔχη ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα διαμερίσματα ἀκόμη καὶ λουτρούς, ὅπως μετεχειρίζοντο οἱ Βυζαντινοί, τὰ χαμάμια, κατόπιν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομασθέντα, ἐνῶ εἶναι Βυζαντινῆς ἐπινοήσεως. Λουτρὸς ἀκόμη λέγεται ὑπὸ τῶν κατοίκων ἡ θέσις Νοτία τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἐπιφανείας τοῦ λόφου Καγιάνια δηλ. πλακόστρωτον ἀποκαλοῦνται ἀκόμη ὑπὸ τῶν κατοίκων ὁ λουτρὸς καὶ τὰ διαμερίσματα εἶναι ἀκόμη κατὰδηλα. Θολωταὶ αἰθουσαὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ στέγασιν ὑψηραῶν καὶ πιθανὸν γραφείων ἀκόμη ὑπάρχον ἐν τῇ θέσει ταύτῃ. Οἱ Διοικηταὶ μονάδων ἦσαν

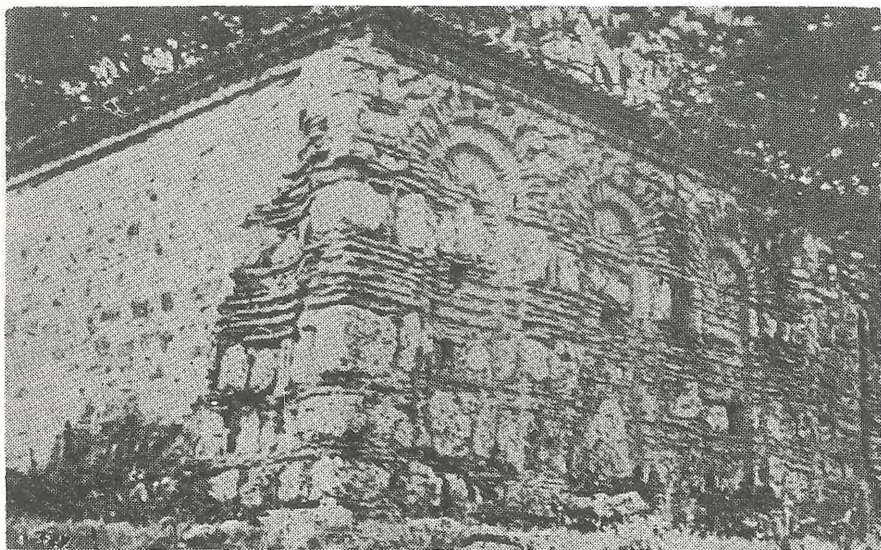

Νοτιοανατολικὴ πλευρὰ τοῦ Φρουρίου.

ἐγκατεστημένοι εἰς διάφορα οἰκήματα ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ τομέως τοῦ φρουρίου ὃν διεφύλαττον. Τὰ λαξευτὰ σπήλαια τὰ ὁποῖα ὑπάρχον ἀφθονα ἐντὸς τοῦ φρουρίου δὲν ἦσαν αἱ πραγματικαὶ κατοικίαι τῶν ἀλλὰ, ὡς καλῶς φαίνεται, ἕκαστον σπήλαιον ἔχει καὶ λαξευμένους λάκκους ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζοντο δοκοὶ (πατάρια) καὶ ἀφοῦ ἔκτιζον ἀνωθεν τῶν σπηλαίων οἰκοδομὰς ξυλίνας ἐκ δρυός, ἐχρησιμοποιοῦντο ταῦτα ὡς ὑπόγεια πρὸς διατήρησιν τροφῶν καὶ ὕδατος ποσίμου ἐντὸς πίθων παμμεγίστων τοποθετημένων ἐπὶ εἰδικῶν βάσεων, αἵτινες ἀκόμη εἶναι καταφανεῖς. Πλὴν τῶν πίθων εἶχον λαξεύσει ἐπὶ τοῦ βράχου θαυμασίας ὕδαταποθήκας μεγάλης περιεκτικότητος ὅπως εἶναι ἡ ὕδαταποθήκη (στέρνα) τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τῆς περιέργου καὶ λίαν τεχνικῆς στέρνας τῆς οἰκίας τοῦ κ. Καρανικολαΐδου, χρησιμοποιουμένης διὰ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν ἀμβρῶν ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ δι' ἄστυλον (κρυψῶνα). Τινὲς τῶν στερνῶν τούτων εὐρίσκονται ἀκόμη ἐν γρήσει, ὅπως ἡ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Πᾶ-

σαι ἐπληροῦντο ὕδατος δι' ἀγωγῶ (καρούτας) (ὕδρορροῆς) ἐκ τῆς στέγης τῆς ἐκκλησίας ἢ τῶν οἰκιῶν. Αἱ τοιαῦται ὕδαταποθῆκαι ἦσαν πάντοτε πλήρεις καὶ ἐπικουρικαὶ ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῶν, ἵνα μὴ εὐρεθῆ ἡ πόλις ἀνέτοιμος ἐὰν ἐπορθῆτο τὸ ὕδραγωγεῖον τῶν πηγαδιτσιῶν, τὰ ὅποια περιεγράψαμεν. Ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι ἡ καθ' ὃν τρόπον ἐμνημονεύσαμεν διοχέτους ὕδατος χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς ἀνάγκας κατοίκων καὶ ἐκκλησιῶν. Σπήλαια λαξευμένα δὲν ὑπῆρχον μόνον ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἀλλὰ καὶ ἔξω

Ἁγία Αἰκατερίνη.

αὐτοῦ εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ λόφου. Καὶ ταῦτα ἐχρησίμουν ὡς ἀποθῆκαι καὶ ἐπ' αὐτῶν εἰς κτίσματα ἐστρατωνίζοντο τὰ φυλάκια τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πόλεως. Τοιαῦτα σπήλαια εὐρύχωρα καὶ περίεργα τὰ ὅποια ἐλάξευσεν ἡ σμίλη τοῦ κτίστου, μὲ ὑπομονὴν μεγάλην, εἶναι εἰς τὴν Νότιον πλευρὰν τοῦ φρουρίου κάτωθι τοῦ πύργου τῆς Βασιλοπούλας, διότι πρὸ αὐτῶν ὑπῆρχε καὶ τὸ φυσικὸν τεῖχος τοῦ Ἐρυθροποτάμου ἐγγύτατα τοῦ λόφου.

Ἐκκλησίαι, ἐξωκκλήσια καὶ παρεκκλήσια ἐντὸς τοῦ φρουρίου.— Ἡ μέριμνα τῶν Βυζαντινῶν πρὸς ἀνέγερσιν ναῶν ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἐν περιπτώσει ἀκόμη πολιορκίας, ἦτο μεγάλη. Οὕτως ἐξησφάλισαν εὐκτηρίους οἴκους 1) τῆς ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἀνακαινισθεῖσα τὸ 1843 ἐκτίσθη ἐπὶ βράχου λαξευμένου. Ἀνέκαθεν ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος καὶ ἦτο ποτε πολιοῦχος Διδυμοτείχου, ἡ δὲ ἐτησία πανηγυρις γίνεται τὴν 16ην Αὐγούστου ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Μανδηλίου. Οἱ Βυζαντινοί, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἀπέδιδον μεγίστην θαυματουργικὴν ἰδιότητα εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν διότι πολλάκις, ἔσωσεν ὁ Σωτὴρ Ἰησοῦς τὴν

πόλιν ἐξ ἐπιδρομῶν ἀλλοφύλων. Καὶ τώρα ἐξακολουθεῖ νὰ δοξάζηται, ὡς θαυματουργὸς καὶ δὴ τῶν θεραπευομένων διανοητικῶς διασαλευομένων καὶ σώτεια ἀποκαλεῖται μέχρι σήμερον. Ἡ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος ἔχει ἰδιάζουσαν τέχνην ζωγραφικῆς· λέγεται δὲ ὅτι ἱστορήθη ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ.

2) Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου εὐρίσκεται εἰς τὸ Νότιον μέρος τοῦ φρουρίου ἀνακαινισθεῖσα καὶ αὕτη τὸ 1843 ὅτε ἐξεδόθη τὸ χάττι Σερχῆ τοῦ Σουλτάνου καὶ παραχωρήσεως ὀλίγων προνομίων καὶ τινων θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν. Ἡ παλαιὰ ἐκκλησία ἦτο μικρά, χαμηλὴ ὡς κατακόμβη, ὁ δὲ Βόρειος τοῖχος αὐτῆς μαρτυρεῖ τὴν στερεότητα αὐτοῦ καὶ τὴν τέχνην τῶν Βυζαντινῶν. Εὐτυχῶς ὁ κατακτητῆς, ἐφείσθη τοῦ τοίχου αὐτοῦ καὶ τώρα, ὑπάρχει ὡς δεῖγμα ἀρχαιολογικόν, τῆς οἰκοδομικῆς τέχνης τοῦ Βυζαντίου. Κάτω τοῦ δαπέδου τῆς ἐκκλησίας, ἐν μέρει, ὑπάρχει κατακόμβη διὰ τέλεισιν, ἴσως, λατρείας τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ μόλις πρὸ ὀλίγου — 70 περίπου ἐτῶν — ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ταφήν τῶν ἀποθνησκόντων Μητροπολιτῶν. Ὁ Μητροπολίτης Κων)νος Βαφείδης ἐδῶ εἰς τὴν κατακόμβην αὐτὴν ἐνεθρονίσθη ἐπὶ θρόνου λιθίνου καὶ μετὰ τριετίαν, ἔγινεν ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου του ταφέντος εἰς τὸν αὐλόγυρον τῆς ἐκκλησίας μὲ ἐπιτύμβιον μάρμαρον ἔχοντος τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα:

Μούσης Πιερίδεςσι κεχαρμένον ἀρχιερεῖα
 ἦδε Βαφείδην γῆ Κωνσταντῖνον ἔχει,
 ὅς τ' ἐπεὶ ἡελίου φάος ἀγλαὸν πρῶτον ἐσεῖδε
 Βοσπόρου ἀμφ' ἀκτάς, νάμασι θεολογίης,
 ἦρδευσε φρένας ἀγαθέας, μετέπειτα δὲ ποιμῆν
 τέσσαρσι κλειτὸς ἐν δήμοις ἔσκε
 Τὸν δὲ θανόντ' ὤμωξεν ἅπαν ἀδινὸν πῶν ἐσθλὸν
 ἦδ' ἔταροι πηοὶ τ' ἔξοχα δ' ἀρχιερεὺς
 εἶο κασίγνητος φιλάρετος, ὃς ἀγνύμενος κῆρ
 προφρονέως τύμβον χεύατ' ἀριπρεπέα
 ἐγεννήθη 1847. Ἀπέθανε 1899

ἔργον Εὐσταθίου Καβάσιλα

3) Ἄλλη ἐκκλησία μικρὰ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, εὐρίσκεται ὀλίγον κάτω τοῦ νῦν ὕδραγωγείου. Τὸ ναῖδριον τοῦτο φέρει τοὺς τοίχους του καθαρῶς Βυζαντινοὺς κατὰ τὰ 3)4 τοῦλάχιστον καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ λατρείαν τῶν γυναικῶν τῶν μεγιστάνων καὶ Βασιλέων ὡς καὶ πολιταρχῶν. Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὸ ὕδραγωγεῖον εὐρέθησαν ἔξ σαρκοφάγοι (λαξευμέναι λάρνακες) καὶ ἐντὸς αὐτῶν λείψανα γυναικεῖα μεγάλα, ἐνδεικτικὰ τῆς μεγαλοσωμίας τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Σήμερον τὸ ναῖδριον τοῦτο λειτουργεῖ κατὰ τὴν ἡμέραν μόνον τῆς μνήμης τῆς Ἁγίας (25ην Νοεμβρίου). Ἀξιοπεριέργος εἶναι ὁ τρόπος

τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἡχητικῆς τῆς ἐκκλησίας ταύτης, μὲ γωνία πῆλινα ἐψημμένα.

4) Ἄλλη ἐκκλησία ἦτο ἡ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου, νῦν δὲ Ἀρμενικὴν λεγομένην. Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ὡς εἶναι σήμερον, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἦτο ἡ Βυζαντινὴ, διότι οὐδὲν γνώρισμα ἔχει Βυζαντινὸν καὶ ἡ οἰκοδομὴ τῆς εἶναι σημερινή. Παραπλεύρως τῆς σημερινῆς ἐκκλησίας ἦτο ἄλλη παλαιὰ καὶ ἴσνη αὐτῆς ὑπάρχουν ἀκόμη. Ἀφοῦ κατεδαφίσθη ἡ παλαιὰ ἐκτίσθη ἡ νεωτέρα, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ λέγεται παλαιοκαστρίτου.

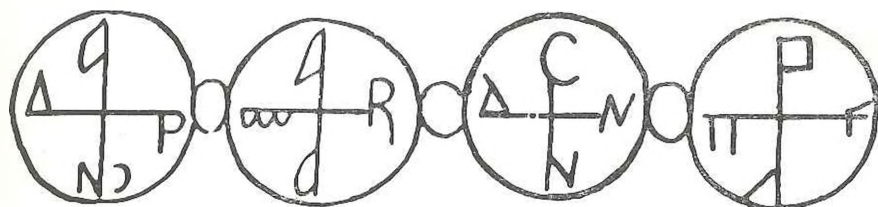
Διατὶ λέγεται ἐκκλησία Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου — Πρὶν ἢ ἐκθέσωμεν τοὺς λόγους τῆς προσωνομίας «Ἁγιος Γεώργιος ὁ Παλαιοκαστρίτης» ἄς περιγράψωμεν πῶς αὕτη ἡ ἐκκλησία ἔγινεν Ἀρμενικὴ καὶ τῶρα ἀκόμη εὐρίσκεται ἐν καλῇ καταστάσει ὡς Ἀρμενικὴ.

Ἐπάρχει φήμη, ὅτι ὁ Ἁγιος Γεώργιος ἐπωλήθη εἰς τοὺς Ἀρμενίους τὸ 1795 ἔτος. Τοῦτο εἶναι ἀναληθές. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ν. Βαφειδῆς κατέγινε πολὺ μὲ τὴν ὑπόθεσιν αὐτὴν καὶ ἔγραψε ἐμπεριστατωμένην μελέτην ἐν τοῖς «Θρακικοῖς» τόμος Η' ἀπὸ σελίδα 318—329. Ἡ μελέτη αὕτη ἐξονυχιστικὴ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν θέματος φέρει τοὺς Ἀρμενίους ἐν Θράκῃ ἐγκατασταθέντας πολὺ ἐνωρίτερον τῆς Τουρκοκρατίας, τὸ πρῶτον ἐν Κων) πόλει ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ (408—450), κατόπιν ἐπὶ Κων)νου τοῦ Κοπρωνίου (741—775) κατὰ τὸν δέκατον δὲ αἰῶνα, ἐπεξετάθησαν οὗτοι εἰς Ραιδεστόν καὶ ἄλλας πόλεις, ἐπομένως καὶ εἰς Διδυμότειχον ἐπὶ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Τσιμισκῆ. Τότε παρεχωρήθη εἰς τοὺς Ἀρμενίους τοὺς νέους ἐποίκους τοῦ Διδυμοτείχου, ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τὴν ὁποῖαν τιμοῦν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Σούρπ - Κεβόρκ. Ἐκτοτε καὶ μέχρι σήμερον κατέχεται ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων, δὲν ἔχασεν ὅμως καὶ τὴν ἀρχαίαν προσωνομίαν τοῦ «Παλαιοκαστρίτου». Ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸν Ναὸν τοῦτον ἐστέφθη Αὐτοκράτωρ ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς τὸ 1341 μὲ τὴν σύζυγόν του Εὐρήνην, διότι ἦλθεν εἰς διάσταςιν καὶ ἔριδα μὲ τὴν Ἄνναν τῆς Σαβοῆας, χήραν τοῦ ἀποθανόντος Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Γ' τοῦ Παλαιολόγου καὶ μητέρα Ἰωάννου τοῦ Ε' τοῦ Παλαιολόγου. Ἡ ἐκκλησία εὐρίσκετο μὲν 150 βήματα πέραν τοῦ παρεκκλησίου Ἁγίου Δημητρίου, ἡ περιοχὴ ὅμως, ἐξ ἀρκειῶν στρεμμάτων πέραν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου δὲν ἀπέειχεν, εἰμὴ 10—20 τὸ πολὺ μέτρα. Ἡ περιοχὴ τὴν ὁποῖαν κατεῖχε ἦτο περιμανδρωμένη μὲ τοίχους, ἐπὶ δὲ τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς, ὑπῆρχον πανύψηλα κτίρια χρησιμεύοντα ὡς κελλῖα προσκυνητῶν μέχρι καὶ τοῦ 1920 ἀκόμη. Τὰ ξύλινα ταῦτα κτίσματα, ἀπετέλουν ἐν φρυσικὸν φρούριον μετὰ τῶν τοίχων καὶ οὐδεὶς ἦτο δυνατόν, οὐδαμόθεν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκτεταμένην περιοχὴν, εἰμὴ μόνον, διὰ τῶν πολὺ μεγάλων θυρῶν, ἔμπροσθεν τοῦ παρεκκλησίου Ἁγίου Δημητρίου εὐρισκομένων. Ταῦτα προφανῶς, ἐκτίσθησαν ἐπὶ Βυ-

ζαντινῆς ἐποχῆς, ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν, τὴν φθορὰν τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν, λόγῳ τῆς πολυκαιρίας. Ἐκ τῶν κτιρίων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα τότε ἐχαρᾶκτηρίζοντο ὡς ἀνάκτορα, ἐξεκίνησε, ὡς ἔμεινε σχετικὴ παράδοσις μὴ ἐπιβεβαιουμένη, πρὸς στέψιν, ὡς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τὴν 26ην Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους ἐκείνου, καθ' ἣν ἐορτάζεται ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου. Ἐνθυμούμεθα τὰς διαφόρους πανηγύρεις καὶ θρησκευτικὰς τελετὰς ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἰδίως ὅμως, κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καθ' ἣν συνέρρεε πλῆθος προσκυνητῶν, διὰ παντὸς μέσου συγκοινωνιακοῦ, μεταφερόντων διάφορα ἀφιερώματα, οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἀλλ' ἐκ πασῶν τῶν πόλεων τῆς Θράκης καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Ραιδεστοῦ, ὅπου τὸ Ἀρμενικὸν στοιχεῖον ἦτο πολυπληθές. Ἡ δὲ προσωνομία, Παλαιοκαστρίτης δὲν προῆλθεν ἀπλῶς ἐκ τῆς λέξεως Παληό, ἐντοπιζομένης εἰς μόνον τὸ σπήλαιον ἄνωθι τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀναμφισβητήτου γεγονότος ὅτι ὄντως ὑπῆρχε παλαιὸν Κάστρον (ὄχυρόν), ἔχον τὴν ἀφετηρίαν του ἐκ τῆς πύλης μικρᾶς παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν (νερόπορτα), ὁδεῦον πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔμπροσθεν τοῦ καλλίου τῆς ἐκκλησίας, φθάνον εἰς κορυφὴν ἐνὸς βράχου, ὅπου ὁ Κιζ - κουλές, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ ὀμιλήσωμεν, καὶ λῆγον, εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν Κεχρί. Εἶναι δικαιολογημένη ἡ ἄποψις τινῶν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἦτο φρούριον προστατεῦον τόσην μικρὰν ἔκτασιν, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀποκρήνου βράχου, ἀλλὰ τοῦτο ἐθεωρήθη ἐπάναγκες, λόγῳ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν ἀλλοφύλων, ἵνα ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, καταφεύγῃ ἡ φρουρὰ πρὸς ἄμυνάν της. Τὴν ὑπαρξιν ἄλλωστε παλαιοῦ φρουρίου δὲν μαρτυρεῖ μόνον, ἡ λέξις παληό, τὴν ὁποίαν ἀκόμη μεταχειρίζεται ὁ λαός, ὅστις παραλείπει χάριν συντομίας, τὴν λέξιν Κάστρο, ἀλλὰ καὶ ὁ 1ος πύργος Κιζ - κουλάς, ἐπὶ τοῦ τελευταίου ἄκρου τοῦ λόφου καὶ ἐρείπια παλαιοῦ τείχους, τελειῶς διαφέροντος ἀπὸ τὸ νῦν, εὐρισκομένου ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κατὰ τὴν ποιότητα τῆς πέτρας καὶ τὴν οἰκοδομὴν του. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναπτυχθεισῶν ἐκκλησιῶν, ὑπῆρχον καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ φρουρίου παρεκκλήσια. Τοιαῦτα εἶναι τὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, περὶ οὗ προηγουμένως ἐγένετο μνεῖα καὶ τὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἐπίσης, κάτωθι, εἰς τὴν βάσιν τοῦ Δυτικοῦ βράχου, τὸ παρεκκλήσιον Ἁγίας Μαρίνης, ὅπερ εὐρίσκετο καὶ νῦν ἔτι ὑπάρχει, ἐντὸς τοῦ προστατεύοντος τὸ ὕδραγωγεῖον τῆς πόλεως τείχους. Τὸ ναΐδιον τοῦτο, ἔχει λαξευμένον λάκκον ἐπὶ τοῦ βράχου· ἐντὸς αὐτοῦ συσσωρεύεται ὕδωρ ἐλάχιστον εἰς τὸ ὁποῖον, ὁ λαὸς ἀποδίδει θεραπευτικὰς ιδιότητας, ἐάν τις πλύνῃ π.χ. τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ πληγὰς τοῦ σώματός του, θεραπεύεται. Ἐπίσης δὲ ἡ πρόληψις, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὅτι ἐάν τις ἔκοπτε τεμάχιον ὑφάσματος ἐκ τοῦ ἱματίου καὶ ἔδενε τοῦτο εἰς τὴν θύραν τοῦ ναΐδριου, ἐθεραπεύετο ἐκ τῆς ἐλονοσίας ἢ ὁποιοῦδήποτε νοσήματος κατείχετο. Ἄλλους ναοὺς ἢ τόπους

προσευχῆς δὲν εἶχεν ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Τὸ περιεργότερον ὅμως ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων, εἶναι τὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔμπροσθεν ἀκριβῶς τῆς πύλης τῆς Ἀρμενικῆς ἐκκλησίας, εἰς ἀπόστασιν 10—20 μέτρων περίπου. Τοῦτο παρουσιάζει εἰκόνα ἀρχαίου βωμοῦ μάλλον, παρὰ χριστιανικὸν προσκύνημα. Ἐνα παραλληλίπεδον μὲ ἔδρας ἐκ λιθίνων πλακῶν, μήκους 2—2,5 μέτρων καὶ πλάτους 1,50, ὕψους δὲ 1,50, περικλείει ὀλίγας εἰκόνας παλαιᾶς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐντὸς τοῦ ὁποῦ οἱ προσκυνηταὶ ἀνάπτουν κηρία.

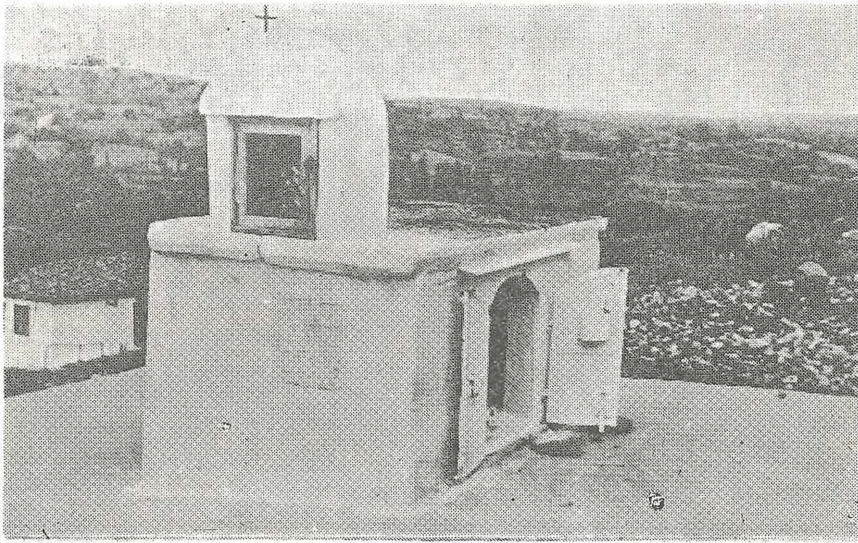

Ὑπογραφή Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου λαξευμένη εἰς τὴν μίαν ἔδραν τοῦ παρεκκλησίου Ἁγίου Δημητρίου.

Μοναδικὸν χριστιανικὸν γνώρισμα ἔχει 4 κύκλους ἀκτίνος 0,15 ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶναι χαραγμένοι τρεῖς σταυροὶ ἐν εἴδει μονογράμματος τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὰ ἄκρα τῶν σκελῶν τοῦ σταυροῦ καὶ τὸ μέσον, ἔχουν οἱ κύκλοι γράμματα, ὡς τὸ σχεδιάγραμμα τοῦτο, ἅτινα συναρμολογούμενα ἐπ' ἀλλήλων, σχηματίζουν τὴν λέξιν Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος. Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν οἱ χριστιανοὶ ἐθυσίαζον βόας, πρόβατα, αἴγας, ἀλλὰ οἱ περισσότεροι κοκκόρους. Ἡ 26ῆ Ὀκτωβρίου, καθ' ἣν τιμᾶται ὁ Ἅγιος Δημητρίος, παρουσίαζε καὶ παρουσιάζει ἔμπροσθεν τοῦ παρεκκλησίου μακάβριον θέαμα, ἐκ τῶν σφαζομένων κοκκόρων καὶ τῶν κεφαλῶν αὐτῶν. Ἐκαστος τῶν κατοίκων, τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κομίζει 2 κοκκόρους. Εἰδικοὶ σφαγεῖς ἀποκεφαλίζουν αὐτοὺς καὶ ἀφίρουν ἐλευθέρους νὰ σφραδάζουν, ἵνα διὰ τοῦ αἵματός των θάψουν τὴν περιοχὴν τοῦ παρεκκλησίου. Τὸν ἕνα παραλαμβάνουν καὶ μαγειρεύουν εἰς τὰς οἰκίας των διανεμόντες ἀνά μίαν μερίδα εἰς ἐκάστην γειτονικὴν οἰκίαν ἐναλλάξ, τὸ δὲ τοιοῦτον φαγητὸν δι' ὀρύξης ἢ πληγουρίου μαγειρευθέν, ὀνομάζουν κουρμπάν = θυσίαν. Τὸ ἔθιμον τοῦτο καθιερώθη ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ἵνα καταστῇ προσιτὴ ἢ θυσία παντὸς πλουσίου καὶ πτωχοῦ προφανῶς. Ἡ ἐπικρατεστέρα ὅμως ἐκδοχὴ, εἶναι ὅτι τὸ ἔθιμον τοῦτο, εἶναι πανάρχαιον, διότι ἡ 26ῆ Ὀκτωβρίου εἶναι χρονολογικὸν ὄριον λήξεως τοῦ θέρους καὶ ἀπαρχῆς τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ θυσία, ἦτο εὐχαριστήριος πρὸς τοὺς θεοὺς τῆς Θράκης, διὰ τὴν ἐσοδείαν καὶ διαφύλαξιν των ἐν ὑγείᾳ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Εἶναι προφανῶς ὑπόλειμμα τῶν εἰδωλολατρικῶν χρόνων καθ' οὓς ἐθυσίαζον κοκκόρους δεῖγμα ἐργηγόρσεως πρὸς τὸν Ἀσκληπιόν, ἵνα διατηρηθῇ αὐτοὺς ἐν ὑγείᾳ. Καὶ τώρα ἀκόμη, ἀκούει τις τὰς γυναῖκας νὰ λέγουν «πρέπει νὰ

σφάξωμε κόκκορα στὸν "Αἰ Δημήτρη γιὰ γεροσύνη». Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Φιλάρετος ἀπεπειράθη νὰ καταργήσῃ τὸ εἰδωλολατρικὸν τοῦτο ἔθιμον καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου ἐγκατέστησε ἐκεῖ χωροφύλακα. Τοῦτο οἱ κάτοικοι πληροφορηθέντες, ἤρχισαν ἀφ' ἐσπέρας τὰς θυσίας των, ὥστε τὴν πρωΐαν ὁ χωροφύλαξ, εὐρέθη πρὸ τετελεσμένου γεγονότος. Ἦρχισεν ὁμως ἐγκαταλειπόμενον σὺν τῷ χρόνῳ τὸ ἔθιμον διότι ἐλό-

Ἅγιος Δημήτριος

χιστοὶ κόκκοροι θυσιάζονται καὶ ἐκποιῶνται διὰ δημοπρασίας ἕκαστος χωριστὰ πρὸς ὄφελος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Θυσία βοοειδῶν τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.— Εἰς πέντε σημεῖα τῆς πόλεως Διδυμοτείχου ἦτοι: Σαπουντζιδικα, τσαῖρια, Ἄμμον, γεφύρας καὶ τρίποδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τοῦ 1920 ἐθυσιάζοντο βόες κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον. Διὰ κλήρου ἀνελάμβανεν εἰς τῶν γεωργῶν νὰ σιτεύσῃ καθ' ὅλον τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα βοῦν τὸν ὁποῖον προώριζε διὰ θυσίαν. Ἡ ἀγορὰ τοῦ ζώου ἐγένετο εἰς βάρος τοῦ ἀναλαβόντος τὴν σίτευσιν καὶ τοῦτο ἐθεωρεῖτο καλὸς οἰωνὸς διὰ τὸν γεωργὸν τοῦτον. Ἦνοιγον λάκκον δι' ἐστίαν, ἐτοποθέτουν λέβητα παμμεγέθη καὶ ἔφερον τὸ θῦμα διὰ σφαγὴν. Τὰ ἐντόσθια, ἀφοῦ προέβαινον εἰς μαντικὰς προβλέψεις περὶ τοῦ καιροῦ, ἔθαπτον ἐπιμελῶς εἰς λάκκον. Ἐτεμαχίζετο τὸ κρέας καὶ ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸν λέβητα. Νέοι περιήρχοντο τὴν συνοικίαν καὶ συνέλεγον κρεμμύδια, ἀλάτι καὶ πιπέρι κόκκινον διὰ τὸ κουρμπάν (θυσίαν). Ἡ συλλογὴ αὕτη ἐσήμαινεν ὅτι πάντες λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν θυσίαν αὐτήν. Ἀφοῦ ἔβραζε τὸ κρέας, προσήρχετο ἕκαστος, ἐλάμβανε τὴν μερίδα του, ἔχαιρέτα

τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου, τοποθετημένην ἐπὶ τραπεζίου, ἐφιλοδώρει νόμισμα κατὰ βούλησιν καὶ τὸ προῖον παρεδίδοτο εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, μετὰ τοῦ δέρματος τοῦ θύματος, ὅπερ ἐκποιούμενον ἀπετέλει ἔσοδον τῆς ἐκκλησίας. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τηρεῖται ἀπαράλλάκτως μέχρι σήμερον ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς ἀλιεῖς τῆς πόλεως.

Φυλακαὶ Καρόλου τοῦ 12ου τῆς Σουηδίας.— Παρὰ τὴν Μητροπόλιν καὶ ὄπισθεν τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ὑπάρχει σπηλαίον λαξευτόν, ὀνομαζόμενον ὑπὸ τοῦ λαοῦ «Φυλακαὶ τοῦ Καρόλου». Τὸ μῆκος τοῦ σπηλαίου τούτου εἶναι 12 περίπου μέτρων μετὰ τῆς παρὰ τὴν φυλακὴν ἀποθήκης πλάτους 3—4 μ. καὶ ὕψους 2½ περίπου μ. Ἡ εἴσοδος τοῦ καθ' αὐτὸ σπηλαίου τῆς φυλακῆς, ἐγίνετο οὐχὶ ἰσογείως, ἀλλ' ἀπὸ ὕψους 2 μέτρων διὰ μιᾶς εἰμεγέθους ὀπῆς, δυναμένης νὰ χωρέσῃ ἐλευθέρως ἄτομον καὶ μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ καταδίκου διὰ μικρᾶς κλίμακος, ἐκλείετο ἐρημικῶς διὰ θύρας χονδρῆς, ὅποτε ἀκτὶς ἡλίου ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰσδύσῃ. Ἡ παραπλεύρως ἀποθήκη ἔχει θέσεις διὰ τοποθέτησιν 5—6 πίθων μεγάλου μεγέθους, ἵνα χρησιμοποιῶνται δι' ἀποθήκευσιν ὕδατος, ὡς καὶ τροφίμων, ἴσως καὶ διὰ στρατωνισμὸν τῆς φρουρᾶς ἄνευ θύρας, καθ' ὅσον τὸ ἄνοιγμα τοῦ σπηλαίου εἶναι ἀρκετόν. Εἰς ἀπόστασιν 3 μέτρων ὑψοῦται ὁ τοίχος τῆς παλαιᾶς ποτε ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος ἐμποδίζων τὸν ἀέρα καὶ τὸν ἥλιον, καθιστᾷ τὴν φυλακὴν σκοτεινὴν καὶ κάθυγρον. Ὁ ἀείμνηστος ἱατροφιλόσοφος Ἀχιλλεὺς Σαμοθράκης, ὡς ἐξῆς περιγράφει τὸ σπηλαίον καὶ τὴν φυλακὴν, ἢ ὁποῖα ἔλαβε μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Καρόλου, δὲν ἐλαξεύθη ὅμως εἰδικῶς δι' αὐτόν, διότι προὔπηρχεν ἀκόμη ἀπὸ Βυζαντινῆς ἐποχῆς λαξευμένον ἀτέχνως ἐπὶ χονδροῦ βράχου ἀσβεστοπέτρας καὶ ἐχρησίμευεν ὡς φυλακὴ τῶν καταδίκων καὶ πολιτικῶν ἐξοριστῶν.

Οἱ τοῖχοι τῆς φυλακῆς ταύτης, λέγει, εἶναι γεμᾶτοι ἀπὸ ὑπογραφᾶς δυσαναγνώστους. Σῶζονται καὶ σχεδιαγράμματα, ὡς καὶ θυρεοὶ προφανῶς Δυτικῆς προελεύσεως. Τὸ κυριώτερον ὅμως σῆμα τὸ ὁποῖον ἐλκύει τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπισκέπτου εἶναι μία μακρὰ ἐπιγραφὴ μήκους 4 μέτρων, μὲ γράμματα μεγέθους 0,05 τοῦ μέτρου. Ἐκθειάζεται ἡ τέχνη τοῦ σμιλίτου τῆς ἐπιγραφῆς, ἣτις πρῶτον ἐξωγραφήθη καὶ ἔπειτα ἐλαξεύθη. Ἡ ὕγρασία κατέστρεψεν αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος. Ἐκ τῶν σωζομένων ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος Albert Dumont ἀντέγραψε τὰ ἐξῆς :

Vingt sous—officiers de la sxienr e de mi i—bri (g) a—(d) e sont en (fermes) dans /ce cachot (?) ils /so/ nt resté Es.../m/ ois ἦτοι :

Εἴκοσιν ὑπαξιωματικοὶ 16ης ἡμι-μεραρχίας... ἐφυλακίσθησαν εἰς τὴν τρώγλην αὐτὴν. Παρέμειναν... μῆνας. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη καὶ ἡ συμπλήρωσις αὐτῆς εἶναι θεβαία ὡς λέγει ὁ Dumont. Ἀλλὰ ποῦ καὶ πότε συνελήφθησαν οἱ Γάλλοι αὐτοί, οἵτινες ἐν συνόλῳ ἦσαν 29; Τὴν 6ην Messidor τοῦ X ἔτους (25 Ἰουνίου 1802) ἢ τὴν 24ην τοῦ μηνὸς Jaferoulhair τοῦ 1217

ἀπὸ τῆς Ἑγείρας, ὁ Ταλεϋράνδος καὶ ὁ Essed Mahmout - Sait effendi ἔμπιστος γραμματεὺς τοῦ Διευθυντοῦ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Τουρκίας, ὑπέγραψεν ἐν Παρισίοις συνθήκην φιλίας τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἑψηλῆς Πύλης. Συμφώνως μὲ τὴν συνθήκην αὐτήν, ἔπρεπε οἱ αἰχμάλωτοι νὰ ἐπιστραφοῦν ἐὰν ἐκρατοῦντο ἀκόμη. Εἶχον λοιπὸν συλληφθῆ οἱ

Φυλακὴ Καρόλου.

ὑπεροχὴν αὐτὴν τῆς Σουηδίας καὶ ἐκήρυξαν πόλεμον κατ' αὐτῆς, ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἀνέπτυξε ταχύτητα καὶ διεπεραιώθη εἰς τὴν νῆσον Seeland καὶ ἐπολιορκήσεν τὴν Κοπεγχάγην ἀνακτηθεῖσαν ἀπὸ τοὺς Δανοὺς καὶ τόσον τρόμον ἐπροξένησεν, ὥστε οἱ Δανοὶ μετὰ τοῦ Βασιλέως τῶν παρητήθησαν τοῦ πολέμου καὶ ἀνέλαβον ὑποχρέωσιν ἀποζημιώσεως. Ἀφοῦ ἐσυν-

Γάλλοι αὐτοὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Καρόλου, ὁπότε ἐλευθερώθησαν κατὰ τὸ 1802. Ἐπιναρχόμενος εἰς τὴν φυλάκισιν τοῦ Καρόλου εἰς τὴν φυλακὴν αὐτήν, λέγει: Ἐπὶ Καρόλου τοῦ XII (1660 — 1697) ἡ Σουηδία εὗρίσκετο εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου XI, τὴν βασιλείαν ἀνέλαβεν ὁ υἱὸς του Κάρολος ὁ XII, μόλις 16 ἐτῶν. Οὗτος, ὑπῆρξε πολεμοχαρὴς καὶ εἶχε στρατιωτικὰς ἀρετὰς πολλὰς, πλὴν ἦτο βίαιος. Ὅταν ἠθέλησαν οἱ Βασιλεῖς Δανίας, Πολωνίας καὶ Ρωσίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, νὰ μειώσουν τὴν

θηκολόγησε μὲ τοὺς Δανούς, ἐστράφη κατὰ τῶν Ρώσων, ἀπειλῶν καὶ τοὺς Πολωνούς, ἐὰν δὲν ἐξεθρόνιζον τὸν Αὐγουστον βασιλέα, τὸν ὁποῖον δὲν ἠγείγετο. Οἱ σύμβουλοί του τὸν ἀπέτρεψαν ἀλλ' αὐτὸς ἐπέμενε καὶ ἀπέρριψε προτάσεις κοιμισθείσας αὐτοπροσώπως εἰς τὸ στρατηγεῖον του παρὰ τῆς ὥραιότητος καὶ ἀγχίνου κομήσεως Μαρίας Αὐγῆς, καίτοι αὐταὶ ἦσαν συμφέρουσαι.

Ἀκάθεκτος διέτρεξε τὴν Πολωνίαν, κατέλαβε τὴν Βαρσοβίαν καὶ Κρακοβίαν καὶ συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῆς Πολωνίας. Προήλασεν εἰς Σαξωνίαν καὶ ἐστράφη κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας Πέτρου, ἐπιτεθείς δὲ κατὰ τῶν Ρωσικῶν στρατευμάτων ἐξεδίωξεν αὐτὰ ἀπὸ τὴν Πολωνίαν γενόμενος κύριος τῶν Βαλτικῶν Ἐπαρχιῶν. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως προσβάλῃ τὴν Ρωσίαν εἰς τὴν καρδίαν της, ἀπεφάσισε νὰ προελάσῃ μέχρι τῆς Μόσχας. Ὁ Μαξέπας διοικητῆς τῆς Οὐκρανίας τὸν παρέσυρε ὑποσχόμενος δύναμιν ἐξ ἱππέων, διότι ἦτο πολέμιος τοῦ Τσάρου. Μετέβη λοιπὸν εἰς Οὐκρανίαν, ἀλλ' ὁ Μαξέπας δὲν διέθεσε, παρὰ ὀλίγας ἑκατοντάδας ἱππέων κακῶς ὀπλισμένων. Ὁ Κάρολος ἀπογοητεύεται, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπῆρχετο ὁ χειμὼν, προσέλαβε καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Πολτάβαν τὸ 1709· ἐκεῖ δὲ τραυματισθεὶς διηύθυνε τὴν μάχην ἐπὶ φορέϊου. Ἐπῆλθον κατ' αὐτοῦ τριπλάσαι ρωσικαὶ δυνάμεις καὶ ἠττᾶται ἀφίνων εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης τὸν στρατηγὸν Ρέσκιελδ, αὐτὸς δὲ μὲ συνοδείαν 500 ἀνδρῶν, περνᾷ τὸν ποταμὸν Δνεῖπερ καὶ φθάνει εἰς Βεσσαραβίαν, κρατουμένην ὑπὸ τῶν Τούρκων, ζητῶν προστασίαν τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ Γ'. Ἐτυχε πράγματι θερμῆς ὑποδοχῆς καὶ δώρων καὶ ἐπιχορηγήσεως διὰ τὴν συνοδείαν του ἀνερχομένην εἰς ποσὸν 500 ταλλήρων ἡμερησίως. Ὁδηγήθη μετὰ τῆς συνοδείας του εἰς πόλιν τινὰ τῆς Βεσσαραβίας καὶ ἐκεῖθεν ἐβασίλευε δι' ἀλληλογραφίας. Ἐπειδὴ ἐκηρύχθη μετὰ τὴν Τουρκίας καὶ Ρωσσίας τρίτος πόλεμος ἀνεπτέρωθη καὶ ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν σύρραξιν αὐτήν. Ἐν τῷ μετὰ τὴν ἢ Ρωσία ὑπέγραψε συνθήκην καὶ προφανῶς ἔθηκε ὄρον νὰ ἀπελαθῇ ἐκ Τουρκίας ὁ Κάρολος. Ἡ Πύλη διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ τουρκικὸν ἔδαφος. Προσέφερεν εἰς αὐτὸν καὶ δῶρα 10.000 δουκάτα δι' ἔξοδα ταξειδίου καὶ ἀραβικὸν ἵππον ὡς ἐνθύμιον. Ὁ Κάρολος ἐκώφευσεν εἰς τὰς συστάσεις τῆς Πύλης καὶ διαρκῶς ἀνέβαλλε τὴν ἀναχώρησιν προβάλλων χρῆναι τὰ ὁποῖα ἐδημιούργησε. Ἐξήτησε ἄλλα 1000 πούγγια (500.000 γρόσια) καὶ ἐπειδὴ ὁ Σουλτᾶνος τῷ ἔστειλε 1200 δηλ. 200 ἐπὶ πλέον, ὁ Κάρολος ἐξήτησε ἄλλα 1000 δι' εἰδικοῦ ἀπεσταλμένου (Funk) εἰς Ἀδριανούπολιν ὅπου ἔτυχε νὰ εὐρίσκηται ὁ Σουλτᾶνος. Εἰς ἀπάντησιν ἐφυλακίσθη ὁ Funk καὶ κατόπιν συμβουλίου αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου, τοῦ Σουλεϊμάν πασᾶ καὶ τοῦ Μουφτῆ Ἐμπε - Ζαδὲ, ἀπεφασίσθη ὅπως, ἂν ἐξακολουθήσῃ ὁ Κάρολος ἐπιμένων, νὰ μεταφερθῇ εἰς Διδυμότειχον. Ὁ Κάρολος ἀντέστη καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν τῆς 1

Φεβρουαρίου 1713. Μάλιστα μετά 300 Σουηδῶν ἀντετάχθη κατὰ 6.000 Τούρκων καὶ 20.000 Τατάρων καὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Δεμίρ - μπάς = σιδηροκέφαλος, λόγῳ τῆς ἀσκόπου ἐπιμονῆς του. Ὁχυρώθη εἰς μίαν οἰκίαν καὶ ἠγωνίσθη ἐναντίον 3 στρατιῶν καὶ πυροβολικοῦ. Ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας, κατὰ τὴν ἐξοδὸν του ὅμως ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του καὶ περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Γενιτσάρων συνελήφθη αἰχμάλωτος (12 Φεβρουαρίου 1713) καὶ ὠδηγήθη εἰς τὸ ἀνάκτορον Δεμίρ - τὰς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐκεῖθεν εἰς Διδυμότειχον. Ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς Καρόλου καὶ ἐκεῖθεν, ἀποδράσας μετὰ 2 ἀξιωματικῶν, ἔφθασε κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν εἰς πόλιν τῆς Σουηδίας παρὰ τὰ σύνορα. Ἐκεῖ ὅμως πολιορκηθεὶς ὑπὸ Πρώσων καὶ Ρώσων ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. (Φυλακὴ Καρόλου Ἀχιλλέως Σαμοθράκη «Θρακικά» Τόμ. 20ὸς σ. 87—90).

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 36 ἐτῶν 11 Δεκεμβρίου 1718 εὐρεθεὶς τραυματισμένος εἰς τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν προκεχωρημένων φυλακίων. Ἐπάρχει ἢ ἐκδοχὴ τῆς δολοφονίας του ὑπὸ συνωμοτῶν καθ' ὅτι, ὁ στρατὸς του ἀπηύδησε πλέον ἀπὸ τὰς κακουχίας τῶν συνεχῶν πολέμων. Τὸ τέλος του ὑπῆρξε κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον μιᾶς πόλεως τῆς Νορβηγίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τῆς φυλακῆς τοῦ Καρόλου, ἡ ὁποία λόγῳ τῆς ὑγρασίας της, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν υἰεῖαν καὶ ἡ διαβίωσις ἐν αὐτῇ, ἔστω καὶ δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ἐπιβλαβεστάτη. Ἡ ἐκδοχὴ τοῦ κ. Γρ. Εὐθυμίου ὅτι ἡ Φυλακὴ τοῦ Καρόλου δὲν εἶναι ἡ σημερινὴ νομιζομένη, ἀλλὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ὁπόθεν ἔθεᾶτο τὸ ὠραῖον θέαμα τῶν πέριξ καὶ τῆς ὁδοῦ Ἀδριανουπόλεως εἶναι ἀληθοφανής. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ καθ' αὐτὸ φυλακὴ του, τὴν ὁποίαν προώρισεν ὁ Σουλτάνος καὶ τὸ Συμβούλιον, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ σημερινὸν σπήλαιον καὶ ὅτι διέμενεν ἐγκλειστος τὴν νύκτα μόνον καὶ τὴν ἡμέραν μετεφέρετο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου μετὰ τῆς συνοδείας του, φρουρούμενος, πρὸς ἀναψυχὴν. Τοῦτο φαίνεται τοῦ παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποδράσῃ μετὰ δύο ἀξιωματικῶν καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὰ σύνορα, ἅτινα πολὺ ἀπείχον, τότε, τῆς Αὐστρίας μετὰ 5μηνον. Κατ' ἄλλους ὅμως, ὅτι μετὰ τὴν λήξιν τῶν πολέμων καὶ τὴν πτώσιν τῆς ἰσχύος τῆς Σουηδίας μετεφέρθη ὑπὸ τιμητικὴν συνοδείαν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως μετὰ παροχὴν δώρων πάλιν βασιλικῶν μέχρι τῶν συνόρων.

Ἄγνωστος πτυχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. — Φυλάκισις τοῦ Ἀβδοῦλ - Ἀββοῦτ (Δουμποῦτ πασᾶ) εἰς τὴν ἰδίαν φυλακὴν.

Ἐξ ἀφορομῆς τῆς λέξεως «Ζιντάν» ὅπως ὀνομάζεται ἡ Φυλακὴ τοῦ Καρόλου ἐν Διδυμοτείχῳ, τὴν ὁποίαν ἀνεγράψαμεν εἰς τὸ τραγικὸν ἐπεισόδιον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως τῆς Πεντηκοστῆς (Καλὲ παναῦρη) = πανηγύρι τοῦ Φρουρίου, παραθέτομεν τὴν ἐξῆς ἄγνωστον λεπτομέρειαν μιᾶς ἱστορικῆς πτυχῆς τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821: Εἶναι γνωστὸν

ὅτι ἡ Βόρειος Ἑλλάς, Θράκη καὶ Μακεδονία, προσέφερον εἰς τὸν βωμὸν τῆς Ἐλευθερίας ἀρετὸν αἷμα. Ὁ Πατριάρχης Κύριλλος Σερμπετζόγλου, τέκνον τῆς ἀνθούσης ἄλλοτε Ἀδριανουπόλεως, ἀπαγχονισθεὶς μετὰ δεκάδων ἄλλων προκρίτων τῆς πόλεως ταύτης ἔπου εὐρίσκετο ὑπέργηρος ἐφυσυγάζων, ὁ Καπετὰν Βιζβύζης καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Ντόμνα Βιζβύζαινα, ὁ καπετὰν Κούταβος, ὁ Καπετὰν Βαγγέλης ἐκ Λαβάρων καὶ ὁ Λάζος ἐκ Διδυμοτείχου καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀποτελοῦν τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς συμβολῆς τῶν μερῶν αὐτῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας καὶ παράδειγμα διὰ τὴν τωρινὴν καὶ μέλλουσαν γενεὰν τοῦ Ἕθνους μας. Ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς, τραπεζίτης ἐκ Σερρῶν, ἐγκαταλείψας πλοῦτη καὶ εὐμάρειαν, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν πατρίδα του Σέρρας καὶ Χαλκιδικήν. Ὁ Γάτσος Ἀγγελῆς καὶ ὁ Καρατάσος Ζαφειράκης, καπεταναῖοι τῆς Ναούσης, εἶναι οἱ μάρτυρες τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν ἐχάρισαν εἰς τοὺς ἀπογόνους των. Αἱ γυναῖκες Ναουσαῖαι εἶναι ὑπ' ἀριθ. 2 Σουλιώτισσαι. Ἐκεῖναι εἰς τὸ Ζάλογγον, αὐταὶ εἰς τὸν ποταμὸν Ἀραπίτσα ἐρρίπτοντο, ἀφοῦ πρῶτον ἔρριπτον τὰ τέκνα των, εἰς τὰ ἄβυσσαλέα ὕδατα τοῦ καταρράκτου. Ἐπροτίμησαν τὸν θάνατον παρὰ νὰ στολίσουν τὰ χαρέμια τῶν πασῶδων. Πρὸς καταστολὴν λοιπὸν τῶν ἐπαναστάσεων τούτων ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὁ Ἀβδούλ - Ἀββούτ πασᾶς ὁ ἀποκληθεὶς ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ναούσης, χάριν συντομίας, Λουμποῦτ πασᾶς.

Ὁ αἵμοσταγῆς αὐτὸς πασᾶς, ἀφοῦ κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Σερρῶν καὶ Χαλκιδικῆς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου κατέληξεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ναούσης, ἣτις ἐπανεστάτησε ὑπὸ τοὺς 2 προαναφερθέντας ἀρχηγούς. Ἐπὶ τῇ πληροφορίᾳ ὅτι ἐγγίζει ὁ Λουμποῦτ πασᾶς, συγκεντρώσαντες ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ τὰ χωρία Γκίμνοβον, Κατσούφλιανη, Περισόρι, Δαρξέλαβο, Κοπανὸν κλπ. ἀπεφάσισαν νὰ ἀντιτάξουν ἄμυναν. Ἡ μάχη ἀρχίζει. Οἱ Ἕλληνες μάχονται ἡρωϊκῶς. Τὸ τηλεβόλον τοῦ Πασᾶ κτυπᾷ ἀμείλικτα ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ φυτωρίου τοῦ κ. Ααναρᾶ καὶ προξενεῖ ζημίας εἰς τὴν πόλιν. Οἱ Ναουσαῖοι ἀκλόνητοι. Παρέρχονται ἡμέραι ἀγωνίας. Τὰ τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια ἐλαττώνονται. Ὁ κλοιὸς τοῦ ἐχθροῦ γίνεται στενωτέρος. Ἀποφασίζεται ἕξοδος κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Μεσολογίου. Ὀλίγοι κατορθώνουν νὰ περάσουν τὸν κλοιὸν. Πολλοὶ συλλαμβάνονται καὶ ἀπαγχονίζονται εἰς τοὺς αἰωνοβίους πλατάνους τῆς Ἀκροπόλεως Κιόσκι. Τότε αἱ γυναῖκες ρίπτονται εἰς τὰ ἄβυσσαλέα ὕδατα τῆς Ἀραπίτσας. Ἐγένινεν ὁ Λουμποῦτ κύριος τῆς πόλεως. Τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν ὅσοι ἀπέμειναν ἐν τῇ ζωῇ εἶναι ἀνεκδιήγητα.

Ὅπως ὁ πλοῦτος εἶναι ἐφήμερος εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν κερδίξῃται μὲ μέσα ἀθέμιτα, οὕτω καὶ ἡ δόξα εἶναι προσωρινή, ὅταν μάλιστα εἶναι θαμμένη μὲ αἷμα ἀθῶων. Ὁ Ἀβδούλ - Ἀββούτ ἐπῆρθη ἀπὸ τὴν νίκην του. Δεικνύει σημεῖα ἀνυποταγῆς πρὸς τὸν Σουλτᾶνον. Ὁ Σουλτᾶνος ἀπο-

στέλλει ἀπόσπασμα μὲ διαταγὴν νὰ συλληφθῆ καὶ μεταχθῆ εἰς Διδυμοτείχον καὶ νὰ ἐγκλεισθῆ εἰς τὴν φοβερὰν φυλακὴν «Ζιντάν»=Καρόλου. Ἐν τῇ ὑγρᾷ αὐτῇ φυλακῇ μένει ἕξ μῆνας μέχρι οὗ διεπιστώθη ἡ κατηγορία του. Διαπιστοῦται ὅτι ὄντως εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ ἀποστατήσῃ καὶ σχηματίσῃ ἰδικόν του βασίλειον. Διατάσσει Κούρδους δημίους νὰ ἔλθουν εἰς Διδυμοτείχον ἔφιπποι — τότε σιδηρόδρομος δὲν ὑπῆρχε — παραλαμβάνουν τὸν Λουμποῦτ ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ τὸν ὀδηγοῦν εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως. Καθ' ὁδὸν παρακαλεῖ νὰ φεισθοῦν τῆς ζωῆς του, ὅπως ἤκουσαν κρυφὰ οἱ χριστιανοὶ καὶ δὴ ἡ μάμμη τοῦ Ν. Ἀλγιαννάκη, καὶ προσφέρει χρήματα πολλὰ — τίς οἶδε πόσα συνεκέντρωσεν ἐκ τῶν χωρίων τῶν τριῶν σαντζακίων — ἀλλ' οἱ δῆμιοι, ἄκαμπτοι καὶ πιστοὶ εἰς τὸν Σουλτάνον, σύρουν τὸν δοξασθέντα πασᾶν εἰς τὴν πλατεῖαν, ἔμπροσθεν τοῦ νῦν φαρμακείου κ. Φραντζῆ, τὸν ὑποχρεώνουν νὰ γονατίσῃ, ἀποκόπτουν τὴν κεφαλὴν του καὶ τοποθετήσαντες αὐτὴν ἐντὸς δισάκκου τὴν μεταφέρουν εἰς τὸν Σουλτάνον. Κατ' ἄλλους ὅτι ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ καὶ ἐφρονεῦθη. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Τοῦτο ἦτο τὸ τέλος τοῦ αἵμοσταγοῦς θηρίου, τὸ ὁποῖον ἔβαψε μὲ ἀθῶον αἷμα ραγιαδῶν τὴν μακεδονικὴν γῆν. Ἡξίξε τοιαύτης τιμωρίας. Ἡ θεία δίκη τὸν κατεδίκασε ὅπως ἔπρεπε. Ἡ πλατεῖα αὕτη ὅπου ἔξετελέσθη, ὠνομάζετο Βεφᾶ - γερεῖ = θανάτου τόπος.

Πεντηκοστή — Σαράϊ — Κούσκουλας — Καλὲ - παναῖρη Διδυμοτείχου. — Εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ Καλὲ (φρουρίου) καὶ εἰς τὸν τελευταῖον ἐξώστην τοῦ Σαραγιοῦ (Ἀνακτόρου), ὑπάρχει μία ἑκτασις 4—5 στρεμμάτων καὶ εἰς τὸ Δυτικὸν σημεῖον αὐτῆς ὑπῆρχεν, ὡς προείπομεν, εἰς ἕτερον μέρος τῆς παρουσίας συλλογῆς, εἰς πύργος, ὃ ὁποῖος εἶχε καὶ ἔχει τὸ ὄνομα Κούσκουλας=παραφθορὰ τῆς τουρκικῆς λέξεως Κιζ - κουλές=πύργος τῆς κόρης, τῆς Βασιλοπούλας δηλονότι. Εἰς ὅλους εἶναι γνωστὴ ἡ θέσις αὕτη, ἢ ἀποκαλουμένη ἀκόμη Κούσκουλας, διότι ἐπὶ Τουρκίας, ὅλοι οἱ Διδυμοτείχῃται εὗρισκον ἄσυλον μακρὰν τῶν ὁμμάτων τῆς Τουρκικῆς Ἀρχῆς καὶ τοῦ ὄχλου καὶ ἐπεδίδοντο εἰς παίγνια καὶ παντοίας ἐθνικὰς ἐκδηλώσεις. Ἐκεῖ ἐψάλλοντο θούρια, ἐχορεύοντο χοροὶ ἐθνικοὶ, ὡς νὰ ἀπετέλει ὁ τόπος οὗτος μέρος τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ὁ ἀνωτέρω πύργος, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ ὅλη ἐκείνη ἡ περιοχὴ τὸ ὄνομα Κούσκουλας, ἦτο τετράπους καὶ κατὰ τὸ 1)3 κυλινδρικός, πέτρινος καταλήγων εἰς ἐξαγωνικὸν ἐξώστην, μὲ 6 ἀνοίγματα καὶ ἡ ἀνοδος ἐπ' αὐτοῦ ἐγένετο μὲ λιθίνην κλίμακα συνεκτισμένην μετὰ τοῦ πύργου. Ἡ στέγη τοῦ πύργου ἦτο θλωτή, τὸ δὲ ἀνω μέρος ἦτο ἐξώστης δεύτερος, μὲ ἐπιφάνειαν ἐπίπεδον καὶ χαμηλὰ κράσπεδα.

Οὗτος ἀπετέλει μέρος τοῦ παλαιοῦ κάστρου περὶ οὗ ἐλέχθη κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Παλαιοκαστρίτου καὶ ἐχρησίμευεν ἐν καιρῷ ἀνάγκης, ὡς παρατηρητήριον τῶν Βυζαντινῶν πρὸς κατόπτευσιν τῶν πέριξ. Ἐν καιρῷ εἰρήνης δὲ ἐχρησίμευεν, ἵνα ἡ Βασιλοπούλα καὶ

κόραι τῶν μεγιστάνων καὶ φρουράρχων διέρχονται τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των, ἀπολαμβάνουσαι τὰ ἀπειροκαλλῆ τοπία τοῦ Διδυμοτείχου, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίζοντο μὲ τὰς καταφύτους πεδιάδας καὶ κοιλάδας τῶν ποταμῶν Ἐβρου καὶ Κιζιλ - δελη - δερε (τρελλοῦ Ἐρυθροποτάμου) καὶ τὰς καταφύτους, μὲ βλάστησιν ὀργιάζουσαν, ὄχθας αὐτῶν καὶ ἀπείρους λαχανοκῆπους. Παρεῖχεν ὁ Πύργος οὗτος μοναδικὴν ὁρατότητα μέχρις Ἀδριανουπόλεως. Ἐκ τοῦ ὕψους αὐτοῦ ἐξεπέμποντο τὴν νύκτα διὰ πυρῶν ὀπτικοὶ τηλεγράφοι, μοναδικὸν μέσον τότε, ταχείας ἐπικοινωνίας, μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ τῆς πρωτεύουσας. Ὁ ἀνωτέρω περιγραφόμενος πύργος, ὑφίστατο μέχρι πρὸ 100 περίπου ἐτῶν καὶ ἔπειτα ὑποστάς ρῆγμα ἐπικίνδυνον, προφανῶς ἐκ σεισοῦ, ἐκρημίσθη καὶ διὰ τῶν λίθων του ἐπεστρώθησαν οἱ δρόμοι τοῦ Διδυμοτείχου. Ὅσακις λοιπὸν, παρουσιάζοντο κίνδυνοι ἐπιδρομῶν, — καὶ τοιαῦται ἐσημειώθησαν πολλαὶ κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ὑπὸ Κομάνων καὶ Βουλγάρων — οἱ κάτοικοι τοῦ Διδυμοτείχου ἐγκαταλείποντες τὰς οἰκίας των, αἵτινες ἔκειντο ἔξω τοῦ φρουρίου, ἔσπευδον καὶ ἐνεκλείοντο ἐντὸς κλείοντες καλῶς τὰς θύρας, διὰ σιδηρῶν ἀλύσεων, ἡ δὲ φρουρὰ κατελάμβανε τὰς ἐπάλξεις ἐτοίμη νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἐχθροὺς ἀποπειρωμένους νὰ ἀναρριχηθοῦν ῥίπτοντες κατ' αὐτῶν λίθους, βέλη, ἀκόντια καὶ πᾶν ὅ,τι ἢ πολεμικὴ τακτικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διέθετε. Προηγουμένως ἀποθήκευον τροφὰς ἀρκετὰς εἰς τὰ κοιλώματα τῶν πύργων συνισταμένας εἰς σῆτον καὶ ἰδίως κέχρον, ἵνα ἡ φρουρὰ καὶ ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς μὴ στερηθῇ τροφῆς διὰ πολὺ χρονικὸν διάστημα. Ὑδωρ ἐπρομηθεύοντο, ὡς ἀνεπτύξαμεν, ἀπὸ τὰ πηγαδίτσια καὶ ἀπὸ τὸ ἀποθηκευμένον εἰς παμμεγίστους πίθους. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἔπαυεν ὁ πύργος νὰ παρέχῃ θέαμα εἰς τὴν Βασιλοπούλαν, διότι κατελαμβάνετο ὑπὸ ἀξιωματοῦχου παρατηρητοῦ, ὅστις κατῴπτει τὰ πέριξ καὶ εἰδοποιεῖ τὴν φρουρὰν, περὶ ἐμφανίσεως τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ ἡμισυ τῆς πόλεως Διδυμοτείχου περιερρέετο ἀπὸ τὸν Ἐρυθροπόταμον, τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ, ἥτοι τὸ ἀνατολικόν, περιερρέετο ὑπὸ τοῦ ἡμίσεος τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ στρεφομένου διὰ καταπακτῆς παρὰ τὴν κλινικὴν τοῦ ἱατροῦ κ. Τιρρῆ κειμένης, ἧς σώζονται τὰ ἐρείπια, διοχετευόμενα διὰ χάνδακος βαθέος, ὡς ἦτο μέσον ὀχυρωματικῶν τῶν πόλεων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ χάνδαξ οὗτος εἶχε τὴν ἀφετηρίαν εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, διήρχετο διὰ τῆς συνοικίας Χλόης, ἐμπροσθεν τοῦ νῦν μεγάλου τζαμίου, καὶ κατέληγεν εἰς τὴν συνοικίαν Ἄμμου, ὅπου συνεβάλλοντο τὰ δύο μέρη τοῦ ποταμοῦ καὶ τὸ Διδυμοτείχον ἐγίνετο νησίς. Ἐπρεπεν ἐπομένως ὁ ἐχθρὸς νὰ διέλθῃ πρῶτον τὸν ποταμὸν ἢ τὸν χάνδακα καὶ ἔπειτα νὰ φθάσῃ πρὸ τῶν τειχῶν. Κατὰ μίαν περίπτωσιν τοιαύτην ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τῆς πόλεως ταύτης, ἦτις τρεῖς ἐκάη καὶ ἐδηλώθη δεινῶς, ὅπως ἀναφέρουν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ τόπου, τὴν φορὰν αὐτὴν, ὑπὸ τῶν Βουλγάρων προφανῶς κατὰ τὸ 1257, καθ' ἣν κατέκαυσαν ὀλοτελῶς τὴν ἔξω τοῦ φρου-

ρίου πόλιν, οἱ κάτοικοι ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ ἐξῆς συμπτωματικοῦ περιστατικοῦ, ὅπως μετεδόθη μέχρις ἡμῶν ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, καὶ μαρτυρεῖ ἡ ἱστορικὴ παράδοσις. Εἶχον πληροφορίας ὅτι ὁ ἐχθρὸς πλησιάζει. Οἱ κάτοικοι εἰσῆλθον ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ πολλὰ οἰκήματα καὶ τὰ ἐντὸς πελώρια σπήλαια. Ἔλαβον τροφὰς καὶ ἔκλεισαν τὰς ὑφισταμένας καὶ σήμερον ἀκόμη καλέπορτας. Τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα δι' ἀπόκρουσιν τῆς ἐπιθέσεως. Ὁ παρατηρητὴς εἰδοποιεῖ ὅτι ὁ ἐχθρὸς προελαύνει ἐξ ὄλων τῶν σημείων καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ τείχη, καθ' ὅτι ἦτο μὴν Ἰούνιος καὶ ὁ ποταμὸς δὲν εἶχε σταγόνα ὕδατος. Φθάνουν πρὸ τῶν τειχῶν καὶ ἐπιτίθενται πρὸς ἀνάβασιν καὶ ἐκπόρθησιν τοῦ φρουρίου. Ἀποκρούεται πεισιμόνως. Ἡ μάχη διεξάγεται νυχθημερόν. Ὁ ἐχθρὸς συμπληρώνει τὰς ἀπωλείας του δι' ἐφεδρικοῦν στρατευμάτων. Αἱ ἡμέραι παρέρχονται καὶ ἡ ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος δὲν ἀποκλίνει ὑπὲρ οὐδενός. Μὲ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα εἶχον οἱ πολιορκούμενοι ἀνθίστανται γενναίως. Ἡ ὑπεροχὴ εἰς ἀριθμὸν τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν, ἀνανεουμένων τῶν δυνάμεών του, ἤρχισε νὰ θορυβῆ τοὺς πολιορκημένους. Ἐνισχύουν τὸ φρούριον ἐκ Δυσμῶν, ἀδυνατεῖ τὸ Ἀνατολικόν. Καταρρέει μέρος τοῦ τείχους ἀπὸ Βορρᾶ αὐθωρεῖ ἐπισκευάζεται ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ, ἀλλὰ καταρρέει ἄλλον σημεῖον καὶ σπεύδει ἐκεῖ. Ἡ τύχη τῶν πολιορκημένων ἀποβαίνει ἐπικίνδυνος. Ἦτο νῦξ τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς καθ' ἣν ἀποφασίζεται νὰ δοθῆ τελικὴ μάχη μὲ ἔξοδον τῶν Ἑλλήνων ἐκ τοῦ φρουρίου. Πάντες οἱ μάχιοι εἰς τὰς θέσεις των. Οἱ γέροντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ, μεταβαίνουν ἀφ' ἑσπέρας εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Προσεύχονται γονυκλιεῖς ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ Σωτῆρος καὶ παρακαλοῦν δακρύνοντες νὰ σώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ ἐχθροῦ, ἐνισχύων τὰ ὄπλα τῶν μαχομένων διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀνασηκῶνουν τέσσαρες τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος καὶ ἐν δεήσει καὶ ψαλμοῖς μεταφέρουν ταύτην εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, τὴν δὲ τοῦ Ἁγίου τούτου, ἀνάπαλιν. Μετὰ δῖωρον ἐπαναφέρουν τὰς εἰκόνας πάλιν ἐν λιτανείᾳ εἰς τὰ ἴδια καὶ ἕκαστος μεταβαίνει εἰς τὸ κατάλυμά του νὰ ἀναπαυθῆ καὶ τὴν ἐπαύριον νὰ παράσῃ βοήθειαν εἰς τοὺς μαχομένους. Τὰς μεταμεσονυκτίους ὥρας, ἀρχίζει νὰ πίπτῃ ραγδαία καταρρακτώδης βροχὴ καὶ τὰς πρωϊνὰς ὥρας ὁ Ἐρυθροπόταμος πλημμυρεῖ μὲ κατέρυθρον καὶ βορβορῶδες ὕδωρ, περικυκλῶσαν τὴν πόλιν. Ὁ ἐχθρὸς δὲν προέβλεψε τοιοῦτόν τι, οὔτε διανοήθη ὅτι τόσον ταχέως θὰ κατεκλύετο τὸ μέρος ἐκ τῆς πλημμύρας. Εὐρίσκειται τώρα μετὰ τῶν ὑδάτων καὶ φρουρίου. Καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀμηχανίαν. Ἀντιλαμβάνονται τοῦτο οἱ Ἕλληνες· ἐξορροῦν ἐκ τοῦ φρουρίου καὶ ἄλλους τῶν ἐχθρῶν συλλαμβάνουν, ἄλλους φονεύουν καὶ ἄλλοι ριπτόμενοι εἰς τὸ ρεῦμα πνίγονται. Τὸ Διδυμότειχον σώζεται. Ὁ ἐχθρὸς φεύγει κατησχυμμένος. Εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης ἐπιστρέφουν εἰς τὸ

φρουρίον και λιτανεύουν πάλιν τὰς εἰκόνας καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ ὁμαδικὴν ψαλμωδίαν καὶ μὲ ἰαχάς.

Ἐπὶ τῇ νίκῃ των αὐτῇ αὐθημερὸν πανηγυρίζουν καὶ ἐπιδίδονται εἰς εὐωχίας, χορούς, παλαίστρας, ἐπὶ τῆς θέσεως Κούσκουλας καὶ ἡ πανήγυρις αὕτη, καθιερώθη ἔκτοτε καὶ τελεῖται εἰς ἀνάμνησιν πρῶτον ἡ λιτανεία, κάθε Πεντηκοστὴν καθ' ἣν, μυριάδες λαοῦ ἐκ τῶν πέριξ συνείρχετο πρὸς δοξολογίαν τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῷ ἐθνικῷ γεγονότι καὶ δεύτερον ἐλάμβανον χώραν χοροί, παλαίστρα καὶ παντοῖαι ἐθνικαὶ ἐκδηλώσεις ἐπινίκειοι. Μὲ τὴν κατάληψιν τοῦ Διδυμοτείχου ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1361, ἡ πανήγυρις ἐξηκολούθει νὰ τελῆται, διότι οἱ Τούρκοι ἐσεβάσθησαν καὶ ἐπέτρεψαν αὐτὴν ἀλλ' ἐλάμβανον καὶ μέρος εἰς τὰς παλαίστρας καὶ πολλοὶ τούτων ἠθλοθέτων. Μέχρι τοῦ 1940 ἐξηκολούθει νὰ τελῆται ἡ πανήγυρις μὲ τὴν αὐτὴν ζωηρότητα, μεταπολισθεῖσα δι' ἔλλειψιν ὕδατος ἐπὶ τοῦ Κούσκουλα εἰς πεδιάδα Χλόης (τσαῖρια) προηγουμένης πάντοτε τῆς ἀνωτέρω περιγραφομένης λιτανείας, καθ' ἣν ὅλοι οἱ προσκυνηταὶ διήρχοντο κάτωθεν τῆς ὑποβασταζομένης εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὸν πόλεμον ὅμως τοῦ 1940 περιορίσθη εἰς μόνην τὴν λιτανείαν καὶ ὀλίγον χορὸν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ κατατείνει σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἀτονίσῃ τελείως καὶ νὰ ἐκλείψῃ διότι δὲν δίδεται ἡ δέουσα σημασία εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς πανηγύρεως ταύτης καὶ δὲν τυγχάνει κρατικῆς ἀντιλήψεως, προστασίας καὶ τონώσεως, οὔτε δίδεται ἡ δέουσα θρησκευτικὴ καὶ ἐθνικὴ αἴγλη ὑπὸ τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν καὶ παραγόντων.

Οὕτω ἡ ἀνωτέρω πατρογονικὴ παρακαταθήκη καὶ ἡ ὡραία ἱστορικὴ παράδοσις θὰ ἐκλείψῃ ὀλοσχερῶς.

Δυστηρὸν ἐπεισόδιον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ 1888.—

Τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ 1888 ἐπεισόδιον σοβαρὸν ἀνεστάτῳσε καὶ ἐνέπλησε λύπης τὸ Διδυμότειχον. Οἱ προσκυνηταὶ τῶν πέραν τοῦ Ἐβρου χωρίων ἔφθανον τὴν πρωτὰν εἰς Διδυμότειχον διαπεραιούμενοι μὲ σχεδίαν δυναμένη νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν ἀντίπεραν ὄχθην 40—50 περίπου ἄτομα. Τὴν πρωτὰν διὰ νὰ προλάβουν οἱ πανηγυρισταὶ, τὸ πλεῖστον νέοι καὶ νέαι ἠρραβωνισμένοι, τὴν θεῖαν λειτουργίαν καὶ τὴν λιτανείαν, εἰσῆλθον περισσότεροι ἐντὸς τῆς λέμβου (σχεδίας), παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν πορθιμένων, ἵτις καταποντισθεῖσα πρὶν ἢ ἐκκινήσῃ λόγῳ τοῦ βάρους παρέσυρεν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ Ἐβρου ὅλους τοὺς νέους καὶ νέας καὶ ἐθρηνήθη ὁ πνιγμὸς δεκάδων ἐξ αὐτῶν. Ἡ εἶδησις μεταδοθεῖσα ἀμέσως ἀνεστάτῳσε τὸ Διδυμότειχον καὶ τοὺς πανηγυριστάς, ματαιωθεῖσης πάσης περαιτέρω ἐκδηλώσεως. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα συνέθεσε μοιρολόγι τὸ ὅποῖον ἐψάλλετο μὲ χορὸν ζουναράδικον κατ' ἔτος, ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ χοροῦ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος.

Ἄλλάξουν μάνεις κι πιδιά
 κι πιθιρὲς κι νύφεις
 Ἄλλάξ καημέν Λαμπράκινα
 δυὸ κουρίτσια κουπέλεις
 Τῶνα βάζ τοῦ τιρλικάκ
 κὶ τᾶλλου τοῦ σκαλένιου ἔτ (κενητὸ φουστάνι)
 παίρνουν κηριὰ στὰ χέρια τ'ς
 λαμπάδεις στὴν ποδιά τ'ς
 κι στὸν Χριστὸ πααίνουν.
 Κι' ἄγιον Χριστὸς δὲ σκώνουνταν
 κόσμους γιὰ νὰ πιάσουν (πέρασμα κάτωθι τῆς εἰκόνας)
 Κανένας δὲν κατάλαβει
 Μόν' γέροντας (Λεσπότης) κατάλαβε (προφανῶς εἰδοποιήθη)
 Κόφτει πιδιά τὶς γκάντες σας (ἄσκαυλοι)
 κουρίτσια τὰ τραγοῦδια
 Θὰ γίν ἓνα φον(ι)κὸ
 ἓνα μεγάλο θῶμα
 Θὰ χάσουν κόσμους τὴ ζουήτς
 Γιατὶ καράθ' μπατίκουσει (βούλιαξε)
 Κι τοῦ καράθ' μπατκῶνει.

Ἔτερον τραγικὸν ἐπεισόδιον κατὰ τὴν ἰδίαν πανήγυριν.—

Εἰς τὴν προηγουμένην ἀφήγησιν τοῦ ἱστορικοῦ τῆς πανηγύρεως τῆς Πεντηκοστῆς ἐν Διδυμοτείχῳ (Καλὲ παναῦρη), εἶπομεν ὅτι ἐλάμβανον χώραν παλαιστραὶ μὲ ἔπαθλα σοβαρὰ καὶ ἤρχοντο παλαισταὶ μὲ φήμην μεγάλην ἐξ ὅλων τῶν πόλεων καὶ χωριῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας, μάλιστα δέ, ὅπως ἐνθυμοῦμαι, προπολεμικῶς ἤρχοντο καὶ ἐκ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας. Ἐλάμβανον μέρος καὶ Τοῦρκοι ἐκ τῶν ὁμόρων αὐτῶν κρατῶν, παλαισταί. Ἐπὶ Τουρκίας πάλιν οἱ Διοικηταὶ τοῦ τόπου εἶχον ἕκαστος τὸν προστατευόμενόν του παλαιστήν, τὸν ὁποῖον διέτρεφον καὶ δὲν εἶχεν ἄλλο τι, εἰμὴ νὰ προπονηθῆται. Ἦσαν πάντοτε ἔτοιμοι διὰ πάλην, εἴτε εἰς γάμους, εἴτε εἰς πανηγύρεις. Ἡ νίκη τοῦ παλαιστοῦ ἐθεωρεῖτο νίκη τοῦ προστάτου τοῦ πασᾶ ἢ διοικητοῦ τοῦ τόπου. Εἰς ἐκ τῶν πασάδων τούτων πρὸ πολλῶν ἐτῶν εὔρε τὸν τρομερώτερον παλαιστήν, Σούλιον ὀνομαζόμενον, καὶ τὸ ὄνομά του τοῦτο κατέστη θυρλικόν. Οὐδεὶς ἀντιμετώπιζε πλέον τοῦτον καὶ ἡ ἀδράνειά του αὐτὴ ἤρχισε νὰ ἀμβλύνη τὴν φήμην του. Ὁ πασᾶς καλεῖ μίαν ἡμέραν τοὺς προκρίτους τῆς πόλεως καὶ διατυπώνει εἰρωνικῶς παράπονα διατὶ νὰ μὴν ἔχουν παλαιστήν ἰσάξιον τοῦ Σούλιου - πεχλιβὰν νὰ παλαίσουν κατὰ τὴν πανήγυριν τῆς Πεντηκοστῆς. Οἱ πρόκριτοι ἀπαντοῦν ὅτι ἔχουν ἓναν Ἀρχοντὴ Πεχλιβὰν, ἀλλ' αὐτὸς εἶναι φυλακῆ εἰς τὸ ζιντάν δηλ. τὴν φυλακὴν τοῦ Καρόλου, φυλακισθεὶς ὑπὸ τοῦ προ-

κατόχου του. Οὗτος ὅμως μέσα εἰς τὴν ὑγρὰν φυλακὴν ἔχασε τὴν δύναμιν του καὶ ἂν ἀποφυλακισθῆ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπανακτῆσῃ τὴν δύναμιν του. Ὁ πασᾶς διατάσσει ἀμέσως ἀποφυλάκισιν αὐτοῦ καὶ παραδόσιν εἰς τοὺς προκρίτους. Οὗτοι παραλαβόντες αὐτὸν ἤρχισαν διατρέφοντες καλῶς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἤρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ. Ἦτο μὴν Φεβρουάριος, ὁπότε ἤρχισε προπονούμενος κατὰ τὸν ἐξῆς περιέρχων τρόπον. Ἔκαμε σωρὸν πηλοῦ καὶ καθ' ἡμέραν ἐνεπήγνυε τὰ δάκτυλά του ἐντός. Ὁ πηλὸς ἐσκληρύνετο καὶ ἐφ' ὅσον ἦτο ὑγρὸς ἐδέχετο τὰ δάκτυλα. Ὅταν ὅμως ἐσκληρύνθη ἀπῆται δύναμιν τεραστίαν. Τέλος ἐβεβαιώθη ὅτι εἶναι πλέον εἰς θέσιν νὰ παλαίσῃ τὸν Σούλιο πεχλιδάν. Τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως ἀφοῦ ἐπάλαισαν πρῶτον οἱ ἀρχάριοι καὶ οἱ μικροτέρας ὀλκῆς παλαισταί, ἐξεδύθη καὶ ὁ Σούλιος ἐπιδεικτικῶς, ἐφόρεσε τὴν παλαιστικὴν ἐκ δέρματος περισκελίδα (κιουσπέτ) ἤλειψαν αὐτὸν μὲ ἔλαιον, κατὰ τὰ συνηθισμένα, εἰς τὸν κορμόν του, ἐξῆλθεν εἰς τὸν στίβον καὶ ὡς ἄλλος Γολιάθ προεκάλει τὸν ἄξιον νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ. Ὁ πασᾶς ἀπὸ τῆς ἐξέδρας παρηκολούθει πλήρης ἱκανοποιήσεως διὰ τὸ ἀθλητικὸν παράστημα τοῦ προστατευομένου του καὶ τὴν σωματικὴν του ἀλκὴν. Ἐξέρχεται καὶ ὁ Ἕλλην Ἀρχοντῆς - πεχλιδάν ἀλειμμένος μὲ ἔλαιον καὶ φορῶν κιουσπέτι. Κάνει ἕναν γῦρον καὶ προκαλεῖ τὸν Σούλιον. Οὗτος μὲ μειδιάματα εἰρωνικὰ προσβλέπει τὸν ἀντίπαλόν του Ἀρχοντῆν, ἀλλὰ μὲ τὴν πρώτην χειραψίαν ἀντιλαμβάνεται ὅτι δὲν ἔχει κοινὸν ἀντίπαλον ἀλλὰ ἐπικίνδυνον. Χάνει τὴν αὐτοπεποίθησίν του. Γίνεται δεύτερος γῦρος καὶ καταφέρει κατὰ τοῦ Ἀρχοντῆ κτύπημα εἰς τὸν ἀγχένα διὰ νὰ τὸν παραλύσῃ. Γίνεται τρίτος γῦρος καὶ ὁ Σούλιος ἐπαναλαμβάνει τὸ κόλπο του, τώρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. Εἰς τὸν τελευταῖον γῦρον ὁπότε πλέον θὰ ἤρχιζεν ἡ πάλη, ἠτοιμάζετο νὰ καταφέρῃ τρίτον κτύπημα. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὁ Ἀρχοντῆς χάνει τὴν ὑπομονὴν του καὶ ὡς θηρίον ἐκμανεῖς, ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Σούλιου, ἐμπηγνύει τοὺς ὀνυχὰς του εἰς τὴν κοιλίαν αὐτοῦ καὶ ἐξορύσσει τὰ ἐντόσθιά του. Ὁ κόσμος ὄλος πελιδνὸς φεύγει. Ἡ πανήγυρις διαλύεται. Γενικὴ ἀναστάσις. Ὁ Σούλιος ἔπεσε νεκρὸς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀρχοντῆ - πεχλιδάνης δὲν ἐφάνη πλέον, οὔτε ἠκούσθη τί ἔγινε!!! Ἐπὶ πολλὰ ἔτη οὐδεὶς Ἕλλην ἐτόλμα νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ Τοῦρκου παλαιστοῦ πρὸς ἀποφυγὴν ἐπεισοδίων.

Ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης Καματηρός — Ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης Καματηρὸς ἐκυβέρνησε τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸ 1199—1206. Πρῶτον ὑπῆρξε Διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ τῆς Μ. ἐκκλησίας. Διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν Γεώργιον τὸν Β' καὶ ἐκυβέρνα τὴν ἐκκλησίαν ἐπιτυχῶς μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων 1204, ὁπότε διωχθεὶς ὑπ' αὐτῶν κατέφυγεν εἰς Διδ)χον καὶ ἀπέθανε τῷ 1209. Ἐπῆρξεν ἀνὴρ μεγάλης μορφώσεως. Ἐπιστολὴ τοῦ Καματηροῦ σώζεται πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον τὸν Γ' κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα καὶ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως προσ-

θήκης τοῦ filioque, ὡς καὶ διάφοροι κατηχητικοὶ λόγοι (Μ. Ἐγκυκλοπαίδεια τόμος ΙΓ' σελ. 363).

Ἰωάννης Βατάτσης. — Ὁ Ἰωάννης Βατάτσης Γ' ὑπῆρξεν αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας 1222—1254. Οὗτος ἦτο γόνος στρατιωτικῆς ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐγεννήθη ἐν Διδυμοτείχῳ τῷ 1193. Κατὰ τὸ ἔτος 1204 κατέφυγεν εἰς Νίκαιαν καὶ προσελήφθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βασιλέως τῆς Νικαίας Θεοδώρου Λασκάρεως, τοῦ ὁποίου τὴν κόρην Εἰρήνην ἐνυμφεύθη. Ἔγινε διάδοχός του καὶ ἐβασίλευσε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του ἐπισυμβάντα τῷ 1222. Τότε οἱ Φράγκοι κατεῖχον τὴν Κων)πολιν καὶ ἐπολέμων τὸν Θεόδωρον Ἄγγελον. Ἀρχικῶς δὲν ἀνεμείχθη, ἀλλὰ τὸ ὄνειρό του ἦτο νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Κων)πολιν. Περιεπλάκη λοιπὸν εἰς πόλεμον, διότι ὑπεκινήθησαν ἐναντίον του οἱ Φράγκοι, ὑπὸ τῶν Ἰσαακίου καὶ Ἀλεξίου Λασκάρεως ἀδελφῶν τοῦ ἀποθανόντος Θεοδώρου τοῦ Α'. Νικήσας αὐτοὺς κατὰ κράτος, ἐξεδίωξε μέχρι Λαμφάκου τῷ 1224. Ἐπειτα ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Λέσβον, Χίον, Ἰκαρίαν καὶ Κῶ. Πῆρε στὸ κράτος του καὶ τὴν Ρόδον. Κατέλαβε τὴν Καλλιόπολιν καὶ ὀλόκληρον τὴν Θράκην ἀπὸ τοῦ Ἐβρου μέχρι Τυρολόης. Τέλος ἐπολέμησε κατὰ τῶν Φράγκων εἰς αὐτὴν τὴν Κων)πολιν, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκησεν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀνεπιτυχῶς τῷ 1236. Δὲν ἔχασεν ὅμως τὰς ἐλπίδας του. Ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης τῷ 1242 καὶ ἀναγκάζει τὸν Βασιλέα Ἄγγελον Ἰωάννην νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ὀνομασθῇ ἀπλοῦς Δεσπότης, ἀναγνωρίζων τὴν Νίκαιαν. Μετὰ δύο ἔτη κατέλαβε πάσας τὰς πέριξ τῆς Ροδόπης χώρας μέχρι Στενημάχου καὶ Σκοπιῶν. Τέλος τῷ 1246 κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνησα ὁ Δεσπότης Ἄγγελος Ἰωάννης, διορίσας δὲ ἐν αὐτῇ Δαμῆστιχον τὸν Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον, ἐπέστρεψεν εἰς Νίκαιαν. Τῷ 1247 κατέλαβε ὀλόκληρον τὴν Θράκην. Ὁ Ἰωάννης Βατάτσης ὑπῆρξεν ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ συνετὸς βασιλεύς. Ἐπροστάτευσεν τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὰ γράμματα καὶ διωργάνωσε τὸ Κράτος νὰ εἶναι ἕτοιμον κατὰ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸ λαῶν καὶ κατ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν Γερμανῶν, μεθ' ὧν προῆλθεν εἰς συνεννοήσεις πρὸς ἀποτροπὴν κινδύνων. Μάλιστα ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Φρειδερίκου, Ἄνναν ἢ Κωνσταντίαν τῆς πρώτης συζύγου του Εἰρήνης ἀποβιωσάσης.

Τῷ 1252 ἐξεστράτευσεν πάλιν ἐξηκοντούτης ὢν, κατὰ τοῦ Δεσπότη Μιχαὴλ Ἄγγελου καὶ φθάσας εἰς τὸ Ὄστροβον=σημερινὴν Ἀρμισσαν ἐξηνάγκασε μὲ τὰς δυνάμεις του τὸν Μιχαὴλ νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην. (Μεγάλη Ἐγκυκλοπαίδεια τόμος ΙΓ' σελ. 356). Τῷ 1254 ἐπανελθὼν εἰς Νίκαιαν, ἔπαθε ἀποπληξίαν καὶ ἀπεβίωσε τὴν 30 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους καταλιπὼν εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱὸν του Θεόδωρον Β'.

Ἐν συνόψει ἐσκιαγραφῆσαμεν τὸν Ἰωάννην Βατάτσην καὶ εἶδομεν

ποίας στρατιωτικῆς καὶ πνευματικῆς ἱκανότητος ἦτο. Παρεθέσαμεν σκοπίμως ἐν συντομίᾳ, ὅλην του τὴν δρασίαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ἐπὶ τριάκοντα καὶ πλέον ἔτη, καταπολεμῶν πάντας τοὺς ἐπιβουλευθέντας τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἣτις παρουσίαζε παρακμὴν λόγῳ τῆς καταλήψεως πολλῶν μερῶν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων.

Ἐπομένως τὸ Διδυμότειχον, τὸ ὁποῖον ἐξέθρεψε τοιοῦτον βασιλέα καὶ ἥρωα, πρέπει νὰ σεμνύνηται, ἡ δὲ ὄνομασία μιᾶς κεντρικῆς ὁδοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐκλιπόντος τέκνου της ἦτο ἐπιτυχῆς καὶ δικαία.

Περιγραφή τοῦ Δ/χου ὑπὸ Ἑβλιγιά-Τσελεμπῆ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα.—

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὸ ἱστορικὸν τῆς ὄνομασίας τῆς πόλεως Διδυμοτείχου καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως αὐτῆς, καλὸν θεωρῶ νὰ παρεμβάλω ἐνταῦθα τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἑβλιγιά - Τσελεμπῆ, περὶ τῆς πόλεως Διδυμοτείχου, ὅπως εἶδεν αὐτὴν ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὴν περιοδείαν του ἀνά τὴν Θράκην. Τὴν ἀφήγησιν αὐτὴν εὔρομεν πάλιν ἐν τοῖς «Θρακικοῖς» τόμ. 4ος, τὴν ὁποίαν μετέφρασεν ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων τῶν ἐν Κων)πόλει τουρκικῶν ἀρχαίων, ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Πετροπόλεως, ὁμογενῆς Ἰωάννης Σπαθάρης, γνώστης τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Ὁ Ἑβλιγιά - Τσελεμπῆ, ἦτο υἱὸς τοῦ Δερβίς Μεχμέτ, ἀρχιχρυσόχου τῆς Κων)πόλεως. Ἦτο συγγενῆς τοῦ Μελέκ Ἀχμέτ πασᾶ, ὅστις ἔγινε μέγας Βεζύρης κατὰ τὸ 1649. Ἄλλοι λέγουν, ὅτι ἦτο ἐξωμότης Ἑβραῖος. Κατὰ τὸ 1615 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀζοφικῆς ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Μουεζίνη (ἱεροψάλτου). Ἐπεσκέφθη τὴν Κριμαίαν, ὅλην τὴν Ἀνατολήν, τὸ Ἰράκ τὴν Δαμασκόν, τὰ Ἱεροσόλυμα, τὴν Ἀραβίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ὡς καὶ ὁλόκληρον τὴν Περσίαν. Ἀργότερον ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ρωμυλίαν, ἦτοι Βουλγαρίαν, Ρουμανίαν, Σερβίαν καὶ Ἑλλάδα μέχρι Κρήτης. Κατόπιν ὡς διπλωμάτης περιηγήθη ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐπὶ 40 ἔτη διήρκεσαν τὰ ταξίδια του καὶ εἶναι διατυπωμέναι αἱ ἐντυπώσεις του εἰς δεκάτομον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Σεγιαχετναμὲ Ἑβλιγιά Τσελεμπῆ» εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἐν Σκούταρι τῆς Κων)πόλεως βιβλιοθήκην τοῦ Περτεβ πασᾶ. Ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἡ μόνη πηγὴ δυναμένη νὰ μᾶς πληροφορήσῃ καὶ περὶ Διδυμοτείχου, ἤχθην εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ παραθέσω πολλὰ ἐκ τῶν σημειωμάτων καὶ παρατηρήσεών του, καθ' ὅτι ἐπαναλαμβάνω, δὲν εἶναι δυνατόν οἱ κάτοικοι τοῦ Διδυμοτείχου νὰ ἀναγνώσουν ὅσα σχετικὰ περὶ τῆς ἰδιαίτερας τῶν πατρίδος ἔγραφαν διάφοροι εἰς πολλὰ συγγράμματα. Ὁ Ἑβλιγιά Τσελεμπῆς, πλὴν τῶν ἄλλων περιηγήσεών του, ἐπραγματοποίησε καὶ τὴν ἀνά τὴν Θράκην, ἐπισκεφθεὶς ὅλας τὰς πόλεις αὐτῆς καὶ διετύπωσε ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χειρογράφῳ βιβλίῳ του ὅλας τὰς παρατηρήσεις καὶ κρίσεις του ἀπὸ κοινωνικῆς, θρησκευτικῆς, ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς πλευρᾶς. Ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ περιέγραψε ὅσα ἀξιοπρόσεκτα εἶδε ἐν αὐτῇ, ἐξεκίνησε διὰ Διδυμότειχον καὶ τὸ ὁδοιπορικόν του ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς Ἀδριανουπόλεως διήλθομεν διὰ νέας γεφύρας πρὸς Νότον τῆς πόλεως, (πρόκειται προφανῶς, περὶ τῆς λιθίνης γεφύρας τῆς ὀνομασθείσης Γεφύρας Παπαδιαμάντη, ἀξιωματικοῦ φονευθέντος, κατὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς). Ἐντεῦθεν, λέγει, ἐκκινήσαντες πρὸς Νότον μετὰ ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς χωρίον Ἐμιρλῆ (Καθύλη) καὶ ἐκεῖθεν διελθόντες καὶ ἄλλα χωρία ἐφθάσαμεν εἰς τὸν σταθμὸν Ἀδζᾶ - Σουλτάν. (Κατόπιν Οὐρλῆ = Θούριον). Τὸ χωρίον τοῦτο ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν ἅγιον ἀπόγονον τοῦ Μωάμεθ Ἀδζᾶ - Σουλτάν, ὅστις εἶναι ἐνταφιασμένος εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, ὁ τάφος του εἶναι ἐντὸς ἄλλους ἐν εἶδει μασσαλείου. Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἔχει πτωχοῦς. Τὴν ἐπαύριον ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον Καπουτζῆ (Θυρεάν σημερινήν) πλούσιον καὶ ἀκμαῖον τῶν ἀπίστων ρωμηῶν. Διελθόντες τὸ χωρίον τοῦτο καὶ ἐξακολοθησαντες τὴν πορείαν τρεῖς ὥρας πρὸς Νότον ἦλθομεν εἰς Διδυμότειχον».

Περιγραφή τοῦ Φρουρίου. — Δύο Βυζαντινοὶ ἀδελφοὶ βασιλεῖς, ὁ ἓνας ὀνομαζόμενος Δῆμος καὶ ὁ ἄλλος Δούκας. Ἐπειδὴ αὐτοὶ οἱ δύο ἄπιστοι (χριστιανοὶ) ἔκτισαν ἀπὸ κοινοῦ τὸ φρούριον διὰ τοῦτο ὀνομάζεται κατὰ παραφθορὰν Δῆμο—Ντούκα.

Ὁ Σουλτάνος Βεγιαζῆτ ὁ Κεραυνὸς τῷ 762 ἢ 1346 μ.Χ. ἐπόρθησε τὸ φρούριον τοῦτο διὰ χειρὸς τοῦ Γαζῆ Φερχάτ βέη. Ἐπτάκις πρότερον εἶχε πολιορκηθῆ τὸ φρούριον χωρὶς νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ ἄλωσίς του. Τελευταίως ἓναν ἐκ τῶν ἡγεμόνων αὐτοῦ ὁ στρατηγὸς Φερχάτ βέης συνέλαβεν εἰς τὸ κρηθῆσιον καὶ τὸν ἠγαλώτισεν. Ὁ ἕτερος ὅμως τῶν ἀδελφῶν ἡγεμόνων μετὰ τῶν ἀπίστων ἐκλείσθη ἐντὸς τοῦ φρουρίου, καὶ δὲν ἐξήρχετο ἐξ αὐτοῦ. Ὁ φέρων τὸ ὄνομα Δούκας βασιλεὺς παρέδωκεν εἰς τὸν Φερχάτ βέην τὰς κλεῖδας τοῦ φρουρίου ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅπως οἱ ἐν αὐτῷ γίνωσιν ὑποτελεῖς φόρου ὑπήκοοί του. Κατόπιν τούτου, ὁ μουσουλμανικὸς στρατὸς μετ' εὐκολίας ἔγινε κύριος τοῦ φρουρίου. Ἄν δὲν ἐμεσολάβει τὸ γεγονός τοῦτο, τὸ φρούριον τοῦτο ὡς μία ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἐκείνων ἀκροπόλεων, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ ἀλωθῶσιν εὐκόλως διὰ τηλεβολοβλήτων ρηγμάτων δὲν θὰ ἐκυριεύετο. Ἄλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐκπόρθησιν συνήφθη εἰρήνη μετὰ τοὺς ἐντὸς τοῦ φρουρίου εὐρισκομένους ἀπίστους, τὴν σήμερον οὐδεὶς μωαμεθανὸς ἐξαιρουμένον τοῦ φρουράρχου, θὰ εὐρίσκετο ἐντὸς αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν τοῦ φρουρίου ὑπάρχουν, ἐν συνόλῳ 100 κερραμοσκεπεῖς λίθιναι οἰκίαι πλουσίων ἀπίστων. Ἄλλ' ὁ φρούραρχος διαμένει ἐν κομφῷ πύργῳ. Ἐχουν μίαν ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν Νομαρχίαν τοῦ Ρούμελη, ὑπάρχουν πολλαὶ δυσπρόσιτοι ἀκροπόλεις, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἐπίσης εἶναι ἰσχυρὸν φρούριον, ὡσεὶ προπύργιον (κατὰ τῶν ἐχθρῶν) ὄχυρον. Τὴν σήμερον τὸ Διδυμότειχον εἶναι Βακούφιον τοῦ Σουλτάν Βεγιαζῆτ Χάν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Νομάρχου Ἀδριανουπόλεως εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τῆς Ρούμελης, ὁ δὲ Βοϊβόδας του εἶναι ἀξιωματικὸς ἄρχων διοικήσεως μετὰ βαθμὸν 150 (βα-

λαντίων) ἄσπρων, ἡ δὲ διοίκησίς του ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ χωρία. Ὁ Σουλτᾶνος Βεγιαζίτ Βελῆ ἐπὶ πολὺν χρόνον διέμεινεν ἐνταῦθα. Ὅτε ὁ Σουλτᾶνος Σελίμ Χάν ὁ Α΄ βία ἀφῆρσεν ἀπὸ τὸν πατέρα του Βεγιαζίτ Χάν τὸ χαλιφᾶτον, ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς Διδυμότειχον, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι τοῦτο ἦτο παλαιὰ πρωτεύουσά του. Ὅτε ὁ Βεγιαζίτ ἀπέθανεν εἰς τὸν τόπον καλούμενον Χάφσα, τὸν νεκρὸν του μετέφερον εἰς τὴν Κων)πολιν. Ἐπειδὴ τὸ φρούριον τοῦτο ἦτο παλαιὰ πρωτεύουσα καὶ ὁ Σουλτᾶνος Μουσαΐ Τσελεμπῆς, υἱὸς τοῦ Βεγιαζίτ τοῦ Κερανοῦ ἐπίσης διέμεινεν ἐνταῦθα. Ἡ περιφέρειά του ἔχει πολλὰ τοπεῖα κατάλληλα πρὸς θήραν. Τὴν σήμερον εἰς τὸ ἄνω φρούριον ὑπάρχει ἀκόμη ἐν Σουλτανικὸν ἐπιβλέπων τὴν οἰκουμένην (ὑψηλὸν) Ἀνάκτορον οὗ ἡ στέγη εἶναι ἐστεγασμένη μὲ καθαρὸν μόλυβδον καὶ τὸ ὅποιον ἔχει δεύτερον πάτωμα μὲ πολυάριθμα κελλία πεφραγμένα διὰ δικτυωτοῦ καὶ προαύλια, τὸ δὲ φρούριον αὐτοῦ παριστᾶ ἐν ὥραϊον καὶ ἔξοχον ὀχύρωμα ἐκ 5 δωματίων διπλοῦ λιθίνου οἰκοδομήματος σχήματος ἀμυγδαλοειδοῦς, τὸ ἐπίμηκες στερεὸν ἄκρον τοῦ ὁποίου διήκει ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἐπὶ ἐρυθροῦ ἀποτόμου βράχου. Ἡ περιφέρεια αὐτοῦ εἶναι 2500 περίπου βήματα ἐντὸς δὲ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπάρχουν σπήλαια καὶ εἰς ὅλα τὰ διπλᾶ τείχη αὐτοῦ τὸ φρούριον ἔχει ἀνὰ ἓνα πύργον, τάφρους ὅμως δὲν ἔχει, οὔτε ὑπάρχει τόπος δι' αὐτούς, οὔτε ἀνάγκη τοιαύτη ὑπάρχει. Τινὲς τῶν πλευρῶν τοῦ φρουρίου οὐρανοῦσις ἀποτελοῦσαι ἀποκρήμνους βράχους ὕψους δύο μιναρῶδων, ἰδίᾳ δὲ ἡ δυτικὴ αὐτοῦ πλευρὰ (ὅθεν ρεεὶ ὀρητικῶς ὁ καλούμενος Κηξήλ - Δελὶ δερῆς (Κόκκινος - τρελλὸς ποταμὸς) εἶναι βράχοι μὲ φωλεὰς ἱεράων καὶ καρκίνων (ἐννοεῖ κίρκων). Ἴδου διατὶ τὸ φρούριον τοῦτο καθόλου δὲν ἔχει τάφρους. Πρὸς τὴν Δυτικὴν λοιπὸν πλευρὰν ρεεὶ περιστροφικῶς ὁ ποταμὸς Κηξήλ - δελῆ. Καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο τὸ φρούριον καίτοι δὲν ἔχει τάφρους εἶναι ἐν τούτοις ὀχυρόν. Εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τούτου εἶναι τὸ μέγα Κάτω προάστιον, περὶ τὸ ὅποιον δὲν ὑπάρχουν τείχη φρουρίου. Πέραν τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς δεσπόζουν ἐπ' αὐτῶν τὸ δὲ ἐσωτερικὸν μέρος τοῦ ἄνω φρουρίου εἶναι διώροφον ἀποτελούμενον ἐκ δύο τμημάτων. Τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν, ὀνομάζεται Κιξ - Κουλεσῆ, τὸ δὲ ἕτερον Δζεπχανὲ Κουλεσῆ. Λιὰ τὴν συγκοινωνίαν τῶν 2 τμημάτων τούτων, ὑπάρχουν δύο θύραι. Ὑπάρχει δὲ καὶ ἑτέρα τις ἀκρόπολις μὲ διάφραγμα ἐσωτερικοῦ οἰκοδομήματος δεσπόζουσα μὲ λίαν ὀχυρὰ τείχη ἐπὶ τῆς Βορείας πλευρᾶς. Τὸ Σουλτανικὸν ἀνάκτορον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν φρούριον, ἀποτελεῖ ἐπίσης ἕτερον τμῆμα ἀκροπόλεως ἀλλὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦτο καὶ τὸ τείχος διάφραγμα εἶναι οἰκοδομήματα μουσουλμάνων αὐτοκρατόρων. (Προφανῶς ἐννοεῖ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ φρουρίου μικροῦ τμήματος παρὰ τὰς καλέπορτας).

Εἰς ἐκάστην πλευρὰν τῶν κάτωθι μερῶν τῶν τειχῶν τῆς προμνημονευ-

θείσης ἀκροπόλεως, ἀποτελουμένης ἐκ πολλῶν ζωνῶν ὑπάρχει ὄχυρόν καὶ δύσβατον τεῖχος φέρον τὸ ὄνομα χησάρ - μπεισέ.

Τὸ φρούριον ἐν ὄλῳ ἔχει τρεῖς πύλας. Μία ἐκ τούτων, εἶναι ἡ πύλη τοῦ ἐνδοτάτου φρουρίου, ἔχει δὲ θέαν πρὸς νότον. Ἐτέρα πύλη ἀνοίγεται πρὸς τὸ Βόρειον μέρος· αὐτὴ ἐπίσης εἶναι ἐσωτερικὴ πύλη τοῦ φρουρίου. Ἄλλη πύλη εἶναι ἡ τῆς κάτω ζώνης, ἀνοιγομένη πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁδοῦ τοῦ Τσολμεκτσιλέρ. Αἱ ἄνω μνημονευθεῖσαι πύλαι εἶναι ἰδιαίτεροι Σουλτανικαὶ πύλαι, ἄγουσαι εἰς τὸν ἄνω ὄροφον ὅπου εὐρίσκεται τὸ Βασιλικὸν ἀνάκτορον. Μία εἰσέτι πύλη βλέπει πρὸς Δυσμὰς καὶ καλεῖται πύλη τῆς γεφύρας (Κιοπροῦ - Καπουσοῦ). Ἄλλη τέλος βλέπει πρὸς Νότον καὶ ὀνομάζεται τσαρσῆ - καπουσοῦ. Αὗται εἶναι δύο πύλαι διπλαῖ ὄχυραι καὶ στερεαί. Ὅλος ὁ λαὸς δι' αὐτῶν εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται. Ἄλλα καὶ ὁ διάμεσος τῶν πυλῶν τούτων χώρος, χωριζόμενος διὰ διαφράγματος ἀποτελεῖ εἶδος μικροῦ φρουρίου. Κατὰ τὸν ὑπολογισμόν τοῦτον, τὸ φρούριον ἔχει 6 ζώνας καὶ ἐν ὄλῳ... νέας στερεὰς πύλας πατωμάτων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν θυρῶν εἰς τοὺς τοίχους τῶν διαφραγμάτων. Εἰς τὸ δεξιὸν τεῖχος πλησίον τῆς εἰσόδου εἰς τὴν πύλην τοῦ ἐξωτερικοῦ προπυργίου τοῦ κάτω ὄροφου, ἥτις ὡς εἶπομεν, εἶναι διπλῆ εἰς ὕψος ἀναστήματος ἀνθρώπου ἐπιμαρμάρου, εἶναι χαραγμένοι δι' εὐμεγέθων ἐναργῶν γραμμῶν τὸ ἀκόλουθον χρονόγραμμα:

Εἰς τὸν αἰῶνα τῆς δικαιοσύνης ἐκείνου τοῦ Βασιλέως τῆς μεγαλοψυχίας ἀνηγέρθησαν καὶ ἀποπερατώθησαν τὰ φέροντα τὸ ὄνομά του φρούρια, χορηγήσας τ' ἀγαθὰ του ἠγαθύνθη. Κατέβαλε διὰ τὴν ἐκδούλευσιν αὐτὴν ἀπείρους προσπαθείας διὰ τοῦτον εἶπε τὸ χρονογράφημά του ὁ Τηγῆ ὁ ἀρχηγὸς τῶν εὐνούχων τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ ἔτος 1051 ἦτοι:

Εἰς τὴν δεξιάν δὲ γωνίαν τοῦ χρονογραφήματος εἶναι γεγραμμένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἡ χρονολογία τῆς καταθέσεως τῶν θεμελίων (τοῦ φρουρίου) γενομένη τὴν αὐτὴν νύκτα καθ' ἣν μετ' εὐτυχίας ἐγεννήθη ἡ Αὐτοῦ Ἀγιότης τὸ στήριγμα τῆς προφητείας τοῦ Μωάμεθ. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει ἀξιοθαύμαστον γραφήν. (Αὗται ἐξηφανίσθησαν μὴ ὑπάρχουσαι).

Παρεθέσαμεν ὡς ἔχει τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆ, ἥτις μᾶς παρέχει πολυτίμους μὲν πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ φρουρίου καὶ γενικῶς τοῦ Διδυμοτείχου ἀλλ' ὑποπίπτει εἰς ἀνακριθείας πολλὰς ἀπὸ ἱστορικῆς τοῦλάχιστον ἀπόψεως καὶ ἀποροῦμεν πῶς ὁ θεωρούμενος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σοφὸς (καὶ θαυμαζόμενος, ὑπὸ τοῦ Ἀχμέτ Βεφικ πασᾶ δὲ ἀποκαλούμενος ἀξιόπιστος περιηγητῆς, ὁ δὲ Δξεβδὲτ - πασᾶς θεωρεῖ ἀκριβεῖς τὰς ἱστορικὰς αὐτοῦ πληροφορίας), ἀπέχει πολὺ τῶν πραγματικῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ ἀφηγεῖται πράγματα τελείως ἄσχετα ἐπιστημονικῶς. Ταῦτα θὰ ἀποδειχθῶσιν ὡς τοιαῦτα δι' ὅσων παραθέτομεν πα-

ρακατιόντες. Εύρισκομεν επίσης τὸν σοφὸν αὐτὸν περιηγητὴν καὶ ἄνθρωπον τῆς ἐπιστήμης παθολογικῶς φανατισμένον διότι δὲν ὑπάρχει φράσις ἐν τῇ ἀφηγήσει του νὰ μὴν καρικεύεται μὲ τὴν βλασφημίαν γκισοῦρ = ἄπιστος. (Τὸ ἀπῆτει ἢ ἐποχή).

Τὰ περὶ κατασκευῆς π.χ. τοῦ φρουρίου αὐτοῦ ὑπὸ 2 ἀδελφῶν Δήμιου καὶ Δούκα οὔτε ἱστορικῶς εὐσταθοῦν, διότι δὲν ὑπῆρξαν τοιαῦτα ὀνόματα Βυζαντινῶν βασιλέων ἢ μεγιστάνων, οὔτε εἶναι δυνατὸν ἰδιῶται νὰ ἐπιτελέσουν τοιοῦτον ἔργον, ὅσον τοῦ φρουρίου Διδυμοτείχου, τὸ ὁποῖον εἰς ὄγκον τοῦλάχιστον εἶναι ἀσύλληπτον καὶ εἰς ἐργασίαν καὶ ἔξοδα ἀνυπολόγιστον. Τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας ἀσφαλῶς ὁ σοφὸς περιηγητὴς ἠρύσθη ἐξ ἀτόμων ἀγραμμάτων 300 ἔτη περίπου μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Διδυμοτείχου περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης. Οἱ δώσαντες τὰς πληροφορίες ταύτας, πιθανῶς Ἕλληνες, εἴτε ἐξ ἀδαημοσύνης, εἴτε ἐξ ἀγραμματοσύνης, δὲν ἔχουν οὐδεμίαν βάσιν καὶ εἶναι τελείως φανταστικά. Τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐπεσκέφθη τὸ Διδυμοτεῖχον ὁ Ἑβλιγιὰ - Τσελεμπῆς, ἦτο ἀδύνατον Ἕλληνα νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν ἢ νὰ ἀναφέρῃ ὄνομα Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος, διότι ἦτο ἡ χειροτέρα ἐποχὴ καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξάψῃ τὸν κοχλάζοντα τότε παθολογικὸν φανατισμὸν. Ὁ μῦθος οὗτος τῆς ὀνομασίας τοῦ Διδυμοτείχου ἐπλάσθη ἴσως καὶ ἀπὸ τὴν τουρκικὴν προφορὰν τοῦ Διδυμοτείχου (Διμοτοκα) καὶ νὰ εἶναι αὐθαίρετος ἐτυμολογία τῆς λέξεως πόρρω ἀπέχουσα τῆς πραγματικότητος. Ὅπως εἴπομεν, τὸ ὄνομα ἢ πόλις αὕτη, ἔλαβεν ἀπὸ τὰ διπλᾶ τείχη τὰ ὁποῖα ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς ὁ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπῆς καὶ τὰ ὁποῖα ὑφίστανται ἀκόμη καὶ πᾶς τις, εἶναι δυνατὸν βλέπων ταῦτα, νὰ δικαιολογήσῃ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Ἐξ ἄλλου παρακατιόντες θὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐκτενέστερον, ὥστε οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν νὰ ὑπάρξῃ οὔτε ἄλλη τις ἐκδοχὴ νὰ εὐσταθήσῃ.

Ὁ Σουλτᾶνος Βεγιαζίτ ὁ Κεραυνὸς ἐξεπόρθησε τὸ φρούριον τοῦτο, διὰ χειρὸς Γαζῆ Φερχάτ Βέη.

Ὁ Σουλτᾶνος Βεγιαζίτ φέρεται ἱστορικῶς ὅτι ἐγεννήθη ἐν Διδυμοτείχῳ. Πῶς λοιπόν, ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκπορθῆσῃ τὸ φρούριον πρὶν ἢ γεννηθῆ ὁὗτος, καὶ μάλιστα διὰ χειρὸς τοῦ Γαζῆ - Φερχάτ, ὁ ποῖος δὲν ἦτο παρὰ μικρὸς ἀξιωματοῦχος, ὅστις κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Διδυμοτείχου ἐφονεύθη, ὅπως καὶ ἕτερος τοιοῦτος ὁ Ζιντζῆ - Ἀμπντάλ καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐτάφη εἰς τὴν θέσιν ὅπου σήμερον τὸ τσιφλίκ ἀύλουσοῦ περιοχὴ τῶν κατοικιῶν τῶν κατσιβέλων, οἵτινες ἀνάπτουν καθ' ἑκάστην Παρασκευὴν καὶ κάθε Βαϊράμιον κηρία καὶ κανδήλα, εἰς μικρὸν τεκὲν παρὰ τὸ μνήμα αὐτοῦ, μὲ ἐπιτύμβιον πλάκα γεγραμμένην καὶ ὁ ἕτερος, ὅπως καὶ ἄλλοῦ ἐγράψαμεν, εἰς τὸν κάτωθι τοῦ πύργου τῆς Βασιλοπούλας χῶρον ἐτάφη μὲ ἐπιτύμβιον πλάκα ἀναγνωσθεῖσαν καὶ ἐπεξηγηθεῖσαν ὑπὸ γινώστου καλοῦ τῆς ἀραβοπερσικῆς καὶ ὑπὲρ οὗ ἀνηγέρθη (ἐκτίσθη) Μαυσωλεῖον πέραν τοῦ Ἐρυθροποτάμου, μέχρι πρότινος

ὑπάρχον. Ὁ Φερχάτ Βέης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συλλάβῃ τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο ἀδελφῶν τῶν κτισάντων τὸ φρουρίον Δῆμος, διότι δὲν συμβιβάζεται ἡ πόλις νὰ εἶναι πολιορκημένη καὶ αὐτὸς νὰ θηρεύῃ εἰς τὰ πέριξ, ὅποτε καὶ συνελήφθη. Βασιλεὺς Δούκας παραδοὺς τὰς κλείδας εἰς τὸν Φερχάτ οὔτε ὑπῆρξεν οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ τοῦτο. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὅπως γράφει ὁ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπῆς, ὅτι τὸ φρουρίον ἦτο τόσο ἀχωρωμένον, ὥστε ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐκπόρθησις αὐτοῦ καί, εἴτε διὰ προδοσίας, ἢ τεχνάσματος τινος, ὅπως ὑπάρχει θρύλος εἴτε διότι ἐξηγλήθησαν αἱ τροφαὶ καὶ τὰ πολεμοφόδια τῶν Βυζαντινῶν μὴ ἀναμενόντων οὐδαμῶθεν ἐπικουρίας, ἐσυνθηκολόγησαν καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ εἶναι ὑποτελεῖς, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ φρουρίου οὐδεὶς Τοῦρκος πλὴν τοῦ φρουράρχου, νὰ διαμένῃ καὶ τὸν ὄρον τοῦτον φαίνεται ἐτήρησαν οἱ Τοῦρκοι, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν χαρμιῶν των, ὅπως ἀλλοῦ ἀνεφέραμεν. Ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἑβλιγιὰ - Τσελεμπῆ πληροφορούμεθα ἐπίσης, ὅτι ὑπῆρχον τότε καὶ τηλεβόλα πρὸς κατάρρευσιν τῶν τειχῶν καὶ ἐπομένως ἠμολογεῖ τὸ ἀπόρθητον τοῦ φρουρίου διὰ ρηγμάτων προξενουμένων διὰ τηλεβόλων. Πληροφορούμεθα ἐπίσης ὅτι 100 περίπου οἰκίαι ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν ἀπίστων. Αὗται ἦσαν πλείονες τῶν 100 καὶ οὐχὶ ἀπαίσιαι, ὡς ἀφηγεῖται, ἀλλὰ πραγματικὰ μέγαρα διώροφα καὶ τριώροφα, τῶν ὁποίων αἱ μὲν βάσεις δηλ. τὰ ἰσόγεια ἦσαν λιθόκτιστα, οἱ ἄλλοι ὅμως ὄροφοι ἐκ ξύλου καὶ σανιδωμάτων, διὰ νὰ εἶναι ἀντισεισμικαὶ ἀφ' ἑνός, καὶ θερμαὶ τὸν χειμῶνα, δροσεραὶ δὲ τὸ θέρος. Ὅλαι αἱ οἰκίαι αὗται εἶχον ἐξώστας (τοιμαδες) κατὰ τὴν δομικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, αἱ δὲ στέγαι των ἐφάπτοντο μὲ τὴν στέγη τῶν ἀπέναντι οἰκιῶν, ὥστε αἱ νοικοκυραὶ ἠδύναντο νὰ ἀνταλλάσσουν ἀντικείμενα διὰ τῶν παραθύρων των. Τοιαῦται οἰκίαι ἦσαν αἱ μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διασωθεῖσαι τοῦ Ν. Κίγα, Γ. Χρυσοχόου, Παπαπολυζώη, Π. Βλαχοπούλου, Χρυσοχόου καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἦταν αἱ οἰκίαι αὗται μέγαρα, πραγματικὰ μὲ διάκοσμον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν θαυμάσιον, ὅπως ἐνθυμοῦμαι τὴν οἰκίαν τοῦ ἀειμνήστου Γ. Βαφειάδου καὶ οὐχὶ ἀπαίσιαι, ὅπως εἶδεν ὁ Ἑβλιγιὰ — Τσελεμπῆς μὲ τὰ ὄμματα τοῦ παθολογικοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ. Περὶ δὲ τῆς διαμονῆς τοῦ φρουράρχου εἰς κομψὸν πύργον ἔχομεν ἀσχοληθῆ μὲ τὸν Τζιντάρ - Βέην, ὅστις διεδέχθη ἄλλους φρουράρχους τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἑβλιγιὰ - Τσελεμπῆ. Ἐπίσης ἐκ τῆς ἀναγραφῆς ἐν τῷ ὀδοπορικῷ του ἀναφέρει ὅτι οἱ ἄπιστοι ἔχουν μίαν ἐκκλησίαν ἐνῶ ἔτι καὶ νῦν ἔχουν 2 μεγάλας ἐκκλησίας τὴν Ἁγίαν Αἰκατερίνην ὡς καὶ τὸν Ἅγιον Γεώργιον Παλαιοκαστριτῆν. Καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Τὰ περὶ διενέξεων τοῦ Σουλτάνου Σελίμ Χὰν Α' καὶ Βεγιαζίτ Χὰν δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν εἰμὴ μόνον ὅτι τὸ Διδυμάτειχον ὑπῆρξε τόπος ἐξορίας τοῦ δευτέρου, ἐξορισθέντος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του μὲ τὴν δικαιολογίαν, ὅτι τοῦτο ὑπῆρξε παλαιὰ πρω-

τεύουσά του. Ἐπίσης ὅτι διέμεινε ἐπὶ πολὺ ἐνταῦθα καὶ ὁ Σουλτᾶνος Μουσαΐ Τσελεμπῆς, υἱὸς τοῦ Βεγιαζίτ τοῦ Κεραυνοῦ.

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ περιγραφή τοῦ φρουρίου ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναγράφεται ὅτι ὑπάρχει σουλτανικὸν ἐπιβλέπον τὴν οἰκουμένην ἀνάκτορον τοῦ ὁποίου ἡ στέγη εἶναι σκεπασμένη μετὰ καθαρὸν μόλυβδον. Πρόκειται περὶ τοῦ ἀνακτόρου, τὸ ὁποῖον περιεγράψαμεν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν Σαράϊ=ἀνάκτορον κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Διδυμοτείχου ἐπισυμβᾶσαν κατὰ τὸ 1250 περίπου. Περιγράφει ἐπίσης, διάφορα διαμερίσματα αὐτοῦ, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἐξακολουθοῦν ἀκόμη νὰ εἶναι ἐν χρῆσει παρὰ τοῖς κατοικοῖς, ὅπως π.χ. ὁ λουτρός, ἤτοι διαμέρισμα ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, ὅπου πράγματι ὑπῆρχε λουτρὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν Σουλτάνων. Ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἀυλογύρων καὶ δικτυωτῶν καὶ ἀμυγδαλοειδοῦς κτιρίου, τὰ ὁποῖα προϊόντος τοῦ χρόνου κατεστράφησαν ὀλοτελῶς καὶ σήμερον οὔτε ἴχνος αὐτῶν ὑπάρχει καθ' ὅτι ἀργότερον οἱ Τοῦρκοι ἐγκατεστάθησαν παρὰ τὴν ὄχθην κατὰ τὸ πλεῖστον, τοῦ Ἐρυθροποτάμου διότι ἡ ἀνωφέρεια πρὸς τὸ φρούριον ἠνώχλει τὴν νωχέλειαν τῶν τῶν Σουλτάνων καὶ ἀκολουθίας των ὡς καὶ τῶν ἄλλων Τούρκων καίτοι μετὰ πάροδον τοῦ χρόνου ἠθέτησαν τὰ συμπεφωνημένα ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν θὰ εἰσέλθουν ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Πλησίον τῶν Ἀνακτόρων τούτων ἦτο καὶ ὁ πύργος τῆς Βασιλοπούλας (Κίζ - κουλεση), τὸν ὁποῖον γράφει παρακάτω καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἔχομεν ὁμιλήσει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς παρούσης πραγματείας. Ὁμιλεῖ ἐπίσης περὶ ἀνυπάξεως τάφρου πέριξ τῆς πόλεως καὶ ἡ μὲν ὁμολογία του ὅτι εἰς τὸ Δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως παραρρέοντος τοῦ Ἐρυθροποτάμου ἐπερίττενε τοιαύτη διότι ἐπροστατεῖτο ὑπὸ τοῦ ροῦ αὐτοῦ καὶ ἐπιπροσθέτου τείχους ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς ὄχθης αὐτοῦ. Διὰ τὸ ὑπόλοιπον ὅμως μέρος τῆς πόλεως δὲν εὐρίσκεται ἐν τῇ πραγματικότητι διότι Ἀνατολικῶς αὐτῆς εἶναι ἀκόμη κατάδηλον ἐκ διαφόρων ἰχνῶν ὅτι ὄντως ὑπῆρχε τάφος, ἐπιχωθεῖσα σὺν τῷ χρόνῳ, διερχομένη ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου τζαμίου καὶ καταλήγουσα εἰς τὴν συνοικίαν Ἀμμιον παρὰ τὴν νέαν γέφυραν, ὅπου ἀκόμη ἐξακολουθοῦν τὴν θέσιν αὐτὴν νὰ ὀνομάζουν ντολμαλικ=ἐπίχωσιν. Παρὰ ταῦτα ἐπιμένει ὁ Ἐβλιγιὰ - Τσελεμπῆς, ὅτι καθόλου δὲν ἔχει τάφρους (ἴσως νὰ ἐννοῇ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπισκέψεώς του) καὶ ὅτι τὴν ὀχυρότητα τοῦ Δυτικοῦ μέρους ἀποδίδει μόνον εἰς τὸν ἀπότομον βράχον — παραγνωρίζων τὸ τεῖχος, ὅπερ ἐκτείνεται ἀπὸ πενταζώνου μέχρις Ἀγίας Μαρίνης — ἐπὶ τοῦ ὁποίου διαιτῶνται πολλοὶ ἰέρακες, κάργες καὶ καρκίνοι (κιρκενέζια, κίρκοι), λόγῳ τῶν πολλῶν κοιλοτήτων καὶ ρυγμῶν αὐτοῦ. Τώρα ὁμιλεῖ περὶ τοῦ μεγάλου κάτω προαστείου ὅπου δὲν ὑπάρχουν τείχη. Πρόκειται περὶ τῆς παραποταμίου συνοικίας ἀπὸ τῆς ὀδικῆς γεφύρας μέχρι τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας ἐκτενομένης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχουν ἐγκατασταθῆ ἀγάδες Τοῦρκοι μπηδες, γεωρ-

γού, καί τινες χριστιανοί, οἵτινες προερχόμενοι ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς περιφερείας εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματα τῶν ἀνωτέρω Τούρκων ὡς ἐργάται καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπετέλεσαν συνοικίαν ἀνάμικτον καλουμένην ταμπακιά, ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ εὐρισκομένων ἄλλοτε βυρσοδεψείων. Πέραν τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ Κηξήλ - δεξιὰ τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς δεσπόζουν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπανερχόμενος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πάλιν τείχος λέγει ὅτι τοῦτο εἶναι διώροφον. Ἔχει 2 τμήματα λέγει — ἐννοεῖ 2 ἐξώστας, 2 ἐπιπέδους ἐπιφανείας. Τὸ ἐν ἐξ αὐτῶν ὀνομάζεται Κηξ Κουλεσῆ=πύργος τῆς παρθένου (βασιλοπούλας), τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει τρανῶς ὅτι ὑπῆρχε τείχος παλαιὸν Παλαιόκαστρον, περὶ ἧς ἐγράψαμεν εἰς ἄλλην θέσιν τῆς παρουσίας διατριβῆς καὶ ἧς τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ τοῦ περιγραφέντος ὑψηλοῦ πύργου εὐρισκομένου εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ φρουρίου καὶ τὸ ἕτερον καλεῖται, λέγει, Δξερχανὲ κουλεσῆ (πύργος πολεμοφοδίων), τὸν ὁποῖον κατὰ παραφθορὰν οἱ κάτοικοι ὀνομάζουν μπερχανὲ ἐκ τοῦ μπαροῦτ - χανὲ καὶ περὶ οὗ ἐγράψαμεν κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ πέριξ τείχους. Οὗτος εἶναι ὁ μοναδικὸς διασωθεὶς ἀκόμη πύργος ἐν καλῇ καταστάσει μετὰ τοῦ σχετικοῦ θόλου του καὶ εὐρίσκεται παρὰ τὸ παλαιὸν σχολεῖον εἰς τὴν θέσιν τζινταριό. Ἐδῶ ὁμιλεῖ περὶ τῶν διπλῶν θυρῶν δι' ὧν εἰσῆρχοντο ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ δι' ὧν ἐγένετο ἡ συκοινωνία τῶν δύο τμημάτων τοῦ φρουρίου. Ἰχνη τοιούτων θυρῶν δὲν ὑπάρχον σήμερον ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ τῶν θυρῶν τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ φρουρίου, αἵτινες ἔκλειον τὴν νύκτα ἀφοῦ διὰ κήρυκος προσεκαλοῦντο οἱ κάτοικοι, οἵτινες εὐρίσκοντο ἔξω τοῦ φρουρίου, ἄλλως ἢ εἰσόδος κατὰ τὴν νύκτα ἦτο ἀδύνατος. Οἱ κήρυκες οὗτοι φαίνεται ὅτι ἔλαβον τὸ προνόμιον νὰ καταλαμβάνουν τὴν θέσιν αὐτὴν οἱ ἐκ τοῦ χωρίου Καπουτζῆ (Θυρέας) προερχόμενοι. Καὶ τοῦτο ἴσως διότι εὗρον τὸ προνόμιον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἔπασα ἢ πέτρα τοῦ τείχους προήρχετο ἐκ τοῦ χωρίου Καπουτζῆ ἢ ἄλλης τινος αἰτίας κατελάμβανον τὴν θέσιν τοῦ καπουτζῆ (θυρωροῦ) κληρονομικῶς.

Δὲν δυνάμεθα μόνον νὰ κατατοπισθῶμεν ποῦ ἦσαν τὰ ἀνάκτορα, ἀτινα λέγει ὅτι ἀπετέλουν τμήμα Ἀκροπόλεως, τὰ ὅποια ἦσαν οἰκοδομήματα μουσουλμάνων αὐτοκρατόρων. Ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι τοῦτο (τὸ Ἀνάκτορον) εἶναι τὸ ἴδιον περὶ οὗ ἔγραψεν ὅτι ἦτο ἐστεγασμένος ὁ φρουραρχος τῆς πόλεως. Ἐὰν πάλιν ὑπῆρχον τοιαῦτα οἰκοδομήματα θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχον ἰχνη ἢ νὰ ἐπαλήθησαν εἰς τοὺς χριστιανούς ὡς οἰκόπεδα, ὅπως ἔγινε μὲ τὸν Τζιντάρ βέην. Τοῦτο ὅμως εἶναι ἀπίθανον διότι ὅλος ὁ χῶρος ἀπὸ τῆς καλέπορτες λεγόμενες μέχρι τῶν Δυτικῶν θυρῶν (Ἁγίου Δημητρίου) ἐξετείνοντο μέγαρα μεγάλα, ὅπως ἀναφέρει καὶ αὐτὸς ὁ Ἐβλιγὰ Τσελεμπῆς ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδίας μας ἀντιλήψεως γνωρίζομεν διότι ταῦτα ἤρχισαν καταδαφιζόμενα μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν.

Περὶ δὲ τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς μό-

νον και αναφέρει οτι η μία εχει θεαν προς Νότον, ετέρα εις το Βόρειον μέρος και αλλη μια ανοιγομενη προς το μέρος της οδοῦ του Τσομλεκτσηλερ (αγγειοπλαστων). Ο περιγηγητης ασφαλως θα εννοη τας πυλας, αιτινες ανοιγονται προς το φρουριον ητοι: μια παρα τον πύργον Κεχρι μικρά, περι ης εγραψαμεν, δευτερα παρα την οικίαν του Σαρίδου και οικίαν Ζαπάρτα - Παρασχίδου και τρίτην θα εννοη την νερόπορταν, η οποια βαινει προς τσομλεκτσηδες (αγγειοπλάστας), διότι οντως οι περισσοτεροι τουτων ησαν παρα την αγίαν Μαρίναν δι' αυτω λέγει οτι βλέπει η πύλη προς Νότον. Περι δε της πύλης βλεπούσης προς την οδικην γέφυραν ειναι αυτη η οποια ειναι διπλη και ευρίσκαται εν καλη καταστάσει. Έκ της περιγραφης της πύλης αυτης εξάγεται και το γεγονός οτι η γέφυρα εκτίσθη πολυ ενωριτερον της επισκέψεως του Έβλιγια Τσελεμπη εις Διδυμότειχον. Λέγεται δε οτι την γέφυραν αυτην κατεσκεύασεν ο Σινάν πασας προ 500 και πλέον ετών και τέλος ομιλει περι της θύρας της αγοραίας (τσαρση - καπουσου), βλεπούσης ουχι προς Δυσμάς, ως κακως και εκ παραδρομης φαίνεται εσημείωσε, αλλα προς ανατολās και ειναι αυτη η μεσαία και κυρίως πύλη (καλέπορτα) της οποιας τα ερείσματα αποτελοῦνται απο τειχος με λίθους παμμεγέθεις εξ ου και αποτελοῦν οῦτοι εν ακόμη τεκμήριον οτι πρόκειται περι πελασγικῶν τειχῶν.

Αναφέρει αλλωστε οτι ολος ο λαος εισήρχετο και εξήρχετο δι' αυτης της πύλης, ητις σημερον δέν υπάρχει καθ' οτι κατεδαφίσθη και μόνον το τοξοειδές του θόλου της θύρας ειναι κατάδηλον. Αυτη υπήρχε μέχρι προ ολίγων ακόμη ετών. Η τουρκική αρχή όμως εχουσα ανάγκην λίθων, διότι ητο το εδαφος βατόν δι' άμάξης προς μεταφοράν των, επροτίμησε την κατεδάφισιν αυτης τās δε θύρας μετέφερεν εις την θέσιν Γκιμη πιαση όπου εφραξε τον διοχετευτικόν χάνδακα εν ειδει καταπακτης — της γεωργικης περιοχης Γκιόλια. Αυται αποτελοῦντο εκ σανιδάματος χονδροῦ δρυίνου και ησαν κεκαλυμμένοι δι' ελάσματος σιδηροῦ ἵνα διατηροῦνται εν καλη καταστάσει.

Περιγραφή τῶν ἄλλων συνοικιῶν τοῦ Διδυμοτείχου.— Ο Έβλιγια Τσελεμπη αρχίζει την αφήγησιν του εκ της τουρκικης συνοικίας, ητις εξετεινετο απο της οδικης γεφύρας, όπως ειπομεν, και εφθανε μέχρι των κισλάδων (στρατώνων), πλησίον της νῦν σιδηροδρομικης γεφύρας. Χαρακτηρίζει υλας τās συνοικίας προάστιον και εδρε δίκαιον διότι τότε και προ ολίγων ετών κυρίως το Διδυμότειχον ευρίσκατο εντός του φρουρίου, το όποιον περιγράφει επαρκώς. Λέγει λοιπόν, οτι σύγκεται εκ 12 συνοικιῶν με μονωρόφους και διωρόφους οικοδομάς. Έχει και ανάκτορα, εννοει οικίας μετα πολλῶν διαμερισμάτων και πολλῶν παραρτημάτων όπως π.χ. ητο η οικία του πρώτου Τούρκου εγκατασταθέντος εν Διδυμοτείχῳ, στρατηγοῦ του πυροβολικοῦ Τοπτσόγλου μεταξὺ τῶν δύο αλευρομύλων τῶν ἀδελφῶν

Τσικούρα. Ἡ οἰκία αὕτη μᾶλλον ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀγροικία καὶ οὐχὶ ἀνάκτορον, ὡς χαρακτηρίζει πολλὰς οἰκίας ὁ Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή. Εἶχε αὐτὴν εὐρυτάτην μὲ κρουνοὺς καὶ μὲ ἀετώματα λαξευμένα μαρμάρινα. Εἶχε 20 μισαφίρ - ὄδασῆ (ξενῶνας), τὸ χαρέμι (γυναικωνίτην), τὸ ἱμπαντέτ γερῆ (τόπον προσευχῆς) καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ νεκροταφεῖα τῆς οἰκογενείας του. Οὗτος κατεῖχεν ἐκτάσεις ἀπεράντους, ὅπως τὴν ἀπὸ τῆς ὀδικῆς γεφύρας μέχρι τῆς σιδηροδρομικῆς γεφύρας ἔκτασιν γόνιμον καὶ ἀποδοτικὴν, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιέργει δι' ἰδίων του ζευγῶν 5—6 βοῶν. Πλὴν τῶν σιταγρῶν καὶ ἄλλων δι' ἀραβοσίτου ἐσπαρμένον, εἶχε καὶ λαχανοκήπους μεγάλων ἐκτάσεων, τοὺς ὁποίους οἱ κληρονόμοι τοῦ Τοῦρκου ἐπώλησαν εἰς Ἑλληνας κηπουροὺς. Ἀκόμη εἶχεν ἀμπέλους ἐκλεκτῶν σταφυλῶν καὶ ροδῶνα ἐξ οὗ παρήγαγε καὶ ροδέλαιον. Ἡ θέσις δὲ ἦ ἔναντι τῆς ὄχθης ἐκτεινομένη μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ ἦτο κατάφυτος ἀπὸ ἀμπελῶνας καὶ ἀμυγδαλεῶνας ἀνήκοντας εἰς Τούρκους ἀποκλειστικῶς μὲ ἐπιτραπέζιους σταφυλάς. Εἰς ἕκαστον ἀμπελῶνα ὑπῆρχε καὶ κτίριον ὡς παραθεριστήριον τῶν Τούρκων ἰδιοκτητῶν. Ἐξακολουθῶν τὴν ἀφήγησίν του λέγει ὅτι ἡ πόλις ἔχει 12 τεμένη μετὰ ἢ ἀνευ μιναρῶν ἰδρυθέντα ὑπὸ Σουλτάνων καὶ πιστῶν μουσουλμάνων. Ἄξιόν μινείας εἶναι τὸ τέμενος τοῦ Σουλτάν Βεγιαζίτ τοῦ Κερανοῦ ἐκτισμένον ἐπὶ τοίχων τετραγώνων, ἐσωτικῶς δὲ ἐπὶ 4 κίωνων λιθίνων μὲ ἀσυνήθη θρόνον καὶ θόλον κατεσκευασμένον τεχνηέντως, ἵνα λαμβάνη φῶς καὶ μιναρὲν διὰ νὰ προσκαλοῦνται οἱ πιστοὶ εἰς προσευχὴν. Ὁλον τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο εἶναι ἐσκεπασμένον μὲ μόλυβδον ἐπεξεργασμένον μὲ κασσίτερον τόσον θαυμασίως, ὥστε τὸ σύνολον νὰ ἀποτελῆ πρῶσιμα ὄλων τῶν ἀποχρώσεων τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Ἄπειρον πλῆθος πιστῶν νυχθημερὸν ἐπισκέπτονται τὸν ἀρχαῖον τοῦτον εὐκτήριον οἶκον, ὅστις ὅμως δὲν ἔχει γυναικωνίτην. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει ἄλλο τζαμίον (μὲ μιναρὲν ἔννοεῖ) ἐκτὸς αὐτοῦ. Ὁ μιναρὲς οὗτος κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1913 καὶ μὲ τὴν ἐπάνοδον τῶν Τούρκων ἐκτίσθη ὑψηλότερος μὲ 2 ἐριφέδες δηλ. μὲ 2 ἐξώστας ὀπόθεν κράζει ὁ μουεζίνης.

Ὁ Ἀρχιμανδρίτης κ. Ν. Βαφείδης δίδει πολλὰς πληροφορίας περὶ τοῦ τεμένουσ τούτου καὶ ἀξίζει νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα αὐτάς, εὐρισκομένης ἐν τῷ 10ῳ τόμῳ τῶν «Θρακικῶν» σελ. 35—51. Ὁ πορθητὴς Σουλτάνος Μουράτ Α' ἔκτισεν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως, τέμενος, τὸ ὁποῖον συνεπληρώθη ἢ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Σουλτάν Βεγιαζίτ τοῦ Α'. Κατ' ἄλλους ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μουράτ τοῦ Α' συνεπληρώθη ὅμως ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του διαδόχου. Καλεῖται εἰς ἀραβικὴν γλῶσσαν τζαμί - Μπαγιαζίτ καὶ τζαμί κεμπιρ ἢ Μπαγιαζίτ τζαμισί. Μπουγιουκ τζαμί δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους καὶ σημερινοὺς Τούρκους. Μπαγιαζίτ τζαμισί, καθ' ὁμολογίαν Τούρκων συναντᾶ τις καὶ ἐν Κων)πόλει, Σμύρῃ καὶ Προύσῃ. Βεβαίως δὲν θὰ ἔκτισε ταῦτα ὁ Βεγιαζίτ ἀλλὰ φαίνεται ὅτι

ἐκ τῶν ὑστέρων ἐκτίσθησαν εἰς μνήμην αὐτοῦ. Εἶναι ἐπιβλητικὸν λόγῳ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ ἐκτισμένον ἐπὶ ἔμβαδοῦ ἐνὸς τουρκικοῦ στρέμματος ἤτοι 1000 καὶ πλέον τ.μ. Τὰ θεμέλια αὐτοῦ κεῖνται πολὺ ἔξω τῆς προβολῆς τοῦ κτιρίου, κατὰ δὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ταῦτα παρουσιάζουν διάκενα ἐν εἴδει ὑπογείων ὑπονόμων καὶ τοῦτο ἵνα καθίσταται τάχα ἐλαστικὴ ἢ ὅλη ὕλη τοῦ τζαμίου πρὸς ἀντοχὴν κατὰ τὰς δονήσεις τῶν σεισμῶν. Ἡ πέτρα του εἶναι ὅλη πελεκητὴ μεταφερθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ χωρίου Θυρέα, διότι ἔχει ὁμοιότητα πρὸς τὴν πέτραν τοῦ φρουρίου, τὸ δὲ πάχος τῶν τοίχων αὐτοῦ εἶναι σχεδὸν 2 μέτρα, ὅπως εἶναι καὶ τὸ πάχος τῶν 4 κίωνων εὐρισκομένων ἐντὸς τοῦ τεμένους καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ ἀνά δύο ἀντιστοιχῶς. Ἔχει τρεῖς θύρας ἐκ τῶν ὁποίων ἢ μία ἐπὶ τῆς προσόψεως μεγαλοπρεπῆς καὶ μὲ ἀρκετὰ ὠραῖον ὑπόστεγον. Βαθυίδες μήκους 10 περίπου μέτρων ὀδηγοῦν εἰς τὴν κεντρικὴν θύραν τοῦ τεμένους. Ἄνωθεν τῆς θύρας αὐτῆς ὑπάρχουν τρεῖς ἐνεπίγραφοι πλάκες ἐντοιχισμέναι βαθῶς ἐντὸς εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζουσι κοιλότητα. Αἱ ἄλλαι θύραι εὐρίσκονται ἢ μὲν εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ μία εἰς τὴν Βορειοδυτικὴν πλευρὰν μετ' ἐπιγραφῆς. Δεξιὰ αὐτῆς καὶ εἰς τὴν βάσιν τοῦ μιναρὲ ὑπάρχει θύρα ἔξωθεν πρὸς ἀνάβασιν τοῦ μουεζίνη πρὸς κλήσιν τῶν πιστῶν εἰς προσευχὴν. Ὁ κ. Βαφείδης, κατῶρθωσε διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ ἐρεῦνης του, ὅπως ἔχει δείξει φιλότιμον προσπάθειαν διὰ κάθε ἱστορικὸν τοῦ τόπου αὐτοῦ, νὰ ἐξακριβώσῃ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρχιτέκτονος ὀνομαζομένου Σελῖρ Τσασιῆ ὡς ἀναφέρει ἢ λίαν δυσανάγνωστος ἀραβουργικὴ ἐπιγραφὴ τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς.

Ὁ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπή γράφει περὶ ὑπάρξεως θαυμασίου θρόνου, ὅστις ἐχρησίμευε διὰ τοὺς Σουλτάνους, ὅστις δὲν διασώζεται. Ὑπάρχει ὁμοῦς εἰς τὴν νότιον πλευρὰν ὁ εἰς ἀρκετὸν ὕψος θρόνος τοῦ ἱμάμη εἰς δὲ τὴν βορείαν πλευρὰν καὶ ἀκριβῶς ἄνωθεν τῆς κεντρικῆς εἰσόδου, ὑπάρχει ὑπερῶον ὠραῖον ἄλλοτε ποτε καὶ νῦν σεσαθρωμένον, ἐφ' οὗ ἴστατο ὁ μουεζίνης καὶ ἐξεφώνει τὰς ἀπαντήσεις εἰς ἀπάντησιν τῶν αἰτήσεων καὶ εὐχῶν τοῦ ἱμάμη. Ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ τῶν κίωνων ὑπάρχουν γραμμένα μὲ ἀνεξίτηλον χρῶμα μέλαν, διάφορα ρητὰ καὶ γνωμικὰ τοῦ κορανίου, ὡς καὶ ὀνόματα προφητῶν, ἁγίων, μικραὶ προσευχαί, ὄνομα Μωάμεθ, Ἀλῆ, Ἀχμέτ, Χουσεῖν, Χασάν, Ὁμέρ, Ὁσμάν κλπ. Τὸ δάπεδον εἶναι ἐστρωμένον μὲ ἐξαγωνικοὺς πλίνθους ἐξ ὀπτῆς γῆς (τούβλων) καλῶς ἐψημένων εἰς μέγεθος ἀκτίνος 0,25 τοῦ μέτρου περίπου, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐστρώνουσι βαρῦτιμα παχέα χαλιὰ περσικὰ ἀπομείναντα ἀσφαλῶς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν προσήχοντο οἱ Σουλτᾶνοι. Ἐπίσης ὁ πανοσιολογιώτατος κ. Βαφείδης ἐφρόντισε νὰ ἐπεξηγηθῶν αἱ ἐπιγραφαὶ περὶ τῶν ὁποίων ὁμίλησα πάρα πάνω. Ταύτας ἐπεξήγησε ὁ ἀρκετῆς μορφώσεως γέρον μουφτῆς Διδυμοτείου καὶ νομοῦ Ἐβρου ἱμάμ Ζαδὲ χατζῆ Βελιουδὶν ἐφέντης, ἐὰν κατῶρθωσε

νά ἀποδώσῃ πλήρως τὸ περιεχόμενον. Ἡμεῖς παρακαλέσαντές ποτε μετ' ἄλλων συναδέλφων τὸν καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας κ. Χαμίτ ἐφέντη νά μᾶς ἐπεξηγήσῃ τί ἐσήμαινον τὰ τόσον ἱερογλυφικά αὐτὰ γράμματα, προέβημεν εἰς ἐρμηνείαν οὐχὶ ὁμῶς πλήρη. Ἴσως ὁ σοφολογιώτατος Μουφτῆς νά ἐνδιέτριψε περισσότερον εἰς τὴν ἀραβικὴν γραφὴν καὶ νά ἠδυνήθη

Μπεγιαζίτ τζαμισι.

λόγῳ τῆς ἰδιότητος τοῦ θρησκευτικοῦ λειτουργοῦ νά ἐρμηνεύσῃ πιστότερον αὐτάς. Καὶ διὰ μὲν τὴν ἐπὶ τῆς κυρίας εἰσόδου ἐπιγραφὴν, λέγει:

«Ὁ εὐκτῆριος οὗτος οἶκος ἀνεκτίσθη τῇ βοηθείᾳ τοῦ πάντα τὰ ὄντα ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας παραγαγόντος ὑψίστου καὶ δεδοξασμένου θεοῦ. Ἐὰν δὲ ἐρωτηθῇ: τίς ὁ ἀνακτίσας τὸ καθίδρυμα τοῦτο, εἶναι ὁ θελξίνους ἐκεῖνος καὶ ταχὺς μέγας Σουλτᾶνος Βαγιαζίτ ὁ Κεραυνός, ὁ υἱὸς τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Μουράτ τοῦ πορθητοῦ (Διδυμοτείχου). Ὁ κύριος τῆς δόξης θεός, ἐν τῷ μεγάλῳ βίῳ τῆς ἰσλαμικῆς χαλιφείας ἰσχύον καὶ δύναμιν δωρούμενος, εἶθε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ βασι-

λείᾳ Αὐτοῦ (τοῦ Βαγιαζίτ) νά συνδέσῃ καὶ νά ἐπεκτείνῃ ἐφ' ὅλης τῆς γῆς καὶ νά διαωνίσῃ τὴν δόξαν αὐτοῦ μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου. Ὁ ὑψιστος καὶ ἐπουράνιος θεός, ἀποδεχόμενος (ἀμείβων) τὰς ἀρετὰς αὐτοῦ (τοῦ Βαγιαζίτ) νά ἐξαλείψῃ ὅσας ἔχει ἁμαρτίας. Ὁ εἰρημένος Μονάρχης εἶναι τοιοῦτος βασιλεὺς, ὥστε διευθύνων καὶ φροντίζων (μόνος) ἐπιτελεῖ πᾶν ἔργον αὐτοῦ, χωρὶς νά ἀναθέσῃ αὐτὸ εἰς κα-

νένα. Εἶναι τοιοῦτος Βασιλεὺς, ὥστε νὰ ἐλκύη πρὸς ἑαυτὸν τὸν κόσμον ἐν παντὶ καιρῷ. Ταῦτα εὐχόμενοι, αἰνοῦμεν καὶ δοξολογοῦμεν τὸν ὕψιστον θεὸν καὶ κύριον τοῦ παντός. Ἀνιδρύθη τῇ 29ῃ τοῦ μηνὸς Μουχαρέμ οὐλ - Μουχαρέμ τοῦ ἀραβικοῦ ἔτους 799=1383.

Ὅπως βλέπομεν ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εἶναι ὑψηλῆς σημασίας καὶ ἡ πι-
στη ἔρμηνεία αὐτῆς ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὑπὸ προσώπου γνώστου τῆς ἀραβι-
κῆς καλοῦ, τῆς ὀλκῆς τοῦ Σοφολογιωτάτου Μουφτῆ, ἀλλὰ ἔπρεπε καὶ ὁ
εἰσοδεχόμενος τὴν ἔρμηνειαν νὰ εἶναι γνώστης καλὸς τῆς τουρκικῆς, ἀλλὰ
καὶ χειριστὴς καλὸς τοῦ καλάμου πρὸς πληρεστέραν ἀπόδοσιν τοῦ κει-
μένου. Τοιοῦτος δὲ εὗρέθη, ὁ ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ Διδυμοτεῖχια Ἀρχιμαν-
δρίτης κ. Νικόλαος Βαφείδης.

Ἡ ἐπὶ τῆς κυρίας θύρας δεξιᾶ ἐπιγραφὴ: «Δοξολογοῦμεν καὶ ἀγιά-
ζομεν τὸν ὕψιστον θεὸν καὶ Κύριον πάντων τῶν ὄντων, ὅστις μηδενὸς στε-
ροῦμενος, δωρεῖται τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων τῶν δοῦλων αὐτοῦ καὶ
συγχωρεῖ πανευσπλάγχχνως τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Διότι πρῶτος (μόνος)
ὁ θεός, μὴ ἔχων ἀνάγκην βοηθείας καὶ μὴ ἐρχόμενος εἰς ἐπαφήν μετὰ πρω-
θυπουργοὺς (τυγχάνων ἐπαρκῆς καὶ ἀποσδεῆς) εἶναι ἐν παντὶ ἔργῳ αὐτοῦ
παντοδύναμος Κύριος καὶ ὁδηγός». Ἡ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς
ἐπιγραφὴ: «Ὁ εἰς δύναμιν τοῦ Ἀρχαίου (Ἀνάρχου) δημιουργοῦ καὶ παν-
ταχοῦ παρόντος Ὑψίστου θεοῦ καταφυγῶν (δηλ. ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ τε-
μένου) εἶναι υἱὸς τοῦ ταπεινοῦ εὐχέτου Ἄμπδ, Σεχίρ Τσαοῦ. Ὁ Ὑψι-
στος θεὸς ἄς γλυκαίνῃ τὸν βίον αὐτοῦ. Ὁ ἀποδεχόμενος τὰς ψυχὰς, τὰς
θεραπεύσας τὰς ἀνάγκας (τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐπιτελούντων
τὰ ἔργα τὰ καλὰ) εἶναι ὁ Ὑψιστος καὶ παντοδύναμος θεός. Οὗτος εἶθε
νὰ κατευθύνῃ τοὺς τὴν εὐθείαν ὁδὸν ἀκολουθοῦντας καὶ νὰ ἀναδείξῃ δο-
κίμους καὶ ἱκανοὺς ἐν πάσῃ πόλει καὶ χώρᾳ ἐν τῇ ἱστορίᾳ (σταδιοδρομίᾳ)
τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ νὰ βοηθήσῃ ἐν τῇ τέχνῃ. Εὐχόμενοι ταῦτα
αἰνοῦμεν καὶ δοξολογοῦμεν τὸν Κύριον τοῦ Κόσμου καὶ ὕψιστον θεόν.
Ἐγράφη μῆνα Μουχαρέμ - οὐλ - Μουχαρέμ τοῦ ἔτους 799=1383». Ὁ
κ. Βαφείδης ἐκφέρει τὴν σαφεῆ γνώμην ὅτι ὁ εὐκτῆριος αὐτὸς οἶκος τῶν
Τούρκων δὲν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάν Βαγιαζίτ τοῦ Α' ἀλλ' ἀνεκτίσθη
προϋπάρχοντος μικροτέρου τεμένου ἀνεγερθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς του
Μουράτ Α' Χουνταβεντικιάρ πορθητοῦ τοῦ Διδυμοτεῖχου. Τοῦτο ἤρξατο
ἀνεγειρόμενον 1389 καὶ ἐτελείωσε τὸ 1396. Αἱ ἡμερομηνίαι δὲν συμφω-
νοῦν ἴσως διότι τὸ ἀραβικὸν ἔτος νὰ εὐρίσκειται οὐχὶ διὰ προσθέσεως ἐπ'
αὐτοῦ τοῦ 584. Ὁ Ἐβλιγιά Τσελεμπῆ δὲν ἀναφέρει οὔτε ἡμερομηνίας
οὔτε προϋπαρξίν τεμένους μικροτέρου. Ἄξιον δὲ μεγάλης προσοχῆς
εἶναι τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἀναφέρει καθόλου περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἢ ἔρμην-
είας αὐτῶν. Ὑπάρχει καὶ μία παράδοσις παρὰ τοῖς ἐντοπίοις, ὅτι εἰς τὴν
θέσιν αὐτὴν δὲν ὑπῆρχε τέμενος ἀλλ' ἐκκλησία τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς

τοῦ Θεοῦ σοφίας, πανομοιότυπος μὲ τὴν τῶν Φερρῶν, ἦτις, ὡς ἐκεῖ, ὡς λέγουσι, καὶ ἐδῶ μετετράπη εἰς τζαμίον πολὺ μεγαλύτερον τῆς προϋπαρχούσης ἐκκλησίας.

Περὶ τοῦ τζαμίου αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη παράδοσις, ὅτι δηλ. πρὶν ἢ ἀποπερατωθῆ τοῦτο ἤρχισεν οἰκοδομούμενον μὲ σχέδιον τρούλλου (θόλου), δι' αὐτὸ καὶ τὸ πάχος τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων παρουσιάζει οἰκοδομικὴν, ὡς καὶ τῶν ἐσωτερικῶν κιόνων, ἵνα στερεωθῆ ἐπ' αὐτῶν θόλος τεραστίων διαστάσεων καὶ ἔπρεπε νὰ ὑποβαστάζηται μὲ ἐρείσματα στερεά. Καὶ ἡ ἐργασία αὕτη ἐπροχώρει κανονικῶς, ὅτε ὅμως παρουσιάσθη ἐξ Ἀνατολῶν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μογγόλων Ταμερλᾶνος διέταξεν ὁ Βαγιαζίτ τὴν ἐπίσπευσιν τῶν ἐργασιῶν, ἵνα προσευχόμενος ἐπέλθῃ κατ' αὐτοῦ ἀναχαιτίζων τὴν προέλασίν του. Ἐκ τῆς σπουδῆς αὐτῆς παρατηρεῖται ὁ βόρειος τοίχος, κατὰ ἓν τμήμα αὐτοῦ, νὰ εἶναι διὰ λίθων μικρῶν, οὐχὶ πελεκητῶν, ὥπως τὸ ὑπόλοιπον τοῦ τοίχου. Ἐπίσης, καὶ ὁ θόλος αὐτοῦ, ἡ στέγη του μᾶλλον, ἦτις εἶναι ἐκ ξύλου καὶ σανιδώματος ἐπενδεδυμένου διὰ μολύβδου δὲν δικαιολογεῖ τὸ πάχος τῶν τοίχων καὶ τῶν ὑπερμεγέθων κιόνων. Λέγουσι μάλιστα ὅτι οἱ δοκοὶ τῆς στέγης αὐτοῦ εἶναι ἐκ δένδρων πτελέας ἐκ τῆς θέσεως Καλεντζέ - ἄδασῆ μεταφερθέντων, ὅπου ἀφθονοῦσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοιαῦτα πανύψηλα καὶ παχέα δένδρα, ἵνα ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπιστεγασθῆ τὸ τέμενος καί, πρὶν ἢ ἐκκινήσῃ διὰ τὰς κατὰ τοῦ Ταμερλάνου ἐπιχειρήσεις του ἀναπέμψῃ εὐχὰς εἰς τὸν θεὸν ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειάν του διὰ νὰ κατατροπώσῃ τὸν ἐχθρόν. Τὴν τοιαύτην ἐκδοχὴν ὑποστηρίζουν καὶ ἐντόπιοι Τοῦρκοι, λέγοντες καὶ τὸν ἐπίλογον τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως τοῦ Βαγιαζίτ καθ' ὃν ὁμολογεῖται, ὅτι συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου αἰχμάλωτος, ὡς εἶναι ἄλλωστε ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστόν, καὶ κατὰ τὴν συνάντησίν των, διημείφθη μεταξὺ των ὁ ἐξῆς διάλογος. Ὁ Ταμερλᾶνος λέγει: «Εἰς ἡμᾶς τοὺς δύο, τὸν ἓνα τυφλὸν (ὁ Βαγιαζίτ, λέγουν οἱ ἴδιοι Τοῦρκοι, ὅτι ἔχασε τὸν ἓνα ὀφθαλμόν του εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Κοσσυφοπεδίου ἀκολουθῶν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τὸν πατέρα του Μουράτ) καὶ εἰς ἐμὲ τὸν χωλὸν (ὁ εἷς τῶν ποδῶν τοῦ Ταμερλάνου ἦτο βραχύτερος τοῦ ἄλλου καὶ ἐχώλαινε) νὰ διορθώσουμε τὸν ντουινιάν = κόσμον; Τὰ ὑπὸ τοῦ Τοπάλ Μουστᾶ ἐφένδη λεχθέντα περὶ τῆς χρονολογίας τῆς ἐνάρξεως τῆς οἰκοδομῆς καὶ ἐπισπεύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βαγιαζίτ εὐρισκομένου ἀλλαχού ἐν ἐκστρατείᾳ δὲν ἔχουν βάσιν διότι οὗτος ἦτο Τοῦρκος παθολογικῶς φανατικὸς καὶ ἀμόρφωτος, βωμολόχος καὶ κακῆς πίστεως ἄνθρωπος. Ἐὰν δὲ δὲν συμπίπτουν ἐπακριβῶς αἱ ἡμερομηνίαι ἐκστρατείας τοῦ Βαγιαζίτ καὶ ἡ ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπίσπευσις τῆς ἐπιστεγάσεως τοῦ τζαμίου μὲ διαφορὰν 3—4 ἐτῶν, τοῦτο δὲν ἀποσεῖ τὸ γεγονός ὅτι σπουδαῖος τις λόγος ἐπετάχυνε τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ. Αἱ παραδόσεις πολλάκις, ἐν συνδυασμῷ μὲ ὑπάρχοντα τεκμήρια ἀποτελοῦν ἀψευδῆ ἱστορίαν.

Τὴν τοιαύτην ἐπίσπευσιν τῆς ἐπιστεγάσεως ὁπωσδήποτε μαρτυρεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἀλλόγυρος τοῦ τεμένους ἔγινε μᾶλλον ἐπιμελημένως καὶ ἀπετέλει ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ τοίχου ἀποπερατωθέντος ἐν τάχει, διότι ἐπλαισιώθη ὁ ἀλλόγυρος οὗτος μὲ μαρμαρίνας πλάκας, ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου μὲ κομψοτεχνήματα ἀρίστης μαρμαρογλυπτικῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν χρόνον καὶ ἐπομένως δὲν ἦτο σύγχρονος τῆς οἰκοδομῆς καθ' ὅσον ἀπαιτεῖται χρόνος καὶ ἡρεμία νὰ φιλοτεχνηθοῦν. Τὸ μὲν ἐν τῇ αὐτῇ ἀναβρυτήριον ἦτο καλῆς τέχνης ἐκ μαρμάρου, ὅπερ ἐφιλοτεχνήθη ἀναμφισβητήτως κατόπιν. Οἱ παραπλεύρως ὅμως τῆς οἰκοδομῆς κρουνοὶ 6—7 τὸν ἀριθμὸν ὅπου ἐνίπτοντο οἱ μέλλοντες νὰ προσευχηθοῦν ἦσαν πρόσκαιροι καὶ οὐχὶ ἀνάλογοι τῆς σοβαρότητος τῆς οἰκοδομῆς (τὰ τσιουσουδία) ἀφοῦ καὶ οἱ καθήμενοι πρὸς πλύσιν μετεχειρίζοντο ἀπομεινάρια ἐκ τῆς οἰκοδομῆς λίθων λαξευμένων προωρισμένων διὰ τοὺς τοίχους αὐτῆς. Τὰ περὶ εὐρέσεως δοχείων μύρου κλπ. ὄντως εἶναι ἀποκυήματα τῆς φαντασίας τινῶν καὶ δὲν ἔχουν οὐδεμίαν θέσιν ἐδῶ. Ἐπίσης οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει ἡ ὑπάρχουσα ποτε ἐκκλησία παρὰ τὴν Ἁγίαν Πέτραν οὐχὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀλλὰ τοῦ Ἁγίου Πέτρου προφανῶς. Ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν μικρῶν τεμενῶν τοῦ Ἐβλιγιὰ - Τσελεμπῆ βλέπομεν ὅτι οὗτος ὁμολογεῖ μὲν ὅτι ὑπάρχουν ἐν Διδυμοτείχῳ 12 τεμένη, ἀλλὰ περιορίζεται μόνον εἰς τὸ Μεγάλον τζαμίον, τὸ ὁποῖον μόνον του ἔχει μιναρὲν ἐνῶ τὰ ἄλλα εἶναι μετσίτια, ἦτοι μεστοίπ=τόπος προσευχῆς ἄνευ μιναρῆ. Ἀπαριθμεῖ λοιπὸν τὸ τέμενος τοῦ Νασούχ βέη, ἱερὸν μὲ πλούσιον καὶ στερεὸν θόλον, μολυβδοσκεπὲς ὅμοιον μὲ τὸ Σουλτανικὸν τζαμίον. Ἴσως ἐννοεῖ τὸ τέμενος, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο μέχρι τοῦ 1912 εἰς τὸν ἀλλόγυρον τοῦ Ἰμαρὲτ=λαϊκὸν συσσίτιον. Τὸ τέμενος τοῦ Κούρτ βέη καὶ τὸ τοῦ Παζαρλῆ βέη, ἡ Παζαρμπελῆ τζαμσῆ, εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον εἶναι ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν ἀπομεινάντων Τούρκων. Τοῦτο ἦτο γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄλατζᾶ Μεσδξῆτ ἀλλ' ἔχει μιναρὲν. Τὸ τέμενος Ἄνκᾶ - λ - Βασῆ ἴσως τὸ τῶν γυναικῶν παρὰ τὸν πύργον τῆς Βασιλοπούλας, τὸ τοῦ Ὁροῦτς πασᾶ Καπουτζῆ ταταρικὸν Χαρατζικόν, Ζεντζεφλῆ, Τουδτζέρ καὶ Ζιντζῆ Ἄμπτᾶλ παρὰ τὴν παλαιὰν γέφυραν, καὶ ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἄμμου τοῦ Γαζῆ Φερχὰτ βέη. Πλὴν τούτων φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἕτερον εἰς τὴν μεταξὺ τῆς οἰκίας Β. Βογιατζῆ καὶ Χρ. Γιουρτσόγλου πλατεῖαν, ἣτις ἔκαλεῖτο Μεστοίτ μὴ ὑπάρχοντος ὅμως ἴχνους ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν. Ἐχει 4 ἐν ὅλῳ μεδρεσέδες. Τούτους τοποθετεῖ εἰς τὸ προάστιον. Ὁ κυριώτερος ὅμως ὢλων τῶν μεδρεσέδων (ἱερατικῶν Σχολῶν) ἦτο ὁ ἐν τῇ συνοικίᾳ Μεδρεσὲ μαχαλεσῆ εὐρισκόμενος ὅπου σήμερον ἡ οἰκία τοῦ Κ. Τζαβδᾶρα καὶ Κατίνας Ὁρφανίδου (Τζαβδᾶρα) ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα Μεδρεσὲ μαχαλασῆ. Καὶ ἐπειδὴ ἔγινε λόγος περὶ συνοικιῶν ἃς ἀπαριθμήσωμεν ταύτας μὲ τὰ τουρκικὰ ὀνόματα, δι' ὧν ἀπεκαλοῦντο ἐπὶ τουρκοκρατίας: Ἰσᾶρ μαχα-

λεσῆ, ὁ ἐντὸς τοῦ φρουρίου χῶρος καθ' ὅτι ἡ λέξις Ἰσὰρ σημαίνει φρούριον. Μεδρεσέ μαχαλεσῆ, ὁ προαναφερθεὶς συνοικισμὸς κάτω ἀκριβῶς τοῦ κωδωνοστασίου τοῦ Χριστοῦ ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς οἰκίας. Ὁ Κουγιουμτζῆ μαχαλᾶς ὅπου ὑπῆρχον τὰ φημισμένα χρυσοχοεῖα τῆς πόλεως παρὰ τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον ἔν τε τῇ Βυζαντινῇ ἐποχῇ καὶ τῇ τουρκικῇ, ἐκτεινόμενος μέχρι τῆς οἰκίας Παπάζογλου, Γ. Γιαρματζῆ καὶ Σκαλάκια. Ὁ τοῦ Ταταρλὰρ μαχαλεσῆ περιλαμβάνων τὰς οἰκίας τσαϊριῶν — χλόης — Μανδαλίδου κλπ. Ὁ Ζινεγιρλῆ μαχαλᾶς, λαβὼν τὸ ὄνομα ἐξ ἀσημάντου γεγονότος, ὅτι δηλ. ἐν φρέαρ πολυῦδρον παρὰ τὸ κατάστημα Καμπασακάλῃ εἶχε δοχεῖον (κουβᾶν) μὲ ζιντζιρ (ἀλυσίδα) νὰ ἀντλή ὁ κόσμος νερό. Ὁ τοῦ Κοῦμ μαχαλεσῆ παρὰ τὸν ποταμόν, ὅπου ἦτο ἀμιγῆς τουρκικὸς πληθυσμὸς ἔχων καὶ τζαμί, τοῦ ὁποῦ ἐρείπια σώζονται ἐν τῇ σημερινῇ ζωαγορᾷ καὶ ἐξετείνεται μέχρι τῶν κισλάδων ἦτοι: στρατῶνων Ἰπικιοῦ μιᾶς μεραρχίας ἐδρευούσης ἐν Διδυμοτείχῳ. Ὁ τοῦ Παζὰρ - μπειλῆ ἢ παζὰρ - μπελῆ μαχαλεσῆ ἦτοι ἡ ὁδὸς Καντακουζηνοῦ ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ Διοικητηρίου μέχρι τῶν γεμενετζήδων. Ὁ τοῦ παζὰρ μαχαλεσῆ (κυρίως ἀγορά). Ὁ τοῦ τσιφλικ - Αὐλοσοῦ δηλ. οἰκία Χατζησταύρου καὶ οἰκία Χαρίτογλου. Ὁ ταμπὰκ μαχαλεσῆ ἦτοι τῶν θυροδεψείων ὀλίγον ἔνθεν τῆς γαφύρας καὶ ἐκεῖθεν αὐτῆς. Ὁ τοῦ Κιοπροῦ μαχαλεσῆ (Γαφύρας). Ἀπομένει μία συνοικία ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Κογιὸν κατὰ οἰκίας Γκιγκῆ Ἰωάννου, μέχρι τῆς Παναγίας καὶ τῶν πέριξ ὀνομαζομένη Γιαχουδῆ μαχαλεσῆ. Λέγεται δηλ. Ἰσραηλιτικὴ συνοικία, διότι τὸ πρῶτον ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ Ἑβραῖοι, διότι ἡ θέσις ἦτο κενὴ καὶ μόνον παρεκκλήσιον τῆς Παναγίας ὑπῆρχε. Κατόπιν διειδόντες ὅτι τὸ ἐμπόριον διενηργεῖτο εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεσύρθησαν ἐκεῖθεν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν πέριξ τῆς σημερινῆς συναγωγῆς χῶρον. Ὁμιλεὶ περὶ τεκέδων, οἵτινες ἀφθονοῦσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ 5 νηπιαγωγείων διὰ μικροῦς μαθητὰς μανθάνοντας τὸ ἀλφάβητον. Ἡμεῖς ἐγνωρίσαμεν ἐν τουρκικὸν νηπιαγωγεῖον ὅπου ἐφοίτων καὶ κορασίδες τοῦ τουρκικοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ὅπου ὁ σημερινὸς στρατιωτικὸς ξενὼν, καὶ μίαν σχολὴν Ἀστικὴν μὲ 5—6 διδασκάλους Τούρκους κειμένην ἐν τῷ αὐλογύρῳ τῆς Δημαρχίας, ἀνεγερθεῖσαν μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων καὶ ἐπανεγκατάστασιν τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν.

Ὁμιλεὶ περὶ φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων καὶ ἀπαριθμεῖ τὰ τοῦ Βαγιαζήτ τοῦ Κερανοῦ καὶ Νασούχ βέη μολυβδοσκεπῆ πτωχοτροφεῖα = Ἰμαρῆτ, παρέχοντα τροφήν εἰς πλουσίους καὶ πτωχοὺς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ξενοδοχεῖα δὲν ὑπῆρχον. Καὶ αὐτοὶ οἱ ξένοι ἔτρωγον εἰς τὰ ἱμαρέτια, τῶν ὁποίων ἡ θύρα οὐδέποτε ἦτο κλειστή = Ἰμαρῆτ - καπουσοῦ. Ἐπῆρχον ἐμπορικὰ στοὰ ὅπως ἦτο τοῦ Νασούχ βέη καὶ 2 καρὰβάν - σαράϊ = ξενῶνες διὰ τὰ καρὰβάνια, δι' ὧν ἐγίνετο τότε ἡ συγκοινωνία. Ὁμιλεὶ περὶ 3 λουτρῶν

παρὰ τὴν γέφυραν. Τὰ λουτρά ταῦτα ὑφίσταντο μέχρι πρό τιнос, εἰς δὲ τὴν θέσιν Ἁγία Μαρίνα πλησίον τῆς οἰκίας Κάκκαρη ὑπάρχουν ἐρείπια ἐνὸς λουτροῦ σπουδαίου. Ἐκεῖνος ἄμως ὁ λουτρὸς, ὅστις ἔκαμε αἰσθησιν εἰς τὸν Ἑβλιγιὰ Τσελεμπή ἦτο ὁ λουτρὸς Φισηλδῆ, ὁ ὁποῖος ἔχει ὕδωρ καθαρὸν, ἀέρα καὶ κίτριον ὠραῖον. Θὰ πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ τοῦ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐν χρήσει λουτροῦ τοῦ χαμαμτζῆ Μουστᾶ ἐφέντη πράγματι ἐξυπηρετικοῦ τοῦ κοινοῦ. Περὶ αὐτοῦ χαριτολογῶν λέγει «ἐάν τις καθήρη εἰς τὸ στόμιον τοῦ λουτρῆρος (προφανῶς σωλῆνος πηλίνου δι' οὗ διωχετεύετο τὸ ὕδωρ) καὶ ὁμιλήσῃ ἀκούεται εὐκρινῶς ἢ φωνή του καὶ δι' αὐτοῦ οἱ ἐρασταὶ δύνανται νὰ συνεννοῦνται καλῶς. Τὸ λουτρὸν ἔχει χρονογράφημα τὸ ἐξῆς:

«Ἐκτίσε τὸ λουτρὸν τοῦτο ὁ Σουλτᾶνος Ὁσμὰν Ποταμὸς Καθσέρ γενοῖτο ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ ὕδωρ».

Ἐπειδὴ τὸ ὕδωρ τοῦτο εἶναι ἔτοιμον (πρὸς χρῆσιν) φάρμακον, εἶπον τὸ χρονογράφημά του: Συντόμως εἰπεῖν: παμφαῆς λαμπρὸν εἶναι τοῦτο».

Ἐκτὸς τοῦ λουτροῦ τούτου ὑπάρχουν ἐντὸς τῆς πόλεως 70 ἄλλοι λουτροὶ κυριώτεροι δὲ τούτων εἶναι οἱ ἐν τῇ πλατεῖα τῆς πόλεως εὐρισκόμενοι εὐρύχωροι καὶ μὲ ὄλας τὰς ἀνέσεις πλὴν εὐρίσκονται ἐν ἀχρηστία. Ἐπειδὴ ἔγινε λόγος περὶ πολλῶν λουτρῶν (τουρκιστὶ χαμάμ) κακῶς ὀνομάζονται τούρκικα λουτρά. Τὰ λουτρά ταῦτα δὲν ἐκτίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὄλα, εἰμὴ μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προαναφέραμεν. Ἦσαν καθαρῶς Βυζαντινὰ καὶ ἐχρησιμοποιοῦν ταῦτα οἱ Βυζαντινοὶ κατὰ κόρον. Ἄλλωστε ἔχομεν κάμει λόγον περὶ λουτρῶν τοῦ φρουρίου (καλέ), οἷτινες εὐρίσκοντο εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ἀπὸ Βυζαντινῆς ἐποχῆς ἀκόμη. Ἐκ τῶν 70 δὲ λουτρῶν τοὺς ὁποῖους ἀναφέρει ὁ Ἑβλιγιὰ θὰ εἶναι ἀσφαλῶς καὶ ἰδιωτικοὶ τοιοῦτοι, ὅπως εἶναι οἱ ἐν τῷ ἀβλογόρῳ τῆς οἰκίας τοῦ κ. Σεϊτανίδου καὶ ἄλλος τῆς οἰκίας κ. Θεοδορίδου. Τὸ προάστιον λέγει ἔχει καταστήματα περὶ τὰ 100 ὅπου εὐρίσκει κανεὶς ὅ,τι θέλει. Ἀναφέρει ὅτι ἔχει πρατήρια χυτροπωλῶν (τεντζερέδων) ἐννοεῖ πηλίνων, κυπελλοποιῶν (τὰς) καὶ ταῦτα ὑπερβαίνουν τὰ 200. Εἶναι πράγματι ὁ ἀριθμὸς 200 καταστημάτων κυπελλοπωλῶν κλπ. ἀλλ' ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τόσον κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ὅσον καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας δὲν ὑπῆρχον σκευὴ ἀλουμινίου καὶ πορσελάνης, οὔτε καὶ ὑάλινα σκευὴ, θὰ πεισθῆ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν 200 εἶναι μικρὸς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον ἄνω τῶν 20 ἐργαστηρίων ἀγγειοπλαστικῆς καὶ κατεσκευάζον πινάκια, κοῦπες, γαβάθες, θυμιατούς, μικρὰς ὑδρίας, μπατάκια διὰ λάδι καὶ ἄλλα ὕγρα, κανάτες κλπ. Τὰ ἐργαστήρια ταῦτα ἄλλα εὐρίσκοντο παρὰ τὴν Ἁγίαν Μαρίναν, ἄλλα ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ ἄλλα εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἄστεως. Κυριώτερα ἦσαν ἐντὸς σπηλαίων κάτωθι τοῦ ὠρολογίου τῆς πόλεως καὶ εὐρίσκοντο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Αἱ πρόχειροι δὲ ἀνασκαφαὶ τυχαῖαι κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου Γυμνασίου ἀπέδειξαν ὅτι καὶ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ εὐρίσκοντο ἐργαστήρια ἀγγειοπλαστικῆς, μάλι-

στα δὲ εὐρέθησαν καὶ τετράγωνα πλακίδια μὲ σημειωμένον τὸν σταυρὸν ἐπ' αὐτῶν ἀναγλύφως ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔθετον κατὰ τὴν ταφὴν τῶν χριστιανῶν καὶ τώρα ἀντὶ τούτων χαράσσει ὁ ἱερεὺς προχείρως τεμάχιον κεράμου καὶ θέτει εἰς τὸ φέρετρον τοῦ ἐνταφιαζομένου. Τὰ ποικίλα ταῦτα ἀγγεῖα χωρητικότητος ἔφθανον μέχρι καὶ τῆς Ραιδεστοῦ καὶ Ἡρακλείας, ἡ δὲ Ἀδριανούπολις ἐξ ὀλοκλήρου ἐπρομηθεύετο ταῦτα ἐντεῦθεν, διότι οὐδαμοῦ τῆς Θράκης ὑπάρχει γῶμα πρόσφορον διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην εἰμὴ ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ μόνῃ τῇ θέσει τσαμουρλίγια. Ἡ πορσελάνη καὶ τὸ ἀλουμίμιον καὶ ὁ τοίγγος ἐξετόπισαν τὰ πῆλινα ταῦτα ἀγγεῖα καὶ νῦν περιορίσθη εἰς ἓνα μόνον ὑποτυπῶδες ἀγγειοπλαστεῖον μὲ μικρὰν παραγωγὴν. Ὁ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆ περαιτέρω ἐπαινεῖ τὸ κλίμα τοῦ Διδυμοτείχου ὡς ὑγιεινὸν καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ Κιζιλ - δερὲ, ὅπερ εὐρίσκει πεπτικὸν καὶ εὐγευστον. Τὴν δὲ καλλονὴν τῶν νέων καὶ νεανίδων ἀποδίδει εἰς τὴν ἰδιότητα αὐτῆν τοῦ ὕδατος, ὅπερ πράγματι, εἶναι ἐκ τῶν σπανίων ἀνὰ τὴν Θράκην καθ' ὅσον πηγάζει ἐκ τοῦ ὕρους Τανγρηῆ βερδῆ (Θεόδοτον).

Περιγραφή τῶν ἀξιοθεάτων Διδυμοτείχου. — Ἐπαινεῖ ὁ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆ τὰς ἀμπέλους, ποὺ ἔχουν σταφυλὰς εὐγεύστους καὶ χυμώδεις. Πράγματι, ὅπως εἶπομεν εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς πραγματείας, αἱ ἀμπελοὶ αἱ εὐρισκόμεναι κατάντικρον τοῦ τουρκικοῦ λεγομένου μαχαλᾶ, ἦσαν ἐκ τῶν καλύτερων, διότι εἶχον σταφυλὰς ἐκλεκτὰς ἐπιτραπεζίους, ὑπὸ τὰ ὀνόματα τσαοὺς, καρα - κεβρέκ, κετση - μεμισῆ, ἄλ πεχλιβάν, οὔτζου - μπατίκ καὶ ἄλλαι. Ἡ περιοχὴ ἀπὸ τὰ νεκροταφεῖα μέχρι τῆς Βούβας ἦτο ἐλληνικὴ βριθουσα ἀμπελώνων ἀλλὰ τὸ πλεῖστον κρασοστάφυλα (παπαῆς - κίρας). Ὁμοίως ὁ Κιζιλ - τεπές (κοκκινόλοφος) εἶχε ἐκλεκτὰς σταφυλὰς, ὅλη δὲ ἡ περιοχὴ μέχρι τῶν παλαιῶν σφαγείων ἦτο κατ' ἐξοχὴν σταφυλοπαραγωγικὴ μὲ πλουσίαν ἐσοδείαν.

Περιγραφή τῶν ἱερῶν προσκυνημάτων. — Ἐπειδὴ ἡ πόλις αὕτη (τὸ Διδυμοτεῖχον) ὑπῆρξε πρωτεύουσα πρώτη ἐν Εὐρώπῃ τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἔχουν ἐνταφιασθῆ πολλὰ χιλιάδες ἐκλεκτῶν τοῦ θεοῦ εὐγενῶν θεραπόντων. Ποιοῦμεθα μνεῖαν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐπεσκέφθημεν, ἦτοι: Τοῦ Χασάν - μπαμπᾶ, τοῦ Σουφι προφανῶς τῆς πλατείας, τοῦ Σουμι Μπαμπᾶ, ἴσως τοῦ τεκέ τοῦ ἀκόμη εὐρισκομένου παρὰ τὴν οἰκίαν Καραολάνη, ὀπισθεν τῆς οἰκίας κ. Θ. Ψαρρᾶ, Τεμπριτζῆ Μπαμπᾶ, Μουρσάλ Μπαμπᾶ, Γαζῆ Φερχάτ ἀκόμη εὐρισκομένου, Μαλατζικ ἐφένδη, Ἀϊβάτ Μπαμπᾶ πιθανὸν πλησίον τῆς οἰκίας Κηπουροῦ Σωτηρίου, καὶ ἄλλων ὧν ἀγιάζει Κύριος ὁ θεὸς τὸ μυστήριον αὐτῶν.

Πυροσιᾶ, τουρκισι Σάτζα. — Ὁ Ἐβλιγιὰ Τσελεμπῆ δὲν κάμνει οὐδένα λόγον περὶ τῆς πυροσιᾶς, ἐξ ἧς καὶ ἡ συνοικία ὠνομάσθη Πυρο-

σιὰ καὶ τελευταίως (κακῶς) Συνοικία Τρίποδος. Φαίνεται ὅτι ἀνηγέρθη μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἐβλιγιά εἰς Διδυμότειχον. Τοῦτο εἶναι Μασσωλεῖον ἀνεγερθὲν πρὸς μνήμην ἐπιφανοῦς τινος Τούρκου ἀποβιώσαντος ἐν Διδυμοτείχῳ. Ἐχει ὕψος ἀρκετὸν καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ἄλλοτε τουρκικοῦ νεκροταφείου, νῦν Β' Σχολείου. Εἶναι ἐκτισμένον μὲ

πέτρα πελεκητὴν καὶ ἐνῶ οἱ τέσσαρες δοκοὶ τοῦ συνδέονται ἀλλήλων τοξοειδῶς ἐκ τοῦ ἄνω μέρους, τὸ μέσον εἶναι κενόν. Οὕτω δίδει ἐντύπωσιν πυροστιᾶς καὶ ὡς τοιαύτη ἔδωσε τὸ ὄνομα εἰς τὴν συνοικίαν, ἣτις ἂν δονομάζεται συνοικία τετράποδος ἴσως νὰ εὐρίσκετο ἐν τῇ πραγματικότητι, διότι 4 πόδας ἔχει τὸ μασσωλεῖον τοῦτο, χωρὶς νὰ ἔχη ἀρχαιολογικὴν τινα ἀξίαν. Παραθέτομεν ἐνταῦθα μόνον τὴν φωτογραφίαν του.

Ἀπελθὼν ἐκ Διδυμοτείχου ὁ Ἐβλιγιά Τσελεμπῆ κατηυθύνθη πρὸς Νότον καὶ διήλθε διὰ τοῦ χωρίου Καρὰ μπελῆ (Ἀμόριον), Σαλτικ (Λάβαρα), Σουφλι καὶ Ὀκαὺφ (Λυκόφωτον) διὰ νὰ φθάσῃ εἰς Φέρ-

Πυροστιὰ—Μασσωλεῖον.

ρας, ἄλλην ἱστορικὴν (ἀρχαίαν Βήραν) Βυζαντινὴν πόλιν μὲ ἱστορίαν καὶ θρύλους· καὶ λέγει ἐπὶ λέξει «Διελθόντες τὸ Θεόδοτον ὄρος (Ταυρῆ - Βερδῆ) (ἐννοεῖ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Ροδόπης καὶ Μονκαντῆς) καὶ συνεχίσαντες τὸν δρόμον μας ἐπὶ 2 ὥρας διὰ κλάδων, λόφων, ὄρεων, ἀμπέλων (περικυκλούντων) ἡμᾶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ μακρόθεν καὶ ἐ γ κ α ρ-

τερήσαντες (υπομείναντες) τὸν τρόπον τῶν ἀπίστων ληστῶν ἐπροχωρήσαμεν πρὸς Δυσμὰς κλπ.». Ἡ τελευταία αὐτῆ ὁμολογία τοῦ Ἑβλιγιά Τσελεμπή περὶ ἀπίστων ληστῶν ἀποτελεῖ τρανὴν ἀπόδειξιν ὅτι καὶ τότε 1605—1648 καὶ πάντοτε ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῶν μερῶν τούτων ὑπῆρχον εἰς τὰ βουνὰ τῆς Θράκης Ἕλληνες ἀντάρται μὴ ὑποφέροντες τὸν βαρὺν ζυγὸν τῶν Τούρκων, προξενοῦντες σοβαρὰς ζημίας εἰς τοὺς Τούρκους πόλεων καὶ χωρίων, Δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ χωροφυλάκων ταξειδευόντων τότε περὶ καὶ ὑπὸ συνοδείαν σωματοφυλάκων. Ἰδία ἐτιμωρεῖτο ἀμειλίκτως πᾶς Τούρκος καταγγελλόμενος ὅτι δυναστεύει τοὺς Ἕλληνας. Τούτους ὁ Ἑβλιγιά ἀποκαλεῖ ἀπίστους ληστές. Καὶ ἀφοῦ ἦσαν ἀπίστοι, ἦσαν καὶ Ἕλληνες, ὅπως οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματωλοί. Δὲν ἐγνώριζεν ὅμως ὁ Ἑβλιγιά Τσελεμπής ποῖον τὸ περιεχόμενον τῶν ἀπίστων αὐτῶν ληστῶν, διότι ἀπεδείχθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, οὔτε τὸν σκοπὸν των, διότι δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ διεισδύσῃ εἰς αὐτόν.

Οὐδέποτε ἔπαυσαν δρῶντες οἱ Κλέφτες καὶ ἀρματωλοὶ τῆς Θράκης ἀπὸ τῆς καταλήψεώς της. Κατέστησαν τὸ φόβητρον τῶν διαφόρων βέηδων τσιφλικάδων καὶ ἀγάδων καὶ τὸ παράδοξον ἦτο ὅτι αὐτοὶ ἤρχοντο εἰς συνθηκολόγησιν μὲ τοὺς κλέφτας καὶ ἀρματωλοὺς καὶ ὄχι αὐτοὶ πρὸς τοὺς Τούρκους. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν πολλοὶ καὶ διὰ τοῦτο τὸ ταξίδιον τῶν Τούρκων ἐν αὐτῷ τῷ τουρκικῷ κράτει ἦτο προβληματικὸν καὶ ἐπικίνδυνον. Πόσα ἐπαισόδια, καθ' ὁμολογίαν γερόντων, δὲν ἐγίνοντο τότε!!! Πόσαι αἰχμαλωτίσεις, πόσοι φόνοι, πόσαι ληστεῖαι καὶ καταστροφαὶ ποιμνίων ἀγάδων ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἐκακοποιήθησαν Ἕλληνες! Κατὰ τὰ μέσα δὲ τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ἐξηκολούθουν τὸ ἔργον των οἱ ἀπαρηθέντες ἀμπελοχώραφα, οἰκίας καὶ οἰκογενεῖαι ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες. Πλὴν τῶν πολλῶν τούτων οἱ γνωστοὶ εἰς τὸν τόπον Καπετὰν Βαγγέλης ἀπὸ τὰ Λάβαρα καὶ Καπετὰν Λάζος ἀπὸ τὸ Διδυμότειχον ὑπῆρξαν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Τὰ τρόπαιά των, ἡ ἀνδρεία των, ἡ πρὸς τὸ γένος ὑπερησία των ἀκόμη ψάλλονται εἰς τὰς συγκεντρώσεις καὶ διασκεδάσεις, διὰ τὸν πρῶτον δὲ Καπετὰν Βαγγέλην, ἡ λαϊκὴ μοῦσα συνέταξεν ἐλεγείαν διὰ τὸν θάνατόν του προκαλοῦσαν ἀγανάκτησιν κατὰ τῶν τυράννων. Οὗτος ἐφονεύθη ἐπὶ τοῦ βράχου ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβλύζει τὸ εὐγεστον ἐκεῖνο ὕδωρ τοῦ Λυκόφωτος ὅπου ἀκριβῶς σήμερον κεῖνται αἱ παιδικαὶ κατασκηνώσεις. Εἰς τὸ ἀνωτέρω δηλ. χωρίον, τὸ ὁποῖον κατωκεῖτο ἀμιγῶς ἀπὸ Τούρκους, οἵτινες ἐδήλωσαν φιλίαν πρὸς αὐτόν. Ὁ δεῦτερος Καπετὰν Λάζος ἐφονεύθη διὰ προδοσίας εἰς τὸν ὑδρόμυλον, τὸν ὁποῖον περιεγράψαμεν κείμενον παρὰ τὴν Ἁγίαν Μαρίναν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ καταγωγὴ αὐτοῦ ἦτο ἐκ Διδυμοτείχου καὶ ἐφονεύθη ἐδῶ σκόπιμον θεωρῶ νὰ ἐξιτορήσω συντόμως καὶ περιληπτικῶς τὰ τοῦ φόνου αὐτοῦ. Εἰδοποίησεν εἰς τοὺς μυλωθρόους τοῦ μύλου Μὰξ (Τξιρώνη) ὅτι θὰ λημεριάσῃ μίαν νύκτα τοῦ χειμῶνος εἰς

τὸν μύλον ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ πελάτου. Ἐδήλωσε δὲ εἰς αὐτοὺς ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ φάγη ἄρτον ἐψημένον ἐπὶ τῆς χόβολης (σποδοῦ) ὅπως ἐσυνήθιζον οἱ μυλωθροὶ νὰ παρασκευάζουν ἄζυμον καὶ νὰ ψήνουν ἐπὶ τῆς ἐστίας (μπογάτσα). Μετὰ τὸ δεῖπνον ἠκούσθη φωνὴ καλοῦσα τὸν καπετὰν Λάζον νὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ παραδοθῇ. Ἀντελήφθη ἀμέσως ὅτι ἐπρόκειτο περὶ προδοσίας καὶ πολιορκίας. (Ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ἀσφαλείας του καὶ δὲν ἔλαβε μέτρα προφυλάξεώς του. Πολλάκις ἀκινδύνως κατέλυσεν εἰς τὸν μύλον τοῦτον), ἐξῆλθεν ὅμως τοῦ μύλου πυροβολῶν πρὸς ὕλας τὰς κατευθύνσεις. Μία σφαῖρα τὸν εὗρεν εἰς καίριον σημεῖον καὶ μόλις κατῴρθωσε νὰ πέσῃ παρὰ τὸν ποταμὸν ἀφοῦ δὲ ἐπὶ ὕδωρ ἐξέπνευσε. Δὲν ἐπεκτεινόμεθα περισσότερον ἀπαριθμοῦντες ἄλλους ἥρωας τῆς Θράκης, διότι ἡ παροῦσα ἔχει ἄλλον σκοπὸν καὶ παρενεβλήθησαν μόνον οἱ δύο ἀνωτέρω, ἀφοῦ ἐπρόκειτο περὶ Διδυμοτειχιτῶν.

Συλλογὴ ἱστοριῶν καὶ θρύλων περὶ Διδυμοτείχου. Ἡ Θράκη ὑπῆρξε τὸ πλησιέστερον τμήμα πρὸς τὸ Βυζαντινὸν Κέντρον τὴν Κων)πολιν καὶ ὁ κυριώτερος χῶρος ὅπου διεδραματίσθησαν διάφορα πολεμικὰ γεγονότα τὰ ὅποια ἐπέδρασαν καλῶς ἢ κακῶς, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως κακῶς ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ. "Οἱ αἱ ἐπιδρομαὶ καὶ οἱ πόλεμοι ἐδῶ εἰς τὴν Θράκην ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων λαῶν καθ' ὅσον τὸ διαμέρισμα τοῦτο εὐρισκόμενον ἐπὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ σκέλους τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἀπετέλει τὸν πόρον τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν πρὸς τὴν Εὐρώπην καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν τάνάπαλιν πρὸς τὴν Ἀσίαν.

Ἡ γονιμότης τοῦ ἐδάφους τῆς Θράκης καὶ λόγῳ ἀκριβῶς τῆς μικρᾶς ἀποστάσεως ἀπὸ τὸ κέντρον εὗρε τὴν ἀγαθὴν ἐπίδρασιν τοῦ τε Ρωμαϊκοῦ καὶ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ἡ ἀνθηρότης τῶν πόλεων, ὁ πολιτισμὸς, τὸ ἐμπόριον, τὰ ἐπαγγέλματα, καὶ ἡ βιοτεχνία τῆς τὴν προήγαγον ὕλικῶς καὶ πνευματικῶς καὶ προεῖχε τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Αὐτοκρατορίας. Διὰ νὰ μὴ ἀντιφάσκωμεν ὅμως καὶ διὰ νὰ εἴμεθα ἐν τοῖς πράγμασι ἢ ἀνωτέρω πρόοδος παρατηρεῖτο κατὰ τὰς περιόδους τῆς εἰρήνης καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ κατέπιπτον, κατεσαρώνοντο καὶ ἐξηφανίζοντο μὲ τοὺς πολέμους. Ἐῴλογος εἶναι ἡ ἀπορία τῶν ξένων: Πῶς ἐνῶ ἡ Θράκη καὶ αἱ πόλεις αὐτῆς εὐρίσκοντο τόσον πλησίον τῆς Κων)πόλεως δὲν ἔχουν ἴχνη τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ ἔχουν φύσει καὶ θέσει. Καὶ ἡ ἀπάντησις ἔρχεται, αὐτόματος ὅταν βεβαιωθῇ ὁ διερωτώμενος ὅτι οὔτε μία πεντηκονταετία κἂν δὲν παρῆλθεν ἀνέκαθεν ἀναιμωτὶ εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦτο καὶ συνεπῶς ἐξηγεῖ τὰ αἷτια τῆς στασιμότητός του. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τοῦλάχιστον ἀπαριθμοῦντες τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἀναστατώσεις εὐρίσκομεν αὐτὰς περισσότεράς τῶν 5 δακτύλων μας. Καὶ ἡμεῖς κατὰ σειρὰν ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς ἐρωτῶντας διὰ τὴν στασιμότητα αὐτὴν. Εἶναι δυνατὴ ἄνοδος πολιτιστικὴ ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας; Μία λοιπὸν

ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς τῶν μεταπτώσεων καὶ συνεχῶν ἐναλλαγῶν εἶναι καὶ τὸ ἀρχαῖον Διδυμότειχον, τοῦ ὁποίου ἐπιχειροῦμεν μετὰ φόβου νὰ γράψωμεν ἱστορίαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων μέχρι τῆς καταλήψεως τούτου ὑπὸ τῶν Τούρκων 1361 καὶ ἀκόμη ἀργότερον, ἀντλοῦντες πληροφορίας ἀπὸ παραδόσεις, ἀπὸ προσωπικὰς ἀντιλήψεις, ἀπὸ ἀφηγήσεις τῶν γονέων καὶ γερόντων ὑπαρχόντων ἐν ζωῇ καὶ ἐκλιπόντων καὶ πρὸ παντὸς τὴν πολῦτιμον συνδρομὴν τοῦ ὁμολογουμένως σοβαροῦ μελετήματος τοῦ καθηγητοῦ κ. Εὐθυμίου, ὅστις συνέγραψε τοῦτο μετ' ἐνδελεχοῦς ἐρεύνης καὶ ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας: «Τὸ Διδυμότειχον κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους». Ὁμοίως πρὸς τὸν σκοπὸν ὃν ἐπιδιώκω, ὠφελήθη ἐπὶ τῶν διαφόρων συγγραμμάτων περὶ Θράκης καὶ εἰδικῶς περὶ Διδυμοτείχου τῶν 1) ἱατροφιλοσόφου ἀειμνήστου Κ. Κουρτίδου, 2) ἱατροφιλοσόφου Ἀχιλλέως Σαμοθράκη, 3) Ἀρχιμανδριτοῦ καθηγητοῦ κ. Ν. Βαφείδου καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, 4) κ. Μπακαλάκη κ.ἀ. λογίων ὡς καὶ ἱστορίας Παπαρηγοπούλου καὶ τὸ ἔντυπον τοῦ ἀειμνήστου Γυμνασιάρχου Δρακοντίδου «Ἄνευ πόλεων μέχρι Τραϊανοῦ, ἢ περὶ τὸν Ἔβρον Μεσόγειος Θράκη».

Εἶναι τὸ Διδυμότειχον ἀρχαία πόλις; — Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ὑπάρχον διὰφοροὶ γνώμαι καὶ διευτυπώθησαν πολλαὶ ἀπόψεις καὶ ἐκδοχαί.

Τινὲς ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι τὸ Διδυμότειχον ὑπῆρχε παλαιότερον (χιλιετηρίδας ὀλοκλήρους) π.Χ. καὶ ὅτι εἶναι κτίσμα θρακοπελασγικόν. Τοῦτο ἀσφαλῶς δὲν ἐξάγουν ἐκ τοῦ γεγονότος μόνον ὅτι τὰ τεῖχη του ἔχουν κτισθῆ με λίθους ὑπερμεγέθεις, διότι ἡ δικαιολογία αὐτὴ δὲν εἶναι ἀρκετὴ μόνη νὰ πείσῃ πάντα, ὅτι ὄντως πρόκειται περὶ πελασγικοῦ κτίσματος. Θὰ ἔχουν ἀσφαλῶς καὶ ἄλλα τεκμήρια, ἅτινα ἡμεῖς τοῦλάχιστον ἀγνοοῦμεν. Ὁ ἀειμνήστος γυμνασιάρχης Χρ. Δρακοντίδης διὰ τοῦ μικροῦ ἐντύπου του τοῦ ἐκδοθέντος τὸ 1937 «Ἄνευ πόλεων μέχρι Τραϊανοῦ ἢ περὶ τὸν Ἔβρον Μεσόγειος Θράκη — χρόνοι Διδυμοτείχου», οὐδόλως παραδέχεται τὴν ὑπαρξίν τοιαύτης πόλεως τέσσαρας ἢ καὶ ὀλιγωτέρας χιλιετηρίδας π.Χ. Ἀντικρούει ἐπίσης δι' ἐπιχειρημάτων σοβαρῶν ὅτι οὔτε ποτὲ ὑπῆρξε πόλις ὀνομαζομένη Δύμη ἐξ ἧς προήλθε δι' ἀναδιπλασιασμοῦ καὶ προσθήκης τῆς λέξεως τεῖχος τὸ ὄνομα Διδυμότειχον. Ὅτι ἡ ἀναγραφὴ ἐν τοῖς φορολογικοῖς καταλόγοις τῆς Ἀθηναϊκῆς συμμαχίας, τοῦ ὀνόματος Δύμη κατὰ συγκοπὴν τῆς λέξεως Διδυμότειχον δὲν ἀποτελεῖ τεκμήριον πεῖθον τὸν περὶ τὴν ἱστορίαν Δ)χου ἀσχολούμενον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς πόλεως Δύμης — Διδυμοτείχου, ταυτιζομένης κατὰ τὸν Ε' π.Χ. αἰῶνα. Καὶ προτάσσει τὴν δικαιολογίαν τῆς ἀπόψεώς του ὅτι δὲν ὑπῆρχον πόλεις ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ θρακικοῦ πελάγους μέχρι τοῦ Οἴστρου ὅπου ἔφθανον τότε τὰ ὄρια τῆς Θράκης καὶ ὅτι τοῦτο μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ

Γεωγράφου Στράβωνος, ὅστις ἐπιχειρήσας περιοδεῖαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ ἐξεκίνησε ἀπὸ τὴν μοναδικὴν παράλιον πόλιν τῆς Αἴνου καὶ ἔφθασεν εἰς μίαν πολίχνην Κύψαλα (᾽Υψαλα) χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ προχωρήσῃ μεσογειότερον διότι δὲν ὑπῆρχον πόλεις συγκεκριμέναι, καθ' ὅσον ὁ λαὸς ὁ οἰκῶν παρὰ τὸν Ἐβρον δὲν ἦτο κατάλληλος πρὸς τοῦτο καὶ χαρακτηριστικῶς λέγει ὁ Στράβων ὅτι ἦτο κλεπτίστερος τῶν κλεπτῶν καὶ ὅτι ἦσαν τὰ μᾶλα οἰνόφλυγες καὶ ἔτρωγον κρέατα ἐψημένα παρὰ τοῖς κόπροις. Τὸ τελευταῖον ὅμως δὲν εἶναι ἀληθές διότι εἶναι παρερμηνεία τῶν ὄσων περὶ κρεάτων ἔγραψεν ὁ Στράβων, ἦτοι: Ἐπειδὴ ἡ περιοχὴ ἐκεῖνη, τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθη ἦτο ἄδενδρος δηλ. ἄνευ δασῶν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἀκόμη μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν ὄχθης, οἱ κάτοικοι ἐσυνήθιζον καὶ ἐξακολουθοῦν, ἴσως, ἀκόμη νὰ συλλέγουν τὴν κόπρον τῶν ζώων, ἦν ἀναμιγνύοντες μετ' ἀχύρων ξηραίνουν καὶ μεταχειρίζονται αὐτὴν ὡς καύσιμον ὕλην ἀφοῦ ξηρανθῆ. Τοῦτο νομίζω, γίνεται καὶ εἰς τινα χωρία τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος. Ἦθελεν ἐπομένως νὰ εἴπῃ ὅτι ἔψηνον τὰ κρέατα διὰ κόπρων καὶ παρηρημενύθη ἡ φράσις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει παρουσιάζει τοὺς Θραῦκας ὅτι ἦσαν ἀπολίτιστοι οἰκοῦντες εἰς καλύβας ἀθλίας. Πῶς ἐπομένως ἦτο δυνατόν νὰ κτίσουν πόλιν, τὴν ὁποίαν λέγουν ὅτι εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι σύμμαχον ὡς Δύμην ἢ Δίνδυμον; Λέγει ἐπίσης ὅτι κατοικοῦσι περὶ τὸν Ἐβρον τρεῖς φυλαί, Βέσσοι, Βρέναι καὶ Καρπίλοι, τῶν τελευταίων οἰκούντων ἀπὸ Αἴνου μέχρις Ἀδριανουπόλεως καλουμένης τότε Οὐσκούδαμας, μὲ βασιλεῖς Ἀμάδοκον καὶ Κερσοβλέπτην, Βηρισάδην καὶ Σκύθην καὶ Κότυν. Δὲν ἀναφέρει ἐπομένως οὐδεμίαν ἄλλην πόλιν ἀπὸ Αἴνου μέχρις Οὐσκούδαμας καὶ ἀπαριθμεῖ μόνον παραλίους πόλεις ὅπως ἡ Ἀμφίπολις, ἡ Αἴνος κλπ. Ὁ Στράβων περιορίζει ἐπίσης τὰ ὄρια τῆς Θράκης μεταξὺ Νέστου, Αἰγαίου, Εὐξείνου Πόντου, καὶ Αἴμου. Παραδέχεται καὶ ὁμολογεῖ ὅτι μόνον εἰς τὰ παράλια τοῦ θρακικοῦ πελάγους ἦσαν πόλεις ἑλληνικαὶ καὶ δὴ περὶ Αἴνου λέγει ὅτι κατοκεῖτο ἀπὸ Λεσβίου καὶ Εὐβοεῖς. Ἀναφέρει προσέτι ὅτι ὁ Ἐβρος τότε ἦτο πολυδρότατος καὶ πλώϊμος. Τοῦτο εἶναι ἀποδεδειγμένον καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι μετὰ τὴν δημιουργίαν πόλεων παρὰ ταῖς ὄχθαις αὐτοῦ ὅλον τὸ ἐμπόριον διενηργεῖτο διὰ πλοιαρίων, πρᾶγμα, ὅπερ ἐνθυμοίμεθα ἡμεῖς οἱ ἐπιζῶντες καθ' ὅσον πολλὰ ἐμπορεύματα καὶ δὴ ἡ ξυλεία διὰ σχεδιῶν ἤρχετο ἐκ Βουλγαρίας καὶ διὰ πλοιαρίων μετεφέροντο ἐξ Αἴνου εἰς ὅλας τὰς παρεβρίους πόλεις, ἐσπεριδοειδῆ μέχρι τοῦ 1912. (Ἀπὸ ἐτῶν ὠνομάσθη μία θέσις ὅπου ἠγκυρωθόλον τὰ πλοίαρια Γκιμῆ - μπασῆ, ἦτοι λιμὴν καὶ τώρα ἀκόμη οὕτω καλεῖται ἡ θέσις αὕτη ὑπὸ τῶν κατοίκων). Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα ὁ Γυμνασιάρχης Δρακοντίδης παραδέχεται ὅτι τῷ Διδυμοτείχῳ ἀνεφάνη κατὰ τὸν 9ον μ.Χ. αἰῶνα καὶ ὅτι τοῦτο εἶναι συνέχεια τῆς Πλωτινουπόλεως ἐδρισκομένης ἐγγύτατα τοῦ Διδυμοτείχου, ἀνακαλυφθείσης τῆς τοποθεσίας

εἰς ἣν ἔκειτο αὐτὴ κατὰ τὸ 1937 καὶ ὅτι τὸ Διδυμοτείχον ἐδημιουργήθη κατὰ τὸν 9ον μ.Χ. αἰῶνα.

Πρὸ τοῦ 1936 τὸ ὄνομα τῆς πόλεως «Πλωτινόπολις» ἦτο μὲν γνωστόν, ἄγνωστος ὅμως ἡ θέσις ὅπου ἔκειτο. Ἠσχολήθησαν πολλοὶ περὶ τῆς θέσεως ταύτης καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγον ὅτι εὐρίσκεται εἰς τι σημεῖον μεταξὺ Τραϊανουπόλεως — Διδυμοτείχου. Τινὲς ἔλεγον ὅτι εὐρίσκονται δὴθεν, τὰ ἐρείπια αὐτῆς παρὰ τὸ χωρίον Λαγηνᾶ - Σουφλίου. Ἄλλοι ὅτι ἔκειτο εἰς τὴν ἀντίπεραν πλευρὰν μέχρι Ἀρκαδιουπόλεως. Καὶ τινες ὅτι εὐρίσκετο παρὰ τὸ χωρίον Πρωτοκλήσιον - Διδυμοτείχου. Μία μερὶς ἐπέμενεν ὅτι εὐρίσκετο ἐγγύτατα τοῦ Διδυμοτείχου ἢ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ Διδυμοτείχον. Μεταξὺ τῶν 2 παρατάξεων ἤρχισεν ἄγῶν δημοσιογραφικὸς καταλήξας εἰς ἀτομικόν, λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος θέματος ἀλλὰ καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς συζητήσεως. Ἔλαβεν ὁ ἄγῶν χροιάν ἀτομικῆς ἐχθρότητος καὶ οἱ διαξιφισμοὶ καὶ αὐτόχρημα ἀντεγκλήσεις διήρκεσαν ἐπὶ πολὺ διὰ τῆς ἐφημερίδος «Ἐβρος» ἐκδιδομένης τότε, μοναδικῆς ἐν Διδυμοτείχῳ. Αἱ συζητήσεις αὗται εἰς οὐδὲν συμπέρασμα κατέληξαν διότι ἕκαστος ὑπεστήριξε τὰς ἀπόψεις του τὰς ὁποίας ἐθεώρει ὀρθάς. Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1936 συγγενῆς μου ἔχων, ὀλίγον ὑπερθεν τοῦ νῦν σφαγείου, ἄμπελον καὶ καλλιερῶν αὐτήν, προσέκρουσε διὰ τῆς σκαπάνης του εἰς στερεόν τι, προφανῶς λίθον, τὸν ὁποῖον ἀποκαλύψας ὀλίγον ἀνεκάλυψεν ἐπιγραφὴν. Καλύψας αὐτὴν ἤλθε καὶ μοὶ ἀνεκοίνωσε τὸ γεγονός. Μεταβάς ἐκεῖ διεπίστωσα ὅτι πρόκειται περὶ σπουδαίου εὐρήματος δυναμένου νὰ δώσῃ τέρμα εἰς τὴν περὶ τῆς Πλωτινουπόλεως συζήτησιν. Καὶ ἀφοῦ τῷ ὑπεσχέθην ἀμοιβὴν τινα ἠθικὴν ἢ ὕλικὴν ἐκ μέρους τοῦ Κράτους, τῇ ἐνεργείᾳ μου, ἐδέχθη νὰ ἀποκαλυφθῇ καὶ νὰ μεταφερθῇ ὑπὸ τῶν Ἀρχῶν εἰδοποιηθεῖσῶν ὑπ' ἐμοῦ, εἰς τὸν αὐλόγουρον τοῦ τότε Διοικητηρίου. Ὁ μὲν ἀγαθὸς γεωργὸς οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς ἔτυχε, ἡ συζήτησις ὅμως περὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τῆς Πλωτινουπόλεως ἐξηκολούθησε ἀμφισβητηθείσης τῆς θέσεως καὶ πάλιν αἰτιολογούμενοί τινες ὅτι ἡ πέτρα αὕτη ἔχουσα σχεδὸν ὕγκον $\frac{3}{4}$ τοῦ κυβικοῦ ἢ παρεσύρθη ὑπὸ τῶν ρευμάτων τῶν ποταμῶν Ἐβρου καὶ Ἐρυθροποτάμου καὶ ἀνεβιβάσθη εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἔχουσαν ὕψος 20 καὶ πλέον μέτρων ἀπὸ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ!!! ἢ κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μετεφέρθη, κατ' ἄλλους, διὰ σιδηρ. συρμοῦ ἐξ ἄλλης τινος θέσεως. Καὶ ἐπειδὴ αἱ προβληθεῖσαι ἀντιρρήσεις δὲν ἐκαρποφόρησαν ἔγινεν ὑπὸ πάντων δεκτὸν ὅτι ἡ Πλωτινούπολις ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἀγίας Πέτρας λεγομένης. Τὸ ὄρθον τῆς τοποθετήσεως τῆς πόλεως ταύτης ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου, ἦς τὰ προπύλαια ἦσαν αὐτὴ ἢ ἄμπελος τοῦ Γεωργοῦ, ἔναντι τῆς ὁποίας ὑπάρχουν καὶ ἐρείπια παλαιοῦ τείχους, τὸ ἐπεθεβαίωσε καὶ ἡ εὔρεσις δευτέρας στήλης λιθίνης, ὁμοίας σχεδὸν μετὰ τὴν πρώτην καὶ ἰσοῦψῆς, ὑπὸ ἐργάτου σκάπτοντος πρὸς ἐξόρυξιν λίθων ἐκ

θεμελίων τῆς ἄλλοτε ποτε οἰκίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Δελημπαλτᾶ κειμένης ὀλίγον ὑπερθεν τοῦ ἀντλιοστασίου ὑδρεύσεως τοῦ Δήμου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν Δυτικὴν θύραν τοῦ φρουρίου (καλέπορτες). Ἡ στήλη αὕτη εὐρέθη εἰς ἀρκετὸν βάθος εἰς τὸ μέσον τῆς οἰκοδομῆς κτισθείσης, ἀσφαλῶς, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν προγόνων τοῦ κ. Δελημπαλτᾶ, πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Κατὰ τὴν γνώμην μας ἡ στήλη αὕτη μετεφέρθη ἐκεῖ ἐκ τῆς αὐτῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρέθη ἡ πρώτη, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπεσκευάζετο ἐν μέρος τοῦ τείχους παρὰ τὶς καλέπορτες διὰ τὰ ἐντειχισθῆ καὶ αὐτὴ εἰς τὴν λιθοδομήν. Φαίνεται ὅτι ἐπεκράτησε συνεταιρέρα σκέψις καὶ δὲν ἐπραγματοποιήθη, εὐτυχῶς, ἡ ἐντείχισις, ἡ ὁποία θὰ περιέπλεκε τὴν ὑπόθεσιν ἔτι περισσότερον καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξακριβωθῆ πῶς καὶ διατὶ εὐρίσκετο ἡ στήλη αὕτη εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἡ πρώτη στήλη ἔχει τὸ ἕξις ὠραῖον καὶ εὐανάγνωστον ἐπίγραμμα:

Ἀγαθῆ τύχῃ
τὸν Θεϊότατον καὶ
Μέγιστον αὐτοκρά
τορα Μ. Ἰούλιον
Φίλιππον Σεβ- ἡ Βου
λῆ καὶ ὁ δῆμος Πλωτει-
νοπολειτῶν

Εὐτυχῶς

Ἡ δευτέρα ὁμοία τῆς πρώτης ἐκ μαρμαροειδοῦς καὶ αὐτὴ λίθου φέ-
ρει τὴν ἕξις ἐπιγραφὴν:

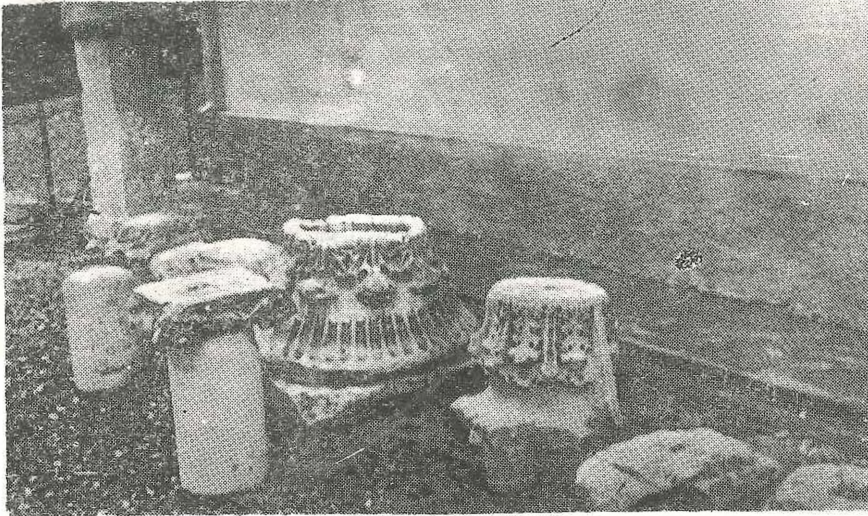
Ἀγαθῆ τύχῃ
τὸν Θεοφιλέστα
τον Καίσαρα Π
...κ Ουαλεριανὸν
των πλωτεινο
πολειτῶν πόλις

εὐτυχῶς.

Κατόπιν τῆς εὐρέσεως τῶν 2 τούτων στηλῶν δὲν ἀπομένει πλέον οὐ-
δεμίᾳ ἀμφισβήτησις περὶ τῆς πόλεως ταύτης ἥτις ἐπὶ αἰῶνας ἀπασχόλησεν
ἱστορικοὺς καὶ σοφοὺς χωρὶς νὰ δύνανται νὰ καθορίσουν τὴν θέσιν τῆς.
Πράγματι ἡ ἐκλογή τῆς θέσεως ταύτης διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἐπιτυ-
χῆς. Ἐκτὸς τοῦ ἀνοικτοῦ ὀρίζοντος, τὸν ὁποῖον ἔχει, ὡς κειμένη ἐπὶ ὑψη-
λοῦ λόφου, περιστοιχίζεται ἐκ φυσικῶν ὄχρωμάτων, ἦτοι τοῦ Ἐρυθροπο-
τάμου τοῦ Ἑβρου, ὁ ὁποῖος τότε ἦτο πλωτὸς καὶ προσήραζον πλοίαρια με-
ταφέροντα διάφορα ἐμπορεύματα ἐκ διαφόρων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελά-
γους καὶ δυτικῶς ἀποκρήμνου βράχου δυσπροσίτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τελευ-
ταίως ἀπεκαλύφθησαν κλίμακες μὴ ἀποπερατωθεῖσαι μέχρι τῆς κορυφῆς
τοῦ λόφου, αἵτινες φαίνεται ἐλαξέυθησαν εἰς τὸν βράχον διὰ τὰ ὑπο-
χωρῆ ἢ φρουρὰ ὅταν εὐρίσκετο ἐν στενῇ πολιορκίᾳ καὶ ἐγκατελείφθησαν
ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους. Τὰ διάφορα εὐρήματα, τὰ εἱρήνια καὶ πολλὰ

νομίσματα φανερόνουν ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξε λίαν προοδευτικὴ καὶ πλουσία, διότι ἡ ἔμπροσθεν τῆς πόλεως ἐκτεινομένη πεδιάς, ἦτο εὐφοροτάτη καὶ διότι, φαίνεται ὅτι διενηργεῖτο δι' αὐτῆς σοβαρὸν ἐμπόριον. Σωρεῖα νομισμάτων εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ λόφου αὐτοῦ τὸ πλεῖστον Ρωμαϊκὰ διαφόρων μεγεθῶν. Δὲν ἀπολείπονται καὶ πολλὰ ἑλληνικὰ, ἦτοι τοῦ Φιλίππου, Ἀλεξάνδρου καὶ ἄλλων πολλῶν. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ γεγονό-

Διάφορα τεμάχια μαρμάρου ἐξόχου γλυπτικῆς τέχνης.

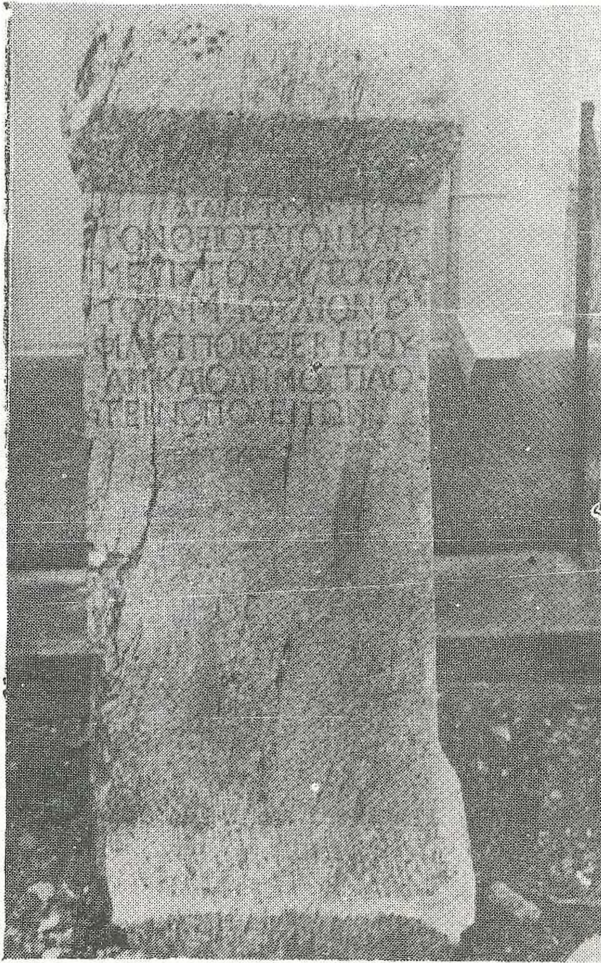
τος, ὡς εἶπομεν, ὅτι ὡς πόλις ἐμπορικὴ καὶ πλουσία, ἐδέχετο ἐμπόρους ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ τῶν νήσων καὶ παραλίων τῆς Μακεδονίας. Ἐκ τεμαχίων ἀμφορέων εὐρεθέντων περίξ αὐτῆς φαίνεται ὅτι ἐκομίζετο, πλὴν τῶν ἄλλων προϊόντων, καὶ οἶνος ἐκ τῶν νήσων, μὲ στενὸν πυθμένα, τῶν ἀμφορέων τοποθετουμένων ἐντὸς ἔρματος (σαβούρα). Κατὰ τὴν κατοχὴν κόρη πτωχὴ καλλιεργοῦσα ἐπὶ τοῦ λόφου αὐτοῦ ἄμπελον εὗρεν ἐνώτιον (σκουλαρίκι) χρυσοῦν πολυτελείας μεθ' ἀλύσεως λεπτοτάτης, ἀσύνηθες εἰς μέγεθος, φέρον εἰς τὸ κάτω ἄκρον τοῦ ἡμικυκλίου του καρδίας χρυσοῦς ἀνηρημένας δι' ἀλύσεων τροχοειδῶν μεγίστης τέχνης. Τὴν περιγραφὴν αὐτοῦ μετὰ τοῦ σχήματός του ἐδημοσιεύσαμεν ἔκτενῶς εἰς ἕτερον ἱστορικὸν σύγγραμμα. Τὴν κάτοχον αὐτοῦ δελεάσαντες ἐπιτήδευοι ἔλαβον ἀντὶ μηδαμινῆς προσφορᾶς καὶ τὶς οἶδε πῶς ἐξεμεταλεῦθησαν αὐτό. Ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ λόφου καὶ τῆς ὄχθης τοῦ Ἐρυθροποτάμου ὑπάρχει ἕτερος λόφος ἰσοῦψῆς βραχώδης. Εἰς τὴν πλαγίαν τοῦ λόφου αὐτοῦ ἐπὶ Τουρκίας — ἐνθυμοῦμαι, ἦμην μικρὸς — Τοῦρκοι στρατιῶται τοῦ φυλακίου τῆς σιδηρ. γεφύρας ἀνεκάλυψαν σαρκοφάγον — τάφον λαξευμένον εἰς τὸν βράχον — ὅπου εἶχεν ἐνταφιασθῆ βασιλεὺς, ἢ μεγιστάν ἢ καὶ Πολιτάρχης ἐντὸς δὲ αὐτοῦ εὗρεν σπάθην χρυσοῦν καὶ ἄπειρα χρυσοῦς πρίσματα. Ταῦτα πάντα, πλὴν ἐνὸς πρίσματος πωληθέντος ὑπὸ τοῦ

ἀρχιφύλακος εἰς κάτοικον Διδυμοτείχου, παρέλαβεν ἡ Τουρκικὴ Ἀρχὴ χωρὶς νὰ γνωσθῇ τι περὶ αὐτῶν. Τελευταίως μερικοὶ καθηγηταὶ περιπατοῦντες ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ὅλως τυχαίως ἀνεκάλυψαν δάπεδον, προφανῶς ναοῦ, ἐστρωμένον μὲ ψηφιδωτὰ τριῶν χρωμάτων λίθων ἐνὸς κυβικοῦ δακτύλου, μὲ τέχνην ὡραίαν, τὸ ὁποῖον παρίστανε μαίανδρον τέχνης καλῆς καὶ δύο κύκλους ἄγνωστον τί παριστάνοντας. Τούτου τὴν ὄψιν ἐθάψαμεν ἵνα ἐν καιρῷ μελετηθῇ ὑπὸ ἐιδικῶν καὶ ἵνα μὴ καταστρέφεται ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτῶν καὶ τῶν βουκόλων.

Διατὶ ὁ λόφος Πλωτινουπόλεως ὀνομάζεται Ἀγία Πέτρα;

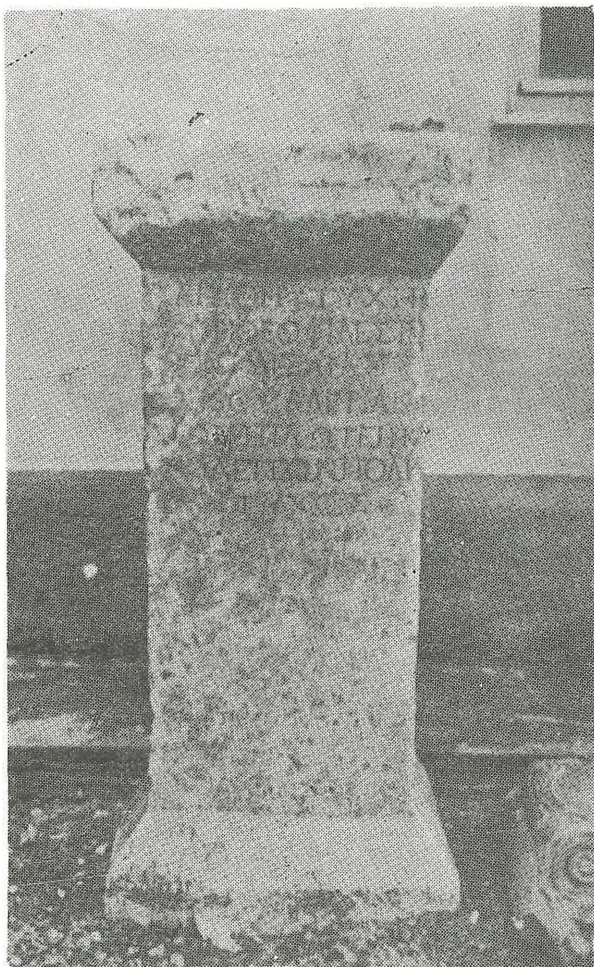
Ἐπισκέπται τοῦ Διδυμοτείχου ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ ὑπαλλήλου, καθηγητοῦ καὶ κληρικοῦ ἀκούοντες τὸ ὄνομα τοῦτο Ἀγία Πέτρα ἐκπλήσσονται καὶ τινες εἰρωνεύονται τοὺς κατοίκους δίδοντας εἰς τὸν βράχον τὸν τίτλον τῆς Ἀγίας. Ἄλλοι πάλιν δικαιολογοῦν τὸν τίτλον αὐτὸν ἀπὸ ὑπάρχον ἐν τῷ λόφῳ ἁγίασμα. Ὁμολογῶ ὅτι οὔτε ἁγίασμα ὑπάρχει ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ κάτοικοι προσκυνοῦν τὸν βράχον ὡς ἅγιον. Τὴν Πέμπτην τῆς Διακαινησίμου (Τσικνοπέμπτην) ὅλαι σχεδὸν αἱ γυναῖκες Διδυμοτείχου μεταβαίνουν εἰς τὸν λόφον τῆς Ἀγίας Πέτρας καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ ἀνάψουν κηρία καὶ ἀσπασθοῦν μερικὰς εἰκόνας παλαιὰς παριστανούσας ἁγίους δυσδιακρίτους ἐκ τῆς πολυκαιρίας, τοποθετημένας ἐντὸς κοιλώματος τοῦ βράχου,

1η ἀνευρεθεῖσα στήλη.

χορεύουν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ ἐπιδίδονται εἰς φαγοπότι συνιστάμενον κατὰ τὸ ἔθιμον εἰς κόκκινα αὐτὰ πασχαλινά. Ἡ θέσις εἶναι τόσο ὠραία καὶ γοητευτικὴ παρέχουσα θεὰν θαυμασίαν, ὥστε μέχρι τῶν νυκτερινῶν ὥρῶν διαμένουν ἐκεῖ ἐπιδιδόμενοι εἰς πανδαισίαν. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ δικαιολογίαν του καὶ δὲν γίνεται ἔξ

2α ἀνευρεθεῖσα στήλη

τὴν Τοικνοπέμπτην, ἵνα προσκυνήσουν καὶ ἐπηκολούθει χορὸς εἰς ἀνάμνησιν προφανῶς ἱστορικοῦ τινος γεγονότος. Μετὰ τὴν παρέλευσιν ἑτῶν ἢ ἐκκλησία κατεστράφη καὶ ὑπῆρχε μόνον ἡ στέγη της καὶ ὀλίγαι εἰκόνες ἁγίων ἐν αἷς καὶ ἡ παμπλααία εἰκὼν, τὴν ὅποιαν ἀνωτέρω περιεγράψαμεν. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ παραρτήματα τῶν στρατῶνων ἐπεξετάθησαν πέραν τῆς

ἀπλῆς συνηθείας πρὸς ἀπλῆν διασκέδασιν καὶ στομαχικὴν ἀπόλαυσιν. Ἀντιπροσωπεύει προφανῶς ἱστορικόν τι γεγονός, τὸ ὅποιον δὲν ἔφθασε μέχρις ἡμῶν, ὡς παραδόσις τοῦλάχιστον. Ὡς πρὸς τὴν Ἁγίαν Πέτραν ὑπάρχουν τὰ ἐξῆς ἀληθοφανῆ στοιχεῖα περὶ τῆς ὀνομασίας Ἁγία. Εἰς τὴν ρίζαν τοῦ λόφου ἀπὸ Ν. Δ. πλευρᾶς, ἥτις καὶ βραχῶδης εἶναι κάτω δὲ ἀκριβῶς εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν τῆς πρώτης βαθμίδος τῆς ἀποκαλυφθείσης λιθίνης κλίμακος, ὑπῆρχεν ἐκκλησία μικρὰ εἰς βάθος ἐκ τοῦ ἐδάφους 1½-2 μέτρων, ὅπως ἐκτίζοντο τότε αἱ ἐκκλησῖαι. Ἀὐτὴ μὲ τὴν ἐπέκτασιν τῶν στρατῶνων τῆς Μεραρχίας ἱππικοῦ τῶν Γούρκων ἐγκατελείφθη καὶ μετέβαινον κατ' ἔτος οἱ κάτοικοι κατὰ

ἐκκλησίας ταύτης, ἤρχισαν οἱ κάτοικοι, πρὸ πάντων τὸ γυναικεῖον φύλον, νὰ ἐγκαταλείπουν ὀλοτελῶς τὴν λατρείαν τῆς ἐκκλησίας καὶ μετέθεσαν τὸ ἔθιμον ἐπὶ τοῦ βράχου ὅπου κίνδυνος δὲν ὑπῆρχε ἐκ μέρους Τούρκων στρατιωτῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐκκλησία κατεδαφίσθη καὶ πολλοὶ κίονες αὐτῆς εὐρίσκονται νῦν εἰς τὰς ἀδελὰς τῶν ἐγκατεστημένων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ προσφύγων. Εἷς δὲ τούτων μετεφέρθη εἰς τὸν νέον συνοικισμὸν προσφύγων ἐπὶ τοῦ δρόμου τοῦ Σταθμοῦ χρησιμοποιούμενος ὡς ἀναβατήρ τῶν νεοσυλλέκτων Τούρκων στρατιωτῶν ἰπέων καὶ ἀκόμη εὐρίσκεται ἐκεῖ. Αἱ εἰκόνες δὲ μετεφέρθησαν εἰς κοιλότητα τοῦ βράχου καὶ ἐξακολουθεῖ, ὅπως εἶπομεν, ἡ λατρεία ἐκεῖ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν ἡμέραν Πέμπτην τῆς Διακαινησίμου. Ἡ ἐκκλησία αὐτή, περὶ τῆς ὁποίας ἐγράψαμεν καὶ εἰς ἄλλα συγγράμματα καὶ μελέτας, φαίνεται, ὅτι ὠνομάζετο Ἁγίου Πέτρου τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ. Οὕτω ἐξηγεῖται διατὶ ὠνομάσθη ὁ βράχος Ἁγία Πέτρα καὶ ἡ τιμὴ κατ' ἔτος δὲν γίνεται πρὸς τὸν βράχον ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἁγιον Πέτρον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἀναμφισβητήτως ἐκκλησία. Τινὲς λέγουσιν ὅτι ἐτιμᾶτο ἡ ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

Ἡ θέσις τῆς Πλωτινουπόλεως σαφῶς ἐγνώσθη, ἐκ τῶν εὐρημάτων καὶ τῶν 2 στηλῶν. Πότε ἄνωγ ἀκριβῶς κατεστράφη εἶναι ἄγνωστον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐδηλώθη ἀνηλεῶς καὶ ἐπυροπολήθη ἐξ ὀλοκλήρου. Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς ὅποιονδήποτε μέρος τοῦ λόφου ὅπου ἔκειτο ἡ Πλωτινούπολις, ἐὰν ἐρευνήσῃ τις θὰ εὕρῃ κάρβουνα προελθύντα ἐκ καύσεως τῶν οἰκοδομῶν, αἱ ὁποῖαι τότε καὶ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἔτων ἐν Διδυμοτείχῳ κατεσκευάζοντο μόνον διὰ ξύλων ἐπενδύμεναι ἔξωθεν διὰ σανίδων. Ἡ τοιαύτη οἰκοδομικὴ ἐπεβάλλετο ἀπ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ ἐπικρατοῦντος εἰς τὰ μέρη αὐτὰ ψύχους τὸν χειμῶνα, καύσεως τὸ θέρος καὶ ἵνα αἱ οἰκίαι ὦσιν ἀντισεισμικαί. Ἡ ἐξ ὀλοκλήρου καταστροφή τῆς πόλεως ταύτης οὐδαμοῦ εὐρίσκεται ἀναγεγραμμένη, φαίνεται δὲ ὅτι αἱ ἐπιδρομαὶ ἐκ Βορρᾶ τόσον κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ὅσον καὶ τὴν Βυζαντινὴν ἦσαν συχναὶ καὶ καταστρεπτικαί. Μία τοιαύτη ἐπιδρομὴ θὰ μετέβαλε τὴν πόλιν εἰς παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ ἔκτοτε ἔπαυσε ὑπάρχουσα.

Πότε παρουσιάσθη ἱστορικῶς τὸ Διδυμότειχον ; — Τὸ Διδυμότειχον ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Πλωτινοπόλεως. Ἄγνωστον εἶναι πόσα ἔτη παρήλθον ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς δευτέρας μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς πρώτης. Ὁ ἱστορικὸς Κουρτίδης Κ. γράφει ὅτι πρώτην φορὰν ἀναφαίνεται κατὰ τὸ 879 ὅποτε ὁ ἐπίσκοπος Νικηφόρος Διδυμοτείχου (ἦτο τότε ἐπισκοπὴ καὶ ἔπειτα προήχθη εἰς Μητρόπολιν), ὑπέγραψε τὸ πρακτικὸν τοῦ σχίσματος τοῦ Φωτίου κατὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω χρονολογίαν σύνοδον. Ὁ δὲ ἐγκύψας εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου κ. Γ. Εὐθυμίου παρουσιάζει τὸ Διδυμότειχον ἀναφανέν τὸν 8ον καὶ αὐτὸς αἰῶνα ἀλλὰ τὴν ἐπισκο-

πὴν θεωρεῖ διάδοχον τῆς Πλωτινουπόλεως ὑπαγομένην εἰς τὴν Ἐπαρχίαν (Μητροπόλιν) Λιμιμόντου Ἀδριανουπόλεως, ἧς ὁ ἐπίσκοπος Γεώργιος ὑπέγραψε τὸ πρακτικὸν τῆς ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων τῷ 787, εἰς ἄλλα δὲ ἱστορικὰ συγγράμματα λέγει ὅτι ἡ Πλωτινούπολις ἔλαβε τὸ ὄνομα πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ Τραϊανοῦ, Πλωτίνης καὶ ὅτι ἀνωχύρωσε οὗτος τὸ ὄχυράτατον φρούριον τοῦ νῦν Διδυμοτείχου διὰ τὴν ἀνοχύρωσιν ὡς καταφύγιον ἐν καιρῷ ἐπιδρομῶν κατὰ τῶν Πλωτινουπολιτῶν. Ἡ τελευταία αὕτη πληροφορία εἶναι κατὰ τὴν ταπεινὴν γνώμην μου ἐσφαλμένη διότι πῶς ἦτο δυνατόν ἡ ὄχυρὰ Πλωτινούπολις νὰ ἔχη συγχρόνως καὶ ἕτερον φρούριον τόσον ὄχυρόν, ὥστε ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ νὰ ἐγκαταλείπουν τὸ τῆς Πλωτινουπόλεως καὶ νὰ καταφεύγουν εἰς τὸ τοῦ Διδυμοτείχου; Καὶ ἂν πράγματι εἶχεν ὄχυρῶσαι τὴν πόλιν μὲ ἕτερον τεῖχος θὰ πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ τοῦ μικροῦ ἐκείνου τεύχους τοῦ παλαιοῦ ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος Παλαιοκαστρίτης, τοῦ ὁποίου ὄχυροῦ τὸν πύργον περιεγράψαμεν εἰς ἄλλην θέσιν τῆς παρουσίας, πρὸς καταφύγιον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ. Εἶναι δυνατόν ἄλλωστε, νὰ ὑπάρχη πῶς φρούριον χωρὶς νὰ κείται ἐγγὺς αὐτοῦ πόλις. Τοιαῦτα συναντῶμεν πολλαχού. Εἰς τὸ χωρίον Κισσάριον π.χ. ὑπάρχουν ἐρείπια φρουρίου δὲν ἀναφέρεται ὅμως οὐδόλως ὄνομα πόλεως. Πολλὰ τοιοούτων φρουρίων ἐρείπια ἐγνωρίσαμεν. Τὸ Κισσάριον τουρκιστὶ λέγεται Ἰσὰρ - βεϊλῆ, ἧτι τόπος φρουρίου.

Ἐπειδὴ κατὰ κόρον γίνεται λόγος εἰς τὸ φυλλάδιον τοῦ ἀειμνήστου Δρακοντίδου περὶ σπηλαίων λαξευμένων εἰς τὸν ὀγκώδη βράχον τοῦ φρουρίου, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς κατοικίαι τῶν γηγενῶν, ὑποχρεοῦμαι καὶ πάλιν νὰ τονίσω ὅτι ἡ λάξευσις τοσούτων σπηλαίων δὲν εἶχε σκοπὸν κατοικίας ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ σπήλαια ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐσχάτως ἤρχισαν χρησιμοποιούμενα ὑπὸ πτωχῶν κατοίκων μὲ προσθήκην τοίχου καὶ ἄλλων προφυλακτικῶν ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῶν ἀνέμων, ἀλλὰ ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ἀποθήκη διατηρήσεως τροφῶν καὶ ποσίμου ὕδατος, ἴσως καὶ διὰ προφύλαξιν ἐκ τῶν ἐκσφενδονιζομένων λίθων καὶ τόξων ἢ ἄλλων πολεμικῶν ὄπλων, τῶν καταφευγόντων εἰς ταῦτα ἀμάχων πληθυσμῶν. Εἶναι κατάδηλα τὰ σημεῖα ἐπὶ πάντων τῶν σπηλαίων τούτων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐτοποθετοῦντο δοκοὶ δρυῖνοι καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐκτίζοντο κατοικίαι ὠραῖαι, ὑψηλαί, εὐάεροι καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ὑγιεινότεραι.

Ὀνομασία Διδυμοτείχου.— Περὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ Διδυμοτείχου ἀρκετὰ ἐκδοχαὶ ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ δημοσιογραφικοὶ ἀγῶνες διεξήχθησαν, παρατάξεων ὑποστηριζουσῶν ἑκατέρωθεν τὰς ἀπόψεις τῆς μὲ τελικὸν συμπέρασμα ὅτι καλῶς καὶ λίαν προσφρῶς ἔλαβεν ἡ πόλις τὸ ὄνομα Διδυμοτείχου. Ὁ Γεωγράφος Μελέτιος, λέγει ὁ ἀειμνήστος Δρακοντίδης, μνημονεύει ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ του ὅτι πρὶν ἢ κληθῆ Διδυμοτείχον, ἐλέγετο Δύμη

ἡ Αἴμος. Καὶ ἐκφράζει τὴν εἰκασίαν ὅτι πιθανὸν νὰ προῆλθεν ἡ ὀνομασία ἐκ τῆς λέξεως ταύτης, ἥτοι τῆς Δύμης. Κάμων ὅμως λόγον περὶ τοῦ ἱστορικοῦ Βιλλαρδουίνου, ὅστις ὁμολογεῖ ὅτι οἱ κάτοικοι Διδυμοτείχου κατὰ τὴν Δ' σταυροφορίαν ἀπέσφαξαν πᾶσαν τὴν ἐκ 1000 ἀτόμων φρουρὰν τῶν Φράγκων ἔγιναν κύριοι τῆς πόλεως, ἐπειδὴ ὀνομάζει τὴν πόλιν *Dimos* ἢ *Dimos* ἀμφιβάλλει ἂν ὄντως ἐκ τῶν λέξεων τούτων προῆλθεν ἡ ὀνομασία Διδυμοτείχου, διότι τὰ ὀνόματα ταῦτα εἶναι ἀπλᾶ καὶ ἄνευ διπλασιασμοῦ. *Di-Dimos*. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ, ὄντος ἀκόμη ἐν ζωῇ τοῦ ἀειμνήστου Δρακοντίδου, διεφωνήσαμεν καθ' ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν μία λέξις ἑλληνικὴ νὰ προφερθῇ καὶ λατινιστὶ ἢ γαλλιστὶ ἀπαραλλάκτως, διότι ἡ γαλλικὴ ἴσως νὰ μὴν ἔχη ἀναδιπλασιασμούς, διότι ἡ προφορὰ εἰς ξένην γλῶσσαν τῆς ἑλληνικῆς εἶναι δύσκολος καὶ προὔτάξαμεν τὴν λέξιν Ἀδριανούπολις ἔχουσαν 6 συλλαβὰς καὶ οἱ Γάλλοι ὀνόμαζον *Adriopole* μὲ 4 συλλαβὰς. Εἶχομεν δὲ τὴν γαλλικὴν ἑταιρίαν σιδηροδρόμων, ἥτις ὀνόμαζε τὸ Διδυμοτείχον *Demotica* τὴν δὲ Τουρκίαν, ἡ ὅποια ἔγραφε τὴν πόλιν *Dimosoca* ἐξ οὗ προῆλθεν καὶ ἡ ἀνόητος καὶ ἀστήρικτος ἐκεῖνη γνώμη τοῦ Ἐβλιγιά Τσελεμπῆ περὶ προελεύσεως τοῦ ὀνόματος Διδυμοτείχου ἐκ τοῦ Δήμου καὶ Δούκα!!!

Εἰς πολλὰ ἱστορικὰ σημεῖα Βυζαντινῆς ἐποχῆς βλέπομεν τὸ Διδυμοτείχον γεγραμμένον μὲ οἱ. Δὲν ἔχει σημασίαν ἂν ὀρθογραφικῶς δὲν ἐσταθῇ μὲ οἱ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐλέγτο Διδυμοτείχον ὁποιονδήποτε καὶ ἂν εἶχε γραμματικὸν καὶ ὀρθογραφικὸν τύπον. Τὸ ὄνομα Διδυμοτείχον ἀναμφισβητήτως προῆλθεν ἐκ τοῦ Δίδυμον—τείχος. Καὶ πράγματι. Μία ἐπίσκεψις ἐπὶ τοῦ φρουρίου πείθει τὸν πλέον δύστροπον συζητητὴν ὅτι ἡ πόλις προφανῶς ὀνομάσθη Διδυμοτείχον διότι ἀπὸ τοῦ ἀποκρήμνου βράχου τῆς βορείας πλευρᾶς τοῦ φρουρίου μέχρι τοῦ ἐξαγωνικοῦ πύργου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἀπόστασις ἀρκετὴ περὶ τὰ 500 μέτρα, εἶναι ἀκόμη κατάδηλα τὰ διπλᾶ τείχη τοῦ τοιῆως τούτου, ὅστις ἔχων τὸ ἔδαφος ἐπικλινές καὶ ὀπωσδήποτε προσιτὸν ἐπέβαλε τὴν ἀνέγερσιν διπλῶν τειχῶν τοῦ ἐνὸς χαμηλοῦ ὡς ἐρείσματος καὶ τοῦ δευτέρου, κυρίως τείχους, ὕψηλοῦ, ἀπέχοντος 5—6 μέτρα τοῦ πρώτου. Ὅπως εἶπομεν εἰς ἕτερον σημεῖον τῆς παρουσίας τὸ δίδυμον, ὅπερ ἐδῶ σημαίνει διπλοῦν=διπλάρικα παιδιὰ ὅπως λέγονται ἐδῶ τὰ δίδυμα, δὲν ἐπεξετάθη περαιτέρω, διότι ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους δὲν ἀπῆτει τοῦτο, πλὴν σημείων τινῶν θεωρηθέντων τότε ἐπισφαλῶν λόγῳ ρωγμῶν τοῦ βράχου. Τοιαῦτα τμήματα τοῦ μικροῦ τείχους ὑπάρχοντες εἰς τὴν νότιον καὶ δυτικὴν πλευρὰν τοῦ τείχους. Ἀποροῦμεν ὅμως, διατὶ ὁ ἀειμνήστος Δρακοντίδης δὲν ἀπεδέχθη τὴν προέλευσιν ταύτην τοῦ ὀνόματος Διδυμοτείχου καὶ δὲν ἠκολούθησε τὴν ἐρμηνεῖαν ταύτην, ἥτις εἶναι κραυγαλέα, λέξας ὅτι δὲν βλέπει τὰ διπλᾶ τείχη καὶ ὅτι οἱ ἔχοντες τὴν γνώμην ταύτην τῶν διδύμων τειχῶν δὲν ἀποδεικνύουσιν αὐτήν. Προβάλ-

λων διαρκῶς τὸ «πᾶν διπλοῦν δὲν εἶναι δίδυμον» ἠμφισβήτητι τὴν προέλευσιν τοῦ ὀνόματος καὶ ἀφῆκε τὸ θέμα ἀνεξάντλητον δι' αὐτόν, ἵνα ἐγκύψῃ εἰς περισσοτέρας μελέτας ἐπ' αὐτοῦ, ὅπερ δὲν κατώρθωσε διότι προώρως ἐκόπη τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του.

Ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ Διδυμοτείχου.— Τὸ Διδυμοτείχον κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ὑπῆρξεν ἰσχυρότατον προπύργιον τῆς Αὐτοκρατορίας, λόγῳ τῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκετο καὶ λόγῳ τῆς ὀχυρότητός του ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς πρὸς Κων)πολιν ἀγούσης. Ἐβασίλευσαν ἐν τῇ πόλει ταῦτη ἀρχετοὶ Αὐτοκράτορες καὶ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τῆς Αὐτοκρατορίας. Διεδραματίσθησαν πολλὰ πολεμικὰ γεγονότα, τὰ ὅποια ἐκάλυπεν ὁ πέπλος τῆς λήθης δυστυχῶς. Ὀλίγα τινὰ σποραδικῶς ἀναγράφονται εἰς διάφορα συγγράμματα ἐνῶ ταῦτα ἠδύναντο νὰ ἀποτελέσωσι τόμον ὀλόκληρον ἱστορικοῦ, πολεμικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιεχομένου τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἦκμαζε, μέχρι τῆς καταλήψεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1361. Ἐσχάτως ἐπεχείρησαν πολλοὶ νὰ συλλέξουν ὕλικὸν ἱστορικὸν τοῦ τόπου αὐτοῦ, εἰς δὲ τούτων ὁ κ. Γ. Εὐθυμίου, ὅστις ἐγκύψας περισσότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου ἀνέσυρεν εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἱστορικὰ γεγονότα τραγῆς σημασίας καὶ ἀναμφισβητήτου πραγματικότητος. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ μου ὅπως ταῦτα καὶ ἄλλα πολλὰ διαφόρων πηγῶν καταστοῦν κτῆμα τῶν πατριωτῶν μου ἤχθην εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ παραθέσω ταῦτα εἰς τὴν παροῦσαν συλλογὴν ἵνα μὴ ᾤσιν ἄμοιροι τῆς ἱστορίας τοῦ τόπου των. Ὡς εἶδομεν εἰς ἕτερον σημεῖον τῆς παρουσίας ἐν Διδυμοτείχῳ ἐγενήθη ὁ σπανίας στρατηγικῆς ἱκανότητος καὶ ἀδαμάστου, συνετοῦ ὅμως, χαρακτήρος Ἰωάννης Δούκας Βατάσης, ὁ ὁποῖος ἐνυμφεῦθη τὴν θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου Α' Λασκάρως Ἐιρήνην καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἔγινε Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννης Γ'.

Τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ κατὰ τῶν Φράγκων καὶ ἄλλων ἀλλοφύλων περιεγράψαμεν καὶ περιττεύει νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐκτενῶς. Ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου ἔγιναν φοβεραὶ ἐπιδρομαὶ Κομάνων κατὰ τῆς Θράκης, οἵτινες ἐλεεινῶς ἐδήωσαν τὴν χώραν. Οὗτοι ἐπολιόρχησαν καὶ τὸ Διδυμοτείχον χωρὶς νὰ κατορθώσωσι νὰ κυριεύσουν αὐτὸ λόγῳ τῆς ὀχυρότητός του, πλὴν κατέκαυσαν τὴν ἔξω τοῦ φρουρίου πόλιν ἐντελῶς. Πρὸς καταδίωξιν τούτων ἐπῆλθεν ὁ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Βατάση Θεόδωρος Β' Λάσκαρης (1254—1258) καὶ παρέμεινεν εἰς Διδυμοτείχον ὡς πρῶτον σταθμὸν καὶ ὀρμητήριον τῶν Βυζαντινῶν πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐπιδρομῶν βαρβάρων. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἔδραν τῆς Αὐτοκρατορίας του καὶ πάλιν εἰσώρμησαν Βούλγαροι τῶρα καὶ Κομάνοι εἰς Θράκην, πολιορκήσαντες καὶ τὸ Διδυμοτείχον, τὸ ὁποῖον καὶ πάλιν δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν λόγῳ τοῦ ὀχυροῦ φρουρίου του ἀλλὰ καὶ πάλιν κατέστρεψαν εἰς τὸ παντελὲς τὰ πέριξ χωρία καὶ τὴν ἔξω τοῦ φρουρίου

ἀνοικοδομηθεῖσαν πόλιν. Τὰ τῆς πολιορκίας ταύτης ἔχομεν ἀναπτύξει εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς πανηγύρεως τῆς Πεντηκοστῆς. Τὸ Διδυμότειχον διεδραμάτισε καὶ σπουδαῖον ρόλον εἰς τὰς διενέξεις τὰς δυναστικάς, τὰς μεταξὺ Ἀνδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Γ΄ Παλαιολόγου καθὼς καὶ μεταξὺ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ καὶ τῆς Βασιλομήτορος Εἰρήνης μητρὸς τοῦ ἀηλίκου Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ε΄ τοῦ Παλαιολόγου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τὸ Διδυμότειχον ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ Κράτους τοῦ Ἀνδρονίκου Γ΄ καὶ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ. Εἰς τὸ διάστημα τοῦτο κυριολεκτικῆ ἀναστάσις εἶχε γίνει εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν αὐτήν, ἥτις ἔχει ὡς ἑξῆς:

1) Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου 1261—1282 ἀνεκτίθη ἡ Κων)πολις ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ υἱὸς του Ἀνδρόνικος Β΄ Παλαιολόγος. Ὁ Ἀνδρόνικος δύο φορὰς ἐνυμφεύθη. Ἡ πρώτη σύζυγός του ἦτο θυγάτηρ τοῦ Οὐγγρου βασιλέως, Ἄννα. Ἡ δὲ δευτέρα ἦτο ἡ ἀδελφὴ τοῦ Μαρκησίου Μομφερατικοῦ, Εἰρήνη. Ὁ Ἀνδρόνικος Β΄ προσέλαβεν ὡς συμβασιλέα τῷ 1295 τὸν Μιχαὴλ Θ΄ υἱὸν του, ὅστις ἀπέθανε τὸ 1320. Ὁ Μιχαὴλ Θ΄ εἶχε σύζυγον τὴν Ἀρμενίαν πριγκήπισσαν Ξενίαν ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ Ἀνδρόνικος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιχαὴλ Θ΄ ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Β΄ ἠθέλησε νὰ ἀναδείξῃ συμβασιλέα τὸν ἐκ τοῦ υἱοῦ του Κων)νου ἑγγονόν του Μιχαὴλ Καθαρόν. Ἄλλ' ὁ ἐκ τοῦ Μιχαὴλ Θ΄ ἑγγονός του Ἀνδρόνικος ἐπανεστάτησε ἐναντίον τοῦ πάππου του. Οὕτως ἐσηματίσθη ἰσχυρὸν κόμμα ἐναντίον τοῦ Ἀνδρονίκου Β΄ καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ κόμματος ἦτο ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός. Ἐπειδὴ ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἐθεωρήθη ὑπαίτιος τοῦ φόνου τοῦ ἀδελφοῦ του, φεύγων τὴν ὁργὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β΄ ἦλθε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Διδυμότειχον τὸ ὅποιον ἔκαμε ὀρμητήριον τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τοῦ πάππου του. Ἐχὼν ἔδραν τὸ Διδυμότειχον ἠθέλησε νὰ ἀποσπᾷ ὁλόκληρον τὴν Θράκην εἰς τὴν κυριαρχίαν του. Ἄλλ' ἡ Θράκη τότε ἦτο τὸ κύριον στήριγμα τῆς Βυζαντινῆς ἐν Κων)πόλει Αὐτοκρατορίας. Ἡ μικρὰ Ἀσία εἶχε κατακλυσθῆ ἀπὸ Σελτζούκους καὶ Ὀθωμανοὺς Τούρκους.

Ἀφοῦ ἐσημάτισε στρατὸν ἀπεφάσισε δι' ἐκστρατείας νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὰς πόλεις τῆς Θράκης, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πισταὶ εἰς τὸν Ἀνδρόνικον τὸν Β΄. Ἀντιβασιλέα ὥρισεν εἰς Διδυμότειχον τὴν θεῖαν του Θεοδώραν καὶ τρόπον τινὰ στρατηγὸν καὶ ἡγήτορα τῆς ὅλης ἀποστάσεως καὶ πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως εἶχε τὸν Δομέστιχον, Ἰωάννην Καντακουζηνόν. Ἡ ἐκστρατεία δὲν εἶχεν οὐδὲν ἀποτέλεσμα καὶ ὁ Ἀνδρόνικος ἐπέστρεψεν εἰς Διδυμότειχον καὶ διέλυσε τὸν στρατὸν του. Ἐκεῖ κατελήφθη ὑπὸ νόσου προφανῶς ἐκ κρυολογημάτων. Τὴν ἀνοιξιν ὁ Ἀνδρόνικος ἐπεχείρησεν

ἄλλην ἐκστρατείαν καὶ ἐκ Διδυμοτείχου ἦλθεν εἰς Ἄπρω καὶ Γαρέλλαν. Κατέλαβε τὴν Ἄπρω, παρεδόθη καὶ ἡ Γαρέλλα, ὡς καὶ οἱ Σάκκοι τῆς περιουχῆς Ροδόπης. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ δύο κόμματα ἔλαβον διαστάσεις καὶ ἐπεξετάθη τὸ κόμμα τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Νέου καὶ εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὅπου ἔγινε στάσις καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ νέου Ἀνδρονίκου συνέλαβον τὸν Δεσπότην Θεσσαλονίκης Κων)νον, τὸν ὁποῖον μετήγαγε δι' ἀπεσταλμένων του ὁ Ἀνδρόνικος εἰς Διδυμότειχον ὅπου τὸν ἐφυλάκισε.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως ὁ Ἀνδρόνικος συνεμάχησε μετὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ἐβάδιζον ἐναντίον τοῦ νέου Ἀνδρονίκου. Ἐκ τῶν ὑπέρτερων, φαίνεται, κατενόησαν ἀμφότεροι οἱ Ἀνδρόνικοι τὸ μέγα των σφάλμα νὰ ἐπιτρέπουν τοὺς νέους ἐχθροὺς τῆς Αὐτοκρατορίας νὰ ἀναμυγνύονται καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῆς, συνεφιλιώθησαν πάππος καὶ ἐγγονὸς καὶ ὁ πρῶτος ἀνεγνώρισεν ὡς συμβασιλέα τὸν Ἀνδρόνικον, ὡς Ἀνδρόνικον Γ'. Ἀφοῦ δὲ συνέταξαν ἔγγραφον συμφωνίαν ὁ Ἀνδρόνικος Γ' παρεχώρησε εἰς τὸν πάππον του ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἐνιαίαν Αὐτοκρατορίαν τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένας χώρας καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Διδυμότειχον ὅπου ἦτο ἡ σύζυγός του Εἰρήνη γερμανικῆς καταγωγῆς καὶ ἦτις ἀπέθανε χωρὶς νὰ τεκνοποιήσῃ. Ἐν Διδυμοτείχῳ ἀκόμη εὐρισκομένου τοῦ Ἀνδρονίκου, οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὸν Γεώργιον Τερτερῆν κατέλαβον καὶ κατέστρεψαν τὴν Φιλιππούπολιν καὶ κατήρχοντο πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, Βῆραν (Φέρρας) καὶ Τραϊανούπολιν. Ὁ νέος Ἀνδρόνικος ἦλθε μετὰ τοῦ στρατοῦ του πρὸς προάσπισιν τῆς πάλεως Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐνῶν ἐπέστρεψεν εἰς Διδυμότειχον μὲ ὀλίγον στρατὸν συνητητήη μετὰ τῶν Βουλγάρων πλησίον τοῦ χωρίου Προμοσοῦλου καὶ συναφθείσης μάχης κατενίκησε τοὺς Βουλγάρους, κομίζων τὰ λάφυρα εἰς Διδυμότειχον.

Ἀφοῦ ἀπέθανεν ἡ Εἰρήνη τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' οὗτος συνεξεύχθη τὴν Ἄνναν τῆς Σαβοΐας καὶ ὅτε μετὰ τὸν γάμον ἤρχετο εἰς Διδυμότειχον συνεπλάκη μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἐπληρώθη εἰς τὸν πόδα. Ἡ συμφιλιώσις τῶν 2 Ἀνδρονίκων ὀλίγον διήρκεσεν. Ἐξέσπασε πάλιν ἡ διαμάχη καὶ πάλιν τότε τὸ Διδυμότειχον πιστὸν εἰς τὸν Ἀνδρόνικον ἔγινε πρωτεύουσα καὶ ὀρημητήριον τῶν ἐπιχειρήσεών του. Συνήθροισε στρατεύματα καὶ ἀντεπαρετάχθη κατὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ἀφίσας εἰς Διδυμότειχον τὴν νέαν σύζυγόν του Ἄνναν καὶ τὴν θείαν του Θεοδώραν μητέρα τοῦ Ἰ. Καντακουζηνοῦ. Ἐκ Διδυμοτείχου ἐπορεύθη πρὸς Μακεδονίαν καὶ ἔφθασε μέχρι Καστορίας καὶ ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ τῆς διοικήσεως τῆς Μακεδονίας καὶ δὴ Θεσσαλονίκης ἐπέστρεψεν εἰς Διδυμότειχον. Τέλος ἐκτραγέντος πολέμου ἐνίκησεν ὁ Ἀνδρόνικος Γ' καὶ κατέλαβε τὴν Κων)πολιν ἐξαναγκάσας τὸν πάππον του νὰ παραιτηθῆ καὶ νὰ περιβληθῆ τὸ μοναχικὸν σχῆμα 1328. Ὁ πάππος του οὗτος ἀπέθανε τὸ 1332 καὶ οὕτως ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἔγινε κύριος τῆς ὅλης Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τῆς καταλήψεως τοῦ θρόνου τὸν ἐμέθυσε καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἐπιρροπῆς

εἰς διασεδάσεις καὶ τὰ κυνήγια περισσότερον χρόνον καταναλίσκων εἰς αὐτὰ παρὰ εἰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους, ἔγινεν οὐσιαστικῶς κύριος τῆς Κυβερνήσεως ὁ Ι. Καντακουζηνός, ἀναλαβὼν ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους. Παρ' ὅλα ὅμως ταῦτα ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἐκστρατεύει κατὰ τῶν Βουλγάρων εἰσβαλόντων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μιχαὴλ εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐξεδίωξεν ἐκεῖθεν αὐτοὺς καὶ κατήλθεν εἰς Διδυμότειχον παλαιὸν ὄρμητήριόν του καὶ πρωτεύουσαν τοῦ χωριστοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε ἀποστατήσας ἐκ τοῦ πάππου του καὶ ἀσθενήσας ἐν Διδυμοβαρέως ἀπέθανε τὸ 1341. Ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἀπέκτησεν ἐκ τῆς Ἄννης δευτέρας συζύγου του υἱὸν τὸν Ἰωάννην Ε', ὅστις διεδέχθη τὸν πατέρα του ἐνδεκαετῆς ὢν καὶ ἐπετροπεύετο ἀπὸ τὸν παρακοιμώμενον Ἀπόκαυκον καὶ τὴν μητέρα του. Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, παρεμερίσθη καὶ τὰ σχέδια τὰ ὁποῖα ὠνειρεύετο ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ Ἀνδρονίκου Ζ' ἀπέτυχον, περὶ καταλήψεως τῆς ἀρχῆς. Εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὅμως, ἐὰν ἤθελε κινήθῃ πρὸς τὴν φιλοδοξίαν του αὐτήν, ἀνθρώπους ἰσχυροὺς ἦτοι: Ἀπόκαυκον, Πατριάρχην Καλῆκαν κλπ. Ἐναντίον του ἐστράφησαν, ἀφοῦ διέγνωσαν τὰς διαθέσεις του, ἡ μήτηρ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, Ἄννα τῆς Σαβοΐας. Ἦτο ἐπομένως μοιραῖον νὰ ἐκραγῇ νέος ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τῶν ἀνωτέρω ἀντιπάλων του καὶ εἰς τὸν ἐμφύλιον τοῦτον σπαραγμὸν ξένοι λαοί, δι' ἴδιον αὐτῶν συμφέρον, ἐτάσσοντο ἄλλοτε ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς καὶ ἄλλοτε ὑπὲρ τοῦ ἄλλου μὲ σκοπὸν ἐξασθενήσεως ἀμφοτέρων. Σέρβοι, Βούλγαροι, Σελτζούκοι, Τούρκοι ἀνεμείχθησαν πρὸς διάβρωσιν τῆς Β. Αὐτοκρατορίας. Ἀντιληφθεὶς ὁ Καντακουζηνός ὅτι τὰ πνεύματα ἦσαν ἐναντίον του καὶ ἵνα διαλύσῃ πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ὑπόνοιαν, παρεσκεύασε στόλον νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Θράκην καὶ ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἀπόκαυκον καὶ ἤρχισε συλλέγων στρατόν. Ὁρμητήριόν του εἶχε τὸ Διδυμότειχον ὅπως εἶχε καὶ ὁ Ἀνδρόνικος Γ'. Κατενίκησε τοὺς Τούρκους, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, εἰς τὴν χερσόνησον Καλλιπόλεως, Ἐνῶ ὅμως διέμενεν εἰς Διδυμότειχον ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελλοντικὴν ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων λαμβάνει δι' ἀπεσταλμένων ἐκ Κων)πόλεως εἰδήσεις τῆς βασιλείας Ἄννης ὅτι αὕτη ἐκήρυξε πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Δὲν ἐπίστευσεν εἰς τὰς ἀγγελίας καὶ ἔστειλεν ἀπεσταλμένους νὰ διαπιστώσουν ἂν πράγματι ὅσα ἠγγέλθησαν ἦσαν ἀληθῆ. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἔφθασαν εἰς Σηλυβρίαν, συνελήφθησαν ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ Ἀποκαύκου καὶ ἐφυλακίσθησαν. Ὁ Καντακουζηνός ἐκηρύχθη ἐχθρὸς τοῦ Κράτους καὶ ἐπὶ πλέον ἐστάλησαν βασιλικά γράμματα εἰς ὅλας τὰς πόλεις νὰ μὴ γίνηται δεκτὸς παρ' αὐτῶν. Κατόπιν τούτων οἱ περὶ τὸν Καντακουζηνὸν συνεβούλευσαν αὐτὸν νὰ στεφθῇ αὐτοκράτωρ, πρᾶγμα ὅπερ ἤθελε καὶ αὐτὸς καὶ τὸ ἀπεδέχθη. Κατὰ τὴν στέφιν τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου ἦσαν παρόντες οἱ ἀδελφοὶ τῆς συζύγου

του Ειρήνης Ἰωάννης καὶ Μιχαήλ. Τὰ παιδιὰ τοῦ Ἀνδρονίκου Ἀσάνη, πενθεροῦ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὁ ὁποῖος εὗρίσκετο εἰς Κων)πολιν μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἀποκαύκου καὶ ὄχι τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὁ ἀνεψιὸς του Ἰωάννης Ἄγγελος καὶ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς του Ματθαῖος, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατηγός. Τὰ παιδιὰ τοῦ Ἀνδρονίκου Ἀσάνη ἦσαν φυλακισμένα εἰς τὸ φρούριον Βήρας (Φερῶν) ἀπλευθέρωσε δὲ αὐτὰ ὁ Καντακουζηνός καὶ ἐκάλεσε νὰ παραστοῦν εἰς τὴν στέψιν.

Τὰ βασιλικά ἐνδύματα τοῦ Καντακουζηνοῦ ἔγιναν ἐν Διδυμοτείχῳ διότι εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπως εἶπομεν ἀλλαχοῦ, ἤκμαζεν ἡ χρυσοχοϊκή, συνεχισθεῖσα μέχρι καὶ Τουρκοκρατίας, οἱ δὲ χρυσοχοὶ ἀποτελέσαντες ἰδιαιτέραν συνοικίαν ἦσαν διαπρεπεῖς καὶ ὁ ἀριθμὸς των ἔφθανε ἄνω τῶν 50 ἔκτος τῶν τσιρακίων καὶ καλφάδων αὐτῶν. Ἐπίσης τὰ ὑποδήματα αὐτοῦ ἔγιναν καὶ αὐτὰ ἐν Διδυμοτείχῳ καὶ προσηρμόσθησαν εἰς τοὺς πόδας του ὑπὸ τοῦ πλησιεστέρου συγγενοῦς του τὸ ἓν καὶ τὸ ἕτερον ὑπὸ τοῦ ἐπιφανεστέρου στρατηγοῦ αὐτοῦ. Ἐκτοτε τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπεκράτησε καὶ τώρα ἀκόμη τὰ ὑποδήματα τῆς νύμφης προσαρμόζονται ὑπὸ πλησιεστέρου συγγενοῦς ἢ καὶ ἀδελφοῦ αὐτῆς. Ὁ μὲν κ. Εὐθυμίου γράφει ὅτι ἡ στέψις ἔγινεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀυτοκράτορος παλαιᾷ μητροπόλει καὶ ὅτι ἔπειτα μετέβη εἰς τὸν ναὸν τὸν τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Γεωργίου Παλαιοκαστρίτου. Ἄλλοι πάλιν ὅτι ἐξεκίνησε πρὸς στέψιν ἐκ τῶν οἰκημάτων τοῦ ναοῦ καὶ ὅτι ἡ στέψις ἔγινεν ἐντὸς τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἀφοῦ ἐν πομπῇ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ συνοδεία του ἐφιπποὶ μετέβησαν εἰς τὸν ναόν, τοῦ πλήθους ὄντος κατὰ μῆκος παρατεταγμένου καὶ ἐπευφημοῦντος τὴν ὥραν τῆς διελεύσεως τῆς πομπῆς καθ' ἣν συνέπεσαν οἱ κάτοικοι νὰ θυσιάξουν ἔμπροσθεν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἀγίου Δημητρίου τὴν 26ην Ὀκτωβρίου ἡμέραν τῆς μνήμης του. Ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι ἡ στέψις ἔγινεν ὑπὸ τοῦ ἰδίου δι' ἰδίων του χειρῶν ἐπιθέσαντος τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ ὅτι ὁ βασιλικὸς Σάκκος ἔγινε στενωτέρος ἀπὸ ὅσον ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς κακὸς οἰωνός.

Ἐκ τῆς τελετῆς φαίνεται ὅτι ἦτο ἀπὸν ὁ Μητροπολίτης, διότι ἀπουσίαζεν εἰς Κων)πολιν ὡς συνοδικὸς ἢ ἀντίθετος ὢν τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Καντακουζηνοῦ δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς παρανομίαν καὶ ἀποστασίαν. Ὡς τότε Μητροπολίτης φέρεται ὁ Ἰλαρίων ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου καταλόγου τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερατευσάντων Μητροπολιτῶν ἐν τῷ καταλόγῳ δὲ τούτῳ κατὰ πολλὰ διαστήματα φέρεται ἡ Μητροπολις χηρεύουσα τόσον κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐκ λόγων, ἴσως πολιτικῶν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν διαδεχθεῖσαν Τουρκοκρατίαν ἐκ λόγων καταδυναστεύσεως τοῦ λαοῦ ὑπὸ τοῦ δυνάστου.

Ὁ κατάλογος οὗτος κατηρτίσθη μερίμνη τοῦ ἀειμνήστου Μητροπο-

λίτου Φιλαρέτου Βαφείδου («Θρακικά» τόμος 36ος σ. 15) εξαχθείς ἐκ τῶν κωδίκων τοῦ Πατριαρχείου Κων)πόλεως, καὶ ἔχει οὕτω:

	Ἔτος		Ἔτος
Νικηφόρος	879	Νεόφυτος	1687
Γεώργιος	1232	Νεκτάριος	1689
Ἰωάννης	1260—1272	Ἱερεμίας	1692—1698
Μακάριος	1285	Νεκτάριος	1702—1746
Ἀνόνημος	1304—1315	Παΐσιος	1703
Θεόδουλος	1315—1329	Ἰωακείμ	1708—1714
Ἰλαρίων	1340	Νεόφυτος	1720
Ἀνόνημος	1340—1345	Μισαήλ	1723
Θεόκλητος	1347—1351	Παΐσιος	1727
Μακάριος	1393—1394	Μισαήλ	1727—1739
Σωφρόνιος	1565	Αὐξέντιος	1744—1757
Ματθαῖος ἢ Μακάριος	1580	Ἀλέξιος	1746
Παφνούτιος	1584, 1587, 1590, 1597	Νεόφυτος	1757
Ματθαῖος	1591	Μεθόδιος	1764
Ἰωάσαφ	1596	Παΐσιος	1779—1803
Σωφρόνιος	1601	Ἱερόθεος	1798
Ἰωάσαφ	1605—1606	Ζαχαρίας	1801—1806
Δανιήλ	1606, 1608	Παΐσιος	1803
Ἰωάσαφ	1611—1613	Μελέτιος	1803—1814
Ἄνθιμος	1614	Ἄνθιμος	1814—1821
Δανιήλ	1616	Καλλίνικος	1821—1835
Ἄνθιμος	1620	Ἀδέρκιος	1835—1841
Παρθένιος	1620	Βησαρίων	1841—1847
Λαυρέντιος	1621	Μελέτιος	1847—1849
Ἄνθιμος	1621—1631	Διονύσιος	1853—1855—1859— 1860
Λαυρέντιος	1631—1633	Μελέτιος	1849—1860
Δανιήλ	1633	Μελέτιος ἕτερος	1860—1868
Ἀνανίας	1635	Διονύσιος	1868—1873
Διονύσιος	1636	Σωφρόνιος	1873—1874
Δανιήλ	1638—1639	Μελέτιος	1874—1877
Κλήμης	1641	Σωφρόνιος	1877—1878
Ἰάκωβος	1645	Μεθόδιος	1878—1893
Κλήμης	1646—1650	Φιλόθεος	1893—1896
Ἰάκωβος	1651—1669	Κων)τῖνος	1896—1899
Νεόφυτος	1672	Φιλάρετος	1899—1928
Γρηγόριος	1672, 1683, 1684—94	Ἰωακείμ	1928—1955
Νεκτάριος	1679	Κων)νος	γῶν

Μετά τὴν ἀνακήρυξίν του ὡς Ἀυτοκράτορος οἱ ἐν Κων)πόλει ἔστειλαν κατ' αὐτοῦ τὸν πενθερόν του Ἀνδρόνικον Κομνηνόν. Λόγῳ ὅμως τοῦ χειμῶνος δὲν ἐπετράπησαν ἐπιχειρήσεις. Εἰς τὴν διαμάχην τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ Ἰωάννου τοῦ Ε' διὰ τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ ἀνemiχθησαν ὅλαι αἱ πόλεις Θράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας καὶ ἐνῶ ὁ λαὸς τῶν πόλεων ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Ἰωάννου Ε' τὸ πλεῖστον, οἱ ἄρχοντες τῶν πόλεων ὑπὲρ τοῦ Καντακουζηνοῦ. Αἱ ἀλλεπάλληλοι στάσεις ἐπέφερον μεγάλας καταστροφὰς διότι ὁ λαὸς τῶν πόλεων καθ' ἑκάστην ἐξεγείρετο καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου δεινὰ εἶναι ἀνεπανόρθωτα. Καὶ τὸ Διδυμότειχον ἐστασίασεν ὅταν ὁ Καντακουζηνὸς εὕρισκετο εἰς Βῆραν (Φέφρας) πολιορκῶν τὸ φρούριον καὶ ἔγινε κύριος αὐτοῦ διὰ τῆς προσχωρήσεως τοῦ φρουράρχου Ἰωάννου Βατάτση μὲ ὀλίγους στρατιώτας. Ἐξ ἄλλου ὁ Ἀπόκαυκος καταλαβὼν τὴν Αἴνον εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Ἐβρου ἔστειλε γράμματα εἰς Διδυμότειχον καλῶν τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ νὰ ὑποταχθοῦν καὶ κατέλθωσιν εἰς Αἴνον. Εἰς τὸ Διδυμότειχον παρέμενε ἡ σύζυγος τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῆς Ἰωάννης Ἀσάνης. Ὁ Ἰωάννης Βατάτσης ἦτο δομῆστιχος τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ε' Παλαιολόγου καὶ εἶχε προσχωρήσει εἰς τὸν Καντακουζηνόν. Πρὶν ἢ κατέλθουν οἱ στασιασάντες εἰς Αἴνον τῇ προσκλήσει τοῦ Ἀποκαύκου, οὗτος ἐξεκίνησε διὰ Διδυμότειχον, τὸ ὅποιον καὶ ἐπολιόρκησε ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ ἐκπορθῆσῃ λόγῳ τῆς ὀχυρωσεῶς του. Μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐκπορθῆσῃ τὸ Διδυμότειχον ἐπανῆλθεν εἰς Κων)πολιν καὶ τὴν πολιορκίαν τοῦ Διδυμοτείχου ἀνέθεσε εἰς τὸν γαμβρόν του Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον. Ἡ θέσις τῶν Διδυμοτειχιτῶν ἦτο δεινὴ διότι κατοῖν τόσων πολιορκιῶν, ὡς νὰ μὴν ἔφθανον αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν ἀλλοφύλων, ἤρχισαν στερούμενοι τροφῶν. Εἶναι δὲ φυσικὸν ἐπόμενον εἰς τοιαύτας περιπτώσεις νὰ μένουν οἱ ἀγροὶ ἀκαλλιέργητοι καὶ πᾶσα ἐργασία πρὸς παραγωγὴν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων νὰ σταματᾷ. Τὸ κακὸν δὲ τώρα ἦτο ὅτι τὰ δεινὰ προήρχοντο ἐκ τῶν ἀδελφῶν των καὶ αἱ καταστροφαὶ ἐκ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν εἶναι ὀδυνηρότεραι. Ὁ Καντακουζηνὸς ἐπέδιδετο εἰς ἐπιχειρήσεις πρὸς ἐνσωμάτωσιν πόλεων Θράκης καὶ Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν πισταὶ εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ εἶπομεν ὅτι εἰς Διδυμότειχον παρέμενε ἡ σύζυγός του Εὐδοκίη μὲ ὀλίγους στρατηγούς. Καὶ ἐπειδὴ παρετείνετο ἡ ἀπουσία τοῦ Καντακουζηνοῦ ὁ δὲ στρατὸς ὁ κυβερνητικὸς ἐπολιόρκει στενώτερον τὸ Διδυμότειχον καὶ τὰ τρόφιμα ἤρχισαν νὰ μὴ ὑπάρχουν ἐξητήθη συμμαχία ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Βασιλέα τῶν Μυσῶν ἐπὶ πολλοῖς ἀνταλλάγμασι καὶ ὑποσχέσεσι. Ἡ συμμαχία αὕτη μετὰ τῶν Βουλγάρων κακοεξαγακτῆρισθη. Ὁ Καντακουζηνὸς ὅμως ἐδικαιολόγησεν ἐκ τῶν ὑστέρων τοὺς ἄρχοντας Διδυμοτείχου λέγων ὅτι ἦτο πολιτικὸς ἐλιγμὸς αὐτῶν πρὸς εὔρεσιν διεξόδου ἐκ τῆς καταστάσεως εἰς ἣν περιῆλθον. Οἱ Βούλγαροι πάλιν κατοῖν τῶν προτάσεων

τῶν ἐν Διδυμοτείχῳ ἀπεφάσισαν νὰ συμμαχήσουν μὲν εἶχον ὅμως βλέψεις καὶ πρόθεσιν νὰ καταλάβουν τὸ Διδυμότειχον καὶ μάλιστα, ἂν ὁ Καντακουζηνὸς ἐπέστρεφεν ἐκ τῶν ἐπιχειρήσεων σῶος νὰ ἐδολοφηνῆτο. Τοῦτο ἀντιληφθεῖσα ἡ Εἰρήνη ἐκάλεσε τοὺς Βουλγάρους νὰ ἀπέλθουν διότι δὲν εἶχε τὴν ἀνάγκην των. Οἱ Βούλγαροι ὅμως δοθείσης αὐτοῖς εὐκαιρίας καταλήψεως τῆς πόλεως δὲν ἠννόουν νὰ ἀπέλθουν καὶ διεμήνυσαν εἰς τοὺς ἐν Διδυμοτείχῳ ὅτι ἐμμένουν εἰς τὰ συμφωνηθέντα. Ἡ ἀπάντησις αὐτῆ τῶν Βουλγάρων ἐστενοχώρησε τοὺς ἐν Διδυμοτείχῳ διότι δὲν εἶχον ποῦ νὰ ἐλπίζουν βοηθείας καὶ ἡ κατάληψις τοῦ Διδυμοτείχου ἦτο ἄφευκτος. Εὐτυχῶς οἱ σύμμαχοι τοῦ Καντακουζηνοῦ Τούρκοι φθάσαντες ἐγγὺς τοῦ Διδυμοτείχου κατεπτόησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀπῆλθον ἄπρακτοι. Ἐπειδὴ ὁ Καντακουζηνὸς βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποσπάσῃ μεγάλας πόλεις μὲ τὸ μέρος του ὅπως τὴν Θεσσαλονίκην κτλ. ὁ δὲ σύμμαχός του τάχα, Στέφανος Ντουσάν τῆς Σερβίας δὲν ἦτο εἰλικρινῆς πρὸς αὐτὸν συμμαχῶν ἄλλοτε μὲ αὐτὸν καὶ ἄλλοτε μὲ τὸν Ἰωάννην Ε΄ ἤρχετο δὲ καὶ εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς Βουλγάρους συνεμάχησε μὲ τὸν ἡγεμόνα τῶν Τούρκων Ἀϊδινίου Ἀμούρ καὶ οὕτως ἐδόθη ἀφορμὴ εἰς τοὺς Τούρκους νὰ ἀναμιχθῶν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Αὐτοκρατορίας ἀλλὰ καὶ νὰ ἐγκατασταθῶν ὕστερον ἀπὸ ὀλίγον εἰς Θράκην. Πλὴν αὐτοῦ διὰ νὰ συσφίξῃ ἀκόμη περισσότερον τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς Τούρκους δὲν ἐδίστασε νὰ δώσῃ ὡς σύζυγον τὴν θυγατέραν του Θεοδώραν 13 ἐτῶν, εἰς τὸν Σουλτᾶνον Ὀρχάν 6ῶ ἐτῶν. Τοῦτο ἀπετέλεσε στίγμα τῆς πολιτικῆς τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἀπεμπόλησε καὶ ἐθνισμὸν καὶ θρησκείαν πρὸς κορεσμὸν τοῦ κομματικοῦ του πάθους καὶ ἱκανοποίησιν τῆς ἀρχομανίας καὶ φιλαργυρίας του. Καίτοι ἱστορικοὶ τινες δικαιολογοῦν τρόπον τινὰ τὴν πολιτικὴν του αὐτὴν ἐν τούτοις ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀνεκδιηγῆτου δὲν παύει ἀναγραφόμενος εἰς τὰς ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας. Ἐὰν διὰ τῆς πολιτικῆς του ταύτης ἐπέσπευσε τὴν κατάληψιν ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Θράκης ἢ ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι οὕτως ἢ ἄλλως οἱ Τούρκοι θὰ διήρχοντο εἰς Εὐρώπην ἦτο ἀληθές, ἡ πολιτεία τοῦ Καντακουζηνοῦ κατασπιλοῦται.

Ὅπως δὴποτε τὸ Διδυμότειχον εἶχε τὴν τύχην νὰ δεχθῆ ἐν Εὐρώπῃ πρῶτον τοὺς Τούρκους ὡς συμμάχους καὶ φιλοξενουμένους καὶ μετὰ τὴν φιλοξενίαν κατὰ τὴν ἀποχώρησίν των νὰ καταστρέφουν τὸ πᾶν ὁπόθεν διήρχοντο καὶ τελικῶς νὰ καταλάβουν τοῦτο. Ὅταν ὁ Καντακουζηνὸς ἐπανῆλθεν εἰς Διδυμότειχον ἐξεστράτευσεν πάλιν εἰς Θράκην καὶ μάλιστα ἔχων καὶ τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Ἀμούρ. Ὁ Ἀλέξιος πάλιν Ἀπόκαυκος μαθὼν ὅτι ἡ στρατιὰ τοῦ Ἀμούρ ἀνεχώρησεν ἐκ Θράκης ἀφίσας τμημα αὐτοῦ πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ Καντακουζηνοῦ, συμμαχήσας μετὰ τῶν Βουλγάρων ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Διδυμοτείχου μὲ πολυάριθμον στρατόν. Εἰς Διδυμότειχον ὑπῆρχεν ἀρχων ὁ ἀδελφὸς τῆς συζύγου του Εἰρήνης, Ἰωάννης Ἀσάν. Ὁ

Ἀπόκαυκος ἐπολιόρησε τὸ Πύθιον ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τοῦτο λόγῳ τῆς ὀχυρότητος αὐτοῦ. Καὶ τώρα ἀκόμη τὸ ὄχυρωμα τοῦ Πυθίου εἶναι ἐν καλῇ καταστάσει καὶ ἀπόρητον ἐθεωρεῖτο διὰ τὴν ἐποχὴν του. Μαζὺ μὲ τὸν Ἀπόκαυκον ἦτο καὶ ὁ πενθερὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ Ἀσάνης ἐνῶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀσάνης Ἰωάννης ἦτο εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ὁ πενθερὸς του ὅμως ἐπνίγη κολυμβῶν εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Ἐβρου παρὰ τὸ Πύθιον. Ἐπὶ 7 ἔτη διήρκεσεν ὁ ἐμφύλιος αὐτὸς πόλεμος Ἰωάννου Ε' καὶ Καντακουζηνοῦ. Τέλος οἱ διαμαχόμενοι συνεφιλιώθησαν ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ἀνεκηρύχθη συμβασιλεὺς καὶ ἐστέφθη τὸ 1347 δώσας σύζυγον πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν Ε' τὴν θυγατέρα του Ἑλένην. Ὁ Ἰωάννης ὁ Ε' ἀργότερον ἐπεσκέφθη δι' ὀλίγον τὸ Διδυμότειχον.

Μετ' οὐ πολὺ ἕτερον νέφος ἐπεσκίασε τὴν γαλήνην τῆς Αὐτοκρατορίας διότι ὁ υἱὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ Ματθαῖος ἀνακηρυχθεὶς συμβασιλεὺς τοῦ πατρὸς του καὶ ἔχων παράδειγμα τὸν πατέρα του καὶ Ἀνδρόνικον Παλαιολόγον ἐπανεστάτησε καὶ κατέλαβε τὸ Διδυμότειχον καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ πατὴρ του τότε ἔστειλε τὴν μητέρα του Εὐδότην, ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν υἱὸν της νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ τὸν πατέρα του. Αἱ ἀλλεπάλληλοι αὐταὶ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, τοὺς ὁποίους ἐδημιούργησεν ἡ ἀρχομανία καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς Αὐτοκρατόρων, μεγιστάνων καὶ στρατηγῶν, ἦτο ἐπόμενο νὰ ἐξαρθρῶσιν τὸ Κράτος εἰς βαθμὸν ἀποσυνθέσεως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη ἡ ἀσύνητος πολιτικὴ τῶν Ἀνδρονίκων καὶ τὸ ἀλλοπρόσαλλον τῆς Μακιαβελείου πολιτικῆς τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις ἀνθρώπος τῶν γραμμάτων καὶ ὀξύνους παρασυρθεὶς ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀρχομανίας δὲν ἐδίστασε καὶ συγγενικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἀγαρηνῶν νὰ συνάψῃ, περιήγαγον τὴν Αὐτοκρατορίαν, εἰς κατάστασιν πλήρους χρεωκοπίας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Ὁ Σουλτᾶνος Μουράτ παρὰ τὰς συνθήκας διεπεραιώθη εἰς Θράκην καὶ διὰ τῆς Καλλιπόλεως ἔφθασε πρὸ τοῦ Διδυμοτείχου, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρησε. Οἱ ἐν Διδυμοτείχῳ ἀντέστησαν γενναίως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολιτάρχου Μαργαρίτη, τοῦ Ματθαίου καταφυγόντος εἰς Ἀδριανούπολιν, καὶ εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ ἐστάθησαν ἀκλόνητοι. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πολιορκία διήρκει καὶ οὐδαμῶθεν οἱ πολιορκούμενοι ἀνέμενον βοήθειαν ἠναγκάσθησαν νὰ παραδώσωσι τὴν πόλιν εἰς τὸν ἐχθρὸν ἐπὶ τῷ ὄρω, ὅπως πλὴν τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ φρουράρχου νὰ μὴ εἰσέλθουν οἱ Τούρκοι ἐντὸς, τὸν ὁποῖον καὶ ἐτήρησαν μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Διδυμοτείχου μετὰ 558 ἔτη σκλαβιάς, εἴτε συνεπεῖς πρὸς τὰ συμπεφωνημένα εἴτε διότι ἡ νωχέλεια δὲν ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἀνέρχωνται τὴν ἀνωφέρειαν.

Οὕτω τὸ Διδυμότειχον κατέστη πρωτεύουσα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους ἐν Εὐρώπῃ ὅπου ὁ Σουλτᾶνος ἐπεσκεύασε πρῶτον τὰ τείχη, ἅτινα ὑπέστησαν βλάβας ἐκ τῆς πολυχρονίου πολιορκίας, ἔδρυσεν δημόσια τινα κτίρια,

Σχολεία, ὅπως καὶ τὴν ἀνωτέραν ἱερατικὴν Σχολὴν Μεδρσεῖ καὶ στρατιωτικὴν καὶ ἤρχισαν ἐνταῦθα αἱ προπαρασκευαί διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κων) πόλεως, ἀφοῦ μετὰ 4 περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Διδυμοτείχου κατέλαβε καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Κατὰ τὸ τετραετὲς τοῦτο διάστημα ἀπὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Διδυμοτείχου μέχρι τῆς τοιαύτης τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπῆρχε ἐκχειρία Βυζαντινῶν καὶ Τούρκων τὰ δὲ σύνορα εὐρίσκοντο ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ Ἑβρου ποταμοῦ μέχρι τοῦ χωρίου Χαλβατζῆ (Χελιδόνος) φρουρούμενα ὑπὸ τοῦ ἐπισήμου στρατηγοῦ αὐτοῦ Λαλασσαχίν ἢ Λαλαῖ πασᾶ ὀνομασθέντος ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ μέχρι σήμερον ὑπάρχει εἰς τὴν ὄροθετικὴν ἀνωτέρω γραμμὴν θέσις δασώδης ὀνομαζομένη Λαλαῖ πασᾶ καρουσού.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΝΑΚΑΣ

Δημοδιδάσκαλος

---

† ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

Ἐκ Σαμψακοβίου, συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος του

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον καὶ τὸ Σύγγραμμά του τὰ «Θρακικά» ἔχουν ἐπαι-
νέσει καὶ ἐξάρει τὸ ἔργον τοῦ Θεοδώρου Κιακίδου, τὴν νοσταλγίαν καὶ
ἀγάπην πρὸς τὴν γενέτειράν του Σαμψακοβὸν καὶ τὴν φανατικὴν του
προσῆλωσιν εἰς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν πατρίδα μας Θράκην. Τὰ «Θρακικά»
εἰς ὁλόκληρον τὸν 32ον τόμον των καὶ με συνέχειαν εἰς τοὺς ἐπακολουθή-
σαντας 33ον, 34ον καὶ παρόντα 37ον τόμους περιέλαβαν, ἀποκλειστικῶς
με δαπάνας καὶ φροντίδας των τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐργασίας τοῦ ἀειμνήστου
Θ. Κιακίδου «Ἱστορία Σαμψακοβίου καὶ τῶν πέριξ Ἑλληνικῶν Κοινοτή-
των». Τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὰς εὐχαριστίας του ὁ συγγραφεὺς ἐξέφρασε
πρὸς τὸ Θρακικὸν Κέντρον διὰ τῆς εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα καταχωρουμέ-
νης ἐπιστολῆς:

Ἀθήναι 6-3-1960

Πρὸς τὸ Σεβαστὸν Δ. Συμβούλιον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου

Ἐ ν τ α ὑ θ α

Θεωρῶ καθήκον μου ὅπως σὰς εὐχαριστήσω γιὰ τὴν τιμὴν ποῦ μοῦ ἐκάματε, νὰ δημοσιευθῇ τὸ πόνημά μου τῶν χαμένων πατρίδων μας καὶ κυρίως τῆς γενετήρας Σαμψακοσίου καὶ τῶν περιχώρων. Νομίζω ὅτι γι' αὐτὸ τὸ κομμάτι τῆς Ἀνατ. Θράκης, παρ' ὅλας τὰς ἰδικὰς σας προσπάθειάς καὶ παροτρύνσεις, μέχρι τῆς στιγμῆς δὲν ἐυδιεφέρθη κανεὶς νὰ γράψῃ τι, κι' ἔτσι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου συμπληρῶν ἓνα κενὸ ἱστορίας γι' αὐτὲς τίς πάλαι ποτε ἀκμάζουσες κωμοπόλεις καὶ χωρία. Ἦρχισα ἐργαζόμενος ἀπὸ τὸ 1915. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα ἐσπούδαζα στὴν Κωνσταντινούπολι. Στὰς παύσεις ἐπέστρεφα στὸ χωριὸ μου, καθ' ἣν στιγμὴν ἦλθε καὶ ὁ θαλῆς Ἀδριανουπόλεως Χατζῆ Ἀντὶλ μπέης (μισέλλην), ὅστις ἐφιλοξενήθη σπῆτι μας, τοῦ Δημάρχου τότε πατρός μου. Τὰ τῆς ἀνταμοιβῆς τῆς φιλοξενίας ἀναφέρω ἐν ἐκτάσει εἰς τὸ παρὸν πόνημά μου. Διακόψας τὰς σπουδὰς μου κινέλαβα εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν τὴν προστασίαν τῆς ὀμειλοῦς οἰκογενείας μου εἰς τόπους ἐξορίας. Πέντε χιλ. περίπου κατοίκους ἠρίθμει τότε ἡ γενέτειρά μου κι' ὅταν ἐπεστρέψαμεν τὸ 1919 στὸ προσκλητήριον τῆς Πατρίδος ἐμείναμε 1700! Ἐπέτυχε οὕτω τὸ ἐξοντωτικὸν πρόγραμμα τῶν Νεοτούρκων. Ὅλα αὐτὰ μὲ ὤθησαν νὰ κρατῶ ἡμερολόγιον ἐκ τοῦ ὁποίου, ἐν συνδυασμῶ, μὲ τὸ τοῦ συνεργάτου μου κ. Κ. Βουτσοπούλου καὶ ἄλλων πατριωτῶν μου καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν συνεκέντρωσα ὕλην ἀξίαν νομίζω δημοσιεύσεως, ἡ ὁποία ἐπιμεληθεῖσα καὶ συμπτυχθεῖσα καταλλήλως τόσον ὑπ' ἐμοῦ ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ σεβαστοῦ μου συμπατριώτου κ. Ν. Κωνσταντοπούλου, διατελέσαντος τότε Βουλευτοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ γνώστου ἐν λεπτομερείᾳ τῆς ἱστορίας τῶν ἀναφερομένων μερῶν, εὐρέθη ἀξία δημοσιεύσεως. Ὁ κ. Κωνσταντόπουλος εἰργάσθη ἐκόκνωσε ἐπεξεργασθεὶς ἐπὶ ἐξάμηνον καὶ πλέον τὸ ἐν λόγῳ ὑλικόν. Ἐπίσης ἔχω περὶ τίς 100 φωτογραφίες καὶ σκίτσα ἀξιόλογα, σχετικὰ μὲ τὴν ζωὴν τῶν μερῶν μας, παρεκάλεσα δὲ καὶ ἐλπίζω ὅτι εἰ δυνατόν μέρος αὐτῶν θὰ δημοσιευθῇ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκτύπωσιν κλπ. λεπτομερείας ἐμείναμεν σύμφωνοι μετὰ τοῦ ἀξιοτίμου Προέδρου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου κ. Φ. Μανουηλίδου, οὐτινος ἐθαύμασα τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἐπιεικῆ συγκατάθεσιν, κατὰ τὸ μακροχρόνιον διάστημα τῆς προετοιμασίας, διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ἐμφάνισιν τοῦ ἔργου εἰς ὀλόκληρον τὸν ἓνα τόμον τῶν 300 σελίδων, μὲ συνέχισιν εἰς προσεχῆ τόμον τῶν «Θρακικῶν», ἵνα ὀλοκληρωθῇ ἡ ἱστορία τῆς πατρίδος μου Σαμψακοσίου καὶ περιχώρων. Εὐγνώμων δὲν θὰ λησμονήσω ὅτι ἀνευ τοῦ πατριωτικοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ πρώην Ὑπουργοῦ κ. Φ. Μανουηλίδου καὶ ἐξασφαλίσεως παρ' αὐτοῦ τῆς σχετικῆς σημαντικῆς δαπάνης, θὰ ἦτο ἀδύνατον ἡ πολυετής καὶ πολύμοχθος αὕτη ἐργασία μου νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Εὐχαριστῶν καὶ πάλιν θερμῶς τὸ Θρακικὸν Κέντρον καὶ τὸν Πρόεδρον αὐτοῦ προσωπικῶς.

Διατελῶ μετ' ἐξαιρετικῆς τιμῆς καὶ ἀφοσιώσεως

Θ. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

Διὰ τὸ ἔργον ὡσαύτως τοῦ Θ. Κιακίδου ἠσχολήθη ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς Ἀθηνῶν ἀναφέρας περὶ αὐτοῦ εἰς δύο ἐκπομπὰς του, ἐξάρας καὶ τὴν ἐν προκειμένῳ φροντίδα τοῦ Θ. Κέντρου. Σχετικὰ ἔγγραφα ἀνακηρύξεως του ὡς ἐπιτίμου μέλους τοῦ Θ. Κέντρου ὡς καὶ κριτικὰς διαφόρων ἐφημερίδων, δημοσιεύομεν εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα:

ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ

Ἄριθ. Πρωτ. 1045 (17-12-62)

Ἀξιότιμον κ. Θεόδωρον Κιακίδη

Βρυούλων 9

ΝΕΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ

Ἀγαπητὲ συμπατριώτα καὶ φίλε,

Ἡ διοίκησις τοῦ καθ' ἡμᾶς Θρακικοῦ Κέντρου κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 15-10-1962 τῆς Δ.Ε. καὶ κατ' εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου ἡμῶν κ. Φ. Μανουηλίδου, ἔλαθε τὴν ἀπόφασιν ὅπως σὰς κατατάξῃ εἰς τὴν εἰδικὴν στήλην τῶν Ἐπιτίμων μελῶν τοῦ Σωματείου «τιμῆς ἕνεκεν» καὶ εἰς ἀναγνώρισιν τῆς φροντίδος καὶ ἐνισχύσεως τῶν ἐθνικῶν σκοπῶν, ὑπὲρ τῆς πατρίδος μας Θράκης.

Ὅτι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐξαιρετικὴν στοργὴν κατεγίνατε νὰ συγγράψητε τὴν ἱστορίαν τῆς κωμοπόλεως Σαμμακοβίου καὶ τῆς περιοχῆς του, εἰς λεπτομερεῖς ἱστορικὰς καὶ λαογραφικὰς σελίδας, δημοσιευθείσας εἰς τὸ Σύγγραμμά μας τὰ «Θρακικά» ἀποτελεῖ ἐπαινετὴν καὶ φιλόπονον προσπάθειάν σας, εἰς βραβεύσεως καὶ θερμῶν συγχαρητηρίων ἀπάντων τῶν συμπολιτῶν μας Θρακῶν.

Ἀνακοινοῦντες τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, συγχαίρομεν καὶ προσωπικῶς ὑμᾶς καὶ εἴμεθα ἰσχυροὶ ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον ἰδὲν θὰ παύσητε νὰ ἐπιδεικνύητε τὴν αὐτὴν ἀγάπην ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν σκοπῶν, οὓς ἐπιδιώκει, ἐπὶ σειρὰν δεκαετηρίδων τὸ Σωματεῖόν μας.

Εὐχόμενοι διὰ τὰς προσεχεῖς Ἑορτάς, διατελοῦμεν,

Μὲ ἐξαιρετικὴν ἐκτίμησιν καὶ φιλίαν
Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

(Τ.Σ.) Τ. Ὑπουργὸς

Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου

Ἀθῆναι 29 Δεκεμβρίου 1962

Ἀξιότιμον κ. Φ. Μανουηλίδην

Πρόεδρον Θρακικοῦ Κέντρου πρ. Ὑπουργόν

Ἐ ν τ α ὑ θ α

Σεβαστέ μου κ. Πρόεδρε,

Εἶμαι κάτοχος τῆς ὑπὸ ἡμέρ. 17 τρέχ. ἐπιστολῆς σας. Ἡ χαρὰ καὶ συγκίνησις μου εἶναι μεγάλη πού τῃ εἰσηγήσει σας εἰς τὴν συνεδρίασιν τῆς 15-10-62 μ' ἐκατατάξατε εἰς τὴν εἰδ. στήλην τῶν ἐπιτίμων μελῶν τοῦ Σωματείου «τιμῆς ἕνεκεν». Εὐχαριστῶ παλὺ γιὰ τὴν τιμὴ πού μοῦ ἔγινε κ. Πρόεδρε καὶ ἡ ὁποία θὰ μὲ μείνῃ ἀλησμόνητος ἔσσει. Ἐπραξα τὸ καθήκον μου. Ὅπως ὁ πατήρ μου ἔπεσεν εἰς τὰς ἐπάλλξεις διὰ τὴν ἔνωσιν τῆς τότε Ἑλλήν. Ἀν. Θράκης μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ συνταξιοδοτηθῇ, οὕτω καὶ ἐγὼ συνεχίζω εἰρηνικὰ τὸ ἔργον μου μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἔπαθεν ἡ υἰγεία μου. Τελευταίως ὕστερ' ἀπὸ 40 ἔτη ἐπεσκέφθην τὴν γενετείραν μου, τὸ ἀγαπημένο μου Σαμμακόβι. Διήνυσσα τὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς Θράκης καὶ τὰ βουνὰ τῆς πατρίδος μου. Ἐπόνεσεν ἡ ψυχὴ μου κ. Πρόεδρε, βλέποντάς τα ἀνεκμετάλλετα σὲ χέρια ἀναξίων τεμπέληδων Τούρκων. Ἄς εἶναι καλὰ οἱ «τρανοὶ» τῆς ἐποχῆς τοῦ 1922 καὶ τὰ κομματικὰ μίσση πού ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ καταδικάσουν τὴν ἑλληνικωτάτην Ἀν. Θράκην πού ἂν παρ' ἐλπίδα παρέμενεν ἑλληνικὴ ὡς συνέχεια τοῦ ἑλλήν. ἐδάφους, θὰ ἀπερροφῶντο οἱ πρόσφυγες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Πόντου. Τὸ προσφυγικὸν πρόβλημα θὰ ἐλύετο αὐτομάτως, θὰ ἐξιοποιήτο ἡ μπεροκετλίδικα Θράκη μας, θὰ εἴμεθα αὐτάρκεις, ἐνῶ τώρα φεύγουν τὰ ἑλληνικὰ νεῖατα στὸ ἐξωτερικὸ πρὸς ἄγρην τύχης (ἐθν. ἀπώλεια). Ἐπιθυμῶ κ. Πρόεδρε νὰ

ζήσω νὰ ἰδῶ τὴ Θράκη μας ἐλεύθερη. Νὰ φύγουν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Εὐρώπη. Νὰ πᾶν' στὴν ἀπέραντη Μ. Ἀσία.

Σὰς ἐκούρασα. Σταματῶ εὐχόμενός σας κ. Πρόεδρε ὅπως ὁ νέος χρόνος 1963 σὰς χαρίζει υγιάν και εὐτυχίαν. Βαστάτε γερὰ τὸ τιμόνι. Εἶσθε ἀναντικατάστατος.

Μὲ πατριωτικούς χαιρετισμούς

Θ. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

Υ.Γ. Ἔχω περιγράψει ἐντυπώσεις περιοδείας μου ὅπου καὶ ἂν μετέβην, με φωτογραφίεις.

Θ.Κ.

«ΘΡΑΚΙΚΑ» 33ος Τόμος

«Ἐν συμπεράσματι, δεόν νὰ ἀπευθυνθῇ ἓνα μεγάλο εὖγε πρὸς τὸν ἀφηγητὴν, ὅστις μὲ μοναδικὰ ἐφόδια τὸν ἀσθεστον πατριωτισμὸν, τὴν λατρείαν πρὸς τὴν γενετιέραν του καὶ τὴν ἀκούραστον ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν του, εἰργάσθη ἀβोधήητος, χωρὶς ἀνωτέρας σπουδᾶς καὶ πλειστάκις ἀποθαρρυνθεὶς διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ πόνημα τοῦτο, ὅπερ ἄλλοι ἀρμοδιώτεροι καὶ μὲ ἀνετώτερα μέσα οὔτε κἂν ἐφάντασθησαν νὰ πραγματοποιήσουν.

Ὁ Θεόδωρος Κιακίδης ἐπετέλεσεν ἄξιον τιμῆς καὶ ἐπαίνου, τὸ φωτεινὸν δὲ παράδειγμά του θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀφετηρίαν μιμήσεως καὶ ἀμίλλης».

«ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ» Ν. Ὑόρκης.

4)12)60.— «...Ὁ νεοεκδοθεὶς ἐκ 300 σελίδων τριακοστὸς δεῦτερος Τόμος εἶναι ἔργο τοῦ κ. Θεόδωρου Π. Κιακίδη καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν «Ἱστορία τοῦ Σαμμοκοβίου καὶ τῶν περὶξ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης». (Θρακικὰ Τόμος 34ος σελ. 285).

Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἔργου, πλουτισμένου καὶ μὲ πλήθος εἰκόνων ἀποτελεῖ πραγματικὸν ἐντρυφήμα καὶ προκαλεῖ ἱερὲς συγκινήσεις ὄχι μόνον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἐκπατρισθέντων Θρακῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Πανελλήνιο...

Μὲ γλώσσα ζωντανή, λαϊκὴ καὶ μὲ παράθεση παντοίων εἰκόνων ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου τὸ δράμα τῆς γενετιέρας του κατορθώνει καὶ προκαλεῖ τὶς βαθύτερες συγκινήσεις στὸν ἐναγνώστη. Ἐγράψε ὀλοζώντανο ἔργο πανελληνίου ἐνδιαφέροντος. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ὀλοζώντανου αὐτοῦ ἔργου μοὶ ἐνεθύμισε τὰ ἀριστουργηματικὰ Ἀπομνημονεῦματα τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη διὰ τὰ ἔπη τῆς Ἱερᾶς Ἐθνεγερσίας τοῦ 1821. Μὲ παρόμοια ζωντάνια καὶ παραστατικότητα γράφει καὶ ὁ κ. Κιακίδης τὸ δράμα τῆς ἰδιαίτερης πατρίδος καὶ ὀλόκληρης τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης».

Δ. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

4.8.60, 5.3.61, 18.6.61.— «Ὁ κ. Κιακίδης δὲν ἐπαγγέλλεται τὸν λογοτέχνη. Οὔτε καὶ ἔχει πανεπιστημιακοὺς τίτλους. Ἀσχολεῖται μὲ τὸν Κερδῶν Ἑρμῆν διατηρῶν κατὰσπημα ψιλικῶν ἐν Νέᾳ Φιλαδελφείᾳ. Συνεπῶς τὸ περὶ οὗ πρόκειται φιλολογικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ἀνέλαβε καὶ ἔφερε εἰς αἴσιον πέρας, ὑπῆρξε δι' αὐτὸν τιτάνειον. Τῷ ἐστοίχισε πολυετεῖς κόπους καὶ φροντίδας καὶ στερήσεις. Ὑπερίσχυσεν ὅμως ὄλων αὐτῶν τῶν δυσχερειῶν διότι ἐνεπνέετο ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ νὰ προσφέρῃ κάτι πρὸς διαίωνα τῆς ἱστορίας τῆς ἰδιαίτερης πατρίδος του καὶ τῆς περὶ αὐτῆς περιοχῆς. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον ἐμποιεῖ εὐχάριστον ἐκπληξιν εἶναι τὸ ὅτι ἐκτὸς τῶν τοπογραφικῶν δι' ἕκαστον χωρίον καὶ κωμόπολιν καὶ πόλιν λεπτομερειῶν, ἀναγράφονται εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ καὶ διάφορα τοπικά, ἱστορικὰ γεγονότα καὶ ἐπεισόδια, παριστῶντα ἀνάγλυφον οὕτως εἶπεῖν τὴν ἀνὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς ζῶν καὶ ἰδρᾶσιν τῶν κατοίκων των.. Ὁ κ. Θεόδωρος Κιακίδης εἶναι ἄξιος θερμοτάτων συγχαρητηρίων διὰ τὸ ἔργον του μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ἔβαλε ὅλη του τὴν ψυχὴν».

ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗΣ

Νέα Φιλαδέλφεια, Ἀγκύρας 41

«Πολλές φορές έχω τονίσει από την στήλη μου την ανυπολόγιστη αξία που έχουν για την ιστορία του έθνους μας οι πατριδωγностικές μελέτες, οι τοπικού δηλαδή ενδιαφέροντος ιστορικές μονογραφίες για μια περιφέρεια ή και για ένα χωριό ακόμα. Για άλλη μία φορά τα ίδια τα πράγματα, επιβεβαιώνουν την αξία τέτοιου είδους μελετών με την πρόσφατη έκδοση της «Ιστορίας του Σαμμοκοβίου και των πέριξ Έλληνικών Κοινοτήτων» του κ. Θεοδώρου Κιακίδου, που δημοσιεύεται στον 32ο τόμο των Θρακικών...

Στην μελέτη του κ. Κιακίδου μάς αποκαλύπτεται ένας ολόκληρος ελληνικός ακριτικός κόσμος που αγωνίστηκε για τα έθνικα ιδανικά και κράτησε ψηλά τη σημαία του πατριωτισμού κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα, προσφέροντας και άφθονο αίμα στο θωμό του έθνους. Ολόκληρος κόσμος με τη κοινωνική του, την οικονομική και εκπολιτιστική ζωή του παρελαύνει από τις σελίδες του κ. Κιακίδη. Είναι ο κόσμος που γέννησε τον Γεώργιο Βιζυηνό, τον πατέρα της νεοελληνικής πεζογραφίας και σειρά άλλη φυσιογνωμιών που διεκρίθησαν στους έθνικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς αγώνες».

«...Ακολουθεί μακρά συμπληρωματική μελέτη του κ. Κιακίδη δια την «ιστορία του Σαμμοκοβίου και των πέριξ». Ολοζώντανη ιστορία γραμμένη με χάριν εις την λαϊκήν γλώσσα. *Αφθονες σελίδες δια τα ήθη και έθιμα, δια πανηγύρεις και διασκεδάσεις. Σαμμοκοβιανά τραγούδια και παντοία λαογραφικά, χαριτωμένα».

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

*Ὁ ἀποθανὼν συγγραφεὺς ἐπίτιμον μέλος τοῦ Θερα-
κικοῦ Κέντρου καὶ συνεργάτης τῶν «Θρακικῶν»*

Στις 17 τοῦ περασμένου Ἀπρίλη κηδεύθηκε ὁ ἐκλεκτὸς συνεργάτης τῶν «Θρακικῶν», ὁ ἀγαπητὸς τοῖς πᾶσι συμπατριώτης, ὁ ἀείμνηστος Θεόδωρος Περ. Κιακίδης. Τιοιουτρόπως εὐρίσκομαι εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν, λόγῳ τῆς βαθείας συγκινήσεως ἢ ὅποια μὲ κατέχει, νὰ δυνηθῶ νὰ γράψω προλεγόμενα διὰ τὸ ἀνὰ χεῖρας πόνημα αὐτοῦ, «Ἐνα ἀπρόσμενο ταξίδι», εἰς τὸ ὅποιον περιγράφει τὴν τελευταίαν περιοδείαν του εἰς τοὺς τόπους ὅπου ἐγεννήθη, τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην.

Ὅ,τι δῆποτε κ' ἂν πῶ περὶ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ἔργου θὰ εἶναι ὀλωσδιόλου ἄσχετον ἂν δὲν ἀναφέρω τὴν ζωὴν καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ μεταστάντος, διότι συνάρτησις αὐτῆς ἦτο πᾶν ὅ,τι συνέλεξε. Ὁ μακαρίτης ἔγραψε μόνον ὅ,τι ἔζησε γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἔργα του θὰ μπορούσαν νὰ ὀνομασθοῦν αὐτοβιογραφικά. Θεωρῶ λοιπὸν ἀναγκαῖον ἀντὶ ἄλλου προλόγου νὰ περιγράψω δι' ὀλίγων τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Θεόδωρος Κιακίδης γεννήθηκε στὸ Σαμμάκοβο τῆς ἐπαρχίας Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀν. Θράκης τὴν 30ὴν Μαρτίου 1899, στὸ παλιὸ ἀρχοντικό τους σπίτι. Ὁ πατέρας του, Περικλῆς Κιακίδης, ὑπῆρξε καλοστεκούμενος προύχων τοῦ τόπου καὶ διετέλεσε ἐπὶ ἔτη πρόεδρος τῆς δημογεροντίας καὶ δήμαρχος τοῦ Σαμμακοβίου, μέχρι τοῦ βιαίου θανάτου του. Ἡ μητέρα του πάλι ἦτο ἡ Χαΐδω, μονάκριβη κόρη μιᾶς ἄλλης ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τοῦ τόπου, τοῦ Κωστῆ Τωλῆνα, ὅστις διετέλεσε ἐπὶ τριάκοντα χρόνια πρωτεπίτροπος τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῦ τόπου του.

Τιοιουτρόπως λοιπόν, κρατῶντας ἀπὸ καλὴ γενιά, πῆρε καλὴ ἀνατροφή. Τὴν βασικὴ ἐκπαίδευσιν ἔλαβε στὴν πατρίδα του, στὸ Ξενοκράτειον Ἀρρεναγωγεῖον, ὅπου ἀνθοῦσε πάρα πολὺ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία. Ὅταν τελείωσε αὐτὸ τὸ σχολεῖον τὸ 1914, εἰς ἡλικίαν 15 χρόνων, ἐστάλη εἰς τὴν Κων(σταντινούπολιν) καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν Σχολὴν Γλωσσῶν καὶ Ἐμπορίου. Αὕτη ὑπῆρξε ἓνα εἶδος ἀνωτέρας Ἐμπορικῆς καὶ Οἰκονομικῆς Σχολῆς. Ἐφοίτησε τὸν πρῶτον χρόνον καὶ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1915 ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα

του. Ἐκεῖ ὅμως τὸν ἐπερίμεναν φοβερὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἄλλαξαν ὀλωσδιόλου τὴν γραμμὴν τῆς ζωῆς του. Ἐκείνη τὴν περίοδον ἐπεσκέφθη τὸ Σαμμάκοβον ὁ νομάρχης Ἀδριανουπόλεως Χατζῆ Ἀντὴλ μπέης μετὰ τοῦ μικροῦ υἱοῦ του. Φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ μεταστάντος. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐπισήμου ἐπισκέψεως, κατὰ τὴν ἀποχώρησίν του, εἰς τὸν δρόμο πρὸς τὸ Σκεπαστόν, ἄγνωστο χέρι, ἴσως Βούλγαροι κομιτατζῆδες, ἀπειροράθη νὰ δολοφονήσῃ τὸν Νομάρχην. Ὅμως ἀντ' αὐτοῦ ἐφρονεύθη ὁ ἄτυχος γυιὸς του. Μένεα πνέοντες οἱ Τοῦρκοι καὶ περισσότερο ὁ καίμακάμης Χουσεῖν Χαμντῆ, ξεσήκωναν διωγμὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων τοὺς ὁποίους θεωροῦσαν πρωταίτιους τοῦ φόνου. Ἔτσι ἐξετοπισθήσαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Σαμμακοβίου εἰς τὰ βάθη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Φεύγοντας ἄφησαν πίσω τους, στὰ χέρια τῶν Τοῦρκων 18 προύχοντας μετὰ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Περικλῆς Κιακίδης, ὁ δήμαρχος. Οἱ προύχοντες αὐτοὶ ἐσφάγησαν ἀγρίως. Ἡ οἰκογένεια Περικλῆ Κιακίδη ἔμεινε ὀρφανὴ ἀπὸ πατέρα εἰς χεῖρας τοῦ μεγαλυτέρου υἱοῦ της, Θεοδώρου. Ἀκολούθησε ὁ ξερριζωμὸς ἀπὸ τὴν Θράκη καὶ ἡ συνεχὴς περιπλάνησις ἀνὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Οἱ δυσκολίες καὶ οἱ κίνδυνοι τοὺς ὁποίους συνάντησεν ἡ οἰκογένεια ἦσαν πάμπολλοι. Ὅμως κατώρθωσε νὰ διασωθῇ. Τὸ 1919 ἐπέστρεψαν στὸν τόπον τους καὶ τὸ 1922 κατὰ τὸν μέγαν καὶ ὀριστικὸν διωγμὸν ἦλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Θεόδωρος ἀφοῦ ἐξετέλεσε τὰς στρατιωτικὰς του ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν πατρίδα πολεμώντας εἰς τὸ μέτωπον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ διασωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἀπὸ θραῦσμα ὀπίδος ἐπέστρεψε εἰς τὰς Ἀθήνας ὅπου ἀνέλαβε τὴν τακτοποίησιν καὶ προστασίαν τοῦ σπιτιοῦ του. Καὶ τὰ κατάφερε περίφημα. Προστάτευσε τὴν μητέρα καὶ τὴν προμάμη του, καθὼς καὶ τὰ τρία ἀδελφία του, τὰ ὁποῖα ἐβοήθησε νὰ σπουδάσουν. Ἐπῆρξε μέσα στὴν ταλαιπωρημένη οἰκογένειάν του ἕνα σιδερένιον στήριγμα ἠθικῆς. Κατώρθωσε νὰ τὴν κρατήσῃ ἐνωμένη καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἄξιος νικητὴς τοῦ ἀγῶνος ποὺ ἔκαμε σὰν ξερριζωμένος καὶ πρόσφυγας. Ἡ ἀνάγκη αὐτῆ τοῦ ἀγῶνος τὸν ἐμπόδισε νὰ σπουδάσῃ πρᾶγμα ποὺ ἦταν τὸ «μεράκι» του. Ὅμως αὐτὸ ποὺ δὲν κατώρθωσε νὰ πάρῃ ἐπισήμως ἀπὸ σχολεῖα, τὸ πῆρε μόνος του διὰ τῆς συνεχοῦς καὶ ἀδιακόπου μελέτης. Ἡ βιοποριστικὴ ἀνάγκη τὸν ἠνάγκασε νὰ μετέλθῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπορίου ψιλικῶν, πρᾶγμα ποὺ διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Μετὰ τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ βιοτεχνῶν τῆς περιοχῆς τῆς Ν. Φιλαδελφείας ὅπου ἔμενε, ἐξετιμᾶτο καὶ ἀνεγνωρίζετο ὡς ἠγέτης. Ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆ ἐβασίλευτο εἰς τὴν ἠθικὴν του ὑπόστασιν, τὴν πνευματικὴν διαύγειαν καὶ τὸν ἤρεμον χαρακτῆρα. Οὐδεὶς δύναται νὰ πῇ ὅτι τὸν εἶδε ἐκνευρισμένον ἢ θυμωμένον. Τὸ 1941 ἐνυμφεύθη τὴν ἐκλεκτὴν σύζυγόν του Ἐυανθία καὶ ἀπέκτησε ἕνα γυιό, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς του Περικλῆ. Οὗτος, ἡλικίας 21 ἔτους σπουδάζει εἰς Παρισίους. Καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του ὁ πατὴρ Κιακίδης, ὑπῆρξε ἤρεμος, γλυκομίλητος, φιλεύσπλαγχνος καὶ

κατ' ἐξοχὴν πατριώτης. Ὁ ἄνευ ὀρίου πατριωτισμός του τὸν ὠδήγησε εἰς συγγραφικὴν δρᾶσιν. Ἀνέκαθεν ἐδημοσίευε εἰς τὰς τοπικὰς ἢ προσφυγικὰς ἐφημερίδας ἄρθρα καὶ ἱστορίες ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν «ἀπαρατημένη Θράκη», ὅπως ἔλεγε. Ὅμως ἡ μεγάλη του ἐπιθυμία ἦταν νὰ γράψῃ ἕνα βιβλίον πὺν νὰ περιέχῃ κάθε τι πὺν εἶχε σχέσι μὲ τὴν πατρίδα του, τὴν ἱστορίαν της, τὴν τοπογραφίαν καὶ τὴν λαογραφίαν της. Καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς προσφυγίας ὄχι μόνον δὲν ἐλησμόνησε τὸ Σαμμακόβο, μὰ ὅλως ἀντιθέτως ἐπὶ 40 χρόνια ἐμάζεψε τὸ ὕλικόν διὰ τὴν ἐκπόνησιν τοῦ βιβλίου του. Φυσικὰ ὡς βάσιν εἶχε τὶς προσωπικὰς του ἐντυπώσεις, ὅμως ἐγύρισε ὅπου ὑπῆρχαν συμπατριῶτες του καὶ ἐμάζεψε ὅ,τι λαογραφικόν, τοπογραφικόν ἢ ἱστορικόν κατεῖχον.

Ἐπίσης προσέτρεξε σὲ βιβλία καθὼς καὶ σὲ ἐπίσημα ἔγγραφα. Ἔτσι λοιπὸν τὸ 1958 τὸ ὕλικόν ἦταν πανέτοιμον. Ἐπρεπε μόνον νὰ καταστρωθῇ καὶ νὰ πάρῃ τὴν μορφήν βιβλίου. Εἶχα τὴν τιμὴν νὰ τὸν βοηθήσω στενὰ σ' αὐτὸ τὸ ἔργο, καὶ ἐπὶ ἕνα ὀλόκληρον χρόνον γράφαμε καὶ σβύναμε. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι πολλοὶ τὸν ἀπεγοήτευαν, ὅμως ἐκεῖνος ἐπίστευε στὴν δουλειάν του. Ἔτσι στὸ τέλος τοῦ 1959 τὸ βιβλίον ἦταν ἔτοιμον. Τότε ὁ ἔνθερος, μεγαλοϊδεάτης Θράξ, Παιδιστηνὸς κ. Φίλιππος Μανουηλίδης, ὅστις προΐσταται ἰσοβίως τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἀνέλαβε νὰ ἐκδόσῃ τὸ βιβλίον τοῦ μακαρίτη Θεοδώρου Κιακίδη «Ἱστορία τοῦ Σαμμακοβίου καὶ τῶν πέριξ ἐλληνικῶν κοινοτήτων» σὲ δύο τόμους. Εἰς αὐτὸ περιελήφθησαν τὰ τοπογραφικά, λαογραφικά καὶ ἱστορικά ὅλης τῆς Βορειοανατολικῆς Θράκης. Περιγράφεται λεπτομερῶς κάθε τι πὺν ἀφοροῦσε τὸν τόπον ἐκεῖνον πὺν ἄφησαν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐξεπληρώθη ἡ πρώτη μεγάλη του ἐπιθυμία. Ἡ δεύτερη ἦταν νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἀπαρατημένην πατρίδα του. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ φιλοπατρία του δὲν ἐκδηλώθηκε μόνον μὲ τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου του, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συμπαραστάσεώς του εἰς τοὺς συμπατριώτας του. Τοὺς ἐβοήθησε τρέχοντας νὰ λύη προβλήματατά τους. Ἐποχρεῶνετο δι' αὐτούς. Τοὺς συνέδεε διὰ τῆς ἀλληλογραφίας καὶ γνωστοποιοῦσε πὺν εὐρίσκοντο οἱ διεσπαρμένοι συμπατριῶται του. Προσπάθησε καὶ κατεσκεύασε βιβλιοθήκην διὰ τὸ Σχολεῖον Σχοινιῶν Κομοτηνῆς ὅπου διαμένουν πάρα πολλοὶ Σαμμακοβίτες. Ἐγραψε σὲ πλουσίους συμπατριώτας καὶ δι' αὐτῶν κατώρθωσε νὰ ἐξοπλίσῃ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου Σχοινιῶν μ' ὅλα τὰ ἀπαραίτητα λειτουργικὰ σκεύη. Ἦταν παρὼν παντοῦ εἰς ὅ,τι ἀφοροῦσε τοὺς πατριώτας του καὶ τὴν πατρίδα. Ὅμως ὁ διακάης του πόθος ἦταν νὰ ἐπισκεφθῇ γιὰ μίαν φορὰ ἀκόμη τὴν πατρίδα του. Καὶ ὄντως ἡ ἐπιθυμία του ἐξετελέσθη κατὰ θαυμαστὸν καὶ ἀπρόσμενον τρόπον. Ἀκριβῶς τὰς ἐντυπώσεις του ἀπ' τὸ ταξίδι αὐτὸ δημοσιεύει καὶ ἐξιστορεῖ στίς παρακάτω σελίδες. Αὐτὸ τὸ ταξίδι ἦταν τὸ στερνὸν πὺν ἔκαμε καὶ ἡ συγγραφὴ τῶν ἐντυπώσεων ὑπῆρξε

ἡ τελευταία πράξις τῆς ζωῆς του. Ἐξεπλήρωσε τὸν πόθο του νὰ ἰδῆ τὴν πατρίδα του, καὶ νὰ πεθάνῃ. Καὶ ἡ ἐπιθυμία του αὐτή, τόσο ὀδυνηρὴ γιὰ μᾶς, ἐξεπληρώθη.

Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1962 ἄρχισε νὰ νοιώθῃ ἐνοχλήσεις κατ' ἀρχὴν καὶ μίαν μεγάλην ἀδυναμίαν. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς προσπάθειάς τῶν ἰατρῶν, τῶν ἀδελφῶν του καὶ τῆς ἀόκνου συμπαραστάσεως τῆς συζύγου του, ἐξέπνευσε τὴν 17ην τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου 1963. Ἐκατοντάδες ἀνθρώπων συνέρρευσαν διὰ νὰ τὸν συνοδεύσουν εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν. Καὶ τοῦτο φανερῶνει τὴν ἀγάπην τῶν συνανθρώπων του πρὸς αὐτόν.

Ἐπῆρξε ἓνας ἄριστος σύζυγος, στοργικώτατος πατέρας, καλὸς ἀδελφὸς καὶ πιστὸς φίλος.

Νοιώθω βαθειὰ συγκινημένος πὸ ἐπεσε σὲ μένα ὁ κληρὸς νὰ γράψω, αὐτὰ τὰ λόγια διὰ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, ὁ ὁποῖος θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῆ πρότυπον χριστιανοῦ.

Συγκόπτεται τὸ γράψιμο τῆς πέννας μου ἀπὸ τὴν συγκίνησιν διότι καὶ δι' ἐμὲ προσωπικὰ ἐπῆρξε ἓνας πραγματικὸς φίλος ἀλλὰ καὶ διότι ἤμουν ἴσως ὁ μόνος πὸς ἦλθε τόσο κοντὰ στὴ ζωὴ καὶ στὴν ψυχὴ του. Ἐπῆρξε ἓνας ὑπέροχος ἄνθρωπος.

Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τὸ ἔργον του δὲν θὰ εἶπω τίποτε διότι κατὰ τὸ φιλολογικὸν μέρος συμμετεῖχα καὶ ἐπομένως εἶμαι ὁ τελευταῖος πὸς θὰ μπορούσα νὰ γράψω. Ἀφήνω νὰ ὁμιλήσουν καλλίτερα ἀπὸ ἐμὲ οἱ κριτικὲς τῶν ἐφημερίδων τὰς ὁποίας παραθέτομεν.

Τελειώνοντας θέλω νὰ ἀναπέμψω δέησιν ὅπως ὁ Θεὸς ὁ πανθορῶν καὶ Δίκαιος, τάξῃ αὐτόν ἐν μέσῳ δικαίων διότι δίκαιος καὶ ἐν δικαίῳ διῆλθε τὴν ζωὴν αὐτοῦ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΣΗΜΟΜΤΗΣ

Καθηγητὴς

ΕΝΑ ΑΠΡΟΣΜΕΝΟ ΤΑΞΙΔΙ

“ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΑΜΜΑΚΟΒΟ,,

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1962

Υπό τ' ΘΕΟΔΩΡΟΥ Π. ΚΙΑΚΙΔΟΥ

“Αν στην αρχή τοῦ περυσينوῦ καλοκαιριοῦ μοῦ ἔλεγε κάποιος πῶς θ' ἄκαμα ἓνα ταξίδι στην πατρίδα μου, στην ἀπαρατημένη ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια, ἀσφαλῶς θὰ ἔνοιωθα ὅτι ἤθελε νὰ μὲ κοροϊδέψη. Ξέροντας, ὁ καθείς, τὴν ἀγάπη μου γιὰ τὴν πατρίδα, τὸ Σαμμάκοβο, τὴν νοσταλγία μου καὶ τὴν μοναδική μου σκέψη, ἦταν πολὺ εὐχλο νὰ περάσει γιὰ εἰρων καὶ φιλοπαίγμων ἀπὸ μένα ἂν τολμοῦσε νὰ μοῦ ἐξαγγείλῃ ἓνα τέτοιο χρησμό.

“Ὅμως κανένας δὲν μοῦ μίλησε γιὰ ταξί στην Θράκη μῆτε κι' ἐγὼ τὸ σκέφθηκα καὶ ἔτσι ἥσυχος ξεκίνησα γιὰ τὴν Ἔδεσα, τὴν ὁμορφὴ αὐτὴ πόλι τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας μὲ τὰ ἄφθονα νερά, γιὰ νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν ἀδελφὸ μου ποὺ διωρισμένος ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο, μένει ἐκεῖ.

Σκεπτόμουν νὰ μείνω κάμποσο καιρὸ νὰ ξεκουρασθῶ μέσα στὸ ὑπέροχο τοπίο ποὺ προσφέρει ἡ Ἔδεσα. Τὸ μόνο ποὺ ἔκανε νὰ σκέπτομαι λίγο τὴν πατρίδα ἦταν τὸ ταξίδι τοῦ φίλου μου καὶ στενοῦ συνεργάτου Βασίλη Ἀσημοῦτη στὴ Θράκη. Μὰ ἐκεῖνος πάλι θὰ πῆγαινε στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ πιθανὸν στὴν Μικρὰ Ἀσία, δὲν εἶχε πῆ τίποτε γιὰ ταξίδι στὸ Σαμμάκοβο γιὰ νὰ μὴ μὲ ἐρεθίσῃ μὲ τὴ φαντασία καὶ νὰ μὲ συνεπάρῃ μὲ τὴν νοσταλγία. Ἔτσι στὰ τέλη τοῦ περασμένου Ἰούνη ὕστερα ἀπὸ ἓνα μᾶλλον ἄνετο ταξίδι μὲ τραῖνο καὶ μὲ μιὰ μικρὴ διακοπὴ στὴν ὁμορφὴ Θεσσαλονίκη βρέθηκα στὴν Ἔδεσα στὰ φημισμένα Βοδενά.

Στὴν Ἔδεσα λοιπὸν ὅπου πῆγα γιὰ ν' ἀναπαυθῶ μὴ ἔχοντας ἄλλη δουλειὰ παρὰ κυττάζοντας τ' ἀξιοθέατα καὶ ἀπολαμβάνοντας τὴν ὁμορφὴ φύσι, ποὺ ἀπλόχερα σκόρπισε τὰ κάλλη τῆς ἐκεῖ ψηλὰ στὴν Δυτικὴ Μακεδονία, βάλθηκα, ἔτσι ἀπὸ μεράκι πατριωτισμοῦ, νὰ βρῶ ποιοὶ Σαμμακοβλῆδες μένουν σ' αὐτὴ τὴ μεριά τῆς Ἑλλάδος. Οἱ πατριῶτες μου, μετὰ τὸν κατατρεγμὸ καὶ τὴν καταστροφὴ μας, σκορπίσθηκαν σὰν «τοῦ λαγοῦ τὰ παιδιὰ» ποὺ λέει ἡ παροιμία σ' ὅλα τὰ πέρατα τῆς Ἑλλάδος, μὰ καὶ τῆς γῆς,

ψάχνοντας για την τύχη τους. "Αν εξαιρέσης τους κατοίκους τῶν Σχοινηῶν Κομοτηνῆς ὅπου μένουν συγκεντρωμένοι Σαμμακοβλήδες, σ' ὅλη τὴν Μακεδονία βρίσκεται σπόρος Σαμμακοβίτικος. "Ἐτσι λοιπὸν ἀπεκλείετο νὰ μὴν ὑπάρχη καὶ ἐδῶ στὴν Ἔδεσα. Ψάχνοντας ἀνεκάλυψα ὕστερα ἀπὸ 48 ὁλόκληρα χρόνια ἀποχωρισμοῦ, τὸν Γεώργιον Ἦλ. Φανῆν νὰ διαμένῃ εἰς Ἔδεσαν. Εἶναι γνωστὸν πὼς τίποτε δὲν εἶναι πιὸ γλυκὸ ἀπὸ τὴν συνάντησι παλιῶν φίλων καὶ συμπατριωτῶν, ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια. Καὶ τί σύνδεσμος μπορεῖ νὰ ὑπάρχη ὕστερα ἀπὸ τόσες κοινὲς ζημιές, θάσανα καὶ πόνοους ποὺ ὑπέστημεν! Σὰν συναντηθήκαμε κλάψαμε γιὰ τὴν χαμένη πατρίδα κι' ἀναλογισθήκαμε τὸν κάθε τόπο της, ὅπου παίξαμε σὰν εἰμασταν παιδιὰ. Ἦταν μιὰ μεγάλη χαρὰ αὐτὴ ἡ συνάντησις μὲ τὸν συμπατριώτη μου. Ποῦ νᾶξερὰ πὼς κι' ἄλλες χαρὲς αὐτοῦ τοῦ εἴδους θὰ ἀκολουθοῦσαν.

Ὁ ἀδελφός μου, ὥρᾳ του καλῆ, μοῦκανε τὴν πρότασι νὰ πάω νὰ διαμείνω στὸ Κάτω Γραμματικὸ τῆς Ἐδέσης, ὅπου τὸ κλίμα εἶναι ὑπέροχο καὶ ἡ διαμονὴ ἄνετη. Ἔτσι βρέθηκα στὴν κατασκήνωσι τοῦ Ἐπιχειρηματικοῦ Προνοίας. Πολὺ ὁμορφα ἦταν ἐκεῖ κοντὰ στὴ φύσι μαζὶ μὲ τόσα Μακεδονόπουλα. Ἐκεῖ δὲ εἶχα μιὰ ἄλλη ἐκπληξι εὐχάριστη καὶ συγκινητικὴ.

Μιὰ μέρα ἦλθαν καὶ μὲ ἐξήτησαν κάτι ἡλικιωμένες γυναῖκες. Ποιὲς νᾶναι; σκέφθηκα. Βρέθηκα μπροστὰ σὲ ἄσπρα μαλλιά καὶ ρυτίδες. Ποῦ νὰ τίς γνωρίσω. Κι' ὅμως ἦταν οἱ κόρες τοῦ Σωτήρη Μπακιριτζῆ. Εἶχαμε χωρίσει ἀπὸ τὸ 1914. Ἦταν 4 κόρες ποὺ βρέθηκαν ὄρφανές σ' αὐτὴ τὴν στιγμή τοῦ κατατρογμοῦ. Οἱ γονεῖς τους εἶχαν πεθάνει ἀπὸ τὸν ἄγριο ξυλοδαρμὸ τῶν Τούρκων. Αὐτὰ δέ, ἐξωρισμένα στὴ Νικομήδεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ περιφερόμενα ἀπροστάτευτα, ἔφθασαν κατόπιν μυριῶν περιπετειῶν στὸν Πόντο, ὅπου φιλάνθρωποι Πόντιοι τὰ παρέλαβαν, τὰ υἱοθέτησαν καὶ ἔτσι ἐσώθησαν ἀπὸ βέβαιο ἐκ λιμοῦ θάνατο, ἂν μὴ τι ἄλλο. Κι' ὕστερα βρέθηκαν στὴν Δυτικὴ Μακεδονία ὅπου ὑπανδρεύθηκαν, ἔκαμαν παιδιὰ, γέρασαν, ἔκαμαν ἐγγόνια καὶ τώρα εἶναι γραῖες πιά, ἀγνώριστες. Ποῦ νὰ φαντασθῆς ποιὲς ὑπῆρξαν στὰ νιάτα τους. Ἦλθαν λοιπὸν καὶ μὲ ἐπεσκέφθησαν οἱ κόρες τοῦ μακαρίτη Σωτήρη, ποὺ σήμερα βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὰ ὀνόματα Δέσποινα Θεοδώρου Μουρατίδου, Λουλούδα Παπαδοπούλου καὶ Δουκαῖνη. Ἡ μεγαλύτερη εἶναι ἐγκατεστημένη στὸ χωριὸ Ἀδενδρον, οἱ ὑπόλοιπες τρεῖς διαμένουν στὴν Ἀρμισσὰ Ἐδέσης χωρὶς νὰ ξέρῃ καμμία ἂν ὑπάρχουν ἀκόμα συγγενεῖς της ἐν ζωῇ. Χάρηκα ποὺ τίς εἶδα, ὅμως καὶ θλίψις ἀνέβηκε στὴν ψυχὴ μου. Σκέφθηκα τὴ λέξι «πρόσφυξ» ποὺ σημαίνει ξερρίξωμα ἀπὸ τὴν ἐστία σου, χάσιμο τῶν προσφιλῶν προσώπων, ἐγκατάλειψις περιουσίας καὶ σὰν κορύφωμα ἢ περιφρόνησις.

Μ' αὐτὲς τίς ἀναμνήσεις καὶ τίς συγκινητικὲς συναντήσεις περνοῦσαν οἱ μέρες ὥσπου στίς 19 τοῦ Αὐγούστου μιὰ πιὸ μεγάλη ἐκπληξις μὲ περίμενε. Ὁ φίλος καὶ συμπατριώτης Κωνσταντῖνος Ι. Γκαγκίδης, ὅστις δια-

μένει στην Ἀμερική ὕστερα ἀπὸ 54 ὀλάκερα χρόνια ἔφθασε στὴν Ἔδεσα γιὰ νὰ μὲ συναντήσῃ μὲ τὴν πιὸ ὁμορφὴ πρότασι πού ἄνθρωπος εἶχε νὰ μοῦ προτείνῃ ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια. Νὰ πᾶμε νὰ βροῦμε τοὺς συμπατριώ-
τας μας πού διαμένουν στὴν Ἑλλάδα καὶ κατόπιν νὰ πᾶμε στὴν πατρίδα
μας, τὸ Σαμμάκοβο. Δὲν πίστευα στὰ αὐτιά μου. Εἶναι ἀλήθεια ἢ μὲ κο-
ροῦδεύει αὐτὸς ὁ καλὸς ἄνθρωπος; σκέφθηκα. Μοῦ πρότεινε νὰ τὸν συνο-
δεύσω στὴν περιοδεία του ἀνὰ τοὺς συγγενεῖς καὶ πατριώτας καὶ νὰ πᾶμε
στὸ ὄνειρο. Γιατὶ μόνο στὸ ὄνειρο καὶ σὰν ὄνειρο ἔβλεπα τὸν τόπο μας,
τὸ Σιδηροχώρι. Δὲν χρειάσθηκα ἄλλη πρότασι. Δέχθηκα. Δὲν ὑπῆρχαν πε-
ριθώρια ἀρνήσεως. Καὶ ἀμέσως φύγαμε. Ἄρχισε λοιπόν, μιὰ ὁμορφὴ πε-
ριπέτεια, γεμάτη συγκινήσεις καὶ γλυκεῖα κούρασι πού, ἀντὶ νὰ ἐξαντλή-
σῃ ἐνδυνάμωνε.

Τὸ βράδυ φθάσαμε στὴν Θεσσαλονίκη. Ψάξαμε καὶ βρήκαμε τοὺς συμ-
πατριώτας μας. Πάνω ἀπὸ (70) ἑβδομήντα οἰκογένειες Σαμμακοβιτῶν
μένουν στὴν νύμφη τοῦ Θεωμαϊκοῦ. Μείναμε στὸ σπίτι τοῦ ξαδέλφου τοῦ
ἀγαπητοῦ Ματθαίου Γ. Τζάρτου, μὰ δὲν κοιμηθήκαμε. Δὲν μᾶς ἄφησαν
οἱ ἀναμνήσεις. Τὴν ἐπομένη κατευθύνθημεν πρὸς Ροδόπολιν. Καὶ ἐδῶ
μένουν ἀρκετοὶ Σαμμακοβίτες, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ὑπερῆλιξ πιά, ὁ Παναγ.
Σάββαρος. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι καὶ τὰ κάτω Πορόια, ὅπου μεταβαίνομεν γιὰ
νὰ συναντήσουμε τὸν Ἰωάννην Ἀποστ. Γκόρεν, Νικόλαον Τσουροπῆν, Σάβ-
βαν Π. Σάββαρον καὶ ἄλλους. Τόσον ἐδῶ ὅσον καὶ εἰς τὴν Μακρυνίτσα
ὅπου καταλύσαμε τὸ βράδυ στὸ σπίτι τοῦ φίλου μας Κωνστ. Κ. Τσιγκάνη,
κατοικοῦν περὶ τὰς 30 οἰκογενεῖας συμπατριωτῶν. Τὴν ἐπομένην φθάσαμε
στὸ Μανδράκι καὶ καταλύσαμε στὸ σπίτι Στεργίου Κ. Σάββαρου. Ἐδῶ
κατοικεῖ κι' ὁ μόνος ἐπιζῶν ἀδελφὸς τοῦ Κων. Γκαγκίδη Χρῆστος ἑτῶν 82.

Στὸ Μανδράκι οἱ περισσότεροὶ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν
καὶ μάλιστα μὲ τὴν καλλιέργειαν ντομάτας, ἢ ὅποια εἶναι πολὺ φημισμένη
καὶ ἐξάγεται στὴ Γερμανία. Στὴν περιοχὴ αὐτὴ κατοικοῦν περὶ τὰς 40 οἰ-
κογενεῖας καὶ ὅλαι καταγίνονται μὲ τὴν καπνοκαλλιέργειαν καὶ τὴν κτη-
νοτροφίαν. Ἡ ζωὴ πού κάμνουν, ὅπως διαπιστώσαμε, εἶναι σκληρὴ, πολὺ
σκληρότερη ἀπὸ τὴ ζωὴ στὴν γενέτειρά τους τὸ Σαμμάκοβο. Καὶ τὸ ταξίδι
συνεχίζεται. Κάθε μέρα καὶ πλησιάζουμε στὴν ὄνειρεμένη πατρίδα μας.

Στὶς 22 τοῦ Ἀυγούστου φθάσαμε στὴν Ξάνθη. Εἶναι περιττὸ νὰ πῶ
πὼς καταλύσαμε στὸ «Πανθηραϊκὸν» ἔστιάτοριον. Ἡ πρώτη μας δουλειὰ
ἦταν νὰ εἰδοποιηθῇ ὁ φίλος, συμπατριώτης καὶ συνεργάτης μου Κωνστ.
Βουτσόπουλος πού διαμένει μονίμως ἐκεῖ. Εἶχαμε συχὴ ἀλληλογραφία ὅμως
πολὺ καιρὸς εἶχε περάσει ἀπὸ τότε πού τὸν εἶδα γιὰ τελευταία φορὰ. Ἐκεῖ-
νος, σὰν ἔμαθε πὼς φθάσαμε, ἔσπευσε, παρ' ὅλη τὴ σεβαστὴ ἡλικία του,
νὰ μᾶς συναντήσῃ. Βρεθήκαμε στὸ «Πανθηραϊκὸν». Πύση συγκίνησι μᾶς
ἔφερε αὐτὴ ἢ συνάντησις. Ὑστερα ἀφοῦ κάπως συνήλθαμε τοῦ συνέστησα

τὸν παρακαθήμενὸ μου κ. Κωνστ. Γκαγκίδη. Δὲν τὸν ἀνεγνώρισε ἀμέσως. Εἶχε νὰ τὸν δῆ 54 ὀλόκληρα χρόνια. Εἶχαν χωρισθῆ ὅταν ἦσαν παιδιὰ καὶ τὴν ᾠοντες πλέον ἐσυναντήθησαν. Ὅταν ὁμως ἔφερε ὁ καθεὶς στὸ νοῦ τὰ παιδικὰ χρόνια καὶ θυμήθηκε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, σὰν ἀδελφια ἀγκαλιάσθηκαν καὶ ἡ συγκίνησης γέμισε τὰ μάτια τους μὲ δάκρυα. Ὁ φίλος Κώστας Γιαγκίδης προτείνει τότε καὶ στὸν Βουτσόπουλο νὰ μᾶς συνοδεύσῃ στὴν περιοδεία μας αὐτὴ στὰ ἱερὰ χῶματα τῆς πατρίδος. Δὲν ὑπῆρχε κανένα ἐμπόδιο γιὰ νὰ ἀρνηθῆ. Ἔτσι ἀπὸ ἐκείνην τὴν στιγμή ἄρχισε νὰ ἐνεργῆ γιὰ τὴν ἔκδοσι τοῦ διαβατηρίου του. Στὴν Ξάνθη ψάξαμε καὶ βρήκαμε κ' ἄλλους συμπατριώτας μας, τοὺς Γεώργ. Γούτσην, Ἰωάννην Δ. Τζάρτον, καὶ πολλοὺς ἄλλους. Ἐδῶ μένει ἐπίσης διευθύνων τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζα, Παράρτημα Ξάνθης, ὁ υἱὸς τοῦ Εὐθυμίου Εὐνίδη. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ὄλων ἀναχωρήσαμεν διὰ Κομοτηνὴν καὶ καταλύσαμε στὸ σπίτι τοῦ πρωτοξαδέλφου μου Δημ. Θ. Κιακίδη ἱατροῦ ὅπου συναντήσαμεν τὴν ἑξαδέλφη Σμαρῶ, ἀδελφὴ τοῦ προηγουμένου, τὴν νύμφη μας Πολύμνια καὶ τὸν Γεώργ. Τσαμπαζλῆν, τὴν σύζυγον τοῦ ἑξαδέλφου Βασίη καὶ τὸν υἱὸν τους Κωτσῆ ὁ ὁποῖος εἶναι τὴν τεταρτοετῆς φοιτητῆς τῆς Ἰατρικῆς. Ἔτσι λοιπὸν κάθε μέρα πού περνοῦσε μᾶς ἔφερε καὶ πιδ κοντὰ στὸ σκοπὸ μας. Ὅμως πρὶν πᾶμε στὰ ἅγια χῶματα, ἔπρεπε πρῶτα νὰ περάσωμε ἀπὸ τ' ἀδελφια μας. Εἶναι γνωστὸ πὼς οἱ πιδ πολλοὶ πατριῶτες μας ἐγκατεστάθησαν στὰ Σχοινιά, τὸ ἐπιλεγόμενον Νέο Σαμμάκοβο. Σήμερα πάνω ἀπὸ 1.200 ἄτομα καταγόμενα ἀπὸ τὸ Σαμμάκοβο, τὸ παλιό, κατοικοῦν στὰ Σχοινιά, πού βρίσκεται λίγη ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴν Κομοτηνὴν. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὅση συγκίνηση καὶ ἀγάπη νοιώθω γιὰ τὴν Πατρίδα μας, πού τὴν ἀφήσαμε παντέρημη, ἄλλη τόση νοιώθω καὶ γιὰ τὴ νέα πατρίδα πού ἀντιπροσωπεύει τὴν παλιά. Ἐκεῖ στὰ Σχοινιά ὑπάρχουν οἱ παλιές εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, τὰ ἱερὰ κειμήλια. Ἐκεῖ βρίσκονται τὰ ὀνόματα τῶν πεσόντων δοσμένα σὲ δρόμους τοῦ καινούργιου Σαμμακοβίου, ἐκεῖ οἱ πατριῶτες μας, ἐκεῖ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά μας διατηρήθησαν. Πὼς νὰ μὴ τὸ ἀγαπᾶς καὶ νὰ τὸ ψυχοπονῆς. Ἔτσι λοιπὸν ἡ συντροφία μας, πρὶν ξεκινήσῃ γιὰ τὸ μακρυνὸ ταξίδι στὸν ξένο τόπο, τί εἰρωνεῖα νὰ τὸ λέμε, ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφθῆ τοὺς συμπατριώτας μας, τὴν ψυχὴ τοῦ Σαμμακοβίου. Τὸ ἀπόγευμα τῆς 24ης Αὐγούστου 62 φθάσαμε στὰ Σχοινιά. Μᾶς ὑποδέχθηκαν μὲ χαρὰ, θερμὴ ἀγάπη καὶ συγκίνηση ἀρκετοὶ φίλοι, συγγενεῖς καὶ παλιοὶ συμμαθητές. Πρόσωπα ἀγαπητὰ γεμᾶτα ἀπὸ ἀναμνήσεις. Καμμὴ φορὰ μούρχεται νὰ γελάσω ἐνθυμούμενος τὰ παιδιακίστηκα καμῶματα ἢ τις γκάφες αὐτῶν τῶν ἡλικιωμένων ἀνθρώπων πού βρίσκονται τὴν ἄρα μπροστά μου, κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ δάκρυ ἀνεβαίνει, ξεχειλίζοντας ἀπὸ τὰ μάτια μου, σκεπτόμενος ὅτι γεράσαμε πιά, μακρυνὰ ἀπὸ τὸν τόπο πού πρωτοεἶδαμε τὸ φῶς καὶ κάμαμε κάθε εἶδους τσαχνινιά. Μὲ τέτοιες σκέψεις, εἰκόνες καὶ

ἀναμνήσεις ζήσαμε τις πρώτες στιγμές τῆς συναντήσεώς μας με τοὺς Σαμμακοβίτας πὸν διαμένουν στὰ Σχοινιά. Ἡ καινούργια κομπολὶς τους εἶναι πολὺ ὁμορφη καὶ γραφικὴ. Τὴν τριγυρίσαμε κάμποση ὥρα ἔμεις οἱ νεοφερμένοι. Πήγαμε πρὸς τὸ πάρκο πὸν ἔχουν φτιάξει. Ἰσχυρὸ μαινο, εἶναι, ἕνας ἀνασασμὸς μέσα σ' αὐτὸ τὸ καθαρὸ Σαμμακοβλήδικο χωριό. Ἡ συντροφιά μας, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν Κ. Γκαγκίδη, Ἰωάννην Σαμμακοβλή, Στέργιο Κ. Σάββαρο καὶ Μιχαὴλ Τζάρτο βρέθηκε κοντὰ στὸ σχολεῖο. Ἐκεῖ μᾶς περιέμενε ὁ Διευθυντῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολεῖου Σχοινιῶν Κ. Χρῖστος Κουδούνης, ἕνας δραστήριος δάσκαλος εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ἡ παιδεία τῶν νέων καὶ μᾶς ἐπέδειξε τὰ ἐπιτεύγματα καθὼς καὶ τις ἀνάγκες τοῦ Σχολεῖου. Στὸ γραφεῖο εἶδαμε τὸ θαυμάσιο δῶρο τῆς συμπατριώτισσάς μας κ. Ταρσῆς Πολυχρόνη. Μιὰ βιβλιοθήκη γεμάτη ἀπὸ ὁμορφα βιβλία. Δὲν ἔκρυψα τὴν χαρὰ μου γι' αὐτὸ τὸ δῶρο καὶ μεταξὺ μας, χάρηκα διπλὰ γιατί κι' ἐγὼ συνέβαλα κάπως στὴ συμπλήρωσι. Κι' ὕστερα ἀπὸ τὸ Σχολεῖο ἦλθε ἡ σειρά τῆς ἐκκλησιᾶς. Ἐπισκεφθῆκαμε τὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου, προστάτου τοῦ νέου χωριοῦ ὅπως παλιὰ ὑπῆρξε προστάτης τοῦ παλιοῦ. Ἐκεῖ μᾶς ἐδέχθη με χαρὰ ὁ καλοκάγαθος ἐφημέριος Δημήτριος Τσαγκαράκης ὁ ὁποῖος τόσο σκληρὰ ἀγωνίζεται διὰ τὸ στηρίξει τὴν πίστι τοῦ ποιμνίου του. Ἡ ἐκκλησιὰ αὐτῆ, ἔργο τῶν συμπατριωτῶν μας, εἶναι ἕνα κόσμημα. Ὁ σεβάσμιος ἱερεὺς μᾶς ἐπέδειξε με πολλὴν χαρὰν τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ἑξαπτέρυγα, τοὺς φανούς, τὰ θυμιατά, τὸ ἀρτοφόριον καθὼς καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, δῶρα καὶ προσφοραὶ ὅλα ἀπὸ τοὺς εἰς Ἀμερικὴν εὐρισκομένους συμπατριώτας ὅπως τοὺς Κοκκῶνην, Περ. Αὐθεντόπουλον, Δέσποινα Καλογιαννίδου καὶ Ἄντων. Στανίτσα καὶ ἄλλους. Ὅλα αὐτὰ μᾶς συγκινοῦν καὶ μᾶς βάζουν σὲ πειρασμὸ νὰ τοὺς μιμηθοῦμε. Ὅμως τὸ βράδυ προχώρησε καὶ ἡ συντροφιά κατέληξε στὴν ταβέρνα τοῦ Μενῆ ὅπου μᾶς ἐδόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ θυμηθοῦμε ἄλλες παλιές, λαμπρὲς ἡμέρες καὶ νύχτες. Ἡ φιλοξενία πὸν μᾶς προσεφέρθη εἶναι ὑποδειγματικὴ. Ἐμείνα στοῦ ἀγαπητοῦ μας Καλογιάννη Γκούτζου, οἱ δὲ ἄλλοι ἄλλοι εἰς ἄλλα συγγενικὰ σπίτια.

Τὴν ἄλλη μέρα τὴν ἀφιερῶσαμε στὴν ἐπίσκεψι συμπατριωτῶν μας. Εἶναι συγκινητικὸς ὁ τρόπος πὸν μᾶς δέχονται. Ἀμιλλῶνται ποῖος θὰ μᾶς πρωτοπεριποιηθῆ. Ευπνοῦν οἱ ἀναμνήσεις με μιὰ ἔκρηξι ἀπὸ δάκρυα καὶ γέλια. Ἀνακαλύπτουμε ὕστερα ἀπὸ 40 χρόνια, στενοὺς συγγενεῖς, γείτονας, παιδικοὺς φίλους. Γινόμαστε παιδιά. Μᾶς ἔρχεται ἡ διάθεσις νὰ παίξουμε ὅπως τότε, νὰ γελάσουμε, νὰ ἀστειευθοῦμε ἢ νὰ τρέξουμε. Ὅμως 40 χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὴν πλάτη μας καὶ τὰ πόδια δὲν κινοῦνται, μόνο ἡ ψυχὴ σκιρτᾷ, παιδοῦλα ἀκόμη, ἀπὸ τὴν ἀνάμνησι καὶ τὴν νοσταλγία. Γελάμε ἐνθυμούμενοι τὰ καλαμπούρια μας, σοβαρεύουμε ἀναλογιζόμενοι τὰ παλιὰ μεγαλεῖα τῆς ἀκμαζούσης γενετείρας μας, μὰ σιγοκλαῖμε, δοκιμά-

ζουμε λύπη φθάνοντας στην χρονολογία 1922. 'Ο μαῦρος ἑκπατρισμός. Τότε τοὺς ἀφήσαμε νέους καὶ τώρα τοὺς ἀντικρύζουμε καὶ μᾶς ἀντικρύζουν γεροντάκια μὲ χιονισμένο κεφάλι. Τί ἐκπλήξεις ὅταν προσπαθῆς νὰ βρῆς ποιὸν κρύβουν οἱ ζαρωματιῆς, τὸ καμπούριασμα καὶ τ' ἄσπρα μαλλιά. Εἶναι τόσες πολλὲς ποὺ πιά παύουν νὰναι ἐκπλήξεις, ἔξοικειωθήκαμε. Ἐπισκεπτόμεθα τὸν ὑπέργηρο Κωνστ. Τσαμπλῆν, ὁ ὅποιος παρ' ὅλα τὰ χρόνια του — ἔχει περάσει τὰ ἑννεήντα — μᾶς διηγεῖται μὲ τὸν γλαφυρὸ τρόπο ποὺ διακρίνει τοὺς πολὺπειρους γέροντες ἱστορίες ἀπ' τὴν πατρίδα. Κατορθώματα ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ Τούρκων, παλιὸς Βουλγαρομάχος αὐτός, στιγμὲς ἀληθινοῦ πατριωτικοῦ πνεύματος — συνεργασίες ὅπως ἐκείνη τοῦ Γ. Κονδύλη, τοῦ μετέπειτα Ἀντιβασιλέως — μὲ τοὺς Σαμμακοβίτες κατὰ τὸν ἀντιβουλγαρικὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἔνωση τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης μὲ τὴν μάννα Ἑλλάδα καὶ ἕνα σωρὸ ἄλλα. Εἶναι πηγὴ ἀστείρευτος, ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ χρόνος ὀλίγος. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔρχονται πολλοὶ καὶ μᾶς προσκαλοῦν. Ἐλάτε καὶ σὲ μᾶς. Μὲ τὴ μάννα σ' εἶμασταν ὁμογάλακτες, μὲ τὴν Ἀνθῆ σας (τὴν ἀδελφή μου ποὺ βρίσκεται στὸ Παρίσι) ἐπαίξαμε κότσια. Ἡ διάλεκτος τῆς πατρίδος μας παίρνει καὶ δίνει.

—«Μωρ' Κιαράτσα, ἐλάτε νὰ δγιῆτε. Ἦρτασι ὁ Γκάγκος πὲ τ'ν Ἀμερικῆ, κι' ὁ Θεοδουράκ'ς τ'σι Χάϊδως πὲ τ'ν Ἀθήνα καὶ ὁ Κάτσους ὁ Βουτσᾶς πὲ τ'ν Ἐάνθη. Φήκαμέ ντους νιούτσικους καὶ ἤρτασε ἀσπρομάλληδες καὶ φαλακροὶ ἐγὼ δὲν γνωρίζονται!» Κατὰ τὸ σεργιάνισμά μέσα στὸ χωριό, δοκιμάσαμε κι' ἄλλες συγκινήσεις. Στις γωνίες τῶν δρόμων διαβάζουμε τὰ ὀνόματα τῶν ὁδῶν ποὺ δὲν εἶναι ἄλλα ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν πολλῶν πατριωτῶν ποὺ ἔπεςαν γιὰ τὴν πατρίδα. Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ ὁδὸς Ξενοκρατῶν τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, τοῦ Κύρκου, τοῦ Κων. Τζάρτου, τοῦ Περικλῆ Κιακίδη, τῆς Σοφ. Σουρτζίδου, τοῦ Ι. Εὐκλείδη, τοῦ Γ. Κονδύλη καὶ ἡ ὁδὸς τῶν 18 φονευθέντων. Σήμερα 26 Αὐγούστου Κυριακὴ εἶναι ἡ τρίτη ἡμέρα ποὺ βρισκόμαστε στὰ Σχοινιά. Πήγαμε καὶ λειτουργηθήκαμε στὴν ἐκκλησιά μας. Οὐδέποτε ἔννοιωσα τόση κατάνυξι. Πόσο μεγάλος παράγων εἶναι ἡ ψυχὴ μέσα στὸ δικό της περιβάλλον! Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας κατόπιν προτροπῆς ὠμίλησα ἀπὸ τὸν ἐξώστη τοῦ κοινοτικοῦ καταστήματος πρὸς τοὺς συμπατριώτας μας. Ἦταν μιὰ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς μου αὐτὸ ποὺ ἔκαμα. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, οἱ ἀγωνιζόμενοι πρέπει νὰ ἔχουν κάποτε - κάποτε κάποια ἠθικὴ ἀνακούφισι. Πρέπει κάποιος νὰ τοὺς ξυπνᾷ τὴν ἀγάπη ποὺ κλείνουν μέσα τους γιὰ τὴ χαμένη πατρίδα. Καὶ τὰ παιδιά; Τὰ παιδιά τους πρέπει νὰ μαθαίνουν γιὰ τὴν πατρίδα τῶν προγόνων τους γιὰ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα τους. Ὅλα αὐτὰ μ' ἔκαναν νὰ πῶ δυὸ λόγια. Ὅμως ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ βόθρη τῆς καρδιάς μου καὶ σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ συγκίνησι ποὺ μετεδόθη στὸ πολυπληθὲς ἀκροατήριον.

Μέσα στὴν ὁμιλία μου αὐτὴ ἔκαμα μνεῖα γιὰ τὸν φίλο καὶ συμπατριώτη

κ. Κων. Γκαγκίδη εις τὸν ὅποιον ὀφείλονται πολλά. Ἔχει βοηθήσει ποικιλοτρόπως τοὺς συμπατριώτας ἀπὸ μακρὰ κ' ἀπὸ κοντά. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὁ κ. Γκαγκίδης εἶναι δημοφιλὴς καὶ ἀγαπητὸς γι' αὐτὸ καὶ ἀπέσπασε τὰ χειροκροτήματα τῶν συμπατριωτῶν. Ἐν συνεχείᾳ ὁ συνεργάτης κ. Κων. Βουτσόπουλος ὠμίλησε μὲ πολλὴ θέρμη γιὰ τὸν συμπατριώτη μας ποιητῆ, τὸν Θρακιώτη Γ. Βιζυηνό. Ἔτσι μ' αὐτὴ τὴν πνευματικὴ ἐπαφὴ ἔπεσε τὸ βράδυ. Στὴν καθαρὴ καὶ εὐρύχωρη ταβέρνα τοῦ Μιχάλη Φυτιλίδη ἔγινε τὸ κυριακάτικο βραδυνὸ γλέντι. Μὲ τὴν συνοδεία μερικῶν ὀργάνων χορέψαμε καὶ τραγουδήσαμε. Τὰ ὄμορφα τραγούδια τῆς πατρίδος μας τὰ ξαναζωντάνεψε ὁ Θανάσης Π. Τζιβιλεκίδης. Πολὺς κόσμος βρέθηκε σ' αὐτὴ τὴν πατριωτικὴν συνεστίαι. Τὰ κορίτσια καὶ οἱ κυράδες τῶν συμπατριωτῶν μας χόρεψαν διαφόρους θαυμασίους χοροὺς τῆς πατρίδος μας πὸν μᾶς ἔκαμαν νὰ κλάψωμε ἀπὸ τὴν χαρὰ καὶ τὴν συγκίνησι. Ἡ βραδυὰ ἐκείνη θὰ μείνῃ ἀλησμόνητος. Ὅστερα ἀπὸ τόσα χρόνια νὰ ξαναβρίσκεσαι μεταξὺ ἀγαπητῶν παιδικῶν φίλων καὶ συμπατριωτῶν διασκεδάζοντας μὲ τὰ ὄμορφα πατριώτικα ἔθιμα. Ἐδῶ στὰ Σχοινιά κάθε στιγμὴ καὶ κάθε τόπος θυμίζει τὴν πατρίδα. Ἡ ἐκκλησιά, οἱ δωρεές, οἱ ὀνομασίες τῶν δρόμων. Στάθηκα στὴ γωνιά πὸν γράφει ὁδὸς Π. Κιακίδου. Εἶναι ὁ δρόμος ὁ ἀφιερωμένος στὸν πατέρα μου. Ἀναλογίζομαι τὸ φοβερὸ θάνατό του μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δεκαεπτὰ κ' ἀνατριχιάζω. Μοῦ φαίνονται τόσο μακρὰ. Προσπαθῶ νὰ φέρω μὲ τὸν νοῦ μου τὸν πατέρα μου, τοὺς συγγενεῖς, ὅλους ἐκείνους πὸν χάσαμε, μὰ ἡ ἀνάμνησις ἔχει ξεθωριάσει. Σήμερα Πρόεδρος τῆς κοινότητος τοῦ χωριοῦ εἶναι ὁ συμπατριώτης μας κ. Ἰωάν. Γ. Γκόρες, ἓνας δραστήριος καὶ εὐφυῆς νέος πὸν ἐργάζεται μὲ ζέσι καὶ ψυχὴ γιὰ τὰ προβλήματα πὸν ἀντιμετωπίζει ὁ τόπος. Τὰ Σχοινιά δὲν εἶναι καθόλου εὐκαταφρόνητα. Βρίσκονται μᾶλλον σὲ καλὴ οἰκονομικὴ κατάστασι, κ' αὐτὸ βέβαια ὀφείλεται στὴν ἐργασία τους. Κοπιάζουν καὶ μοχθοῦν. Εἶναι φίλεργοι ἀπὸ κληρονομιά. Εἶναι παιδιά ἐκείνων πὸν βρῆκαν ἓνα λόγγο καὶ τὸν ἔκαμαν ἓνα μπιστάνι κ' ἓνα κῆπο. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῶν Σχοινιῶν καταγίνονται μὲ τὴν γεωργία, τὴν κτηνοτροφία καὶ τὸ ἐμπόριο. Πάνω ἀπὸ 22 τρακτέρ ὑπάρχουν στὸ χωριό, ὅπως ἐπίσης καὶ μιὰ ἀλωνιστικὴ μηχανή. Τὸ καινούργιο αὐτὸ χωριὸ δὲν φτιάχτηκε ὅπως ἔλαχε. Ἔχει γίνῃ βάσει σχεδίου καὶ ὡς ἐκ τούτου ὑπάρχει πλατεῖα, εὐρεῖς δρόμοι, ὕδραγωγεῖον καὶ ἓνα δασύλιον, πὸν ἀποτελεῖ τὸν πνεύμονα τῶν Σχοινιῶν. Μὲ τὸν ρυθμὸ πὸν ἐργάζονται σίγουρα σὲ λίγο καιρὸ θὰ γίνῃ μία πολὺ ζηλευτὴ κομόπολις. Ὅστερα ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν διαμονὴ ἀποφασίσαμε νὰ φύγομε. Ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ πᾶμε στὸ Σαμμάκοβο. Ξαναπερνᾶμε πάλι ἀπὸ τὴν Κομοτηνὴ καὶ χαιρετοῦμε τοὺς ἐκεῖ διαμένοντας συγγενεῖς, τοὺς ὁποίους προαναφέραμε καὶ σπεύδουμε πρὸς τὴν Εἰάνθη. Τὴν ἐπομένην ἐπισκεφθῆκαμε τὴν Καβάλα ὅπου συναντήσαμε τοὺς συμπατριώτας Γ. Τσιρπούδαν,

Δούκα, Μαστοροθόδωρον και πολλούς άλλους, τῶν ὁποίων τὰ ὄνόματα δύνανται νὰ μάθουν οἱ συγχωριανοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας βρεθῆκαμε στὴν Ἐλευθερούπολιν, πού εἶδαμε τὸν κ. Γ. Ἀλμπάνην, Θ. Μιχαλτσίδην, καὶ τὴν θεία μας Τασῶ, ἡ ὁποία αἰσίως διέρχεται τὸ ἐνενηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας της. Ἐπισκεφθῆκαμε ἐπίσης τὴν οἰκογένεια Δ. Βλάχου, Δ. Πρημπίδη, Γ. Κιουρτσῆ καὶ Ἑλένη Χριστοδούλου ὅπου καὶ φιλοξενηθῆκαμε. Τὸ πρωτὶ ἐπισκεφθῆκαμε τὴν Ἄνναν Δ. Νιζάμη, τὴν οἰκογένεια Ἀνέστη Κιουρτσῆ καὶ ἀμέσως ἀναχωρήσαμε διὰ Δράμα. Ἐκεῖ συναντήσαμε τοὺς ἐξαδέλφους Κ. Γ. Τζάρτον, Μιχαὴλ Κωνσταντινίδη, καὶ πολλοὺς άλλους. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπισκεφθῆκαμε στὸ Καλαμπάκι τὴν Λεμονιά Ἀργυρ. Ἀναγνωστίδη, Κιαράτσα Δ. Κουντούρου, Χρῦσω Δ. Λάξου, κ.ἄ. Ἀμέσως τραβήξαμε γιὰ τὸ κοντινὸ χωριὸ, Ἁγία Παρασκευὴ (Βοδόβιστα) ὅπου κατοικοῦν 60 οἰκογένειες Σαμμακοβιτῶν καὶ 90 Τρουλιανῶν. Στὸ κεντρικὸ καφενεῖο συναντήσαμε τοὺς συμπατριώτας μας Ἀναστασία Μπάμπουρα (τὸ γένος Στάθη Καλνῆ), Μελαχροινὴ Παντοπούλου, Δημ. Θ. Κουγιουμτζῆ (Τσόκουλος) καὶ τὸν ἀδελφόν του Χαράλαμπον καὶ πολλοὺς άλλους, τῶν ὁποίων τὰ ὄνόματα μποροῦν νὰ πληροφορηθοῦν οἱ χωριανοὶ ἀπὸ τοὺς ἐπὶ κεφαλῆς. Ἐδῶ πληροφορηθῆκαμε ἀγνωστούς λεπτομερείας διὰ τὴν σφαγὴν τῶν 18. Ἔτσι μάθαμε πὼς δυὸ ἄλλοι συμπατριῶτες μας οἱ ἀείμνηστοι Διογένης Τακίδης καὶ Γεώργιος Ὁργιανὸς βρέθηκαν ὅλως τυχαίως στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου καὶ κρυμμένοι μέσα στὰ φυλλάματα τῶν δένδρων (τὶς σκρίπκες) λίγα μέτρα μακρὰ εἶδαν τοὺς συμπατριώτας τῶν νὰ λογχίζονται ἀπὸ τοὺς ἀγρίους Τουρκαλβανούς, πού ἀφηνιασμένοι ἀπὸ μῖσος καὶ δίψα γιὰ ἐκδίκησι, διότι ἡ Ἑλλὰς εἶχεν εἰσέλθει νικηφόρος εἰς τὴν Ἡπειρον, προσπαθοῦσαν νὰ κάμουν αὐτοὺς πού εἶχαν πέσει στὰ χέρια τους νὰ πληρώσουν γιὰ ὅλο τὸ κακὸ πού ἔνοιωθαν μέσα τους. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς 18 συμπατριώτας ἐνῶ ἐκτυπῶντο καὶ ἐκολοφίζοντο ἐφώναζαν: «Ὅποιος ζήσει καὶ γλυτώσει, νὰ ἐκδικηθῆ τὸ αἷμα μας». Στὸ τέλος λίγο πρὶν ξεψυχήσουν ἔψαλλαν θρησκευτικούς καὶ πατριωτικούς ὕμνους. Αὐτὲς οἱ πληροφορίες ἦσαν τελείως ἀγνωστες καεὶς δὲν ἤξερε τίς τελευταῖες στιγμὲς ἐκείνων τῶν μαρτύρων. Ἐπίσης, ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες μετὰ τὴν σφαγὴ, τέσσερις Σαμμακοβίτες, φυγόστρατοι, οἱ ὁποῖοι ἐλλιποτάκτησαν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ στρατὸ ἀπὸ ἀγανάκτησι σὰν ἔμαθαν πὼς, ἐνῶ αὐτοὶ πολεμοῦσαν γιὰ χάρι τῶν Τούρκων ἐκεῖνοι εἶχαν διώξει τίς οἰκογένειές τους ἀπὸ τὸ χωριὸ τους, κι' ὅτι ὑπέφεραν πεινασμένοι μέσα στὸν ἐξαντλητικὸ ἐκεῖνο ἐκπατρισμό, πῆραν τὰ βουνὰ γιὰ νὰ ξεφύγουν καὶ νὰ φτάσουν διὰ τῶν ἀποκρήμων περιοχῶν τοῦ μικροῦ Αἴμου, στὴ Βουλγαρία.

Μέσα στὴν περιπλάνησί τους στὸ Γκράντο βρέθηκαν στὸν τόπο τῆς σφαγῆς. Ἐκεῖ ἀντίκρυσαν ἕνα φρικτὸ θέαμα: Ἀκέφαλα καὶ κατακρεουργη-

μένα πτώματα με τὰ κεφάλια τους ἐδῶ κι' ἐκεῖ πεταμένα. Ἐνα τσακάλι νὰ τραβᾷ ἕνα κομμάτι καὶ μερικά ὄρνια νὰ περιμένουν τὴν ἀποσύνθεσι. Ἡ εἰκόνα ἦταν φρικτὴ ὅπως λένε ὁ Παπαδήμας καὶ ὁ Κώσταρος. Τοὺς Κατέλαβε φόβος, πανικός. Ἐφυγαν ἀμέσως τρέχοντας. Ὅμως ἦταν τόσο ἔντονος ἡ εἰκόνα ποὺ δὲν τοὺς ἄφησε. Ἐνας μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸν τρόμο καὶ τὴν ἀναταραχὴ τῆς καρδιᾶς ἐξέπνευσε τὴν ἐπομένη καθὼς προσπαθοῦσε νὰ πιῇ νερὸ σ' ἕνα φιάκι κοντὰ στὰ τουρκοβουλγαρικὰ σύνορα. Αὐτὲς οἱ πληροφορίες μᾶς ἔκαμαν μεγάλη ἐντύπωσι. Μετὰ ἀναγκασθήκαμε ν' ἀποχωρήσουμε ἀπὸ τὸ σπίτι τῶν συμπατριωτῶν πηγαίνοντας πρὸς τὴν Δράμα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπισκεφθήκαμε τοὺς ἀδελφοὺς Τσαντάλην καθὼς καὶ τὸν Κων. Βεξεργιενίδην, οἱ ὅποιοι διαμένουν στὶς Σέρρες. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας φθάσαμε στὸ Νέο Σκοπὸ, ὅπου περιεργασθήκαμε τὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ καινούργιο Σχολεῖο, τὸ ἰδιωτικὸ Γυμνάσιο, τὸ νέο ὑδραγωγεῖο, τὸν σταθμὸ Χωροφυλακῆς καὶ ἐπισκεφθήκαμε μερικὸς Σκοπιανούς, οἱ ὅποιοι διαμένουν ἐκεῖ. Ἐκεῖ εὐρίσκεται ἐπίσης ἡ οἰκογένεια τοῦ φίλου καὶ συμπατριώτου Ἰωάννου Καπίστρα, ἱατροῦ, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε ἄλλοτε πρόεδρος τῆς κοινότητος. Εἶδαμε τὴν ἐκ Γέννης σύζυγον, ἀδελφὴν τοῦ δημοσιογράφου καὶ συγγραφέως Κουκίδη καθὼς καὶ τὸν Σωτήρη τὸν γιουὸ του, ποὺ σπουδάζει στὸ Γκράτς τῆς Αὐστρίας Ἱατρικὴν. Τὸ βράδυ ἐπιστρέψαμε πάλι στὸ Μανδράκι. Οὔτε ὡς βουλευταὶ σὲ προεκλογικὴ περίοδο δὲν θὰ κάμαμε τόσο κύκλο, ὅμως χάρις στὸν φίλο Γκαγκίδη καθὼς καὶ στὴν ἀγάπη ποὺ ἔχουμε πρὸς τοὺς συμπατριώτας καὶ φίλους φάχουμε νὰ τοὺς βροῦμε· ἐξ ἄλλου αὐτὸς εἶναι κι' ὁ λόγος ποὺ ἀναγκάζομαι νὰ γράφω τὰ ὀνόματα ἐκείνων ποὺ συναντήσαμε γιὰ νὰ μάθουν κι' οἱ ἄλλοι ποὺ θὰ πάρουν τὸ βιβλίον, ποῦ βρίσκονται οἱ συμπατριῶται τους. Τὴν πρώτη τοῦ Σεπτεμβρίου ἐπιστρέψαμε εἰς τὴν Δράμα. Τὴν ἐπομένη πήγαμε στὸν Ξηροπόταμο, χωριὸ ἔξω ἀπὸ τὴν Δράμα, ὅπου εἶναι ἐγκατεστημένοι περίπου 1000 Τρουλιανοί. Βρήκαμε κάμποσους στὸ καφενεῖο καὶ συζητήσαμε μαζί τους γιὰ τὶς χαμένες πατρίδες μας, ἀναμνησθέντες τὴν ξέγνοιαστη ζωὴ ποὺ κάμαμε. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ συναντήσαμε εἶναι ὁ Γκροῦντος, Κοτσιανός, Γιαννέλης, Μαγκριωτέλης, Καλλιόπη Ἀθ. Ἐπιτρόπου, καὶ ἄλλοι. Ἐπιστρέψαμε στὶς 3 τοῦ Σεπτεμβρίου εἰς τὴν Δράμα. Τώρα πλέον οἱ προετοιμασίαι μας φθάνουν στὸ τέλος. Τὰ διαβατήριά μας θεωρημένα καὶ τακτοποιημένα θὰ εἶναι αὐριο ἐν τάξει, ἔτοιμα πρὸς παραλαβὴν. Ἐν τῷ μεταξύ, τὰ ἀπογεύματα εἶχαμε λίγο καιρὸ γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦμε λίγους συμπατριώτας μας ἀκόμη. Δεχθήκαμε δὲ καὶ ἐπισκέψεις πρῶγμα μᾶλλον παράξενο γιὰ ἕναν περαστικό. Ἐτοί ἦλθε καὶ μᾶς βρήκε ἡ κ. Χρυσὴ Ἀν. Κιουρτσῆ καὶ στὸν δρόμον ὄλως τυχαίως συναντήσαμε τὴν κ. Ἡρᾶν Ἀβερκίου μετὰ τὴν κόρη τῆς Ἑλένη Μακρίδου. Αὐτὲς οἱ συναντήσεις συμπληρῶνουν τὴν χαρὰ μας καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ διασκορπισμοῦ τῶν συμπατριωτῶν μας.

Τὰ πάντα εἶναι ἔτοιμα πιά για για τὸ μεγάλο ταξίδι, για τὸ προσκύνημα στὰ ἅγια χώματα τῆς πατρίδος μας. Ἡ λατρευτὴ ἡμέρα πού ἐπὶ 40 χρόνια περιμένα, καθὼς κι' ὁ φίλος μου Κων. Γκαγκίδης, ἐκεῖνος μάλιστα 54 χρόνια, κι' ὁ Κωνστ. Βουτσόπουλος, ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἔφθασε. Ἀύριο 6 τοῦ Σεπτέμβρη ξεκινᾶμε.

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΑΣ ΣΑΜΜΑΚΟΒΟ

Ξεκίνημα.— Στὶς 6 τοῦ Σεπτέμβρη βρεθήκαμε μὲ τὸν συνταξιδιώτη καὶ συμπατριώτη Κ. Γκαγκίδη στὴν Ἀλεξανδρούπολι. Ἐκεῖ εἶχαμε ὄρσει νὰ συναντηθοῦμε, ὅλοι ὅσοι θὰ συμμετείχαμε τῆς ἐκδρομῆς αὐτῆς.

Ἐμεῖς φθάσαμε πρῶτοι. Εἶχαμε λίγο καιρὸ ὡς τὴν ἀκριβῆ ὥρα τῆς συναντήσεώς μας. Ἐνας περίπατος στὴν προκυμαία καὶ στοὺς δρόμους τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως δὲν θὰ μᾶς ἔκανε κακό. Θὰ βλέπαμε, σὰν για πρώτη φορά, τὸ παλιὸ Δεδέαγατς. Ἡ σημερινὴ Ἀλεξανδρούπολις εἶναι μιὰ ὁμορφοκτισμένη καὶ καθαρὴ πόλις. Ἡ θαυμασία ρυμοτομία της, τὸ ἀφθονο πράσινο, ἡ καλοφτιαγμένη προκυμαία της, εἶναι δείγματα τῆς ἀναπτύξεώς της. Οἱ κάτοικοί της, φίλεργοι ἀσχολοῦνται ὅλοι μὲ τίς δουλειές τους. Διεπίστωσα, ἂν καὶ μέταμα λίγο χρόνο μόνο, πόσο φιλοπρόοδοι εἶναι οἱ Ἀλεξανδρουπολίτες. Περπατώντας καὶ χαζεύοντας μὲ ρωτᾷ ὁ φίλος Γκαγκίδης λίγο εἰρωνικά. — Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει κανένας συγγενῆς σου νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦμε; Νομίζω πὼς θὰ θγοῦμε ἀπὸ τὴν ρουτίνα τῶν τελευταίων ἡμερῶν πού, μέσα σὲ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα συναντήσαμε πάνω ἀπὸ 2.000 πατριώτας. Κι' ὅμως ἡ εἰρωνικὴ ἐρώτησις τοῦ φίλου μου ἔμένα μὲ βασάνιζε στὰ σοβαρά. Ἦξερα πὼς ἐδῶ ζοῦσε μιὰ πρωτοξαδέλφη. — Καὶ βέβαια ὑπάρχει, τοῦ λέω, αὐτὸ προσπαθοῦσα νὰ σοῦ πῶ τόση ὥρα. Ἔτσι ξεκίνησα κι' ἀνακάλυψα τὴν ἑξαδέλφη μου. Σαράντα χρόνια νομίζετε πὼς εἶναι ἀρκετὰ για νὰ ξεχάσῃ ἓνας ἄνθρωπος ἓναν ἄλλον; Δὲν τὸ πιστεύω. Μ' ὅλον τοῦτο, ἡ Σοφία, ἴσως φταῖνε καὶ τὰ χρόνια, εἶναι σὲ βαθειὰ γεράματα, δὲν μὲ ἀνεγνώρισε. Τόσο τὸ καλλίτερο γι' αὐτὴν. Στὴν τακτικὴ ὥρα βρεθήκαμε ὅλοι στὸ καφενεῖο πού εἶχαμε θέσει ὡς σημεῖον συγκεντρώσεως. Ἐπτὰ θὰ εἶμαστε οἱ ταξιδιωτὲς - προσκυνητές. Ὁ κ. Κ. Γκαγκίδης, ὁ κ. Κ. Βουτσόπουλος, ὁ Κ. Τσάνταλης, Κων. Τζάρτος, ὁ ἀδελφός του Μιχάλης, ὁ Γιάννης Σαμμακοβλῆς καὶ ἑβδομος ὁ ὑπογράφων. Ἐπτὰ λοιπὸν θὰ ξεκινούσαμε, κι' αὐτὸ ἦταν καλὸ σημάδι. Ἐπτὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῆς πληρότητος. Τὸ ταξίδι πρὸς τὴν Ἀδριανούπολι θ'ἄρχιζε σὲ λίγο.

Ἀδριανούπολις.— Ὅστερα ἀπὸ τρισήμεσι ὄρες μὲ λεωφορεῖο φθάσαμε τὴν Ὀρεσιάδα. Ἀπὸ κεῖ ἓνα ταξὶ μᾶς πῆγε στὶς Καστανιές, τὸ τελευταῖο ἑλληνικὸ χωριό. Βρισκόμαστε πιά στὰ σύνορα. Σὲ λίγο θὰ ἀφήσουμε τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ κάνουμε ἓνα βῆμα για νὰ βρεθοῦμε στὴν Τουρκία. Ποτὲ ὅμως ἓνα βῆμα δὲν ἔγινε σὲ τόση πολλὴ ὥρα. Ἔπρεπε, πρὶν προχωρήσουμε, νὰ περάσουμε ἀπὸ τὸν ἔλεγχο διαβατηρίων καὶ ἀποσκευῶν.

Στὸ ἑλληνικὸ τελωνεῖο τελείωσαν γρήγορα, ὅμως στὸ τουρκικὸ μᾶς καθυστέρησαν ἀρκετά. Ἐκεῖ σ' ἓνα ἀνεκτὸ φυλάκιο βαμμένο κόκκινα καὶ πράσινα, μᾶς ὑποδέχονται οἱ ἄνθρωποι τοῦ τελωνείου, τελῶναι καὶ ἀστυνομικοὶ μὲ φιλικώτατα «χόσεκλντινίς» καὶ μᾶς ὀδηγοῦν σὲ μία αἴθουσα ἀναμονῆς. Καθόμαστε σὲ ἀναπαυτικὰ καθίσματα. Γύρω στοὺς τοίχους ὑπάρχουν βιτρίνες ποὺ διαφημίζουν τὰ τουρκικὰ προϊόντα. Στὸν ἀπέναντι μεγάλο τοῖχο εἶναι κρεμασμένη μία μεγάλη φωτογραφία τοῦ Κεμάλ. Δὲν ὑπάρχει δημόσιος ἢ ἰδιωτικὸς χῶρος στὴν Τουρκία ποὺ νὰ μὴν βρῖσκεται ἡ εἰκόνα τοῦ πατέρα τῶν Τούρκων. Στὸ τουρκικὸ τελωνεῖο συμβαίνουν ἀπίθανα πράγματα. Ἐνῶ εἶναι γνωστὸ σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη, ὅτι ἡ δωροδόκησις τελωνοφύλακος τιμωρεῖται ἀυστηρά, ἐδῶ στὰ τουρκικὰ σύνορα τὸ «μπαχτσίς» ἔχει γίνεи καθεστῶς. Πρέπει νὰ τοὺς φιλοδωρήσῃς. Ἄν τύχη καὶ δὲν φιλοδωρηθῶν, ἀποκλείεται νὰ τελειώσῃς γρήγορα. Μάλιστα στὸ τελωνεῖον τῶν Κήπων - Ἰσφάλων τὰ πούλμαν ποὺ περνοῦν, ἐπειδὴ ξέρον καλὰ αὐτὴ τὴν ἰδιοτροπία τῶν τελωνοφυλάκων, μαζεύουν καμμιὰ τρακοσαριὰ λίρες Τουρκίας καὶ τὶς προσφέρουν δῆθεν καὶ ἔτσι τελειώνουν γρήγορα. Ἄν δὲ θυμῶσῃ ὁ προϊστάμενος, μπορεῖ νὰ σὲ κρατήσῃ μέχρι τὸ βράδυ ἐκεῖ στὰ σύνορα. Ἔτσι λοιπὸν τὸ φιλοδώρημα παίρνει καὶ δίνει: Κονιὰκ Μεταξᾶ καὶ καφές, εἶναι τὰ πιὸ περιζήτητα. Μ' αὐτὴ τὴν νοοτροπία γίνεται ὁ ἔλεγχος τῶν διαβατηρίων. Ἐκεῖ ποὺ περιμέναμε εἶδαμε κάποια ἀναταραχὴ στὰ πρόσωπα τῶν ἐλεγκτῶν. Σὲ λίγο ζήτησαν τὸν Ἀμερικανὸ πολίτη ποὺ δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὸν συμπατριώτη μας κ. Γκαγκίδη. Ἔσπευσαν σὲ ἀγγλομαθεῖς Τούρκους καὶ μὲ τεμενάδες ἐδέχθησαν τὸν συμπατριώτην μας.

Αὐτὸς τοὺς ἐξήγησε τὸ σκοπὸ τοῦ ταξιδιοῦ καὶ ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ ἓναν ἐπιπόλαιο ὀλωσδιόλου ἔλεγκτο βαλιτσῶν εἰσήλθαμε στὸ τουρκικὸ ἔδαφος. Πρὶν φύγουμε ζήτησαμε ἄδεια καί, εἰ δυνατόν, συνοδεία γιὰ τὸ ταξίδι μας, ὅμως ὁ Τούρκος Μοίραρχος μᾶς εἶπε πὼς μὲ τὰ διαβατήρια ποὺ εἶχαμε στὰ χέρια εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ ταξιδεύσωμεν καὶ νὰ περιέλθωμεν ὅλη τὴν Τουρκία. Εἶχε φθάσει πιά τὸ ἀπόγευμα ὅταν ἐλεύθεροι ὄντες, δὲν εἶχαμε μέσον γιὰ νὰ ταξιδεύσωμε. Ζητήσαμε τότε τηλεφωνικῶς, καὶ μᾶς ἔκαμαν τὴν χάρι, νὰ μᾶς στείλουν μιὰ κούρσα γιὰ ἑπτὰ ἄτομα διὰ νὰ μᾶς μεταφέρῃ.

Ἔσπερα ἀπ' αὐτὲς τὶς ταλαιπωρίες, ἦλθε τὸ ταξί. Κατὰ τὴν μικρὴ αὐτὴ διαδρομὴ ἀπὸ τὶς Καστανιὲς ὡς τὴν Ἀδριανούπολι, τὴν καλουμένην τουρκιστὶ Ἐντιρονὲ ἔχουμε τὰ μάτια μας ὀρθάνοικτα. Ἀρχίζουν οἱ ἀναμνήσεις. Τὸ πρῶτο μέρος ποὺ συναντοῦμε εἶναι τὸ φημισμένο Κάραγατς, τὸ «Μικρὸ Παρίσι», ὅπου ἡ ἀριστοκρατία τῆς Ἀδριανουπόλεως ὠργάνωνε τὰ γλέντια της. Αὐτὸ τὸ μέρος ἦταν ἓνας παράδεισος, μὲ τοὺς κήπους καὶ τὶς δενδροφυτεῖες. Ὅμως τώρα, ὁ χρόνος κι' ἡ ἀδιαφορία τὸ ἀφάνισαν. Τὸ περῶμε μὲ ταχύτητα. Σὲ λίγο βρισκόμαστε πάνω ἀπὸ τὸ Μιχάλ Κιο-

προουσῶ ἢ τὸ γεφύρι τοῦ Γαζῆ Μιχάλ πὸν συνδέει τὴν Ἀδριανούπολι μὲ τὸ προάστειον Ἰλδιρίμ. Κατασκευάσθηκε ἀπὸ τὸ Γαζῆ Μιχάλη — ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα — ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχιτέκτων ἑλληνικῆς καταγωγῆς. Ἦταν ἓνα πολὺ μακρὸν γεφύρι περίπου 758 μέτρα καὶ κοντὰ σ' αὐτὸ βρισκόταν τὸ Πολύδροσο Σαράι χτισμένο ἐκεῖ περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα σὲ περσικὸ ἀρχιτεκτονικὸ τύπο. Σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ ὑπῆρχαν πολλὰ κέντρα πὸν ἦσαν πολυσύχναστα. Ἐκεῖ γλεντοῦσε κανεὶς ὅπως ἤθελε εὐρωπαϊκὰ ἢ ἀνατολίτικα. Σ' αὐτὴ τὴν τοποθεσίαν πήγαινε ὁ Ἀδριανοπλίτης γιὰ νὰ πάρῃ νέες δυνάμεις γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ἐνας ἀπὸ τοὺς συνταξιδιωτῆς μας, ὁ Βουτσόπουλος περνῶντας ἀπὸ τὸ Μιχάλ Κιοπροουσοῦ δάκρυσε ἐνθουσιάζων τὰ νειάτα του, γιὰτὶ ἐκεῖ ἔκαμε στρατιώτης καὶ θυμῆθηκε πὸς μὲ ταμποῦρα καὶ φλάουτα πέρασαν αὐτὴ τὴ γέφυρα πηγαίνοντας στὸν πόλεμο, στὸ Τσανακκαλέ. Ἡ Ἀδριανούπολις δυστυχῶς δὲν εἶναι ἐκεῖνη πὸν ξέραμε. Αὐτὸ τὸ διαπιστώνουμε καθὼς περνῶμε τοὺς δρόμους καὶ τὰ σοκάκια τῆς μὲ ταξί. Καταλύσαμε στὸ ξενοδοχεῖο Ρεπευερ. Μετὰ τὴν τακτοποίησί μας κάνουμε ἓνα περίπατο στὴν πόλι. Τίποτε δὲν θυμίζει τὴν παλαιὰ κίνησι καὶ ζωντάνια. Ὅμως ἔχουμε τὴν ἐλπίδα πὸς αὔριο, τὴν ἡμέρα θὰ εἶναι πὸν ζωντανὴ ἀπ' ὅ,τι φαίνεται τώρα τὸ βράδυ. Ὅμως κ' ὅταν ξημέρωσε καὶ ἀνεβήκαμε σὲ δυὸ μόνιππα (παϊτόνια) καὶ τριγυρίσαμε ὀλόκληρη τὴν πόλι, μιὰ ἐρώτησι ἀνέβαινε στὸ μυαλό μας. Ποῦ εἶναι ἡ παλιὰ ἀκμάζουσα Ἀδριανούπολις, ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ, πὸν ἔξασκοῦσε τόσο μεγάλη ἐπίδρασι ἀπ' τὴν Καβάλα, μέχρι τὸν Πόντο, κ' ἀκόμα ποῦ εἶναι ἡ παλιὰ αἴγλη τῆς σὰν πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους στὴν Εὐρώπη; Χάθηκε ὅπως χάθηκαν καὶ ἐκεῖνοι πὸν τὴν ζωντάνευαν. Ἡ Ἐντιρνὲ σήμερα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μία ἐγκαταλελειμμένη πόλι. Μοιάζει μὲ ἓνα μεγάλο τουρκικὸ χωριὸ μὲ μπόλικα τζαμιὰ πὸν βρίσκεται στὰ βάθη τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας. Ἔχει παραμεληθῆ ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εἶναι πόλις συνοριακὴ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀναπτύξῃ μῆτε ἐμπόριο, μῆτε βιομηχανία. Οἱ ἐξοχικοὶ συνοικισμοὶ εἶναι ἐντελῶς κατεδαφισμένοι, τὰ σπίτια καὶ τὰ καταστήματα παλιὰ καὶ πτωχὰ. Νέες οἰκοδομῆς δὲν ἔγιναν ἐκτὸς ἀπὸ κάτι τράπεζες καὶ κρατικὰ κτίρια. Ἀπὸ τοὺς παλιούς θρησκευτικὸς χώρους ἡ Μητρόπολις καὶ ὁ Ναός τῆς ἔχουν ἐρειπωθῆ, καθὼς καὶ ὅλες οἱ ἄλλες ἐκκλησίες. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου συνέβη σ' ὀλόκληρη τὴν Ἀνατ. Θράκη. Οἱ μόνες ἐκκλησίες πὸν διετηρήθησαν εἶναι ἐκεῖνες πὸν βρίσκονται στὴν Κωνσταντινούπολι. Στὴν Ἀδριανούπολι πολλῆς ἐκκλησίες τις ἀγόρασαν διάφοροι Τοῦρκοι καὶ τις χρησιμοποίησαν, εἴτε γιὰ ἀποθήκες, εἴτε γιὰ οἰκόπεδα. Μάλιστα ἀπ' τὸ Μητροπολιτικὸ ναὸ σώζεται τὸ ἅγιο βῆμα τὸ ὁποῖο ὁ ἰδιοκτῆτης του χρησιμοποιοεῖ γι' ἀποθήκη ἐγγράφων ἀρχήτων. Εἶναι, βλέπετε δικηγόρος.

Ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἑλληνικὰ κτίρια ἄλλα μὲν ἔχουν κατεδαφισθῆ, ἄλλα

δὲ ἔχουν ἀλλάξει τρόπο χρήσεως. Ἔτσι τὸ Ζάππειον, ἡμιγυμνάσιον θηλέων, φυτώριο διδασκαλισῶν γιὰ ὁλόκληρη τὴ Θράκη, χρησιμοποιεῖται ὡς κατάστημα τῆς Ἀστυνομικῆς Διευθύνσεως. Εἶναι τέτοια ἡ κατάστασις του ποὺ δὲν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοὺς παλαιούς. Ἄλλ' ἂν τὸ Ζάππειο, ἔστω καὶ σ' αὐτὰ τὰ χάλια ὑφίσταται ὡς διεύθυνσις ἀστυνομίας, τὸ ἑλληνικὸ γυμνάσιον, τὸ ἀρχοντικὸ αὐτὸ κτίριον μὲ τὴν βυζαντινὴ πύλη καὶ τὰ θολωτὰ παράθυρα δὲν ὑπάρχει πιά. Κατεδαφίσθη ὕστερα ἀπὸ μία ἔκθεσι ἀρχιτεκτόνων περὶ ἀκαταλληλότητος διὰ χρῆσιν. Ἔτσι αὐτὸ τὸ ἴδρυμα μὲ τὴν τόσο μεγάλη δρᾶσι, τὴν κατ' ἐξοχὴν πνευματικὴν, τέλειωσε ἄδοξα τὴν ζωὴν του. Ἀντιθέτως τὸ ἑλληνικὸ οἰκοτροφεῖο παραμένει καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς δημοτικὸ τουρκικὸ σχολεῖο. Κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον παραμονή μας στὴν Ἀδριανούπολι ἐπισκεφθῆκαμε τὸ ἑλληνικώτατο προάστειον τοῦ Ἰλδιρίμ. Κάποτε αὐτὸ ἔσφυζε ἀπὸ ζωὴ. Κατοικοῦσαν μόνον Ἑλληνας ἐκεῖ, κι' εἶχαν δημιουργήσει τέτοια ἀτμόσφαιρα ἀνέσεως, ποὺ οἱ Τοῦρκοι, ποὺ ζοῦν τώρα ἐκεῖ μὲ θλίψι θυμοῦνται αὐτὴ τὴ ζωὴ βλέποντας τὰ χάλια ποὺ ἔχει περιέλθει ἢ περιοχῇ. Φυσικὰ δὲν εἶναι μόνο τὸ Ἰλντιρίμ ποὺ μᾶς δίδει αὐτὴ τὴν ἐντύπωσι τῆς ἐγκαταλείψεως. Ὅλα σχεδὸν στὴν Τουρκία αὐτὴ τὴν ἐντύπωσι δίνουν, σὰν νοικιασμένο σπίτι ποὺ λείπει ὁ νοικοκύρης. Κοντὰ στὸ Ἰλντιρίμ ἦταν τὸ ἑλληνικὸ νεκροταφεῖον. Παραδόξως καὶ σήμερον ἀκόμη ὑφίσταται μὲ τὴν διαφορὰ ὅτι ὅλοι οἱ σταυροὶ ποὺ ἦσαν ὄρθιοι στὴν κεφαλὴ τῶν μνημάτων δὲν ὑπάρχουν. Ζοῦν ὅμως οἱ ἐπιτάφιας πλάκες μὲ τίς χαρακτηριστικὰς ἀπεικονίσεις τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ νεκροῦ. Μπορεῖς νὰ ξεχωρίσης ἕνα σφυρὶ κι' ἕνα ἀμόνι στὸν τάφο κάποιου σιδηρουργοῦ, ψαλίδια γιὰ τὸν ράπτη ἢ ἕνα ἀλφάδι κι' ἕνα τρίγωνον γιὰ τὸν χτίστη. Ὅλα αὐτὰ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὰ μιᾶς ἐποχῆς ποὺ πέρασε ἀνεπιστρεπτί.

Αὐτὰ εἶναι τὰ παλιὰ θυμητάρια τῆς ἑλληνικῆς περιόδου στὴν Ἀδριανούπολι, θυμητάρια γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους ποὺ νοσταλγοῦν, γιὰτὶ φυσικὰ οἱ νέοι τί ξέρουν νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸ πρόσφατον παρελθόν; Ἐκεῖνοι στέκονται μπροστὰ στὸν πύργον τοῦ Τσιμισκῆ, τὸ παράξενον καὶ ἰδιόρρυθμον κτίριον ποὺ ὑψώνει τὸ μπόι του ἀπέναντι ἀπὸ τοὺς μιναρέδες τοῦ τεμένους τοῦ Σουλτάν Σελήμ. Παρ' ὅλον ποὺ εἶναι ἕνα παλαιότατον κτίσμα ἐν τούτοις οἱ σημερινοὶ ἰδιοκτῆται τὸ ἐφωδίασαν στὴν κορφὴν του μ' ἕνα πελώριον ρολοῖ ποὺ φαίνεται ἀπὸ πολὺ μακρυνά. Κτίσθηκε, λένε, ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ, ὅμως τὸ στυλ αὐτοῦ τοῦ πύργου κάθε ἄλλο παρὰ βυζαντινὸν εἶναι. Ἡ μεγαλοπρέπειά του ὅμως σὲ τραβᾷ. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι καὶ τὸ περίφημον τέμενος τοῦ Σουλτάν Σελήμ, τὸ καύχημα τῆς Ἀδριανουπόλεως. Μιὰ ἐπίσκεψι εἶναι ἀναγκαία. Τὸ Τζαμί αὐτὸ κτίσθηκε τὸ 1564 ἀπὸ τὸν σουλτάνον Σελήμ τὸν Β' εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατακτήσεως τῆς Κύπρου. Ἐξοδεδύθηκαν πολλὰς χιλιάδες σελιμιέδες (νόμισμα τοῦ Σελήμ) καὶ

μαχμουτιέδες για να κτισθῆ αὐτὸ τὸ μεγαλοπρεπέστατο τέμενος. Ἐξωτερικὰ μοιάζει μὲ τὴν Ἁγία Σοφία, ἐκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τοὺς τέσσερις πανύψηλους μιναρέδες ποὺ ὁ καθένας ἔχει τρεῖς ἐξώστιας γιὰ τοὺς μουεζίνιδες. Μόλις εἰσέλθῃς ἀπὸ τὴν ἐξώπορτα βρίσκῃσαι στὴν πελώρια αὐλὴ μὲ τὸ μεγάλο συντριβάνι, ἀπ' ὅπου οἱ πιστοὶ παίρνουν νερὸ καὶ πλένουν τὰ πόδια τους. Αὐτὴ ἡ αὐλὴ μὲ τὰ περιστύλιά της, μὲ τὶς ὠραῖες ἀραβικὲς κολῶνες, λέγεται ὅτι χωράει 6.000 ὡς 8.000 πιστούς. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ τεράστιος χώρος τοῦ τεμένους. Στὴ μέση τοῦ τζαμιοῦ ὑπάρχει ἓνας πελώριος θόλος, ὁ κεντρικὸς, ὁ ὁποῖος στηρίζεται σὲ οκτῶ κολῶνες ἀπὸ κόκκινη πέτρα (πορφυρίτης). Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ του εἶναι ἐπηρεασμένη, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ ὅλα τὰ τεμένη τῆς Τουρκίας ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ πρότυπα, ἰδίως τῆς Ἁγίας Σοφίας. Γύρω - γύρω, κάτω ἀπὸ τὸ θόλο, κρέμονται μεγάλες κاندῆλες στεφανοειδεῖς, ποὺ στολίζονται μὲ ὑπερμεγέθη αὐγὰ στρουθοκαμήλου. Τὰ κاندῆλια εἶναι τοποθετημένα τόσο χαμηλά, ποὺ ἓνας ἄνθρωπος ψηλὸς δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ ὄρθιος. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ τεμένους πλούσια διακοσμημένο, ἐντυπωσιάζει ἰδιαιτέρως. Κάνει μεγάλη ἐντύπωσι ὁ σπανίας τέχνης λεπτοτεχνουργημένος ἄμβωνας. Πραγματικὰ εἶναι πολὺ ὁμορφο κτίριο. Ποῖος ὅμως εἶναι ὁ ἀρχιτέκτων αὐτοῦ τοῦ καυχήματος τῆς Ἀδριανουπόλεως; Ὁ κάθε Τοῦρκος στὴν Ἐντιρνὲ ξέρεи νὰ σοῦ πῆ πὼς ὁ περίφημος Σινὰν πασᾶς τὸ ἔφτιαξε, δὲν ξέρεи ὅμως νὰ σοῦ πῆ, ἢ δὲν θέλει νὰ ξέρεи πὼς ὁ Σινὰν ἦταν Ἕλληνας. Ὁ πατέρας του Χρηστος Δοανίδης, ἔγινε μουσουλμᾶνος γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν ἀβάστακτο καὶ φοβερὸ ζυγὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἔτσι ὁ Σινὰν ἀνατράφηκε ἐξωτερικὰ τοῦλάχιστον σὰν γενίτσαρος, πρᾶγμα ποὺ ἀναφέρουν κι' οἱ Τοῦρκοι. Ἀπὸ ἓνα ὅλως τυχαῖον γεγονός, ὁ Σουλτάνος ἔμαθε τὴν ἱκανότητά του καὶ τοῦ ἀνέθεσε σὰν πρώτη δουλειὰ νὰ κτίσῃ γεφύρι. Καὶ φαίνεται πὼς ὁ Σινὰν τὰ κατάφερε μιὰ χαρά. Ἔστησε ἓνα στέρεο γεφύρι ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄλλοι δὲν μποροῦσαν νὰ κάνουν τίποτε, διότι συνεχῶς καταστρεφόταν. Ἔζησε περίπου 100 χρόνια καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἑκατονταετηρίδα ἔφτιασε 81 τζαμιὰ μεγάλα, 50 μικρὰ τὰ λεγόμενα μαγίσδια, 55 μεδρεσέδες, 7 βιβλιοθῆκες, 19 μανσωλεῖα, 14 ξενῶνες, 8 γεφύρια, 17 καραβὰν σαράγια, 33 παλάτια καὶ 36 λουτρῶνες. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ κτίσματά του εὐρίσκονται στὴν Ἑλλάδα, στὸ Διδυμότειχο, Τρίκαλα, Τέμπη κι' ἄλλοῦ. Ἔτσι μὲ τόσο πλούσιο ἀπολογισμὸ ἔργων ἔληξε ἡ ζωὴ αὐτῆς τῆς ἐξαιρετικῆς μεγαλοφυΐας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Κυττάζοντας καὶ παρατηρώντας αὐτὸ τὸ μεγαθῆριο, ποὺ ἔχει θόλο πῶς μεγάλο καὶ ὑψηλὸ ἀπὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἓνας ἀπὸ τὴν παρέα μας, ὁ Βουτσόπουλος θυμῆθηκε ἓνα προσωπικὸ του περιστατικὸ ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸ Σελιμιὲ Τζαμί. Πρὶν ἀπ' τὸ 1915, καὶ στὸν πόλεμο τοῦ Τσανακκαλέ, εἶχε κληθῆ νὰ ὑπηρετήσῃ στὸν τουρκικὸ στρατό. Κατετάχθη λοιπὸν στὸ 12ον Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἄλλο στρατόπεδο κι' ἦσαν,

ὄλα κατειλημμένα, ἐστεγάζετο στὰ κελιά τοῦ Σουλτάν Σελήμ. Βγάζανε λοιπὸν κάθε βράδυ φρουρούς ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας φύλαγε στὴν ἄκρη τοῦ παραπλεύρως εὐρισκομένου νεκροταφείου. Ἐνα βράδυ ἦλθε κι' ἡ σειρά του νὰ φυλάξῃ σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τὴ θέσι. Νέος τότε καὶ γεμάτος φόβους καὶ προλήψεις ἡ θέσις αὐτὴ ἦταν γι' αὐτὸν ἡ χειρότερη ἀπ' ὄλες. Ὁ ὑπερμεγέθης ὄγκος τοῦ τζαμιῦ ἀπ' τὴ μιά, τὰ κυπαρίσσια μὲ τοὺς τούρκικους τάφους ἀπ' τὴν ἄλλη τὸν ἔκαμαν νὰ νοιώθῃ πολὺ ἄσχημα. Ἐκεῖ λοιπὸν ποὺ παρατηροῦσε μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, περασμένα μεσάνυχτα, βλέπει δυὸ φωτεινὰ μάτια νὰ τὸν κυττάζουν. Ἡ ψυχὴ του πῆγε στὴν Κούλουρη, ποὺ λένε. Ἐκείνη τὴ στιγμή δὲν σκέφθηκε καθόλου. Σηκώνει τὸ ὄπλο ποὺ κρατοῦσε καὶ σημαδεύει μεταξὺ τῶν δύο φωτεινῶν ματιῶν. Ἐνα φοβερὸ μπάμ! ἀκούσθηκε μέσα στὴν ἠσυχία τοῦ νεκροταφείου. Ἐνα νιαούρισμα ἀκολούθησε. Σηκώθηκε ὄλο τὸ σύνταγμα στὸ πόδι. Ἐτρεξε ὁ ἀρμόδιος ἀξιωματικὸς καὶ τί νὰ δοῦν. Εἶχε σκοτώσει τὸν ἱερὸ γάτο τοῦ τεμένους, κι' εἶναι γνωστὸ πόσο οἱ Μουσουλμᾶνοι τιμοῦν τὶς γάτες. Τὴν ἄλλη ἡμέρα πέρασε ἀπὸ στρατοδικεῖο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τοὺς χοτζάδες τοῦ Τζαμιῦ. Τὸν ἔκλεισαν κάμποσες ἡμέρες φυλακὴ γιὰ τὸν φόνο τοῦ γάτου.

Κόντευε μεσημέρι κι' ἡ ἐπίσκεψίς μας στὸ Τζαμι τελεῖωσε. Ξεκινήσαμε μὲ τὰ πόδια γιὰ τὶς φημισμένες σκεπαστὲς ἀγορὲς τῆς Ἀδριανουπόλεως, τὰ λεγόμενα μπεζεστένια. Εἶναι δύο, ἡ ἀγορὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ποὺ εἶναι κι' ἡ πιὸ μεγάλη μὲ τὰ 216 μαγαζιά καὶ τὶς 6 πύλες της, καὶ ἡ ἄλλη, ὁ Ἀραστός, κάπως μικρότερη. Κάποτε αὐτὲς οἱ ἀγορὲς ἀπ' ὅ,τι θυμοῦμαι εἶχαν ζωηρότερη ἐμπορικὴ κίνησι, σήμερα ὅμως ὅπως εἶπαμε δὲν ὑπάρχει τίποτε. Νέκρα παντοῦ. Ψάχνουμε γιὰ κανένα ἐστιατόριο τῆς προκοπῆς. Μισὴ ὥρα περιφερόμεθα καὶ σεργιανᾶμε ἄδικα. Κάποτε βλέπουμε ἕνα μὲ καθαρὰ μαρμαρένια τραπέζια καὶ εἶπαμε καλὰ θᾶναι ἐδῶ. Ὁ Τουρκοὺς ἐστιατορᾶς, βλέποντας ἑπτὰ ξένους, φαινόμεστε δὲ ἀπὸ μακρὰ γιὰ τέτοιοι, ἔτρεξε νὰ μᾶς παρασύρῃ στὸ μαγαζί του. Μπούγιουρουμ, μπούγιουρουμ ἐφέντι λερ (ὀρίστε, ὀρίστε κύριοί μου). Μπαίνουμε καὶ τοῦ λέμε ὅτι θέλουμε νὰ φᾶμε, νομίζοντας ὅτι κάτι καλὸ θὰ βροῦμε γιὰ νὰ κορέσουμε τὴν πείνα, ποὺ ὁ δρόμος μᾶς εἶχε ἀνοίξει. Καθήσαμε καὶ ἄρχισε νὰ μᾶς λέῃ τί ἔχει τὸ μαγαζί. Κι' εἶχε: «Ἀργιὰν βάρ, καθοὺν βάρ γιουζούμ ντα βάρ». Εἶχε μόνο ρευστὸ ξυνόγαλο, πεπόνι καὶ σταφύλια. Ἀναγκασθήκαμε ἀπὸ φιλότιμο νὰ φᾶμε ἀπ' αὐτὰ ποὺ μᾶς ἀράδιασε. Ἐκεῖ στὸ μαγαζί ἡ κατάστασις μᾶς ἀνάγκασε νὰ κάνουμε μία σύγκρισι μεταξὺ Δυτ. Ἑλληνικῆς Θράκης καὶ Ἀνατολικῆς, ποὺ βρισκόμαστε τώρα. Ὅλη ἡ περιοχὴ τῆς τουρκικῆς Θράκης παρ' ὄλον ὅτι ἦτο καὶ εἶναι εὐφορωτάτη ἐν τούτοις μένει ἀκαλλιέργητος. Ταξιδεύεις ὥρες καὶ βλέπεις συνεχῶς χέρσα χωράφια. Στὶς πόλεις οἱ ἄνθρωποι εἶναι κακορίζικοι, ἀτημέλητοι, βρώμικοι, κακομοιριασμένοι καὶ γιὰ νὰ μιλήσουμε ξεκάθαρα τυραννισμένοι δὲν ξέρω ἀπὸ τί

Ίσως κι' απ' τὸ μαλθακὸ χαρακτῆρα τους. Εἶναι πολὺ καθυστερημένοι. Θὰ φταίῃ σ' αὐτὸ ἀσφαλῶς κι' ἡ πολιτικὴ τους κατάστασι, πάντως σοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωσι ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν ἀφήσει τὴ μοῖρα τους νὰ κἀνη κουμάντο. Δὲν κάνουν τίποτε γιὰ νὰ ἀξιοποιήσουν τὸ ἔχει τους. Βρίσκονται ἀκόμη πολὺ πίσω. Καθ' ὅλη τὴν διαδρομὴ μας στὴν Ἀνατ. τουρκικὴ Θράκη πολλὲς φορὲς θὰ τὰ σκεφθοῦμε αὐτά. Στὴν Ἀδριανούπολι μία εἶναι ἡ κεντρικὴ ὁδός, κι' αὐτὴ στρωμένη μὲ καλτερίμι. Ἀρχίζει ἀπ' τὸ Στάδιο τῆς πόλεως καὶ καταλήγει στὸ Σεράι καὶ στὸ Διοικητήριο. Αὐτὴ εἶναι ἡ κυρία ἀρτηρία ζωῆς. Ἐκεῖ εἶναι ὅλα τὰ μαγαζιά, τὰ ξενοδοχεῖα, τὰ χάνια, τὸ Πάροκο. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ τὸ μπεξεστὲνι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὅπου καθήσαμε γιὰ τὸ ψευτομεσημεριανό μας. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ λεωφόρος στὴν ἀρχὴ τῆς ὀνομάζεται Ζιντάν Ἀλτι κι' ἔπειτα Ἀμπατζιλάρ Μπασί. Ἐκεῖ στὸ Ἀμπατζιλάρ Μπασί βρίσκεται τὸ πάροκο τῆς Ἐντιωνέ ὅπου ἔχει τὸ κέντρο τῆς ἡ κοσμικὴ κίνησις, τρόπος τοῦ λέγειν. Ἐκεῖ μαζεύονται ἑτερόκλητοι ἄνθρωποι, ἀπίθανες συναντήσεις ποὺ σοῦ δίνουν τὴν ἐντύπωσι φουτουριστικοῦ πίνακος. Ἐκεῖ οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐκεῖ οἱ τουρκάλες, ὅχι πὰ μὲ γιασμάκια καὶ τσεμπέρια, μὰ μὲ εὐρωπαϊκὴ φορεσιά, φυσικὰ λιγάκι ἄτσαλη μὰ μέσα στὴ μόδα, ἐκεῖ χωριάτες, καρροτσέρηδες, λουστριοί, γύφτοι, γύφτισσες, αὐτοκίνητα, κάρρα, παϊτόνια, ἄλογα, ὅλα αὐτὰ ἔτσι ἀνακατωμένα βρίσκονται ἐκεῖ κάτω ἀπ' τὴ σκιὰ τοῦ ἀδριάντος τοῦ Κεμάλ Ἀτατούρκ. Κι' ἐκεῖνος ἀτάραχος κυττάζει, τί δὲν κατώρθωσε νὰ κάμῃ ἀκόμα πρὶν πεθάνει. "Ὅλο ἐκεῖνο τὸ ἀπόγευμα γυρίζαμε μὲ δύο παϊτόνια (μόνιπια), δὲν ἀφήσαμε τίποτε ποὺ νὰ μὴ τὸ δοῦμε, ἀπ' τὸ Κιγίχ καὶ τὸ Κιρις - Χανέ μέχρι τὸ Ἰλντιρίμ, τὸ ἑλληνικώτατο αὐτὸ προάστιο, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἐφημίζοντο γιὰ τὴν παλληκαριά τους. Λέγεται μάλιστα πὼς δὲν τολμοῦσε Τούρκος νὰ ζυγώσῃ ἐκεῖ κοντὰ γιὰτὶ ἤξερε πὼς θὰ τὸν ἔδερναν ἄγρια. Πήγαμε στὶς τρεῖς μεγάλες γέφυρες τῶν ποταμῶν Ἄρδα, Τοῦντζα καὶ Ἐβρου, στὴ Γενὴ Κιοπροῦ (Νέα Γέφυρα), τὴν Ἐσκι Κιοπροῦ (παλαιὰ Γέφυρα) καὶ τὴν γέφυρα τοῦ Γαζή Μιχάλ (τὴν Μιχάλ Κιοπροῦ) γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε ἤδη. Ἐκεῖ κοντὰ βρίσκεται καὶ τὸ Πολύδροσο Σαράι καὶ ἔτσι καθὼς τὸ κυττᾶς χαλασμένο καὶ φθαρμένο σοῦρχονται στὸ στόμα οἱ στίχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου «Μέγαρον τῆς τυραννίας, σὲ ἠφάνισε ὁ χρόνος εἶθε μετὰ σοῦ νὰ πέσῃ κι' ἡ δόξα καὶ ὁ θρόνος». Ἐσυνεχίσθη ὁ περίπατος ποὺ κατέληξε στὸ περίφημο Κάραγατς, ὅπου ἦταν στὰ παλιὰ χρόνια ἡ διαμονὴ τῶν πλουσίων Ἑλλήνων τὸ «μικρὸ Παρισάκι».

Ἔτσι ἔληξαν οἱ δύο μέρες παραμονῆς μας στὴν Ἀδριανούπολι. Πολλὰ εἶδαμε, πολλὰ μᾶς συγκίνησαν, πολλὰ μᾶς ἀγανάκτησαν. Ἦλθε ἡ ὥρα νὰ πᾶμε καὶ πιδ μέσα, πιδ βαθειά, πρὸς τὴν πατρίδα.

Σαράντα Ἐγκλησιές. — Πρωτὶ - πρωτὶ μᾶς ξύπνησαν οἱ κουκουβάγιες

κι' οί «Δεχοχοῦρες» ποῦ ὑπάρχουν ἐν ἀφθονίᾳ καὶ πετᾶνε στὰ δένδρα καὶ τὰ σίτια τῆς Ἀδριανουπόλεως. Σήμερα πρέπει νὰ φύγουμε γιὰ τὰ ἐνδότερα· κατεύθυνσις Σαράντα Ἐκκλησιές. Στὸν δρόμο πρὸς τὴν ἔξοδο ὁ συνταξιδιώτης μας Κων. Βουτσόπουλος συγκινεῖται βλέποντας μερικὰ χαρακτηριστικὰ μέρη ποῦ τοῦ θυμίζουν μιὰ παλιὰ του περιπέτεια. Μόλις κηρύχθηκε ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας στὸ 1912 κι' ὕστερα μὲ τοὺς Βαλκανικοὺς κι' ἐν τέλει μὲ τὸν 1ον Παγκόσμιο, ὅσοι Ἑλληνες Τοῦρκοι ὑπήκοοι, ὑπηρετοῦσαν στὸν τουρκικὸ στρατὸ μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς τους ἐλιποτακτοῦσαν. Ἔτσι λοιπὸν 5 Ἑλληνες μαζί κι' ὁ Βουτσόπουλος, μιὰ νύχτα σκοτεινὴ καὶ ἀσέληνη ξέκοψαν ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῆς Ἀδριανουπόλεως μὲ σκοπὸ τὴν λιποταξία. Ἐφυγαν μὰ ὕστερα ἀπὸ λίγο τοὺς πῆραν χαμπάρι. Εἶχαν πέσει, καθὼς ἔφευγαν μέσα σ' ἓνα ποιμνιστάσιο καὶ τοὺς ἐπετέθησαν τὰ σκυλιὰ τοῦ μαντριοῦ. Εὐτύχησε ὁ κόσμος μὲ τὰ γαυγίσματά τους κι' ἄρχισαν νὰ τοὺς κυνηγοῦν. Οἱ σφαῖρες σφύριζαν πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους. Τί νὰ κάνουν; Πῶς νὰ γλυτώσουν; Ἄν τοὺς ξπιαναν θὰ τοὺς ἐσκότωναν ἐπὶ τόπου. Βρέθηκαν μπροστὰ σὲ δυὸ βουλγάρικους φούρνους. Δὲν χάνουν καιρὸ καὶ τρυπώνουν μέσα. Ἐκεῖ κρύφτηκαν τὰ πέντε ἄτομα. Δὲν τοὺς πῆραν χαμπάρι, γλύτωσαν. Ὅσοι ἀπὸ κάμποση ὥρα βγήκαν μὲ προσοχὴ καὶ πέρασαν μὲ ταχύτητα σκυφτοί, τὴ γέφυρα τοῦ Γενιτσέ. Τοὺς φούρνους καὶ τὴ γέφυρα εἶδε τώρα ὁ φίλος μας, ὕστερα ἀπὸ 48 χρόνια καὶ δάκρυα κύλισαν ἀπ' τὰ μάτια του. Ποία δύναμις ἄραγε τοὺς προστάτευσε τότε; Πῶς μπόρεσαν καὶ ἐξηπάτησαν τοὺς φρουροὺς τῆς γεφύρας; Γι' αὐτοὺς μένει μόνο μία ἀπάντησις· ἡ θεία δύναμις. Ἐχουμε νὰ κάνουμε 65 χιλιόμετρα μέχρι τὴς Σαράντα Ἐκκλησιές. Περνᾶμε ἀπὸ τὸν εὐφορο (μπερεκετλίδικο) κάμπο τῆς Α. Θράκης, ὅπου χάνεται τὸ μάτι μέσα στὴν ἀπεραντωσύνη. Δυστυχῶς ὅμως αὐτὸ τὸ ἀπέραντο κομμάτι γῆς μένει ἀνεκμετάλλευτο. Κι' ἐνῶ στὴν Ἑλλάδα ἀπ' ὅπου περάσαμε, κι' ὅπου εἶχαν ἐγκατασταθῆ πρόσφυγες βλέπαμε καταπράσινα περιβόλια, χωράφια σπαρμένα, ἀμπέλια ὀλοφούντωτα καὶ καρπισμένα, δένδρα βαθύσκιωτα καὶ ὄμορφα καθαρὰ χωριουδάκια, σπαρμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ ὄχι μακρύτερα ἀπὸ 10 χιλιόμετρα τὸ καθένα τὰ ἀντίθετα συμβαίνουν στὴν τουρκικὴ Θράκη. Καθὼς περνᾶμε τὸν κάμπο τῆς, συναντᾶμε χωριὰ σὲ ἀπόστασι 50 καὶ 60 χιλιομέτρων, ποῦ οἱ κάτοικοί τους καλλιεργοῦν ἓνα κομμάτι γῆς κοντὰ στὸ χωριὸ τους κι' ὁ ὑπόλοιπος κάμπος μένει ἄσπαρτος, σὰν περιφρονημένη γυναῖκα. Μ' ἓνα πρόχειρο ὑπολογισμὸ ποῦ κάνουμε βγάζουμε τὸ συμπέρασμα πῶς θὰ μπορούσαν νὰ ζήσουν 2 ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἀπ' αὐτὸν τὸν εὐλογημένο τόπο, ποῦ τώρα βρίσκεται ἔτσι παραμελημένος.

Ἄγανάκτησις πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ μας μὲ τὴν ἀτυχία μας μὰ καὶ μὲ τοὺς πολιτικάντηδές μας καὶ τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων κρατῶν ποῦ κατάφεραν ἔτσι τὰ πράγματα ὥστε νὰ στερηθῆ ἡ Ἑλλάς κι' ἐμεῖς αὐτὸ τὸ

εὐφορώτατο καὶ ἑλληνικώτατο κομμάτι γῆς. Καὶ νὰ τί κατάφεραν. Ἐμεινε χέρσα ἡ γῆ. Οὐμᾶμαι τὸ 1922, τῆ φοβερῆ αὐτῆ χρονιά γιὰ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος, ὅταν ἐγκατελείφθησαν τὰ χῶματα τῆς Θράκης, ὁ κυβερνητικὸς τύπος ἔγραφε: «Ἡ ἐσοδεία εἰς σιτηρὰ, ἡ ὁποία παρήχθη ἐφέτος καὶ ἡ ὁποία ἐγκαταλείπεται εἰς τὸ ἔλεος τῶν Τούρκων, εἶναι τόσον μεγάλη ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ θρέψῃ ἐπὶ φορὸς τὸν πληθυσμὸ τῆς Ἑλλάδος». Ἴσως νὰ ἦτο ἡ τελευταία φορὰ πού ἡ γῆ εἶχε «μπερεκέτι» (ἀφθονία). Ἐπεσε σὲ χέρια πού δὲν τὴν δούλεψαν, δὲν ἤθελαν νὰ τὴν δουλέψουν, γιατί μέσα στὸ κατὰβαθὸ τῆς ψυχῆς τους μένει πάντοτε ἡ ἰδέα πὼς ἡ Θράκη εἶναι ξένη, δὲν εἶναι δική τους. Μ' αὐτὲς τὶς σκέψεις φθάνουμε στὶς Σαράντα Ἑκκλησιές, τὸ νῦν Κιρκλαρελί. Γιὰ μᾶς τοὺς Σαμμακοβίτες οἱ Σαράντα Ἑκκλησιές ἦσαν προσφιλεστάτη πόλις καὶ γι' αὐτὸ γνωστοτάτη. Ξέραμε τοὺς κατοίκους τῆς μὲ τοὺς ὁποίους μᾶς συνδέει συγγένεια ἰδίως ἐξ ἀγχιστείας, ἀγαπούσαμε δὲ ἰδιαιτέρως τὰ προϊόντα τῆς, τὰ καρῦδια καὶ τ' ἀμύγδαλα, μὰ πιὸ πολὺ τὸ «μπουγιαμὰ» τὸ ὑπέροχο κρασί τῆς. Καὶ καλὸ κρασί προϋποθέτει ἀμπέλια καὶ οἱ Σαράντα Ἑκκλησιές εἶχαν 50—60 χιλιάδες στρέμματα ἀμπέλια. Ἀλήθεια τί ἔγιναν αὐτά; Ποῦ πῆγε Θεέ μου τόσος γεωργικὸς πλοῦτος; Σ' ὄλο τὸ δρόμο πρὸς τὶς Σαράντα Ἑκκλησιές μιλούσαμε γιὰ τὸ κρασί πού θὰ πίναμε καὶ πλησιάζοντας βλέπουμε ξεραῖλα ὅσον ἀφορᾷ φυσικὰ τ' ἀμπέλια, γιατί διατηρεῖ ἀκόμη ὑπέροχη τὴ κυριαρχία τοῦ πρασίνου σὲ δένδρα. Σήμερα δυστυχῶς οἱ περιφνημοὶ ἀμπελῶνες τῶν Σαράντα Ἑκκλησιῶν δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἀπὸ τόσες χιλιάδες στρέμματα πού ὁ ἀμπελοργικὸς μόχθος τῶν 10.000 Ἑλλήνων τὰ ἔκανε νὰ καρποφοροῦν καὶ νὰ φέρουν τὴν περιοχὴ πρῶτην στὴν παραγωγὴ κρασιῶν ποιότητος, καθῶς καὶ σὲ κάθε παράγωγο τοῦ μούστου καὶ τῆς σταφίδας, σήμερα μόνον δυὸ ἢ τρεῖς χιλιάδες στρέμματα καλλιεργοῦνται, ὅπως μάθαμε ἀργότερα. Παρ' ὄλο ὅτι ἐφθάσαμε ἐδῶ σὲ περίοδο τρύγου — βρισκόμαστε στὸ πρῶτο δεκαήμερο τοῦ Σεπτεμβρίου — τίποτε δὲν μᾶς θυμίζει ὅτι βρισκόμαστε σ' αὐτὴ τὴν ἐποχῇ. Ἀλήθεια τί γινόταν ἐδῶ πρὶν 50 χρόνια τέτοια ἐποχῇ! Τί διονυσιακὴ τελετουργία, τί ἀτμόσφαιρα χαρᾶς! Ὁλὴ ἡ πόλις ἦταν μία πανηγυρίς. Βοδάμαξες μὲ κοπέλλες καὶ ἀγόρια ξεκινοῦσαν πρῶτῃ - πρῶτῇ μὲ τραγούδια γιὰ τοὺς ληνούς. Φορτωμένα ζῶα μὲ τὰ τρυγοκάλαθα, τὶς βοῦτες, τὰ μετακία, τὰ βαρέλια ἔσπευδαν στὸν τρύγο. Κι' ὕστερα τί χαρὰ καὶ τί χορὸς γινόταν πάνω ἀπ' τὰ τσαλαπατημένα σταφύλια. Σὰν τραγοπόδαροι Πᾶνες ἔμοιαζαν τ' ἀγόρια, ἔτσι ὅπως πηδοῦσαν, ἰδρωμένα καὶ ξαναμμένα ἀπὸ τὴ μυρωδιὰ τοῦ μούστου. Σήμερα δὲν ἀκούγονται τραγούδια τοῦ Βάχχου γιατί δὲν ὑπάρχει πιά καὶ τὸ ἔνθεο φυτὸ, ἡ ἀμπελος, τοῦλάχιστον ἔτσι ἀφθονῆ ὅπως τὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια. Τί ἀπογοήτευσις! Σὰν φθάσαμε στὶς Σαράντα Ἑκκλησιές ἡ πρώτη μας ἐρώτησις ἦταν τί ἔγιναν τὰ τόσα ἀμπέλια, ποῖα αἰτία τὰ κατέστρεψε. Ἡ ἀπάντησις ἦταν πὼς ἡ φυλλοξήρα ἦταν ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς.

Χρειάζεται ανασύστασις καὶ ξαναφύεμα ριζῶν μὰ ἀπαιτοῦνται ἔξοδα, κόποι καὶ εἰδικοί καλλιεργηταί, πράγματα δηλαδὴ ἀδύνατα πὰ τώρα γιὰ Τούρκους.

Περιεργασθῆκαμε τὴν πόλι. Παρ' ὄλο ὅτι εἶναι πολὺ μικρότερη σὲ πληθυσμὸν ἀπ' τὴν Ἀδριανούπολι ἐν τούτοις διεπιστώσαμεν μεγαλυτέρα φροντίδα κρατικὴ καὶ περισσοτέρα ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Ἔχουν κτισθῆ πάρα πολλὰ καὶ ὠραῖα μωρῶ νὰ πῶ, κτίρια δημόσια καὶ ἰδιωτικά. Εἶδαμε καινούργιες τράπεζες, δημόσια γραφεῖα, Δημαρχεῖο, κινηματογράφους, ἔστιατόρια καὶ πολλὰ ὁμορφα νεόκτιστα σπίτια. Περιφέροντας τὰ μάτια μας στὰ σοκάκια καὶ τίς πλατεῖες τῆς Κιρκλαρελί δὲν τὴν ἀναγνωρίζομεν. Ἔχει ἀλλάξει. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐκεῖ περὶ τὸ κέντρον ἔχει πάρει μιὰ ὄψι καλλίτερη ἀπὸ παλιά. Ἡ ἀγορὰ διεμορφώθη σ' ἓνα πολὺ εὐπρόσωπο κέντρο ἐπαρχιακῆς πόλεως, ἀφοῦ φυσικὰ ξεκαθάρισαν γκρεμίζοντας ὅλα τὰ παλιά κτίρια, τὰ μανάβικα καὶ γεμενετζίδικα (μαγαζιά πού κατεσκεύαζαν τὰ γεμμένα, ἓνα εἶδος ἐλαφρῶν ἀνδρικῶν ὑποδημάτων), κ' ἔτσι ἀπέκτησε ἡ πλατεῖα τὴ μεγάλη εὐρυχωρία. Μὲ ἀσφαλτο εἶναι στρωμένη καὶ δενδροφυτευμένη· στὴ μιὰ τῆς δὲ πλευρὰ εἶναι κτισμένο ἓνα μεγάλο ὁμορφο κτίριο, ὁ Οἶκος τοῦ Λαοῦ (Χάλκ Ἐβί), Ἄλλα κτίρια ἐπιβλητικὰ κ' ὁμορφα εἶναι τὸ Δασαρχεῖο (Ὁρμάν νταῖρεσι), τὸ νέο κτίριο τῆς Νομαρχίας Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ Μικρὸ Πολυτεχνεῖο Ἀρρένων (Ζαναὰτ Ἐρχέτ ἐνστιτουσοῦ). Ἐπίσης πολλὰ ἀπὸ τὰ παλαιὰ κτίρια ἔχουν διασωθῆ, ὅπως τὸ ἑλληνικὸ γυμνάσιο πού δεσπόζει στὴν πλατεῖα «Γιαγλιὰ μείντανι» ὅπως λέγεται σήμερα, τὸ «μπαῖρι», ἡ παλιά αὐτὴ πλατεῖα πού περιστοιχιζόταν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ ἑλληνικὰ σπίτια. Φυσικὰ τὸ γυμνάσιο χρησιμεύει τώρα ὡς τουρκικὸ «Ὁρτὰ Ὀκουλοῦ» (μέσο σχολεῖο, ἡμιγυμνάσιο). Σ' αὐτὴ τὴ πλατεῖα τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀφροντισιᾶς, τὰ σπίτια τῶν ἰατρῶν Ἰωάννου Κεραμέως καὶ Σοφ. Ἐσελέμπογλου, τοῦ ὁποίου διακρίνεται καὶ τὸ ὄνομα στὴν πρόσοψι τοῦ σπιτιοῦ, καθὼς καὶ ἄλλα ἑλληνικὰ σπίτια. Ὑπάρχουν ἀκόμη τὸ φωτογραφεῖο τοῦ ἀειμνήστου θεῖου μου Ἀχιλλέως Ζωηροῦ, τὰ καταστήματα τοῦ Ταρτσίδη καὶ τοῦ Νίκογλου, τὸ ἐμπορογραφεῖο, τοῦ Γιάννη Χατζόπουλου καὶ τὸ καφενεῖο τοῦ Νίκου τοῦ Μουσικοῦ πού βρισκόταν στὴν πλατεῖα τοῦ «Μπαῖριοῦ». Ἀντιθέτως τὸ ξενοδοχεῖο Ἀρπατσόγλου μετεβλήθη σὲ κινηματογράφο, τὸ δὲ κατάστημα Γούναρη καθὼς καὶ τὰ γύρω μαγειρεῖα τὰ ἔχουν γκρεμίσει.

Ἄν ὅμως τὸ κέντρο τῆς πόλεως καὶ ἡ ἀγορὰ ἄλλαξαν πρὸς τὸ καλλίτερο κ' ὁ ἐπισκέπτης πού γνώριζε παλιά τὴν πόλι, δυσκολεύεται νὰ ἀναγνωρίσῃ πολλὰ πράγματα, οἱ περὶ τὸ κέντρον συνοικίες καὶ ἡ ὑπόλοιπος πόλις ἔχασαν τὴν παλιά καλοστεκούμενη ἀστικὴ μορφὴ τους. Δὲν δείχνει ὅτι τώρα μένουν ἐκεῖ νοικοκυραῖοι πού νὰ ἔχουν τὸν τρόπο τους. Μᾶλλον φαίνεται ὅτι οἱ κάτοικοί της εἶναι ἀγρόται κτηνοτρόφοι καὶ γύφτοι. Ἔτσι

λοιπὸν στίς Σαράντα Ἐκκλησιᾶς ὑφίσταται μία ἀντίθεσις ὄχι καὶ τόσο κολακευτική. Τὸ κέντρο εἶναι περιποιημένο, ἡ δὲ ὑπόλοιπος πόλις κακομοιριασμένη. Ἐμεῖς, ποὺ ὑπῆρξαμε παλιοὶ κάτοικοι τῆς περιοχῆς καὶ παλιοὶ ἐπισκέπτες τῆς πόλεως πέφτουμε ἀπὸ ἔκπληξι σὲ ἔκπληξι θωρῶντας καὶ μαθαίνοντας. Στὴν πλατεῖα «Μπαίρι» νῦν «Γιαγλιὰ μεϊντάνι» ἔχει κτισθῆ ἓνα καινούργιο τζαμί, στὸ χῶρο ποὺ ἄνοιξε τὸ σπίτι τοῦ Νίκου Τσιτσιμπουρούνη, ἀφοῦ φυσικὰ γροεμίστηγε. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Μητροπόλις καὶ ὁ Ναὸς δὲν ὑφίστανται πλέον. Κατεδαφίσθησαν ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια μετὰ τὴν κήρυξι τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος ἀπὸ τούρκους ἠθοποιούς, οἱ ὅποιοι ἔπαιζαν μπροστὰ στὸ Ναὸ τὸ ἔργο «Βατὰν» (πατρίς), καὶ διὰ περισσοτέραν ἀληθοφάνειαν εἶχαν βάλει κανόνια νὰ κτυποῦν τὴν ἔκκλησίαν καὶ νὰ τὴν γροεμίζουν μπροστὰ στὰ ἔκκληκτα μάτια τῶν θεατῶν.

Ἔτσι ἡ περιοχὴ ἐκεῖνη τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ ἔμεινε ἓνα χέρσο χωράφι. Ἐπισκεφθῆκαμε τὴν πλατεῖα τοῦ Καράμουρα ποὺ πάντα εἶναι ἓνα διαρκὲς παζάρι ζῶων καὶ ἄλλων εἰδῶν, γεωργικῶν φυσικά. Ἡ πλατεῖα αὐτὴ διατηρεῖ τὴν παλιά της ἀγροτικὴ καὶ ἀνατολίτικη ἀτμόσφαιρα, ἔτσι γεμάτη ποὺ εἶναι ἀπὸ μαῦρα βουβάλια τῆς Θράκης ὄλο νοχέλια καὶ ἀσκήμια καὶ κάρα λογιῆς - λογιῆς.

Ἐκεῖ γύρω ὑπῆρχαν ἀμπελῶνες μὰ τώρα ὑπάρχουν μόνο βοσκότοποι καὶ χέρσα χωράφια. Κατεστράφη καὶ ὁ ἀμυγδαλεῶνας (τὸ μαντεμλίκι) τῶν Σαρανταεκκλησιωτῶν, καθὼς καὶ τὸ ἑλληνικὸ νεκροταφεῖο. Γυρίζαμε πολλὰς ὥρες καὶ θυμούμαστε τὸ τί ὑπῆρχε ἐδῶ καὶ τί δὲν ὑπάρχει σήμερα. Ἀπογοήτευσις ἀρχίζει νὰ μὲ συνεπαίρνει. Ἄραγε ἔτσι θᾶναι καὶ στὴν πατρίδα μου; Καλλίτερα νὰ μὴν ἐρχόμουν νὰ ἔμεινα μὲ ἐκεῖνη τὴ γλυκειὰ εἰκόνα ποὺ εἶχα σχηματίσει τότε καὶ εἶχα ἀφήσει πίσω. Τὸ μεσημέρι γευματίσαμε σ' ἓνα εὐπρόσωπο ἐστιατόριο, ἐδῶ ὑπάρχουν τέτοια, καὶ ἤπιαμε τὸν «μπογιαμὰ» τὸ ὄραιότατο σαρανταεκκλησιώτικο κρασί. Ἐν συνεχείᾳ κατευθυνθῆκαμε στὸ Ἀστυνομικὸ τμήμα (Μερκὲς καρακολοῦ) ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὸ πάρκο γιὰ νὰ ζητήσωμε τυπικὰ ἄδεια ἐπισκέψεως τῆς γενετειράς μας Σαμμοκοβίου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οἱ τοῦρκοι ἀστυνομικοὶ μᾶς δέχθησαν πολὺ καλά, μᾶς περιποιήθησαν μπορῶ νὰ πῶ, προσφέροντες καφέ καὶ ρακί, πρωτοφανῆ πράγματα, γιὰ μᾶς, σὲ ἀστυνομικὸ τμήμα. Χωρὶς καμιὰ δυσκολία μᾶς χορήγησαν τὴν ἀπαιτουμένη ἄδεια. Τίποτα δὲν μᾶς κρατεῖ πιά στίς Σαράντα Ἐκκλησιᾶς. Ἐνα ταξὶ ποὺ πήραμε ἀπὸ τὴν πιάτσα, τὸ «μεϊντάνι», μᾶς πάει πρὸς τὸν Βορρᾶ μὲ τὴ καρδιά βαριά.

Σκοπός. — Στίς 10 τὸ πρωὶ ξεκινήσαμε ἀπὸ τίς Σαράντα Ἐκκλησιᾶς κατευθυνόμενοι πρὸς τὸν Σκοπό. Μέσα στοὺς ἑπτὰ ταξιδιωτὲς εἶναι καὶ ἓνας Σκοπιανός, ὁ Ἰωάννης Σαμμακοβλῆς, ποὺ πρέπει καὶ αὐτὸς νὰ κάμῃ τὸ προσκύνημά του, τῶχει τάμα, ἐξ ἄλλου καὶ ἐμεῖς θέλουμε νὰ δοῦμε

αὐτὴ τὴν πόλι, πὸν ἤκμαζε στὴν ἐποχὴ πὸν ὅλα ἐδῶ ἦταν σὲ σειρά. Ὅστερα ἀπὸ τόσο κάμπο, κουραστικὸ γιὰ τὸ μάτι, μόλις βγαίνομε ἀπὸ τὶς Σαράντα Ἐκκλησιές, στὸν ὁρίζοντα κατὰ τὴν κατεύθυνσι πὸν πηγαίνομε ἓνα ὄρεινὸ παραπέτασμα ἀπλώνεται. Εἶναι ὁ Μικρὸς Αἴμος πὸν ξεκουράζει τὸ μάτι μὲ τὶς χαριτωμένες καὶ δασώδεις πλαγιές του. Παίρνομε τὸν ἀνήφορο. Διερχόμεθα τὸ Σεϊτάν Ντερέ, τὸ Κιζιλτζικ καὶ τὸ Οὐσκιούπ ντερέ, μικροπόταμα, καὶ φθάνομε στὴν πρώτη ἀπὸ μιὰ ἀλυσίδα κωμοπόλεων καὶ χωριῶν, ἄλλοτε ἑλληνικῶν, στὸ Σκοπό. Μὲ τὸ Σκοπὸ ἔχομε τόσες σχέσεις καὶ συγγένειες. Πόσες φορὲς στὰ παλιὰ δὲν εἶχαμε ἔλθει, εἴτε σὲ τρύγο, εἴτε στὸ πανηγύρι τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἔτσι ἔχομε κοινὰ ἐνδιαφέροντα μὲ τὸ Γιάννη τὸ Σαμμακοβλῆ γιοῦ τοῦ Νικολάου Ι. Γράγκου. Ἴσως ἐμεῖς νὰ ἔχομε πῶς πολλὰ ἐνδιαφέροντα ἀπ' αὐτὸν γιὰτὶ ἐκεῖνος τώρα ἔρχεται γιὰ πρώτη φορὰ. Δὲν εἶδε τίποτε δὲν ξέρει νὰ ζητήσῃ τίποτε. Θέλει νὰ γνωρίσῃ τὸ σπίτι πὸν γεννήθηκε κι' ἀπ' ὅπου μικρὸς ἐξεδιώχθη μαζὶ μὲ τοὺς γονεῖς του.

Ὁ ὁδηγὸς, ξεναγὸς, ὅπως θέλετε πέστε τον, πὸν ἔσπευσε νὰ μᾶς καθοδηγήσῃ μόλις τὸ αὐτοκίνητο ἔφθασε στὴν πλατεῖα — οἱ ξένοι ἐκεῖ εἶναι τόσο σπάνιοι — μᾶς ἔδειξε ἓνα σπίτι σύμφωνα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὴ γειτονιὰ πὸν τοῦ ζητήσαμε. Τὸ σπίτι ὑπάρχει στὰ χέρια μιᾶς τουρκικῆς οἰκογενείας, ἣ ὁποία τὸν δέχθηκε μὲ πολλὴ χαρὰ. Νοιώθουν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι πὸς κάτι χρεωστοῦν σ' αὐτοὺς πὸν ἔφυγαν, αἰσθάνονται κάποια ἐνοχὴ σὰν νὰ ἔκλειψαν κάτι. Φυσικὰ αὐτὸ συμβαίνει μόνο στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀφαντίστους, πὸν κι' αὐτοὺς τοὺς ἔφεραν ἀπὸ κάπου καὶ τοὺς ἐγκατέστησαν ἐκεῖ. Καθὼς βρισκόμουν μπροστὰ στὸ σπίτι τοῦ Σαμμακοβλῆ σκέφθηκα νὰ ρωτήσω ποῖο εἶναι τὸ σπίτι τοῦ Νικολάου Κωνσταντόπουλου, πρώην Βουλευτοῦ Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Δὲν δυσκολεύθηκα νὰ πληροφορηθῶ ἀπ' τὸν ὁδηγὸ μας, ὁ ὁποῖος ἤξερε πάρα πολλά, πὸς τὸ σπίτι αὐτὸ κατεδαφίσθη ἐνῶ ἓνα τζαμί ἀνηγέρθη στὸν τόπο του, καὶ μοῦ ἔδειξε ἓνα τέμενος πὸν ὕψωνε περὶφανα τὸ μιναρέ του. Κίνησι ἐμπορικὴ ἢ ὁποιαδήποτε ἄλλη δὲν ὑπάρχει στὸ Σκοπό, μιὰ νοχέλεια καὶ μελαγχολία εἶναι ἀπλωμένη. Δὲν ξέρω ἂν αὐτὸ εἶναι ἀντανάκλασις τῶν δικῶν μας συναισθημάτων. Ὁ Σκοπὸς δὲν ἔχασε τὴν χαρακτηριστικὴν του διαίρεσι, τὶς τέσσερις συνοικίαι, τὸ Κυριακό, τὸ Παλατίνι, τὸ Σακιζλί καὶ τὸ Ἀλεμόνι. Κατευθυνόμεθα πρὸς τὸ τελευταῖο ὅπου εὐρίσκονται τὰ γραφεῖα τῆς κοινότητος. Προσέχω πὸς ὅλα τὰ παλιὰ γεφύρια πὸν ἦσαν ξύλινα ξαναχτίσθησαν καὶ τώρα στέκονται ἐκεῖ φτιαγμένα ἀπὸ πέτρα καὶ τοιμέντο. Φυσικὸ ἦταν τὸ μάτι μας νὰ ψάξῃ ἀσυναίσθητα γιὰ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, πὸν εἶχε κτισθῆ μὲ ἐράνους καὶ προσωπικὴ ἐργασία καὶ συνεισφορὲς ξενητευμένων ἀπ' τὴν Ἀμερικὴ, Ρωσία καὶ Ρουμανία. Προσπαθοῦσαμε νὰ τὴν βροῦμε ὅπως τὴν ξέραμε κάτασπρη καὶ ἐπιβλητικὴ μὲ τὰ

δυσὸ καμπαναριά της καὶ τὸν μολυβένιο τροῦλο της. Τίποτε στὸν δριζόντα δὲν θύμιζε τὴν ἐκκλησία. Σὲ τέσσερα τζαμιά ἄλλα καινούργια ἄλλα παλιὰ σταμάτησε τὸ μάτι μας. Ρωτήσαμε· μὲ κάποιο φόβο τί ἔγινε. Προθύμα μᾶς ἀπήντησαν ὅτι διελύθη εἰς τὰ ἕξ ὧν συνετέθη καὶ ἐπωλήθη λιανικῶς. Τὰ κεραμίδια τῆς ἐκκλησίας χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὸν Οἶκο τοῦ Λαοῦ (Χάλκ Ἔβι) τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν, ἡ δὲ καμπάνα της ποὺ ζύγιαζε 100 κιλά καὶ ποὺ ἀκουγόταν ὁμορφα ἀπὸ πολὺ μακρὰ πούληθη γιὰ χαλκός. Στὸ Ἄλεμόνι, ἀφοῦ περάσαμε τὴ γέφυρα τοῦ Μποκλουτσᾶ ποὺ ἔχει ἀνακαινισθῆ κι' αὐτή, μᾶς ὑπεδέχθη ὁ Πρόεδρος τοῦ Σκοποῦ. Εὐγενέστατος ἂν καὶ ἀγράμματος μᾶς πληροφοροεῖ γιὰ ὅ, τι μᾶς ἐνδιαφέρει. Μᾶς ὁμιλεῖ γιὰ τὶς ἀσχολίες τους ποὺ ἐξὸν ἀπ' τὴν ἀμπελουργία, εἶναι ἡ σιτοπαραγωγή κι' ἡ κτηνοτροφία. Μᾶς κοπλιμεντάρει κι' ὅλας λέγοντας πὼς καὶ σήμερα ἔχουν ὠραῖα κρασιά, ἀφοῦ καὶ τὸ τουρκικὸ μονοπώλιο τὰ διαφημίζει, ὅμως ὄχι σὰν κι' ἐκεῖνα ποὺ ἔφτιαχναν οἱ παλιοὶ κάτοικοι τοῦ Οὐσκούπ, ὅπως λένε σήμερα τὸ Σκοπό, καὶ ἐννοεῖ τοὺς Ἕλληνας. Κάνουμε εἰδικὴ μνεῖα γι' αὐτὸ τὸ κρασί, τὸ μαῦρο Σκοπιανό, ποὺ τῶβαζες μέσα στὸ ποτήρι καὶ ἄφηνε γύρω ἀπ' τὴν στεφάνη τοῦ ποτηριοῦ ἓνα δαχτυλίδι μαῦρο, τόσο παχὺ ἦταν. Εἶναι ἡ πιὸ ἔντονη ἀνάμνησι αὐτό, γιατί στα μικράτα μου ἀπ' αὐτὸ τὸ κρασί ἤθελα μόνο νὰ πίνω καὶ τὸ ἔλεγα αἷμα. Ἐζήτησα νὰ πιῶ λίγο ἀπ' αὐτὸ τὸ κρασί. Δυστυχῶς γιὰ μένα δὲν βρέθηκε καθόλου, ἂν δὲν βρέθηκε αὐτό, δὲν σημαίνει πὼς ὁ Πρόεδρος δὲν μᾶς ἐφίλειψε κρασί, σταφύλια, καρπούξι κι' ἀργιάνι γιὰ νὰ δροισιστοῦμε. Θυμηθήκαμε πόσο πολὺ κρασί ἔβγαζε ὁ τόπος ποὺ ὅταν ἀρχίζαν νὰ κτίζουν ἓνα σπίτι, στὴν λάσπη τῶν θεμελιῶν ἀντὶ γιὰ νερὸ ἔριχναν κρασί. Ἄν τύχαινε μάλιστα κανένα σπίτι νὰ ραῖση ἔλεγαν πὼς ἦταν ἀπ' τὸ πολὺ κρασί ποὺ ἤπιε. Κουβεντιάζοντας γιὰ κτίσιμο καὶ γιὰ γκρεμίσματα αὐτὰ τὰ δυσὸ εἶναι συναφῆ γιὰ τοὺς τόπους ποὺ ἀφήσαμε, ὁ πρόεδρος τοῦ Σκοποῦ μᾶς ἔδειξε μιὰ μαρμάρηνη πλάκα ποὺ βρέθηκε στὰ θεμέλια ἑνὸς κατεδαφισθέντος ἀρχοντικοῦ τοῦ Σκοποῦ, ποὺ γκρεμίστηκε καὶ ἔγινε τζαμί. Ἐπάνω στὴ πέτρα αὐτὴ εἶναι χαραγμένη μὲ Ἑλληνικὰ γράμματα μιὰ μακροσκελὴς ἐπιγραφή. Εἶναι δύσκολο νὰ μεταφέρω ἐδῶ ἀκέραιο τὸ κείμενο, μὰ πάνω κάτω ἔλεγε τὰ ἑξῆς: «Μὲ τὶς εὐχὰς τοῦ Παναγιωτάτου ἡμῶν Πατριάρχου καὶ τὴν ἄδεια τοῦ σεπτοῦ ἡμῶν Βασιλέως Σουλτὰν (δὲν φαίνεται ὁ ἀρχιτέκτων, τὸ ὄνομα εἶναι σβυσμένο) ἐτέθη θεμέλιος λίθος ἐν ἔτει 1818 ἢ 1878 (δὲν φαίνεται καλὰ ὁ τρίτος ἀριθμὸς) καὶ ἐσφάχθη στὰ θεμέλια καὶ κριῶς». Δυστυχῶς δὲν εἶχαμε καιρὸ νὰ τὸ περιεργασθοῦμε περισσότερο. Ἔπρεπε νὰ φύγουμε. Μᾶς κατευόδωσαν μὲ εὐγένειαν ὁ πρόεδρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ κι' ἐμεῖς εἰσελθόντες στὸ ταξί, τραβήξαμε γιὰ τὸ Σαμμακόβι. Ἀφήνοντας τὸ Σκοπό φέρνουμε στὸ μυαλό μας τὸν Νέο Σκοπό κοντὰ στὶς

Σέρρες, όπου οί Σκοπιανοί αγωνίζονται νὰ δημιουργήσουν κάτι καλύτερο ἀπ' τὸ παλιό.

Ὁ ὑπόλοιπος δρόμος μέχρι τὸ Σαμμακόβι.— Τὸ ταξί ὕστερα ἀπὸ τὸ Σκοπὸ ἀφήνει τὸν δρόμο πίσω του, γεμίζοντας σκόνη τὰ λίγα δένδρα ποὺ βρίσκονται ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ, καὶ πιάνει τὶς δασωμένες περιοχές. Περνάμε ἀπ' ἔξω ἀπ' τὸ χωριὸ Καϊναρτζᾶ, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴν παλιὰ ἑλληνικὴ Γέννα φημισμένη γιὰ τὰ ὑπέροχα κρυσταλλένια νερά της. Ἡ φήμη αὐτὴ γιὰ τὰ νερά της κρατᾶ ἀπὸ πολὺ παλιά, ἀπ' τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπους τὸ 515 π.Χ. ἔφθασε ἐδῶ ψηλὰ γιὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Σκύθας. Τόσο εὐχαριστήθηκε ἀπ' τὸν τόπο καὶ τὰ νερά του ποὺ ἔμεινε τρεῖς ἡμέρες καὶ ἔστησε κι' ἀναμνηστικὴ στήλη. Τούτῃ τῇ φήμῃ τῇ διέσωσε ὁ Ἡρόδοτος στὶς ἱστορίες του. Θὰ θέλαμε νὰ δοῦμε σὲ τι κατάστασι βρίσκεται σήμερα, μὰ ὁ χρόνος δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπει. Ἐκεῖ κοντὰ στὴ Γέννα εἶναι κι' ἡ Βρύση (τὸ νῦν Βουνὰρ Χισάρ). Βρυσόκαστρο τὸ ἔλεγαν παλιὰ γιὰ τὶς ἄφθονες πηγές του ποὺ τροφοδοτοῦσαν μὲ νερὸ τὸ ποτάμι Τέαρο. Σὰν φθάσαμε στὴ Βρύση, ποὺ συμβαίνει νὰ εἶναι πατρίδα τοῦ Ἀνέστου Παπαδόπουλου βρήκαμε μεγάλῃ κίνησι. Ἦταν ἡ ἡμέρα τῆς ἐβδομαδιαίας ἀγορᾶς τῆς πόλεως. Ἀπ' ὅλα τὰ γύρω χωριὰ κατεβαίνουν στὸ παζάρι τοῦ Βουνὰρ Χισάρ κι' ἔτσι τὸ χωριὸ θρῖσκει κάποια ζωντάνια. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς στὴ Βρύση ἡ κατάστασις εἶναι διαφορετικὴ ἀπ' τὸ Σκοπὸ.

Ἐπάρχει κάποια ζωντάνια, ὑπάρχουν μερικὰ καταστήματα. Ἐπάρχει ἐπίσης φυτώριο δένδρων μὲ ὑποδειγματικὴ καλλιέργεια. Παρ' ὅλα αὐτὰ βέβαια δὲν ἔχει τὴν παλιὰ ἀκμὴ της μήτε κι' αὐτὴ ἡ πόλις. Στὸ δρόμο μας συναντᾶμε τὸ χωριὸ Ποργιαλί, φημισμένο τουρκοχώρι διὰ τὴν ἀγριότητα τῶν κατοίκων. Σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ κινδύνευσε ἡ ζωὴ πολλῶν συμπατριωτῶν μας ποὺ ἀναγκάσθηκαν νὰ εἰσέλθουν γιὰ νὰ ζητήσουν βοήθειαν στὶς χειμωνιάτικες ἡμέρες ποὺ ταξίδευαν. Τὸ παρακάμπτομεν, ὁ παλιὸς φόβος μᾶς κατέχει ἀκόμη. Ὁ δρόμος μᾶς ὀδηγεῖ σὲ λίγο στὸ Σκεπαστό, τὸ χωριὸ ποὺ γεννήθηκαν οἱ Λογοθέτηδες, ὁ Δημοσθένης Ἐλευθεριάδης, ὁ Γ. Τσαμπαζλῆς κι' ὁ Γεώργιος Τουμπαλίδης, καὶ ἄλλοι. Ἐδῶ σταματήσαμε γιὰ νὰ πιοῦμε ἕνα καφέ. Πολὺ λίγος κόσμος, δύο ἢ τρεῖς Τούρκοι ἔστρεψαν τὸ πρόσωπό τους νὰ ἰδοῦν τι συμβαίνει. Στὸν καφενὲ πληροφορηθήκαμε πὼς τὸ Σκεπαστό ἔχει πρωτότυπο μουσεῖο, ὅπως φυσικὰ τὸ λένε, ποὺ ἐκθέτει κεφάλια σφαγιασθέντων Τούρκων ἀπὸ Ἑλλήνων· κι' αὐτὸ φυσικὰ γιὰ νὰ θυμίσῃ στοὺς Τούρκους τὶς βαρβαρότητες τῶν Ἑλλήνων· Δὲν τὸ εἶδαμε φυσικὰ ὅμως πολὺ θὰ τῶθελα. Ἡ λογικὴ μᾶς δῆλωσε πὼς ἔπρεπε νὰ φύγουμε. Φεύγοντας ἀπ' τὸ Σκεπαστό ἀφήνουμε ὀλωσδιόλου τὸν κάμπο τῆς Θράκης, παύουμε νὰ τὸν θεωροῦμε ἔστω κι' ἀπὸ μακρὰ καὶ πιάσαμε τὰ ριζὰ τῶν πανύψηλων βουνῶν τῆς πατρίδος.

Τὸ ταξί ἀρχίζει ν' ἀγκομαχᾷ ἀπ' τὸν ἀνήφορο. Περνᾷ μέσα ἀπὸ βαθύσκιατα δάση πού σέ μερικὰ σημεῖα κρύβουν τὸν οὐρανό. Πρὶν ἀπ' ὀλίγο νοιώθαμε φοβερὴ ξέστη καὶ τώρα εἴμαστε ἀναγκασμένοι νὰ φορέσουμε σακκάκι. Τὸ μάτι μας δὲν χορταίνει νὰ βλέπη. Μπαίνουμε στὰ δικά μας, τὰ κατάδικά μας μέρη. Μιὰ ἀπέραντος — ἔτσι μοῦ φαίνεται — ἄλυσίδα ἀπὸ βουνοκορφές ἀπλώνεται μπροστά μας. Εἶναι τὰ βουνοκορφάρια τοῦ Μικροῦ Αἴμου πού ἐνώνονται μὲ τὶς ραχοῦλες τῆς Στράντζας. Βοισκόμαστε στὸ ὕψωμα Καραμάν μπαίρι. Στὴν πρώτη στροφή συναντᾶμε ἀριστερά μας δύο βρῦσες, τὶς «Τσουτσουρίκες» πηγές παλιές πού τὸ νερὸ τους βγαίνει μέσα ἀπ' τὰ θράχια πεντακάθαρο καὶ παγωμένο. Πίνουμε τὸ ἐδλογημένο αὐτὸ νερὸ καὶ εὐχαριστοῦμε τὸ Θεὸ πού μᾶς ἀξίωσε ὕστερα ἀπὸ σαράντα χρόνια καὶ γι' ἄλλους 50 νὰ τὸ ξαναγευθοῦμε. Ἐκεῖ κοντὰ οἱ Τοῦρκοι ἔχουν φτιάξει ἕνα ξύλινο παγκάκι γιὰ νὰ καθίσῃ ὁ ταξιδιώτης καὶ νὰ ξεποστάσῃ. Καθόμαστε νὰ πάρουμε ἀνάσα ἀπ' τὴ συγκίνησι πού μᾶς κατέχει. Πόση ἀξία μορεῖ νᾶχῃ μιὰ πηγὴ; Ὅμως ἡ «πηγὴ τοῦ χωριοῦ μου μὲ τὰ δένδρα τριγύρω» πού λέει κι' ὁ ποιητὴς ἔχει τὴ πιὸ μεγάλη δύναμι, σὲ ξαναφέρει στὰ νιάτα σου. Περπατᾶμε λίγο μὲ τὰ πόδια καὶ τὸ ταξί ἀκολουθεῖ κάτω ἀπ' τὰ βαθύσκιατα δένδρα. Ὁ δρόμος πού πατᾶμε μᾶς λέει πὼς ἔγινε μὲ τὸ αἷμα πολλῶν συμπατριωτῶν. Μιὰ εἰκόνα πετάγεται στὸ μυαλό μου. Βλέπω τὸν ἀπαίσιο Χαμντῆ νὰ κτυπᾷ μὲ τὸ μαστίγιο τοὺς συμπατριώτας μου γιὰ νὰ κάνουν γρήγορα. Τώρα ὅμως εἶναι ἕνας ὠραῖος δρόμος πού ἔχει καὶ ἥρεμα χάνια γιὰ νὰ ξεκουράσουν τὸν διαβάτη. Τώρα ὁ δρόμος δὲν ἔχει κινδύνους, δὲν φοβᾶσαι μήπως πεταχτῆ μπροστά σου κανένας ἄγριος κομτατζῆς τῆς βουλγαρικῆς συμμορίας τοῦ Πεγτσῆ καὶ νὰ σοῦ φωνάξῃ ἄγρια. Στὸν τάμ (Στάσου). Τώρα δὲν βλέπεις παρὰ μόνο πράσινο καὶ κομμένα δένδρα, κορμούς τεράστιους πού περιμένουν νὰ περάσουν τὰ μεταφορικὰ μέσα καὶ νὰ τὰ φορτώσουν. Σ' ὄλον αὐτὸ τὸν δρόμο βλέπαμε σωροὺς μακρόστενους ἀπὸ ξυλεία πού θὰ ὀδηγηθῆ στὴ Νιάδα γιὰ νὰ φορτωθῆ στὰ πλοῖα πού θᾶρθουν νὰ τὰ πάρουν. Σ' ὄλο τὸ δρόμο πρὸς τὸ Σαμμιάκοβο συναντοῦμε ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τεράστιες ὄξυνες ὕψους 25—30 μ. Εἶναι ἴσες σὰν λαμπάδες κατάλληλες γιὰ ναυπήγησι καϊκιῶν. Εἶναι σπουδαῖα τὰ δάση τῆς πατρίδος μας καὶ νοιώθω ἀπάνταστη περηφάνεια καθὼς τὰ κυτῶ καὶ σκέφτομαι πὼς αὐτὰ τὰ δάση τὰ ὕμνησαν οἱ παλιοί, ὁ Ὅμηρος κι' ὁ Ἡρόδοτος καὶ πὼς οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἀπὸ δῶ παίρνανε τὴν ξυλεία γιὰ νὰ φτιάξουν τὸν περίφημο στόλο τους. Ἀκόμη καὶ σήμερα ἔχει διατηρηθῆ αὐτὸς ὁ πλοῦτος πού φυσικὰ τὸν ἐκμεταλλεύεται ἡ Τουρκία. Τὴν ἐποχὴ μας οἱ Σκεπαστιανοί, καρποιοὶ φημισμένοι, ἔρχονταν ἐδῶ γιὰ νὰ κόψουν τὰ κατάλληλα ξύλα γι' ἀξόνια καὶ τροχοὺς. Μέσα σ' αὐτὰ τὰ ἀπέραντα δάση ὑπάρχει καὶ ἄφθινο κυνήγι. Στὴν Ἀθήνα ἔχω φίλους κυνηγούς, οἱ ὁποῖοι γιὰ νὰ κυνηγήσουν ἀναγκάζονται νὰ πᾶνε πολὺ

μακρυνά και στο τέλος μπορεί να έχουν σκοτώσει μόνο καμμιὰ μεκιάτσα. Ένω εκεί! Έλεγεσ «πάμε για κυνήγι» και σε λίγες ώρες γυρνούσες με πλούσια λεία του κυνηγιού σου. Είναι γεμάτη η περιοχή από λαγούς, ζαρκάδια, ελάφια, κουνάβια, αλεπούδες κι' αγριογούρουνα. Μάλιστα κοντά σε άλλα θυμάμαι κι' αυτό. Έπειδή είχαμε πολλούς χοίρους τους αφήσαμε όλοι οι κάτοικοι του Σαμμακοβίου, ελεύθερους με κουδούνια στο λαιμό, κάπου στην περιοχή του Γκράντου. Ξέραμε πώς οι Τούρκοι δέν τους πείραζαν διότι τὸ θεωρούσαν ἁμαρτία νὰ ἀκουμπήσουν χοίρο. Όταν φύγαμε αφήσαμε έτσι ελεύθερους καμμιὰ τριακοσαριά πού μέσα σ' αυτά τα 40 χρόνια θὰ έχουν πληθυνθῆ και ἀγριέψη. Νὰ λοιπόν κυνήγι ἄφθονο. Προχωρούμε με τὰ πόδια γιατί ἐδῶ κοντά είναι τὸ ξέφωτο του «Γκράντου». Όλοι θέλουν νὰ πάμε ἐκεῖ νὰ προσκυνήσουμε και πὸ πολὺ ἐγώ. Ἐκεῖ σφάχθηκαν οἱ 18 Σαμμακοβίτες Τρουλιανοὶ κι' Ἀγιοστεφανίτες προύχοντες και μέσα σ' αὐτούς ὁ πατέρας μου, δήμαρχος τότε του Σαμμακοβίου. Νοιώθω μὴ τρεμούλα νὰ συνεπαίρῃ τὰ σωθικά μου πρῶτα, κι' ὕστερα τὰ πόδια και τὰ χέρια, κι' ὕστερα ἦρθαν τὰ μάτια νὰ βρέξουν τὸ χῶμα. Πὸ πολὺ ἢ λύσσα ἦταν πὸ μὲ ἔκανε νὰ τρέμω παρὰ αὐτὴ καθ' αὐτὴ ἢ ἀνάμνησις του γεγονότος. Σαράντα ἐπὶ δὴλάκερα χρόνια πέρασαν. Τὸν τόπο αὐτὸ τὸν σάρωσαν χειμῶνες και καταιγίδες, χιόνια. Ἐξαφανίστηκε κάθε ἴχνος ἀπ' τοὺς σφαγμένους, ὅμως δὲν λείει ἢ ψυχὴ νὰ ξεχάσῃ. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ ξέφωτο πὸν βρισκόμαστε και πὸν ὁ ἀέρας σφυρίζει στὰ κλαριά τῶν βελανιδιῶν και τῶν πλατάνων, ἀκούω τίς φωνὲς τῶν θυμάτων και τοὺς θρυχηθμοὺς τῶν θυτῶν. Κι' ὁ Τούρκος σωφὲρ κοιτᾷ χαζὰ τὸ τοπίο κι' ἀναρωτιέται τί νὰ θέλουν ἐκεῖ οἱ πελάτες του! Τί παράξενοι πὸν εἶναι οἱ ξένοι! Κατηφορίζουμε σιωπηλοὶ πρὸς τὸ δρόμο ὅπου ἀφήσαμε τὸ αὐτοκίνητο. Γιὰ νὰ πάμε στοῦ «Σίρμπου τίς μαντρινιές», στὸν τόπο δηλαδή του μαρτυρίου, είχαμε ἀνηφορίσει ἀπὸ ἓνα μικρὸ μονοπάτι. Κατεβαίνοντας σκέπτομαι πόσο ὁ ἄνθρωπος, εἶναι στενόψυχος κι' ἐγωϊστῆς. Δὲν κυττᾷ μήτε σκέπτεται πέρα ἀπ' τὰ δικά του θέματα και θάσανα.

Όλη ἢ Ἑλλάς μὰ κι' ὅλη ἢ Α. Θράκη ὑπῆρξε ἓνας τόπος μαρτυρίου. Καθένας μπορεί νὰ πῆ. «Ἐδῶ σφάχθηκαν οἱ δικοὶ μου». Και στὸ Σκοπό, ὅταν περνούσαμε, θυμήθηκα πὸς ἐκεῖ ὁ Κωνσταντόπουλος ἄφησε δυὸ ἀδελφια σφαγμένα ἀπ' τοὺς Τούρκους, ὁ ἓνας ἦταν παπᾶς, κι' ὁ ἄλλος δήμαρχος. Και πάρα κάτω θᾶναι ἄλλοι, και πάρα κάτω και στὴν Κωνσταντινούπολι, παντοῦ. Μὰ ἢ ψυχὴ μου τριγυρνᾷ και σκέπτεται μόνο τὸν δικὸ της τόπο του μαρτυρίου «του Σίρμπου τίς μαντρινιές». Ὡχ! κακόμοιρη ψυχὴ μου! Εἴμαστε ὅλοι ἀμίλητοι, κι' ὁ σωφὲρ δὲν ξέρει μὰ μήτε τολμᾷ κι' αὐτὸς νὰ ρωτήσῃ. Και μεις πάλι δὲν θέλουμε νὰ του ποῦμε γιατί εἴμαστε σίγουροι πὸς θὰ ἀγριέψη, μόνος αὐτὸς, ἐπὶ ἡμεῖς. Τὸ ταξὶ παίρνει πάλι τὸ δρόμο του. Κατηφορίζουμε και σε μιὰ στιγμὴ μέσα ἀπ' τὰ κενὰ πὸν δημιουργοῦν τὰ πανύψηλα δένδρα προβάλλει ἢ πατρίδα μας, τὸ Σαμμακόβο.

Ἡ πατρίδα τὸ Σαμμάκοβο. — Αὐτὴ τὴ στιγμή, πὺ θὰ ἔβλεπα τὴν γενέτειρά μου, τὴν φανταζόμουν ἄλλιῶς· νόμιζα πὺς θάκλαιγα ἀπὸ χαρά· πὺς θάνοιωθα ὅπως ὅταν ἤμουν μικρὸς καὶ γύριζα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι. Καὶ τώρα; Τίποτε δὲν νοιώθω μέσα μου, οὔτε ἐνθουσιασμὸ, οὔτε συγκίνησι. Μιὰ σκέψι στριφογυρίζει στὸ μυαλό μου. Ἐδῶ ἄλλοτε κατοικοῦσαν πέντε χιλιάδες Ἕλληνες καὶ ζοῦσαν εὐτυχισμένοι, μὰ σήμερα δὲν εἶναι κανεὶς νὰ μᾶς πῆ τὸ καλῶς ὤρισες. Ἐ, λοιπὸν, πατρίδα δὲν εἶναι μόνο τὰ χῶματα, τὰ δένδρα, τὰ σπίτια, κι' οἱ βρῦσες μὰ πρὸ πάντων οἱ ἄνθρωποι πὺς σὲ περιμένουν Νά, ἐδῶ δὲν εἶναι ἡ πατρίδα μας; σ' αὐτὴ δὲν γεννηθήκαμε; ἐδῶ δὲν παίξαμε, ἐδῶ δὲν πρωτονοιώσαμε τίς συγκινήσεις τῆς ζωῆς; γιατί λοιπὸν δὲν χαίρεσαι ψυχὴ μου; —Κανεὶς δὲν περιμένει πὰ ἐσένα πὺς γυρίζεις. Ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν γυρίζει στὴν Ἰθάκη γιὰ τὴν Ἰθάκη μὰ γιατί θάβλεπε τὸ γυιό του, τὴ γυναῖκα του, τὸ γέρω-Λαέρτη τὸν πατέρα, αὐτὴ ἡ στιγμή τὸν φέρνει πίσω. Ἴσως αὐτὸ νὰ ἤθελε ὑποσυνειδητὰ κι' ἡ ψυχὴ μου. —Καῦμένη ψυχὴ, μήτε μάνα, μήτε πατέρα, μήτε κανεὶς δὲν πρόκειται νὰ σὲ καλωσωρίση, μόνο μάτια ξένα θὰ σὲ κυττάζουν περιεργὰ κι' ἴσως μὲ μῖσος πὺς γύρισες νὰ βρῆς τὰ δικὰ σου πὺς τώρα εἶναι στὰ χέρια τους.

Περνάνε ἀπὸ τὰ μάτια μου μπροστὰ οἱ λογγές μας, τὰ ρυάκια καὶ τὰ ποτάμια, μὰ δὲν μοῦ κάνουν ἐντύπωσι. Νὰ κι' ὁ νερόμυλος τῆς ἐκκλησιᾶς. Αὐτὸς μοῦ φέρνει μιὰ ἄλλη ἀνάμνησι. Ἰ ο ὑ λ ι ο ς τ ο ῦ 1919. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα συνέβη μιὰ ἄλλη ἐπιστροφὴ στὴν πατρίδα· ἕνας ἄλλος Θεόδωρος Κιακίδης γυροῦσε στὴν πατρίδα, ὁ ἐξάδελφός μου, ὕστερα ἀπὸ πολύχρονη ξενητεία. Τὸν ἄκουγα, σὰν ἤλθε, πὺς ἔλεγε πὺς ποτὲ δὲν ἐνοιωσε ἔτσι ὅπως ἐκείνη τὴν ἡμέρα τῆς ἐπιστροφῆς του. Ναί, ἐνοιωθε πολὺ ὁμορφα πὺς γύριζε στὴν πατρίδα, πράγμα πὺς δὲν νοιώθω ἐγώ, ὁ ἄλλος Θεόδωρος, γιατί οἱ προϋποθέσεις εἶναι διαφορετικές. Ἐκεῖνος, γιατί τότε, ἀξιωματικὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐρχόταν στὴν πατρίδα σὰν ἐλευθερωτῆς, κι' ὕστερα τὸν ὑποδέχθηκαν τ' ἀδέλφια του, οἱ συγγενεὶς του κι' ὅλοι οἱ συμπατριῶτες πὺς τὸν περίμεναν. Τί ὑποδοχὴ ἦταν ἐκείνη, τί ἐνθουσιασμὸς, τί συναδέλφωσι! Ἦμουν μικρὸς καὶ βρισκόμουν σ' αὐτὸ τὸ νερόμυλο τῆς ἐκκλησιᾶς, ὅταν ἄκουσα μιὰ φωνὴ νὰ φωνάξῃ: «Παιδιὰ ἔρχονται οἱ Ἕλληνες». Φτερὰ στὰ πόδια πῆρα κι' ἔτρεξα νὰ συναντήσω τὴν Ἑλλάδα ποῦρχονταν καμαρωτὴ πάνω στ' ἄλογα. Πόσο ἔκλαψα τότε ἀπὸ χαρά! Σήμερα ὅμως ἕνα σφίξιμο νοιώθω στὴν καρδιά, σὰν ἔνοχος. Ξαναγυρίζει ἕνας Θεόδωρος, μὰ μήτε ἐλευθερωτῆς εἶναι μήτε κανεὶς τὸν περιμένει. Μ' αὐτὲς τίς σκέψεις πὺς φέρνουν ἀναμνήσεις εἰσερχόμεθα στὸ Σαμμάκοβο. Παρ' ὅλον ὅτι νομίζαμε πὺς κανεὶς δὲν θὰ μᾶς γνώριζε κι' ἀκόμη περισσότερο ὅτι κανεὶς δὲν μὰ μᾶς περίμενε, μᾶς ἔκανε μεγάλη ἐκπληξί ὅταν στὴν πλατεῖα εἶδαμε κάμποσους μαζεμένους νὰ μᾶς καρτεροῦν. Σὰν σταμάτησε τὸ ταξί καὶ βγαίναμε ἕνας - ἕνας, ἕνας χοντρὸς καὶ κα-

λοντυμένος Τουρκος ἐν σχέσει μὲ τοὺς ἄλλους μᾶς πλησίασε· ἀπὸ κοντὰ κι' οἱ ἄλλοι. Μᾶς ὑποδέχεται μ' ἓνα φιλικώτατο «χόσγκελντινιζ» καὶ συστήνεται. Δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Ὀσμὰν Κενάϋ, μπέη, δικηγόρο καὶ Δήμαρχο τοῦ σημερινοῦ Σαμμακοβίου. Μᾶς ἀγκάλιασε καὶ μᾶς φίλησε κι' ἔδειξε ἀληθινὴ συγκίνησι. Ἔσπευσαν ὕστερα κι' οἱ ἄλλοι, ἄγνωστοι σὲ μᾶς καὶ μᾶς χαιρέτησαν. Τὸν Ὀσμὰν μπέη τὸν γνωρίζαμε, φυσικὰ ὅταν ἦταν νεώτερος, τώρα διανύει τὸ ἐξηκοστὸ ὄγδοο ἔτος τῆς ἡλικίας του, διότι ὑπῆρξε κάτοικος παλιὸς τοῦ Σαμμακοβίου. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν μιὰ ἀπὸ τίς τέσσερις τουρκικῆς οἰκογένειες τοῦ Σαμμακοβίου. Εἶχαν ζήσει μαζί μιὰ κι' εἶχαν συνταυτίσει τὰ συμφέροντα καὶ τὰ ἥθη κι' ἔθιμά τους μὲ τοὺς Ἕλληνας. Ἦσαν οἱ μόνοι ποὺ λυπήθηκαν ὅταν φύγαμε καὶ ξέρουσε πὼς κανένα μέλος ἀπ' τίς 4 αὐτὲς οἰκογένειες δὲν ἐβγήκε στὸ μείντάνι νὰ γελᾶση εἰς βάρος μας ἢ νὰ φωνάξη ἄγρια, μὰ μόνο οἱ πρόσφυγες Τουρκοὶ οὐρλιάζουν ἐναντίον μας. Ὁ Ὀσμὰν μπέης μᾶς ἤξερε ὅλους καλά. Εἶναι ὁμολογουμένως ἓνας σὺμφων ἠαρακτῆρας καὶ κατέχει κάθε λεπτομέρεια γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Σαμμακοβίου. Ὅστερα ἀπὸ τίς χειραφίεις καὶ τὰ «χόσγκελντι» μᾶς ὡδηγοῦν στὸ κοντινὸ καφενεῖο. Ἐκεῖ ὁ Ὀσμὰν μπέης βγάζει ἓνα λογιδριον πρὸς τοὺς συγκεντρωθέντας λέγοντας ποῖοι εἴμεθα, ποῖοι ὑπῆρξαμε καὶ ἀπὸ ποῦ ἦλθαμε. Ἐπαίνεσε τὸν πατέρα μου, ποὺ πολλὰ φορὲς τὸν ἐξυπηρέτησε, τοὺς ἄλλους συμπατριώτας μας διὰ τὴν ἐργατικότητά τους καὶ τέλος στράφηκε πρὸς τὸν κ. Κ. Βουτσόπουλον καὶ θυμήθηκε ἓνα γεγονός τῆς ζωῆς του. Εἶπε: «αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος (Μποῦ ἀδάμ) στὰ 1921—1922 ἦταν δήμαρχος τοῦ τόπου αὐτοῦ ποὺ κατοικοῦμε. Τότε βρισκόνταν ἐδῶ οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες. Κάποιο βράδυ ὁ λοχαγὸς μαζί μὲ τὸν δήμαρχο καὶ μερικὸς στρατιώτας, ἔκαμναν ἔρευνα στὰ τουρκικὰ σπίτια γιὰ ὄπλα. Στὸ δικὸ μας σπίτι ἀνακάλυψαν στὸ ταβάνι μερικὸς κάλυκες πολεμικοῦ ὄπλου ἄδειους, ποῖος ξέρει ἀπὸ πότε. Αὐτὸ ὅμως δὲν καλάρεσε στὸ λοχαγὸ καὶ θέλησε νὰ πάρῃ ἐμένα καὶ τὸν ἀδελφὸ μου στὴ φυλακὴ γιὰ νὰ κἀνῃ ἀνακρίσεις καὶ ν' ἀποκαλύψωμε ποῦ εἶχαμε τὰ ὄπλα. Τότε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, καὶ δείχνει τὸν Βουτσόπουλο, ἐπενέβη, ἔγινε ἐγγυητὴς ὅτι ἡ οἰκογένειά μου ἦταν ὑπεράνω κάθε ὑποψίας καὶ μᾶς ἄφησαν ἐλευθέρους». Αὐτὸ τὸ γεγονός ποὺ θυμήθηκε ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ Βουτσόπουλος τὸ εἶχε ξεχάσει, μᾶς συνεκίνησε. Ὅλα ὅσα εἶπε, δὲν ἦσαν μόνο φιλοφρόνησι σκέτη, ὑπῆρχε καὶ κάποια ἀλήθεια στὰ συναισθήματά του. Μᾶς δέχθηκαν πολὺ καλά, μὲ χαρὰ μπορῶ νὰ πῶ, οἱ καινούργιοι κάτοικοι τοῦ Δεμίρκοι. Πολλοὶ προσεφέρθησαν νὰ μᾶς φιλοξενήσουν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς βέβαια τὸν Ὀσμὰν μπέη. Ὅμως ἐμεῖς προτιμήσαμε νὰ καταλύσωμε στὸ ξενοδοχεῖο «Γκίλντιζ». Πρῶτη ἐκπληξί ποὺ μᾶς δίνει τὸ ξενοδοχεῖο αὐτὸ εἶναι ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ στὸ ἀρχοντικὸ σπίτι τοῦ μακαρίτη Κωνσταντίνου Κύρκου καὶ μετὰ τοῦ Γεωργ. Παναγιωτάκη. Ἔχει μετατραπῆ ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια

σὲ ξενῶνα ἐπειδὴ εἶχε τόσα πολλὰ δωμάτια. Πηγαίνουμε γρήγορα, ἀφήνουμε τὶς βαλίτσες μας σὲ δυὸ δωμάτια καὶ παίρνοντας τὰ κλειδιά, κατεβαίνουμε γρήγορα μὲ κτύπο τῆς καρδιάς, καταφανῆ συγκίνησι καὶ περιέργεια γιὰ νὰ δοῦμε τὴ γενέτειρά μας.

Πηγαίνουμε βιαστικὰ πρὸς τὸ μέρος ποῦ ἦταν ἡ ἐκκλησιά μας, ὁ Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στρατηλάτης. Ψάχνουμε νὰ τὴν βροῦμε μὰ ἄδικα. Τίποτα δὲν φαίνεται ποῦ νὰ τὴν θυμῆξῃ. Τὴν γκρέμισαν καὶ στὸ χῶρο τῆς κομπῆς μας ἐκκλησίας ἀνήγειραν τέμενος. Μὲ σφιγμένη καρδιά κι' ἀβάστακτο πόνο θωροῦμε πὼς ἔξω ἀπ' τὸ τζαμί εἶναι πεταμένη ἡ μαρμάρινη ἀγία Τράπεζα. Αὐτὴν, παρ' ὅτι ἦταν μαρμάρινη δὲν τὴν χρησιμοποίησαν. Ὅλα τὰ ἄλλα ἀντικείμενα τῆς ἐκκλησιάς ἐπωλήθησαν ἢ κατεστράφησαν. Παγώσαμε μὲ τὸ θέαμα τῆς ἀγίας Τράπεζας. Ὁ Ὀσμὰν μπέης ποῦ ἦταν κοντά μας, θέλησε πρόθυμα νὰ μᾶς ξεναγήσῃ, νοιώθει τί σκεπτόμεθα ἐκεῖνη τὴ στιγμή, μὰ δὲν μιλάει. Τὴν ἄλλη μέρα ὅμως πῆραν τὴν Ἅγία Τράπεζα καὶ τὴν τοποθέτησαν σὲ μιὰ μεριά στὸ χῶρο τοῦ Χριστιανικοῦ Νεκροταφείου. Μᾶς ἀκολουθεῖ ἡ μᾶς ὁδηγεῖ ὅπου θέλουμε καὶ μᾶς ἐξιστορεῖ πολλὰ συμβάντα μὲ τέτοια ἀκρίβεια ποῦ θαυμάζουμε τὶς γνώσεις καὶ τὸ μνημονικὸ του. Βρισκόμαστε στὸν κεντρικὸ δρόμο καὶ δυσκολευόμαστε νὰ κατατοπισθοῦμε. Ἡ ὄψις εἶναι τελείως διαφορετικὴ ἀπ' ὅ,τι τὴν ἀφήσαμε καὶ θὰ ἦταν ἄδικο ἂν ἔλεγα ὅτι βρίσκεται πρὸς τὸ χειρότερο. Κάθε ἄλλο. Πρῶτα - πρῶτα πολλὰ ἀπ' τὰ παλιὰ σπίτια ἔχουν γκρεμίσει καὶ στὴ θέσι τους ξανακτίσθηκαν καινούργια. Εἶναι δύο ἢ τρία τὰ νεόδμητα ξενοδοχεῖα, ὑπάρχουν καταστήματα καὶ φαρμακεῖο, πρῶγμα ποῦ μᾶς ἔλειπε, δύο κινηματογράφοι καὶ στὴν πλατεῖα τῆς ἐκκλησίας ἔχει φτιαχθῆ ἓνα ὁμορφο καφενεῖο - ζαχαροπλαστεῖο μὲ κιγκλίδωμα περιφραγμένο μὲ κήπους καὶ μὲ ἓνα πολὺ ὁμορφο συντριβάνι· γύρω - γύρω ἔχει τραπεζάκια κι' ὁμορφες καρέκλες γιὰ νὰ κάθεται ὁ κόσμος ποῦ ὅπως φαίνεται ἐκεῖ συγκεντρώνεται. Στὴν κάτω ἔξοδο (στὸ κονάκι κοντὰ) εἶναι στημένο τὸ ἄγαλμα τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ. Ἀληθεῖα πόσα ἀγάλματα τοῦ Κεμάλ ὑπάρχουν στὴν Τουρκία!

Θελήσαμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὰ σπίτια μας. Ὁ Ὀσμὰν μπέης πρόθυμος μᾶς ὠδήγησε σ' αὐτά, ὅσα φυσικὰ ὑπάρχουν ἀκόμα στὴ ζωὴ. Τὸ δικό μας σπίτι, σ' ἐκεῖνο ποῦ κατοικήσαμε μετὰ τὴν γέννησί μου, ὑπάρχει, δυστυχῶς τὸ ἄλλο δὲν ὑφίσταται πλέον. Στὸ δικό μας σπίτι κατοικεῖ κάποιος Ὀσμὰν ἐφέντης, Τοῦρκος πρόσφυγας ἀπὸ τὴν Βουλγαρία. Παρ' ὅλον ὅτι εἶναι πάνω ἀπὸ 40 χρόνων ἐν τούτοις διατηρεῖται σχετικῶς καλὰ. Ἴσως γιὰ τὴν ἦταν νεόκτιστο, ἴσως γιὰ τὸ ἦταν καινούργιος κάτοικος τὸ φροντίζει. Ποιὸς ξέρει; Ὁ Ὀσμὰν ὁ δικηγόρος ζήτησε ἀπὸ τὸν ἄλλο Ὀσμὰν, τὸν σημερινὸ κάτοικο τοῦ σπιτιοῦ μας — πόσο θλιβερὸ εἶναι νὰ τὸ λέω — τὴν ἄδεια νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ ἀφοῦ πρῶτα τοῦ ἐξήγησε ποιὸς ἦμουν. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔφερε ἀντίρρηση στὸν ἀξιοσέβαστο πρόεδρο τοῦ χωριοῦ, μὰ κατάλαβα ὅτι δὲν ἐν-

δουσιάστηκε. Ποιός ξέρει τί σκέφθηκε, τί νόμισε. Ένας κόμπος ανέθηκε στο λαιμό μου. Σ' αυτό το σπίτι είδαν τὸ φῶς τὰ τρία ἀδέρφια μου, ἐδῶ νοιώσαμε τὴ χαρὰ καὶ τὴν οικογενειακὴ θαλπωρὴ. Τὸ σπίτι ἐσωτερικὰ ἦταν ἀρκετὰ νοικοκυρεμένο, ἀλλὰ ὄχι ὅπως τὸ εἶχε στολισμένο ἡ μάνα μου. Ἦταν, βλέπετε, τὸ σπίτι τοῦ δημάρχου κι' ἔπρεπε νὰ λάμπη καὶ νὰναι κάθε ὥρα, κάθε στιγμή ἔτοιμο νὰ δεχθῆ στὰ ἀρχοντικά δωμάτιά του τοὺς ξένους. Στὸν ἐπάνω ὄροφο ἦταν οἱ ὀντάδες ὅπου ἐδεχόμεθα τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους στὶς γιορτές. Πῆγα στὶς κρεββατοκάμαρες ὅπου ἀκουσα τὶς παιδικὲς φωνὲς τῶν ἀδελφῶν μου ποὺ ἔκαναν φασαρία πρὶν κοιμηθῶν. Κι' ὅταν περνοῦσα μπροστὰ ἀπ' τὸ μαγειρεῖο ἐξ ἐνστικτοῦ ἀνοιξα τὰ ρουθόνια μου νὰ μυρίσω τὸ νόστιμο φαγητὸ ποὺ ἔφτιαγνε ἡ κυρὰ Χάϊδω, ἡ μάνα μου. Πιὸ κεῖ τὸ κεφαλάρι, γεμᾶτο ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ. Καὶ δίπλα ἓνα μικρὸ δωμάτιο, τὸ μυστηριῶδες δωμάτιο, ὅπου ἔβλεπα πολλές φορὲς ἀπ' τὶς χαραμάδες νὰ μπαίνουν ἐκεῖ μέσα μερικοὶ ἄνθρωποι μαζὶ μὲ τὸν πατέρα μου καὶ νὰ μένουν ὧρες, πολλές, ὧρες τὴν νύκτα, κι' ἐγὼ περιμένα νὰ βγοῦν. Δὲν τὸ κατῶρθωνα ποτὲ νὰ τοὺς ἰδῶ νὰ βγαίνουν γιατί ἐρχόταν ὁ ὕπνος καὶ μοῦκλεινε τὰ μάτια. Κάποιος μ' ἔβαζε στὸ κρεβάτι. Αὐτὸ τὸ δωμάτιο γέμιζε τὴν παιδικὴ μου ψυχὴ μ' ἓνα φοβερὸ μυστήριο. Ποιός ἦταν ὁ ξένος, ποὺ ἔμπαινε μὲ τὸν πατέρα μου καὶ τὸν γιαιτρὸ Κύρκο κι' ἄλλους τρεῖς ἢ τέσσερις συμπατριῶτας μας, ποὺ τοὺς ἤξερα, μέσα σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ δωμάτιο, τί ἔκαναν, τί ἔλεγαν; Σὰν μεγάλωσα, μόνον τότε τὸ ἔμαθα. Αὐτὸς ὁ ξένος, ὁ ἀγνωστος σὲ μένα, ἦταν ἓνας κάποιος Κουνδύλης Γεώργιος ποὺ ὕστερα ἔγινε πρωθυπουργὸς καὶ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐκεῖ μέσα οἱ φλογεροὶ πατριῶτες συνεδρίαζαν, κουβέντιαζαν, ἀπεφάσιζαν καὶ πολεμοῦσαν, σὰν ἑλληνικὸ κομιτᾶτο, ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ποὺ ἤθελαν νὰ ἐκβουλαρίσουν τοὺς Ἕλληνες, καὶ νὰ προελάνουν τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν ἔνωσι μὲ τὴν Ἑλλάδα. Πόσα πράγματα δὲν σκέπτομαι μπροστὰ σ' αὐτὸ τὸ μικρὸ δωματιάκι. Ἄν ἤξερε ὁ Τοῦρκος ἀτοχὸς του θὰ τὸ εἶχε γκρεμίσει. Κι' ὕστερα στάθηκα στὸ ὁμορφότερο δωμάτιο ὅπου φιλοξενήθηκε ὁ Νομάρχης Χατζῆ Ἀντῆλ ἀπὸ τὸν πατέρα μου. Ὅστερα ἀπ' αὐτό, σὲ 15 μέρες ὁ πατέρας μου εἶχε σφαχθῆ ὡς συνένοχος τοῦ φόνου τοῦ γιου τοῦ Νομάρχου, ποὺ συνέβη στὸ δρόμο τοῦ Γκράντου. Τὸ σκέπτομαι καὶ γυρίζω καὶ τὸ λέγω στὸν Ὀσμὰν μπέη. Κι' ἐκεῖνος, δὲν τῶλπιζα, ὁμολογεῖ πὼς ἄδικα σφάχθησαν οἱ 18 ἐκεῖνοι προεστοὶ τοῦ τόπου σὰν ἔνοχοι ἐνὸς φόνου ποὺ σήμερα, εἶναι γνωστὸ καὶ τότε πασιφανὲς ὅτι εἶχε γίνει ἀπὸ Βουλγάρους κομιτατζῆδες. Τὸ λέει καὶ νοιώθω πόσο ἄδικα πῆγε ὁ πατέρας. Σκοτώθηκε πιὸ πολὺ γιατί ἦταν Ἕλληνας καὶ ὄχι γιατί ἦταν συνένοχος φόνου. Κυττάζω ξανά τὸ δωμάτιο καὶ σκέπτομαι πὼς ἀνταμειφθηκε ἡ φιλοξενία ἐκείνη. Ζητῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψουν νὰ κατέβω στὰ ὑπόγεια. Μοῦ ἐπιτρέπουν κι' ἐκεῖ. Θυμᾶμαι τὰ παιχνίδια ποὺ παίζαμε γύρω

ἀπ' τὰ γεμάτα βαρέλια ἀπὸ κρασί, πού ὑπῆρχαν ἐκεῖ. Βγαίνω στὴν αὐλὴ κι' ἔτσι ἀδιάφορα δῆθεν κόβω ἓνα κλωναράκι ἀπ' τὴν ἀκακία πὺν ἐφύτευσαν οἱ δικοί μου, καὶ δειλὰ - δειλὰ παίρνω μιά χούφτα χῶμα καὶ τὸ βάζω στὴν τσέπη μου. Ὁ συμπατριώτης μας Κώστας Βουτσόπουλος δὲν τολμοῦσε νὰ κτυπήσῃ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ πὺν γεννήθηκε. Κλαίει ἐκεῖ μπροστὰ στὴν πόρτα, μὰ δὲν κτυπᾷ. Φοβᾶται μὴ παρεξηγηθῆ. Προηγουμένως πῆγε νὰ μπῆ στὸ μαγαζὶ τοῦ μακαρίτη Θεοφ. Κιακίδη καὶ Νίκου Ἰαλθανοῦ, πὺν ὑφίσταται ἀκόμη, καὶ κάποιος στρατιώτης, φρουρὸς ἐκεῖ μπροστὰ, μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι τὸν διώχνει. Ἔτσι φοβᾶται νὰ κτυπήσῃ καὶ τὴν πόρτα τοῦ δικοῦ του σπιτιοῦ. Εὐτυχῶς καταφθάνει ὁ Ὄσμὰν Κεναῦ καὶ ἀμέσως κτυπᾷ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ γιὰ χάρι του. Μιὰ νεαρὴ οἰκοδέσποινα, σὰν τις δικές μας ντυμένη, βγαίνει στὸ παράθυρο. Ὁ δικηγόρος τῆς ἐξηγεῖ ποιὸς εἶναι ὁ κύριος πὺν θέλει νὰ ἰδῆ τὸ σπίτι. Τότε ἐκείνη πρόθυμη καὶ μὲ καταφανῆ συγκίνησι κατεβαίνει κι' ἀνοίγει τὴν πόρτα. Σὰν νὰ ἦταν ἔνοχη κι' ἤθελε νὰ δικαιολογηθῆ, ἐπειδὴ ἔμενε σὲ ξένο σπίτι ἄρχισε νὰ λέῃ πὺς κι' ἐκεῖνοι ἦσαν πρόσφυγες ἀπ' τὴν Τσεχοσλοβακία καὶ πὺς λαχταροῦσαν κι' αὐτοὶ τὰ μέρη τους καὶ νὰ ἰδοῦν τὰ σπίτια πὺν ἄφησαν ἐκεῖ. Ἐνα εὐγενικὸ «μπούγιουροῦμ» (περάστε) μᾶς ἔκανε νὰ εἰσέλθωμε. Ἐμεῖς σταθήκαμε στὴν αὐλὴ, ἐνῶ ὁ Κώστας ἀνέβηκε τις σκάλες. Καὶ σὰν παιδὶ τις μέτροσε, ὅπως ἔκανε τότε ὅταν ἦταν μικρός, καὶ τις βρῆκε σωστὲς τις σκάλες. Κι' ὕστερα πῆγε στὸ δωμάτιο πὺν ἦταν τὰ εἰκονίσματα καὶ πὺν τὸν ἔβαξε ἡ μάνα του νὰ προσευχηθῆ. Αὐτὸ τὸ δωμάτιο ἔκλεινε φαίνεται τις πὺν ἔντονος παιδικῆς του ἀναμνήσεις. Κατέβηκε συγκινημένος. Εὐχαρίστησε τὴν οἰκοδέσποινα πὺν συνέχιζε νὰ λέῃ κι' αὐτὴ τὸ τροπάριό της, πὺς ἦταν πρόσφυξ, καὶ βγήκαμε ἔξω στὸ δρόμο. Κυττάξαμε τότε νὰ ἰδοῦμε πὺν σπίτια ὑπῆρχαν καὶ ποιὰ εἶχαν κατεδαφισθῆ. Τὰ σπίτια τοῦ θείου μου Βασίλη, τοῦ Θεόφιλου Κιακίδη, τοῦ Θεόφ. Τζάρτου, τοῦ Διογένη Τακίδη, τοῦ Δημ. Τζάρτου, τοῦ Περικλῆ Τωλήνα, τοῦ Ἰαλεξάνδρου Μπακιρτζῆ, τοῦ Θωμᾶ Εὐθυμίου, Σάββα Λακίδη, τοῦ Πολυζωΐδη, τοῦ Κωστάκη Βεργίδη, τοῦ Νίκου Ἰαλθανοῦ, τοῦ Δημ. Νιζάμη, τοῦ Γεωργ. Τσάνταλη καὶ τοῦ Γιώργη Βουτσᾶ πὺν ἔχει γραμμένο πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα τὸ ἔτος ἰδρῦσεῶς του 1817, ὅλα αὐτὰ ὑπάρχουν ἄλλα σὲ καλὴ κατάστασι κι' ἄλλα μᾶλλον ἐτοιμόροπα. Ἐπίστανται ἀκόμη τὰ σχολεῖα μας, τὸ Ἄρρεναγωγεῖον καὶ τὸ Παρθεναγωγεῖον. Φυσικὰ ἐκτελοῦν τὴν ἀποστολὴ τους σὰν τουρκικὰ ἐκπαιδευτήρια. Δὲν ὑπάρχουν πὺν τὰ σπίτια τοῦ Ἰωάννου Γκαγκίδη, Θεοδ. Σεργάνη, Θεοδ. Βεργίδη, τοῦ Καλογιάννη Γκούτζου. Τὸ παλιὸ μας σπίτι, ὅπου γεννήθηκα εἶναι τῶρα οἰκόπεδο. Τὸ σπίτι τοῦ θείου Στάθη Κιακίδη ἔγινε κῆπος καὶ τὸ τετραόροφο ξενοδοχεῖο τοῦ πατέρα μου ἔχει κατεδαφισθῆ καὶ ἀνοικοδομήθη στὴ θέσι του ἄλλο κτίριο. Τὸ ἀρχοντόσπιτο τῆς οἰκογενείας Κωνστ. Κύρκου, ὅπου γεννήθηκε ὁ πρῶην ὑπουργὸς Μιχάλης

Κύρκος και τὸ ὁποῖο μετὰ ἀγοράσθηκε ἀπὸ τὴν οἰκογένεια Γεωργ. Παναγιωτάκη μετετράπη σὲ ξενοδοχεῖο μὲ τὸ ὄνομα «Γιλντιζ 'Οτέλ» εἰς τὸ ὁποῖο καὶ μέναμε. Στὸν κάτω μαχαλᾶ, στοὺς παλιούς στρατῶνες (κισλάδες) καὶ στὸν Βουλγαρομαχαλᾶ ἐγκρέμισαν τὰ παλιὰ οἰκήματα καὶ ἀνοικοδόμησαν καινούργια γιὰ τοὺς ἀγρότες. Ἐφτιαξαν ἐπίσης νέους στρατῶνες ὅπου στρατωνίζεται ἓνα τάγμα. Ἐπάρχει ἐπίσης σταθμὸς χωροφυλακῆς. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τοῦ Σαμμακοβίου, πρόσφυγες οἱ περισσότεροι ἀπὸ τὴν Βουλγαρία, Σερβία, Ρουμανία καὶ Τσεχοσλοβακία, φθάνουν τὸν ἀριθμὸ τῶν δύο χιλιάδων (2.000). Ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία. Εἶναι δὲ ἄνθρωποι γαλήνιοι καὶ φιλόξενοι, ἀπ' ὅ,τι ἀντιληφθήκαμε πὸν κυττάζουσαν τὴν δουλειά τους καὶ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Στὴν πόλι καθὼς περπατᾶμε κατευθυνόμενοι πρὸς τὸ νεκροταφεῖο, παρατηροῦμε ὅτι ὑπάρχουν κάμποσα καφενεῖα (8) καὶ μαγειρεῖα (5) διὰ τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς στρατιῶτες. Φθάσαμε στὸ νεκροταφεῖο. Οἱ τοῖχοι πὸν τὸ περιμάνδρωνα δὲν ὑπάρχουν, ζοῦν ὅμως τὰ αἰωνόβια δένδρα πὸν χρονολογοῦνται ὅπως λένε οἱ παλιοί, ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸν κτίσθηκε τὸ Σαμμακόβο. Ὁλόκληρο τὸ νεκροταφεῖο ἔχει ἐγκαταλειφθῆ στὴν τύχη του. Μερικὲς πλάκες καὶ ξύλα ἐξέχουν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς πηγαίνει ἐκεῖ πὸν νομίζει πὸς κάποτε ἔπεφτε ὁ τάφος τῶν δικῶν του. Στέκομαι μπροστὰ στὸν κοινὸ τάφο τῶν 18 σφαγέντων. Ἀκούω τοὺς θρήνους καὶ τοὺς ὀδυρμοὺς πὸν ἤχοῦσαν τότε, ὅταν μιὰ μέρα τοῦ 1919 γυρίσαμε στὸν τόπο μας πάλι ἀπ' τὸν κατατρεγμὸ καὶ στέρξαμε νὰ θάψουμε τὰ ὀσᾶ πὸν μαζέψαμε ἀπὸ τὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου. Ἐσκυψα καὶ πῆρα λίγο χῶμα ἀπ' τὸν τάφο τοῦ πατέρα μου. Αὐτὸ τὸ χῶμα καὶ τ' ἄλλο, πὸν πῆρα ἀπ' τὸ σπῆτι μας θάθελα νὰ τὸ βάλουμε στὸν τάφο τὸ δικό μου σὰν πεθάνω. Βρεθήκαμε στὴν πηγὴ «Τσουτσουρλι» μὲ τὸ περίφημο νερό της κι' ἤπιαμε νὰ δροσιστοῦμε καὶ τότε ξέφυγε ἀπ' τὰ χεῖλια μου ἓνα λαϊκὸ δίστιχο. «Ἐνα καιρὸ ἤμουν ἄγγελος, τώρα ἀγγελίζου ἀλλοι. Στὴ βρύση πῶπινα νερό, τώρα τὸ πίνουν ἀλλοι». Τελειώνει ἡ περιοδεία μας μέσα στὸ χωριὸ καὶ καταλήγουμε στὸ καφενεῖο. Ἐκεῖ γύρω μας μαζεύτηκαν οἱ ἄνδρες τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ κουβεντιάσουμε λιγάκι. Τὰ «χόσγκελντινιζ», «γκιουλὲ - γκιουλέ, ὀλοροσουνούζ» (καλῶς ὦρισάτε, ὦρα σας καλή), παίρνουν καὶ δίνουν καθὼς καὶ τὰ κεράσματα. Καθαρὴ ἀνατολίτικὴ διάθεσις γιὰ φιλοξενία. Πιάνουμε τὴ συζήτησι πὸν ἔχει τελειῶς φιλικὸ χαρακτήρα. Ἀναγνωρίζουν σφάλματά τους καθὼς εὐρίσκουν καὶ τὰ δικὰ μας πὸν ὄντως εἶναι ἀληθινὰ καὶ δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ τὰ παραδεχθοῦμε. Θαυμάζουν τὴν ἐξυπνάδα μας, τὴν ἐργατικότητά μας καὶ τὴν προοδευτικὴν διάθεσί μας, ὅμως καταδικάζουν τὴν ἀστάθεια τοῦ χαρακτῆρος μας καὶ τὴν ἔλλειψι ὁμονοίας σὲ καιρὸ εἰρήνης. Κι' ἔχουν δίκιο. Ἀναγνωρίζουν ὅτι αὐτοὶ οὐδέποτε θὰ μπορέσουν νὰ μᾶς φθάσουν διότι ἔχουν μιὰ τάσι γιὰ τεμπελιά, πρᾶγμα πὸν τοὺς ὀδηγεῖ στὴν καταστροφὴ,

μένουν όμως ένωμένοι, αν βρεθῆ ὁ κατάλληλος ἀρχηγός νὰ τοὺς τσιγκλίσῃ καὶ νὰ τοὺς καθοδηγήσῃ, ὅπως συνέβη μὲ τὸν Μουσταφᾶ Κεμάλ. Μέσα στὴν κουβέντα ὁ Ὅσμὰν Κεναὺ ἔφερε δύο βασικὰ παραδείγματα τῆς τεμπελιάς καὶ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ κράτους των. Στὴν περιοχὴ τοῦ Σαμμακοβίου, εἶναι γνωστότατο σ' ὀλόκληρη τὴ Θράκη, ὅτι τὰ ποτάμια καὶ τὰ ρεῦματά του εἶναι γεμάτα ἀπὸ πέστροφες αὐτὰ τὰ νοστιμώτατα ψάρια. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς νοστιμιᾶς τους εἶναι γενικὴ καὶ πανθομολογουμένη. Οἱ Τυῦρκοι τὴν πέστροφα τὴν ὀνομάζουν «ἀλλὰχ μπαλούκ» (τὸ ψάρι τοῦ Θεοῦ) γιὰ τὴν νοστιμιὰ τῆς. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν τὰ ψαρεύουν οὔτε γιὰ νὰ φᾶνε οἱ ντόπιοι. Γιατί, ἐφ' ὅσον εἶναι τόσο ἄφθονο; Ἀπλούστατα τὸ ψάρεμά της θέλει τέχνη, κόπο καὶ ὑπομονή, πράγματα ποὺ δὲν διαθέτουν οἱ νέοι κάτοικοι κι' ἔτσι οἱ πέστροφες ἀνενόχλητες γεμίζουν τὰ γύρω ποτάμια Βελίκα ντερὲ καὶ Θελοπόταμο. Ὅστερα ὁ Ὅσμὰν φέρνει κι' ἄλλο παράδειγμα. Ὅλη ἡ περιοχὴ τοῦ Σαμμακοβίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ δάση καρποφόρων δένδρων. Οἱ καρυδιές, οἱ λεπτοκαρυές, οἱ κερασιές, οἱ ἀχλαδιές, οἱ φραουλιές εἶναι τὰ δένδρα ποὺ κυριαρχοῦν ἀπὸ τὰ καρποφόρα. Κι' ἀκολουθοῦν οἱ φλαμουριές, οἱ βαρυξυλιές, τσεραπιές, ἀκρανιές καὶ σουρβες. Ὅλα αὐτὰ τὰ δένδρα εἶναι πολυτιμώτατα διὰ τὴν οἰκονομία τοῦ τόπου, ἀν τὰ ἐκμεταλλευθοῦν δεόντως. Ὅμως τὰ καρποφόρα μένουν ἀπόλιαστα, ἀκλάδευτα κι' οἱ καρποὶ σαπίζουν στὸ χῶμα γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει μήτε ἡ διάθεσις τῆς καλλιεργείας ἀπὸ τοὺς ντόπιους, μήτε ἡ διάθεσις τοῦ κράτους νὰ τὰ ἐκμεταλλευθῆ ἰδρύνοντας ἐργοστάσια κονσερβοποιίας. Πολὺ ὀλιγώτερο ἐκμεταλλεύονται τὰ πολύτιμα ξύλα, ὅπως τὸ φλαμούρι, ποὺ εἶναι κατάλληλα γιὰ τὴν ἐπιπλοποιία. Τὰ λέει αὐτὰ ὁ Ὅσμὰν Κεναὺ καὶ θλίβεται. «Κάνουμε ἀναφορές, κάνουμε προτάσεις, μὰ αὐτοὶ κυττάζουν τίς ἐπαναστάσεις τους» εἶναι ὁ ἐπίλογος τῆς κουβέντας του.

Κι' ὅσο γιὰ τὸ κυνήγι, λέγει πῶς οἱ νέοι κάτοικοι δὲν ἐπιδίδονται σ' αὐτό. Εἶναι τεμπέληδες· προτιμοῦν τοὺς καφενέδες. Καὶ λέγοντας αὐτὰ θυμήθηκε μιὰ παλιὰ ἱστορία:

«Πρὶν 40 καὶ πλέον χρόνια, ὅταν στὸ Σαμμακόβο ἔμεναν ἀκόμη Ἕλληνες, βρέθηκα, μόνος Ὁθωμανὸς ἐγώ, στὸ καφενεῖο τοῦ Βασίλη Κωνσταντινίδη. Συζητούσαμε ὅλοι φιλικὰ ὅταν μπῆκε ὁ Θωμᾶς Βελῆκος. Ἦταν παραμονὴ τοῦ Πάσχα σας. Ἄρχισαν λοιπὸν τότε νὰ τὸν εἰρωνεύονται γιὰτὶ ἐνῶ ἦταν ἄριστος κυνηγὸς δὲν εἶχε πιάσει τίποτα γιὰ μεζέ, καὶ τοῦ ἔλεγαν. «Νά, ἐμεῖς προμηθευτήκαμε τὸ ἀθριανὸ μας κρέας, τῶχουμε στὸ τσιγκέλι. Τὸ δικό σου ποῦ εἶναι; Αὔριο δὲν θὰ φᾶς κρέας!» Παρεξηγιέται τὸ λοιπὸν ὁ Θωμᾶς καὶ τοὺς λέει: «Βάζετε στοίχημα 500 γρόσια ὅτι θὰ πάω νὰ κυνηγήσω καὶ νὰ φέρω πλούσιο κυνήγι;» Οἱ Ἕλληνες Σαμμακοβίτες δὲν ἤθελαν καὶ πολὺ, στοιχημάτισαν. Φεύγει ὁ Βελῆκος κι' ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὥρες γύρισε μὲ δυὸ τετράπαχα ζαγκαδάκια. Χάσανε τὸ

στοίχημα κι' είχε κι' άφθονο κρέας ή άφεντιά του για τὸ Πάσχα :

Λέγοντας τέτοιες παλιές ιστορίες πέρασε ή ώρα, πήγαμε νὰ κοιμηθούμε. Εημέρωσε ὁ Θεὸς τὴν ἄλλη μέρα καὶ μεις ξεκινήσαμε για τὸ πλυσιοχώρι, τὴν Τρουλιά.

Ἔχουμε δυὸ συνταξιδιώτες πὸν εἶναι Τρουλιανοί. Πρὶν ὅμως ξεκινήσουμε θέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ παλιὰ ὀτζάκια (σιδηρομεταλλεία). Ὅμως δὲν τὸ κατώρθωσα, διότι ἔχουν τόσο πολὺ παραμεληθῆ ὁ δρόμος καὶ τὰ μονοπάτια πὸν ὠδηγοῦσαν σ' αὐτὰ ὥστε θὰ ἦταν πολὺ δύσκολο για τὴν ἡλικία μου νὰ σκαρφαλῶσω στὰ καταράχια για νὰ τὰ ἰδῶ. Φεύγουμε για τὴν Τρουλιά. Οἱ τρεῖς ἀπὸ τοὺς συνταξιδιώτες μας ξεκινοῦν μὲ τὰ πόδια, τῶχουν τόμα. Ἴσως καὶ γιατί εἶναι νέοι. Ἐμεῖς, οἱ ὑπόλοιποι τέσσερεις πήγαμε μὲ αὐτοκίνητο. Περάσαμε ἕνα κακοτράχαλο δρόμο, μπῆκε τὸ ταξὶ μέσα στὸ ρέμα τοῦ Θελοπόταμου καὶ πήραμε τὸν ἀνήφορο. Σήμερα ἡ Τρουλιά ὀνομάζεται μὲ τὸ ἀποτρόπαιο για μᾶς τοὺς Σαμμακοβίτες, ὄνομα τοῦ «Χαμπντῆ Μπέη» τοῦ ἔξοντωτοῦ καὶ καταστροφέα τῶν Ἑλλήνων τῆς περιοχῆς. Τί φοβερὸ για μᾶς. Μπαίνουμε στὸ «Χαμπντῆ μπέηκιοῖ» μὲ καρδιά βαριά. Αὐτὸ τὸ ὄνομα πολὺ μᾶς ἐνοχλεῖ. Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ κάτοικοι, ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ, κι' ὁ Χότζας μᾶς δέχθηκαν πολὺ καλά. Ὅλοι τους, καμμιά ἑξακοσαριά εἶναι πρόσφυγες ἀπ' τὴν Τσεχοσλοβακία καὶ μέσα στὴν ψυχὴ τους δὲν ἔχουν κανένα φανατισμὸ, καμμιά κακία. Εἶναι ἀφοσιωμένοι στὶς δουλειές τους καὶ ἔχουν τὸν ἴδιο καὶμὸ μὲ μᾶς. Ἔτσι λοιπὸν μᾶς ὑποδέχονται μὲ κατανόησι καὶ φιλικότητα. Γυρίζουμε τὴν παλιὰ ἀκμάζουσα Τρουλιά κι' οἱ δυὸ Τρουλιανοὶ ἀδελφοὶ Τζάρτοι ψιλοτραγουδοῦν :

«Τρουλιά μου τὰ χωράφια σου
 Τρουλιά μου τὰ καλά σου
 Τρουλιά μου οἱ κοπέλλες σου
 Τρουλιά μου τὰ νερά σου».

Βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἕνα ἔρειπιο πὸν παλιὰ ἦταν ἐργοστάσια. Ἦταν οἱ «μπεξιοχανέδες», ὅπου κατεσκεύαζαν τὸ περίφημο μπεξίρι (λινέλαιον). Αὐτὴ ἡ παραγωγὴ πὸν στὰ παλιὰ χρόνια ἤκμαζε καὶ ἦταν φημισμένη, τώρα σταμάτησε. Δηλαδή τί τώρα, ἀπὸ τότε πὸν οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν ἀπ' τὴν Τρουλιά. Περιεργαζόμεθα τὸ παλιὸ σπίτι τοῦ προπάππου μας Κωνσταντᾶ Κ. Τζάρτου, σπίτι πὸν ἔχει πλέον τῶν 120 ἐτῶν ζωῆ. Σ' αὐτὸ γεννήθηκε ἡ γιαγιά μας, Μαρουλή, πὸν πέθανε 102 χρόνων, στὴν Ἀθήνα. Στὴν πόρτα του διακρίνονται ἀκόμη καὶ σήμερα οἱ μπαλταδιές πὸν ἔκαναν Βούλγαροι κομιτατζῆδες, οἱ ὅποιοι κατώρθωσαν καὶ μπῆκαν καὶ αἰχμαλώτισαν τὸν υἱὸ του, Γ. Τζάρτο για νὰ ζητήσουν λύτρα. Ζοῦν μερικὰ σπίτια ἀκόμη ὅπως τοῦ Γ. Τζάρτου, Μπιρμπινῆ, Φιλίππου, Γιαννάκου, Ἀθανασίου, Ν. Τερζῆ καὶ Παρλαπουνῆ. Ζῆ ἀκόμη καὶ δροσίζει μὲ τὰ νερά τῆς ἡ βρύση «Καμάρα». Πηγαίνοντας πρὸς τὸ ἑλληνικὸ νεκροταφεῖο βλέπουμε

ἀπὸ τὸ ὕψωμα τῆ γενικῆ θεᾶ τῆς Τρουλιᾶς. Δίνει τὴν ὄψιν τουρκοχωριοῦ ποῦ δὲν ἔχει ζωὴ. Γύρω ὅμως ἀπ' αὐτὸ ὀργιάζει ἡ βλάστησις καὶ εἶναι ὁ τόπος πλούσιος καὶ παραγωγικὸς καὶ φωνάζει «δούλειψέ με, ἐκμεταλλεύσου με», ὅμως μένει χωρὶς ἀπάντησι ἢ φωνή, χωρὶς δουλειὰ τὰ χέρια.

Τὸ νεκροταφεῖο, κι' αὐτὸ εἶχε τὴν τύχη ὄλων τῶν ἄλλων ἐλληνικῶν νεκροταφείων. Τὰ ἔφθειρε ὁ χρόνος, τ' ἀφάνισε ἡ ἀσπλαχνιὰ καὶ ἡ ἀσέβεια. Ἐκεῖ στὴ ρεματιὰ βρήκαμε παραπεταμένη καὶ μισοχωμένη τὴν μαρμαρίνη πλάκα τοῦ προπάππου Κωνσταντᾶ Τζάρτου. Αὐτὴ ἡ πλάκα ἦταν μοναδικὴ στὴν ἐποχὴ τῆς. Τὴν εἶχαν φέρει ἀπ' τὴν Πόλι, γιατί μάρμαρο δὲν εἶχε ὁ τόπος, μὰ ἀκόμη γιατί ἐπάνω τῆς ἔγραψαν ἐκεῖνα ποῦ ἤθελε ὁ μακαρίτης. Ἔτσι θρυσκόμαστε μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν ἐπιτύμβια πλάκα κι' αὐτὰ ποῦ διαβάζουμε μᾶς συγκινοῦν ἀφάνταστα: «Ἦλθον, εἶδον καὶ ἀπῆλθον» Κωνσταντᾶς Κ. Τζάρτου. Ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1812, ἀπεβίωσε εἰς τὰς 4 Ἰουλίου 1902. Ἐντολὴ εἰς ἅπαντας: «Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους». Αὐτὴ ἡ πλάκα εἶναι ἡ ἱστορία μᾶς ζωῆς μὲ λίγα λόγια. Δὲν τὰ ἀνακάλυψε αὐτὸς τὰ λόγια ποῦ εἶπε μὰ τὰ τήρησε. Ἦλθε, ἔζησε βλέποντας μιὰ ζωὴ δημιουργικὴ καὶ δίκαιη, ἀπῆλθε σ' ἄλλη ζωὴ, καὶ τὸ συμπέρασμα ποῦ ἔβγαλε ἀπ' τὴ ζωὴ εἶναι ὅτι ὁ ἕνας πρέπει νὰ ἀγαπᾶ τὸν ἄλλον. Ἀγράμματος μὰ σοφός. Θεὸς σχωρέσ' τὴν ψυχὴ του. Ἀκόμη καὶ σήμερον μᾶς δίδαξε. Φαντάζεσθε τί ἐντύπωσι ἔκανε στοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου πρὶν 60 χρόνια αὐτὴ ἡ πλάκα. Συγκινηθήκαμε μὰ πὸ πολὺ τὰ ἐγγόνια τοῦ Κωνστ. καὶ Μιχάλης Τζάρτου. Πήραμε χῶμα ἀπὸ τὸν τάφο του ἢ τοῦλάχιστον ἀπὸ τὸν τόπο ὅπου ἦταν θαμμένος κι' ἔτσι ἐκπληρώσαμε μιὰ παλιὰ ἐπιθυμίαν τοῦ υἱοῦ τοῦ μακαρίτη Θεόφιλου Τζάρτου ποῦ πέθανε πρόσφυγας στὴν Ξάνθη. Γυρίσαμε πίσω γιὰ νὰ χαιρετίσουμε τοὺς φιλόξενους κατοίκους τους. Εἶναι περιττό, νομίζω, νὰ πῶ πῶς ἡ ἐκκλησίαν τῆς Τρουλιᾶς ἔχει γίνει τζαμί, ὅπου στὴν ἐξώθυρον θγάλαμε φωτογραφία μὲ τοὺς κατοίκους καὶ τὸν γότζα τους στὴν μέση. Ὡρα καλὴ Τρουλιά.

Μόλις ξεκινήσαμε μὲ τ' αὐτοκίνητο γιὰ νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὴν Νιάδα (Θυνίας ἄκρα), ὁ Μιχάλης Τζάρτου μᾶς ἔκαμε μιὰ ἐκπληξι. Ἔχοντας ἕνα μικρὸ ταλέντο στιχοπλόκου καὶ μὲ τὴν ἐπήρεια τῆς συγκινήσεως ἔγραψε στὰ γρήγορα, πάνω σ' ἕνα πρόχειρο χαρτὶ αὐτὸ τὸ ποίημα ποῦ παραθέτω:

1. Σαράντα χρόνια ἦτανε
ὁ πόθος στὴν ψυχὴ μας
νὰ πᾶμ' νὰ δοῦμε τὴν Τρουλιά
τὴν ὁμορφη τὴ γῆ μας.
2. Ἐννιά τοῦ Σεπτέμβρη ἦτανε
ποῦ πήγαμε κοντὰ τῆς
καὶ μ' ἀνοιχτὴ τὴν ἀγκαλιὰ

- δέχτηκε τὰ παιδιά της.
3. Πρωτ - πρωτ ξεκίνησαν
ἀπ' τὸ Σιδηροχώρι
ροδοκοκκίνιζ' ἡ ἀυγή
νὰ τὸ παλιομορφοχώρι.
  4. Καὶ τοῦ Καλάη πιάσανε
ἐκεῖ τὴν κατηφόρα
νὰ κι' ὁ θολὸς ὁ ποταμὸς
κι' ἦταν ἔξη ἡ ὥρα.
  5. Μᾶς ἀγκαλιάσαν' οἱ σκιές
τὰ ὄμορφα τοπία
καὶ τὰ πουλιὰ ἀπὸ ψηλὰ
ἐκελαιδοῦσαν θεῖα.
  6. Τὴν ἀνηφόρα πιάσαμε
κι' ὁ οὐρανὸς ροδίξει
νὰ ἡ ὠραία μας Τρουλιὰ
ποὺ μᾶς καλωσορίζει.
  7. Θαρρεῖς σεισμὸς γινότανε
μέσ' στὴ ψυχὴ βαθειὰ
θλίψι, χαρά, συγκίνησι
καθὼς τὴν ἀντικρύσαμε ἔτσι μιὰ ἀρμαθιά.
  8. Οἱ κάτοικοί της ἀγαθοὶ
πρόσφυγες μουσουλμάνοι
ποὺ δὲν γνωρίζουν τὸ γιατί
μᾶς ἔχουνε πικράνει.
  9. Τὴν ὄμορφοτρουλιὰ τουρκέψανε
ἀλλάξαν τὸ ὄνομά της
Χαμντὴ μπέη τὴν εἶπανε
στενάζουν τὰ βουνὰ της.
  10. Τὴν ἐκκλησιὰ χαλάσανε
μὰ μένει τὸ σχολειὸ της
καὶ τὰ ὠραῖα της βουνὰ
τὰ δροσερὰ νερά της.
  11. Τέμενος τὴν ἐκάνανε
καὶ Τοῦρκοι προσκυνοῦνε
μὰ ὁ Χριστὸς κι' ἡ Παναγιὰ
χριστιανικὰ βλογοῦνε.
  12. Τὸν "Αἰ-Γιώργη χάλασαν
τὴν Παναγιὰ γκρεμίσαν
τὸν "Αἰ-Θανάση σκόρπισαν

καὶ τὰ μνημεῖ' ἀφανίσαν.

13. Μιὰ πλάκα μόνο βρίσκεται μέσ' στὸ νεκροταφεῖο
κι' αὐτὴ θυμίζει τὰ παλιὰ
δόξες καὶ μεγαλεῖο.

Μᾶς ἐκπλήσσει καὶ μᾶς συγκινεῖ αὐτὴ ἡ ξαφνικὴ ἔμπνευσις τοῦ συμπατριώτη μας. Τὴν παραθέτω σὰν ἕνα δείγμα ἀγνῆς φιλοπατρίας. Μὲ τὸ ταξὶ πού εἶχαμε ναυλώσει πάμφθηνά ξεκινήσαμε, ἀπ' τὴν Τρουλιὰ γιὰ νὰ πᾶμε στὴν Θυνιάδα. Στὰ παλιὰ τὰ χρόνια αὐτὸς ὁ δρόμος ἦταν ἕνας καρρόδρομος, στενὸς καὶ κακορίζικος, σήμερα ὁμως εἶναι πλατὺς καὶ καλοστρωμένος, ἀσφαλῶς φτιαγμένος διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας — μὴ ξεχνᾶτε ὅτι βρισκόμαστε κοντὰ, πολὺ κοντὰ στὰ σύνορα Τουρκίας - Βουλγαρίας. Σὲ μιὰ στιγμή συναντοῦμε ἕνα σταυροδρόμι. Ὁ ἕνας δρόμος πάει γιὰ τὴ Θυνιάδα κι' ὁ ἄλλος γιὰ τὸ Τύρνοβο. Σ' ἄλο τὸ δρόμο βλέπουμε συνεχῶς κομμένη ξυλεία γιὰ ἐξαγωγή. Περνοῦμε ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ τοπία ὁμως δὲν τὰ γνωρίζουμε καὶ δυσκολευόμαστε νὰ κατατοπισθοῦμε καὶ νὰ προσανατολισθοῦμε. Ὁ καινούργιος δρόμος δὲν μᾶς βοηθεῖ καθόλου σ' αὐτό. Παρ' ὅλον ὅτι βρισκόμαστε στὰ σύνορα — τὰ φυλάκια εἶναι ζήτημα ἂν ἀπέχουν λίγα χιλιόμετρα — οὐδεὶς μᾶς ἔκανε ἔλεγχο ἢ μᾶς ζήτησε ἄδεια. Σὲ λίγο βρισκόμαστε πρὸ γνωστοῦ περιβάλλοντος. Αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἡ Τσοκμπερὴ Θυνιάδος. Καθ' ὅλη τὴν διαδρομὴ κυττάξαμε νὰ δοῦμε τί ἔγιναν τὰ ἔλη πού γιόμιζαν κουνούπια καὶ ἑλονοσία τὸν τόπο. Ἦταν μιὰ μάλιστα, παλιὰ στὸν τόπο. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τότε ἦσαν ἢ μαῦροι ἀπ' τὰ κάρβουνα ἢ κίτρινοι ἀπ' τὴν ἑλονοσία. Στὸ τέλος ἀντιληφθήκαμε ὅτι τὰ ἔλη ἐσκεπάσθησαν ἀφοῦ πρῶτα ἔγινε ἀποξήρανσις καὶ ἔτσι τὰ μὲν κουνούπια ἐξαφανίσθησαν οἱ δὲ ἄνθρωποι συνῆλθαν.

Φθάνουμε στὴ Θυνιάδα. Παλαιότερα -- ὅλοι τὸ ξέρον -- ἦταν ἕνας τόπος κατράμι. Ὅλη ἡ καρβουνοπαραγωγή, πού ἔφθανε σὲ ἑκατομμύρια δκάδες συγκεντρώνονταν στὴ Θυνιάδα, ἔπου οἱ μαῦροι σωροὶ ἀπὸ κάρβουνο κι' ἡ σκόνη ἔκανε τὰ πάντα μαῦρα. Τώρα ὁμως βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ χαριτωμένη πολίχνη, ἄσπρη καὶ καλοκτισμένη ἀπ' τὸ λιμάνι τῆς ὁποίας γίνεται ἐξαγωγή σὲ μεγάλες ποσότητες, ὄχι πιά σὲ κάρβουνα μὰ σὲ ξυλεία διὰ ἔπιπλα καὶ στύλους τηλεγραφικοὺς ἢ τῶν τοῦνελ. Τὴν ἡμέρα πού φθάσαμε εὐρίσκοντο στὸ λιμάνι τῆς δυὸ μεγάλα ἀτμόπλοια φορτηγὰ καὶ καμμιά δεκαριά μεγάλα κατκία πού μεταφέρουν τὴν ἐκλεκτὴ αὐτὴ ξυλεία, στὸν τόπο τῆς κατεργασίας τῆς. Δύο μάλιστα ἀπ' αὐτὰ τὰ πλοῖα ἦσαν ἑλληνικὰ πού θὰ πῆγαιναν τὴν ξυλεία στὴν Θεσσαλονίκη. Ὅλα τὰ σπίτια τῆς Θυνιάδος εἶναι νεόκτιστα καὶ ἀρχινᾶνε ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ παλιὸ χωριὸ μέχρι κάτω τὸ «Γκιόλι» ὅπως τὸ ἔλεγαν οἱ πρωτινοὶ κάτοικοι.

Ἡ Νιάδα εἶναι ἡ μόνη πού ἔχει ἀλλάξει ριζικῶς. Ἴσως γιὰτι εἶναι

λιμάνι όπου πιάνουν πολλά καράβια, πάντως έχουν γίνει πολλά έγγειοβελτιωτικά έργα. Άλλοτε δὲν ὑπῆρχε νερὸ στὴν πόλι καὶ τὸ μετέφεραν με βαρελάκια, ἐνῶ πολλές φορές ἦταν ἀκάθαρτο. Τώρα ἔχει δεξαμενὲς με ὀλοκάθαρο νερό. Ἔχει ἐπίσης ἠλεκτροφωτισμὸ καὶ κινηματογράφο γιὰ τὴν ψυχαγωγία τῶν κατοίκων κι' ἄς εἶναι μόνο ἑξακόσιοι ἢ ἑπτακόσιοι. Στὴ Νιάδα ψάχνουμε νὰ βροῦμε τίποτε γνωστούς Τούρκους, διότι στὴν Νιάδα τότε κατοικοῦσαν πολλοὶ Τοῦρκοι. Καθόμαστε σ' ἕνα καφενεῖο πού βρίσκεται ψηλά καὶ θωροῦμε τὸν ἀπέραντο Εὔξεινο Πόντο. Ἐκεῖ λοιπόν, σ' αὐτὸν τὸν καφενεὲ ρωτᾶμε νὰ μάθουμε γιὰ τοὺς παλιούς γνωστούς μας με τοὺς ὁποίους οἱ Σαμμακοβίτες συνειργάζοντο. Ρωτᾶμε γιὰ τὸν Χαϊντάρ μπέη, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε προστάτης τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴ φυγὴ μας τὸ 1922. Πληροφοροῦμεθα ὅτι ἔχει πεθάνει πρὸ πολλοῦ, καὶ ὅτι ὁ γυῖός του ὁ ὁποῖος καταγίνεται με τὸ ἐμπόριο ξυλείας βρίσκεται στὴν Κωνσταντινούπολι. Ρωτῶντας ὅμως βρήκαμε καὶ συναντήσαμε κάμποσους γνωστούς, ὅπως τὸν Σουλεϊμάν, γυῖο τοῦ Χατζῆ Σελίμ πού ἦταν πάλαι ποτὲ μουχτάρης, καὶ τὸν γυῖο τοῦ Ὁσμάν μπέη, ὁ ὁποῖος συνειργάζεται με τὸ γυῖο τοῦ Χαϊντάρ μπέη στὸ ἐμπόριο τῆς ξυλείας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν μαζευθῆ κάμποσοι κάτοικοι με τοὺς προκρίτους τους καὶ τοὺς πιάνουμε κουβέντα. Θέλουν νὰ μᾶς κερᾶσουν «τατλί» (γλυκὸ), καφέ ἄλλὰ ὁ καφετζῆς τοὺς λέει πὼς τελείωσε. Καὶ τότε ἀντὶ νὰ μᾶς κερᾶσουν τοὺς κερᾶσαμε γιὰτι εἴχαμε μαζί μας ἕνα πακέτο ἑλληνικὸ καφέ. Αὐτὸ μᾶς διασκέδασε λιγάκι. Καὶ μὰ καὶ τῶφερε ἢ κουβέντα λέγω πὼς οἱ Νιαδαλῆδες φίλοι μας ἐξεφράσθησαν με πολὺ κολακευτικὰ λόγια γιὰ τὸν καφέ τῆς γείτονός των Ἑλλάδος. Στὴν συζήτησι πολλοί, οἱ πῶς ἠλικιωμένοι θυμῆθησαν μερικά ὀνόματα Σαμμακοβιτῶν με τοὺς ὁποίους εἶχαν πᾶρε - δῶσε στὰ κάρβουνα, ὅπως τὸν Τόφλο Τσορπατζῆ, Τζάρτο Τσορπατζῆ, Γιοργιτσορπατζῆ καὶ ἄλλους. Μιὰ βόλτα μέσα στὴ Νιάδα μᾶς κάνει νὰ θυμηθοῦμε τὰ παλιά. Ἄπ' ἐδῶ φύγαμε γιὰ ἡν Ἑλλάδα πρόσφυγες. Θυμοῦμαι τὴν ἀγωνία καὶ τὸν φόβο τῶν γυναικοπαίδων διότι καράβι δὲν ὑπῆρχε καὶ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἐξαγριωμένοι. Εὐτυχῶς ὑπῆρχε ὁ Χαϊδάρ μπέης καὶ ἔτσι σωθήκαμε ἀπὸ τὸ μένος τῶν Τούρκων. Καθήσαμε στὴ Νιάδα κάπου δυὸ ὥρες. Ἦταν ἀρκετά. Γυρίσαμε στὸ Σαμμάκοβο. Στὸ γυρισμὸ διαπιστώσαμε ὅτι ἔχει χαραχθῆ καινούργιος δρόμος ὅπου στ' ἀριστερά του εἶναι οἱ «καμπάδες» τσιφλίκι τοῦ μακαρίτη Θεοφ. Τζάρτου καὶ δεξιὰ ὁ παλιὸς δρόμος πού ξέραμε. Στὸ Σαμμάκοβο μείναμε τρεῖς ἡμέρες καὶ καθ' ὄλο αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα συνεχῶς γυρίζαμε στὰ σοκάκια της, κι' ὄλο καὶ κάτι βρῖσκαμε, ὄλο καὶ κάτι θυμόμαστε. Στὸ ξενοδοχεῖο βρήκαμε πεταμένες σὲ μιὰ γωνιά τῆς παλιῆς πόρτες τοῦ σπιτιοῦ πού τώρα, ἐπειδὴ ἔγινε ξενοδοχεῖο, τῆς ἔβγαλαν. Φαίνονται ἀκόμη καθαρά οἱ μπαλταδιῆς ἐπάνω στῆς πελώριες σιδεροκαρφωμένες πόρτες, πού ἔκαναν οἱ Βούλγαροι ὅταν προσπαθοῦσαν νὰ ἀνοίξουν τὴν πόρτα γιὰ νὰ

αίχμαλωτίσουν τὸν ἰδιοκτήτη καὶ πρόκριτο Κ. Κύρκο. Ἀπέτυχαν ὅμως διότι οἱ πόρτες ἦσαν καστρόπορτες.

Στὸ Σαμμάκοβο λειτουργοῦν δυὸ μεγάλα ἐργοστάσια κατεργασίας τοῦ ξύλου, τὰ ὁποῖα προμηθεύουν τὴν ἀγορὰ μὲ κόντρα πλακέ καὶ ἄλλα εἶδη κατεργασμένης ξυλείας, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζω ν' ἀναφέρω. Ὑφίσταται ἀκόμη τὸ παλιὸ διοικητήριον ποὺ κτίσθηκε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαμντῆ μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸν ἰδρῶτα τῶν συμπολιτῶν μας. Σ' αὐτὸ στεγάζονται καὶ σήμερα τὰ γραφεῖα τῆς Δημαρχίας, τοῦ τμήματος τῆς ἐφορίας καὶ τοῦ Δασαρχείου καθὼς καὶ τοῦ Δικαστηρίου. Κατὰ τὴν διάρκεια τῆς παραμονῆς μας ἐπισκεφθήκαμε διαφόρους προκρίτους τῆς πόλεως καὶ κουβεντιάσαμε μαζί τους γιὰ τὴν κοινὴ πιά πατρίδα μας. Μπορῶ νὰ πῶ ὅτι οὔτε μιὰ στιγμή δὲν διεπίστωσα φανατισμὸ ἢ κακία. Ἡ ἠπιότης καὶ ἡ καλωσύνη τους εἶναι διάχυτη. Αὐτὸ μᾶς εὐχαρίστησε πολὺ. Κάποτε ὅμως ἔφθασε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου. Ἔπρεπε νὰ φύγουμε. Τὸ πρωτὶ στὸ αὐτοκίνητο ποὺ θὰ μᾶς ἔπαιρνε ἀπὸ τὸν τόπο μας μαζεύτηκαν καμμιά σαρανταριά ἄτομα νὰ μᾶς ἀποχαιρετήσουν. Αὐτὸ δὲν τὸ περιμέναμε. Ὅπως μᾶς ὑποδέχθηκαν ἔτσι καὶ μᾶς κατενόδωσαν. Κάτι ποὺ πολὺ μᾶς ἱκανοποίησε. Τὸ ἀμάξι ξεκινᾷ καὶ τὴν ψυχὴ μας τὴν κατέχει μιὰ κάποια πικρία· κι' αὐτὸ μᾶς μελαγχολεῖ. Ὅταν πηγαίναμε εἶχαμε στὴν ψυχὴ μας τὴν εἰκόνα τῆς πατρίδος ποὺ ἀφήσαμε καὶ τώρα φεύγουμε μὲ τὴν εἰκόνα της ὅπως ὑπάρχει σήμερα. Αὐτὸ τὸ σήμερα γκρέμισε τὴν παλιὰ εἰκόνα, τὴν ἔκανε συντρίμμα, κατέστρεψε τὸ ὄνειρο. Ἔλειψε πιά ἀπ' τὴ ζωὴ μας ὁ σκοπός, δὲν ξέρω ἂν δὲν λείψῃ κι' ἡ ζωὴ. Ψάχνοντας μέσα μου, τὴν ψυχὴ μου, ἂν εἶμαι χαρούμενος, μόνο μιὰ σχετικὴ ἱκανοποίησι νοιώθω, ποὺ μπόρεσα νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν πατρίδα μου, γιὰ στερνὴ ἴσως φορὰ. Δὲν ξέρω ὅμως ἂν αὐτὴ ἢ ἐπίσκεψι, μοῦ ἔκανε καλὸ. Καλύτερα θᾶταν νὰ ζοῦσα μὲ τὸ ὄνειρό της, μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ δημιουργεῖ ἢ νοσταλγία ὠραιοποιώντας τα ὅλα. Αὐτὴ ἢ ρεαλιστικὴ εἰκόνα ποὺ ἀντίκρουσα μοῦ χάλασε ἀκόμα καὶ τὶς πιδὸ σταθερὲς εἰκόνας τῆς ψυχῆς. Ἀφήνουμε πίσω ξανά καὶ τελεσίδικα τὸν τόπο ὅπου πρωτοείδαμε τὸ φῶς τοῦ ἥλιου. Κυττάζω γιὰ τελευταία φορὰ τὰ θεόρατα βουνά, εἶναι τὰ μόνα ποὺ δὲν ἔχασαν τὴν αἴγλη τους στὴν ψυχὴ μου, τὰ ποτάμια ποὺ ἔξαντλήθηκαν, τὰ ρυάκια καὶ τὶς πηγές. Σ' ὅλο τὸ δρόμο δὲν ἀνταλλάσσουμε κουβέντες. Μένουμε μὲ τὶς σκέψεις του ὁ καθένας. Φθάνουμε στὸ Βουνὰρ Χισάρ. Ἐδῶ πιά ἀποχωρίζομαι τοὺς συντρόφους τοῦ ταξιδιοῦ. Ἐκεῖνοι θὰ πᾶνε στὴν Κωνσταντινούπολι — δὲν ἔχουν πάει ἐδῶ καὶ σαράντα χρόνια — ἐνῶ ἐγὼ μόλις πρόπερσον ἤμουν ἐκεῖ. Πρέπει νὰ γυρῶ στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ ἀποχαιρετήσω τὸ γυιό μου πρὶν ἐπιστρέψῃ στὸ Παρίσι γιὰ τὶς σπουδές του. Στὸ δρόμο μου στάθηκα στὴν Κομοτηνὴ ὅπου ἔδωσα χῶμα καὶ νερὸ ἀπὸ τὴν πατρίδα στὸν ἐξάδελφό μου, Δημ. Κιακίδη. Ἐφθασα στὴν Ἀθήνα. Ἄδειος πιά ἀπὸ ὄνειρα κάθομαι καὶ γράφω τὶς

γραμμὲς τοῦτες, ἴσως εἶναι οἱ τελευταῖες πού θὰ γράψω πιά, γιὰ τὸ χωριό μου, τὸ Σαμμάκοβο.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Στὸ Λουλὲ Μπουργαζ ὅαν φθάσαμε, τύχαμε στὴν ἑβδομαδιαία ἀγορά, τὸ παζάρι. Ἡ κίνησις ἦταν ἔντονη καὶ θορυβώδης τόσο ἀπὸ τὰ τροχοφόρα, κάρα παϊτόνια, αὐτοκίνητα, ὅσο κι' ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ Λουλὲ Μπουργαζ (πάλαι ποτὲ Ἀρκαδιούπολις) ἔχει κι' αὐτὸ κάπως ἀλλάξει. Ἴσως ἐπειδὴ εἶναι κόμβος συγκοινωνιακός. Ἐπάρχουν ἀρκετὰ καινούργια κτίρια πού στολίζουν τὸ κέντρο του, ὅμως ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς συνεχίζει νὰ εἶναι ἓνα παλιὸ ξύλινο κατασκεῦασμα.

Δὲν εἶχαμε πολὺ καιρὸ γιὰ νὰ καθήσουμε περισσότερο ἐκεῖ καὶ νὰ τὸ περιεργασθοῦμε μὲ λεπτομέρεια. Ἔπρεπε νὰ φύγουμε. Ἡ συγκοινωνία μὲ τὴν Ἰσταμποῦλ γίνεται μὲ πολλοὺς τρόπους, ὅμως ὁ ταχύτερος εἶναι μὲ τὸ πούλμαν. Δεκαπέντε λίρες μόνο στοίχιζε τὸ εἰσιτήριο.

Σημειώσεις τοῦ συγγραφέως.—«Ὅπως ἀναφέρεται στὸ προηγούμενὸ κεφάλαιο ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τὸ Βουνὰρ Χισὰρ ἐχωρίσθη ἀπὸ τοὺς συνταξιδιώτας του καὶ ἐπέστρεψε στὴν Ἑλλάδα. Ἐν τούτοις αἱ ἐντυπώσεις ἀπ' τὴν Κωνσταντινούπολι γράφονται στὸ πρῶτο πρόσωπο. Δὲν συμμετεῖχε βέβαια σ' αὐτὴ τὴν ἐπίσκεψιν ὅμως ἔχει ἐπισκεφθῆ πολλὰς φορὰς τὴν Πόλι. Ἐκ δευτέρου παρακολουθοῦσε νοερῶς τοὺς φίλους του στὸ ταξίδι τους στὴν Βασιλίδα τῶν πόλεων. Ἐκεῖνοι πάλιν ἔγραφον συνεχῶς τὰς ἐντυπώσεις εἰς ἐπιστολάς πού ἔστελναν εἰς τὸν συγγραφέα. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς ὁ τελευταῖος ἤθελε νὰ περιλάβῃ καὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἰσταμποῦλ εἰς τὸ παρὸν πόνημα συνεκέρασε τὰς περιουσίας του ἐντυπώσεις μὲ τὰς τῶν συμπατριωτῶν καὶ συνταξιδιωτῶν του ἕως ἓνα σημεῖον καὶ διὰ τὴν ὁμοιογένειαν τῆς συγγραφῆς μεταχειρίζεται πρῶτο πρόσωπο».

Γενικὰ τὰ εἰσιτήρια στὴν Τουρκία εἶναι πολὺ φθηνά, τόσο φθηνά πού πολλὰς φορὰς σοῦρχεται στὸ στόμα ἢ λέξις «τσάμπα». Φθηνότερο ἀπ' ὅλα, ἐν σχέσει φυσικὰ μὲ τὴν Εὐρώπη καὶ ἐν ἀναλογία μὲ τὰ ἄλλα μέσα, εἶναι τὸ ἀεροπλάνο. Ὁ φίλος μου ὁ Βασίλης Ἀσημομύτης βρέθηκε φέτος στὴν Πόλι καὶ θέλησε νὰ πάη, ὅπως μοῦ ἔγραψε στὴν Προῦσα. Δὲν ἤξερε πῶς μὲσο νὰ χρησιμοποιήσῃ. Τὸ καράβι μέχρι τὴ Γιάλοβα κι' ὕστερα τ' αὐτοκίνητο, τὸ τραῖνο ἢ τὸ ἀεροπλάνο; Ἀπὸ τίς πληροφορίες ὅμως πού τοῦ ἔδωσε ἓνα τουριστικὸ γραφεῖο διεπίστωσε ὅτι τὸ ἀεροπλάνο δὲν ἦτο μόνον τὸ ταχύτερο, μὰ καὶ τὸ φθηνότερο. Ἐξῆντα λίρες Τουρκίας, περίπου 150 ἑλληνικὰς δραχμὰς, ἔφθαναν γιὰ ἓνα ταξίδι μετ' ἐπιστροφῆς. Ἡ δικαιολογία τῆς φθηνείας αὐτῆς εἶναι ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀνεβαίνουν στὸ ἀεροπλάνο διότι φοβοῦνται. Κατεβάζοντας λοιπὸν τὴν τιμὴ τοῦ εἰσιτηρίου προσπαθοῦν νὰ τοὺς κάνουν νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν. Κι' ἀπ' αὐτὸ ἀκόμη καταλαβαίνετε πόσο ἀπίθανα πίσω εἶναι ὁ Τοῦρκος, καὶ προτιμᾷ τὸν ἀραμπᾶ.

Μπήκαμε στο πούλμαν. Ἡ διαδρομὴ ἀκολουθεῖ τὸν κύριο δρόμο πρὸς τὴν Κων)πολι καὶ τὸ πούλμαν περνᾷ ἀπὸ πολλὰς πόλεις, πὸν κάποτε ἑκατοικοῦντο ἀπὸ Ἑλληνας. Τώρα ὅμως βλέπουμε ἔντονα τὰ σημάδια τῆς φθορᾶς. Φθίνουν ἀνεπανόρθωτα. Κατεστράφησαν οἱ τεράστιοι ἀμπελώνες πὸν ἦσαν κοντὰ στὴ Ραιδεστὸ καὶ στὴν Ἡράκλεια, χάθηκαν τὰ μπιστάνια! Οἱ πόλεις καὶ τὰ χωριά εἶναι γεμάτα ἐρείπια πὸν δημιούργησε ὁ χρόνος, κι' αὐτὰ θυμίζουν πὸς κάποτε ὑπῆρξαν εὐημεροῦντες τόποι τότε πὸν ἦσαν ἄλλοι οἱ κάτοικοι. Τὴν πιδ ἀλγεινὴ ἐντύπωση μᾶς τὴν ἔδωσε ἡ Σηλυβρία. Κάποτε ὑπῆρξε μία ἀκμάζουσα παραλιακὴ πόλις μὲ ἀνεπτυγμένο τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν βιοτεχνία, τώρα ὅμως εἶναι ἕνα ρημαγμένο χωριὸ ἐγκαταλελειμμένο. Ζήτημα εἶναι ἂν ἔχη 2.000 κατοίκους. Παλαιὰ ἡ Σηλυβρία εἶχε τὸ κέντρο τῆς στὴν παραλία, οἱ σημερινοὶ ὅμως κάτοικοι, ἄφησαν τὴ θάλασσα κι' ἔκαμαν τὸ κέντρο τῆς εἰς τὸ ἐσωτερικὸ. Ἔτσι κατώρθωσαν μὲν νὰ τὸ πνίξουν, ἄφησαν δὲ χωρὶς νὰ ἀξιοποιήσουν τὴν ὁμορφὴ παραλία τους καὶ χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ λιμάνι. Καθῆσαμε κι' ἤπιαμε ἕνα καφέ καὶ παρ' ὄλο ὅτι συνέβαινε νὰ εἶναι «τόση τατλί» (πολὺ γλυκὸς), κατέβαινε στὰ σωθικά μας θεόπικρος. Λίγα πεῦκα καὶ ἄφθονη βρώμα ἀπαρτίζουν τὴν ἀκτὴ τῆς. Κρῖμα! Ἔστερα πιδ ἀπὸ τὴ Σηλυβρία ἡ Πόλι εἶναι κοντὰ. Ὅσο πλησιάζουμε τόσο μᾶς καταλαμβάνει νευρικότης καὶ ἀνυπομονησία. Ἄν τύχη μάλιστα νὰ πηγαίνης γιὰ πρώτη φορὰ! Καθὼς τρέχει τὸ πούλμαν, τρέχει καὶ τὸ μυαλό μου στὸ παρελθόν. Σταματᾷ πρῶτα στὸ 1919 ὅταν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα εἶχαν φθάσει στὸν Ἅγιο Στέφανο καὶ φεύγει μαζί μ' αὐτὸ κι' ἡ ἀνάμνησις. Κι' ὕστερα πάει ὁ ἔρμος νοῦς πιδ παλιά, πολὺ πιδ παλιά, στὸ 1821 τότε πὸν κρεμάγανε τὸν Πατριάρχη. Ἡ βοὴ τοῦ ὄχλου, ἡ σφαγὴ τῶν ἀθῶων Ἑλλήνων. Κι' ὕστερα ἀκόμη πιδ παλιά 29 Μαΐου 1453. Μία κρίσιμος στιγμή τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τί χάθηκε! Κι' ὕστερα ζωντάνεψε μέσα μου ἡ αὐτοκρατορία τοῦ Βυζαντίου. Ὁ βασιλιάς χρυσοντυμένος εἰσέρχεται στὴν Ἁγία Σοφία. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόντισσες μὲ τὰ διαμαντοποικιλτα φορέματα. Πόσες ἀναμνήσεις, πόσες σκηνὲς ἀπὸ τὴν ἱστορία αὐτῆς τῆς πόλεως πὸν πᾶμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε ξεπετάγονται μπροστὰ μου. Μιὰ στρέφεται τὸ μυαλό μου στὸν Ἡράκλειο καὶ στοὺς Ἀβάρους, στὸν Πατριάρχη Σέργιο, καὶ μιὰ τρέχει στὴν Ἁγία Σοφία γιὰ ν' ἀκούσῃ τὸν πύρινο λόγο πὸν θγάζει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος γιὰ νὰ ἐλέγξῃ τὴ βαίλισσα. Μ' αὐτὲς τίς σκέψεις ὁ χρόνος πέρασε. Φάνηκε ἡ Πόλι. Ἐνα δάσος ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους μιναρέδες. Κατακαυμένη Πόλι! Τώρα περνᾷμε τὸ «Τὸπ Καποῦ», τὴν πύλη τοῦ Ρωμανοῦ καὶ μπαίνουμε στὴν παλιά Πόλι. Ἐνας μεγάλος δρόμος κατάφωτος, πὸν τὸν ἔφτιαξε ἡ κυβέρνησις Μεντερές ἀνοίγεται μπροστὰ μας. Τὸ αὐτοκίνητο περνᾷ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ Ἰουστινιάνειον Ἐδραγωγεῖον καὶ βρίσκεται στὴ γέφυρα τοῦ Γαλατᾶ. Τί κόσμος, τί κίνησις! Μὲ δυσκολία ἀνερχόμεθα τὴν γέφυρα

αυτή και ἀνηφορίζουμε στο Πέραν! Ἐκεῖ πιά στήν πλατεῖα Δημοκρατίας θά κατέβουμε. Ἐνα τεράστιο σύμπλεγμα ἀγαλμάτων παρουσιάζει τὸν Κεμάλ Ἄτατοῦρκ ὡς στρατιωτικό και πολιτικό ἀναμορφωτή. Τώρα ὁμως δὲν εἶναι ὥρα για νά βλέπουμε. Πρέπει νά βροῦμε ξενοδοχεῖο νά μείνουμε. Ἄναρωτιόμαστε ποῦ θά μείνουμε. Κάποιος ἀπό μᾶς θυμήθηκε πὼς κοντά στο σταθμὸ τοῦ Σιρκετζῆ ὑπῆρχε ἕνα καλὸ και καθαρὸ ξενοδοχεῖο, τὸ «Βυζάντιον». Σπεύσαμε κατὰ κεῖ. Βρήκαμε τὸ κτίριο στή θέσι του με διαφορετικό ὄνομα κι' ἀφεντικό. Σήμερα λέγεται «Ἴστικλάρ» και ὁ ἰδιοκτήτης και διευθυντής κάθε ἄλλο παρὰ ἐνδιαφέρεται για νά διατηρῆ τὸ ξενοδοχεῖον εἰς τὴν περιωπὴ τοῦ προηγουμένου ἀφέντη. Ἐπειδὴ ἦταν πολὺ δύσκολο νά εὑρεθοῦν τόσα κρεβάτια πού θέλαμε σ' ἄλλο ξενοδοχεῖο, ἀναγκασθήκαμε νά περάσωμε ἐκεῖ τῆς μέρες μας ἢ μᾶλλον τῆς νύχτες μας. Ἔτσι φθάσαμε στήν Κων)πολι, τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων και τακτοποιηθήκαμε.

Δὲν εἶναι εὐκόλο καθόλου νά μπορέσης νά περιγράψης τῆς ἐντυπώσεις σου ἀπὸ τὴν Πόλι. Εἶναι τόσα πολλὰ πού δὲν ξέρεις ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσης και ποῦ νά τελειώσης. Θὰ ἦταν πολὺ δύσκολο και ἀνιαρὸν νά γράψω χρονολογικῶς τῆς ἐντυπώσεις μου. Τί κάναμε τὸ πρῶτὸ και τί μᾶς ἔδωσε ἑλεεινὴ ἐντύπωσι τὸ βράδυ τῆς τάδε ἡμέρας. Ὅλα κάθουν ἐντύπωσι και πρῶτα σὰν σταθῆς στήν ἄκρη τοῦ Σαράι Μπουρνού και ἀνατενίσῃς τὸ Βόσπορο και τὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ με τὰ ἄσπρα και πράσινα νησάκια, τὰ Πριγκηπονήσια, ἢ μπῆς στὰ καράβια πού ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνία ἀπὸ τὸ ἕνα ἄκρο τοῦ Βοσπόρου, ἀπὸ τὸ Ἄνατολ Καβάκ τὸν ἀκραῖο αὐτὸ σταθμὸ πού βρίσκεται στήν ἀσιατικὴ ὄχθη, μέχρι τὴν Γιάλοβα, τὸ λιμάνι πού συνδέεται με τὴν Λουτροπόλι πού ἔχει ὑπέροχα ἰαματικά νερά, και θελήσης νά κάμῃς ἕνα ἀπογευματινὸ περίπατο θά ἔχῃς δοκιμάσει μιὰ μεγάλη χαρὰ στή ζωὴ σου. Τὸ καράβι, ποταμόπλοιο με ὁμορφα καθίσματα ἀναπαυτικά, ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν γέφυρα τοῦ Γαλατᾶ ἀπὸ τὴν Πλατεῖα Ἐμιννοῦ εἰς τὴν ὁποῖαν βρίσκεται τὸ «Γενὶ Τζαμί» ἢ «Γενὶ Βαλιντὲ τζαμί» και παίρνει ἄς ποῦμε τὸν ἀνήφορο. Ξεκινοῦν καράβια τέτοια κάθε πέντε λεπτά, ὅπως τὰ λεωφορεῖα. Μπήκαμε στο καράβι «Ρού-μελιχισάρ». Καθήσαμε στὸν ἐξώστη και μ' ἕνα ποτηράκι τσαΐ στο χέρι ἀπολαμβάνουμε.

Ἐνας στενὸς θαλάσσιος δρόμος πού πᾶνει πάνω ἀπ' τὴ Μαύρη Θάλασσα και τελειώνει στο Μαρμαρᾶ. Ὑπάρχουν πολλοὶ τέτοιοι στενοὶ δρόμοι ὁμως τόση ὁμορφιά ὁ Θεὸς ἔδω μόνο ἔχει ρίξει. Ἀπ' τὴ μιὰ ἢ εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ με τὴν Κωνσταντινούπολι νά ξαπλώνεται νοηλικῶς στοὺς ἐπτὰ λόφους, κι' ἀπ' τὴν ἄλλη ἢ Ἀσιατικὴ ἀκτὴ με τὸ Καδίκοι (Χαλκηδόνα), τὸ Οὐσκουντάρ (Σκούταρι) και τὰ ἄλλα μικρὰ προάστεια. Τὰ ὑψώματα τῶν λόφων τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς εἶναι γεμάτα δένδρα. Τὸ πράσινο ὀργιάζει. Καὶ μέσα ἀπὸ τὸ πράσινο αὐτὸ ξεπροβάλλουν τὰ μικρὰ χωριοῦδάκια, οἱ βίλλες με τοὺς ὑπέροχους κήπους. Κοντὰ στήν ἀκτὴ τῆς πολυθροῦθου θαλάσσης βλέπουμε πολλὰ, ἄπειρα, μαγαζάκια, οὐζερί ἢ καφενέδες.

για να κατεβαίνει ο κόσμος να ξεδώγη εκεί, κοντά στην ακροθαλασσιά.

Ο Βόσπορος είναι σαν φίδι. Στριφογυρίζει και λικνίζεται απαλά. Σε κάθε στροφή και μιὰ έκπληξι. Στην πρώτη στροφή τὰ παλάτια τοῦ Ντολμᾶ μπαχτσέ με τὸ λεπτοκαμωμένο τζαμί του και τοὺς ὁμορφους κήπους. Τί δόξες και μεγαλεία εἶδε αὐτὸ τὸ παλάτι και τώρα στέκεται ἔτσι κλειστὸ καταθλιπτικὸ, δεῖγμα μιᾶς ἐποχῆς ποὺ πέρασε. Πιὸ πάνω, στὸ λόφο βρίσκεται τὸ Ἰσταμποῦλ Χίλτον, τὸ τεράστιο αὐτὸ ξενοδοχεῖο. Τώρα πιάσαμε τὴ σκάλα τοῦ Ρουμελί Χισάρ. Ἐνα κάστρο δυνατὸ ὑψώνεται στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ κι' ἀπέναντι εἶναι τὸ δίδυμὸ του, τὸ Ἀνατολοῦ Χισάρ. Τὸ Ρουμελί Χισάρ φτιάχθηκε ἕνα χρόνο πρὶν ἀπὸ τὴν πτώσι τοῦ Βυζαντίου, τὸ 1452. Ἰδρῦθη ἀπὸ τὸν Μωχάμετ τὸν Κατακτητὴ και κατεσκευάσθη μέσα σὲ τρεῖς μῆνες. Στις γωνιές του ὑψώνονται μεγάλοι πύργοι ποὺ τὸ καθιστοῦν πανίσχυρο. Ἐκεῖ ψηλὰ στοὺς πύργους εἶχε στήσει κανόνια ποὺ ἐμπόδιζαν ἔτσι κάθε εἴσοδο και κάθε ἔξοδο ἀπὸ τὸ Βόσπορο πρὸς τὴν Μαύρη Θάλασσα. Σήμερα διατηρεῖται καλὰ και ἐκεῖ μέσα, τὸ κρατικὸ θέατρο τῆς Τουρκίας δίδει παραστάσεις. Μάλιστα τώρα διαφημίζει πὼς θὰ παρουσιάσῃ τὸν «Μάκβεθ» και τὸν «Κορυδαλὸ» τοῦ Ἀνοῦιγ. Θὰ ἤθελα πολὺ νὰ τὰ ἰδῶ. Θὰ βοηθᾶ ἀσφαλῶς και τὸ φυσικὸ σκηνικὸ, σ' αὐτὰ τὰ ἔργα. Μόλις περάσῃς τὸ Ρουμελί Χισάρ, ὁ Βόσπορος ἰσιώνει και φαίνεται στὸ βάθος ἡ ἔξοδός του πρὸς τὴ Μαύρη Θάλασσα. Τὸ καράβι προχωρεῖ. Στὴν τελευταία σκάλα ἐκεῖ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ Ἀνατολοῦ Καβάκ ὑπάρχει ἕνα τεράστιο συρματόπλεκτο δίχτυ ἀνθυποβρυχιακόν. Εἶναι ἀνοικτὸ τόσο ὅσο νὰ περνοῦν τὰ καράβια. Ἐκεῖ κοντὰ στὴν ἔξοδο οἱ φαράδες στήνουν τὰ δίχτυα τους, τὰ ταλιάνια τους, γιὰ νὰ πιάσουν σχεδὸν ἅκοπα τὰ ψάρια, τίς παλαμίδες, τοὺς κολιοὺς και τοὺς ξιφίες ποὺ κατεβαίνουν κατὰ χιλιάδες ἀπὸ τὴ Μαύρη Θάλασσα. Ἄφθονο ψάρι και νοστιμώτατο. Ἐκεῖ στὸ ἄκρο τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς νὰ γενθῆς τὸ νόστιμο σουβλάκι με κρέας ξιφία, εἶναι μία μοναδικὴ ἀπόλαυσις. Ὁ περίπατος αὐτὸς με τὸ φῶς τῆς ἡμέρας και ἕστερα τὸ βράδυ στὸ γυρισμὸ ποὺ πέφτει ἡ νύχτα εἶναι μία μαγεία. Ἄν χάσῃ κανεῖς ἕνα τέτοιο περίπατο χάνει πολλά. Νοιώθω ἱκανοποιημένος ποὺ οἱ φίλοι μου κι' ἐγὼ ἀπολαύσαμε αὐτὴ τὴν ὁμορφιά. Κάποτε γυρίζουμε στὸ ξενοδοχεῖο. Αὔριο ἔχει ἄλλες ἐντυπώσεις.

Κάθε ὁρθόδοξος χριστιανὸς ποὺ θὰ βρεθῆ στὴν Κων)πολι τὸ πρῶτο ποὺ θὰ σκεφθῆ θὰ εἶναι ἀσφαλῶς νὰ κάμῃ μία ἐπίσκεψι στὴν Ἀγία Σοφία. Εἶναι περιττὸ νὰ μιλήσω γιὰ τὸ τί νοιώθει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς γι' αὐτὴ τὴν ἐκκλησία. Ὅλοι τὸ ξέρουν κι' ἀκόμη περισσότερο οἱ Τοῦρκοι. Ξέρω πὼς ὅταν μπαίνουν μέσα στὴν ἐκκλησία οἱ Ἕλληνες κλαίει ἢ τοὐλάχιστον δακρῶζουν και με διακριτικότητα βγάζουν ἕνα μαντηλάκι και σκουπίζουν τὰ μάτια τους. Ἐκεῖ μέσα συγκεντρώνεται ἡ ψυχὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ μεγάλη ἰδέα τῶν Ἑλλήνων ἐνσαρκώνεται σ' αὐτὸ τὸ μεγαλοπρεπέστατο ναό. Φυ-

σικά ή όμως των Σαμμοκοβιτών δεν μπορεί να μὴν ἀρχίσῃ ἀπὸ κεῖ τις ἐντυπώσεις προσκυνώντας αὐτὸν τὸν Ναὸν ποὺ δὲν εἶναι μόνον ἡ κατοικία τοῦ Θεοῦ μὰ καὶ τῆς Πατρίδος. Πρῶτῃ - πρῶτῃ βρισκόμαστε στὴν εἴσοδό της. Σὲ λίγο ἀνοίγει ἡ ἐξώπορτα καὶ εἰσερχόμεθα μέσα σὲ μιὰ καλοπεριποιημένη αὐλή. Πρὸς τὸ δυτικὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχουν ερεῖπια ἀπὸ παλαιότερα κτίσματα καθὼς καὶ ἀρκετὰ μνημεῖα τουρκικῆς προελεύσεως. Ἐπίσταται δὲ μία κρήνη, ποὺ κτίσθηκε μετὰ τὴν πτώσι τοῦ Βυζαντίου γιὰ τὰς ἀνάγκας τῶν πιστῶν τοῦ Ἀλλάχ ὅταν ἡ Ἁγία Σοφία ἔγινε τζαμί. Εἰσερχόμεθα ἀπὸ μία ἐκ τῶν πλαγιῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ τὴν μόνη ἀνοικτὴ. Τὰ μάτια μας εἶναι ἔτοιμα ν' ἀναλυθοῦν σὲ δάκρυα. Ἐκεῖ στὸ τύμπανο τῆς πλαγίας πύλης ὑπάρχει ἓνα ὑπέροχο μωσαϊκό. Στὸ κέντρο ἡ Θεοτόκος ἔχουσα στὴν ἀγκαλιά της τὸν Χριστὸν καὶ στὰ δεξιά, καθὼς βλέπομε, βρίσκεται ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας προσφέρων τὴν Πόλι στὴν Παναγία, εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸ μέρος βρίσκεται ὁ Ἰουστινιανὸς, ὁ ὁποῖος προσφέρει τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Στεκόμαστε λίγο καὶ προχωροῦμε σὰν χαμένοι, συναισθηματικὰ καὶ αἰσθητικὰ, βρισκόμαστε δὲ στὸ κέντρο, κάτω ἀπὸ τὸ κεντρικὸ πολυέλαιο. Θεέ μου! Τί ὁμορφιά εἶναι αὐτή; Τί νὰ πρωτοθανυμάσῃς. Τὰ ὑπέροχα τόξα καὶ τὶς πλάγιες κολῶνες ἢ τὸν αἰθέριο καὶ πάμφωτο τροῦλλο ἢ τὴν κομψὴ κόχη τοῦ ἱεροῦ ἀδύτου; Ἡ αἰσθητικὴ χαρὰ εἶναι ἀσύλληπτη. Κι' ὕστερα εἶναι τὰ ψηφιδωτά, ὅσα σώθηκαν, ποὺ δείχνουν τὴν ἀπέραντη ὠραιότητα αὐτοῦ τοῦ ναοῦ. Δὲν ξέρει ποῦ νὰ σταθῇ τὸ μάτι καὶ νὰ χαρῇ. Στὰ μάρμαρα ποὺ ἔχουν τοποθετηθῇ ἔτσι ὥστε νὰ δημιουργοῦνται μορφὲς διάφορες ποὺ ἐπιτρέπουν στὴν φαντασία νὰ καλπάζῃ; Στὰ δάπεδα, στὰ κιονόκρανα; Ποῦ; ὅλα εἶναι ὑπέροχα. Τώρα ποῦ θέλω νὰ τὰ περιγράψω ὅλα, ἢ πένα μου ἀρνεῖται νὰ μὲ βοηθήσῃ. Τὸ θέμα εἶναι τέτοιο ποὺ θὰ τὸ βεβηλώσω ἂν θελήσω νὰ τὸ περιγράψω ἐγώ, ὁ πεζός. Κανεὶς δὲν μιλάει μέσα σ' αὐτὴ τὴ γαλάζια ὁμορφιά. Μᾶς πλησιάζει ἓνας ἑλληνομαθῆς Τοῦρκος καὶ μὲ τὰ φτηνοελληνικὰ του προσπαθεῖ νὰ μᾶς ἐξηγήσῃ μερικὰ σημεῖα τοῦ ναοῦ, τόσο γνωστὰ σὲ μᾶς. "Ὅμως τὸν ἀκοῦμε καὶ παρακολουθοῦμε πῶς τὰ παρουσιάζει. Ξέρει τί εἶναι γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλληνας αὐτὴ ἡ ἐκκλησία καὶ θέλει νὰ μᾶς σείσῃ ἀπὸ τὴν καρδιά μας τὸν θρῦλο. "Ὅταν μᾶς δείχῃ τὴν κλειστὴ πόρτα ποὺ ὀδηγεῖ στὸ χῶρο τοῦ παρεκκλησίου, ἢ πόρτα ποὺ ὁ θρῦλος τὴν θέλει κλειστὴ, μᾶς λέει πῶς εἶναι παραμύθι ὅτι θὰ ἀνοίξῃ ὅταν θὰ ἐλευθερωθῇ ἡ Πόλις καὶ θὰ συνεχισθῇ ἡ λειτουργία ποὺ σταμάτησε τότε, γιατί ὅποτε θέλουν, αὐτοί, οἱ Τοῦρκοι τὴν ἀνοίγουν. Τὸ ἴδιο λέει καὶ γιὰ κάθε τι ποὺ ἔχει σχέσι μὲ τὴν ἑλληνικὴ ψυχὴ. Θέλει νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας, αὐτὸ ποὺ ἔσπειρε καὶ κάρπισε ὁ χρόνος. "Ὅμως πόσο ματαιοπονεῖ! Ἔτσι εἵκοιλα, μποροῦν νὰ ξεριζώσουν τὰ δένδρα; Ἐμεῖς τὸν ἀκοῦμε, τί νὰ τοῦ ποῦμε; "Ὅμως ὅταν φθάνουν μερικοὶ Γάλλοι καὶ Γερμανοὶ ἔμεῖς ἀναλαμβάνουμε νὰ τοὺς ξεναγήσουμε. Τοὺς ἀναγκάζομε

να ακούσουν τις φωνές του ένθουσιασμού που φθάνουν απ' έξω, δείγμα πώς ξερχεται ο αυτοκράτωρ. Κι' ύστερα ανοίγει ή μεσαία Πύλη, ή αυτοκρατορική, και εισέρχεται ο βασιλιάς. Μπροστά αυτός, κρατώντας τὰ διάσημα τῆς βασιλείας του ντυμένος τὸ χρυσοκέντητο, πετραδογεμάτο σάκκο του και σέρνοντας τὸν πολύτιμο μανδύα του, προχωρεῖ μεγαλόπρεπα, μέσα στο ναό. Πίσω ή ύψηλή ακολουθία, οί ἀρχόντισσες, οί στρατηγοί, οί λογοθέτηδες κι' οί πρωτοσπαθάριοι. Στέκονται ἐκεῖ στο κέντρο, ἐνῶ ή χορωδία του μεγίστου Ναοῦ ψάλλει. Τί ήμέρες ἦσαν ἐκεῖνες για τὴν αυτοκρατορία, ὅταν ἐψάλλετο ή δοξολογία για τὴν κατατρόπωση τῶν βαρβάρων. Ὁ Πατριάρχης ἐκεῖ στήν ἱερὰ Πύλη με τὸς δεσποτάδες, τὸς ἱερεῖς και τὸς διάκους του να ψέλνουν ὅλοι μαζί τὸ «Κύριε, κύριε, ἐπίβλεπον ἐπὶ τὴν ἄμπελον ταύτην ἣν ἐφύτευσεν ή δεξιά σου». Κι' ύστερα ξερχεται στο νοῦ ή τελευταία λειτουργία του ἔθνους. Ἡ κοινωνία του τελευταίου αυτοκράτορος, ὁ θρηῆνος κι' ὁ κοπετός του λαοῦ. Κι' ύστερα ή σφαγή ἀπὸ τὸς προγόνους αὐτοῦ που θέλει να μᾶς πῆ ὅτι εἶναι παραμύθια. Να και τὰ σημάδια ἐπάνω στο μαρμάρινο δάπεδο, αἰώνιο αἶσχος τῶν πετάλων του ἀλόγου του Κατακτητῆ, να κι' ή παλάμη ἐπάνω στήν κολώνα κι' ή σπαθιά του που κτύπησε ἐπάνω στο μάρμαρο τῆς κολώνας. Τίποτε δὲν εἶναι παραμύθι, τίποτε, ἀφοῦ ὅλα αὐτὰ ζοῦν στήν ψυχὴ ἑνὸς ἔθνους. Δὲν μπορεῖς ἐσύ, ἀπόγονε ἐκείνων που ἔκαναν τὴν σπαθιά, να πῆς πὼς αὐτὸ εἶναι παραμύθι, γιατί ἂν ἦταν τέτοιο ἐσύ δὲν θὰ μόλυνες τὸν χῶρο αὐτὸ με τὴν παρουσία σου. Συνερχόμεθα ἀπὸ τὴν συναισθηματικὴ θύελλα που μᾶς σήκωσε στήν ψυχὴ αὐτὴ ή ἐκκλησιά. Τώρα βουβοὶ περιοραζόμεθα τὴ λόξα του Σουλτάνου, που βρίσκεται στημένη στ' ἀριστερὰ του ἱεροῦ, ἀφοῦ φυσικὰ γκρέμισαν τὸ εἰκονοστάσι. Ἐκεῖ ὁ Σουλτάνος κρυμμένος ἀπὸ τὸ ταντελωτὸ κιγκλίδωμα παρακολουθοῦσε τὸς τελετές τους ὅταν ή ἐκκλησιά μας εἶχε γίνει τζαμί. Τεράστιοι κυκλικὸι δίσκοι με ρητὰ ἀπ' τὸ κοράνι βρίσκονται στὸς τέσσαρες γωνιὲς του θόλου. Ὅμως καθὼς κυττῶ, τὸ μάτι μου πέφτει στο ψηφιδωτὸ τῆς Κυρᾶ - Παναγιᾶς και του Κυροῦ - Χριστοῦ που βρίσκεται στήν κόχη. Αὐτὴ ή ψηφιδωτὴ εἰκόνα ἦταν πάντοτε ἐκεῖ και ἔτσι, ἰδοὺ τὸ παράξενο, οί Τοῦρκοι κάνανε τὸ ναμάζι τους κάτω ἀπ' τὴν εἰκόνα αὐτὴ με τὸς εὐλογίες τῆς Παναγιᾶς. Ὅσο και να θέλανε δὲν μπορούσαν ποτὲ να ἐξαλείψουν τὴν ψυχὴ ἑνὸς ἔθνους που εἶναι ή πίστις κι' ή πατρις.

Μόλις βγαίνεις ἀπ' τὴν Ἁγία Σοφιά βρίσκεσαι μπροστὰ σὲ μιὰ μακρόστενη πλατεία. Καταπράσινα, ἀπὸ χλόη, καρτέρια και δενδροστοιχίες στολίζουν τὸ μέσον αὐτῆς τῆς πλατείας. Τρεῖς στῖλοι που ἐξέχουν στήν μέση σου προσελκύουν τὸ ενδιαφέρον. Πλησιάζεις και ὅταν ἰδῆς αὐτοὺς τὸς ἀναμνηστικὸς ὀβελίσκους ἀντιλαμβάνεσαι πὼς βρίσκεσαι στο χῶρο του παλιοῦ, Βυζαντινοῦ Ἴπποδρόμου, κι' αὐτοὶ οί ὀβελίσκοι δὲν εἶναι παρὰ ὁ μὲν πρῶτος ἕνας αἰγυπτιακὸς ὀβελίσκος που ἔφερε εἰς ἀνάμνησιν τῆς νί-

κης του ὁ Μέγας Θεοδόσιος, ὁ δὲ δεύτερος στὸ βάθος ὁ ὀβελίσκος τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Στὴ μέση ὑφίσταται τὸ διασωθὲν χάλκινο κομμάτι τῆς φειδίσιας στήλης ὅπου στὴν κορυφή εἶχε στηθῆ ὁ περίφημος χρυσοὺς τρίποδας τῶν Πλαταιῶν. Σ' αὐτὸ τὸ χώρο παλιά, τότε στὶς δόξες τοῦ Βυζαντίου ξετυλιγόταν ἡ μεγάλη ζωὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐδῶ ἐφυχαγωγεῖτο ὁ λαός, στὸ ἵπποδρόμιο ποῦ ἦταν κάτι σὰν θέατρο γιὰ τὴν ἐποχὴ του. Ἐδῶ συνέβησαν καὶ γεγονότα σοβαρὰ μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν περίφημο ἐπανάστασι τῶν δῆμων, τὴν γνωστὴ ὡς στάσι τοῦ Νίκα. Στὴ μέση σχεδὸν τῆς πλατείας ποῦ παλιά ἦταν ὁ ἱππόδρομος, γι' αὐτὸ ἐξάλλου ἔχει κι' αὐτὸ τὸ μακρόστενο σχῆμα, βρίσκεται ἕνα ἀρχιτεκτονικὸ μεγαθῆριο. "Ἄν συμβαίνει νὰ εἶσαι ἄπειρος καὶ ν' ἀγνοῆς μερικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολι, θὰ νομίσης πὼς αὐτὸ τὸ ἀρχιτεκτόνημα εἶναι ἐκκλησία καὶ μάλιστα ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία. "Ὅμως ὅπωςδήποτε θ' ἀπατηθῆς. Πρέπει νὰ ξέρης πὼς ἡ Ἁγία Σοφία σὰν ἔγινε τζαμί τῆς ἔβαλαν 4 μιναρέδες, ἐνῶ αὐτὸ τὸ κτίριο ἔχει 6. Κι' ἔτσι μόνο ξεχωρίζεται τὸ Σουλτάν Ἀχμέτ τζαμί, τὸ γνωστὸ στὸν πολιτισμένον κόσμον ὡς «Γαλάζιο τζαμί», ἀπὸ τὴν Ἁγία Σοφία. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 17ου αἰῶνα ὁ Σουλτάνος Ἀχμέτ ὁ Α' θέλησε νὰ φτιάξῃ ἕνα τζαμί ποῦ νὰ ξεπερνᾷ σὲ ὁμορφιὰ τὴν Ἁγία Σοφία γι' αὐτὸ διέταξε τὸν ἀρχιτέκτονα Μεχμέτ ἀγά, ἕναν ἀπὸ τοὺς πρῶτοι προικισμένους τεχνίτας τῆς ἐποχῆς του, νὰ φτιάξῃ ἕνα τέμενος ποῦ νὰ θαυμάζεται εἰς τοὺς αἰῶνας. Κατασκευάσθηκε μέσα σὲ 7 χρόνια ἀπὸ τὸ 1609—1916. Καὶ σὰν τέλειωσε τὸ κεντρικὸ κτίσμα διέταξε κυνηγῶντας πάντα τὴν πρωτοτυπία, νὰ κτισθοῦν ἕξ μιναρέδες. Μὰ αὐτὸ ἦταν πρωτάκουστο. Ἐξῆ μιναρέδες εἶχε μόνο ἡ Καάμπα, τὸ ἱερὸ τζαμί τῆς Μέκκας. Οἱ οὐλεμάδες ἐπανεστάτησαν. Τότε ἐκεῖνος γιὰ νὰ τοὺς ἠσυχάσῃ, ἔκτισε ἕνα ἔβδομο στὴ Μέκκα καὶ διετηρήθησαν οἱ ἕξ μιναρέδες. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισι τοῦ τεμένους δὲν κάνει ξεχωριστὴ ἐντύπωσι παρ' ὅλο τὸν ὄγκο του. Εἶναι σχεδὸν ἕνα πιστὸ ἀντίγραφο τῆς μεγάλης ἐκκλησιᾶς τοῦ Γένους μας. "Ὅταν ὅμως εἰσέλθῃς στὸ ἐσωτερικὸ αὐτοῦ τοῦ τεμένους, νοιώθεις κάτι τὸ ἐξωτικό. "Ὅλοι οἱ τεράστιοι τοῖχοι του εἶναι διακοσμημένοι μὲ πλακάκια πορσελάνης ἐπενδεδυμένα μὲ σχέδια ἀπὸ γαλάζιο σμάλτο. Φυσικὰ ὑπάρχουν καὶ μερικὰ ἄλλα χρώματα ὅμως ἡ ἐντύπωσι ποῦ δίνει εἶναι γαλάζια. Σὰν μπαίνῃς μέσα, νομίζεις πὼς βρίσκεισαι μέσα σὲ μιὰ γαλάζια δμίχλη. Τὸ φῶς καθὼς εἰσέρχεται ἀπὸ τὰ 260 παράθυρα μὲ τὰ χρωματιστὰ τζάμια του, σὰν τὰ βιτρώ τῶν γοθικῶν ἐκκλησιῶν, δίδει μιὰ ξεχωριστὴ γαλάζια μαγεία στὸ ἐσωτερικὸ. Ἀκόμα καὶ τὰ κοκκινόχρωμα τεράστια παχιά χαλιά, κι' αὐτὰ ἀκόμα, ἔχουν πάρεϊ ἕνα χρῶμα γαλάζιο.

Ἄν ὁ Ἀχμέτ ὁ Α' ἔκαμε ἀκόμα καὶ ἄλλες πρωτοτυπίες. Ἐκτίσε ἕνα θεωρεῖο ἔτσι ὥστε μποροῦσε νὰ μπαίῃ καθάλα στ' ἄλογο μέσα στὸ τέμενος, κι' ἔφερε ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὴν ἱερὴ πέτρα, τὸν περίφημο μετεωρολίθο τῆς

Μέκκας και τὸ τοποθέτησε κοντὰ στὸ Μιχράμπ. Χιλιάδες μουσουλμάνοι ἔσερναν τὰ χέρια τους πάνω ἀπὸ τὴν ἱερὴ μαύρη πέτρα. Στὸ ἀρχοντικὸ αὐτὸ τζαμί ὑπάρχουν πολλοὶ χοτζάδες και οὐλεμάδες, οἱ ὁποῖοι σχεδὸν ὅλοι ἔχουν ὑπέροχη φωνή. Ἐκεῖ κατὰ τὶς 12 τὸ μεσημέρι ἀκούγεται γλυκεῖα ἢ φωνὴ τοῦ μουεζίνη πὺ μεγαλώνει ἀπὸ τὶς μικροφωνικὲς ἐγκαταστάσεις. Βλέπετε, σ' αὐτὸ ἐκμοντερνίσθηκαν κι' αὐτοί. Κάποτε στὰ παλιὰ χρόνια δὲν ἐπετρέπετο ἢ εἰσόδος τῶν ξένων στὰ τζαμιά. Σήμερα ὅμως τὸ θεωροῦν κοπλιμέντο νὰ βλέπουν τοὺς τουρίστες νὰ βγάζουν τὰ παπούτσια τους ἢ νὰ φορᾶνε τὶς τεράστιες παντόφλες και νὰ εἰσέρχωνται στὸ ἐσωτερικὸ. Τρέχουν μάλιστα νὰ σοῦ προσφέρουν τὰ πατούμενα κι' αὐτὸ τὸ θεωροῦν μεγάλη τιμὴ.

Ἡ Πόλις δὲν ἔχει μόνο γι' αὐτὸ τὸ τζαμί νὰ καυχηθῆ. Πολλὰ εἶναι τὰ ὑπέροχα τεμένη, πραγματικὰ μεγαθήρια πὺ ὅμως μοιάζουν μεταξὺ τους. Ἐπισκεφθῆκαμε σὲ ὥρα προσευχῆς τὸ τζαμί τοῦ Βαγιαζίτ τοῦ Ἰλντιριμι (κερανοῦ) πὺ κοντὰ του βρίσκεται ὁ πανύψηλος πύργος τοῦ ἰδίου Σουλτάνου. Κι' ὕστερα κοντὰ σ' αὐτὸ βρίσκεται τὸ τέμενος τοῦ Νουρῆ Ὅσμάν μὲ τὰ παραπλεύρως κτίρια, πὺ παλιὰ ἦταν τεκέδες, σχολὲς γιὰ δερβίσιδες κι' ὕστερα ἔγιναν βιβλιοθῆκες μὲ ἱερὰ βιβλία. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὐτῶν τῶν κτιρίων εἶναι παράξενη. Σὰν νὰ ἔχουν πάθει ἀναφυλαξία κι' ἔχουν γεμίσει φουσκάλες, αὐτὴ τὴν ἐντύπωσι δίνουν οἱ 15 τροῦλοι, μικροὶ μικροὶ και κοντὰ - κοντά, πὺ ἔχουν γιὰ σκέπη. Εἶδαμε, νύχτα, καταφώτιστο τὸ τζαμί τοῦ Σουλτάνου Σουλεῦμάν και τὴν ἄλλη μέρα ἐπισκεφθῆκαμε τὸ μανσωλεῖον ὅπου φυλάσσεται ὁ νεκρὸς του. Βρίσκεται ἀκριβῶς δίπλα στὸ τζαμί.

Ἡ τελευταία μας ἐπίσκεψι σὲ τζαμί ἦταν τὸ περίφημο Φατῖχ τζαμί. Πρόκειται περὶ τοῦ τεμένου πὺ ἔκτισε ὁ Μωχάμετ ὁ Κατακτητῆς (Φατῖχ) στὴν Κωνσταντινούπολι. Εἶναι τὸ πρῶτο και ἀρχαιότερο μεγάλο τζαμί. Κι' αὐτὸ πάλι ἔχει γιὰ πρότυπο τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἔτσι τελειώσαμε ἀπὸ τὰ τζαμιά. Σειρὰ παίρνουν τὰ μουσεῖα. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν εἶναι και λίγα. Ἦδη μιλήσαμε γιὰ τὸ μουσεῖο, ἔτσι κατήντησε, τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ὅμως ὑπάρχουν καθαρὰ μουσεῖα μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. Τέτοια εἶναι τὸ ἀρχαιολογικὸ μουσεῖο Ἑλληνορωμαϊκῆς τέχνης, τὸ μουσεῖο χετιτικῆς τέχνης και τὸ μουσεῖο τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας πὺ στεγάζεται στὸ παλάτι, στὸ Σεράι τοῦ Τὸπ - Καποῦ. Αὐτὸ τὸ παλάτι μὲ τὴν τεράστια πύλη, μὲ τοὺς δυὸ ψηλοὺς πύργους και τὶς ἐπάλξεις εἶναι τὸ παλαιότερο τουρκικὸ μέγαρο. Κτισμένο σὲ μιὰ ὑπέροχη τοποθεσία ἔχει τὴ μαγευτικώτερη θέα ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου. Ἔχει μάλιστα ἓνα ἐξώστη ὅπου ἐκάθητο ὁ Σουλτάνος και ξέδωνε ἢ καρδιά του κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Ἐκεῖ λοιπὸν σ' αὐτὸ τὸ περίφημο και τεράστιο παλάτι στεγάζεται τὸ ἱστορικὸ μουσεῖο τῆς Τουρκίας. Δὲν μπορεῖς νὰ πῆς ὅτι θὰ κατορθώ-

σης να ιδῆς μέσα σε λίγο χρόνο τὸ μουσεῖο αὐτὸ ποὺ κλείνει πολλοὺς θησαυροὺς καὶ πολὺ μυστήριο. Ἴδιαιτέρα ἐντύπωσι κάνει ἡ περιστύλεια σάλλα ἀκροάσεων τῶν ξένων πρεσβευτῶν. Οἱ κρυφὲς πόρτες, τὰ παλιὰ χαλιά, τὰ ἔξοχα χρώματα, οἱ πλούσιες κουρτίνες καὶ παραπετάσματα δημιουργοῦν ἓνα κλίμα μυστηρίου καὶ ἐξωτισμοῦ. Ἀρχίζει κανεὶς ἀπὸ τὴν κινέζικη τέχνη σὲ πορσελάνη, δῶρα ὅλα ἀνατολιτῶν βασιλιάδων στοὺς Σουλτάνους κι' ὕστερα ἔρχονται οἱ εὐρωπαϊκὲς πανάκριβες πορσελάνες, δῶρα τῶν Εὐρωπαϊῶν βασιλιάδων.

Εἶναι τόσα πολλὰ ποὺ χάνουν πιά τὴν ἀξία τους μπροστὰ στὰ μάτια σου. Κι' ὕστερα εἶναι ἡ αἴθουσα τῶν χειρογράφων, τῶν νομισμάτων, τῶν ἐνδυμάτων (ὑπάρχουν οἱ φορεσιὲς μεγάλων Σουλτάνων, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Κατακτητὴ καὶ τελειώνοντας στὸν τελευταῖο Σουλτάνο). Ἐπάρχουν τρεῖς αἴθουσες, ἂν δὲν μὲ ἀπατᾶ ἡ μνήμη μου, εἰδικὰ γιὰ τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ κοσμήματα. Ἴδιαιτέρα ἐντύπωσι κάνουν οἱ χρυσοποικιλτοὶ θρόνοι τῶν Σουλτάνων. Ἀπίθανοι σὲ σύλληψι καὶ σὲ κατασκευή. Ἀκολουθεῖ ἡ αἴθουσα τῶν πορτραίτων. Ἐκεῖ οἱ εἰκόνες ὅλων τῶν Σουλτάνων ἀπὸ ἰδρύσεως τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Πόση ὥρα ἄραγε νὰ στάθηκα μπροστὰ στίς μορφὲς τῶν βασιλιάδων ἐκείνων ποὺ ἔκαμαν τόσο κακὸ στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος καὶ πῶς πολὺ μπροστὰ σ' ἐκεῖνο τὸ πορτραῖτο, τὸ μόνον διασωθέν, τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β'.

Διαφορετικὴ ἐντύπωσι, πῶς πονηρὴ, σοῦ δημιουργοῦν τὰ διαμερίσματα τοῦ χαρμειοῦ. Μόλις βρεθῆς σ' αὐτὲς τίς σάλλες ποὺ κάποτε μόνον γυναῖκες ξοῦσαν ἐκεῖ μαζί μὲ τοὺς ἀνίκανους εὐνούχους, καὶ ποὺ ὁ μόνος ἄνδρας ποὺ εἰσῆρχετο ἦταν ὁ ἀφέντης τους ὁ σουλτάνος, ἡ ἐξωτικὴ διάθεσις τοῦ περιβάλλοντος δημιουργεῖ πονηρὲς σκέψεις καὶ στὸ στόμα σχεδὸν ὅλων τῶν ἀνδρῶν διαγράφεται ἓνα χαμόγελο ποὺ λέει πολλά. Ἐξω ὅμως ἀπὸ τὴν πονηρὴ διάθεσι ποὺ δημιουργεῖ, ξεχωριστὴ ἐντύπωσι κάνει ἡ ὑπέροχη διακόσμησί του. Ἡ περιπλάνησίς μας μέσα σ' αὐτὸ τὸ τεράστιο μουσεῖο διήρκεσε πολλὰς ὥρες. Κατέληξε δὲ στὴν αἴθουσα ἐκείνη ὅπου φυλάσσονται οἱ μεγαλοπρεπεῖς ἄμαξες καὶ κάθε ἄλλο μεταφορικὸ μέσο. Γιὰ νὰ πᾶς ἐκεῖ περνᾶς προηγουμένως ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοῦ πολέμου μὲ τὰ ποικίλα καὶ διαφόρων ἐποχῶν ὅπλα. Ὅλα αὐτὰ ὅμως θέλουν ξεχωριστὴ προσοχὴ κι' ὁ χρόνος ποὺ διαθέσαμε ἦταν περιορισμένος. Λυπᾶμαι δὲ πολὺ ποὺ δὲν στάθηκα καθόλου στίς αἴθουσες τῶν χειρογράφων. Ἐκεῖ ὑφίστανται ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ φίλος μου, Βασίλης Ἀσημομύτης, περίφημες μικρογραφίες ἐπὶ χειρογράφων ποὺ ἀφοροῦν τὴν ζωὴν τοῦ Μεγαλέξανδρου. Μερικὲς ἀπ' αὐτὲς τίς εἰκόνες παρουσιάζουν σκηνὲς ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔργα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ξεχωριστὴ ἐντύπωσι κάνει, ὅπως μοῦ εἶπε, ἡ περσικὴ εἰκόνα τοῦ Ἰβου αἰῶνα ὅπου ἀπεικονίζεται ὁ θάνατος τοῦ Δαρείου καθὼς καὶ ἡ μονομαχία Ἀλεξάνδρου καὶ Πύρου.

Κάποτε πρέπει να φύγουμε απ' το μουσείο αυτό. 'Επισκεφθήκαμε ακόμη το 'Ελληνορωμαϊκό μουσείο πού έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον όμως εμείς οι Νεοέλληνες χορτασμένοι από τα εδρήματα τῶν δικῶν μας, δὲν νοιώθουμε τίποτα τὸ ιδιαίτερο ἐκτὸς φυσικὰ ἀπὸ τὴ σκέψη ὅτι ὅλα αὐτὰ ὑπῆρξαν δικὰ μας.

Μιὰ ἄλλη ξεχωριστοῦ ενδιαφέροντος ἐπίσκεψις εἶναι ἐκείνη πού κάναμε στὰ παλάτια τοῦ Ντολμὰ - μπαχτσέ. Εἶναι περιέργη ἢ στάσις τῶν Τούρκων ὅσον ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ παλάτι. Διὰ νὰ τὸ ἐπισκεφθῆς πρέπει νὰ πάρῃς ἄδεια ἀπὸ τὸν τουρισμό. 'Αξίζει ὅμως τὸν κόπο νὰ πάρῃς τὴν ἄδεια. Ἔχω ἐπισκεφθῆ κατὰ καιροὺς τὸ παλάτι τῶν Βερσαλλιῶν, τοῦ Φονταινεμπλώ στὸ Παρίσι, ὅμως κανένα δὲν μοῦ ἔκανε τὴν ἐντύπωσι πού δημιουργεῖ τὸ Ντολμὰ - Μπαχτσέ. Ἡ χλιδὴ καὶ ἡ πολυτέλεια εἶναι μοναδική. Τεράστιες καταστάλιστες αἰθουσες. Περιφῆμα ἀντικείμενα, κομψότατα ἐπιπλα, μεγαλοπρεπεῖς σάλλες χοροῦ καὶ συνεδριάσεων. Ἀπαραίτητα φυσικὰ καὶ τὰ μυστηριώδη χαρέμια. Αὐτὸ τὸ καταπληκτικὸ παλάτι κτίσθηκε ἐκεῖ περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἄρχισε τὸ 1853 καὶ μὲ τὸν καιρὸ δημιουργήθηκε ἕνα παλάτι χιλίων καὶ μιᾶς νυκτός. Παραμυθένιο. Σ' αὐτὸ ἔζησαν οἱ σουλτᾶνοι 'Αβδουλ 'Αξίζ, ὁ 'Αβδουλ Χαμίτ, ὁ Μεχμέτ Ρεσάτ κ' ὁ τελευταῖος σουλτάνος 'Αβδουλ Μετζιτ ἀπ' ὅπου ξεκίνησε γιὰ τὴν ἐξορία. Σ' αὐτὸ τὸ παλάτι παρέμεινε καὶ ἐκεῖ ἄφησε τὴν τελευταία του πνοή ὁ πατέρας τῶν Τούρκων, Μουσταφὰ Κεμάλ. Ἔχει τὸ παλάτι αὐτό, παρ' ὅλα τὰ λίγα χρόνια ζωῆς του, πολλὰς ἀναμνήσεις. Ἀναμνήσεις ἀπὸ σπουδαίους βασιλιάδες καὶ μεγιστάνες τῆς ἐποχῆς του. Σ' αὐτὸ τελευταῖα ἔμεινε καὶ τὸ βασιλικὸ ζεῦγος τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ αἶθουσα τοῦ θρόνου του θεωρεῖται ὡς ἡ μεγαλυτέρα τῆς Εὐρώπης. Ὅλοι οἱ τοῖχοι εἶναι θαυμάσια διακοσμημένοι γεμᾶτοι ἀπὸ πίνακες σπουδαίων ζωγράφων καὶ τὰ δάπεδα σκεπασμένα ἀπὸ παχιά βαρύτιμα καὶ ὠραιότατα χαλιά. Εἶναι μαγεία αὐτὸ τὸ παλάτι. Κανένα παλάτι στὴν Εὐρώπη δὲν σοῦ κάνει τόση ἐντύπωσι ὅσο αὐτό. Δικαιολογεῖ ἡ τόση χλιδὴ του κάθε ἐπανάστασι, κάθε διαμαρτυρία καὶ κάθε ἐκθρόνισι. Σήμερα ὅμως εἶναι μουσεῖο πού γιὰ νὰ τὸ ἐπισκεφθῆς πρέπει νὰ ἔχῃς κρατικὴ ἄδεια.

Ἡ Σαμμακοβλήδικη ομάδα γυρνᾷ τὴν Πόλι καὶ γερμίζει ἀπὸ εἰκόνες κ' ἐντυπώσεις. Δὲν ἔμεινε μέρος πού νὰ μὴν πάῃ.

Στὰ παλάτια τοῦ Κωνσταντίνου στίς Βλαχέρνες πού μόλις καὶ μετὰ βίας σώζονται μερικὲς στοῆς καὶ τέσσαρα τόξα ἀπὸ τὴν αἶθουσα τοῦ θρόνου. Βρίσκεται κοντὰ στὰ τεῖχη πού, λόγῳ τῆς στερεότητος καὶ τοῦ ὄγκου διασώζονται ἀνέπαφα. Σὲ πολλὰ σημεῖα ἔξω ἀπ' τὰ τεῖχη καὶ κοντὰ σ' αὐτὰ ὑπάρχουν τούρκικα νεκροταφεῖα καὶ δίνουν μιὰ παράξενη εἰκόνα. Νομίζει κανεὶς πὼς οἱ μαρμάρινοι στύλοι, πού στὴν κορυφή τους

ἔχουν τὸ τούρκικο τουρμπάνι, εἶναι στρατιῶτες ποὺ κάνουν γιουρούσι στὰ τεῖχη.

Δὲν παραλείψαμε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ Βαλουκλί, τὸ ἅγιασμα αὐτὸ ποὺ εἶναι τόσο στενὰ συνδεδεμένο μὲ τὸν θρύλο τῶν ψαριῶν, τὸ ἅγιασμα τῆς Παναγιᾶς τῆς Βλαχέρνας καθὼς καὶ τὸ μεγάλο χριστιανικὸ νεκροταφεῖο τοῦ Σισλή.

“Ὅστερα ἀπ’ ὄλες αὐτὲς τὶς τουριστικὲς περιοδεῖες ἀνὰ τὴν Κωνσταντινούπολι, ποὺ ἔχει πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τὰ παράδοξα καθὼς καὶ τὴν μοναδικὴ γιὰ πόλι βρωμιᾶ, ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸ Πατριαρχεῖο καὶ τὸν Παναγιώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηναγόρα.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς μόλις φθάσαμε στὴν Κωνσταντινούπολι πῆγαμε στὸ συμπατριώτη μας Καλούδη Λάσκαρι ποὺ εἶναι ἓνας σπουδαιότατος δικηγόρος. Ἐκεῖ στὸ γραφεῖο του συναντήσαμε τὸν ἀνηψιὸ του Δημήτρη, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νὰ μᾶς ξεναγήσῃ ἀνὰ τὰς ρύμας καὶ τὰς ἀγυῖας τῆς Πόλις. Στὴν δεύτερη ἐπίσκεψί μας συναντηθήκαμε ἐπὶ τέλους μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς μας Λασκάρηδες, τὸν Καλούδη καὶ τὸν ἀδελφὸ του Χρῆστο.

“Ὅστερα λοιπὸν ἀπ’ αὐτὲς τὶς συναντήσεις ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφθοῦμε τὸν Πατριάρχη. Ὁ φίλος καὶ συνταξιδιώτης μας Κ. Γκαγκίδης πῆρε στὸ τηλέφωνο τὸν Παναγιώτατο, — εἶχε αὐτὸ τὸ θάρρος ἐπειδὴ ἐγνωρίζοντο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ Πατριάρχης ἦταν ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς — καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ μᾶς δεχθῆ. Ὅντως τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ κλητὴρ τοῦ Πατριαρχείου ἔφερε ἓνα ἔγγραφο διὰ τοῦ ὁποῖου γινόμαστε δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Παναγιωτάτου. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μιὰ φορὰ εἶχα ἐπισκεφθῆ τὸν Πατριάρχη μαζί μὲ τὴν ἀδελφὴ μου Χρυσή ὅμως αὐτὴ ἢ προηγουμένη ἐπίσκεψις, καθὼς καὶ οἱ ἐντυπώσεις τοῦ φίλου μου Βασίλη γιὰ τὸν Παναγιώτατο, μ’ ἔκαναν νὰ νοιώθω μία ἔντονο διάθεσι νὰ τὸν ξαναδῶ.

Πῆγαμε λοιπὸν στὸ Πατριαρχεῖο. Περάσαμε ἀπ’ τὴν κεντρικὴ πύλη ὅπου ἀνάβει τὸ καντήλι μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε’ καὶ σταθήκαμε γιὰ λίγο στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ Πατριαρχείου ν’ ἀνάψουμε ἓνα κεράκι. Προσκυνήσαμε τὰ ἅγια λείψανα κι’ ὕστερα τραβήξαμε γιὰ τὰ γραφεῖα ἀφοῦ διασχίσαμε ἓνα ὄμορφο κῆπο. Περιμέναμε λίγο στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς μαζί μ’ ἄλλους ἐπισκέπτας. Σὰν κτύπησε τὸ κουδούνι, σπεύσαμε πρὸς τὴν σκάλα ποὺ ὀδηγοῦσε πρὸς τὸ γραφεῖο τοῦ Παναγιωτάτου.

Κάποτε εἶχα ἐπισκεφθῆ τὸ γραφεῖο τοῦ πρωτοσυγγέλλου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Ἀφοῦ περιμένα κάμποσες ὥρες ἐκεῖ εἰσῆλθα σ’ ἓνα καταπληκτικὸ γραφεῖο. Χαλιά, εἰκόνες στοὺς τοίχους κι’ ἓνα τετράμετρο, αὐτὴ τὴν ἐντύπωσι ἔδινε, γραφεῖο γεμάτο ἀπὸ κουμπιὰ καὶ τηλέφωνα. Βαθιὲς καὶ κομπῆς πολυθρόνες καὶ καθίσματα ὑπῆρχαν ἓνα γύρω. Σὰν μπῆκα σ’ αὐτὸ τὸ γραφεῖο τοῦ Πρωτοσυγγέλλου, τᾶχασα. Εἶπα μέσα μου «βάλε τώρα τί θᾶναι τὸ γραφεῖο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου». Αὐτὴ ἢ σκέψις ἦταν στὸ

μυαλό μου και τώρα πού θά ἔμπαινα στό γραφείο τοῦ Πατριάρχου. Περίμενα κι' ἐγώ δὲν ξέρω τί πολυτέλεια. Καὶ βρέθηκα μπροστά σέ μιὰ ἀπλή, καθαρὴ και γεμάτη φῶς αἰθουσα, πού δὲν εἶχε τίποτα τὸ περιττὸ ἢ τὸ πολυτελές. Στὴν εἴσοδο τοῦ γραφείου ἕνας πανύψηλος ἄνδρας μ' ἕνα χεῖμαρρο ἀπὸ ἄσπρα και ψαρά γένια. Μιὰ ματιὰ ἀετήσια και ταυτόχρονα γλυκιὰ και πατρικὴ φώλιαζε ἐκεῖ στὶς δυὸ κόγχες τῶν ματιῶν του. Φοροῦσε ἕνα ἀπλὸ καθαρὸ ράσο και μᾶς περίμενε. Ἄσυναίσθητα ἡ παρουσία του σ' ἔκανε νὰ σκύψης και νὰ φιλήσης τὸ χέρι του και νὰ τοῦ ζητήσης συγγνώμη γιὰ τὴν ἐνόχλησι. Ἐκεῖνος ἔσκυβε, σ' ἔπιανε ἀπ' τοὺς ὤμους και μ' ἕνα φιλι στό κεφάλι σοῦδειχνε τὴν ἀπεριόριστη πατρικότητά του. Δὲν ξέρω ἀλλὰ εἶναι ἡ μοναδικὴ φορὰ πού ἔννοιωσα τόσο δύσκολα, στό τί νὰ πῶ, και τόσο γλυκὰ ταυτόχρονα. Καθήσαμε στὶς καρέκλες πού ἦσαν γύρω στό γραφείο του. "Ολοὶ νοιώθαμε συστολή. Καὶ ἄνοιξε τὸ στόμα του. "Ἐνας χεῖμαρρος ἀπὸ ξεστὰ λόγια ἄγγιξαν τὴν ψυχὴ μας. Τότε κάποιος ἀπὸ μᾶς, δὲν ξέρω πορεῖ κι' ἐγώ, πορεῖ κι' ὁ Βουτσόπουλος, ξεστόμησε: «Παναγιώτατε! ἦλθαμε ν' ἀσπασθῶμεν τὴν δεξιάν σας και νὰ λάβωμεν τὴν εὐλογίαν σας. Ἦλθαμε νὰ ἰδοῦμε τὴν χαμένη μας πατρίδα, τὸ Σαμμάκοβο και τώρα κατασταλάξαμε ἐδῶ». Καὶ τότε τὸ μάτι του σκοτεινίωσε λίγο και μὲ τὴν βαριά, βροντερὴ φωνή του σὰν κεραυνὸ εἶπε: «Ἦλθατε νὰ δῆτε τὴν χαμένη σας πατρίδα. Ὅμως ἡ πατρίδα δὲν χάνεται ποτέ!»...

Αὐτὴ ἡ φράσι κόλλησε πάνω στὴν ψυχὴ μου, κι' ἦταν μιὰ τιμωρία γιὰ τὴ σκέψι μου.

Καθήσαμε κάμποση ὥρα ἐκεῖ κοντά του και μέσα σ' αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα εἶδαμε πῶς γίνεται ἡ διοίκησις τοῦ Πατριαρχείου. Διοικήσις στιβαρὴ, μὲ χαρακτηριστικὰ τὴν ἀμεσότητα, τὴν κατανόησι, τὴν ἀγάπη και τὴν ταχύτητα στὴν ἐκτέλεσι, βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ Παναγιωτάτου. Μᾶς ἔκανε ξεχωριστὴ ἐντύπωσι.

Τέλος μᾶς προσκάλεσε νὰ γευματίσωμε μαζί του στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Ἔτσι τὴν ἐπομένη συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἀλεξάνδρου Καρακάση ἐπιβιβάσθημεν σ' ἕνα ἀπ' τὰ καραβάκια και τραβήξαμε γιὰ τὴν Χάλκη.

Ἡ Χάλκη εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα νησάκια, μὰ και τὸ πιὸ φημισμένο χάρι στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ της, ὅπου βρίσκεται μιὰ ἀπὸ τίς πλουσιώτερες θεολογικὲς βιβλιοθηκὲς και ἀπ' τὴν ὅποια ἐξῆλθαν ἑκατοντάδες σπουδαίων ἱεραρχῶν και Θεολόγων. Ἐκεῖ γευματίσαμε πλουσιώτατα χωρὶς τὸν Πατριάρχη ἐπειδὴ σὲ κεῖνον ἔτυχε ἐπείγουσα ἐργασία πού δὲν ποροῦσε νὰ ἀφήση.

Σὲ λίγες μέρες τὸν ἐπισκεφθήκαμε πάλι και ζητήσαμε τίς εὐλογίες του γιὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου στὴν καινούργια πατρίδα τῶν συμπατριωτῶν μας, τὰ Σχοινιά. Μὲ

πολλή χαρὰ μᾶς ἔδωσε αὐτὸ τὸ ἔγγραφο ποῦ θὰ παραθέσωμε πῶ κάτω. Ὅστερα ἀπ' αὐτὸ τίποτα δὲν μᾶς κρατοῦσε στὴν Πόλι.

Γυρίζουμε στὸ χωριὸ μας, τὰ Σχοινιά γιὰ νὰ παρευρεθῶν οἱ φίλοι μου Κ. Γκαγκίδης καὶ Γ. Βουτσόπουλος στὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας.

Ἐγκαίνια.— Στις 23 Σεπτεμβρίου 1962 τὰ Σχοινιά εἶχαν μιὰ μεγάλη γιορτή. Θὰ ἐτελοῦντο τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ μας. Ὅστερα ἀπὸ τόσους κόπους καὶ τόσο χρόνο ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου ἦταν ἕτοιμος. Πολλὸς κόσμος ἀπ' τὰ γύρω χωριά ἔσπευσε νὰ παρευρεθῆ στὴ γιορτή. Ὁ Σεβασμιώτατος μητροπολίτης Μαρωनीας κ. Τιμόθεος μαζί μὲ πολλοὺς ἱερεῖς καὶ διακόνους ἐχοροστάτησε στὴν τελετὴ τῶν ἐγκαίνιων.

Ἡ λειτουργία καθὼς καὶ ἡ τελετὴ ὑπῆρξαν κατασκευαστικαί. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ὁ Σεβασμιώτατος ἐξεφώνησε πανηγυρικὸν λόγον Ἐστράφη ἐναντίον τῆς ἐπεκτάσεως εἰς τὸ χωριὸ τοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος τοῦ Χιλιασμοῦ καὶ Ἰεχωβισμοῦ. Ταυτοχρόνως ἐπήνεσε τὸν φιλοπρόσδοτον λαὸν τῶν Σχοινιῶν καὶ τὴν προσπάθειαν τὴν ὁποίαν ἔκαμε κτίζοντας τὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Στρατηλάτου, προστάτου τοῦ πάλαι ποτὲ διαλάμπαντος ἐν τῇ ἀνατολικῇ Θράκῃ Σαμμακόβου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς τελετῆς ἀνεγνώσθη τὸ σιγγίλιον (ἔγγραφο) τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου Ἀθηναγόρου τὸ ὁποῖον παραθέτομεν κάτωθι.

«Τῷ Εὐλαβεστάτῳ Ἱερατικῶς Προϊσταμένῳ καὶ τοῖς Ἐντιμοτάτοις κυρίοις τοῖς ἀποτελοῦσι τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, χωριοῦ Σχοινιά, χάριν καὶ εἰρήνην παρὰ Θεοῦ.

Εἰς χωριὸν Σχοινιά.

Μετ' ἰδιαιτέρας ὄλης πατρικῆς χαρᾶς ἐπληροφορήθημεν παρὰ τοῦ ἐλθόντος εἰς ἐπίσκεψιν ἡμῶν ἐνταῦθα Ἐντιμοτάτου κυρίου Κωνσταντίνου Γκαγκίδου, συγχωριανοῦ ὑμῶν καὶ ἡμῖν ἀγαπητοῦ ἐξ Ἀμερικῆς, ὅτι τῇ κγ' τοῦ τρέχοντος μηνὸς τελοῦνται παρὰ τοῦ Ἱερωτάτου καὶ ἐκλεκτοῦ Μητροπολίτου ὑμῶν καὶ ἡμῖν προσφιλοῦς ἀδελφοῦ Μαρωनीας κ. Τιμοθέου, τὰ ἐγκαίνια τοῦ νεωστὶ ἀνεγερθέντος παρ' ὑμῶν Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, χάρις εἰς τοὺς κόπους ὑμῶν πάντων καὶ τὰς θυσίας εἰς ἃς ὑπεβλήθητε διὰ τὴν ἀνάγεσιν τοῦ Ἱεροῦ τούτου Ναοῦ τιμῶντες οὕτω τὴν μνήμην τῶν τιμίων προγόνων καὶ συγχωριανῶν ὑμῶν, ὧν ἐδείχθητε ἀντάξιοι ἐν εὐσεβείᾳ ἀπόγονοι.

Προαγόμεθα τοίνυν ἵνα συγχαρῶμεν ὑμῖν πᾶσιν ἐγκαρδίως ἐπὶ τῷ προσεχεῖ ἑορτασμῷ τῶν ἐγκαίνιων τοῦ Ἱεροῦ ὑμῶν Ναοῦ, εὐχόμενοι ὅπως δι' αὐτοῦ διατηρήσητε ἄσβεστον τὴν λυχνίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς εὐσεβείας ὑμῶν, ἀγιάζητε τὸν συζυγικὸν ὑμῶν βίον, βαπτίζητε τὰ τέκνα ὑμῶν καὶ διδάσκητε τὴν σοφίαν τῆς Ὁρθοδόξου χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως καὶ

τάς Ἱερὰς Παραδόσεις τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους καὶ τελῆτε τὰ μυστήρια τῆς πίστεως ἡμῶν, εὐλογῆσθε ἐν ταῖς χαραῖς καὶ παρηγορῆσθε ἐν ταῖς λύπαις ὑμῶν.

Ἀπονέμοντες δ' ὑμῖν πᾶσι δλόθυμον τὴν Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐλογίαν, ἐπικαλούμεθα ἐφ' ὑμᾶς τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἀπειρον Αὐτοῦ ἔλεος.

αἰξβ' Σεπτεμβρίου ιε'

† Ο ΚΩΝ)ΔΕΩΣ ΑΘΗΝΑΓΩΡΑΣ»

Μετὰ τὸ πέρας τῆς τελετῆς τὸ πλῆθος συνεκεντρώθη εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Διοικητηρίου ὅπου ἐξεφωνήθη ἀπὸ μικροφώνου ὁμιλία τοῦ Πανοσιολογιωτάτου Ἀρχιμανδρίτου ἐκ Κομοτηνῆς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν ἑγκαινίων. Κατ' αὐτὴν ὠμίλησε ἐπίσης ὁ Νομάρχης Κομοτηνῆς, καὶ ὁ συμπατριώτης μας Κ. Βουτσόπουλος, ὁ ὁποῖος παρουσίασε τὸν θρύλο τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου ὅπως ζοῦσε εἰς τὸ Σαμμάκοβον. Ἐπρότεινε δὲ ὅπως τὸ χωρίον Σχοινιά μετονομασθῇ εἰς «Νέον Σαμμάκοβον» ἢ «Σιδηροχώριον». Ἐπηκολούθησε δεξιῶσις εἰς τὸ κατὰστημα Δ. Βρουζέλη ὅπου παρετέθη γεῦμα εἰς τοὺς ἐπισήμους. Ἐκεῖ κατὰ τὰς προπώσεις ἐδωρήθησαν ὑπὸ μὲν τοῦ κ. Γκαγκίδη δοχ. 5000 ὑπὸ δὲ τοῦ κ. Εὐθυμίου Μανίτσα 1000, ὡς καὶ ἡ Ἁγία Τράπεζα τοῦ ναοῦ καθὼς καὶ εἰκόνες τοῦ τέμπλου, ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, ὁ δὲ κ. Κ. Βουτσόπουλος ἐδωρήσε μαρμαρίνην πλάκα μὲ χρυσᾶ σκαλιστὰ γράμματα «Ἱερὸς Ναὸς Ἁγ. Θεοδώρου Στρατηλάτου», ἥτις θὰ ἐτοποιητεῖτο εἰς τὸ μέσον ὑψηλὰ τῆς κυρίας εισόδου.

Εἰς τὸ γεῦμα μεταξὺ τῶν εὐχῶν καὶ τῶν προπώσεων ἀπηγγέλθη καὶ ποίημα ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὰ ἑγκαινία.

Κατὰ τὴν τελετὴν παρέστησαν πολλοὶ ἐπίσημοι μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μαρωνας κ. Τιμόθεον, τὸν Νομάρχην, τὸν Διοικητὴν Ἀστυνομίας Κομοτηνῆς, ἀνωτέρους ἀξιωματικούς τοῦ Στρατοῦ καὶ ἄλλους πολλούς.

Ἡ τελετὴ τῶν ἑγκαινίων ὑπῆρξε διὰ τὰ Σχοινιά μία ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας καὶ ἐνεποίησε χαρὰν μεγάλην εἰς πάντας τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ διασκορπισμένους Σαμμακοβίτας.

Μὲ τὰς ἐντυπώσεις αὐτάς τὰς ὁποίας μοῦ ἐχάρισε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1962 τελειώνουν ἐκεῖνα πού ἤθελα νὰ γράψω γιὰ τὴν πατρίδα κατὰ τὸ ταξίδι μου.

Τὰ ἔγραψα, ἐξέφρασα τὸν πόνο μου ξελάφρωσα. Τώρα μπορῶ νὰ πεθάνω.

Θ. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

Σημ. Συντάξεως.— Καίτοι ἔχουν γραφῇ κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὰ «Θρακικά» καὶ ἀλλαχοῦ εἰς ἱστορικὰς μελέτας περὶ Κων)πόλεως, ἐπεὶδὴ τὸ ταξίδιον Θ. Κιακίδου εἶναι πρόσφατον νομίζομεν ὅτι ὅσα γράφει παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον.

ΕΚΚΛΗΣΙΣ*

Πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ πατριώτας ἐκ τοῦ Σαμμάκοβιου (Σίδηροχωρίου) Ἀνατολικῆς Θράκης

Ἐπ' εὐκαιρία τῆς ἐκδόσεως τοῦ πονήματός μου «Ἐνα ἀπρόσμενο ταξίδι» ὅπου δημοσιεύομεν τὰς ἐντυπώσεις μας ἀπὸ τὴν πρόσφατον ἐπίσκεψιν εἰς τὴν πατρίδα μας, ποὺ τόσο νοσταλγοῦσαμε ἀπὸ δεκαετηρίδων, ἐθεώρησα καλὸ καὶ λογικὸ ν' ἀποτανθῶ εἰς ὅλους τοὺς συμπατριώτας μου, ποὺ ἢ μοῖρα μᾶς ἐσκόρπισε εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κόσμου καὶ νὰ κάμω μίαν ἐκκλησίαν.

Ἡ καταγωγή μας καὶ ἡ φύτρα μας εἶναι τὸ Σαμμάκοβο τῆς Ἀνατ. Θράκης ποὺ τὰ παλαιὰ χρόνια ἦταν ἓνα κομάτι ἑλληνικωτάτου Βυζαντίου. Ἡ τύχη ὅμως τῷφερε νὰ περιπέσωμεν σὲ ξυγὸ σκλαβιάς κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ Τούρκου. Οὔτε μία στιγμή, δὲν ἐχάσαμε τὸν Ἑλληνισμό μας. Γι' αὐτὸ ὑπέστημεν πολλοὺς διωγμοὺς καὶ βάσανα ἕως τοῦ τελικοῦ διωγμοῦ μας τὸ 1922. Ἀπὸ τότε βρεθῆκαμε πρόσφυγες, εὐτυχῶς στὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ὅμως ἡ συμπαγῆς μᾶζα τῶν Σαμμάκοβιτῶν διεσκορπίσθη εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἄλλοι στὴν Ἀμερική, ἄλλοι στὴν Εὐρώπη, ἄλλοι στὰ βάθη τῆς Ἀσίας. Οἱ πῖο πολλοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας μας ἐγκατεστάθησαν κοντὰ στὴν Κομοτηνὴ τῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ ἰδρυσαν τὸ Νέον Σαμμάκοβον τὰ ἐπιλεγόμενα Σχοινιά. Ἐκεῖ ἔφτιαξαν μιὰ καινούργια ἐκκλησία πρὸς τιμὴν τῶν Ἀγίων Θεοδώρων καὶ μετέφεραν ὅλα τὰ κειμήλια τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας τῆς πατρίδος μας. Ἐφτιαξαν ἀκόμη κι' ἓνα Σχολεῖο γιὰ τὰ Σαμμάκοβιτόπουλα. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν χάσαμε τὴν παλαιὰ γενετείρά μας καὶ ἀπέμεινε σὰν σύμβολο ἢ καινούργια κωμόπολις Σχοινιά, τὸ νέο Σαμμάκοβο, κάμνω ἐκκλησίαν καὶ προσκαλῶ τοὺς ἀπανταχοῦ Σαμμάκοβίτας νὰ συνδράμωμεν ὅσον ἠμποροῦμε αὐτὸ τὸ χωριὸν μας καὶ ἰδιαιτέρα τὰ δύο ἰδρύματά του, τὸ σχολεῖο καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Μόνον μὲ λίγη καλὴ θέλησι εἶναι δυνατὸν νὰ τακτοποιηθοῦν πολλὰ προβλήματα του.

Μιμηθῆτε τοὺς μεγάλους συμπατριώτας μας εὐεργέτας, τοὺς Ξενοκράτας, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν πατρίδα πάμπτωχοι, ὅταν ἐπλήθυναν οἱ καρποὶ τῶν κόπων τους στὴν ξενιτειὰ δὲν τὴν ἐλησμόνησαν ἀλλ' ἔκτισαν ἐκ θεμελίων τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ σχολεῖον ὅπου ἐκεῖ φοιτούσαμε ἡμεῖς οἱ παλιοὶ δωρεάν χάρις εἰς τὸ κληροδότημά τους. Μπορεῖ τὸ παλιὸ Σαμμάκοβο νὰ ἔλειψε, ὅμως ὑπάρχει τὸ καινούργιο, στὸ ὁποῖο ὑπάρχουν καὶ τώρα παιδιὰ πτωχὰ, μὰ φιλομαθῆ, ποὺ χρειάζονται βοήθεια διὰ νὰ

* Ἡ ἐκκλησίς αὕτη ἐγράφη πρὸ τοῦ θανάτου του καὶ ἠθέλε ὅπως δημοσιευθῆ εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ «Θρακικά». Ἐθεωρήσαμε καλὸν νὰ τὴν περιλάβωμεν ἐδῶ.

ἀναδειχθῶν καὶ νὰ διαπρέψουν. Ἐπάρχουν ἐκεῖ πολλὰ ὄρφανά, ἔχουν τὴν ἀνάγκην μας. Γνωρίζω ὅτι οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς εἶναι δύσκολες, ὅμως ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι στὴ θέσι πού βρίσκονται αὐτοί, θὰ μπορούσε νὰ εἴμεθα κι' ἑμεῖς. Κι' ἂν ἡ μοῖρα τῶφερε νὰ ζῶμεν διαφορετικὰ γιατί νὰ μὴ κάνομε κάτι καλὸ στ' ἀδελφια μας καὶ συμπατριώτας μας ἀποστέλλοντες εἰς αὐτούς, ὅ,τι μπορεῖ νὰ γλυκάνῃ τὴν ζωὴ καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ. Πόσα πράγματα δὲν χρειάζονται. Ἐπισκευὲς γιὰ τὸ σχολεῖο καὶ τὴν ἐκκλησίαν, βιβλία καὶ χαρτικά διὰ τὰ παιδιὰ, ρουχισμὸ καὶ τροφίμα δι' ὄσους ὑποφέρουν, ἰδίως ἐκ τῶν γερόντων.

Νὰ εἴσθε ἠγνωμένοι καὶ νὰ μιμηθῆτε τὸ ἀξιόλογον Σωματεῖον μας Θρακικὸν Κέντρον πού ἔδειξε ἐνδιαφέρον διὰ τὰ Σχοιניὰ καὶ διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Σαμμακοβίου καὶ τὸ ὁποῖον φροντίζει νὰ βοηθῆ τοὺς ἀπανταχοῦ Θράκας.

Μὴ λησμονεῖτε πὼς ζούσαμε κι' ἑμεῖς τὰ παλαιότερα χρόνια στὸ παλιὸ Σαμμάκοβο, ἔτσι ζοῦν κι' αὐτοὶ σήμερα. Προσπαθήσατε νὰ καταλάβετε τὴν ζωὴν τους μὲ σκοπὸ νὰ τὴν καλλιτερέψετε. Εὐχομαι ὅπως αὐτὲς οἱ λίγες γραμμὲς καρποφορήσουν γιὰ τὸ καλὸ τῶν συμπατριωτῶν. Μὴ τοὺς περιφρονεῖτε! Ἀγαπᾶτε τους, εἶναι δικοὶ μας ἄνθρωποι!

Ἀθῆναι τῆ 3)3)63

Πάντα δικὸς σας

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

Εἰς τὴν ἄνω ἐκκλησίαν καὶ εἰς μνήμην Κιακίδου τὸ Θ.Κ. ἀνέθηκεν εἰς τὴν Ἐπαρχ. Ἐπιτροπὴν τοῦ Κομοτηνῆς νὰ καταβληθῇ φροντίς διὰ τὴν κωμόπολιν Σχοιनिὰ (νέον Σαμμάκοβον) ὅπως εὐεργετηθῇ διὰ δρχ. 7.000 (προικοδότησις 5000 καὶ βράβευσις ἀριστούχων Γυμνασίου 2000) ἐφ' ὅσον συντρέχουν οἱ γενικοὶ ὅροι καὶ ἐγγυήσεις τῶν τοιοῦτων ἐνισχύσεων. Ἐπίσης ἐστάλησαν «Θρακικά» διὰ τὸ σχολεῖον των.

Κων/νος Ι. Γκαγκίδης. — Ἐνας ἀπὸ τοὺς πιδ καλοὺς ζῶντας πατριώτας Σαμμακοβίτας τυγχάνει καὶ ὁ φίλτατος Κων. Γκαγκίδης. Θέλοντας νὰ γράψωμεν ὀλίγα περὶ αὐτοῦ σκοποῦμεν ὅπως δι' αὐτοῦ τονισθῇ ἡ ἐπιδειχθεῖσα ἀνέκαθεν ἐργατικότης, φιλοτιμία, τιμιότης καὶ ἐξυπνάδα ἀπὸ τοὺς σκορπισθέντας Θρακιώτας. Ὁ Κωνσταντῖνος Γκαγκίδης ἐγεννήθη περὶ τῷ 1888, στὸ Σαμμάκοβο. Δὲν εἶχεν οὐδεμίαν κλίσι στὰ γράμματα καὶ κατὰ τὴν ἔκφρασι τοῦ ἰδίου ὑπῆρξε «χατζῆς» στὸ σχολεῖο. Ἔμαθε πολὺ ὀλίγα τόσα, ὅσα τὸν διευκόλυναν νὰ διαβάξῃ καὶ νὰ γράφῃ. Ὁ πατέρας του σὰν εἶδε τὴν ἀδυναμία του στὸ νὰ μάθῃ γράμματα, ἀπεφάσισε νὰ τὸν κάμῃ ἔμπορο. Γι' αὐτὸ τὸν ἔστειλε δεκατριῶν μόνον χρονῶν, στὴν Τρουλιά, στὸ παντοπωλεῖο καὶ καπηλιὸ τοῦ ἐξαδέλφου του Δημήτρη Τζάρτου, σὰν «τσιράκι» παραγυιό. Μέσα σ' ἓνα χρόνον ἔγινε «ξεφτέρι» νομίσας δὲ ὅτι ἡ ἀξία του ἐσπαταλᾶτο ἀδίκως στὴν Τρουλιά, ἐπέστρεψε στὸ Σαμμάκοβο καὶ προσελήφθη ἀπὸ τὸν ἐξαδέλφον του μεγαλέμπορο Δούκα Βλαχόπουλο, ὁ ὁποῖος ἐνόμιζε ὅτι ὁ μικρὸς Κωστής εἶχε κάποια κλίσι στὴν «προματευτική». Ἔμεινε μαζί του πέντε χρόνια. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴ

ἔβγαλε τὴ φήμη τοῦ πιὸ ζωηροῦ τοῦ τόπου. Ὑστερα ἔφυγε καὶ πῆγε στὴν Ἀδριανούπολι, ὅπου προσελήφθη ἀπὸ ἓνα μεγάλο ἐμπορικὸ κατὰστημα, ὅπου ἔμεινε ἓναν ὀλόκληρο χρόνο. Λόγω ὅμως ἀσθενείας ξαναγύρισε στὸ Σαμμάκοβο ὅπου ἀνέρρωσε καὶ θέλησε νὰ ἐργασθῆ. Ὅμως δὲν εἶχε κεφάλαιον. Ζήτησε τότε ἀπὸ τὸν ἐξαδέλφον του Εὐάγγελον ὅστις εὕρισκετο στὴν Πόλι, νὰ τοῦ ἀποστείλῃ, ὡς ἀρχή, διάφορα ὕλικα γιὰ ν' ἀνοίξῃ καφενεῖον στὴ Νιάδα κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἐξαγωγῆς τῶν καρβουνῶν. Ὅντως ὁ Εὐάγγελος τοῦ ἀπέστειλε καὶ μάλιστα περισσότερα τῶν δεόντων καὶ ἔτσι ἀνοίξε τὸ καφενεῖον ὅπου ὁ Κωστής κέρδισε πολλά, ἐργασθεὶς συνεχῶς ἐπὶ ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ μῆνας. Στὸ τέλος τῆς ἐποχῆς ἐπλήρωσε τὸ χρέος του καὶ πῆγε στὸν Πύργο τῆς Βουλγαρίας. Ἐκεῖ ἔμεινε μέχρι τῆς ἐνάρξεως τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου τοῦ 1912, ὅπου ἔσπευσε καὶ κατετάχθη στὸν ἑλληνικὸ στρατό. Μόλις ἀπελύθη μετηνάστευσε στὴν Ἀμερικὴ, ὅπου εὕρισκετο καὶ ὁ ἀδελφός του. Ἐκεῖ εἰργάσθη ὀλίγον καιρὸ σὲ ξένη ἐργασία. Ὑστερα ὅμως βλέποντας ὅτι ἔλειπαν τὰ οἶνοπνευματοποιεῖα καὶ ποτοποιεῖα, μαζί μὲ τὸν ἀδελφόν του, ἀνοίξαν ἓνα. Μέσα σὲ λίγο καιρὸ ἡ ἐπιχειρήσις πῆγε περίφημη καὶ μπόρεσαν καὶ ἀνοίξαν καὶ δεύτερο μαγαζί. Αὐτὴ ἡ ἐργασία συνεχίσθη ἐπὶ 43 χρόνια. Τὸ 1957 γνωρίζεται μ' ἓναν σπουδαῖον ἀρχιτέκτονα μὲ τὸν ὁποῖον συνεργάζεται ὡς ἐργολάβος, κτίζοντας κατοικίας καὶ μεταπωλώνοντας. Μὲ αὐτὴν τὴν ἀσχολίαν εὕρισκεται σήμερον ὁ καλὸς καὶ ἐξαίρετος αὐτὸς συμπατριώτης.

Δὲν διέπρεψε στὰ γράμματα διεκρίθη ὅμως στὴν τιμιότητα, καὶ ἀγάπη πρὸ παντὸς πρὸς τοὺς συνανθρώπους του εἰδικώτερα στοὺς συμπατριώτας του.

Ἐπειδὴ ἡ περιγραφή τοῦ ὡς ἄνω ταξιδίου ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν συνταξιδιώτην καὶ ἄριστον φίλον μου γράφω τὰ ἄνωθι ἐκ τῆς βιογραφίας καὶ σταδιοδρομίας του διὰ νὰ ἐπαινέσω ἓνα ἐξαίρετον αὐτοδημιούργητον πολίτην, ὅστις τόσον κατὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο, ὅσον καὶ κατὰ τὴν συλλογὴν ὕλης πρὸς δημοσίευσιν τῆς ἱστορίας Σαμμακοβίου καὶ εἰς πάσαν ἄλλην περίστασιν μὲ ἐβοήθησεν ἠθικῶς, καὶ ὕλικῶς. Ἡ ἱστορία τοῦ Σαμμακοβίου ἐδημοσιεύθη εἰς τοὺς 32ον, 33ον, 34ον καθὼς καὶ εἰς τὸν παρόντα 37ον τόμον τῶν «Θρακικῶν» ἐποικλειστικῶς μὲ δαπάνης καὶ φροντίδας τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ τοῦ Προέδρου του κ. Φιλίππου Μανουηλίδου.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΚΙΑΚΙΔΗΣ

Ἐνας βαθὺς νοσταλγὸς τῆς χαμένης πατρίδος του.— Ὁ Ἕλληνισμὸς τῆς Τουρκίας, τῆς Βουλγαρίας κλπ. ἐκριζωθεὶς ἀπὸ τὰ προγονικὰ ἐδάφη του τὰ ὅποια ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐλάμπρυνε διὰ τοῦ πολιτισμοῦ του, ἐγκατέλειπεν εἰς αὐτὰ μαζὺ μὲ τὰ ὕλικα ἀγαθὰ του καὶ ὅλα του τὰ ἱερά. Τὶς ἐκκλησίες του, τὰ σχολεῖα του, τοὺς τάφους τῶν προσφιλῶν του. Δηλαδὴ τὴν ψυχὴν του. Καὶ πῆρε μαζὺ του εἰς τὸ ἀδελφικὸν ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος τὴν ἱεράν ἀνάμνησιν ὅλων αὐτῶν. Καὶ ἡ ἀνάμνησις αὐτὴ μένει πάντοτε βαθιὰ ριζωμένη στὴν ψυχὴν του διὰ νὰ διατηρῆ ἄσβεστο τὸν πόθον

ένος προσκυνήματος στις χαμένες πατρίδες. Και τὸ μὲν προσκύνημα δὲν εἶναι πάντοτε καὶ δι' ὅλους ἐφικτόν. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ εἶναι ὄχι μόνον ἐφικτόν ἀλλὰ καὶ ἐπιβαλλόμενον, εἶναι ἢ διατήρησις τῆς ὡς εἶπον ἀναμνήσεως. Αἱ ἀναμνήσεις ὅμως σβύνουν μαζὺ μὲ τὰ ἀπερχόμενα τοῦ Κόσμου πρόσωπα. Πρέπει νὰ παραμένουν εἰς γραπτὰ κείμενα διὰ νὰ μεταδίδονται στὰ παιδιὰ μας, στοὺς ἀπογόνους μας.

Ἐνα μέγα μέρος αὐτοῦ τοῦ πατριωτικοῦ ἔργου ἀνέλαβε μὲ ἐπαινετὸν ζῆλον τὸ Θρακικὸν Κέντρον μὲ τὸ ἀριστον καὶ βραβευθὲν σύγγραμμά του τὰ «Θρακικά», μὴ φεισθὲν φροντίδων καὶ δαπανῶν. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως αὐτό. Πρέπει αὐτὴ ἡ πατριωτικὴ προσπάθεια νὰ γενικευθῆ, περιλαμβάνουσα ὅλας τὰς πόλεις, κωμοπόλεις καὶ χωρία εἰς τὰ ὅποια ἄλλοτε ἔζη καὶ ἤμαξεν ὁ Ἑλληνισμός. Νὰ περιλάβῃ ἀκόμη καὶ τὰ ἐν Βουλγαρία, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία καὶ Ρωσία ἄλλοτε ἀκμάζοντα ἑλληνικὰ κέντρα. Κάθε μία ἀπὸ τὶς ἐν Τουρκία καὶ ἀλλαχοῦ χαμένες, ὡς εἶπον πατρίδες μας, εἶχε τὶς ἐκκλησίες της, τὰ σχολεῖα της, τοὺς μικροὺς ἢ μεγάλους ἐθνικοὺς εὐεργέτας της, τὰ τοπικὰ της ἥθη καὶ ἔθιμα. Καὶ πρέπει ἡ ἀνάμνησις ὅλων αὐτῶν νὰ παραμείνῃ. Δόξα τῷ Θεῷ δὲν λείπουν παρ' ἡμῖν οἱ μεγάλης ἢ καὶ μικροτέρας «ὀλκῆς» ἐγγράμματοι διὰ νὰ ἀναλάβουν αὐτὸ τὸ ἔργον, ἕκαστος διὰ τὴν ἰδιαίτεράν του πατρίδα. Ἀρκεῖ νὰ ἔχουν τὸν πρὸς τοῦτο πόθον καί... ἐνθουσιασμόν!

Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἐμπνευσμένους αὐτοὺς νοσταλγούς, ὑπῆρξεν ὁ πρῶτινων μηνῶν ἐκλιπὼν Θεόδωρος Π. Κιακίδης. Ὑπῆρξεν, ὡς ἄνθρωπος, ἕνα πρότυπον φιλοστόργου συζύγου καὶ πατρός, πρότυπον στοργικοῦ υἱοῦ καὶ ἀδελφοῦ, ὑπόδειγμα τέλος καλοῦ φίλου καὶ ὑπεραγαπητοῦ τοῖς πᾶσι διὰ τὴν καλωσύνην του καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἤθους του.

Δὲν ἐπηγγέλλετο τὸν «λόγιον» ὁ Θεόδωρος Κιακίδης οὔτε καὶ ἦτο κάτοχος τῶν πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένων σπουδῶν. Δὲν σημαίνει ὅμως πολὺ αὐτό. Ἀντιθέτως μάλιστα εἶναι ἀξία μεγαλυτέρας ἀκόμη ἐξάρσεως ἢ προσπάθεια ἣν κατέβαλεν ὅπως ἀναλάβῃ καὶ φέρῃ εἰς πέρας τὸ πατριωτικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν εἰς τῶν κυριωτέρων πόθων τῆς ζωῆς του. Τὸ ἔργον τοῦ νὰ περιγράψῃ μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν πᾶν τὸ σχετικὸν μὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος του, τοῦ Σαμμακοβίου τῆς Ἀνατ. Θράκης, ὡς καὶ τῶν περὶ αὐτὴν κωμοπόλεων καὶ χωρίων.

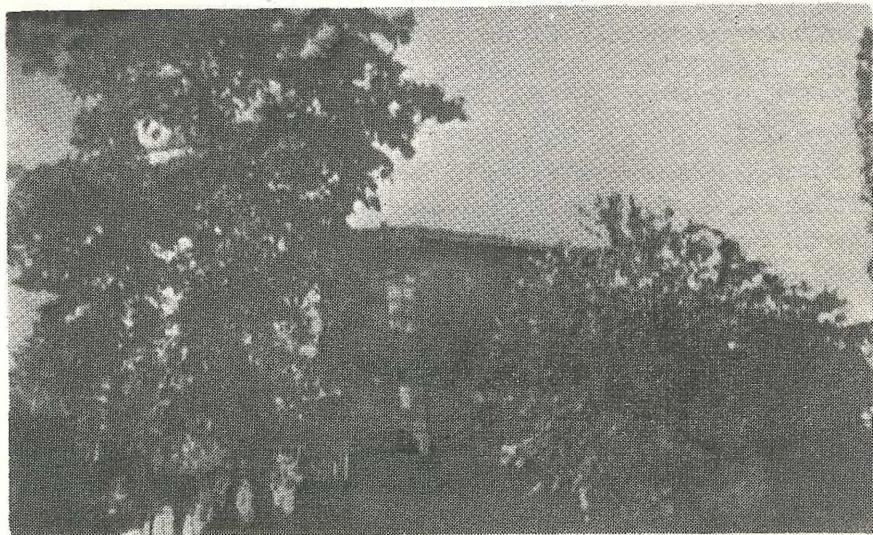
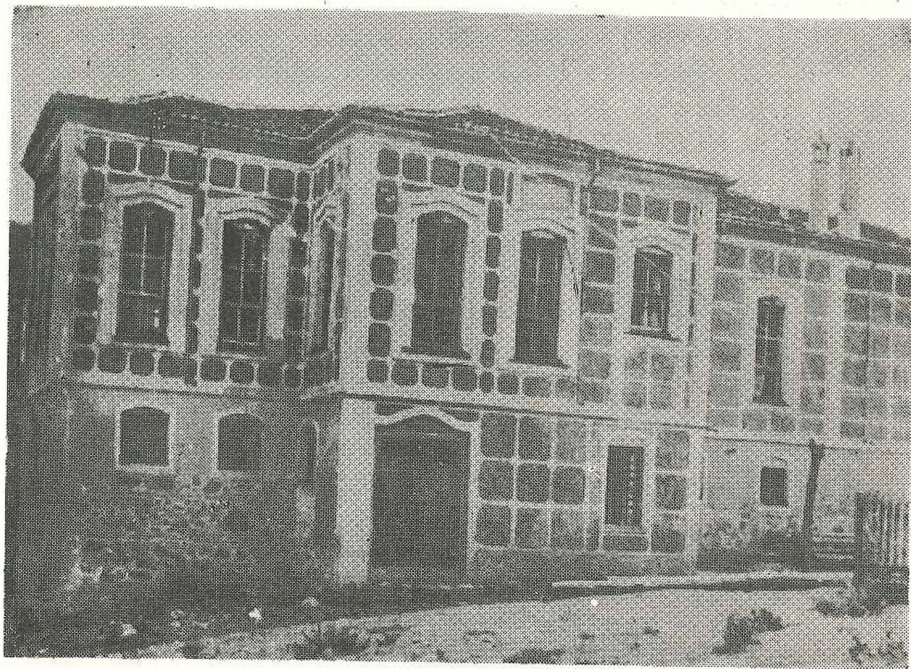
Καὶ ἔβαλεν εἰς τὸ ἔργον αὐτό, ὅλην του τὴν ψυχὴν, ὅλην του τὴν διάνοια. Καὶ δὲν ἐφείσθη οὔτε πολυετῶν μόχθων καὶ φροντίδων οὔτε καὶ δαπανῶν βαρέων διὰ τὰ ὄχι πολὺ ἄνετα οικονομικά του. Εὐτυχῶς ὅτι εὗρεν εἰς αὐτὸ τὴν στοργικὴν καὶ πατριωτικὴν συμπαράστασιν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον εἰς τὰ «Θρακικά» ὡς καὶ τινων σημειόντων συμπατριωτῶν του.

Τὸ παρὸν ἄς θεωρηθῆ ὡς ἕνα εὐλαβικὸν μνημόσυνο στῆ μνήμῃ τοῦ καλοῦ φίλου.

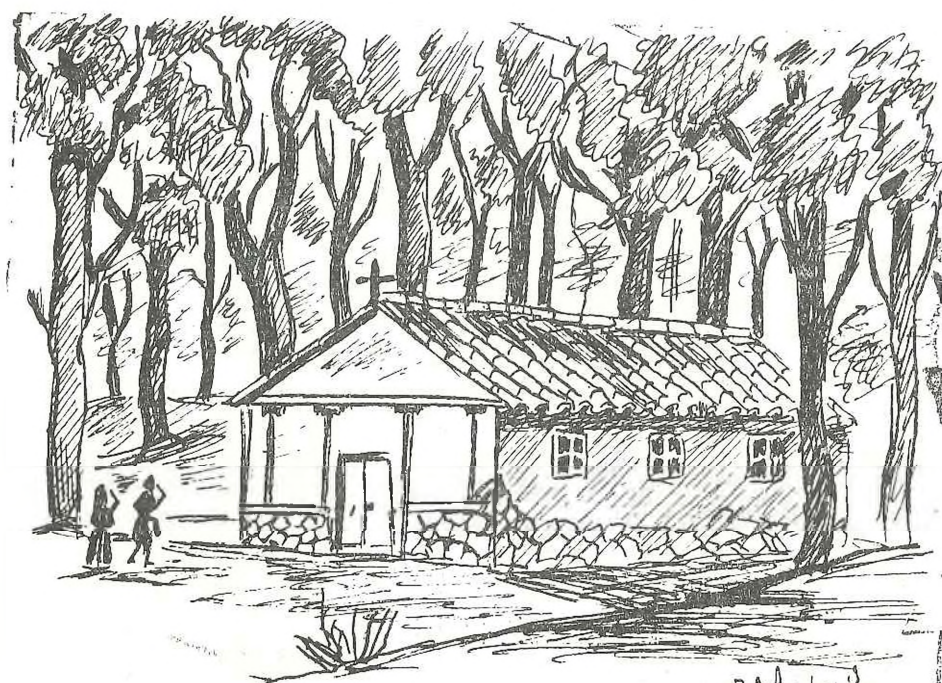
ΒΤΖΑΝΤΙΟΣ

Αἱ κατωτέρω φωτογραφίαι προέρχονται ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ συγγραφέως τῆς παρούσης μελέτης «ΕΝΑ ΑΠΡΟΣΜΕΝΟ ΤΑΞΙΔΙ» ἡ Θεοδώρου Π. Κιακίδου καὶ ἀφοροῦν τὸ ταξίδιον τοῦτο καθὼς καὶ τὸ παλαιὸν Σαμμάκοβον Ἀνατ. Θράκης.

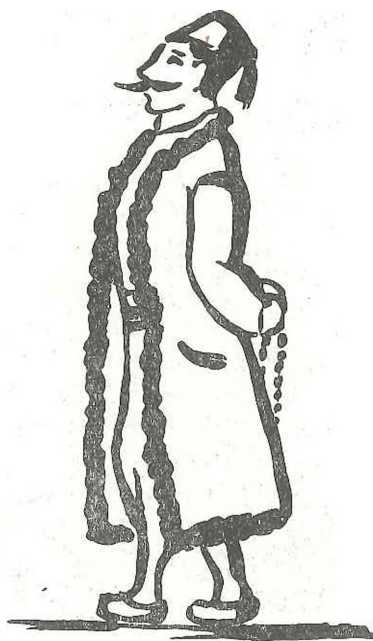
Β.Α. Αουφορέλι

Μονή Ἐηλιὰ

Τὰ κάλαντα

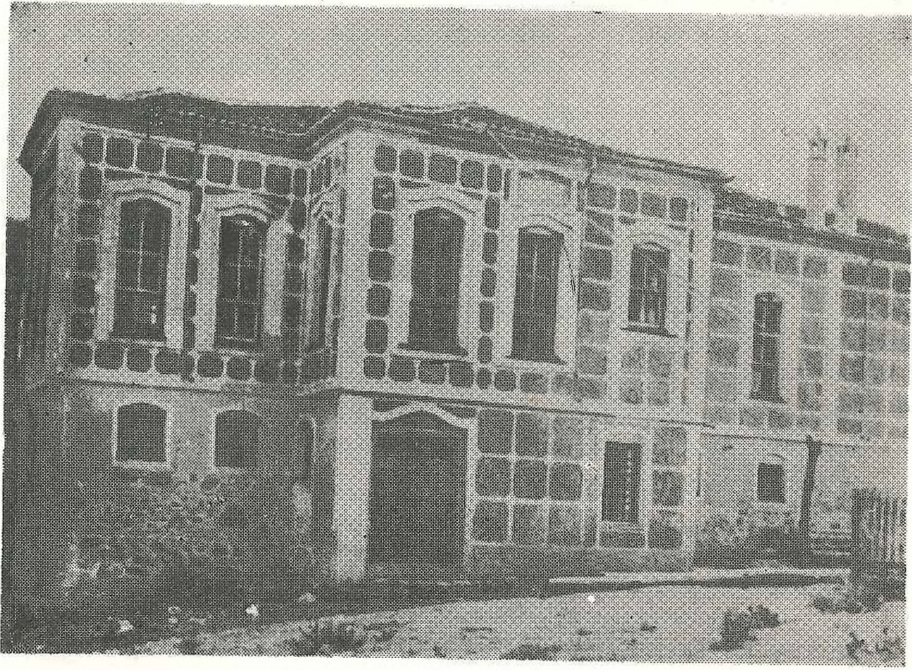
«ΘΡΑΚΙΚΑ»

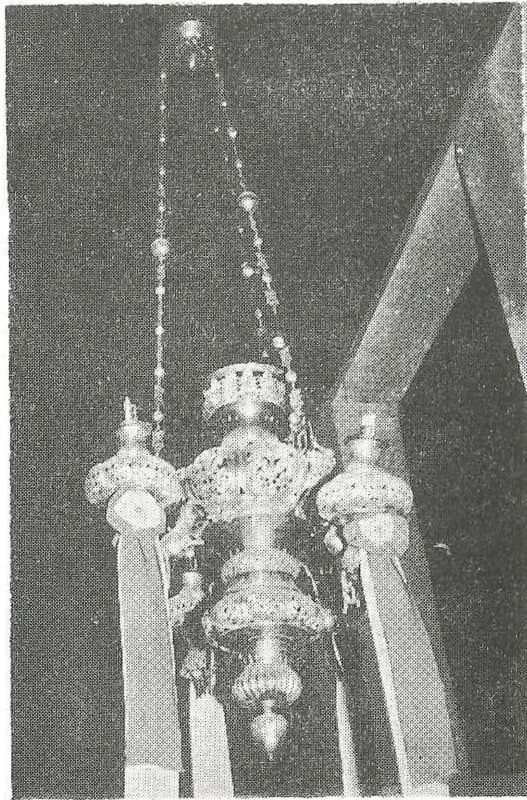
Τσομπατζής τοῦ 1890

Αἱ κατωτέρω φωτογραφίαι προέρχονται ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ συγγραφέως τῆς παρούσης μελέτης «*ΕΝΑ ΑΠΡΟΣΜΕΝΟ ΤΑΞΙΔΙ*» † Θεοδώρου Π. Κιακίδου καὶ ἀφοροῦν τὸ ταξίδιον τοῦτο καθὼς καὶ τὸ παλαιὸν Σαμμάκοβον Ἀνατ. Θράκης.

Πολυκάνδηλον Ἁγ. Θεοδώρου Σχοινηῶν

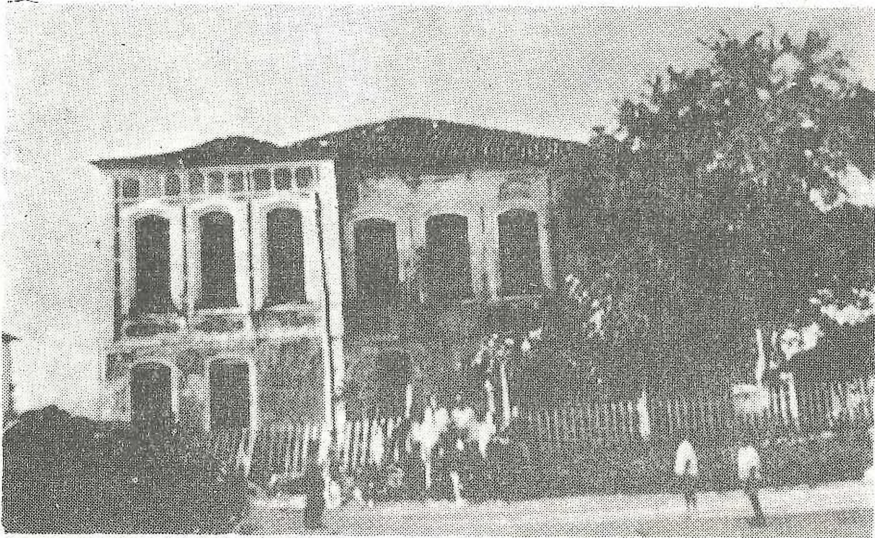

Ὁμάς συμπατριωτῶν Σχοινηῶν

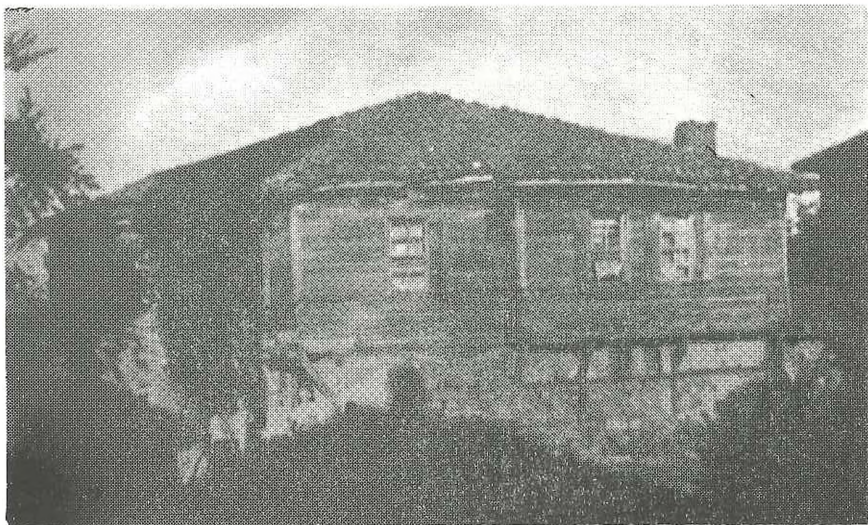

Οικία Σαμμακοβίου

Ἑλένειον Παρθεναγωγεῖον Σαμμακοβίου

Οικία Σαμμακοβίου

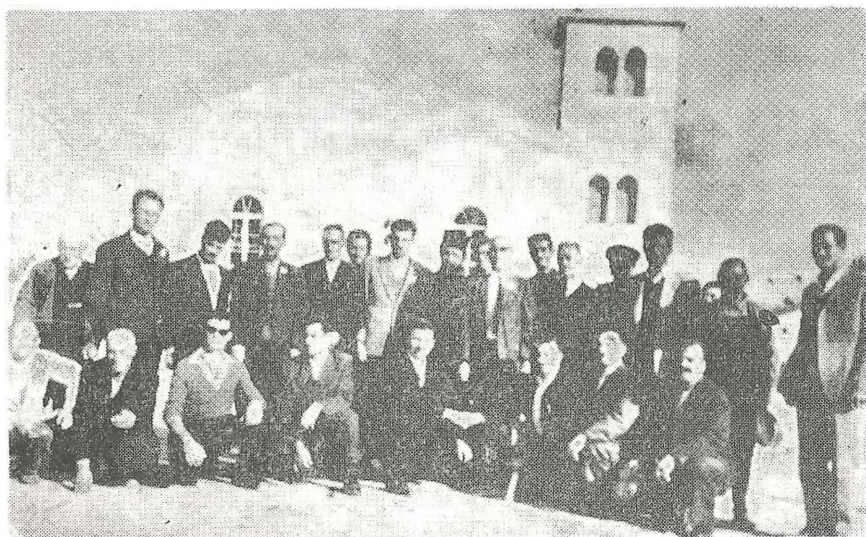

Ἡ κεντρικὴ ὁδὸς Σχοινιῶν

Οικία Σαμμακοβίου

Ἀπὸ τὰ ἐγκαίρια τῶν Ἀγ. Θεοδώρων

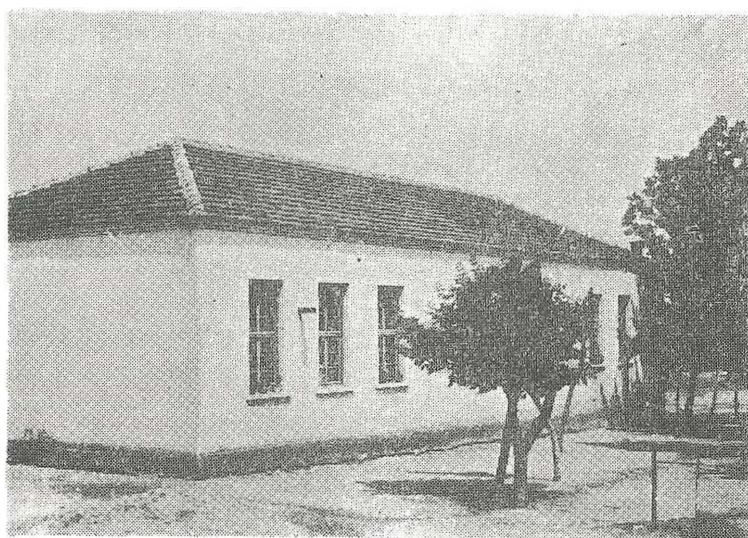

Μαθηταί σχολείου Σχοινιῶν 1962

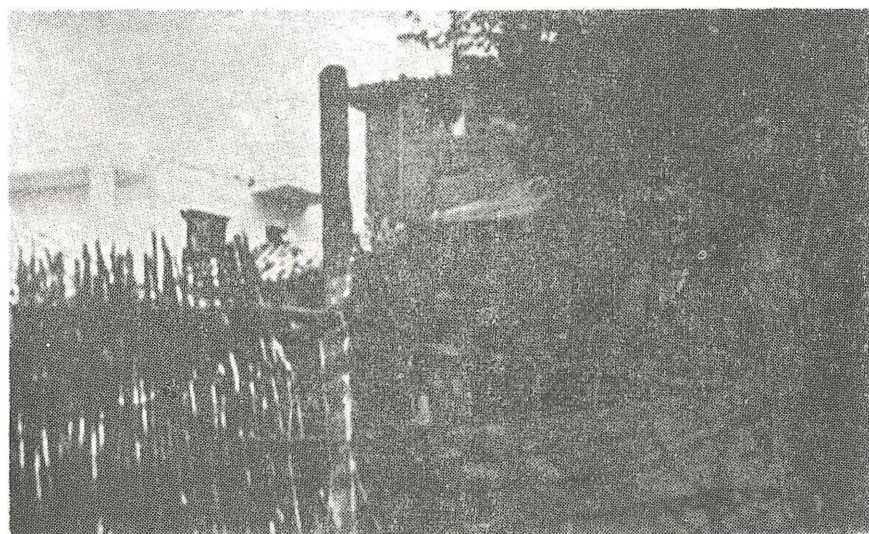

Μαγιάτικη ἐκδρομὴ 1907

Δημ. σχολεῖον Σχοινιάων

Οικία Σαρμαζοβίου

Θράξ δαλίτης

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΛΟΓΟΔΟΣΙΑ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Σύμφωνα με τὰ ἀπὸ ἐτῶν καθιερωμένα καὶ κατόπιν ἀποφάσεων τοῦ Δ)κοῦ Συμβουλίου, ληφθεῖσάν κατὰ τὰς προσφάτους συνεδριάσεις αὐτοῦ τῆς 12.2.1963 καὶ 25.4.1963, ἀνὰ διετίαν συνέρχεται ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἐνώπιον τῆς ὁποίας, κατόπιν τῆς νομίμου ἀπαρτίας, ἀναγινώσκονται ἡ λογοδοσία τοῦ Δ)κοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς καὶ ἡ Ἔκθεσις τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς, μετὰ τοῦ Ἴσολογισμοῦ.

Κατὰ ταῦτα, σήμερον τὴν 22αν Μαΐου 1963 ὑπαρχούσης ἀπαρτίας καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τακτικοῦ Προέδρου κ. Φ. Μανουηλίδου ἀρχεῖται ἡ Γενικὴ Συνέλευσις καὶ ὁ Γεν. Γραμματεὺς ἀναγινώσκει τὰ ἀκόλουθα:

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ 1961 καὶ 1962.

Ἀγαπητοὶ φίλοι,

Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ μνημονεύσωμεν γενικὰς τινὰς γραμμάς, ἀφορώσας τὴν παγκόσμιον κατάστασιν, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν κινεῖται, ἐν μικρογραφίᾳ, καὶ τὸ ἰδικόν μας Σωματεῖον. Τὰ βλέμματα ὅλου τοῦ κόσμου ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι μετ' ἀγωνίας ἐστραμμένα πρὸς τὰ δύο μεγάλα συγκροτήματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ τύσων ποθητῆ εἰρήνη τῆς ὑφ'ἡλίου. Τὸ μέλλον ὅλων τῶν Ὄργανισμῶν, ὅπως εἶναι καὶ ὁ ἰδικός μας, μικρὸς καὶ ἐλάχιστος ἀπέναντι τῶν ἐν λειτουργίᾳ ὄγκων, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιθυμίας καὶ τῶν προσπαθειῶν τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως διαφυλαχθῆ ἡ γαλήνη, περισίωσις καὶ ἐδραίωσις τῆς εἰρήνης τῶν πέντε ἡπείρων.

Εὐτυχῶς, τὸ Θρακικὸν Κέντρον, ὕστερον ἀπὸ τεσσαρακονταετῆ, ἀπρόσκοπτον καὶ συνεχῆ βίον, δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι δὲν ἐπηρέασθη ἀπὸ τοὺς σάλους καὶ τὰς κατὰ καιρὸν ἀνωμαλίας καὶ ὅτι ἐσυνέχισεν ἐν ἡρεμίᾳ τὴν πολυετῆ γόνιμον δρᾶσιν του. Ἡ τοιαύτη ἐργασία, ὡς παρακατιόντες κατὰ κεφάλαια θὰ ἀναπτύξωμεν, ὄχι μόνον δὲν κατελήφθη ἀπὸ κάματον ἢ περιστολὴν τῶν ἐθνικῶν καὶ πνευματικῶν σκοπῶν, εἰς οὗς ἀποβλέπει, ἀλλ' ἐξ ἀντιθέτου ἔχει εὐρύνει μετ' ἐπιτυχίας, ὡς δύναται νὰ διαπιστωθῆ, τοὺς σκοποὺς αὐτοῦς.

Εἰς τὰ μέλη τοῦ Δ)κοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς, ἔχουν ἀνακοινωθῆ κατὰ τὰς ἐκάστοτε συνεδριάσεις, ὡς ἐκ τῶν τηρουμένων πρακτικῶν ἐμφαίνεται, ὅλα τὰ θέματα τῶν καθημερινῶν ἐνασχολήσεών μας. Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἀναφέρεται εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῶν ἐπιδιώξεών μας. Διὰ τῶν κατὰ κεφάλαια ἀναπτυσσομένων ἀριθμῶν ἀποδεικνύει-

ται ἡ γενικὴ βελτίωσις καὶ αὔξησις τῶν μελῶν, μὲ νέαν εὐρυνσιν τοῦ τῶν μέως εὐποιίας.

Καὶ ἤδη εἰσερχόμεθα εἰς τὰς κατὰ κεφάλαια ἀνακοινώσεις ἐπὶ τῆς συντελεσθείσης ἐργασίας καὶ τῶν πεπραγμένων:

Α) Διαλέξεις, συγκεντρώσεις καὶ ψυχαγωγία τῶν μελῶν.— Ἀπυθύνθημεν κατ' ἐπανάληψιν εἰς διανοοιμένους Θράκας καὶ μέλη τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, ἀλλὰ συνηγήσαμεν καὶ πάλιν ἀδιαφορίαν καὶ ἔλλειψιν φιλοπονίας πρὸς πραγματοποίησιν διαλέξεως. Ὑπεχρεώθησαν συγκεκριμένως δύο μέλη τοῦ Δ.Σ. διὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἄνευ ἀποτελέσματος. Τὸ θέμα δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ ἦτο τόσο δύσκολον, ἐφόσον οἱ ὁμιλοῦντες εἰς τοιαύτας διαλέξεις, οὔτε πρέπει νὰ διακρίνονται διὰ σοφίαν ἢ νὰ εἶναι διακεκριμένοι ρήτορες. Θὰ ἐχρειάζετο μόνον ἐργασία καὶ καλὴ θέλησις.

Ὁ παράγων τῆς ψυχαγωγίας, ἐν μέσῳ τῶν σημερινῶν δυσχερῶν περιστάσεων καθίσταται πλέον χρήσιμος καὶ παρέχει ἀφορμὴν εἰς ἀλληλογνωριμίας, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἀποκλείεται νὰ ὠφεληθοῦν εἴτε εἰς τὰς συναλλαγὰς τῶν εἴτε δι' ἄλλου τρόπου, οἱ Θράκες ἀναμεταξύ τῶν.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς διαλέξεις, ὁ τομεὺς συγκεντρώσεων διεκρίθη διὰ προοῦσαν βελτίωσιν, ἥτις κατὰ τὴν συγκέντρωσιν τῆς 14ης Μαρτίου 1963 ὑπερέβαλε σημαντικῶς τὴν τῆς 17ης Φεβρουαρίου 1962, διότι προσῆλθε κατ' αὐτὴν διπλάσιος ρυθμὸς προσώπων, κατὰ τὰ 3)4 Θρακῶν, ἅτινα καὶ ἐξέφραζον συνεχῶς, κατὰ τὸ τρίωρον τῆς παραμονῆς τῶν, μίαν ἐνθουσιώδη ἐπιδοκιμασίαν καὶ ἕνα ἀκράτητον ἐνθουσιασμόν, μεθ' ὧν ἐστέφθη αὕτη. Τὰ διδάγματα, ἅτινα ἀπεκομίσαμεν ἀπὸ τὰς προηγουμένας συγκεντρώσεις καὶ ἡ ἀμεμπτος ὀργάνωσις, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ μελῶν τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, συνετέλεσαν εἰς τὴν ὡς ἄνω ἐπιτυχίαν, διὰ τῆς προσελεύσεως 164 προσώπων, τριπλασίων σχεδὸν τῶν προηγουμένων συγκεντρώσεων.

Ἦτο τόσο μεγάλη ἡ εὐχαρίστησις τῶν συμμετασχόντων, ὥστε ἐξήτησαν νὰ ἐπαναληφθῇ, διὰ θερινῆς ἐκδρομῆς, ὁμοία συγκέντρωσις, ἢ πραγματοποίησις τῆς ὑποίας, ὡς ἐτόνισε τὸ Σωματεῖον μας, θὰ ἐξαρηθῇ ἀπὸ τὴν καλὴν διάθεσιν καὶ πρωτοβουλίαν τῶν νεωτέρων μελῶν, ἐὰν θὰ ἀνελάμβανον τοῦτο.

Β) «Θρακικά» — Ὅτι δῆποτε καὶ ἂν ἀναφέρῃ τις διὰ τὴν καταβαλλομένην προσπάθειαν καὶ τὸ ὑπερεπιτυχὲς ἀποτέλεσμα συνεχίσεως τῶν πολλαπλῶν ἐκδόσεων τοῦ πασιγνώστου ἱστορικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καὶ λαογραφικοῦ Συγγράμματός μας τὰ «Θρακικά», θὰ ἦτο κατώτερον τῆς πραγματικότητος καὶ τῆς ἐξάρσεως, ἥτις πρέπει νὰ περιβάλλῃ καὶ νὰ τονίξῃ τὰς ἐκδόσεις ταύτας. Τὸ γεγονός ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὸν 36ον τόμον καὶ προετοιμαζόμεθα διὰ τὸν 37ον, ἢ συνολικὴ δηλαδὴ κάλυψις ἄνω τῶν 14.000 σελίδων, διὰ ἰσαπάνης δραχμῶν ἐνάμισυ περίπου ἑκατομμυρίου, ἀποτελεῖ ἄθλον ἐκδοτικότητος, ἐρένης καὶ διαφωτίσεως, ἀποκλειστικῶς διὰ τὰ ἀφορῶντα

τὴν Θράκην, ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν, θέματα, καὶ τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ἐπίτευγμα ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὴν πληθώραν τῶν δημοσιευμάτων, κριτικῶν καὶ ἐπιστολῶν, ἃς λαμβάνομεν, καὶ ἀπὸ τὰ διάφορα ὁμοιογενῆ Σωματεῖα, ἅτινα, παρὰ τὴν φιλότιμον προσπάθειάν των, οὔτε τὸ τέταρτον τῶν ἰδικῶν μας ἐπιτεύξεων ἠδυνήθησαν νὰ φθάσουν.

Οὕτω, κατὰ τὴν ἐλεγχομένην διετίαν ἐκυκλοφόρησαν, κατόπιν καθημερινῆς ἐνασχολήσεως καὶ οὐχὶ εὐχερῶν προσπαθειῶν, εἰς πολυτελῆ καὶ ἀριτίαν ἐμφάνισιν, ἐκ τριακοσίων ἑκαστος σελίδων, οἱ τρεῖς κάτωθι νέοι τόμοι :

Τόμος 34ος: Α) Ἱστορία Κομοπόλεως Τσεντῶς Ἀνατ. Θράκης. Β) Σλαβομακεδονικὴ Προπαγάνδα. Γ) Ἀφήγησις Ἐπιβατῶν Θράκης. Τὸ Παιδομάζωμα.— Δείγματα Παλαιᾶς Ἐκπαιδεύσεως. Δ) Διοικητικὰ Θρακικοῦ Κέντρου, Περικοπαὶ ἀπὸ κριτικὰς καὶ σχόλια ἀφορῶντα τὴν Θράκην.

Τόμος 35ος: Α) Ἡ Θράκη ὡς Προμαχὼν τοῦ Βυζαντίου — Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων 330 — 1453 μ.Χ. Β) Λεξιλόγιον τῶν κυριωτέρων ὀνομάτων τῆς ἱστορίας τῆς Θράκης (1500 π.Χ.—1922 μ.Χ.) Γ) Διοικητικὰ Θρακικοῦ Κέντρου.

Τόμος 36ος: Α) Ἐπίσκοποι — Λόγιοι — Ἐπίσημοι — Ἐδεργέται Ἡρακλείας. Β) Κατάλογος Συγγραμμάτων Μητροπολίτου Κορυτσᾶς Εὐλόγιου Κουρίλα. Γ) Εὐρητήριον ἐκδοθέντων 35 Τόμων «Θρακικῶν».

Τῶν δημοσιευθειῶν ὡς ἄνω σελίδων φιλόπονοι Συγγραφεῖς ἦσαν: Ὁ Συναξιουῆχος Καθηγητῆς κ. Ἀθανάσιος Παπαναστασίου. Οἱ παλαίμαχοι καὶ τετιμημένοι Θραῖκες ἀποθανόντες Γεώργιος Γιαννακάκης Δημοδιδάσκαλος, Φώτιος Ἀποστολίδης Συμβολαιογράφος καὶ ὁ Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Εὐλόγιος Κουρίλας πολῦτιμος φίλος τῆς Θράκης.

Διὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν τριῶν ὡς ἄνω Τόμων ἐδαπανήθησαν δοχ. 81.630 σύμφωνα μὲ τὰ τιμολόγια καὶ τὸν ὑπ' ὄψιν ἰσολογισμόν, καλυφθεῖσαι ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ εἰσφορᾶς, δωρεᾶς καὶ πωλήσεις βιβλίων. Ἡ ἀναλογία τῶν τεσσάρων ἐκδόσεων τῆς προηγ. χρήσεως ἐκ δοχ. 113.868, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς τρεῖς ἐκδόσεις τῆς παρούσης ἐκ δοχ. 81.630, ἐμφανίζει ἐλαφρὰν μείωσιν τῆς δαπάνης, τοῦτο δὲ παρὰ τὰς ἀπαιτήσεις καὶ δυστροπίας τῶν τυπογράφων καὶ τὴν περιπέτειαν, ἣν ὑπέστημεν κατὰ τὴν ἐκδοσιν τοῦ 36ου Τόμου, πρωτοφανῆ ἀνωμαλίαν, ἣν μὲ μόχθον καὶ στενοχωρίαν εὐτυχῶς ἀζημίως παρεκάμψαμεν.

Τὸ ἔργον τῶν ἐκδόσεων τῶν «Θρακικῶν», τὸ ὁποῖον τιμᾶ καὶ τὴν Θράκην, καὶ τὸ Σωματεῖον μας, θὰ καταβληθῆ προσπάθεια, ἵνα συνεχισθῆ. Ὑπάρχον, ἐν τούτοις, δυσχέρειαι, ὅσον ἀφορᾶ τὴν συλλογὴν καταλλήλου ἕλης, ὡς καὶ ἄλλου εἶδους δυσκολίαι, αἵτινες ὁσημέραι αὐξάνονται, τῆς κρίσεως τοῦ βιβλίου μὲ ἀσήμαντον ζήτησιν, παρὰ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προβλεφθῆ πῶς καὶ πότε θὰ κατανηκηθῶν

αί δυσχέρειαι αὐται, διότι θὰ εἶναι λυπηρὸν ἂν τὸ ἔργον τοῦτο, βασικῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου δὲν συνεχισθῆ, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας. Καὶ αὐτὰ μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐκδόσεις.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν διάθεσιν τῶν ἐκδιδομένων Τόμων, οὐδεμίᾳ παρελήφθη προσπάθεια καὶ εὐχαρίστως δυνάμεθα νὰ ἀναγγείλωμεν ὅτι ἡ ἀπορρόφησις βιβλίων παρὰ τοῦ Ἑπιτελεσθῆ Ἑσωτερικῶν δύο φορὰς κατὰ τὴν ἐλεγχομένην περίοδον, ἐσυνεχίσθη, χάρις εἰς τὴν εὐμενῆ διάθεσιν τοῦ ἀρμοδίου Ἑπιτελεσθῆ Ἑσωτερικῶν κ. Ράλλη καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως κ. Μαύρου, πρὸς οὓς ἐκφράζομεν καὶ δημοσίᾳ τὰς εὐχαριστίας μας. Οὕτω διὰ τῆς διαθέσεως τῶν 370 τευχῶν, εἰς τιμὴν κατὰ πολὺ ἀνωτέραν τῆς λιανικῆς καὶ ἡ ἀποθήκη ἐλαφρύνεται καὶ εἰς τὸ ἔσοδον τῶν «Θρακικῶν» προστίθεται ἀξιόλογον ποσόν. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ τοιαύτη διάθεσις τοῦ Ἑπιτελεσθῆ θὰ συνεχισθῆ καὶ αἱ συστάσεις του διὰ διάθεσιν βιβλίων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Νομαρχίας Δράμας καὶ ἀλλαχοῦ θὰ τελεσφορήσουν.

Ἐπίσης τὸ Ἑπιτελεσθῆ Οἰκονομικῶν (Δ/νσις Κρατικῶν Λαχείων), τὸ Ἑπιτελεσθῆ Παιδείας (Δ/νσις Γραμματίων καὶ Τεχνῶν), τὸ Ταμεῖον Ἀνταλλαξίμου Περιουσίας καὶ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων (διὰ πρῶτην φορὰν), ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος κλπ. πηγαί, ὑπεσχέθησαν καὶ ἐνέκριναν κατὰ μέρος διάφορα κονδύλια καὶ ὑπάρχει πρόβλεψις εἰσπράξεως ποσοῦ ἑκατὸν χιλιάδων δραχμῶν περίπου, ἡ πραγματοποιήσις ὅμως τοῦ ὁποίου μᾶλλον θὰ βραδύνῃ.

Πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι τὸ Δημόσιον διὰ τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, παρουσιάζει, λόγῳ τῆς ἀποφασισθείσης περιστολῆς δαπανῶν, παντοίας δυσχερείας διὰ τὴν ἔγκρισιν τῶν οἰκείων γορηγομένων πιστώσεων καὶ ὅτι, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, ἐπιβάλλεται διὰ κάθε περίπτωσιν νὰ καταβάλλονται συνεχεῖς καὶ καθημεριναὶ προσωπικαὶ ἐνέργειαι καὶ πιέσεις πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ὑποσχέσεων.

Πρὸς πάντας γενικῶς τοὺς περιβάλλοντας μὲ ἐνδιαφέρον, στοργὴν καὶ κατανόησιν τὸ ἔργον τοῦ Συγγράμματός μας, θεωροῦμεν καθῆκον μας ὅπως ἀπευθύνωμεν θερμὰς εὐχαριστίας.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἐπαναπανθῶμεν, μὲ τὰς ὡς ἄνω ἐπιτευχθείσας διαθέσεις τῶν βιβλίων, αἵτινες εὐτυχῶς ἠρῶνθησαν διὰ τῆς ἀποστολῆς ἄνω τῶν 150 τευχῶν, κατὰ τὴν διετίαν εἰς τὰς Ἐπαρχιακὰς Ἐπιτροπὰς, ἀλλὰ νὰ συνεχίσωμεν, διότι ἡ ἀποσυμφόρησις τῆς ἀποθήκης, ἥτις κατὸ πιν τῶν συνεχῶν ἐκδόσεων πληροῦται βιβλίων, κατέστη ἀπαραίτητος. Ἡ κατ' ἐπανάληψιν ἀποφασισθεῖσα ἀρίθμησις καὶ ταξιθέτησις δὲν ἐπετεύχθη. Ἡ καθαριότης τῆς ἀποθήκης μᾶς ἀπασχόλησε καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν, ἐπιβάλλεται ὅμως νὰ εἶναι περισσότερον τακτικὴ. Ἐλπίζομεν κατὰ τὴν νέαν περίοδον, ἡ ἀπαραίτητος ἀρίθμησις, ἐν συνεργασίᾳ μὲ ἓνα τοιῦλάχιστον μέλος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, ὅταν τοῦτο εὐκαιρῇ καὶ μόλις ἀπαλλαγῶμεν

ἀπὸ ἄλλας ἐπιγενομένης φροντίδας, κατὰ παλαιάν μας ἐπιθυμίαν, νὰ πραγματοποιηθῆ.

Γ) Κληροδότημα Θυατείρων Γερμανοῦ Στρηνοπούλου. — Ὁ κατὰ τὴν ἐλεγχομένην περίοδον νέος Μητροπολίτης Θυατείρων ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον. Διεκρίνετο, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ τύπος, διὰ τὰ πολλὰ ταξίδια καὶ τὴν ἀναπτυσσομένην δραστηριότητά του. Δὲν ἐπετεύχθη μετ' αὐτοῦ οὔτε προσωπικὴ συνάντησις, οὔτε ἐλήφθη ἀπάντησίς του εἰς τὰς κατ' ἐπανάληψιν ἐπιστολάς μας, ἵνα διαλευκανθοῦν ὀρισμένα ἐρωτήματά μας, συνιστάμενα: Εἰς ἐπισήμους πράξεις μετατροπῆς τῶν 1.500 λιρῶν Ἀγγλίας τοῦ Κληροδοτήματος εἰς κρατικὰ χρεώγραφα καὶ τῆς προκυσάσης διαφορᾶς, ὡς καὶ τῆς ἐπισήμου πράξεως, δυνάμει τῆς ὁποίας ταῦτα κατετέθησαν ἀντὶ τῶν Churches Commissioners ὡς ὄριζεν ἡ διαθήκη, εἰς τὸ Τράστ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θυατείρων. Κατόπιν νέας ἐπικοινωνίας μας δι' ἐπιστολῶν μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀπαμίας κ. Γ. Βίβου, οὗτος μᾶς παρέπεμψεν εἰς τὸν ἐκτελεστὴν τῆς διαθήκης Δικηγόρον κ. Κολόμβον, ὅστις ὅμως καὶ πάλιν ἀποφεύγει νὰ δώσῃ ἀπαντήσεις ἐπὶ τῶν τεθέντων ἐρωτημάτων μας. Ἡ μεταφορὰ τοῦ Κληρο)τος εἰς τὴν ἐνταῦθα Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐπεδιώξαμεν, δὲν φαίνεται δυνατὴ, ὡς ἀντικειμένη εἰς τοὺς ὅρους τῆς διαθήκης. Ἐξ ἐλπίσωμεν ὅτι μὲ τὴν πλήρωσιν τῆς χρευσάσης θέσεως ὑπὸ νέου Μητροπολίτου Θυατείρων ἐν Λονδίῳ, ἡ ἀνωμαλία τοῦ ζητήματος τούτου θὰ διευθετηθῆ. Εἰς τὰς ὡς ἄνω ἐνεργείας προσεφέρθη προθύμως καὶ ἡ νομικὴ συμπαράστασις τοῦ συναδέλφου ἐν τῷ Διοικ. Συμβουλίῳ κ. Γ. Γεωργιάδου, ὃν καὶ εὐχαριστοῦμεν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰσπραχθήσαν ἐκ τόκων τριετίας μέχρι τέλους 1963 δρχ. 15.000, αἵτινες ὁμοῦ μετὰ τῶν προεισπραχθεισῶν εἰς δύο δόσεις ἐτέρων 30.000 δρχ. ἀπέτελεσαν σύνολον τόκων ἔννεαετίας ἐκ δρχ. 45.000. Διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου μέχρι τοῦδε ἐπροικοδοτήθησαν ὀκτὼ νεάνιδες καταγόμεναι ἐκ Δελλίωνων, σύμφωνα μὲ τὴν θέλησιν τοῦ ἀειμνήστου Διαθέτου, αἵτινες καὶ ἐτέλεσαν τοὺς γάμους των αἰ: 1) Φωτεινὴ Ζήση ἐκ Χωριστῆς Δράμας. 2) Νίκη Πριτσιανάκη ἐκ Παραδείσου Νέστου. 3) Αἰκατερίνη Λαγογερίδου ἐκ Παραδείσου Νέστου. 4) Χαρίκλεια Κουτσαγγελᾶ ἐκ Γραβούνης Νέστου. 5) Χρυσούλα Κωνσταντινίδου ἐκ Πέργνης Καβάλας. 6) Ἀναστασία Στρηνοπούλου ἐκ Πέργνης Καβάλας. 7) Μάγδα Στρηνοπούλου ἐκ Πέργνης Καβάλας καὶ 8) Ζωὴ Λεριοῦ ἐκ Πέργνης Καβάλας. Ἐπιτελεῖται ἡ τακτοποίησις τῆς τελευταίας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἔννεα προικοδοτηθεισῶν, ἥτις θὰ ἐπιτευχθῆ προσεχῶς.

Ἐξ ἄλλου νέοι τόκοι ἐκ τοῦ ὡς ἄνω Κληρο)τος θὰ εἰσπραχθοῦν μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς νέας τριετίας, ἥτοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1965. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον μετὰ μεγάλης ἱκανοποιήσεως δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ὅτι ὁμαλῶς μέχρι τοῦδε ἐξεπληρώθησαν αἱ τελευταῖαι θελήσεις τοῦ ἀειμνήστου

Διαθέτου Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανού Στρηνοπούλου.

Ἡ Ἱ. Μητρόπολις Καβάλας, διὰ τῆς ἀναδείξεως τοῦ Μητροπολίτου τῆς κ. Χρυσοστάμου εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ἐχήμευσεν, ὁ δὲ ἀντικαταστάτης τοποτηρητής, λόγῳ τῶν πλεοναζόντων καθηκόντων του καὶ ὡς συνοδικοῦ, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρακολουθῇ μὲ τὸ αὐτὸ ἐνδιαφέρον τοῦ προκατόχου του, ὅστις ἔδιδε κατὰ τὰς προικοδοτήσεις διὰ συγκεντρώσεων δημοσιότητα εἰς τὸ ἀξιέπαινον ἔργον. Ἐλπίζομεν ὁ Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως, καθ' ὑπόσχεσίν του νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ κενὸν τοῦτο, καθὼς καὶ τὰς δημιουργηθείσας καθυστερήσεις, τὰς ὁποίας παρεκάμψαμεν μέσῳ τοῦ ἐν Καβάλα ἀντιπροσώπου καὶ παλαίου φίλου Θρακῶς κ. Κ. Βαφείδου, ὃν ἐπίσης εὐχαριστοῦμεν.

Δ) Συνέξεις νέων Προικοδοτήσεων. — Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 22ας Φεβρουαρίου 1963 τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὁ Πρόεδρος εἰσηγήθη ὅπως ὁ τομεὺς εὐποιίας τῶν ἐπιδιώξεων τοῦ Σωματείου εὐρυνθῇ, κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ ὡς ἄνω Κληροδοτήματος προικοδοτηθῶν πτωχαὶ νεάνιδες καταγόμεναι ἐκ Θράκης, καλῆς διαγωγῆς, διαμένουσαι εἰς χωρία τῆς Θράκης καὶ Β. Ἑλλάδος, μὲ τὰ αὐτὰ πιστοποιητικὰ τῶν μέχρι τοῦδε προικοδοτηθειῶν καὶ διὰ ποσοῦ ὁμοίως δοχ. 5.000 ἐκάστη, μετὰ τὴν πιστοποίησιν τῆς διὰ τοῦ γάμου ἀποκαταστάσεώς των.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγένετο εὐρεία δημοσιεύσεις εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Καβάλας, Βερροίας κλπ. ἐπαρχιῶν ἔνθα ἐκδίδονται ἐφημερίδες καὶ λειτουργοῦν τοπικαὶ Ἐπιτροπαὶ μας, πρὸς τὰς ὁποίας, μαζὶ μὲ τὰς δημοσιεύσεις ἀπεστάλησαν καὶ λεπτομερεῖς ὁδηγίαι περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαδικασίας. Τοῦτο ἐξ ἄλλου θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἐτέρων Ἐπιτροπῶν καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς ἔπου δὲν ὑπάρχουν τοιαῦται, ἦτοι εἰς Κομοτηνὴν, Ξάνθην, Βέρροϊαν καὶ Θεσσαλονίκην, θὰ αὐξηθῶν δὲ τὰ μέλη τῶν ὑπαρχουσῶν Ἐπιτροπῶν καὶ ἡ διάδοσις τῶν «Θρακικῶν». Ἦδη τὸ Διδυμότειχον μὲ εἰσηγητὴν τὸν ρέκτην καὶ πολῦτιμον συνεργάτην μας κ. Δ. Μανάκαν, ἔδωκε τὸ σύνθημα ἐνάρξεως τῆς ἀποφάσεώς μας ταύτης διὰ τῆς ἐξευρέσεως, κατόπιν αὐστηροῦ ἐλέγχου τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος, τοῦ Ἱερέως καὶ τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ Ἐπιτροπῆς μας, ὄρφανῆς ἐκ δυστυχήματος τοῦ πατρὸς τῆς, νεάνιδος μνηστευμένης Εὐτυχίας Μπουραζάνα, τῆς ὁποίας μᾶς ἀπεστάλησαν τὰ σχετικὰ δικαιολογητικὰ καὶ ἀναμενόμεν τὴν ληξιαρχικὴν πράξιν τοῦ γάμου τῆς, ἵνα ἐμβάσωμεν τὴν ἐκ δοχ. 5.000 πρώτην προικοδότησιν. Διὰ τὴν πρώτην αὐτὴν ἐξόρμησιν ἐνεκρίθη ποσὸν δοχ. 50.000, διὰ δέκα, ἐπὶ τοῦ παρόντος, πτωχὰς νέας, ὅπερ καλύπτεται ἀπὸ τοὺς τόκους τῶν παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος προθεσμιακῶν μας καταθέσεων καὶ ἐκ τοῦ ἀντιτίμου διαθέσεως «Θρακικῶν», οὕτως ὥστε νὰ μὴ θιγῇ τὸ κεφάλαιον.

Συνεζητήθη ὡσαύτως κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, ἡ περαιτέρω εὐρυνσις τοῦ τομέως ἀριστούχων καὶ ἐχόντων ἔφε-

σιν δι' ανωτέρας σπουδᾶς, αποφοίτων τῶν Γυμνασίων καὶ ανέλαβεν ὁ κ. Γιαννακάκης μέλος τοῦ Διοικ. Συμβουλίου νὰ καταρτίσῃ ἐν σχεδίῳ ἐγκύκλιον, ἥτις θὰ τεθῆ ὑπ' ὄψιν τοῦ νέου Δ.Σ., ἵνα ληφθῆ ἀπόφασις.

"Όταν τὰ δύο αὐτὰ θέματα εὐδοωθοῦν καὶ συνεχισθοῦν, θὰ χρειασθῆ ὅπως εἰς τὸ μέλλον διατεθῆ ποσὸν τι καὶ ἐκ τῶν καταθέσεών μας, οὕτω δὲ νὰ παύσῃ καὶ ἡ ἀνησυχία μας περὶ διαθέσεως τῆς περιουσίας τοῦ Σωματείου εἴτε δι' ἀγορᾶς στέγης εἴτε δι' ἄλλου τρόπου, θέματα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο κατ' ἐπανάληψιν εὐρεία συζητήσεις, κατηρτίσθη δὲ κατ' ἀπόφασιν τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1961, εἰδικῆ Ἐπιτροπῆ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀντιπροέδρου κ. Β. Μιχαηλίδου καὶ ἕξ μελῶν τοῦ Δ.Σ., ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος. Τὸ θέμα πάντως παραμένει ἀνοικτόν.

Ε) Φιλανθρωπικὸς τομεὺς.— Εἰς τὴν προηγουμένην λογοδοσίαν ἀνεπτύξαμεν εὐρύτατα ποιοὶ λόγοι ἐπιβάλλον ὅπως δοθῆ μεγαλυτέρα προσοχὴ εἰς τὸν φιλανθρωπικὸν τομέα καὶ ἐπανερχόμεθα ζωηρότερον, διότι ἡ ἀνέχεια καὶ ἡ δυστυχία κρούουν πυκνότερον τὴν θύραν μας, συμπολιτῶν, ἄλλοτε εὐημερούντων, οἵτινες καταφεύγουν εἰς ἡμᾶς καὶ οὕς ἐπιθυμοῦμεν καὶ ἔχομεν καθῆκον νὰ ἀνακουφίσωμεν, Ἀπηυθύνουμεν τότε ἐκκλησίαν εἰς τὰ φιλάνθρωπα αἰσθήματα τῶν πολυταλάντων Ἑρακῶν εἰς Ἀθήνας καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλ' ἡ τοιαύτη πρότασις δὲν εὐρήκεν ἀπήχησιν. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ μέλη τοῦ Διοικ. μας Συμβουλίου, δωρεὰς τῶν εἰς μνήμην διαθέτουν ὑπὲρ ἄλλων Σωματείων, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας συστάσεις μας καὶ τοῦτο μᾶς λυπεῖ. Τὸ κονδύλιον ἕξ ἄλλου εἰς μνήμην προέρχεται ἀπὸ δωρεὰς 2—3 προσώπων, ἅτινα ἀνέκαθεν φανατικῶς συνεισφέρουν δι' αὐτό. Φυσικὸν εἶναι συνεπῶς πενιχραὶ νὰ ἦσαν καὶ αἱ εἰσπραξίαι, αἵτινες περιορίσθησαν εἰς δρχ. 11.500 κατὰ τὴν παροῦσαν διετίαν (ἔναντι δρχ. 8.300 προηγ. διετίας), κατὰ τὴν ὁποίαν διεθέσαμεν δρχ. 9.417 (ἔναντι δρχ. 10.610 προηγ. διετίας). Τὸ ὡς ἄνω κονδύλιον δρχ. 9.417 διετέθη: Εἰς τὸ Χαρίσειον Γηροκομεῖον Θεσ)νίκης, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, δρχ. 2.400, εἰς τὸ Ἰωακείμιον Γηροκομεῖον Ἀλεξανδρουπόλεως δρχ. 2.000, εἰς καλλιτεχνικὴν ἐνίσχυσιν ομάδος Λαϊκῶν Μπαλέττων Σουφλίου δρχ. 2.500, τὸ δὲ ἀσήμαντον ὑπόλοιπον ἐκ δρχ. 2.517 εἰς ἀσθενῆ ἢ πάμπτωχα πρόσωπα, εἰς δαπάνας κηδειῶν, νοσήλεια κλπ. Συνεπῶς ὁ τομεὺς οὗτος καὶ πάλιν ἐμφανίζει πενιχρὰ ἀποτελέσματα, ἐνῶ αἱ σημεριναὶ ἀνάγκαι καὶ ἡ δυστυχία ἔχουν κατὰ πολὺ ἐπιταθῆ. "Όλα τὰ ἀνωτέρω κονδύλια καὶ τῶν Ἰδρυμάτων καὶ τῶν ἀτόμων ἐδόθησαν μὲ ἀυστηρὸν ἔλεγχον διὰ συμπολίτας μας ἐκ Ἑλλάδος. Ἡ ζήτησις δέ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντιτάσσομεν, μὲ λύπην μας, ἄρνησιν ἦτο κατὰ πολὺ ἀνωτέρα. Οὐδεὶς ἐκ τῶν πλουσίων Ἑρακῶν συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ ἀυξηθῆ τὸ ποσὸν τοῦτο τῆς εὐποιίας, παραμένει δὲ ἀχρησιμοποίητος καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ ἐκ Παιδεστοῦ Ἐδεργέτου κ. Ἀθανασίου Ἀναστασίου, περὶ ἧς εἰς προηγουμένην λογοδοσίαν λεπτομερῶς ἀνεφέραμεν. Ἀπελπισθέντες συνεπῶς ἀπὸ τὴν τοιαύτην ἀδία-

φορίαν ἐθεωρήσαμεν καλόν, ὡς εἰς προηγούμενον κεφάλαιον καὶ ἐν ἐκτάσει ἀνεπτύξαμεν, νὰ διαθέσωμεν διὰ προικοδοτήσεις πτωχῶν ἐκ Θράκης νεανίδων, νὰ μελετήσωμεν δὲ μετὰ τοῦ νέου Δ)κοῦ Συμβουλίου καὶ τὸ θέμα ἐνισχύσεως οὐχὶ φοιτητῶν, ὅπερ ἀπέτυχεν εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ μαθητῶν τῶν Γυμνασίων ἐκ Θράκης, ἵνα κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν σπουδῶν των, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν οἰκείων Γυμνασιαρχῶν καὶ τῶν τοπικῶν μας Ἐπιτροπῶν, παρέχομεν ἐπίδομά τι ἐνισχυτικὸν εἰς ἐνίους ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ἀριστεύουν, ἔχουν δίψαν δι' ἀνωτέρας σπουδᾶς καὶ διακρίνονται ἐν γένει διὰ τὰ ἠθικὰ προσόντα των.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ κεφάλαιον ἐνισχύσεις καὶ δωρεαὶ διὰ νὰ μὴ ἐπανερχόμεθα ἐπὶ τῶν προαναφερθέντων, συμπληρωματικῶς πληροφοροῦμεν ὅτι οἱ αὐτοὶ Ὁργανισμοὶ Κρατικοὶ κλπ., οἵτινες συνήθως μᾶς ἐνισχύουν, δεικνύουν καὶ πάλιν καλὴν διάθεσιν συνεχίσεως διὰ τὰς ἐκδόσεις τῶν «Θρακικῶν», διὰ τὰ ὅποια διατηροῦν ἀρίστας γνώμας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας ὁμοίας ἐκδοτικὰς ἐργασίας καὶ αἱ δοθεῖσαι μετὰ τὴν 31 Ἰανουαρίου ἐ. ἔ. ὑποσχέσεις, συντηροῦν τὴν αἰσιοδοξίαν μας, διότι ἔστω καὶ ἂν κατὰ τὸ ἥμισυ πραγματοποιηθοῦν, θὰ ἀποδώσουν, ὡς εἰς τὸ κεφάλαιον «Θρακικά» ἀναφέραμεν, ποσὸν ἀρκετὰ σημαντικὸν καὶ ἱκανοποιητικὸν διὰ τὴν περαιτέρω πορείαν μας.

ΣΤ) Τακτικὰ μέλη καὶ δωρηταί.— Εἰς τὴν προηγουμένην λογοδοσίαν, προέβημεν εἰς ἀπαισιοδόξους κρίσεις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν αὔξησιν τῶν τακτικῶν μελῶν. Ἀπεδώσαμεν δὲ τοῦτο πρωτίστως εἰς τὴν ἀμέλειαν τῶν μελῶν τοῦ 24μελοῦς Διοικ. Συμβουλίου, ἐκτὸς ἐνίων ἐξ αὐτῶν, καὶ ἄλλων διακεκριμένων προσώπων ἐκ Θράκης, ἅτινα δὲν κατέβαλον φροντίδας, ἵνα ἐκ τοῦ ἀμέσου συγγενικοῦ ἢ συναλλακτικοῦ περιβάλλοντός των, ἐγγράφουν τακτικὰ μέλη, ἐφόσον οὔτε περὶ δαπάνης πρόκειται, δεδομένου ὅτι οἱ νεοεγγραφόμενοι λαμβάνουν ἀνὰ ἓν βιβλίον τῆς τελευταίας ἐκδόσεως δωρεὰν καὶ συνεπῶς ἀπὸ τὴν τοιαύτην ἐγγραφὴν ἀποκλείεται ὁ οικονομικὸς χαρακτήρ. Ἡ ἀμέλεια συνεπῶς εἶναι περισσότερον ἀξιοκατάκριτος, διότι μὲ ἐλαχίστην φροντίδα καὶ μόνον ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Δ.Σ. θὰ ἠδύνατο ἡ δύναμις τοῦ Σωματείου νὰ αὔξηθῃ κατὰ 30 καὶ πλέον πρόσωπα. Εὐτυχῶς ἡ ἀπαισιοδοξία μας, ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο μετετρέπη ἤδη εἰς αἰσιοδοξίαν διὰ τοὺς ἐξῆς πραγματικοὺς λόγους:

1) Τὰ τακτικὰ μας, εἰς τὸ τέλος Ἰανουαρίου 1963, μέλη, μετὰ τῶν δωρητῶν κυρίων καὶ κυριῶν καὶ τὰ τῶν Ἐπαρχιακῶν Ἐπιτροπῶν, ἀνέρχονται εἰς 165, ἧτοι ἐδιπλασιάσθησαν, διότι κατὰ τὴν προηγουμένην λογοδοσίαν ἦτο ἀμφίβολος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑκατῶν.

2) Μετὰ τὴν καλὴν φήμην, ἣτις ἐκυκλοφόρησε κατὰ τὴν ἐπιτυχοῦσαν συγκέντρωσιν τοῦ Μαρτίου ἐ.ἔ. ὁ Πρόεδρος ἀπελπισθεὶς διὰ τὰς ὡς ἄνω αἰτίας, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς γραμματέως καὶ τοῦ εἰσπράκτορος κατήρτισε πίνακα ἐξ ὑπερπεσσαράκοντα προσώπων Θρακῶν, φίλων τῆς Θράκης

φίλων του προσωπικῶν καὶ συγγενῶν του ἀκόμη, τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῶν ἐγγραφῶν ἀνέλαβεν ὁ εἰσπράκτωρ, ὅστις σὺν τῇ ἐπιδόσει ἑνὸς βιβλίου εἰς ἕκαστον νεοεγγραφόμενον, ἐνέγραψε μέχρι τοῦδε 25 μέλη ἐκ τοῦ καταλόγου καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ μὲ προσωπικὴν παρακολούθησιν τοῦ Προέδρου, ὅλοι θὰ ἀποδεχθῶν. Τῶν τοιούτων νέων μελῶν δὲν κατηρτίσθη εἰσέτι τὸ Μητρῶον, θὰ καταχωρηθῶν δὲ εἰς τὴν προσεχῆ περίοδον, ὁμοῦ μετὰ τῶν συνεχιζομένων ἐγγραφῶν.

3) Ἡ αἰσιοδοξία μας ἐπικτείνεται καὶ εἰς τὸ ὅτι αἱ Ἐπαρχιακαὶ Ἐπιτροπαὶ δεικνύουν εὐνοϊκὴν προώθησιν καὶ μέχρι τῆς στιγμῆς εἶναι ἐγγεγραμμένα ὡς τακτικὰ μέλη πρόσωπα 64, ἐνῶ κατὰ τὴν προηγουμένην λογοδοσίαν δὲν ὑπερέβαινον τὰ 16, καὶ μὲ προβλέψεις περαιτέρω ἀυξήσεως τοῦλάχιστον διὰ τεσσαράκοντα ἢ καὶ περισσότερα ἀκόμη μέλη. Αἱ ὡς ἄνω ἐγγραφαὶ ἀντιπροσωπεύουν τὰς Ἐπιτροπὰς Ἀλεξανδρουπόλεως, Διδυμοτείχου, Σουφλίου, Καβάλας, Δράμας καὶ Ἐδέσης. Κατόπιν, ἐν τούτοις, γενομένης καὶ συνεχιζομένης προσοργασίας, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι συντόμως θὰ καταρτισθῶν καὶ νέαι τοιαῦται Ἐπιτροπαὶ εἰς Θεσ)νίκην, Κομοτηνὴν, Ξάνθην καὶ Βέροϊαν, δεδομένου ὅτι ἐκινήθη ἤδη τὸ ἐνδιαφέρον των, λόγῳ τῆς νέας ἐξορμήσεως τῶν προικοδοτήσεων.

4) Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, δι' ὃν ἡ ἀναφερθεῖσα δυσφορία μετετρέπη εἰς βάσιμον αἰσιοδοξίαν, ἥτις δύναται νὰ ἐνισχυθῆ, ἐὰν καὶ τὰ μέλη τῆς νέας πενταμελοῦς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς, ἀναλάβουν ρητὴν ὑποχρέωσιν ἐγγραφῆς, τοῦλάχιστον εἴκοσι μελῶν.

Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐξάρωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἀυξήσεως, τόσον ἀπὸ ἠθικῆς πλευρᾶς τῆς κατανοήσεως παρὰ πάντων τῆς ὠφελιμότητος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ τῆς εὐρυτέρας κυκλοφορίας καὶ διαδόσεως τῶν «Θρακικῶν», ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς, διότι οὕτως ἐδιπλασιάσθη τὸ κονδύλιον τῶν συνδρομῶν τῶν ἀπλῶν μελῶν, προστίθεται δὲ καὶ ὁ σημαντικὸς ὄγκος τῶν 42 δωρητῶν καὶ δωρητριῶν, ὅστις δύναται νὰ ἀποτελῆ ἐφεξῆς τὸ κυριώτερον στήριγμα ἀναλόγου ἀντιμετωπίσεως τῶν ἀυξηθειῶν δαπανῶν.

Σύμφωνα μὲ ἀπόφασιν τοῦ Διοικ. Συμβουλίου, κατὰ τὴν διαρρεύσαν διετὴν περίοδον ἀνεκηρύχθησαν ὡς Ἐπίτιμα μέλη οἱ: Θεόδωρος Κιακίδης καὶ Δημήτριος Μανάκας, πολύτιμοι συνεργάται, μελέται τῶν ὁποίων κατεχωρήθησαν κατὰ καιροὺς εἰς τὰ «Θρακικά» καὶ ὁ Γεώργιος Κουρνούτος Δ)ντῆς Γραμματίων καὶ Τεχνῶν τοῦ Ἰπουργείου Παιδείας, τακτικὸς συμπαραστάτης τοῦ Συγγράμματός μας. Πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἐστάλησαν σχετικαὶ ἐπιστολαί, ἐλάβαμεν δὲ εὐχαριστηρίους ἀπαντήσεις των.

Μετὰ λύπης ἀναγγέλλομεν ὅτι τὴν 20ὴν Αὐγούστου 1962 ἀπεβίωσεν ὁ παλαιὸς συνεργάτης ἐκ τῶν δωρητῶν καὶ διακεκομένων Θρακῶν τῆς γνωστῆς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας Μιλτιάδης Σταμούλης, ἡ ἀπώλεια τοῦ ὁποίου συνεκίνησε καὶ κατέβλησεν δλόκληρον τὴν Θρακικὴν οἰκογένειαν,

τῆς ὁποίας ἦτο ἔνθερμος καὶ φανατικὸς στυλοβάτης καὶ θιασώτης. Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἀπέδωσε κατὰ καθήκον τὰς ὑφειλομένας τιμὰς ἀντιπροσωπευθὲν παρὰ τοῦ Προέδρου καὶ τεσσάρων μελῶν τοῦ Δ)κοῦ Συμβουλίου κατὰ τὴν κηδεῖαν, κατετέθη στέφανος ἐπὶ τῆς σοροῦ, ἀπεχαιρέτησε, δὲ ἐπ' ἐκκλησίαις τὸν ἀλησμόνητον καὶ ἐκλεκτὸν φίλον ἐκ μέρους τοῦ Συμβουλίου ὁ Πρόεδρος κ. Φ. Μανουηλίδης. Φωτογραφίαν μετὰ βιογραφίας τοῦ ἐκλιπόντος, ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸν 36ον Τόμον τῶν «Θρακικῶν».

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἐπίσης ἠσθάνθη συγκίνησιν καὶ λύπην διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐκ Σαμψακοβίου μέλους του Θεοδώρου Κιακίδου, ὅστις ἐγκατέλειπε τὴν οἰκογένειάν του καὶ τὴν Θράκην, τὴν ὁποίαν πραγματικῶς καὶ μετὰ φανατισμοῦ ἠγάπα, συνέγραψε δὲ ὀγκώδεις σελίδας δι' αὐτήν, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Θρακικά». Ἐνας λόγος μάλιστα τοῦ θανάτου του, φέρεται καὶ ἡ ἀθεράπευτος νοσταλγία του διὰ τὴν γενέτειράν του Σαμμάκοβον, ὅπερ ἐπεσκέφθη ἐσχάτως, ἡ κοπιαστικὴ δὲ διαδρομὴ καὶ ἡ συγκλίσεις ἅμα τῇ θέᾳ τῶν ἐρειπίων τῆς ἄλλοτε ἀνθούσης πατρίδος του, συνετέλεσαν καὶ αὐτὰ εἰς τὸν πρόωρον θάνατόν του. Συνελλυπήθημεν τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἐζητήσαμεν φωτογραφίαν μετὰ βιογραφίας, ἅτινα δημοσιεύομεν εἰς τὸν παρόντα τόμον τῶν «Θρακικῶν».

Κατὰ τὴν διαδρομὴν ὡσαύτως τῆς διετίας ἀπεβίωσαν τὰ τακτικά μας μέλη: Σωτήριος Σωτηριάδης, Ἰωάννης Μιχαηλίδης καὶ Κωνσταντῖνος Λαδάς. Εἰς μνήμην αὐτῶν καλεῖται ἡ Γενικὴ Συνέλευσις νὰ τηρήσῃ ἐνὸς λεπτοῦ σιγῆν.

Ζ) Συνεδριάσεις Δ. Συμβουλίου καὶ Δ. Ἐπιτροπῆς. — Αἱ συνεδριάσεις τοῦ Δ. Συμβουλίου καὶ τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς ἐμφανίζουσιν αὐξήσιν κατὰ τὴν ἐλεγχομένην διέτιαν, ἔναντι τῶν τῆς προηγ. χρήσεως. Οὕτω τὸ Διοικ. Συμβούλιον συνῆλθεν εἰς πέντε συνεδριάσεις, ἡ δὲ Διευθ. Ἐπιτροπὴ εἰς δέκα ἐπτά. Αὕτη ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κ.κ. Φ. Μανουηλίδου Προέδρου, Β. Μιχαηλίδου Ἀναπληρωτοῦ Προέδρου, Π. Τσατάλα Γενικοῦ Γραμματέως, Π. Οἰκονομίδου Ἀναπλ. Γεν. Γραμματέως καὶ Κ. Ἀναγνωσταρᾶ Ταμίου, συνήρχετο διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων μελῶν τῆς καὶ ἐπελαμβάνετο ὅλων τῶν θεμάτων τῶν ἀφορώντων τὴν δρᾶσιν τοῦ Σωματείου. Ἡ ἀλληλογραφία καὶ ἐν γένει διεκπεραίωσις τῶν ὑποθέσεων τοῦ γραφείου ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐλεγχομένην διέτιαν κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα ὅλων τῶν προηγουμένων χρήσεων, δεδομένου ὅτι ἐστάλησαν ἄνω τῶν 300 ἐπιστολαί, ἔναντι τῶν ἡμίσεων τῆς προηγ. χρήσεως καὶ ἐπραγματοποιήθησαν συνεχεῖς καθημεριναὶ προσωπικαὶ μεταβάσεις κλπ. διὰ τὴν ἐπίλυσιν διαφόρων ζητημάτων.

Η) Οἰκονομικὴ κατάστασις. — Εἰς τὸν ὕψιν ἰσολογισμὸν διετίας 1961 καὶ 1962 μέχρι τέλους Ἰανουαρίου 1963, σύμφωνα μὲ τὰς καταχωρήσεις τοῦ Ταμείου καὶ τὸν διενεργηθέντα ἔλεγχον παρὰ τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀναγράφονται ἐν λεπτομερεῖα τὰ σχετικὰ κονδύλια.

Εἰς γενικὰς γραμμὰς, ἡ δαπάνη τῶν ἐκδοθέντων τριῶν Τόμων τῶν

«Θρακικῶν», ἤτοι 34ου δρχ. 24.150, 35ου δρχ. 29.350 καὶ 36ου δρχ. 28.130, ἀνῆλθεν εἰς δρχ. 81.630, αἵτινες ἐκαλύφθησαν ἀπὸ δωρεάς, εἰσπράξεις καὶ πωλήσεις βιβλίων.

Ὡς πρὸς τὸ ταμεῖον εἰς μετρητά, τοῦτο παρουσιάζει πιστωτικὸν ὑπόλοιπον ἐκ δρχ. 22.338.80 μεταφερθὲν εἰς νέον.

Ὡσαύτως αἱ τέσσαρες ἐτήσιαι προθεσμιακαὶ καταθέσεις παρὰ τῆ Ἐθνικῆ Τραπεζῆ τῆς Ἑλλάδος μετὰ το Ἄ)σμοῦ ὄψεως Νο 3563 Ἴονικῆς - Λαϊκῆς Τραπεζῆς ἐμφανίζουσι σύνολον δρχ. 372.339.50, ἐνῶ αἱ τοῦ προηγ. ἰσολογισμοῦ ἀνήρχοντο εἰς δρχ. 224.602, ἤτοι παρουσιάζουσι αὐξήσιν κατὰ δρχ. 127.737.50. Εἰς τὰς ὡς ἄνω καταθέσεις προστιθεμένου καὶ τοῦ εἰς μετρητά ὑπολοίπου δρχ. 22.338.80, ἔχομεν σύνολον μετρητῶν ἐκ δρχ. 394.678.30, σύμφωνα μὲ τὸν ἰσολογισμόν, ἀντὶ δραχμῶν 260.363.20 τοῦ προηγούμενου ἰσολογισμοῦ. Ἐὰν εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο προστεθοῦν καὶ αἱ ἐγκριθεῖσαι, ἀλλὰ μὴ εἰσπραχθεῖσαι εἰσέτι δρχ. 100.000 περίπου, ὡς εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν «Θρακικῶν» ἀνεφέραμεν, θὰ ἔχωμεν σύνολον περιουσίας προσεγγιζούσης τὰς 500.000 ἴδρχ. ἤτοι περίπου χιλίας πεντακοσίας χρυσῆς λίρας.

Ἡ Διοίκησις τοῦ Σωματείου ἐπροτίμησε τὰς προθεσμιακὰς καταθέσεις τῆς ὡς ἄνω περιουσίας, σύμφωνα μὲ τὸ Καταστατικόν, ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, εἴμεθα δὲ πρόθυμοι νὰ ἀκούσωμεν τὰς γνώμας καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν, ὡς πρὸς τὴν ἀσφάλειαν καὶ τοποθέτησιν τῶν χρημάτων τούτων. Οἱ Ἄ)σμοὶ ὄψεως εἰς ὅλας τὰς Τραπεζὰς διὰ τὰ Σωματεῖα περιορίζονται εἰς τὸν ἐπιτελῆ τόκον 2%, ἀντὶ τοῦ 6,30% ὅπερ ἀποδίδουσι αἱ προθεσμιακαὶ καταθέσεις.

Αἱ τρέχουσαι δαπάναι τοῦ γραφείου, παρ' ὅτι ἐγένοντο μὲ πᾶσαν λιτότητα καὶ οἰκονομίαν, εἶναι ἐφρέτος ἠϋξημέναι λόγω αὐξήσεων μισθοδοσίας, ἐνοικίων ἀποθήκης καὶ γραφείου, τηλεφωνικῶν κλπ. ἐξόδων, ὧν αἱ τιμαὶ ἔχουσι σχεδὸν διπλασιασθῆ, μὲ προοπτικὴν ὅτι μὲ τὴν αὐξήσιν τῶν μελῶν καὶ τῆς εὐρύσεως τοῦ κύκλου ἀπασχολήσεών μας, ἀνάλογος θὰ εἶναι ἡ προσθήκη καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ὅσα ἐκ τῶν μελῶν ἐπιθυμοῦν τὴν συνέχισιν τῆς καρποφόρου καὶ ἀποδοτικῆς δράσεως καὶ ἐργασίας τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου πρέπει νὰ ἔχουσι ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐπιβάλλονται θυσίαι καὶ προσπάθειαι αὐξήσεως τῶν ἀπλῶν μελῶν, διατηρήσεως καὶ ἐξευρέσεως καὶ νέων δωρητῶν, ὡς καὶ ἡ πραγματοποίησις συμπληρωματικῶν πόρων ἐξ ἄλλων πηγῶν.

Ἐπίλογος.— Δὲν παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα κατὰ κεφάλαια ἐν ἐκτάσει ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω. Ὅταν μιλοῦν οἱ ἐλεγχθέντες ἀριθμοί, οἱ λόγοι καθίστανται περιττοί. Δὲν βλέπτει, ἐν τούτοις, ἡ ἐπισήμανσις τῶν συμπερασμάτων ὠρισμένων κεφαλαίων. Ὅταν τὰ ἀπλᾶ τακτικὰ μέλη καὶ οἱ δωρηταὶ ἔχουσι πολλαπλασιασθῆ, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν προσελθόντων κατὰ τὴν πρόσφατον συγκέντρωσιν, ἐν ἀντιπαράβολῃ πρὸς τὸ παρελθόν, ἔχει τριπλασιασθῆ, ἐφόσον ἐσυνεχίσθη ἡ ἐκδοτικὴ δόξα τῶν

«Θρακιῶν», με παράλληλον μάλιστα διάθεσιν ἑκατοντάδων τόμων, πρὸς ἀνακούφισιν τῆς ὑπερπλήρους ἀποθήκης μας, ἐφόσον καὶ ὁ φιλανθρωπικὸς τομεὺς τῆς εὐποιίας ἐκινήθη πρὸς περαιτέρω ἄνοδον καὶ ὅταν ὅλα αὐτὰ ὄχι μόνον δὲν ἐμείωσαν τὸ κεφάλαιον, ἀλλ' ἀντιθέτως ἡ περιουσία τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου πλησιάζει ὀλοταχῶς πρὸς τὰς χιλιάς πεντακοσίας λίρας χρυσᾶς, φρονοῦμεν ὅτι οἱ Θραῖκες δύνανται νὰ εἶναι ὑπερήφανοι διὰ τὰ θαυμαστά ἐπιτεύγματα τοῦ Σωματείου των, κατέχοντος πρωτοποριακὴν θέσιν μεταξὺ τῶν ὁμοιογενῶν τοιούτων ὀργανισμῶν. Ὁμολογοῦμεν ὅτι, ἀσχολούμενοι σχεδὸν καθήμερινῶς μετὰ τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν ἄλλην διὰ προσωπικῶν ἐπισκέψεων προσπάθειαν, ὅταν ἐγένετο ἀνάγκη συγκεντρώσεως τῆς τοιαύτης δράσεως, ἠσθάνθημεν μίαν ζωηρὰν ἐκπληξιν, διὰ τὸ συνολικὸν πραγματικὸν ἀποτέλεσμα.

Μὲ ἄλλην λέξιν διανύομεν πραγματικὴν ἐποχὴν εὐημερίας ἀνευ μάλιστα κινδύνων ἀντιρρήσεως ἢ ἀμφισβητήσεως. Ἡ τοιαύτη εὐφορία, ἀπότοκος πολυτετοῦς μόχθου καὶ φανατικῆς προσωπικῆς ἐνασχολήσεως, στηρίζεται ἐπὶ στερεωτάτων θεμελίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ εἶναι εὐκόλον ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ συνεργασία τῶν Θρακῶν νὰ οἰκοδομηθῇ καὶ νὰ μεγαλοουργηθῇ. Ταῦτα ὅμως ὑπὸ μίαν βασικὴν καὶ ἀσθηρὰν προϋπόθεσιν. Νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἀνένδοτον (δευτέρα ἐποχιακὴ λέξις) ἀδιαφορίαν μας. Ἡ ἀσθένεια αὐτῆ, ἀντὶ βελτιώσεως, ἐσημείωσεν ὑποτροπὴν, ἐξικνουμένη μέχρις ἀγωνίας, διὰ τὴν ἐπιτεῦξιν ἀπαρτίας, ὅταν σπανίως καλοῦμεν, εἰς συνεδριάσεις. Ὁμολογοῦμεν ὅτι τὸ θέμα, μᾶς δημιουργεῖ, κατὰ τὴν διαδρομὴν του ἐνίοτε, ἀποκαρδίωσιν. Καλοῦμεν τοὺς συμπολίτας, οἵτινες πάντοτε διεκρίθησαν δι' ἐντιμότητα, σωφροσύνην καὶ ἐργατικότητα, ἀφ' ὧν ἐξέμενοί, νὰ ἐνδιαφεροῦν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀλησμονήτου μας Θράκης, τὰς πατρογονικὰς των αὐτὰς ἀρετάς. Ἄς ἔχουν ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῶν προσώπων δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν καὶ ἔφθασεν ὁ καιρὸς κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ σκεφθῶμεν περὶ ἀντικαταστάσεων, ἵνα ὑπάρχῃ ἐπιτελεῖον, ἔστω καὶ εὐαριθμῶν συμπολιτῶν, οἵτινες θὰ ἀποφασίσουν νὰ διαθέτουν ἐλάχιστον χρόνον μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν ἰδιωτικῶν των ἐνασχολήσεων καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Σωματείου μας. Ἡ ἀδιαφορία δικαιολογεῖται ἐν μέρει, διότι ὅλοι εἴμεθα βιοπαλασταί. Ὑπάρχουν ὅμως εὐτυχῶς καὶ συνταξιοῦχοι, οἵτινες δύνανται νὰ ἀφοσιωθοῦν καὶ νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των, εἰς τὸν ὥραϊον ἀγῶνα τοιούτων εὐγενῶν ἰδεωδῶν.

Σπεύσατε λοιπόν, ἀγαπητοὶ φίλοι, ὅλοι ἠνωμένοι καὶ πιστοὶ εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀλησμονήτου μας Θράκης νὰ ἀκολουθήσετε τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις μας καὶ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἀσθηρὰν κριτικὴν τοῦ μέλλοντος ὅτι δὲν ἐπετελέσαμεν εἰς τὸ ἀκέραιον τὸ πατριωτικὸν μας καθῆκον. Μόνον δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου τοῦ ἐνδιαφέροντος, καὶ τῆς ἐργασίας, θὰ δυνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς νὰ συμβάλωμεν, ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον, εἰς τὴν συντελουμένην ἀναμόρφωσιν διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς πατρίδος τῆς αἰωνίας Ἑλλάδος. (Ἐπευφημίας — Χειροκρήματα).

ΤΑΜΕΙΟΝ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Απολογισμός διαχειρίσεως χρήσεων 1961 και 1962

ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ

ΔΑΠΑΝΑΙ

Υπόλοιπον τήν 31. 12. 1960 εις νέον Λ/σμός ὄψεως Ἴονικῆς—Λαϊκῆς Τραπε- ζης Νο 3563 .. .. . Δρχ. 2.542,50	Δρχ. 15.761,20	Ἐνοίκια γραφείου - ἀποθήκης .. .. . Δρχ. 20.372.—	
Ἐτησία προθ/κῆ κατάθεσις Ἐθνικῆς Τραπε. μετά τόκων λήξ. 21. 6. 63 .. .. . » 55.116.—		Μισθοὶ ὑπαλλήλου .. .. . » 23.000.—	
Ἐτησία προθ/κῆ κατάθεσις Ἐθνικῆς Τραπε. μετά τόκων λήξ. 3. 9. 63 .. .. . » 124.731.—		Διάφοροι φιλανθρωπικαὶ δωρεαὶ καὶ εἰς μῆμην .. .. . » 9.417.—	
Ἐτησία προθ/κῆ κατάθεσις Ἐθνικῆς Τραπε. μετά τόκων λήξ. 5. 10. 63 .. .. . » 94.950.—		Τηλέφωνον .. .. . » 4.868.—	
Ἐτησία προθ/κῆ κατάθεσις Ἐθνικῆς Τραπε. λήξ. 31. 1. 64 .. .. . » 95.000.— » 372.339,50		Ἐκτόπισις 34ου, 35ου, καὶ 36ου Τόμων "Θρακικῶν", (24. 150+29. 350+28. 130 ἴσον δρχ. 81.630 .. .. . » 81.630.—	
Ἀπὸ διαφόρους δωρεὰς εἰς μῆμην .. .. . » 11.500.—		Μετρητὰ εἰς προθ. κατάθεσιν .. .. . » 15.000.—	
» συνδρομάς μελῶν 1960 καὶ 1961 .. .. . » 6.565.—		Τακτικὰ ἐξοδα γραφείου 25 μῆνου ἤτοι Τυπογραφικά, ταχυδρομικά, μεταφορικά, ἀσφάλιστρα, γραφικὴ ὄλη, τηλεγραφικά, κλπ. μικροῦξοδα .. .. . » 20.939,40	
» » ἀπλῶν » 1962 .. .. . » 6.230.—	12.795	» 175.226,40	
» » δωρητῶν » 1958 καὶ 1959 .. .. . » 1.000.—		Εἰς τρεῖς προικοδοτήσεις .. .. . Δρχ. 15.000.—	
» » » » 1960 .. .. . » 1.500.—	64.818	Ἐπὶ Υπόλοιπον Ταμείου :	
» » » » 1961 .. .. . » 33.050.—		Εἰς Μετρητὰ .. .. . » 22.338.80	
» » » » 1962 .. .. . » 27.068.—		» Τόκους κληροδοτήματος .. .. . » 15.443.—	
» » » » 1963 .. .. . » 2.000.—		» Λ/μόν ὄψεως Ἴονικῆς .. .. . » 2.542.50	
» πωλήσεις καὶ ἐνισχ. "Θρακικῶν", ... » 123.134.— » 212.247.—		» Ἐτησίαν Ἐθνικῆς Τραπεζῆς .. .. . » 55.116.—	
	Δρχ. 600.347,70	» » » » .. .. . » 124.731.—	
		» » » » .. .. . » 94.950.—	
		» » » » .. .. . » 95.000.— 425.121,30	
		Δρχ. 600.347,70	

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῃ Ἰανουαρίου 1963

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Ο ΤΑΜΙΑΣ

Η ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

(Υπ. Φ Μανουηλίδης)

(Υπ. Π. Τσατάλας)

(Υπ. Κ. Ἀναγνωσταράς)

(Υπ. Χ. Μεζιλιόπουλος)

(Υπ. Χ. Ἀποστολίδης)

(Υπ. Π. Νικολαΐδης)

ΕΚΘΕΣΙΣ ΕΛΕΓΧΟΥ

Τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου

Ἐν Ἀθήναις σήμερον τὴν 31ην Ἰανουαρίου 1963, οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι: 1) Χριστόδουλος Μεξιλόπουλος, 2) Χρήστος Ἀποστολίδης καὶ 3) Πέτρος Νικολαΐδης ἀποτελοῦντες τὴν τριμελῆ Ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἥτις ἐξελέγη νομίμως κατὰ τὴν διενεργηθεῖσαν τὴν 26ην Μαΐου 1961 Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Σωματείου, προέβημεν, συμφώνως τῷ Καταστατικῷ, εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς διαχειρίσεως τοῦ Ταμείου τοῦ κ. Κώστα Ἀναγνωσταρά, τῶν ἐτῶν 1961 καὶ 1962, ἐξ οὗ προέκυψαν τὰ ἑξῆς:

Ἐχρησιμοποιήθησαν διπλότυπα συνδρομῶν ἀπλῶν μελῶν ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 1541 μέχρι καὶ τοῦ ἀριθ. 1739 συμπεριλαμβανομένου. Ἐκ τῶν ὡς ἄνω διπλοτύπων εἰσεπράχθησαν δρχ. 12.795 ἀφορῶσαι συνδρομὰς τῶν ἐτῶν 1960, 1961 καὶ 1962. Παραμένον ἀνείσπρακτοι αἱ κάτωθι ἐκδοθεῖσαι ἀποδείξεις, αἵτινες δὲν ἠκυρώθησαν καὶ ὧν θέλει ἐπιδιωχθῆ ἢ εἰσπραξῆς: ἀριθ. 1575, 1578, 1582, 1630, 1647, 1668, 1687, 1693 καὶ 1727.

Ἐχρησιμοποιήθησαν διπλότυπα δωρητῶν - τακτικῶν μελῶν ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 234 μέχρι καὶ τοῦ ἀριθ. 361, εἰσεπράχθη δὲ ἐκ συνδρομῶν δωρητῶν - μελῶν τοῦ 1958, 1959, 1960, 1961, 1962 καὶ 1963 τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 64.818.

Παραβαλόντες τὰ ποσὰ τῶν διπλοτύπων μὲ τὰ ἐν τῷ Ταμείῳ καταχωρηθέντα, παρετηρήσαμεν ὅτι ἅπαντα ἔχουσι συμπεριληφθῆ εἰς τὴν οἰκείαν στήλην τῶν εἰσπράξεων, ὡς ἐπίσης καὶ πᾶσαι αἱ γενόμεναι πληρωμαὶ ἔχουσι πλήρη δικαιολογητικά.

Εἰσεπράχθη ὡσαύτως ἀπὸ διαφόρους δωρεὰς εἰς μνήμην τεθνεώτων τὸ ποσὸν τῶν 11.500.

Συνκεντρώθη ἐξ ἄλλου ἀπὸ διαφόρους εἰσφορὰς καὶ πωλήσεις σειρῶν «Θρακικῶν» τὸ ποσὸν τῷ δρχ. 123.134, ἐκ τοῦ ὁποίου δρχ. 81.630 διετέθησαν διὰ τὴν ἐξόφλησιν τῶν 34ου, 35ου καὶ 36ου Τόμων τῶν «Θρακικῶν», δρχ. 30.000 εἰς προθεσμιακὴν κατάθεσιν Ἐθνικῆς Τραπέζης μὲ ὑπόλοιπον εἰς μετρητὰ δρχ. 11.504, σύμφωνα μὲ τὸν συνημμένον ἰσολογισμόν.

Αἱ δαπάναι εἰς γενικὰ ἔξοδα ἀνέρχονται συνολικῶς εἰς δρχ. 175.226,40 ἀναλυόμεναι εἰς: Ἐνοίκια γραφείου καὶ ἀποθήκης δρχ. 20.372, Μισθοὺς ὑπαλλήλου 23.000, διαφόρους φιλανθρωπικὰς δωρεὰς καὶ εἰς μνήμην δρχ. 9.417, Τηλέφωνον δρχ. 4.868, Ἐκτύπωσιν τριῶν Τόμων «Θρακικῶν» δρχ. 81.630, εἰς προθεσμιακὴν κατάθεσιν δρχ. 15.000 καὶ εἰς τακτικὰ ἔξοδα γραφείου τυπογραφικά, ταχυδρομικά, μεταφορικά, ἀσφάλιστρα, γραφικὴ ὕλη, τηλεγραφικά κλπ. δρχ. 20.939,40. Συνεπῶς τὸ ὑπόλοι-

πον ταμείου μετρητῶν ἀνέρχεται εἰς δρχ. 10.834,80, ἥπερ μεταφέρεται εἰς τὴν νέαν χοῖσιν.

Ἡ κίνησις ἐξ ἄλλου τῶν καταθέσεων παρὰ ταῖς Τραπεζαῖαι τοῦ Σωματείου παρουσιάζεται ὡς ἐξῆς:

1) Λ)σμός ὄψεως Ἴονικῆς - Λαϊκῆς Τραπεζῆς Νο 3563	δρχ.	2.542,50
2) Ἐτησία προθεσμιακὴ Ἐθνικῆς μετὰ τόκων 21.6.63	»	55.116
3) Ἐτησία προθεσμιακὴ Ἐθνικῆς μετὰ τόκων 3.9.63	»	124.731
4) Ἐτησία προθεσμιακὴ Ἐθνικῆς μετὰ τόκων 5.10.63	»	94.950
5) Ἐτησία προθεσμιακὴ Ἐθνικῆς μετὰ τόκων 31.1.64	»	95.000
Σύνολον		<u>372.339,50</u>

Αἱ καταθέσεις αὗται ὁμοῦ μετὰ τῶν δύο ἄνω ὑπολοίπων μετρητῶν ἐκ δρχ. 22.338,80 συμποσοῦνται εἰς δρχ. 394.678,30, αἵτινες εἶναι ἡ σημερινὴ περιουσία τοῦ Σωματείου.

Ἐν τέλει θεωροῦμεν ὑποχρέωσίν μας νὰ συγχαρῶμεν τὴν Διευθύνουσαν Ἐπιτροπὴν τοῦ Σωματείου καὶ ἰδιαιτέρως τὸν Πρόεδρον κ. Φίλ. Μανουηλίδην, χάρις εἰς τὰς ἀόκνους προσπαθείαι καὶ προσωπικὰς φροντίδας τοῦ ὁποίου κατορθώθη κατὰ τὰ ἐλεγχόμενα ἔτη νὰ ἐμφανίζονται τὰ ὡς ἄνω εἰρηνοῖκά ἀποτελέσματα

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῃ Ἰανουαρίου 1963

Ἡ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Χ. ΜΕΖΙΛΟΠΟΤΛΟΣ, Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ, Π. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀνωτέρω ὁ κ. Πρόεδρος, σύμφωνα μὲ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ἐρωτᾷ ἐὰν ὑπάρχουν παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω πεπραγμένων καὶ καλεῖ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ λάβουν τὸν λόγον. Οἱ παριστάμενοι ὑποδέχονται μὲ χειροκροτήματα τὰ πεπραγμένα λαμβάνει δὲν λόγον ὁ κ. Β. Νικολαΐδης, ὅστις λέγει ὅτι εὐχαριστίαι πρέπει νὰ ἀπευθυνθοῦν προσωπικῶς πρὸς τὸν κ. Μανουηλίδην, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ ἡ κινητήριος δύναμις τοῦ ἐπιτελουμένου ὑπὸ τοῦ Σωματείου ἔργου. Κατόπιν ὁμιλεῖ ὁ κ. Γεωργιάδης, ὅστις λέγει τὰ ἐξῆς: «Οἱ λόγοι εἶναι περιττοὶ ὅταν ὁμιλοῦν οἱ ἀριθμοί. Τὰ γενόμενα τυπικῶς μόνον πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς τὸ Διοικ. Συμβούλιον, διότι ὅλαι αἱ θαυμασταὶ ἐπιτεύξεις οὐσιαστικῶς ἀνήκουν εἰς τὸν κ. Μανουηλίδην, εἰς τὴν προσωπικότητα καὶ δραστηριότητά του. Νομίζω ὅτι ἐκφράζω τὴν ὁμόφωνον γνώμην τῆς Συνελεύσεως» (χειροκροτήματα). Ὁ κ. Γεωργιάδης ζητεῖ ἐν τέλει, ὅπως ὁ κ. Μανουηλίδης ἀνακηρυχθῆ ὡς ἐπίτιμος ἰσόβιος Πρόεδρος τονίζων ὅτι ἡ ἀδράνεια τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. εἶναι καιρὸς πλέον νὰ τερματισθῆ Ἰπὸ τὸ ὡς ἄνω πνεῦμα ὁμιλοῦν οἱ κ.κ. Α. Γιαννακάκης, Χ. Καραχαλίδης καὶ ἐπιδοκιμάζουν ἐν ὁμοφωνίᾳ οἱ παριστάμενοι. Ἐν συνεχείᾳ σύμφωνα μὲ τὸ ὄν, ὅσον μέρος τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἐκλέγονται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας παμψηφεί αἱ

δύο Τριμελείς 'Επιτροπαί ἦτοι 'Εφορευτική ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν ἐκ τῶν κ.κ. Β. Νικολαΐδη, Α. Γιαννακάκη καὶ Ε. Καραγαλίδη καὶ 'Εξελεγκτική ἐκ τῶν κ.κ. Χ. Μεξιλοπούλου Χ. 'Αποστολίδου καὶ Π. Νικολαΐδη.

Πρὸ τῆς λήξεως τῆς Γ. Συνλεύσεως ὁ κ. Μανουηλίδης ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «'Απευθύνομεν θερμὸν χαιρετισμὸν καὶ εὐχαριστίας πρὸς πάντας τοὺς καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἐνισχύοντας τὸ ἔργον μας. 'Ιδιαιτέρως εὐχαριστοῦμεν τοὺς προσελθόντας κατὰ τὴν σημερινὴν Συνέλευσιν, τὰ μέλη τοῦ Δ.Σ., τοὺς ἀγαπητοὺς συνεργάτας τῆς Δ.Ε., τοὺς δωρητὰς καὶ τὰς κυρίας δωρητριάς, τὰ ἀπλᾶ μέλη 'Αθηνῶν καὶ 'Επαρχ. 'Επιτροπῶν, τοὺς συγγραφεῖς καὶ συνεργάτας τῶν «Θρακικῶν», καθὼς καὶ τοὺς διὰ διαφόρους λόγους ἀπόντας ἀπὸ τὴν παροῦσαν Συνέλευσιν. 'Ο 'Αντιπρόεδρος τοῦ Σωματείου ἀπουσιάζων δὲν παρίσταται. Φιλοξενούμεθα εἰς αἴθουσάν του καὶ τὸν εὐχαριστοῦμεν». 'Εν τέλει ὁ κ. Πρόεδρος τονίζει ὅτι θὰ ἦτο ἀσυγχώρητος παράλειψις ἐὰν δὲν ἀπηύθυνεν ἰδιαιτέρας εὐχαριστίας πρὸς τὰς ἀξιότιμους κυρίας δωρητριάς. Τὸ εὐόιονον γεγονός τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν ἑνδεκα κυριῶν μᾶς δίδει ἐλπίδας καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι αὐταί, ἐπειδὴ ἐπιτυχῶς δροῦν καὶ εἰς ἄλλα Σωματεῖα, θὰ εὐαρεστηθοῦν νὰ κάμουν ἔργον των τὴν ἐθνικὴν καὶ κοινωφελῆ δρᾶσιν καὶ τοῦ ἰδικοῦ μας Σωματείου, θὰ ἐγγράψουν δὲ κατὰ τὸ παράδειγμά των καὶ ἄλλας δωρητριάς. «'Ιδιαιτέρως εὐχαριστῶ, λέγει, τοὺς ἀγαπητοὺς προλαλήσαντας διὰ τοὺς κολακευτικούς πρὸς τὸ πρόσωπόν μου λόγους των, ὡς πρὸς τὴν πρότασιν δὲ τοῦ κ. Γεωργιάδου, εὐχαριστῶ μὲν διὰ τὴν τιμὴν ἀνακηρύξεώς μου ὡς ἰσοβίου 'Επιτίμου Προέδρου, ἥτις μὲ συγκινεῖ, ἀλλ' ἐπιθυμῶ νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ ἤδη γνωστὸν ὅτι πάντοτε θὰ παρέχω τὰς ὑπηρεσίας μου διὰ τὴν πατρίδα μας Θράκην, ὡς τοῦτο ἔπραξα κατὰ τὴν πολυετῆ πολιτικὴν μου σταδιοδρομίαν ὡς Βουλευτοῦ καὶ ὡς 'Υπουργοῦ, χωρὶς νὰ ἐπιδιώκω ἢ νὰ ἐπηρεάζωμαι ἀπὸ τὴν κατάληψιν ἢ ἄνοδον εἰς τοιαύτας σημαντικὰς θέσεις, εἰς ἃς μὲ ἀνέδειξεν ἡ ἐμπιστοσύνη τῆς Χώρας μας.

Πρέπει ἐξ ἄλλου νὰ προσθέσω ὅτι μετὰ τὸ κλείσιμον τῆς ὑπὸ ἔλεγχον περιόδου κατὰ τοὺς ἔκτοτε μῆνας Φ)ριον, Μάρτιον, 'Απρίλιον καὶ Μάϊον ἐπετεύχθησαν τὰ ἀκόλουθα:

1) 'Ο διδόμενος εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς λογοδοσίας ΤΑΚΤΙΚΑ ΜΕΛΗ ΚΑΙ ΔΩΡΗΤΑΙ πίναξ καθ' ὃν ἐπεδιώκετο ἡ ἐγγραφὴ τεσσαράκοντα περιπίου νέων μελῶν, δὲν θὰ περιορισθῇ εἰς τὸν ἄνω ἀριθμὸν, ἀλλὰ θὰ ἐπαυξηθῇ. 2) Εἰς τὰ κεφάλαια «Θ ρ α κ ι κ ἂ» καὶ «Ο ἰ κ ο ν ο μ ι κ ἡ κ α τ ἄ σ τ α σ ι ς» ἀναφέρομεν πρόβλεψιν εἰσπράξεως περίπου 100.000 δρχ. ἄνευ ἐγγυημένης πραγματοποιήσεως. "Ἢδη πληροφοροῦμεν ὅτι ἐντὸς τετραμήνου εἰσπράχθη ποσὸν δρχ. 80.000 καὶ οὕτως αἱ ὑποχρεώσεις μας προικοδοτήσεων καὶ ἐκδόσεως 37ου Τόμου θὰ καλυφθοῦν χωρὶς νὰ θιγοῦν αἱ παρὰ ταῖς Τραπεζαῖς καταθέσεις μας. 3) 'Ελάδαμεν προσφάτως ἀξίαν

μνημονεύσεως επιστολήν τῆς Προέδρου τοῦ ἐν Ἀλεξ.)πόλει Συλλόγου Κυριῶν καὶ Λίδων ἀπὸ ἐτῶν εὐδοκίμως λειτουργοῦντος, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖ ὅπως τὸ Θ. Κέντρον ἐνισχύσῃ ἠθικῶς προσπάθειάν του εἰς ἔκθεσιν ταπήτων θρακικῆς τέχνης βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἥτις θὰ λάβῃ χώραν εἰς τὸ Ζάππειον κατὰ Ἰούνιον. Παρακαλοῦνται συνεπῶς αἱ κυρίαὶ καὶ τὸ σύνολον τῶν μελῶν νὰ δείξουν ἐνδιαφέρον ἐπισκεπτόμενοι τὴν ὡς ἄνω ἔκθεσιν παροτρύνοντες πρὸς τοῦτο καὶ ἄλλα φιλικὰ καὶ συγγενικά των πρόσωπα. Ἔχουν δοθῆ ἐπίσης ὁδηγίαι εἰς τὸ γραφεῖον ἵνα βοηθήσῃ καὶ συντελέσωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκθέσεως ταύτης. (Αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπιτυχῆ καὶ ἱκανοποιητικὴν προσέλευσιν Ἑρακῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων κ.ἄ.). 4) Ἐπίσης εὐρισκόμεθα εἰς ἐπαφὴν μὲ διάφορα Σωματεῖα Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ Κομοτηνῆς μὲ σκοπὸν τὴν ἐκθέσεως καὶ ἐπεκτάσεως τῶν ἐπαρχιακῶν μας ἐπιτροπῶν.

Ὁ Πρόεδρος μετὰ ταῦτα κηρύσσει τὴν λήξιν τῆς Συνελεύσεως καὶ παρακαλεῖ τὰ μέλη σύμφωνα μὲ τὸ Καταστατικὸν νὰ προσέλθουν κατὰ τὰς ὁρισθησομένας χρονολογίας πρὸς διενέργειαν τῶν ἐκλογῶν.

Αἱ ἐκλογαὶ διὰ τὴν ἀνάδειξιν 12 νέων Συμβούλων, ὡς καὶ 10 ἀναπληρωματικῶν, διεξήχθησαν, σύμφωνα μὲ τὸ Καταστατικὸν, καὶ τὰ κατωτέρω πρακτικά, τὴν 3ην, 7ην καὶ 8ην Ἰουνίου 1963 ἐνώπιον τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐξελέγησαν δὲ οἱ κ.κ.

1) Ἀλεξιάδης Φ.	7) Δεσποτόπουλος Π.
2) Ἀθανασιάδης Ι.	8) Μαζαράκης Θ.
3) Βλαχόπουλος Α.	9) Μιχαηλᾶτσος Γ.
4) Γιαννακάκης Α.	10) Οἰκονόμου Χ.
5) Γιαννακόπουλος Α.	11) Παπαδόπουλος Θ.
6) Διαμαντόπουλος Δ.	12) Τσατάλας Π.

οἵτινες ἁμοῦ μετὰ τῶν 12 παραμενοντῶν συμβούλων τῶν κ.κ.:

1) Ἀναγνωσταρᾶ Κ.	7) Μανουηλίδου Φ.
2) Ἀναστασίου Κ.	8) Μιχαηλίδου Β.
3) Βερβελίδου Γ.	9) Νικολαΐδου Β.
4) Γεωργιάδου Γ.	10) Οἰκονομίδη Π.
5) Καραχαλίδου Χ.	11) Παγιωτέλη Ν.
6) Κοσμίδου Φ.	12) Σαραντῆ Μ.

ἀποτελοῦν τὸ 24μελὲς Δ)κὸν Συμβούλιον τοῦ Ἑρακικοῦ Κέντρου.

ΑΝΑΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΜΕΛΗ Δ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

1) Ἀποστόλου Α.	6) Καραχαλίδης Ε.
2) Βασιλειάδης Β.	7) Κοβαλακίδης Α.
3) Βερβελίδης Γ.	8) Μιμῆκος Δ.
4) Δουλᾶς Α.	9) Οἰκονομίδης Α.
5) Ζαρίφης Α.	10) Οἰκονόμου Ι.

Α' ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

Τῆς Ἐφορευτικῆς ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν Ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου
Οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι Ἀντώνιος Γιαννακάκης, Βασίλειος Νικολαΐδης καὶ Ἐλευθέριος Καραχαλίδης, ἀποτελοῦντες τὴν Τριμελῆ ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν Ἐφορευτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου νομίμως ἐκλεγέντες κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς 22ας Μαΐου 1963, συνελθόντες εἰς τὰ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γ' Σεπτεμβρίου 18 γραφεῖα τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, σήμερον τὴν 6ην Ἰουνίου 1963 ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 8ην π.μ., προέβημεν εἰς τὴν σφράγισιν τῆς ψηφοδόχου προκειμένου τὴν 6ην, 7ην καὶ 8ην Ἰουνίου 1963 καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας Πέμπτην, Παρασκευὴν καὶ Σάββατον, νὰ διενεργηθῶσιν ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν, συμφώνως τῷ Καταστατικῷ 12 νέων μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὡς καὶ 10 ἀναπληρωματικῶν.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 6ῃ Ἰουνίου 1963

Η ΕΦΟΡΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Α. ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗΣ, Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Ε. ΚΑΡΑΧΑΛΙΔΗΣ

Β' ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

Τῆς Ἐφορευτικῆς ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν Ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου
Οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι Ἀντώνιος Γιαννακάκης, Βασίλειος Νικολαΐδης καὶ Ἐλευθέριος Καραχαλίδης ἀποτελοῦντες τὴν τριμελῆ ἐπὶ τῶν ἐκλογῶν Ἐφορευτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, νομίμως ἐκλεγέντες κατὰ τὰς ἀρχαιρεσίας τῆς 22ας Μαΐου 1963, προέβημεν σήμερον τὴν 8ην Ἰουνίου 1963 ἡμέραν Σάββατον καὶ ὥραν 8.30 μ.μ. εἰς τὴν ἀποσφράγισιν τῆς ψηφοδόχου, προσέκυψαν δὲ τὰ κάτωθι ἀποτελέσματα:

Κατὰ τὸ τριήμερον τῆς 6ης, 7ης καὶ 8ης Ἰουνίου ἐ.ἔ. προσῆλθον καὶ ἐψήφισαν 31 μέλη, δεδομένου δὲ ὅτι σύμφωνα μὲ τὸ Καταστατικὸν διὰ τὴν ἔγκυρον ψηφοφορίαν ἀπαιτεῖται ἢ προσέλευσις τοῦ τετάρτου πλέον ἐνὸς τῶν μελῶν ἢτοι μέλη 21 ἢ ἐκλογὴ εἶναι ἔγκυρος. Οὕτως ἐξελέγησαν παμψηφεί ὡς τακτικὰ μέλη τοῦ Δ. Συμβουλίου οἱ κ.κ. Φ. Ἀλεξιάδης, Ι. Ἀθανασιάδης, Α. Βλαχόπουλος, Α. Γιαννακόπουλος, Α. Γιαννακάκης, Δ. Διαμαντόπουλος, Π. Δεσποτόπουλος, Θ. Μαζαράκης, Γ. Μιχαηλάτσος, Χ. Οἰκονόμου, Θ. Παπαδόπουλος καὶ Π. Τσατάλας, ἀναπληρωματικὰ δὲ οἱ κ.κ. Α. Ἀποστόλου, Γ. Βασιλειάδης, Γ. Βερβελίδης, Α. Δουλᾶς, Α. Ζαρίφης Ε. Καραχαλίδης, Α. Κοβαλακίδης, Δ. Μιμῆκος, Δ. Οἰκονομίδης καὶ Ι. Οἰκονόμου.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8ῃ Ἰουνίου 1963

Η ΕΦΟΡΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Α. ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗΣ, Β. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ, Ε. ΚΑΡΑΧΑΛΙΔΗΣ

Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον, συνήλθεν εἰς πρώτην συνεδρίαν τὴν 2αν Ἰουλίου 1963, ὡς εἴθισται, μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῶν νέων ἐκλογῶν, καὶ καθώρισε διαφόρους Ἐπιτροπὰς ἐπὶ τῶν ὑπὸ μελέτην καὶ ἔγκρισιν γενικῶν ζητημάτων ἐξέλεξε δὲ μὲ τὴν ἐκ τῶν προτέρων συγκατάθεσιν, διὰ μυστικῆς ψηφορίας τὴν ἐποπεύουσαν καὶ ἐκπροσωποῦσαν τὸ Δ)κὸν Συμβούλιον Διευθύνουσαν Ἐπιτροπὴν ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τῶν κ.κ.:

Μανουηλίδου Φ., Προέδρου

Καραχαλίδου Χ., Ἀναπλ. Προέδρου

Τσατάλα Π., Γενικοῦ Γραμματέως

Παγιωτέλη Ν., Ἀναπλ. Γεν. Γραμματέως

Βερβελίδου Γ., Ταμίου

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ συνήλθεν ἔκτοτε εἰς 4 συνεδριάσεις κατ' εἰσήγησιν δὲ τοῦ Προέδρου καὶ μὲ συμφωνίαν ἀπεφασίσθη ὅπως συνεδριάξῃ ἀνὰ 15μερον ἐκάστου μηνός, ἐκτὸς ἐὰν μεσολαβοῦν λόγοι ἀναβάλλοντες τὴν τοιαύτην τακτικὴν σύγκλησιν. Ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ.Ε. αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν ὅλα τὰ ζητήματα τοῦ Θ.Κ. τηροῦνται αὐστηρῶς καὶ ὑπογράφονται πρακτικά. Τῶν συνεδριάσεων ἀπεφασίσθη ὅπως μετέχῃ καὶ τὸ μέλος τοῦ Δ.Σ. κ. Γ. Γεωργιάδης, ὅστις διὰ τῶν νομικῶν γνώσεων του παρέχει πολυτίμους ὑπηρεσίας. Τοῦτο δὲ μέχρι τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀποδημίας του.

Ἐν συνεχείᾳ τῶν διὰ τῆς λογοδοσίας μας ἀνακοινωθέντων, παραθέτομεν κατωτέρω ἔγγραφον πρὸς τὸ ἴπ. Ἐξωτερικῶν, ὅπερ ὡς μᾶς ἐληροφόρησεν ὁ ἀρμόδιος Δ)ντὴς διεδύβασεν εἰς τὴν Πρεσβείαν τοῦ Λονδίνου καὶ εὐρισκόμεθα ἐν ἀναμονῇ τακτοποιήσεως τοῦ θέματος τοῦ Κληροδοτήματος τοῦ ἀεμνήστου Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ Στρηνοπούλου.

Πρὸς τὸ ἴπουργεῖον Ἐξωτερικῶν

Δ)νσιν Διοικητικῶν καὶ Δικαστικῶν Ἐποθέσεων

Ἐ ν τ α ὕ θ α

Ἀξιότιμοι Κύριοι,

Λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς ἀναφέρωμεν τὰ κάτωθι καὶ νὰ σᾶς παρακαλέσωμεν, ἵνα εὐαρεστηθῆτε καὶ προβῆτε εἰς τὰς δεούσας ἐνεργείας:

Ὁ προτελευταῖος Μητροπολίτης Θυατείρων ἀεμνήστως Γερμανὸς Στρηνοπούλος, ἐκληροδότησεν εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς Θρακικὸν Κέντρον, τὸ πῶν τῶν 1.500 ἀγγλικῶν λιρῶν δυνάμει διαθήκης, ἧς σᾶς ἐπισυνάπομεν ἀντίγραφον. Ἀπετάνθημεν κατ' ἐπανάληψιν προφορικῶς καὶ γραπτῶς πρὸς τὴν ἐν Λονδίῳ Μητρόπολιν Θυατείρων καὶ παρακαλέσαμεν ὅπως μᾶς δοθῶν αἱ κατωτέρω διασαφήσεις, ἵνα καὶ ἡμεῖς τὰς ἀναφέρωμεν εἰς τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τοῦ Σωματείου μας πρὸς τακτοποίησιν τοῦ ζητήματος:

1) Διατὶ ἀντὶ τῶν λιρῶν Ἀγγλίας, ὡς ἀναφέρει ἡ διαθήκη, ἐγένετο

μετατροπή αὐτῶν εἰς χρεώγραφα καὶ ποία ἢ σημερινή διαφορά μεταξὺ τῶν λιρῶν Ἀγγλίας καὶ τῶν εἰρημένων χρεωγράφων, εἰς ἃ μετετράπησαν αὐταί.

2) Δυνάμει ποίας ἐπισήμου πράξεως τὸ ὡς ἄνω ποσὸν ἀντὶ τῶν Churches Commissioners, ὡς ἀναφέρει ἡ διαθήκη, κατετέθη εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ Τράστ τῆς I. Μητροπόλεως Θυατείρων.

3) Ἐὰν ὑπάρχη ἔγγραφον ἀρνήσεως τῶν Churches Commissioners ὅπως δεχθοῦν οὗτοι τὴν κατάθεσιν καὶ ἐπίσης ἐὰν ὑπάρχη καὶ ἐπίσημος πράξις τοῦ Τράστ τῆς I. Μητροπόλεως Θυατείρων, δικαιολογοῦν τὴν παρ' αὐτῷ κατάθεσιν.

Παρακαλοῦμεν ὅπως δεχθῆτε τὰς ἐκ τῶν προτέρων εὐχαριστίας μας. καί,

Διατελοῦμεν μετὰ τιμῆς

Φ. ΜΑΝΟΤΗΑΙΔΗΣ

Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἀπὸ τῆς
ἰδρύσεώς του ἐν ἔτει 1926 καὶ πρώην Ὑπουργὸς

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΕΠΙΤΕΤΕΕΙΣ ΚΑΙ ΝΕΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ
ΕΠΕΚΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΔΡΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΚΡΙΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΙΝ ΤΩΝ «ΘΡΑΚΙΚΩΝ» ΚΑΙ
ΠΑΝ ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΕΠΙΤΕΛΟΤΜΕΝΟΝ ΕΡΓΟΝ

ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΚΛΑΔΟΥ ΕΤΠΟΙΪΑΣ

Σύμφωνα με τὴν ἀπόφασιν τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς, ἐδόθη πρὸς δημοσίευσιν εἰς ἐφημερίδας Ἀθηνῶν καὶ Ἐπαρχιῶν τὸ ἑξῆς κείμενον:

Νέα πίστωσις ἐνισχύσεως πρὸς βράβεισιν ἀριστούχων μαθητῶν Γυμνασίου.

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς δημοσιευθεῖσαν καὶ ἐφαρμοζομένην ἀπόφασιν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὅπως διὰ διαθέσεως ποσοῦ δραχμῶν 100.000 προικοδοτῆ πτωχὰς νεάνιδας ἑξ' ἐντίμων οἰκογενειῶν τῆς Θράκης με' σκοπὸν τὸν γάμιον, ἀνακοινοῦνται τὰ ἀκόλουθα:

Ἡ Διοίκησις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἔλαβε νέαν ἀπόφασιν διαθέσεως ποσοῦ δραχ. 40.0000, ἵνα διὰ δραχ. 2.000 ἐτησίως ἕκαστος, ἐνισχύσεται καὶ βραβεύεται πτωχὸς μαθητῆς, ἀπόφοιτος Γυμνασίου, διακριθεὶς δι' ἐπίδοσιν ἐπιμελείας καὶ ἐφέσεως διὰ σπουδὰς, ἑξ' ἐντίμου οἰκογενείας τῆς Θράκης.

Ἡ τοιαύτη χορηγία θὰ παρέχεται καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Γυμνασιάρχου, τοῦ οἰκείου Καθηγητικοῦ Συλλόγου καὶ κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς τοπικῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὅπου λειτουργοῦν τοιαῦται, τελειωτικῆς δὲ ἐπικυρώσεως, παρὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Διοικήσεως.

Θὰ προτιμῶνται οἱ μαθηταί, οἵτινες ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς φοιτήσεώς των εἰς τὰ Γυμνάσια, ἐπέδειξαν ἐπιμέλειαν πρὸς μάθησιν, με' ἀρίστην διαγωγὴν, κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ Γυμνασιάρχου καὶ τῶν Καθηγητῶν.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου»

ἤδη ὡς ἀνεφέραμεν, ἤρξατο ἡ ἐφαρμογὴ τῶν προικοδοτήσεων καὶ θὰ ἀκολουθήσῃ καὶ τῶν μαθητῶν καὶ ἡ συνέχισις ἀμφοτέρων θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὴν φροντίδα τῶν κατὰ τόπους ἐπαρχιακῶν ἐπιτροπῶν, αἵτινες πρέπει νὰ ἀδξήθωυν, ἵνα οἱ Θραῖκες τῶν περιοχῶν τῶν εὐεργετηθῶυν ἀπὸ τὰς ἐγκριθείσας πιστώσεις τῶν 140.000 δρχ., ὡς ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν των τὸ Θρακικὸν Κέντρον, τὸ ὁποῖον προέβη εἰς τὴν θυσίαν αὐτὴν καὶ αἱ τοπικαὶ ἐπιτροπαὶ θὰ ἔχουν τὴν εὐθύνην τῆς ἐπιτυχοῦς καὶ ἐγκαίρου πραγματοποιήσεως, ἵνα ἐξαντλουμένης τὸ ταχύτερον τῆς ὡς ἄνω πιστώσεως διατεθῇ νέα τοιαύτη. Τονίζεται ὅτι τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἔχει ὡς σκοπὸν νὰ συνεχίσῃ τὰς τοιαύτας περὶ εὐποιίας ἐξορμήσεις του.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΘΡΑΚΙΚΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ
ΔΩΡΗΤΩΝ, ΜΕΛΩΝ ΚΑΙ ΓΝΩΣΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΩΝ

Ἀθήναι 2 Δεκεμβρίου 1962

Ἀγαπητὲ κ. Μανουηλίδη,

Σᾶς συγχαίρω εὐλικρινῶς διὰ τὸ τεράστιον καὶ τόσον χρήσιμον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιτελεῖ τὸ «Θρακικὸν Κέντρον» τοῦ ὁποῖου προΐστασθε, καὶ τὸ ὁποῖον δικαίως ἐκτιμᾶται παρὰ τε τῶν ἐπισήμων καὶ τοῦ κοινοῦ.

Σᾶς εὐχαριστῶ, ἰδιαίτερος, δι' ὅσα καλὰ περὶ ἐμοῦ περιέλαβον αἱ ἐκάστοτε ἐκδόσεις τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρον» καὶ ὁμολογῶ ὅτι προσπαθῶ, ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον νὰ συμβάλω καὶ ἐγὼ εἰς τὸ ἔργον σας.

Φιλικώτατα

ΣΤ. ΓΟΝΑΤΑΣ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 9ῃ Σεπτεμβρίου 1963

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον

Ὁδὸς Γ' Σεπτεμβρίου 18

Ἐνταῦθα

Σεβαστέ μου κύριε Πρόεδρε,

Εὐχαριστῶ ὑμᾶς θερμῶς καὶ δι' ὑμῶν τὴν Διευθύνουσαν ἐπιτροπὴν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον, διὰ τὴν τόσον τιμητικὴν ἀνακλήρουξίν μου ὡς ἐπιτίμου μέλους τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον, ὡς καὶ διὰ τοὺς φιλόφρονας λόγους μὲ τοὺς ὁποίους εὐηρεστήθητε νὰ συνοδεύσητε τὴν σχετικὴν πρὸς μὲ ἀνακοίνωσιν.

Παρακαλῶ θερμῶς νὰ πιστεύσητε ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον μου ὑπὲρ τοῦ πρεσβυγενοῦς καὶ τόσας ἐθνικὰς ὑπηρεσίας προσενεγκόντος σωματεῖου ὑμῶν, ὡς καὶ ὑπὲρ τοῦ πολυτίμου περιοδικοῦ του τὰ «Θρακικά» θὰ παραμένῃ πάντοτε ἀμείωτον.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

ΑΝ. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

Ἰθάκη 22-10-62

Φίλε κ. Μανουηλίδη,

Εὐχαριστῶ θερμότερα διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ 35ου τόμου τῶν «Θρακιῶν» καὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ σᾶς συγχαρῶ διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἐργασίαν εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τόσου ζήλου ἀπὸ ἐτῶν ἔχετε ἀποδυθῆ.

Ἰδιαιτέρως ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν μου τὰ ἐν τέλει τοῦ τόμου ἀναγραφόμενα περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν τέκνων τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς συσσωματώσεως τῶν πολυαρίθμων ἐκεῖ ἐλληνικῶν ὀργανώσεων πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς προπαγάνδας τῶν Σλαύων.

Εἶναι πράγματι σοφὰ αὐτὰ ποὺ γράφετε, τεκμηριωμένα δὲ ἐπὶ στατιστικῶν στοιχείων, καὶ οὐδεμίᾳ ἀμφιβολίᾳ ἤμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ἀνανήψεως πρὸς πρόληψιν τοῦ πλήρους ἀφελληνισμοῦ τῶν νεωτέρων ἐλληνικῶν γενεῶν τῶν ΗΠΑ. Ἄς ἐλπίσωμεν τοῦλάχιστον, ὅτι τὸ ἐγερτήριον αὐτὸ σάλπισμα θὰ φθάσῃ εἰς τὰ ὄτα ἐκείνων ποὺ πρέπει νὰ τὸ ἀκούσουν. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ παράδοσις τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν ἔχει δυστυχῶς πρὸ πολλοῦ διακοπῆ, ἀλλ' ἴσως θὰ εὐρεθοῦν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ μονίμως ἐγκατεστημένους, οἱ ὅποιοι νὰ συγκινηθοῦν καὶ νὰ ἐνεργήσουν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἐπαπειλοῦντος κινδύνου.

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ

Ναύαρχος

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 23ῃ Ὀκτωβρίου 1962

Ἀγαπητὴ Κύριε Πρόεδρε,

Ἔλαβον τὸν νέον λαμπρὸν τόμον, 35ον τῶν «Θρακιῶν» καὶ εὐχαριστῶ θερμῶς. Αἶαν χαρακτηριστικὸν καὶ πάλιν δεῖγμα τῆς ὑπερόχου πατριωτικῆς ἐργασίας σας.

Τὰ ἀπὸ καρδίας συγχαρητήριά μου ὡς καὶ εἰς ὅλους τοὺς εὐγενεikoὺς συνεργάτας σας διὰ τὴν διατήρησιν τῆς Θρακιῆς Ἱερᾶς Ἰδέας. Ἐκτὸς τῆς χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας, ποὺ αἰσθάνομαι δσάκις λαμβάνω τὰ «Θρακικά», συνεικινήθην ζωηρῶς, διότι πρόκειται περὶ πνευματικῆς ἐργασίας τοῦ ἐξόχου ἐκείνου πατριώτου καὶ σοφοῦ τοῦ Γένους Διδασκάλου, τοῦ αἰμυνήστου Γεωργίου Γιαννακάκη, τοῦ ὁποίου εἶχον τὸ εὐτύχημα νὰ εἶμαι μαθητής.

Καὶ πάλιν σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ

Διατελῶ μὲ αἰσθήματα τιμῆς καὶ ἀγάπης πρὸς ὅλους

Δ. ΑΘΗΝΟΔΩΡΟΥ

Ἀθήναι τῆ 9ῃ Ὀκτωβρίου 1962

Ἀγαπητέ μου κ. Ἵπουργέ,

Ἔλαβον τὸ σύγγραμμά σας «ΘΡΑΚΙΚΑ» καὶ Σᾶς εὐχαριστῶ πολύ.

Συγχαίρω Ἰμᾶς διὰ τὸ Ἐθνικὸν περιεχόμενόν του, καὶ δι' ὅλον ἔργον τοῦ Κέντρου Σας.

Μὲ ἐκτίμησιν

Δ. ΖΗΣΟΠΟΥΛΟΣ

τ. Γεν. Γραμμ. Ἰπ. Ἐσωτερικῶν

Ἀθήναι 6)10)1962

Ἀγαπητέ κ. Μανουηλίδη,

Τὸ ἄρθρον σας «Μήνυμα πρὸς τὸν ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμόν» εἶναι ἐξαιρετικόν. Σᾶς συγχαίρω θερμά, διὰ τὸ πατριωτικὸν τοῦτο ἔργον.

Ἰμέτερος

ΚΑ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Ἐν Ἀθήναις τῆ 10-11-1962

Ἀγαπητέ μου Πρόεδρε,

Τὸ γεμᾶτο ἀπὸ παλιν πατριωτικὸν ἄρθρον σας «Μήνυμα πρὸς τὸν ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμόν» μὲ προσοχὴν ἀνέγνωσα τὴν Κυριακὴν. Ἔγινε μάλιστα ἀφορμὴ νὰ μάθω ὅτι καὶ ὁ δόκτωρ Καλλιμάχος τῶν ὁποίων ἤξευρα ὡς διακεκριμένον κληρικὸν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς εἶναι διεθνοῦς φήμης σολίστας τοῦ φλάουτο ὅτι εἶναι πατριώτης μας καταγόμενος ἀπὸ τὴν Μάδυτον πόλιν γνωστὴν τοῦ Ἑλλησπόντου διὰ τοὺς εὐσώμους ἄνδρας οἱ ὅποιοι ὑπηρεφανεύοντο ὅτι κατάγονται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τοὺς σιδηροφράκτους Ἀχαιοὺς πολεμιστάς. Λυποῦμαι μάλιστα ὅτι δὲν μοῦ ἐπέτρεψεν ὁ χρόνος νὰ τὸν γνωρίσω προσωπικῶς εἰς τὰ γραφεῖα τῆς συντάξεως τῆς ἑλληνικῆς μας ἐκεῖ ἐφημερίδος.

Τὸ ἄρθρον Σας ρεαλιστικὸν μὲ τὴν ὠμὴν παράθεσιν ἐπιχειρημάτων πρέπει νὰ ἐφελέκυσθαι τὴν προσοχὴν ὅλων, ὅσοι ἔχουν τὴν εὐθύνην διὰ τὸν ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμόν. Εἰς οἰκογένειαν Ἰατροῦ ἐκ Κύπρου ἔχοντος διακεκριμένην θέσιν εἰς τὴν διεύθυνσιν Δερμ. τμήματος μεγάλου νοσοκομείου παρηκολούθησα τὸ τραγικὸν αὐτὸ πρόβλημα τῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσης διότι εἰς τὴν ἀχανῆ αὐτὴν πολιτείαν τῆς Ν. Ἰόρκης καὶ Πενσυλβανίας οἱ Ἕλληνες κατοικοῦν μεμονωμένως καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται νὰ διατηροῦν σχολεῖα. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι παραπλεύρως τῆς ἐκκλησίας μας τοῦ Ἀγ. Ἐλευθερίου εἶδα εἰς μικρὸν κτίριον ἐγκατεστημένην Ἑλληνοαμερικανικὴν σχολὴν ὅπου τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς καὶ καθημερινῶς εἰς νυκτερινὰς ὥρας διδάσκονται τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατῆχσιν ἀπὸ τὸν ἱερέα καὶ ἐκτάκτους διδασκάλους σπουδάζοντας εἰς τὰ ἐκεῖ Πανεπιστήμια καὶ ἐθελοντικῶς προσφερομένους.

Συνήντησα πολλούς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς συμπατριώτας μας ἰδίᾳ εἰς τὴν Οὐάσιγκτων, συνταξιούχους, νὰ ἐπιδίδονται εἰς μελέτην τῆς Γραφῆς ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰεχωβά. Πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι ἐγνώρισα δύο ἱερεῖς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι καίτοι ἦσαν εὐπρεπῶς ξυρισμένοι καὶ μὲ κοιμένα μαλλιά ὅπως ὅλοι οἱ τῶν διαφόρων δογμάτων κληρικοὶ ἦσαν καλοὶ ἐπιστήμονες, εἰδικῶς σπουδάσαντες τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ προβλήματα καὶ τὰς ἐξελικτικὰς ἰδέας καὶ μεταβολὰς ποὺ κατ' ἀνάγκην ἐσημειώθησαν ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν καὶ εἰσορὴν τῶν γυναικῶν εἰς τοὺς διαφόρους τομεῖς τῆς βιοπάλης. Ἡ παρακολούθησις τῶν παιδιῶν, ἡ καθοδήγησις τῆς ἐπικινδύνου ἡλικίας, ἡ ἀντίδρασις εἰς τὰ γαργαλιστικὰ διαφορούμενα τοῦ περιοδικοῦ τύπου καὶ τῶν διαφόρων εὐθηνῶν ἐκδόσεων ἀγνώστων προχειρολόγων, ἀκόμη δὲ καὶ τῶν ποικιλοτρόπων προβολῶν αἰσχροῦ περιεχομένου τοὺς ἀναγκάζει εἰς στενὴν συνεργασίαν μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους καὶ κληρικοὺς τῶν ἄλλων δογμάτων νὰ προσπαθοῦν νὰ ἀντιτάσσουν συντηρητικὴν γραμμὴν ἀλλὰ, συγχρονησμένην. Τὸ πρόβλημα ποὺ θίγεται θὰ ἔπρεπε νὰ συζητηθῆ ἐνδύτερον στοὺς ὑπευθύνους κύκλους τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἑπισημοῦν Παιδείας καὶ Ἑξωτερικῶν.

Ἐχετε ἀτομικῶς ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ἐπιβολῆς τὴν ὁποίαν Σᾶς δίδει ἡ πολιτικὴ Σας ἀκεραιότης, ἡ μεγάλη πείρα ἀπὸ ἀνάλογα προβλήματα ποὺ μᾶς ἔδωσαν τὸ ξερίζωμα τῶν κοινοτήτων μας, ἀπὸ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Ἀλλὰ καὶ τὰς δυσκολίας ποὺ παρεῖχον καὶ παρέχουν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς εἰς τὰς χώρας τῶν Βαλκανίων. Ἐύχομαι τὸ ἄρθρον Σας νὰ εὕρη ἀπήχησιν καὶ νὰ Σᾶς δώσῃ νέαν ἀφορμὴν διὰ νὰ δώσητε κατευθυντήριους γραμμάς διὰ νὰ προληφθῆ τοιουτοτρόπως ἡ ἀφομοίωσις καὶ συγχώνευσις τῶν ὁμογενῶν μας εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν χώραν ποὺ ὁμολογουμένως τοὺς προσφέρει ἄφθονα τὰ ὕλικά μέσα, ἐνῶ ἐξ ἄλλου ἡ κόπωσις καὶ ἡ ἐξάντλησις ἀπὸ τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν βιοπάλην δὲν τοὺς ἐπιτρέπει, οὔτε τοὺς παρέχει διαστήματα χρόνου δι' ἀναλόγους μελέτας.

Ἀξιοθαύμαστοι ἴσως εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι οἱ Ἑβραῖοι, οἱ ὅποιοι ἀπέκτησαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν πείραν νὰ διακρατοῦν ἐν συνοχῇ τὰ μέλη τῶν κοινοτήτων των. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἐμπεριστατωμένου Σας ἄρθρου μοῦ ἔδωσε νέαν ἀφορμὴν νὰ ἐκτιμῆσω ἅπαξ ἔτι τὴν ἀνήσυχον δραστηριότητα ποὺ ζητεῖ νὰ εὕρη νέους ὀρίζοντας καὶ νέας κατευθύνσεις εἰς τὰ μεγάλα μας ἔθνικα καὶ κοινωνικὰ προβλήματα.

Α. ΒΑΛΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἴατρος

Ἐν Ἐδέσῃ τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1963

Ἀξιότιμῃ κ. Φ. Μανουηλίδῃ,

Ἐπικαιρότατον εἶναι τὸ μήνυμά σας πρὸς τὸν ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμόν

διὰ τὸν ἀμεσώτατον κίνδυνον, διὰ τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, ἀξιοεπαινετώτατον.

Αὕτη ἔχει πολλοὺς, πιστοὺς φίλους, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς δυσμενεῖς καὶ ἀτέγκτους ἐχθροὺς καὶ πρὸς αὐτοὺς παλαίει ἀπὸ τῆς ἐμφανισεῶς τῆς ἀδιαιλίπτως. Ἡ πάλη δέον νὰ συνεχισθῇ ἀόκνως καὶ ἀγρόπνως με σύστημα καὶ μέθοδον πρὸς τοὺς τοιοῦτους ἀπηνεῖς ἐχθροὺς, χάριν τῆς ὑποστάσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀνάγκη δι' αὐτὸ νὰ καλλιεργῆται ἐντατικῶς ἀπανταχοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ ἑλληνικὴ Παιδεία, μάλιστα δὲ με ἐθνωποστόλους διδασκάλους καὶ καθηγητάς. Παραλλήλως πρὸς αὐτοὺς πρέπει νὰ ἴστανται φρουροὶ ἀκοίμητοι οἱ ἱερεῖς, οἱ κατὰ τόπους προύχοντες καὶ ὅλοι οἱ δεδοκιμασμένοι νὰ μάχωνται ἀκαταβλήτως καὶ συνεχῶς. Ἐπίσης παραλλήλως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω νὰ προσφέρονται ἀγωνιστικῶς καὶ εὐσυνειδήτως οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος καὶ οἱ διπλωματικοὶ ὑπάλληλοι με ἔνθεον πατριωτικὸν ζῆλον, ὅπουδῆποτε ἂν ὑπηρετοῦν. Ὅλοι οἱ ἀνωτέρω, ὅπως ὀρθότατα διατυπώνητε, νὰ συντονίζουσι τὰς ἐνεργείας τῶν ἀλληλοσυνισχυόμενοι ἐν πλήρει πανελληνίῳ ἐνώσει καὶ ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τοῦ σκοποῦ, οὗ ἐτάχθησαν φρουροὶ ἀκοίμητοι.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον Φυλὴ, Ἔθνος, Ἀρχοντες, Κυβερνήται, Ὑπάλληλοι καὶ ἰδιῶται νὰ ὑπηρετοῦν ἠνωμένοι τὸν αὐτὸν σκοπὸν με σύστημα καὶ μέθοδον ἀόκνως, ὡς ἀπλοὶ ἥρωες μαχηταὶ πρὸς διάσωσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅπου αὕτη κινδυνεύει καὶ πρὸς ἐξάπλωσιν καὶ διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρθοδοξίας.

Ἐὔχομαι τὸ νέον ἔτος 1963 αἴσιον καὶ εὐτυχές με καρποφόρους ἐθνικὰς κατακτήσεις.

Μετ' ἐξειδιασμένης ἐκτιμήσεως

Α. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ

Καθηγητῆς

Πρετώρια τῆ 8ῃ Σεπτεμβρίου 1963

Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Πρόεδρον Ἑραϊκοῦ Κέντρου

κ. Φίλιππον Μανουηλίδην

Ἀθήνας.

Κύριε Πρόεδρε,

Εὐχαρίστως σὰς πληροφοροῦ ὅτι ἐγκαίρως ἔλαβον τὸν 3ον τόμον τῶν «Ἑραϊκῶν». Ἐδῶ εἰς τὴν μακρονήν χωρὰν τῆς Ἀφρικῆς, ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἀγαπητῶν «Ἑραϊκῶν» μοὶ προσξενεῖ ἀνακούφισιν τοῦ πόνου τῆς ξενητιᾶς καὶ χαρὰν μεγάλην διότι εὐρέθησαν ἄνθρωποι ἐκ Ἑλλάκης ποιοῦντες τὸν τόπον νὰ φροντίζουσι διὰ δημοσιεύσεως σχετικῶς με τὴν ἰδιαιτέραν μας πατρίδα Ἑλλάκην. Ἐὔχομαι ὅπως ὁ Θεὸς σὰς χαρίζεσι δύναμιν διὰ νὰ ἐξακολουθήσητε τὸ πατριωτικὸν σας τοῦτο ἔργον.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐσωκλείω ἐπιταγὴν 5 λιρῶν ὡς συνδρομὴν τοῦ ἔτους 1963 καὶ ὑπόσχομαι ν' αὐξήσω αὐτὴν εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

Μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

ΑΔΙΚΗ ΒΛΑΧΟΥ — ΜΑΝΑΚΑ

Ἐν Σουφλίῳ τῇ 17ῃ Δεκεμβρίου 1961

Πρὸς τὸ Θρακικὸν Κέντρον

Εἰς Ἀθήνας

Ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε,

Πρὸ πολλῶν ἤδη ἡμερῶν ἔλαβον τὰ ἀποσταλέντα μοι πέντε ἀντίτυπα τοῦ 34ου τόμου τῶν «Θρακικῶν», ἅτινα καὶ διένειμιον πάραυτα, εἰς τοὺς ἐνταῦθα συνδρομητάς.

Ὅντως τὸ περιεχόμενον καὶ τοῦ τόμου τούτου εἶναι πολυτιμώτατον καὶ χρησιμώτατον, ἀποτέλεσμα κόπου καὶ μόχθου τῶν συγγραφέων του, καὶ ὑπερεκχιλιζούσης ἀδόλου καὶ φλογερᾶς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀγαπημένην καὶ ἀγιασμένην Θράκην μας, τὴν δούλην καὶ τὴν ἐλευθέραν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἔνδοξον καὶ ταλαιπωρημένην Ἑλλάδα μας, γενικῶς.

Ὅποια λοιπὸν τιμὴ ἀνήκει εἰς τοὺς μοχθοῦντας ἀνιδιοτελῶς συγγραφεῖς τῶν «Θρακικῶν», ἀλλὰ κυρίως εἰς τὸ Προεδρεῖον καὶ τὸ Διοικ. Συμβούλιον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὅπερ ὁδὸν φεῖδεται κόπων καὶ θυσιῶν, διὰ τὴν διασώσῃ τοιοῦτους ἀδάμαντας, ἦτοι τὸν ἀνεκτίμητον θησαυρὸν τῆς «λαογραφίας», ἐξ ἧς θὰ ἀντλῶσιν αἱ ἐπερχόμεναί γενοαί, πολύτιμα διδάγματα διὰ τὴν ἔνδοξον Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἐπιστήμην!

Ἄτυχῶς, σήμερον, τὸ περιεχόμενον τῆς «Λαογραφίας», δὲν εὗρισκει τὴν ὀφειλομένην ἀναγνώρισιν παρὰ τῶν διαφόρων — ἐλαχίστων ἄλλωστε — ἀναγνωστῶν, ἀνεπισήμων καὶ ἐπισήμων, καὶ σχεδὸν οὐδεμίᾳ τιμῇ εἰς τοὺς ταπεινοὺς καὶ κοπιώντας ἐργάτας της.

Παρὰ ταῦτα, εἶμαι βέβαιος, ὅτι μετὰ πάροδον ἐτῶν, θὰ θεωρηθῶσιν οὗτοι ὡς σπουδαῖοι ἐρευνηταί, καὶ θὰ τιμηθῶσιν μὲ τὸ ἐξαιρετικὸν μετάλλιον τῆς ἀθανασίας, καὶ θὰ συγκαταριθμηθῶσιν εἰς τὸ πάνθεον τῶν Ἡρώων ἐκείνων, οἵτινες ἀφιέρωσαν ἑαυτοὺς διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἐνδόξου Ἑλλάδος.

Ὁ ὑποφαινόμενος καταβαλὼν ἐπὶ 32 ἤδη ἔτη κόπους καὶ μόχθους διὰ τὴν συγκέντρωσιν λαογραφικοῦ ὕλικου, πλὴν τῶν ἐπαίνων τῆς «Γλωσσικῆς ἑταιρείας Ἀθηνῶν» καὶ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἠτέμισεν ἀδιαφορίαν.

Ἐκ τοῦ λόγου τούτου, ὁμολογῶ ὅτι ἡσθάνθην μὲν ἀρκετὴν κάμψιν τοῦ ζήλου μου, ἀλλ' ὑπόσχομαι ὅτι ἀνακτῶν τὰς ἠθικὰς δυνάμεις μου, θὰ συνεχίσω τὸ ἔργον, διὰ τῆς ὑποβολῆς Ὑμῖν καὶ τοῦ ὑπολοίπου λαογραφικοῦ μου ὕλικου ἐν καιρῷ.

Ἐπὶ τούτοις, εὐχόμενος, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν κοσμοσωτηρίων ἑορτῶν, εἰς πάντας Ὑμᾶς ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν, πρὸς εὐδωσίαν τοῦ ἀκρως ἐθνικοῦ ἔργου ὅπερ ἐπιτελεῖτε, διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

ΧΡ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ - ΜΠΑΜΠΙΛΙΤΗΣ

Δημοδιδάσκαλος

Ἐν Σουφλίῳ τῇ 11 Ἀπριλίου 1963

Πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου

Ἀθήνας

Ἀπὸ ἡμερῶν ἤδη ἔλαβον τὰ ἀντίτυπα τοῦ 36ου τόμου ἄτινα καὶ διένευμον ἀμέσως εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς ἐνταῦθα ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου.

Αἰσθάνομαι καὶ πάλιν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπογραμμίσω τὸ μνημειῶδες ἔργον τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπαξίαν Προεδρίας Σας Θρακικοῦ Κέντρου οὕτινος οἱ ἐκδόσεις θὰ ἀποβῶσιν ἀπαστρέπτοντες ἀδάμαντες ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τοῦ Ἔθνους, δεικνύουσαι εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς «τί εἶχεν ἡ Ἑλλάς τί ἔχασε καὶ τί τῆς πρέπει».

Θὰ ἦμην πολὺ εὐτυχῆς ἂν ἠδυνάμην καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνάμεών μου νὰ βοηθῆσω εἰς τὸ ἐθνικὸν καὶ θεάρεστον τοῦτο ἔργον.

Με πολλὴν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν

ΧΡ. ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΤ - ΜΠΑΜΠΑΛΙΤΗΣ

Δ)ντῆς Γ' Σχολ. Σουφλίου

Καβάλα 7-8-1963

Ἀξιότιμον κ. Κυριᾶκον Βαφείδην,

Ἐν πρώτοις εὐχομαι περαστικά σας. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν λογοδοσίαν, τὴν ὁποίαν διεξῆλθον μετὰ προσοχῆς.

Ὁ κ. Πρόεδρος διακρίνεται διὰ τὴν ἀφοσίωσιν, τὴν λατρείαν του πρὸς τὴν Θράκην ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Πραγματικὸς Ἀπόστολος τῆς ἰδέας. Λογοδοτῶν παρουσιάζει ἐν ἀπολογισμῶ τὰ ἐν κόπῳ καὶ μόχθῳ ἐπιτεύγματα, ἐλέγχει τεχνηέντως, νοθετεῖ δικαιοματικῶς καὶ οὕτως εἰπεῖν πατρικῶς, ἅπαντας τοὺς νεωτέρους Θράκας. Καὶ πάλιν εὐχομαι περαστικά σας.

Με βαθεῖαν ἐκτίμησιν

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Εἰσηγητῆς Ἐπιτροπῆς Καβάλας

Ἐν Ἀλεξανδρουπόλει τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1963

Κύριον Φίλιππον Μανουηλίδην Πρόεδρον «Θρακικοῦ Κέντρου»

Ἀθ ἡ ν α ς

Φίλτατε κύριε Πρόεδρε,

Τὸ Διοικ. Συμβούλιον τοῦ Συλλόγου Κυριῶν καὶ Δδων Ἀλεξανδρουπόλεως, ὅστερα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν, ποὺ ἐσημείωσε ἡ ἔκθεσις Ταπήτων με σχέδια Θράκης στὸ Ζάππειο Μέγαρον, θεωρεῖ ὑποχρέωσιν του νὰ εὐχαριστήσῃ ὁλόψυχα τὰ ἀξιότ. μέλη τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου», διὰ τὸ ζωηρὸ ἐνδιαφέρον, ποὺ ἐξεδήλωσαν διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς Ταπητουργικῆς μας Σχολῆς καὶ ἰδιαίτερα ἐσᾶς διὰ τὴν πολύτιμη συμπαράστασίν σας.

Με βαθεῖα ἰκανοποίησιν διαπιστώσαμε τὴν ἐκδηλῆ ἐπιδοκιμασίαν τῶν

πολλῶν καὶ ἐκλεκτῶν ἐπισκεπτῶν τῆς ἐκθέσεώς μας διὰ τὴν προσπάθειάν μας αὐτήν, πού ἐκτός ἀπὸ τὴν παραγωγικὴν καὶ κοινωνικὴν τῆς σημασίαν, μπορεῖ καὶ ἀνανεώνει τὸν πατροπαράδοτο καλλιτεχνικὸ θησαυρὸ τῆς Θράκης μας σὲ μιὰ μορφή συγχρονισμένου καὶ καλαίσθητου σχεδίου.

Θέλουμε νὰ πιστεύωμεν, εὐγενέστατε κύριε Πρόεδρε, ὅτι ἡ ἔκθεσίς μας στὴν Ἀθήνα, ἐδημιούργησε κοντὰ στὰ ἄλλα, καὶ ἓνα σταθερὸν σύνδεσμον μὲ τὸ «Θρακικὸ Κέντρον», πού τὸ ἐθνικὸν καὶ πνευματικόν του ἔργον, τόσο ἔντονα σφραγισμένο ἀπὸ τὴ δική σας προσωπικότητα, βαθειὰ ἐκτιμῶμεν. Κρῖμα, πού συνέπεσε τὶς ἴδιες μέρες τὸ ταξίδι σας στὸ ἐξωτερικὸν καὶ δὲν εἶχαμε τὴν χαρὰν νὰ σᾶς δοῦμε καὶ ν' ἀκούσωμε τὴν ἔγκυρη κρίσιν σας διὰ τὴν ἐργασίαν μας. Ἄς ἐλπίζωμε πὼς ἡ εὐκαιρία θὰ δοθῇ πάλι.

Στὰ ἐκλεκτὰ Μέλη τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρον» μαζί μὲ τὶς θεορμῆς μας εὐχαριστίες στέλνουμε καὶ τὸν πολὺ ἐγκάρδιον χαιρετισμὸν μας.

Μὲ ἰδιαίτερη τιμῆ

Ἡ Πρόεδρος Ε. ΦΙΛΙΠΠΙΔΟΥ

Ἐν Καβάλα τῆ 3-11-1960

Ἀξιότιμον κύριον Φίλιππον Μανουηλίδην

Πρόεδρον Θρακικοῦ Κέντρον

Ἀθήνας

Ἀξιότιμε κ. Πρόεδρε,

Διὰ τοῦ παρόντος ἔρχομαι νὰ ἐκφράσω τὰς ἀπείρους μου εὐχαριστίας διὰ τὸ ἀποσταλέν μοι ἐκ μέρους Σας βιβλίον τοῦ 32ου τόμου τῶν «Θρακικῶν» ὅπερ εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μοι ἐγχειρίσῃ ὁ ἐν Καβάλα τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον ἀνάματος ἐκπρόσωπος κ. Κυριαῖκος Βαφειδῆς.

Ὡς Θραῖκες ἡμεῖς οἱ νεώτεροι ἐλάχιστα σχετικῶς ἐγνωρίζομεν περὶ Θράκης, ἤδη δὲ μὲ τὰς περιοδικὰς ἐκδόσεις τῶν «Θρακικῶν» πλήρεις εὐγνωμοσύνης ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ χαρᾶς ἀναγινώσκοντες διδασκόμεθα τὰ τόσα ἄξια λόγου περὶ Θράκης πράγματα καὶ εἴμεθα εὐγνώμονες τόσον πρὸς Ἰμάς ὅσον καὶ πρὸς τὸ ἐπιλεκτὸν ἐπιτελεῖον τῶν ἐκλεκτῶν σινεργατῶν Σας.

Μὲ ἰδιαιτέραν συγκίνησιν ἀντικρῦζομεν μορφὰς ἐκλιπόντων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν — Θρακῶν λογίων — Διδασκάλων — Κληρικῶν κλπ. μὲ περιγραφὴν περὶ τῆς δράσεως ἐνὸς ἐκάστου. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἐπιτραπήτω μοι νὰ θέσω ὑπ' ὄψιν Ἰμῶν ὅτι δὲν εἶδον (προφανῶς νὰ μὴν ἔλαβε γνῶσιν τὸ «Θρακικὸν Κέντρον») τὰς μορφὰς καὶ τὴν δράσιν δύο ἐκλιπόντων ἐπ' ἐσχάτων Θρακῶν Μητροπολιτῶν ἐχόντων ἀξιόλογον ἐθνικοεκκλησιαστικὴν δράσιν τοῦ ἐκ Συληβρίας Μητροπολίτου πρ. Μυριοφύτου - Περιστάσεως καὶ Ἐλευθερουπόλεως Σωφρονίου Σταμιούλη ἀποβιώσαντος ἐν γῆρατι βαθεῖ εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸ τινων μηνῶν (1960) καὶ τοῦ ἐκ Μαδύτου Μητροπολίτου πρ. Φλωρίνης Χρυσοστόμου Καβουρίδου ἀποβιώσαντος

καὶ τούτου ἐν Ἀθήναις ἐπίσης ἐν γήρατι βαθεῖ κατὰ Σ)βριον 1955 ἐξ ὑπερβολικῆς λύπης ἦν ἐδοκίμασεν ἐκ τῶν ἀνθελληνικῶν γεγονότων τῶν Τούρκων τῆς Κων)πόλεως. Διὰ τοῦτον δύναμαι νὰ συγκεντρώσω περισσότερα στοιχεῖα καὶ πληροφορίας μετὰ φωτογραφίας καὶ σᾶς ἀποστέλλω καθόσον γνωρίζω τοὺς ἐν Ἀθήναις διαμένοντας παρὰ τὴν Κυψέλην ἀνεψιούς σου. Διὰ τὸν πρῶτον δὲν γνωρίζω πλὴν ὅτι ἐτύγχανε ἀδελφὸς τοῦ τέως γερουσιαστοῦ Μιλτιάδου Σταμούλη.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

ΑΧΙΛΛΕΥΣ Κ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Ἐφορ. Ἐπάλληλος

Θεσσαλονίκη 25 Μαρτίου 1963

Πρὸς τὸ Διοικ. Συμβούλιον τοῦ ΘΡΑΚΙΚΟΤ ΚΕΝΤΡΟΤ

Εἰς Ἀθήνας.

Σεβαστέ μου κ. Πρόεδρε,

Εἶμαι κάτοχος τῆς ὑπ' ἀριθ. 1069 καὶ ἀπὸ 12 τρέχοντος μηνὸς ὑμετέρας ἐπιστολῆς. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ σᾶς παρακαλέσω ὅπως μοι ἐπιτρέψητε ν' ἀποποιηθῶ τὰς ἐν αὐτῇ ὑπερβολικὰς, τῇ ἀληθείᾳ, φιλοφρονήσεις καὶ τιμητικὰς, ὁμολογουμένως, δι' ἐμὲ ἐκφράσεις σας. Δὲν ἔπραξα εἰς Καβάλαν οὐδὲν περισσότερον τῶν ὅσων ὄφειλον, ἀποδεχθῆς τὴν ὄντως ἐπίζηλον θέσιν τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἐκεῖ Ἐπιτροπῆς σας. Πιστεύσας εἰς τὰς διακηρύξεις καὶ τὰ ἰδανικὰ τοῦ ΘΡΑΚΙΚΟΤ ΚΕΝΤΡΟΤ, τοῦ τόσο πολυσχιδῶς καὶ ἐθνοφελῶς δρῶντος, ἔπρεπε νὰ συμβάλω ὅσας ἐν ἐμοὶ δυνάμεσι, εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ ρίζωσιν τούτων εἰς τὴν περιφέρειαν καὶ τὴν πόλιν τῶν πάλαι ποτὲ λαμπρῶντων Φιλίππων, τὴν φιλοξενήσασαν τόσας καὶ τόσας χιλιάδας συμπατριωτῶν μας καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ προσφυγόντες μετὰ τὴν ἐπάρατον μικρασιατικὴν καταστροφὴν τόσο ἐπωφελῶς διὰ τὴν οἰκονομικὴν καὶ ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Νομοῦ Καβάλας εἰργάσθησαν καὶ ἐργάζονται. Καὶ ἂν δὲν εἶχομεν τὴν μωρὰν καὶ ἐπιζημιᾶν φιλοδοξίαν ἐνίων ἀποβλεψάντων εἰς τὴν διὰ τῆς Ὄργανώσεώς μας εἰσπῆδησιν εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἢ ἄλλους ἐξ ἴσου δι' αὐτοὺς ἐνδιαφέροντας Ὄργανισμούς, θὰ εἶχομεν ἐπιτελέσῃ ἐργασίαν περίπου ἐφάμιλλον πρὸς τὴν ὑμετέραν.

Ἀνταποδίδων τὰς φιλοφρονήσεις σας, διαδηλῶ ὑμῖν τὴν ἄκρατον εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὴν πρὸς τὸ πρόσωπόν μου ἐμπιστοσύνην σας δι' ἣν καὶ εὐχαριστῶ ὑμᾶς ὅπως εἰλικρινῶς, ἅμα δὲ ἀνεπιφυλάκτως διακηρῶσσω τὴν πρὸς ὑμᾶς καὶ τὸ ἔργον σας ἀφοσίωσίν μου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πρότασίν σας ὅπως συμβάλω εἰς τὴν δημιουργίαν καὶ ἐν Θεσσαλονικῇ πυρῆνος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἐπ' εὐκαιρία τῆς διευρύνσεως τῶν ὄρων τοῦ θαυμασίου κληροδοτήματος, εὐχαρίστως τίθεμαι εἰς τὴν διάθεσίν σας.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀδυνατῶ νὰ ὑποδείξω πρόσωπα. Ἄλλ' ὑμεῖς ἀσφαλῶς θὰ δύνασθε νὰ ἐπιλέξητε τοιαῦτα μεταξύ τῶν ἐνταῦθα γνωρίμων σας.

Ὁ συνταξιούχος δημοδιδάσκαλος κ. Κυριακὸς Βαφείδης, ὅστις καὶ αὐτὸς μετώκησεν ἐνταῦθα, ἀσμένως ἀπεδέχθη πρότασίν μου ὅπως μὲ βοηθήσῃ.

Ἀναμένω τὰς περαιτέρω ὑμετέρας σεπτὰς ἐντολάς πρὸς ἑναρξιν, εὐλογίας Θεοῦ καὶ ὑμετέρα συμπαραστάσει, καὶ ἐνισχύσει, τὸ ἔργον μας καὶ ἐν τῇ πόλει τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Ἐν κατακλείδι εὐχαριστῶ ὑμᾶς καὶ αὖθις διὰ τὰ πρὸς τὸ πρόσωπόν μου αἰσθήματά σας.

Μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ
ΚΩΝ. Σ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Κασσάνδρου 35 Θεσσαλονίκη

Ὁ Πρωτοσύγκελλος κ. Θ. Παπαδάκης ἀφιερώνει βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Πραγματεῖαι καὶ Ἐπιγραφαὶ τοῦ Ἀοιδήμου Μητροπολίτου Κορυτσᾶς Εὐλογίου Κουρίλα» εἰς τὸν Πρόεδρον κ. Φ. Μανουηλίδην «τῷ Ἐξοχωτάτῳ Πρόδρῳ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ τῶν «Θρακικῶν» τ. Ἐπουργῷ κ.κ. Μανουηλίδῃ Φιλίππῳ μετὰ πολλῆς ἐκτιμῆσεως».

Ἐν Ψυχικῷ τῇ 18-10-63

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΕΠΙ ΤΗ ΕΚΔΟΣΕΙ ΤΟΥ 36ου ΤΟΜΟΥ ΤΩΝ «ΘΡΑΚΙΚΩΝ»

«Ἐθνικὸς Κῆρυξ» Νέας Ὑόρκης 14-5-1963.

«Πνευματικοὶ θησαυροί. «ΤΑ ΘΡΑΚΙΚΑ». Μὲ βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν. Τριακοστὸς ἔκτος τόμος».

«Μᾶς ἀπεστάλη ὁ τριακοστὸς ἔκτος ὀγκώδης τόμος τῶν «Θρακικῶν», τὰ ὁποῖα ἔχουν βραβευθῆ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἐν Παρισίοις Ἐταιρίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν.

Αὐτὸς ὁ Τόμος (36ος) εἶναι ἀξιοθαύμαστος πνευματικὸς θησαυρὸς, διὰ τὸν ὁποῖον δικαιοῦνται νὰ ὑπερηφανεύωνται καὶ οἱ ἐν Ἀμερικῇ τριάντα χιλιάδες προοδευτικοὶ Θραῖκες. Πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι αὐτὸς ὁ τόμος περιέχει τὰ συγγράμματα καὶ μελετήματα τοῦ Βυζαντινολόγου Μητροπολίτη Κορυτσᾶς Εὐλογίου Κουρίλα τοῦ Ἁγιορείτη, ὁ ὁποῖος διωτέλεσε Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καθὼς καὶ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Τοῦ τόμου προηγεῖται πρόλογος τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Θεοδοίου Παπαδάκη, πνευματικοῦ τέκνου τοῦ πρὸ διετίας θανόντος Ἱεράρχου.

Ἐπεται πρόλογος τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου» καὶ πρόλογοι τοῦ ἰδίου ἐξέχοντος μεσαιωνοδίφῃ συγγραφέως (σελ. 5—18). Ἀκολουθεῖ δὲ εἰς

τὸ δεύτερο μέρος ἢ ἀξιοθαύμαστη ἔρευνα τοῦ συγγραφέως Ἱεράρχη ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἐπίσκοποι, λόγιοι, συγγραφεῖς, ἐπίσημοι ἄνδρες καὶ Ἐυεργέται Ἡρακλείας» (19—191). Πρόκειται, κυρίως, περὶ ὅσων ἀνεδείχθησαν — κυρίως Ἑσραϊκῶν — ἀπὸ τοὺς μέσους αἰῶνας μέχρι σήμερα ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Ἐπίσκοποι, συγγραφεῖς, λόγιοι, ἐπίσημοι ἄνδρες καὶ ευεργέται Ἡρακλείας», οἱ ὅποιοι ἀνέρχονται εἰς ἀμέτρητες ἑκατοντάδες.

Εἰς τὴν σελίδα 84 ὁ Ἱεράρχης τῆς Κορυθῆς ἀναφέρει καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὁ Πρωθ. Δ. Καλλιμάχος, ἐρευνήσας τὰ χειρόγραφα τῆς Πατριμακῆς Βιβλιοθήκης. Καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου καὶ τῆς Κορυθῆς καὶ τῆς Μοσχολόεως τὸ 1912. Ἀναφέρει δὲ καὶ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ ἐρεῦνας καὶ τὰ συγγράμματά του, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε.

Δὲν ἄφησε σχεδὸν τίποτε αὐτὸς ὁ χαλκέντερος Ἱεράρχης τῆς Κορυθῆς, χωρὶς νὰ τὸ ἐξετάσῃ μὲ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα καὶ μὲ ἐμβρίθειαν.

Εἰς τὸ τρίτο μέρος ἀναγράφονται τὰ κυριώτερα Μελετήματα καλύπτοντα τὴν πνευματικὴν ζωὴν του ἀπὸ τὸ 1903 μέχρι τοῦ 1961, ὅποτε καὶ ἐτελεύτησε. Αὐτὸς ὁ χαλκέντερος μεσαιωνοδίφης ἐχειρίζετο ὄχι μόνον τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν γαλλικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν.

Τὸ τέταρτο μέρος τοῦ Τόμου 36 τῶν Ἑσραϊκῶν ἀποτελεῖ Κατάλογον (εὑρετήριον) τῶν περιεχομένων εἰς τοὺς 36 τόμους τῶν «Ἑσραϊκῶν» (σελ. 217—298). Θαναμάσια καὶ αὐτὴ ἡ ἐργασία. Ἔτσι διευκολύνει τοὺς ἐρευνητάς, ἀφοῦ πρόκειται περὶ ἐργασιῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν τοισχυλιετῆ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑσραϊκοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Κάθε τόμος — ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔκτου — ἀναφέρει τὰ παντοῖα θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀσχοληθῆ οἱ πνευματικοὶ Ἑσραῖκοι, ἰδιαιτέρως οἱ Ἑσραῖκοι, καθηγηταί, λόγιοι καὶ συγγραφεῖς. Ἀναφέρονται καὶ αἱ κριτικαὶ τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσε — κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Ἑθνικὸς Κῆρυξ. Δημοσιεύει δὲ ὁ Τόμος καὶ τὴν κριτικὴν τοῦ Ἑθνικοῦ Κῆρυκος ἀνάλοισι τοῦ 35ου τόμου τῶν Ἑσραϊκῶν (σελ. 304—306).

Ἐπισημαίνεται συγχαρητήρια εἰς τὸν ἀπὸ τριάκοντα καὶ πλέον ἐτῶν πρόεδρον τοῦ «Ἑσραϊκοῦ Κέντρου» κ. Φίλιππον Μανουηλίδην τὸν Παιδαστηνὸν, ὁ ὁποῖος ἐλάμπρυνε καὶ τὴν ἐπίσημον Ἑλλάδα ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ ὡς ἐμπνευστὴς παντοίων πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν ἐνασχολήσεων.

† Πρωθ. Δ. ΚΑΛΛΙΜΑΧΟΣ

«Ὁ Φρουρὸς τῆς Ἡμαθίας» 4-3-1963.

Ἐκλεπται ἐκδόσεις. «Ἑσραϊκὰ» τόμος 36ος. Κριτικὸν σημείωμα τοῦ δικηγόρου κ. Γεωργίου Χ. Χιονίδου.

«Νομίζω, ὅτι οἱ ἀναγνώσται τοῦ «Φρουροῦ τῆς Ἡμαθίας» θὰ θυμῶνται, ἀπὸ προηγουμένα σημειώματά μου, ὅτι ἀπὸ 35ετίας περίπου, τὸ «Ἑσρα-

κικόν Κέντρον» Ἀθηνῶν ἐκδίδει τὸ πολὺ ἀξιόλογον περιοδικὸν σύγγραμμα «Θρακικὰ», ὅπου ἐδημοσιεύθησαν καὶ δημοσιεύονται πρωτότυποι μελέται καὶ ἀνεκδότα ἔγγραφα, ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἱστορίαν, λαογραφίαν κλπ. τῆς Θράκης. Εἰς τὰ πλαίσια αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων ἐκυκλοφόρησε πρὸ μηνός, περίπου, ὁ 36ος τόμος τῶν «Θρακικῶν». Μία ἀκόμη σπουδαία προσφορά τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου», ποὺ διευθίνει τόσο ἐπιτυχῶς ὁ δραστήριος, χαλκέντερος κ. Φίλιππος Μανουηλίδης, πρῶην ὑπουργός. Αὐτὸς ὁ τόμος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὀνομασθῆ «ἀφιέρωμα εἰς τὸν ἀείμνηστον μητροπολίτην Κορυθαῖς καὶ καθηγητὴν τῶν Πανεπιστημίων Εὐλόγιον Κουρίλαν».

Πράγματι, ἐκ τῶν 308 σελίδων τοῦ τόμου, αἱ 216 σελίδες εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς τὴν μοναδικήν, ἰδιόρρυθμον πνευματικὴν μορφήν, φαινόμενον, ποὺ λέγεται «Εὐλόγιος Κουρίλας». Ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας (μαζὺ μὲ τὸν π. Λεοντοπόλεως Σωφρόνιον Εὐστρατιάδην), εἶναι συνεχιστὴς τῶν ἱστοριοδιφικῶν ἐρευνῶν τοῦ Κ. Σάθα καὶ Στ. Λάμπρου. Εἶναι ὁ ἀκάματος, ἰδιόρρυθμος, πληθωρικός, πρωτότυπος, βαθύνους μελετητὴς τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀγιολογικῶν κειμένων. Αὐτὰς τὰς ἀπόψεις ἐσχημάτισα, τοῖλάχιστον ἐγώ, ἐκ τῆς μελέτης 5—6 βιβλίων του («Ἱστορία Ἀσκητισμοῦ», «Τὸ Κράτος τῆς ἀληθείας», «Ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ νέα Ἀκαδημία», «Ἱστορικὴ βιβλιογραφία» κλπ.), εἰς τὰ ὅποια ὁ ἀείμνηστος δὲν εἶχε μὲν μίαν ἀναμφισβήτητον σειρὰν καὶ τάξιν, ἀλλὰ εἶναι ταῦτα θησαυρὸς γνώσεων καὶ ἀξιοσημειώτων κρίσεων.

Πρὸ διετίας (1961) ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 81 ἐτῶν. Ἐδημοσίευσεν (1909—1961) 42 πρωτοτύπους μελέτας, εἰς ἰδιαίτερα βιβλία ἢ περιοδικὰ. Τὰ «Θρακικὰ» ἐπανευλημμένως ἔθεσαν τὰς σελίδας τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ρηξικελεύθου συγγραφέως.

Εἰς τὸν κρινόμενον τόμον δημοσιεύονται, εἰδικώτερον: α) Εἰς τὰς σελ. 5—7 ἔν σύντομον βιογραφικὸν καὶ βιβλιογραφικὸν σημείωμα τοῦ ἀρχιμ. κ. Θεοδούλου Παπαδάκη, ὁ ὅποιος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Κουρίλα. β) Εἰς τὰς σελ. 9—10 πρόλογος τῆς Συντάξεως τῶν «Θρακικῶν». γ) Εἰς τὰς σελ. 13—18 πρόλογος τοῦ ἀποθανόντος, ἐν τῷ μεταξὺ συγγραφέως διὰ τὴν μελέτην του «Ἐπίσκοποι, λόγιοι, ἐπίσημοι καὶ Εὐσεγέται Ἡρακλείας». δ) Ἡ ἀνωτέρω σπουδαία μελέτη καταχωρεῖται εἰς τὰς σελίδας 19—191 ὅπου δημοσιεύονται λεπτομερῆ βιογραφικὰ σημειώματα τῶν ἀξιολόγων ἀνδρῶν τῆς Ἡρακλείας, βάσει τῆς ἑλληνικῆς, ξένης βιβλιογραφίας καὶ ἀνεκδότων ἔγγραφων. Ὅσοι γνωρίζουν τὸ ἐρευνητικόν, πνευματικὸν πάθος τοῦ συγγραφέως, τοῦ καὶ ὡς ἀνθρώπου νευρώδους Κουρίλα, δὲν θὰ ἐκπλαγοῦν ἀπὸ τὴν πολὺπλευρον ἐργασίαν τοῦ Εὐλόγιου. Λίαν ἀξιόλογον εἶναι τὸ τμήμα τῆς μελέτης (σελ. 91—125), ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται διεξοδικῶς μὲ τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ γνωστοῦ αὐτοκρα-

τορικοῦ, βυζαντινοῦ, οἴκου τῶν Κομνηνῶν, ποῦ ἀπασχόλησε τελευταίως τοὺς βυζαντινολόγους.

Τὰ παρεχόμενα, γενικῶς, στοιχεῖα περὶ τῶν διαφόρων ἐπισήμων τῆς Ἡρακλείας (πρὸβλ. καὶ 27ον τόμον «Θρακικῶν») εἶναι σπουδαιότατα, διότι γίνονται γνωσταὶ λεπτομερεῖς πληροφορίαι, τὰς ὁποίας δὲν μᾶς παρεῖχον αἱ ἑλληνικαὶ φιλολογίαι τοῦ Γ. Ζαβίρα, Παπαδοπούλου, Κ. Σάθα, Εὐαγγελίδη, Λεγκράν κ.ἄ.

Πολὺ χρήσιμος εἶναι καὶ ὁ λεπτομερὴς κατάλογος τῶν συγγραμμάτων, ἄρθρων, βιβλιοκρισιῶν τοῦ Εὐλόγιου Κουρίλα, τὸν ὁποῖον κατήρτισεν ὁ ἴδιος. Δημοσιεύονται εἰς τὰς σελίδας αὐτὰς (σελ. 193—216) αὐτοκριτικαὶ, πληροφορία, ἐπιστολαί, ἀναδημοσιεύονται κριτικαὶ κλπ.

Γενικῶς τὸ ἀφιέρωμα τῶν «Θρακικῶν» εἰς τὸν Εὐλόγ. Κουρίλαν εἶναι μεγάλης ἀξίας. Ἡ Διεύθυνσις τῆς Συντάξεως τῶν «Θρακικῶν» μᾶς ἐπεφύλαξε καὶ μίαν ἄλλην ὥραϊαν ἐκπληξιν:

Εἰς τὰς σελ. 217—298 κατεχώρισε λεπτομερές, χρήσιμον, εὐρετήριο τῶν περιεχομένων τῶν 36 τόμων τῶν «Θρακικῶν».

Οἱ ἱστορικοί, μελετηταί, θὰ ὀφείλουσαν χάριτας εἰς τὸ ἱκανὸν διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου» καὶ διὰ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ ἐπιτυχῆ ταύτην ἐνέργειάν του.

Τέλος, εἰς τὰς ὑπολοίπους σελίδας δημοσιεύεται νεκρολογία, διὰ τὸν ἐξέχοντα Θρακικὸν Μιλτιάδην Α. Σταμούλην (συγγενῆ, νομίζω, τοῦ ἄλλοτε Μητροπολίτου Βεροίας—Ναούσης Σωφρονίου Σταμούλη) ἀλληλογραφία, κριτικαὶ κλπ.

Μὲ δύο λόγια: Ὁ κρινόμενος 36ος τόμος τῶν «Θρακικῶν» εἶναι πολὺ ἀξιόλογος.

«Ἐστία» 4-3-1963. ΤΑ «ΘΡΑΚΙΚΑ».

«Ἐκκυκλοφόρησε νέα ἔκδοσις τοῦ 36ου τόμου (308 σελίδων) τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καὶ λαογραφικοῦ συγγραμματος τὰ «Θρακικά», εἰς πολυτελῆ καὶ ἐπιμελημένην, ὡς συνήθως ἐμφάνισιν, περιλαμβάνουσα τοὺς «Πίνακας Ἐπισκόπων, Λογίων, Ἐπισήμων καὶ Ἐυεργετῶν Ἡρακλείας» ὑπὸ τοῦ μακαρίτου καθηγητοῦ καὶ μητροπολίτου Κορυτσᾶς Εὐλόγιου Κουρίλα. Εἰς τὸ τέλος τοῦ τόμου καὶ εἰς 80 σελίδας κατεχωρήθη λεπτομερὴς πίναξ τῶν περιεχομένων ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκδόσεως τῶν «Θρακικῶν», ὅστις ἀποτελεῖ πολύτιμον, διὰ πάντα ἐνδιαφερόμενον ὀδηγόν».

ΔΗΜΟΣΙΕΤΣΕΙΣ ΑΘΗΝΑΪΚΟΤ ΚΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΚΟΤ ΤΥΠΟΤ

Παραθέτομεν κατωτέρω μέρος δημοσιεύσεων τοῦ Ἀθηναῖκοῦ καὶ Ἐπαρχιακοῦ τύπου, σχετικῶν μὲ τὰς Ἐπαρχιακὰς Ἐπιτροπὰς, καὶ μὲ τὰ ἔργα εὐποιίας τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου.

«Έλευθερία». Μάρτιος 1963.

«Κατά την συνεδρίαση της 12ης Φεβρουαρίου του Διοικητικού Συμβουλίου του Θρακικού Κέντρου, ελήφθη απόφασις όπως εγερνηθή ο τομεύς εμπορίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διατίθεται (ἐπὶ τοῦ παρόντος) ποσὸν 50.000 δραχμῶν διὰ νὰ ἐνισχυθοῦν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν διὰ γάμου δέκα πτωχὰ νεάνιδες ἐκ Θράκης ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν, ἐγκατεστημένων εἰς χωρία τῆς Β. Ἑλλάδος.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπροικοδοτήθησαν ἤδη ἐξ νεάνιδες διὰ 5.000 δραχμῶν ἐκάστη νυμφευθεῖσαι καὶ ἄλλαι τρεῖς διὰ 15.000 δραχμῶν, ἐφ' ὅσον προκρίθουν δι' ἐπιλογῆς καὶ προσκομίσεως τῶν ἀναγκαζούντων πιστοποιητικῶν. Τὸ σύνολον τοῦ διὰ τὰς προικοδοτήσεις ταύτας διατιθεμένου ποσοῦ ἀνέρχεται οὕτως εἰς δραχμὰς ἐνενηκόντα πέντε χιλιάδας. Ἡ λεπτομερὴς διαδικασία περὶ τοῦ τρόπου ἐπιλογῆς καὶ διαθέσεως, κατόπιν εὐρείας δημοσιεύσεως διὰ τοῦ Τύπου, θὰ ἀνατεθῆ εἰς τὰς τοπικὰς ἐπαρχιακὰς Ἐπιτροπὰς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου».

«Μακεδονία» Θεσ)νίκης. 29-3-1963.

«Ἐκ τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου» ἀνεκοινώθη ὅτι τὸ διοικητικὸν συμβούλιον αὐτοῦ, ἀπεφάσισεν ὅπως εγερνηθῆ ὁ τομεύς εμπορίας τῶν ἐπιδιώξεών του. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, διατίθεται, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ποσὸν πενήκοντα χιλιάδων δραχμῶν, διὰ νὰ ἐνισχυθοῦν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν διὰ γάμου δέκα πτωχὰ νεάνιδες ἐκ Θράκης, ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν ἐγκατεστημένων εἰς χωρία τῆς βορείου Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἐπροικοδοτήθησαν ἤδη ἐξ νεάνιδες διὰ πέντε χιλιάδων δραχμῶν ἐκάστη, νυμφευθεῖσαι, ὡς καὶ ἄλλαι τρεῖς διὰ δέκα πέντε χιλιάδων δραχμῶν, ἐφ' ὅσον προκρίθουν δι' ἐπιλογῆς καὶ προσκομίσεως τῶν ἀναγκαζούντων πιστοποιητικῶν. Τὸ σύνολον τοῦ διὰ τὰς προικοδοτήσεις ταύτας διατιθεμένου ποσοῦ ἀνέρχεται οὕτως εἰς 95.000 δραχμὰς. Ἡ λεπτομερὴς διαδικασία περὶ τοῦ τρόπου ἐπιλογῆς καὶ διαθέσεως, κατόπιν εὐρείας δημοσιεύσεως διὰ τοῦ τύπου, θὰ ἀνατεθῆ εἰς τὰς τοπικὰς ἐπαρχιακὰς ἐπιτροπὰς τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου».

«Ἑλληνικὸς Βορρᾶς». 30-3-1963.

«Κατὰ τὴν συνεδρίαση τῆς 12ης Φεβρουαρίου 1963 τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ελήφθη ἀπόφασις ὅπως εγερνηθῆ ὁ τομεύς εμπορίας τῶν ἐπιδιώξεών του. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διατίθεται (ἐπὶ τοῦ παρόντος) ποσὸν πενήκοντα χιλιάδων δραχμῶν ἵνα ἐνισχυθοῦν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν διὰ γάμου δέκα (10) πτωχὰ νεάνιδες ἐκ Θράκης ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν, ἐγκατεστημένων εἰς χωρία τῆς Β. Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπροικοδοτήθησαν ἤδη ἐξ νεάνιδες διὰ πέντε χιλιάδων δραχμῶν ἐκάστη νυμφευθεῖσαι καὶ ἄλλαι τρεῖς διὰ δέκα πέντε χιλιάδων

δραχμῶν, ἐφόσον προκριθῶν δι' ἐπιλογῆς καὶ προσκομίσεως τῶν ἀναγκαιούτων πιστοποιητικῶν. Τὸ σύνολον τοῦ διὰ τὰς προικοδοτήσεις ταύτας διατιθεμένου ποσοῦ ἀνέρχεται οὕτως εἰς δραχμὰς ἑννεήκοντα πέντε χιλιάδας (95.000). Ἡ λεπτομερὴς διαδικασία περὶ τοῦ τρόπου ἐπιλογῆς καὶ διαθέσεως, κατόπιν εὐρείας δημοσιεύσεως διὰ τοῦ τύπου, θὰ ἀνατεθῆ εἰς τὰς τοπικὰς ἐπαρχιακὰς ἐπιτροπὰς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου».

«Ταχυδρόμιος» Καβάλας. 12-4-1963.

«Ὁ Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου Ἀθηνῶν τέως Ἵπουργός καὶ Βουλευτὴς κ. Φίλιππος Μανουηλίδης δι' ἐγγράφου του πρὸς τὸν ἐκπρόσωπόν του διὰ τὴν πάλιν μας καὶ τὴν Ἀνατ. Μακεδονίαν καὶ Θράκην κ. Κυριακὸν Βαφειδῆν, γνωρίζει ὅτι κατὰ τὴ συνεδρίασιν τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς 12 Φεβρουαρίου 1963, ἀπεφασίσθη ὅπως εὐρονθῆ ὁ τομεὺς εὐποίας τῶν ἐπιδιώξεών του.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν διατίθεται πρὸς τὸ παρὸν ποσὸν (50) πενήκοντα χιλιάδων δραχμῶν διὰ νὰ ἐνισχυθῶν πρὸς ἀποκατάστασιν των διὰ γάμου 10 πτωχὰι νεάνιδες ἐκ Θράκης, ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὰ χωρία τῆς Β. Ἑλλάδος.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπροικοδοτήθησαν ἤδη ἕξ νεάνιδες διὰ 5.000 δραχμῶν, καὶ ἀκολουθεῖ καὶ ἡ προικοδοτήσις ἄλλων τριῶν.

Τὸ σύνολον τοῦ διὰ τὰς προικοδοτήσεις ταύτας διατεθειμένου ποσοῦ ἀνέρχεται οὕτως εἰς δραχμὰς 95.000.

Ἡ λεπτομερὴς διαδικασία περὶ τοῦ τρόπου ἐπιλογῆς καὶ διαθέσεως, θὰ δημοσιευθῆ διὰ τοῦ τύπου προσεχῶς.

«Ἐστία». 12-4-1963.

«Εἰς τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἐλήφθη ἀπόφασις, ὅπως διατίθεται (ἐπὶ τοῦ παρόντος) ποσὸν 50.000 δραχ., διὰ τὴν ἀποκατάστασιν δέκα πτωχῶν νεανίδων ἐκ Θράκης, ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν, ἐγκατεστημένων εἰς τὰ χωρία τῆς Β. Ἑλλάδος.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπροικοδοτήθησαν ἕξ νεάνιδες διὰ 5.000 δραχ. ἑκάστη, νυμφευθεῖσαι ἤδη, καὶ ἄλλαι τρεῖς διὰ 15.000 δραχ. Τὸ σύνολον τοῦ διὰ τὰς προικοδοτήσεις ταύτας διατιθεμένου ποσοῦ ἀνέρχεται, οὕτως, εἰς δραχμὰς ἑννεήκοντα πέντε χιλιάδας (95.000)».

«Ὁ Φροντὸς Ἡμαθίας». 15-4-1963.

«Τὸ «Θρακικὸν Κέντρον» Ἀθηνῶν, συνεχίζον τὴν πολυετῆ κοινωνικὴν δραστηριότητά του, ἀπεφάσισε νὰ προικοδοτήσῃ 10 νεάνιδας ἐκ Θράκης, ἐγκατεστημένας εἰς τὰ χωρία τῆς Β. Ἑλλάδος.

Ὁ Πρόεδρος τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου», τ. ὑπουργός, κ. Φ. Μανουη-

λίδης, ἐγνώρισεν εἰς τὸν δικηγόρον κ. Γ. Χ. Χιονίδην, ὅτι τὸ Δ. Σ., ἀπεφάσισεν, ὅπως προικοδοτήσῃ καὶ μίαν νεάνίδα ἐκ τοῦ Νομοῦ μας. Πληροφορία παρὰ τῷ δικηγόρῳ κ. Χιονίδῃ».

«Ὁ Φρουρὸς Ἡμαθίας». 15-4-1963.

«Ὁ Πρόεδρος τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου» Ἀθηνῶν κ. Φίλιππος Μανουηλίδης, τ. ὑπουργός, δι' ἐπιστολῆς του, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου», ἀνέθεσεν εἰς τὸν δικηγόρον τῆς πόλεώς μας κ. Γεώργιον Χ. Χιονίδην, ὅπως καταρτίσῃ Ἐπιτροπὴν τοῦ «Θρακικοῦ Κέντρου». Κατόπιν τούτου καλοῦνται οἱ Θράκες τῆς περιοχῆς μας, ὅπως ἔλθωσιν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν δικηγόρον κ. Χιονίδην, ἵνα καταρτισθῇ ἡ ἀνωτέρω ἐπιτροπὴ».

«Ὁ Φρουρὸς τῆς Ἡμαθίας». 6-5-1963.

«Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 12ης Φεβρουαρίου 1963 τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἐλήφθη ἀπόφασις ὅπως εὐρυνθῇ ὁ τομεὺς εὐποιίας τῶν ἐπιδιώξεών του. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διατίθεται (ἐπὶ τοῦ παρόντος) ποσὸν πενήτηκοντα χιλιάδων δραχμῶν ἵνα ἐνισχυθοῦν πρὸς ἀποκατάστασιν των διὰ γάμου δέκα (10) πτωχαὶ νεάνιδες ἐκ Θράκης ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν, ἐγκατεστημένων εἰς χωρία τῆς Β. Ἑλλάδος. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐπροικοδοτήθησαν ἤδη ἕξ νεάνιδες διὰ πέντε χιλιάδων δραχμῶν ἑκάστη νυμφευθεῖσαι καὶ ἄλλαι τρεῖς διὰ δέκα πέντε χιλιάδων δραχμῶν, ἐφ' ὅσον προκριθοῦν δι' ἐπιλογῆς καὶ προσκομίσεως τῶν ἀναγκαζομένων πιστοποιητικῶν.

Τὸ σύνολον τοῦ διὰ τὰς προικοδοτήσεις ταύτας διατιθεμένου ποσοῦ ἀνέρχεται οὕτως εἰς δραχμὰς ἑνετήκοντα πέντε χιλιάδας (95.000). Ἡ λεπτομερὴς διαδικασία περὶ τοῦ τρόπου ἐπιλογῆς καὶ διαθέσεως, κατόπιν εὐρείας δημοσιεύσεως διὰ τοῦ τύπου, θὰ ἀνατεθῇ εἰς τὰς τοπικὰς ἐπαρχιακὰς ἐπιτροπὰς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου».

«Κῆρυξ τῆς Θράκης». 12-5-1963. Ἀλεξανδρούπολις.

«Μία ἐμπνευσμένη ἐπιστολὴ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου μας». «Ἀγαπητὲ συμπατριώτα,

Δὲν ἀμφιβάλωμεν διὰ τὸ ζῳηρόν σας ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἀγαπητῆς μας πατρίδος Θράκης ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεσθε ἢ κατοικεῖτε. Ὁ τόπος αὐτὸς μὲ ἔντονα τὰ μνημεῖα τῶν διαφόρων ἐποχῶν, ἀπὸ τῆς Ὀμηρικῆς μέχρι τῆς συγχρόνου καὶ βαθειὰ τὰ τραύματα τῶν τραγικῶν ἐκαστοτε κατοχῶν ἔχει ἀνάγκην ἱστορήσεως. Τὸ προνόμιον αὐτῆς τῆς ἱστορήσεως, ἀνήκει σχεδὸν πάντοτε εἰς τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν, εἰς τὴν πρωτοβουλίαν ἐκείνων ποὺ κατοικοῦν τὸν τόπον αὐτόν, ἐκείνων ποὺ μὲ τὴν δρᾶσιν των γράφουν τὴν ζωντανὴν ἱστορίαν τῶν γεγονότων. Ἡ περισυλλογὴ ἀκριβῶς αὐτῶν τῶν στοιχείων, τῶν γεγονότων, ἀπὸ ἀφηγήσεως γε-

νεῶν εἰς γενεὰς ἢ ἀπὸ ἀναμνήσεων προσωπικῶν θὰ δώσῃ τὴν πρώτην ὕλην εἰς τὸν ἱστορικὸν ποῦ θὰ θελήσῃ νὰ συγγράψῃ κάποτε καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης, τὴν ἱστορία τῆ δικῆ μας, τὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας ποῦ δὲν γνωρίζουμε ὅσο θὰ ἔπρεπε καὶ ποῦ ἀξίζει νὰ γνωρίσωμε τόσον ἡμεῖς, ὅσον καὶ ὁ ὑπόλοιπος κόσμος. "Ολοὶ φροντίζουν γιὰ τὴν Ἱστορία τους. Καιρὸς εἶναι, νομίζομεν νὰ ἐνδιαφερωθῶμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν ἰδικὴν μας: ὄχι βέβαια πρωτοποριακῶς, βοηθητικῶς. Ἡ τιμητικὴ πρωτοπορία ἀνήκει εἰς ἄλλην ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν. Ἀνήκει εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Θρακικὸν Κέντρον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ 32 ἔτη ἐργαζόμενον ἀόκνως κατώρθωσε νὰ συλλέξῃ Ἱστορικὸν ὕλικὸν περὶ ἀρχαίας καὶ νέας Θράκης, περιληφθὲν εἰς τὰς 14.000 περιόπου σελίδας τῶν τριάκοντα ἑξ ἐκδοθέντων ἤδη τόμων του. Τὸ ὕλικὸν αὐτὸ προσεφέρθη ἐκ κατοίκων τῶν πόλεων Διδυμοτείχου, Σουφλίου, Καβάλας, Ξάνθης, Δράμας, καὶ ἐλαχίστων ἑξ Ἀλεξανδρουπόλεως.

Δυστυχῶς ἡ πόλις μας ὑστέρησε μέχρι τοῦδε εἰς δραστηριότητα εἰς τὴν εὐγενῆ καὶ ὠραίαν αὐτὴν προσπάθειαν, ποῦ τὴν ἀφορᾷ, καίτοι, θεωρεῖται ὡς ἀντιπροσωπεύουσα κυρίως τὴν Θράκην. Αὐτὴν τὴν καθυστέρησιν καλούμεθα διὰ νὰ καλύψωμεν ἐγγραφόμενοι ὡς μέλη τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου διὰ τῆς ἐνταῦθα τοπικῆς ἐπιτροπῆς. Ἄς φροντίσωμεν νὰ ἔλθωμεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τυχόν λογίους, διδασκάλους καὶ γενικῶς πνευματικοὺς ἀνθρώπους τοῦ περιβάλλοντός μας διὰ τὴν συλλογὴν καὶ ἀποστολὴν ὕλικου ἀνεκδότου ὕλης, περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας Θράκης, βέβαιον ὄντες ὅτι διὰ τῆς προσπαθείας μας ταύτης ἐπιτελοῦμεν ὑψιστον καθήκον πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν μας πατρίδα, τὰ τέκνα μας καὶ τὰς ἐπερχομένας γενεάς.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Τοπικῆς Ἐπιτροπῆς
 Εὐχέτης πρὸς Θεὸν διάπυρος
 Μητροπολίτης Ἀλεξανδρουπόλεως
 † ΙΩΑΚΕΙΜ»

«Σημ. «Κήρυκος τῆς Θράκης»

Πολλά, πολλάκις κατὰ τὸ παρελθὸν παρόμοιαι εὐγενεῖς προσπάθειαι, ἀνελήφθησαν ἀπὸ ἐπίτιμα ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ διαμένοντα μέλη τοῦ ἐν Ἀθήναις Θρακικοῦ μας Κέντρου, διὰ τὴν διὰ συγκεντρώσεως πνευματικοῦ ὕλικου ἀξιοποίησιν καὶ προβολὴν τοῦ Μεγάλου καὶ Πλουσίου Ἱστορικοῦ Ἔργου τῆς Θράκης, ἀλλὰ μοῖρα κακῆ, ἡ προσπάθεια αὕτη, δὲν ἀπέδιδε τοὺς ὅσους ἔπρεπε νὰ ἀποδώσῃ καρποῦς. Ἡ Θράκη, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων καὶ μέχρι νεωτέρων χρόνων, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πολλά, εἴτε μίαν ἄλυσον ἱστορικῶν γεγονότων, Ἐπίσημης Ἐθνικῆς σημασίας, τὰ ὁποῖα πολὺ περιληπτικῶς ἀν ὄχι καθόλου, ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοὺς δυναμένους νὰ καταπαισθῶν μὲ τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο, θὰ πρέπει ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς νὰ βοηθήσῃ. Καὶ ὁ καθεὶς ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Θρακὰς ἡμπορεῖ νὰ βοη-

θήση τὸ ἀπὸ ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἀναληφθὲν μεγάλο αὐτὸ ἔργον. Ἦδη εἰς τὴν Ἐπαρχίαν μας ἤρχισε νὰ ροδίζῃ ἡ αὐγοῦλα τοῦ πνευματικοῦ ξυπνήματος, τὸ ὁποῖον ἔρχεται νὰ ἐπιβληθῇ ὡσάν καθήκον διὰ τὴν διάσωσιν τῶν κειμηλίων ἐνὸς Μεγάλου Τμήματος τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος».

«Ἐλεύθερη Θράκη». 13-6-1963.

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον Ἀθηνῶν τοῦ ὁποῖου Προεδρεύει ἰσοβίως ὁ γηραιὸς πολιτευτὴς καὶ ἐπὶ σειρὰν περιόδων Ἐπιμετρεὺς Παιδείας καὶ Ἐθνικῆς Ἀμύνης διατελέσας κ.κ. Φ. Μανουηλίδης, πλὴν τῶν πολλαπλῶν ἐπιδιώξεων καὶ πνευματικῶν σκοπῶν τοὺς ὁποῖους ἐπιδιώκει καὶ θεραπεύει, ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσιν του καὶ εἰς φιλανθρωπικοὺς σκοπούς. Προικοδοτεῖ δεκάδας ἀπύρων ὁμολογουμένως κορασίδων ἐκ Θράκης συντελὸν οὕτω εἰς τὴν ταχύτεραν ἀποκατάστασιν αὐτῶν.

Διὰ τὴν 1ην ἔναρξιν μία ἄπορος κόρη ἡ Εὐτυχία Μπουραξάνα ἐξ Ἀμορίου (Διδ.)χου λαμβάνει μετὰ τοῦ συζύγου της Ἀποστόλου Τσαρκαντζῆ τὸ ποσὸν τῆς προικοδοτήσεώς της ἀπὸ τὸν εἰσηγητὴν τοῦ κέντρου κ. Δημήτριον Μανάνκαν διὰ χειρὸς τοῦ Ἐφημερίου τοῦ χωρίου αἰδ. Παπαπασχάλη Παγωνάκη παρόντων καὶ τῶν Προέδρου Κοινότητος κ. Π. Ἀραμπατζῆ ὡς καὶ Κοιν. Συμβούλων κ.κ. Κ. Πολυμερούδη καὶ Γ. Καραφυλλίδη.

«Ἐλεύθερα Γνώμη» Κομοτηνῆς. 27-10-1963.

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς δημοσιευθεῖσαν καὶ ἐφαρμοζομένην ἀπόφασιν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὅπως διὰ διαθέσεως ποσοῦ δραχμῶν 100.000 προικοδοτῆ πτωχὰς νεάνιδας ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν τῆς Θράκης μὲ σκοπὸν τὸν γάμον, ἀνακοινοῦνται τὰ ἀκόλουθα: Ἡ Διοίκησις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἔλαβε νέαν ἀπόφασιν διαθέσεως ποσοῦ δραχμῶν 40.000 ἴσα διὰ δραχμῶν 2000 ἑτησίως ἕκαστος, ἐνισχύεται καὶ βραβεύεται πτωχὸς μαθητὴς, ἀπόφοιτος Γυμνασίου, διακριθεὶς δι' ἐπίδοσιν ἐπιμελείας καὶ ἐφάρσεως διὰ σπουδᾶς, ἐξ ἐντίμου οἰκογενείας τῆς Θράκης. Ἡ τοιαύτη χορηγία θὰ παρέχεται καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Γυμνασιάρχου, τοῦ οἰκείου Καθηγητικοῦ Συλλόγου καὶ κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς τοπικῆς Ἐπαρχ. Ἐπιτροπῆς ὅπου λειτουργοῦν τοιαῦται, τελειωτικῆς δὲ ἐπικυρώσεως, παρὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Δ.)σεως. Θὰ προτιμῶνται οἱ μαθηταί, οἵτινες ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς φοιτήσεώς των εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἐπέδειξαν ἐπιμέλειαν πρὸς μάθησιν, μὲ ἀρίστην διαγωγὴν, κατόπιν κρίσεως τοῦ Γυμνασιάρχου καὶ τῶν Καθηγητῶν.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου»

«Ὁ Φρουρὸς τῆς Ἡμαθίας», 4.11.1963.

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς δημοσιευθεῖσαν καὶ ἐφαρμοζομένην ἀπόφασιν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὅπως διὰ διαθέσεως ποσοῦ δραχμῶν 100.000 προικο-

δοτή πτωχὰς νεάνιδας ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν τῆς Θράκης μὲ σκοπὸν τὸν γάμον, ἀνακοινοῦνται τὰ ἀκόλουθα: Ἡ Διοίκησις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἔλαβε νέαν ἀπόφασιν διαθέσεως ποσοῦ δραχ. 40.000, ἵνα διὰ δραχ. 2.000 ἐτησίως ἕκαστος, ἐνισχύεται καὶ βραβεύεται πτωχὸς μαθητῆς, ἀπόφοιτος Γυμνασίου, διακριθεὶς δι' ἐπίδοσιν ἐπιμελείας καὶ ἐφέσεως διὰ σπουδὰς, ἐξ ἐντίμου οἰκογενείας τῆς Θράκης. Ἡ τοιαύτη χορηγία θὰ παρέχεται καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Γυμνασιάρχου, τοῦ οἰκείου Καθηγητικοῦ Συλλόγου καὶ κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς τοπικῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὅπου λειτουργοῦν τοιαῦται, τελειωτικῆς δὲ ἐπικυρώσεως παρὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Διοικήσεως. Θὰ προτιμῶνται οἱ μαθηταί, οἵτινε ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς φοιτήσεώς των εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἐπέδειξαν ἐπιμέλειαν πρὸς μάθησιν, μὲ ἀρίστην διαγωγὴν, κατόπιν κρίσεως τοῦ Γυμνασιάρχου καὶ τῶν Καθηγητῶν. Πληροφορίαι διὰ τὸν Νομὸν Ἠμαθίας παρὰ τῶ κ. Γεωργίῳ Χ. Χιονίδῃ δικηγόρῳ, Βέροια.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου»

«Πανθρακικῆ» Ἀλεξανδρουπόλεως. 21-11-1963.

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς δημοσιευθεῖσαν καὶ ἐφαρμοζομένην ἀπόφασιν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὅπως διὰ διαθέσεως ποσοῦ δραχμῶν 100.000 προικοδοτῆ πτωχὰς νεάνιδας ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν τῆς Θράκης μὲ σκοπὸν τὸν γάμον, ἀνακοινοῦνται τὰ ἀκόλουθα: Ἡ Διοίκησις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ἔλαβε νέαν ἀπόφασιν διαθέσεως ποσοῦ δραχ. 40.000, ἵνα διὰ δραχμῶν 2.000 ἐτησίως ἕκαστος, ἐνισχύεται καὶ βραβεύεται πτωχὸς μαθητῆς, ἀπόφοιτος Γυμνασίου διακριθεὶς, δι' ἐπίδοσιν ἐπιμελείας καὶ ἐφέσεως διὰ σπουδὰς, ἐξ ἐντίμου οἰκογενείας τῆς Θράκης. Ἡ τοιαύτη χορηγία θὰ παρέχεται καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Γυμνασιάρχου, τοῦ οἰκείου καθηγητικοῦ Συλλόγου καὶ κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς τοπικῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὅπου λειτουργοῦν τοιαῦται, τελειωτικῆς δὲ ἐπικυρώσεως, παρὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Διοικήσεως. Θὰ προτιμῶνται οἱ μαθηταί, οἵτινες ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς φοιτήσεώς των εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἐπέδειξαν ἐπιμέλειαν πρὸς μάθησιν, μὲ ἀρίστην διαγωγὴν, κατόπιν κρίσεως τοῦ Γυμνασιάρχου καὶ τῶν Καθηγητῶν.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου».

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἐπὶ τῇ πρώτῃ προικοδοτήσῃ τοῦ Θ. Κέντρου

«Ἀμόριον 29-5-1963

Σεβαστέ μας Κύριε Πρόεδρε,

Ἡ καλωσύνη ποῦ μᾶς ἔκαμες στέλλοντας 5000 δραχ. μᾶς βοήθησες πολὺ. Μᾶς τίς ἔδωσε ὁ κ. Δ. Μανάκας καὶ τὴ μέρα κείνη γιὰ μᾶς ἦταν πανηγύρι. Νὰ σᾶς δώσῃ ὁ Θεὸς ὅλα τὰ καλὰ τοῦ κόσμου καὶ νὰ χαρίξῃ χαρὰ, εὐτυχία καὶ οἰκογενειακὴ ὑγεία. Νὰ ζήσετε χρόνια πολλὰ καὶ καλὰ καὶ νὰ εἶστε ἄξιτοι νὰ

κάμετε μεγαλύτερα καλά στον κόσμο. Με τὰ χρήματα ποὺ πήραμε θὰ διορθώσωμε μὲ ἡσυχία τὸ φτωχικὸ μας καλύβι καὶ θὰ ζήσωμε μὲ ἡσυχία τὴ παντρεμένη ζωὴ μας γιατί ὅλη ἡ καλύβα μας ἦταν καταστραμμένη. Νὰ ἔχετε τὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ νὰ ἀποκτήσετε ἐγγόνια πολλὰ καὶ νὰ ἀπολαύσετε ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου σὰν εὐτυχῆς παποῦς.

Μέ σεβασμὸ

ΤΣΑΡΚΑΝΤΖΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ
ΤΣΑΡΚΑΝΤΖΗ ΕΤΤΥΧΙΑ - ΜΠΟΥΤΡΑΖΑΝΑ

ΕΠΙΤΙΜΑ ΜΕΛΗ

Παραθέτομεν κατωτέρω ἐπιστολάς καὶ ἀπαντήσεις τῶν κατὰ τὴν νέαν περιοδὸν ἀνακηρυχθέντων ἐπιτίμων μελῶν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου:

«17η Δεκεμβρίου 1962

Ἄξιότιμον κ. Γεώργιον Κουρνοῦτον

Ἄχαρνῶν 35

Ἐ ν τ α ὺ θ α

Ἀγαπητὲ φίλε,

Τὸ καθ' ἡμᾶς Σωματεῖον Θρακικῶν Κέντρων, ἔχει ζωὴν τεσσάρων δεκαετηρίδων καὶ κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο χρονικὸν διάστημα, μεταξὺ τῶν ἄλλων πνευματικῶν σκοπῶν του, ἐπέτυχε τὴν ἔκδοσιν 36 Τόμων τῶν 300 σελίδων, τοῦ βραβευθέντος Συγγράμματός μας τὰ «Θρακικά».

Ἡ περισυλλογὴ, μὲ συνεχῆ κοπιώδη ἐργασίαν, τῆς ὕλης καὶ ἡ ἐμφάνις υπερένδεκα χιλιάδων σελίδων ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν ἱστορίαν τῆς πατρίδος μας Θράκης, εἶναι ἔργον, τὸ ὁποῖον εἶσθε εἰς θέσιν καλλίτερον παντὸς ἄλλου νὰ ἐκτιμῆσητε. Εἰς τὴν προσπάθειάν μας ταύτην κατ' ἐπανάληφιν μὲ εὐγένειαν καὶ προθυμίαν ἤλθατε ἀρωγὸς καὶ αὐτὸ δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως ἀπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Σωματείου μας, ἥτις εἰς ἐλαχίστην ἀναγνώρισιν τῆς τοιαύτης ἐπαινετῆς μερίμνης σας, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 15.10.1962 τῆς Δ.Ε., ὅπως σᾶς κατατάξῃ εἰς τὴν εἰδικὴν στήλην τῶν Ἐπιτίμων Μελῶν τοῦ Σωματείου «τιμῆς ἕνεκεν».

Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ ἀποδεχθῆτε τὴν τοιαύτην ἀπόφασιν καὶ ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ παύσητε ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιδεικνύητε τὰ αὐτὰ αἰσθήματα, ἅτινα ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐκ μέρους σας προσωπικὴν καὶ τοῦ Ἵπουργείου τῆς Παιδείας γενικώτερον ἐνίσχυσιν τοῦ ἐθνικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἔργου, ὅπερ ἐπὶ τεσσαράκοντα περίπου ἔτη μὲ φροντίδας καὶ κόπους ἐπιτυχῶς συντελεῖται.

Εὐχόμενοι διὰ τὰς προσεχεῖς ἑορτάς, διατελοῦμεν,

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς καὶ ὑπολήψεως

Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

Τ. Ἵπουργός, Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου

17η Δεκεμβρίου 1962

Ἀξιότιμον κ. Θεόδωρον Κιακίδη

Βρουύλων 9

ΝΕΑ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ

Ἀγαπητὲ συμπατριώτα καὶ φίλε,

Ἡ διοίκησις τοῦ καθ' ἡμᾶς Θρακικοῦ Κέντρου κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 15.10.1962 τῆς Δ.Ε. καὶ κατ' εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου ἡμῶν κ. Φ. Μανουηλίδου, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν ὅπως σᾶς κατατάξῃ εἰς τὴν εἰδικὴν στήλην τῶν Ἐπιτίμων μελῶν τοῦ Σωματείου «τιμῆς ἔνεκεν» καὶ εἰς ἀναγνώρισιν τῆς φροντίδος καὶ ἐνισχύσεως τῶν ἐθνικῶν σκοπῶν, ὑπὲρ τῆς πατρίδος μας Θράκης.

Ὅτι ἐπὶ σειράν ἐτῶν μὲ ὑπομονὴν καὶ ἐξαιρετικὴν στοργὴν κατεγίνατε νὰ συγγράψητε τὴν ἱστορίαν τῆς κωμοπόλεως Σαμνακοβίου καὶ τῆς περιοχῆς του, εἰς λεπτομερεῖς ἱστορικὰς καὶ λαογραφικὰς σελίδας, δημοσιευθείσας εἰς τὸ Σύγγραμμά μας τὰ «Θρακικά», ἀποτελεῖ ἐπαινετὴν καὶ φιλόπονον προσπάθειάν σας, ἀξίαν βραβεύσεως καὶ θεριμῶν συγχαρητηρίων ἀπάντων τῶν συμπολιτῶν μας Θρακῶν.

Ἀνακοινοῦντες τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, συγχαίρομεν καὶ προσωπικῶς ὑμᾶς καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ παύσητε νὰ ἐπιδεικνύητε τὴν αὐτὴν ἀγάπην ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν σκοπῶν, οὓς ἐπιδιώκει, ἐπὶ σειράν δεκαετηρίδων τὸ Σωματεῖόν μας.

Εὐχόμενοι διὰ τὰς προσεχεῖς ἐορτάς, διατελοῦμεν,

Μὲ ἐξαιρετικὴν ἐκτίμησιν καὶ φιλίαν

Φ. ΜΑΝΟΤΗΛΙΔΗΣ

Τ. Ὑπουργός, Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου

«17η Δεκεμβρίου 1962

Διδυμότειχον

Ἀξιότιμον κ. Δημήτριον Μανάκαν

Ἀγαπητὲ συμπατριώτα καὶ φίλε,

Ἡ διοίκησις τοῦ καθ' ἡμᾶς Θρακικοῦ Κέντρου κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 15.10.1962 τῆς Δ.Ε. καὶ κατ' εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου ἡμῶν κ. Φ. Μανουηλίδου, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν ὅπως σᾶς κατατάξῃ εἰς τὴν εἰδικὴν στήλην τῶν Ἐπιτίμων μελῶν τοῦ Σωματείου «τιμῆς ἔνεκεν» καὶ τοῦτο εἰς ἀναγνώρισιν τῶν φροντίδων, ἃς καταβάλλετε διὰ τὴν ἰδρυσιν αὐτόθι τοπικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τῆς ἐγγραφῆς μελῶν, ἥτις σκοπὸν ἔχει νὰ συνδράμῃ τοὺς πνευματικὸς σκοποὺς, οὓς ἐπιδιώκει τὸ Θρακικὸν Κέντρον, καθὼς καὶ τῆς φιλοπόνου συγγραφῆς σας περὶ τῆς ἱστορίας Διδυμοτείχου τῆς δημοσιευθείσης εἰς τὸ Σύγγραμμά μας τὰ «Θρακικά».

Ἀνακοινοῦντες τὴν ὡς ἄνω ἀπόφασιν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι καὶ εἰς τὸ μέλλον δὲν θὰ παύσητε ἐπιδεικνύοντες τὴν αὐτὴν ἀγάπην, ὑπὲρ τῶν πνευματικῶν σκοπῶν, οὓς ἐπιδιώκαμεν, συγχαίροντες

δὲ καὶ προσωπικῶς ὑμᾶς, εὐχόμεθα διὰ τὰς προσεχεῖς Ἑορτὰς καὶ διατελοῦμεν,

Μὲ ἔξαιρετικὴν ἐκτίμησιν καὶ φιλίαν

Φ. ΜΑΝΟΥΘΑΙΔΗΣ

Τ. Ὑπουργός, Πρόεδρος το Ἐθνικοῦ Κέντρου

«Διδυμότειχον 30-12-1962

Πρὸς τὸν Ἀξιότιμον Πρόεδρον τοῦ Ἐθνικοῦ Κέντρου

κ.κ. Φίλιππον Μανουηλίδην Ἀθήνας

Κύριε Πρόεδρε,

Ἐγκαίρως καὶ λίαν ἀσμένως ἔλαβον τὴν ἀπὸ 17ην λήγοντος Δεκεμβρίου ὑπ' ἀριθ. 1046 ἐπιστολὴν Σας κοινοποιοῦσαν ἀπόφασιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Κέντρου περὶ κατατάξεώς μου εἰς εἰδικὴν «τιμῆς ἔνεκεν» τῶν ἐπιτίμων μελῶν στήλην.

Προσάγμενος εἰς ἔκφρασιν ἀπειρῶν εὐχαριστιῶν ἤμῃν τε τοῖς εἰσηγηθεῖσι τὴν ἀνωτέρω πρόφρονον ἀπόφασιν καὶ τοῖς περὶ ἡμῶς ἀξιότιμοις μέλεσι τοῦ Συμβουλίου, διαβεβαίω βαθεῖαν συγκίνησιν καὶ ἀντλήσιν ἐκ τῆς συνειδήσεώς μου τρανῆς ἠθικῆς ἰκανοποιήσεως. Τὸ κατ' ἐμὲ εἶναι νὰ πράττω πᾶν ὅ,τι ἐκ τῆς ἀπεράντου πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν μας Πατρίδα, Θράκην, ἀγάπης ἀπορρέον, ἐφ' ὅσον αἱ δυνάμεις μου ἐπιτρέπουν καὶ ἵνα ἐπαξίως κατέχω τὴν ἥν πάνυ εὐγενῶς ἀπονεμηθεῖσαν μοι τιμῆν.

Μετὰ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς

Δ. ΜΑΝΑΚΑΣ

4 Σεπτεμβρίου 1963

Ἀξιότιμον κ. Ἀναστάσιον Ὁρλάνδον

Γενικὸν Γραμματέα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας Ἀθηνῶν

Ἐ ν τ α ὦ θ α

Ἀγαπητὲ φίλε,

Ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 1145)8-7-63 προηγουμένην ἐπιστολὴν μας, κατόπιν καὶ προφορικῆς συνομιλίας σας μετὰ τοῦ ἡμετέρου Προέδρου κ. Φ. Μανουηλίδου, μεθ' οὗ σᾶς συνδέει παλαιὰ καὶ στενὴ φιλία, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσωμεν ὅτι ἐλάβομεν τὴν ὑπ' ἀριθ. 602 ἀπὸ 2 Αὐγούστου ἐ.ἔ. ὑμετέραν ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ὁποίας ἔχετε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ μᾶς γνωρίσητε ὅτι τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐταιρίας κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτοῦ τῆς 21.7.1963 ἀπεφάσισε νὰ ἀναγράψῃ εἰς τὸν προϋπολογισμόν τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1964 ποσὸν δραχμῶν 20.000 διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς συντελουμένης ὑπὸ τοῦ Κέντρου ἐργασίας περὶ Θράκης.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τοῦ Ἐθνικοῦ Κέντρου κατὰ τὴν προχθεσινὴν συνεδρίαν τῆς, τῆς 2ας τρέχ. λαβοῦσα γνῶσιν τοῦ ὡς ἄνω ἐγγράφου, κατόπιν εἰσηγήσεων καὶ διαθέσεως ὑμῶν, ὡς καὶ τοῦ πολυτίμου ἐνδιαφέ-

ροντός σας ὑπὲρ τοῦ πρεσβυγενοῦς Σωματείου μας καὶ τοῦ Συγγράμματός του τὰ «Θρακικά», σὰς ἐκφράζει τὰς θερμότητας εὐχαριστίας της καὶ ἔχει τὴν ἐλπίδα ὅτι μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ζῆλον, ἅτινα σὰς διακρίνουν διὰ τὰ πνευματικά, ἐκπαιδευτικά καὶ ἀρχαιολογικά ζητήματα τοῦ τόπου, θὰ περιβάλητε καὶ εἰς τὸ μέλλον τὰς προσπάθειάς μας διὰ τὴν περαιτέρω προώθησιν καὶ ἐνίσχυσιν τόσοσιν παρὰ τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρίᾳ ὅσον καὶ παρὰ τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν, ἧς διακεκριμένον μέλος ἀποτελεῖτε.

Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ, σὰς ἀνεκέρυξεν ὡς Ἐπίτιμον Μέλος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, εἰς ἐλαχίστην ἐκδήλωσιν τῆς πολυετοῦς φιλοπόνου καὶ περιλάμπρου δράσεώς σας, καθ' ἣν τόσοσιν ἐν τῷ Ἐπιτροπικῷ Παιδείας ὅσον καὶ ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρίᾳ διεκρίθητε, προσφέροντες μὲ τὴν ἀκαταπόνητον ἐργασίαν καὶ τὴν κτηθεῖσαν ἐμπειρίαν καὶ σοφίαν σας ἀνεκτιμήτους ἐθνικὰς καὶ πνευματικὰς ὑπηρεσίας.

Ἐπὶ τούτοις διατελοῦμεν,

Μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς

Ὁ Πρόεδρος
Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Π. ΤΣΑΤΑΛΑΣ

4η Σεπτεμβρίου 1963

Ἀξιότιμον κ. Κυριάκον Βαφείδην

Μ. Ἀλεξάνδρου 7 Εἰς Καβάλαν

Ἀγαπητὴ φίλε,

Ἐν συνεχείᾳ προσωπικῆς πρὸς ὑμᾶς ἐπιστολῆς τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ὑπ' ἀριθ. 1163)28-8-63, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ σὰς γνωρίσωμεν ὅτι κατὰ τὴν προχθεσινὴν συνεδρίαν τῆς 2ας τρέχ. τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, τὰ μέλη ἐπληροφορήθησαν μετὰ λύπης τὰς ἀνακοινώσεις περὶ τῆς υἰείας σας, ἐξέφρασαν δὲ ὅλοι τὰς ὀλοψύχους εὐχὰς των ὑπὲρ βελτιώσεως αὐτῆς, διότι ἀνεγνώρισαν ὅτι συγκαταλέγεσθε μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν Θρακῶν, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν βίον των διεκρίθησαν διὰ τὴν φανατικὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν πατρίδα μας Θράκην, οὐδέποτε δὲ ἔπαυσαν φροντίζοντες διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν πρόσδοον αὐτῆς.

Εἰς ἐλαχίστην ἀνταπόδοσιν τῶν τοιούτων αἰσθημάτων σας ἀνεκέρυχθητε διὰ πρακτικῶν καὶ διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς ὡς Ἐπίτιμον Μέλος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, μὲ τὴν εὐχὴν ὅτι τὸ παραδειγματὸς σας εἶθε νὰ μιμηθοῦν καὶ ἄλλοι συμπατριῶται μας Θραῖκες.

Ἐπὶ τούτοις, εὐχόμεθα καὶ αὐθις διὰ τὴν πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς υἰείας σας καὶ διατελοῦμεν μετ' ἐξαιρετικῆς τιμῆς καί,

Ἰδιαιτέρας ἀγάτης

Ὁ Πρόεδρος
Φ. ΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
Π. ΤΣΑΤΑΛΑΣ

Ἐν Καβάλα τῇ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1963

Πρὸς τὸ Θρακικὸν Κέντρον Ἀθηνῶν Ἀθήνας

Κύριε Πρόεδρε, Κοι Σύμβουλοι,

Εἶμαι βαθύτατα συγκεκριμένος ἀπὸ τὴν τιμητικὴν ἐκδήλωσιν δι' ἐμὲ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον, διὰ τῆς ἀνακηρύξεώς μου ὡς Ἐπιτίμου Μέλους του. Κραίτοι φρονῶ ὅτι οἰαδήποτε ὑπηρεσία πρὸς τὸ Θ.Κ. ἀποτελεῖ καθήκον, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀμείβεται ἐπιθυμῶ νὰ ἰσᾶς τονίσω, ὅτι εἰς ἓνα δημόσιον βίον μου 35 ἐτῶν, ὡς πολιτευτοῦ, Δημοαρχοῦντος καὶ Δημοτικοῦ συμβούλου, Γεν. Ἰραμματέως τοῦ Ἐμπορ. καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, συμβούλου τοῦ Μητροπολιτικοῦ συμβούλου, ὅπου συνεχῶς ὑπηρετήσα ἡ διάκρισις ἢ ὁποία μὲ συνεκίνησε βαθύτατα εἶναι ἡ τιμὴ τὴν ὁποίαν μοὶ ἐκάμετε ἐξ ὀνόματος τῆς ἀληθομονήτου χαμένης Πατρίδος μας τῆς ΘΡΑΚΗΣ ΜΑΣ.

Σᾶς εἶμαι βαθύτατα εὐγνώμων

ΚΤΡΙΑΚΟΣ ΒΑΦΕΙΔΗΣ

ΟΙ ΘΡΑΚΕΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Διακεκριμένοι ὁμογενεῖς τῆς Ἀμερικής

Εἰς Σικάγον εἶναι ἀπὸ ἐτῶν, κατὰ τρόπον ἐξαιρετον, ἐγκατεστημένος, ὁ κ. Μιχαὴλ Χάτσος, δημοσιολόγος ἰδιοκτῆτης ἰδιωτικοῦ ραδιοφωνικοῦ πνευματικοῦ ἰδρύματος, ὅστις τιμᾶ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα καὶ καθιστᾷ ὑπερήφανον τὴν πατρίδα του Ραιδεστὸν Α. Θράκης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεχώρησεν εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν. Χωρὶς προστάσιαν καὶ ἄλλα ἐφόδια καὶ μὲ ἔλλειψιν μορφώσεως καὶ ξένων γλωσσῶν, αὐτοδημιούργητος, μὲ τὴν ἑσωτερικὴν του παρῶρμῃσιν, ἐπέτυχεν εἰς τὴν ξένην νὰ ἀποκτήσῃ καὶ μόρφωσιν καὶ γλώσσας καὶ νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν επαγγελματικὸν του κύκλον τοῦ Σικάγου. Ἐλθὼν ἐσχάτως εἰς Ἀθήνας ἐζήτησε νὰ συναντηθῇ ὡς συμπατριώτης μετὰ τοῦ Προέδρου κ. Μανουηλίδου, ὅστις μετὰ χαρῆς τὸν ἐπεριποιήθη εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ὅπως τοῦ ἔγραψε τὴν 5ην Νοεμβρίου «αἰ στιγμαὶ ποὺ περάσαμε ἐντὸς τοῦ ἀρχοντικοῦ Ραιδεστικοῦ περιβάλλοντος θὰ μοῦ εἶναι ἀλησμόνητοι». Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπιστολῆς του πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ ἀγαπητὸς Θράξ συμπολίτης, ἅμα τῇ ἐπαινοῦ τοῦ εἰς Σικάγον ἐπληροφορήθη παρὰ τῆς συζύγου του ὅτι ἐλήφθη κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἐπιστολὴ τοῦ Πρέσβευτος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Οὐάσιγκτων κ. Ἀλεξ. Μάτσα, ὅστις διεβίβασε τὴν ἐξῆς Ὑψηλὴν ἐπιταγήν: «Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου ἢ Α.Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Παῦλος ὁ Α' εὐηρεστήθη ὅπως ἀπονεύμῃ πρὸς τὸν ἐκ Ραιδεστοῦ τῆς Α. Θράκης κ. Μιχάλην Ν. Χάτσον δημοσιολόγον ἐν Σικάγῳ, τὸν Χρυσὸν Σταυρὸν τοῦ Φοίνικος Α' τάξεως, εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ἐθνικῆς ἐργασίας ὅπου παρέσχεν κατὰ τὰ τελευταῖα τεσσαράκοντα ἔτη, ἰδίως ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 25 ἐτῶν ραδιοφωνικῆς ἐργασίας ἐν τῇ ξένη».

Ὁ Πρόεδρος δι' ἰδιατέρας ἐπιστολῆς του καθὼς καὶ τὸ Θρακικὸν Κέντρον, ἀπηύθυναν θεομὰ συγχαρητήρια πρὸς τὸν ἐν Σικάγῳ διακεκριμένον ὁμογενῆ ἐπὶ τῇ τιμητικῇ διακρίσει, μὲ τὴν δεβαιότητα ὅτι ἡ στοργὴ καὶ ἀγάπη του πρὸς τὴν γενέτειραν Θράκην θὰ συνεχισθῇ καὶ εἰς τὸ μέλλον καὶ παρ' αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, μὲθ' ὧν εὐρίσκειται εἰς ἐπαρῆν καὶ θὰ ἐπιδιώξῃ νὰ μεταδώσῃ τὸ ἔργον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον οὐδὲν ἔλαβε γνῶσιν κατὰ τὴν ἐνταῦθα διαμονὴν του.

Ἡ σύνταξις τῶν «Θρακικῶν»

Η ΣΗΡΟΤΡΟΦΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

Ἡ περιφέρεια Σουφλίου ἀπὸ παλαιωτάτων χρόνων ἠσχολεῖτο μετ' ἐπιτυχίας εἰς τὴν σηροτροφίαν, ἐλειτούργει δὲ αὐτόθι καὶ ἐργαστάσιον ἐπεξεργασίας τῆς μετάξης, διακόψαν τὰς ἐργασίας του λόγῳ τῆς πολεμικῆς κατοχῆς. Γνωρίζοντες ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως τὴν σοβαρὰν σημασίαν, ἣν εἶχεν ἀνέκαθεν ἡ ἐκτροφή κουκουλίων πρὸς παραγωγὴν μετάξης διὰ τὴν φιλοπόροδον περιοχὴν Σουφλίου, ἀποδίδομεν ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὴν παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν Ἐνωσιν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Σουφλίου, διοργανωθεῖσαν πρώτην κινητὴν σηροτροφικὴν ἐκθεσιν Σουφλίου, δημοσιεύομεν ὅσα ἐν ἐκτάσει ἀνεκοινώθησαν, σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιτυχῶσαν ὡς ἄνω ἐκθεσιν καὶ εὐχόμεθα ὀλοψύχως ὅπως ἡ νέα αὕτη ἐξόρμησις, ἣτις ἐνεφανίσθη καὶ εἰς ἄλλα μεγάλα καὶ σπουδαῖα σηροτροφικὰ κέντρα νὰ καταλήξῃ εἰς ἐπιτυχή ἐξέλιξιν ἐκ τῆς ὁποίας πᾶλλα ἔχει νὰ ὠφεληθῇ ἡ περιφέρεια Σουφλίου Δ. Θράκης καὶ γενικῶς ἡ οἰκονομία τῆς χώρας.

Εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀναλυτικώτερον τοῦ Ν. Ἐβρου Δ. Θράκης ἐδημοσιεύθησαν τὰ κάτωθι:

Ἐ(Ἡ Δ)νσις Γεωργίας Ἐβρου διοργανώνει τὴν 14ην, 15ην καὶ 16ην Σεπτεμβρίου 1963 τὴν Α' κινητὴν Σηροτροφικὴν Ἐκθεσιν τοῦ Νομοῦ εἰς τὸ Σουφλί μὲ σκοπὸν τὴν εἰσαγωγὴν νέων βελτιωμένων μεθόδων ἐκτροφῆς τοῦ μεταξοσκώληκος, τὴν προβολὴν τῆς Σηροτροφίας ὡς λίαν παραγωγικοῦ κλάδου τῆς Γεωργίας, τὴν ἐνημέρωσιν τῶν ἐπισκεπτῶν ἐπὶ τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης εἰς τὸν τομέα αὐτὸν καὶ τὴν ἐπαφὴν τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ μετὰ τῶν προϊόντων ζωικῆς μετάξης.

Ἡ ἐκθεσις θὰ στεγασθῇ εἰς τὸ εὐγενῶς καὶ προθύμως παραχωρηθὲν οἶκημα τῆς Ἐνώσεως Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Σουφλίου καὶ θὰ παραμείνῃ ἀνοικτὴ ἐπὶ 3ήμερον (ἀπὸ 14—16 Σεπτεμβρίου). Ἐπ' εὐκαιρίᾳ καὶ καθ' ὄλον τὸ 3ήμερον θὰ λάβουν χώραν παράλληλοι ἐκπαιδευτικαὶ καὶ ἐορταστικαὶ ἐκδηλώσεις ὡς ὁμιλίαι, διαλέξεις, προβολαὶ κινηματογραφικῶν ταινιῶν, παρελάσεις συμβολικῶν ἀσμάτων, ἐκτέλεισις μουσικῶν προγραμμάτων ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, συναυλίαι ὑπὸ τῆς Παιδικῆς μαντολινάτας Σουφλίου, λαϊκοὶ χοροὶ καὶ τραγούδια ὑπὸ τῶν χορευτικῶν συγκροτημάτων Σουφλίου, Ἀσθεσιάδων, Καραωτῆς καὶ Μεταξάδων τῇ συμπαραστάσει τῶν δύο μονάδων Βασιλικῆς Προνοίας Ἀλεξ)πόλεως καὶ Ὀρεσιάδος.

Ἀξίζει κάθε ἔπαινος εἰς τὴν Δ)νσιν Γεωργίας Ἐβρου ἡ ὁποία χάρις εἰς τὸ ἀκούραστο Γεωπονικὸ προσωπικὸ της, προτίθεται νὰ μᾶς προσφέρῃ μίαν πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν πανδαισίαν, τὴν ὁποίαν προκαταβολικῶς χερσοκροτοῦμεν.

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον, ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἐκθέσεως ἀπέστειλε πρὸς τὴν Ἑνωσιν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Σουφλίου τὴν κάτωθι ἐπιστολήν:

Σεπτέμβριος 1963

Φίλοι Κύριοι καὶ Συμπατριῶται,

Ἔχομεν τὴν τιμὴν, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ δημοσιεύματος τῆς παρελθούσης ἐβδομάδος εἰς τὴν «Ἐστίαν» τῶν Ἀθηνῶν, ὡς τὸ ἐσώκλειστον ἀντίγραφον, ἀνασυνδέοντες παλαιούς θεσμούς καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἡμετέρου Προέδρου ὅταν ἐπολιτεύετο, διὰ τὰ σηροτροφικὰ ζητήματά σας, νὰ σᾶς ἀναφέρωμεν τὰ ἑξῆς: Ἐπιθυμία μας εἶναι ὅπως ἀναπτύξωμεν συνεργασίαν μετὰ τῆς πόλεώς σας, ἥτις πάντοτε διεκρίνεται διὰ τὴν πνευματικὴν τῆς ἀνωτερότητα καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον σᾶς ἐσωκλείομεν σημειώματά μας, διὰ τοὺς σκοποὺς οὓς ἐπιδιώκει τὸ ἀπὸ τεσσαρακονταετίας εὐδοκίμως λειτουργοῦν ἐνταῦθα Θρακικὸν Κέντρον. Ὑπάρχει ὀλιγομελῆς Ἐπιτροπὴ εἰς τὸ Σουφλίον μετ' Ἐισηγητὴν τὸν κ. Χρῆστον Παπασταματίου - Μπαμπαλίτην Δ)ντὴν τοῦ Γ' Δημοτικοῦ Σχολείου, ἀσθενοῦντα ἀτυχῶς τελευταίως. Ὁ Συνεταιρισμός σας καὶ ἡ δραστηριότης, ἥτις διακρίνει τοὺς Σουφλιώτας, φρονοῦμεν ὅτι δύναται νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐν τῇ πόλει σας Ἐπιτροπὴν, πρὸς αὔξησιν τῶν μελῶν καὶ εὐρυτέραν ἀνταπόκρισιν τῶν σκοπῶν, οὓς ἐπιδιώκει. Πίνακα ὀνομάτων τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς Σουφλίου, σᾶς ἐσωκλείομεν. Τὸ Θρακικὸν Κέντρον καὶ τὸ Σύγγραμμά του τὰ «Θρακικά» εὐρίσκονται αὐστηρῶς μακρὰν τῆς πολιτικῆς. Οὔτε οἰκονομικὴν ὠφέλειαν ἐπιδιώκει ἢ συνεργασία μας. Αἱ ἐξήκοντα δραχμαὶ (60), τῆς ἐτησίως συνδρομῆς καλύπτονται εἰς τὸ διπλάσιον δι' ἑνὸς ἢ δύο Τόμων «Θρακικῶν», οἵτινες χορηγοῦνται δωρεάν εἰς τὰ ἐγγραφόμενα μέλη. Ἐκ περισσοῦ, σύμφωνα μετὰ τὸ ἐσώκλειστον σημείωμα, ἀπεφασίσθη ὅπως χορηγοῦνται ἀνὰ 5.000 εἰς πτωχὰς καὶ ἠθικὰς νέας ἐκ Θράκης, ἐγκαταστημένας ἀποκλειστικῶς εἰς χωρία, μετ' ἀντάλλαγμα τὴν ληξιαρχικὴν πρᾶξιν τοῦ γάμου των. Ἐξῶφθαλμον ἐκ τούτων τυγχάνει ὅτι τὸ Σωματεῖον μας δὲν εἰσπράττει ἀλλὰ χορηγεῖ χρήματα διὰ σκοποὺς εὐποιίας, ἐφόσον μάλιστα σκέπτεται κάτι παραπλήσιον καὶ δι' ἐνίσχυσιν ἀριστούχων μαθητῶν Γυμνασίων ἐκ Θράκης, πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν των, ὅπερ καὶ ἀπεφασίσθη ὡς ἐσώκλειστον σημείωμα.

Τὰ τῆς κινήσεως τῆς σηροτροφικῆς σας ἐκθέσεως καὶ τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς θὰ μᾶς γνωρίσητε, ἐὰν ἐπιθυμήτε, διὰ νὰ τὰ δημοσιεύσωμεν εἰς προσεχῆ Τόμον τῶν «Θρακικῶν». Ἐὰν ἔχετε ἀντίρρησιν διὰ τὴν προτεινομένην συνεργασίαν πάλιν ἀποστείλατέ μας τὴν ὡς ἄνω ἐκθεσιν ἵνα τὴν δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ Σύγγραμμά μας καὶ ἵνα συστήσωμεν καὶ ἡμεῖς τοὺς σκοποὺς, εἰς οὓς ἀποβλέπει ἢ ὡς ἄνω σηροτροφικὴ ἐκθεσις.

Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ τύχωμεν εὐνοϊκῆς ἀπαντήσεώς σας, ἀποστέλλομεν πρὸς ὅλα τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐνώσεώς σας τοὺς φιλικούς μας χαιρετισμούς μεθ' ὧν,

Διατελοῦμεν πρόθυμοι

Φ. ΜΑΝΟΥΘΑΙΔΗΣ

Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του ἐν ἔτει 1926
καὶ πρώην Ἰπουργός

Ἡ Ἐνωσις Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Σουφλίου ἀπήντησεν ὡς κατωτέρω:

Ἄρθ. Πρωτ. 927

Ἐν Σουφλίῳ τῇ 9-11-63

Πρὸς τὸ Θρακικὸν Κέντρον

Κύριε Πρόεδρε,

Ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀρθ. 1178)13-9-63 ὑμετέρου, ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσωμεν ὑμῖν τὰ ἀκόλουθα σχετικῶς μὲ τὴν διοργανωθεῖσαν ἐν τῇ πόλει μας Κινητὴν Σηροτροφικὴν Ἐκθεσιν. Ἡ δευνῶς δοκιμασθεῖσα Σηροτροφία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤρχισε νὰ ἀνακτᾷ βαθμηδὸν τὸ ἀπολεσθὲν ἔδαφος καὶ νὰ ἀποβαίῃ ἡ ἐκτροφή τῶν μεταξοσκωλήκων λίαν συμφέρουσα διὰ τὸν σηροτρόφον. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν οἱ κάτωθι κυρίως παράγοντες:

α) Ἡ μέταξα ἢ ζωϊκὴ ἡ ὁποία κατ' ἀρχὴν ἐξετοπίσθη ἀπὸ τὴν τεχνητὴν τουαύτην (νάυλον, ραγιὸν κλπ.) ἤρχισε ν' ἀνακτᾷ ἔδαφος ἀναγνωρισθέντων τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῆς ἔναντι τῶν τεχνητῶν ἰνῶν, καὶ

β) Αἱ ἐπιτευχθεῖσαι θελιώσεις εἰς τὴν ποικιλίαν τῶν μεταξοσκωλήκων διὰ τῆς παραγωγῆς τῶν πολυϋβριδίων ἀποδοτικότεραν κατὰ 100% τῶν ἐγχωρίων παλαιῶν ποικιλιῶν (12 κιλά νωπὰ παλαιῶν ἐγχωρίων 1 κιλό μέταξα, 6 κιλά νωπὰ νέων πολυϋβριδίων 1 κιλό μέταξα). Αἱ ἀποδόσεις τῶν πολυϋβριδίων εἰς μέταξαν ἐπιτρέπουν τὴν προσφορὰν τιμῶν περίξ τῶν 50 δραχμῶν κατὰ κιλὸν νωπῶν κουκουλιῶν ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ Σηροτροφία ἀποβαίνει ἢ συμφερωτέρα παραγωγή τῶν ἄλλων γεωργικῶν τοιούτων. Μάλιστα δὲ ἐὰν ἐπαληθεύσῃσι τὰ ὅσα ὁραματίζονται αἱ Γεωργικαὶ Ἰτηρησεῖαι σχετικῶς μὲ τὴν μορφοκαλλιέργειαν κατὰ λειβαδικὸν σύστημα συνιστάμενον εἰς τὴν καλλιέργειαν 600 μορφοδένδρων κατὰ στρέμμα μὲ ἀπόδοσιν 3.000 κιλῶν μορφοφύλλων δυναμένων νὰ ἐκθρέψῃσι 2,5—3 κυτία μεταξοσπόρου τῶν 25 γραμμαρίων μὲ μέσῃ ἀπόδοσιν 60 κιλῶν νωπῶν κατὰ κυτίον, τὸ ἔσοδον ἑνὸς στρέμματος γῆς θ' ἀποφέρει 2,50X60 πρὸς 50 δραχμὰς 7.500 δραχμὰς. Οἱ ἀνωτέρω λόγοι ὤθησαν τὸ Ἰπουργεῖον Γεωργίας νὰ προγραμματίσῃ τὴν αὐξήσιν τῆς κουκουλοπαραγωγῆς εἰς βαθμὴν ὥστε ἐντὸς πενταετίας νὰ ξεπεράσῃ τὴν πρὸ τῆς κρίσεως τοιαύτην τῶν 3.500.000 κιλῶν νωπῶν κατελθούσης εἰς τὰ 700.000 κιλά καὶ νὰ ἀνέλθῃ ἢ παραγωγή εἰς 5.000.000 κιλά. Μεταξὺ τῶν λαμβανομένων μέτρων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ εἶναι καὶ ἡ διοργανώσεις τῆς κινή-

τῆς Σηροτροφικῆς Ἐκθέσεως ἀρχῆς γενομένης ἐκ τῆς πόλεως μας ὡς τοῦ σημαντικωτέρου σηροτροφικοῦ κέντρου. Ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκθέσεως ὑπῆρξε ἐξαιρετική. Διαφωτιστική καὶ κατατοπιστική πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις τὰς ἀφορώσας τὴν προαγωγὴν τῆς σηροτροφίας. Τὴν Ἐκθεσὶν ἐπεσκέφθησαν περισσότερα τῶν 6.000 ἀτόμων ἀπὸ ὅλων τὸν Νομὸν Ἑβρου.

Συνημμένως σᾶς ἀποστέλλομεν τὸ ὑπ' ἀριθ. 63 δελτίον Γεωργικῶν πληροφοριῶν τῆς Δ' νοσεως Γεωργίας Ἑβρου εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται λεπτομερῶς τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ τῆς κινήσεως τῆς Σηροτροφικῆς Ἐκθέσεως. Ἐπίσης σᾶς ἐπισυνάπτομεν καὶ ἀντίγραφον τῆς ὁμιλίας τοῦ Σηροτροφικοῦ Ἐλεγκτοῦ Ἑβρου περιγράφουσαν τὰς διακυμάνσεις τὰς ὁποίας διήλθεν ἡ Σηροτροφία, τὴν Κρατικὴν μέριμναν διὰ τὴν προαγωγὴν αὐτῆς καὶ τοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλουν τὴν ἀνάπτυξίν της. Ὅσον ἀφορᾷ διὰ τὴν ἐγγραφὴν μελῶν εἰς τὸν ὑμέτερον Ὄργανισμὸν ἐντὸς τῶν ἡμερῶν θὰ εἰσπράξω τὰς συνδρομὰς καὶ θὰ σᾶς τὰς ἀποστείλω μαζὶ μὲ τὰς αἰτήσεις τῶν νεοεγγραφησομένων ὡς καὶ τοῦ ὑποφαινομένου.

Μετὰ τιμῆς

Ὁ Διευθυντὴς ΗΛ. ΜΠΟΓΙΑΤΖΗΣ

Δημοσιεύομεν κατωτέρω τὸ κείμενον τῆς ὁμιλίας τοῦ Ἐλεγκτοῦ Σηροτροφίας κ. Μιχ. Ἀπέργη:

ΤΑ ΠΟΛΥΤΥΒΡΙΑΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΗΡΟΤΡΟΦΙΑΝ

«Ὅποιος δὲν παῖνέσει τὸ σπῖτι του θὰ πέση νὰ τὸν πλακώσῃ» λέει μιὰ λαϊκὴ παροιμία. Ἴνα μὴ λοιπὸν συμβῆ καὶ σὲ μένα τὸ ἴδιο σᾶς παρακαλῶ πάρα πολὺ Σεβασμιώτατε, Ἐξοχώτατε κ. Νομάρχα, Στρατηγέ μου, κ. Ἐπαρχε, κ. Δήμαρχε, νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ σᾶς ἀπασχολήσω γιὰ λίγο μὲ τὸ ἀντικείμενον ἐκεῖνο ποὺ ἰδιαιτέρως συμπασθῶ καὶ ποὺ ἀκούει εἰς τὸ ὄνομα «Σηροτροφία» κὶ' ἀκόμη νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ πῶ λόγια παρήγορα κὶ' ἐνθουσιώδη, αἰσιόδοξα κὶ' ἐνθαρρυντικὰ γιὰ μιὰ καλλιέργεια ποὺ εἰς τὴν μακραίωνη ἱστορία της γνώρισε τὴν ἀκμὴ σὲ ὅλη της τὴν μεγαλωσύνη ἀλλὰ καὶ τὴν παρακμὴ σὲ ὅλην της τὴν καταθλιπτικότητα, ἀνῆλθε δοξασιμένη στὸ ξενιθὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος ἰδιὰ νὰ καταρρακίλιση καταρρονημένη στὸ Νεδῖο καὶ ποὺ παρουσιάζει ὡστόσο σήμερον ὅλα τὰ ἐχέγγυα καὶ τὶς προϋποθέσεις ἐκεῖνες ὥστε νὰ δύναται νὰ ξαναγυρίσῃ στὸ προσκήνιο καὶ νὰ διαδραματίσῃ ἀποφασιστικὸν καὶ πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν οἰκονομίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ γεωργοῦ ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν τοιαύτην. Ἐκεῖνοι οἱ δύο Μοναχοὶ τοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν εἰσήγαγον κατὰ τὸ 551 μ.Χ. τὸν μεταξόσπορον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὸ Βυζάντιον χωρὰ μέσα στὰ ἄδεια μπασιούνια τους, ἀσφαλῶς δὲν θὰ μπορούσαν ποτὲ νὰ φαντασθοῦν πῶς ἀπὸ τὸν σπόρον αὐτὸν θὰ ξεπετιό-

τανε αργότερα ολόκληρη μιὰ επιστήμη καὶ ὅτι θὰ ἦταν δυνατὸν ὁ ἴδιος ὁ σπόρος ν' ἀποτελέσῃ γιὰ τὶς ἐπερχόμενες γενεές εἰς ολόκληρη τὴν Εὐρώπην, Ἀμερικὴν καὶ Ἀσίαν πηγὴν πλοῦτου καὶ πολιτισμοῦ. Πράγματι ἀπὸ τὴν Κων)πολιν γρήγορα διεδόθη ἡ Σηροτροφία εἰς ολόκληρην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδιαίτερος εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ ὅπου πέρασε εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν, Ἰσπανίαν, Ρωσσίαν καὶ Πορτογαλίαν γιὰ νὰ συνεχίσῃ ἐκεῖθεν ἡ διάδοσις τῆς εἰς ὅλες σχεδὸν τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης. Κι' ἀπ' ὅπου κι' ἂν ἐδιάβαινε ἔφερενε μαζί τῆς πλοῦτον καὶ πολιτισμόν. Γιὰ τὴν χώρα μας μάλιστα λέγεται πὼς ἡ βαθμιαία αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐπῆλθεν μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς μετάξης εἰς αὐτὴν ἡ ὅποια καὶ ἠδυνήθη νὰ τὸν θρέψῃ. Δὲν θὰ θελήσω ὅμως νὰ ἐπεκταθῶ σὲ χρονογραφικὰ σημεῖα ἱστορικῆς καὶ ἐγκυκλοπαιδικῆς μᾶλλον σημασίας διὰ τὸν φόβον μὴ σᾶς ταλαιπωρήσω ἀσκόπως προτοῦ προλάβω νὰ θίξω τὸ σηροτροφικὸν πρόβλημα ἢ τοῦλάχιστον μέρος αὐτοῦ ὡς τοῦτο ἐπιτακτικῶς προβάλλει σήμερα μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ εὐχὴν πὼς ἴσως ὅλοι ἡμεῖς οἱ παρευρισκόμενοι μπορέσουμε νὰ βοηθήσουμε εἰς τὴν λύσιν του.

Κανονικά, τὸ ὅλον θέμα, θὰ ἔπρεπε ἴσως καὶ θὰ ταίριαζε νὰ ἐξετασθῇ, κατὰ τὸ δυνατὸν ἐξονυχιστικά, κάτω ἀπὸ τὶς τέσσερες τοῦλάχιστον βασικὰς μορφὰς ἢ πλευρὰς του:

Τὴν τεχνικὴν του πλευρὰν· τὴν οικονομικὴν του πλευρὰν· τὴν ὀργανωτικὴν καὶ τέλος τὴν προπαγανδιστικὴν τοιαύτην.

Ἀρφίνομε τὶς δυὸ μεσαῖες του πλευρὰς τὴν οικονομικὴν δηλαδὴ καὶ ὀργανωτικὴν του σὲ Ἑτηρεσίαις ἀρμοδιώτερες ἡμῶν μιὰ κι' ἔχουν σχέση μὲ τὴν ὅλην ἀγροτικὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους καὶ ἄς ἀσχοληθοῦμε ἡμεῖς μὲ τὶς ἄλλες δύο, ἥτοι μὲ τὴν τεχνικὴν καὶ προπαγανδιστικὴν ποῦ ἀναφέραμε προηγουμένως. Αὐτὲς τὶς δυὸ πλευρὰς φιλοδοξεῖ νὰ θίξῃ μὰ καὶ νὰ τονίσῃ ἡ ὅλη αὐτὴ ἐκδήλωσις τῶν πρὸς τμήν τοῦ κοινουλοῦ ἀφιερωμένων τριῶν ἡμερῶν ἡ ὅποια ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ τὴν ὅλην προσπάθειαν τοῦ Ἑπουργείου Γεωργίας εἰς τὸ νὰ συμπαρασταθῇ καὶ συνδράμῃ μιὰ καλλιέργεια ποῦ τὴν θεωρεῖ ἱκανὴ ν' ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν τῆς οἰκονομίας γιὰ πάρα πολλές γιὰ νὰ μὴν ποῦμε — γιὰτὶ ὄχι μάλιστα — γιὰ ὅλες τὶς ἀγροτικὰς οἰκογένειαις τοῦ Νομοῦ καὶ γενικώτερα τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι ἀλήθεια βέβαια πὼς ἡ καλλιέργεια αὐτὴ πέρασε κρίσεις σοβαρὰς τὰ τελευταῖα ταῦτα χρόνια ὅπως εἶναι ἀλήθεια πὼς ἐὰν ἤθελε κανεὶς νὰ διαπιστώσῃ τὸ ποσοστὸν τὸ ὅποιον κατεῖχεν ἢ κατέχει ἡ ζωϊκὴ μέταξα ἀνάμεσα στὴν παγκόσμιον παραγωγὴν ὄλων τῶν ὑφαντουργικῶν ἰνῶν, ζωϊκῶν, χημικῶν ἢ συνθετικῶν θὰ διεπίστωνε πὼς τοῦτο ἦταν ἀνεκαθεν μικρὸν δοθέντος ὅτι προπολεμικῶς μὲν ἀντιπροσώπωνε τὸ 0,5% τῆς ὅλης παραγωγῆς, κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου κατῆλθεν καὶ μέχρι τοῦ 0,16—0,18%. Στὴν πῶσιν τῆς αὐτὴν βεβαίως πολὺ συνέτεινε αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ πο-

λειμική περίοδος ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἰκονομικοῦ, πολιτικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ χαρακτηῖρος παράγοντες. Καὶ κυρίως ὁ πόλεμος μὲ τὶς ποικιλόμορφες ἀπαιτήσεις του ἐπέδρασε ἰδυσμενῶς ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῆς πρώτης ὕλης δηλ. ἐπὶ τῆς παραγωγῆς τῶν κουκουλιῶν στὶς διάφορες χώρες καὶ ἰδίως στὴν Ἰαπωνίαν ὅπου ἡ ἀγροτική οἰκονομία ὑπεχρεώθη νὰ στραφῇ πρὸς ἄλλες κατευθύνσεις δηλ. πρὸς προσφορώτερες καλλιέργειες μὲ τὶς ὁποῖες θὰ ἔλυσεν ἄμεσα καὶ ἀποτελεσματικὰ τὸ ὀξύτατον γιὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπισιτιστικὸν πρόβλημα τὸ ὁποῖον αὐτὸς δηλ. ὁ πόλεμος παντοῦ σχεδὸν εἶχε δημιουργήσει. Ἔτσι κατὰ χιλιάδες χιλιάδων ξεριζώνονταν τὰ μορεόδενδρα γιὰ νὰ σπαροῦν μὲ ρύζι ἢ ὁ,τιδήποτε ἄλλο οἱ ἐκτάσεις τὶς ὁποῖες αὐτὰ κατελάμβανον προηγουμένως.

Καὶ εἰς μόνην τὴν Ἰαπωνίαν ἐμειώθη ἡ παραγωγή τῶν κουκουλιῶν κατὰ τὴν πολεμικὴν καὶ τὴν ἀμέσως μεταπολεμικὴν περίοδον κατὰ τὰ 2)3 αὐτῆς καὶ πλέον εἰς τρόπον ὥστε ἀπὸ τὰ 380—400 ἑκατομμύρια χιλιόγραμμα νωπῶν κουκουλιῶν ποῦ παρήγεν προπολεμικῶς νὰ φθάσῃ νὰ παρᾶγῃ μόλις καὶ μετὰ βίας 100—200 ἑκατομμύρια χιλιόγραμμα. Συνέπεια αὐτοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ γεγονότος κυρίως ὅτι ἡ μεγαλύτερη καταναλωτρία τοῦ κόσμου σὲ μετᾶξι δηλαδὴ ἡ Ἀμερικὴ εὐρέθη σὲ ἀντιμαχόμενον στρατόπεδον, ὑπῆρξεν ἡ ἀνάγκη στροφῆς τῶν Ἀμερικανῶν πρὸς τὶς τεχνητὲς καὶ λοιπὲς συνθετικὰς ἴνες γιὰ νὰ καλύψουν τὶς κολοσσιαῖες ἀνάγκες τους σὲ ἑματισμὸ καὶ πολεμικὸ ὕλικό, πρᾶγμα ποῦ ἐπέτυχον καθ' ὄλοκληρίαν. Ἄλλ' ὁ πόλεμος τελείωσε κάποτε πλὴν παρέμεινε ἡ συνήθεια τοῦ νὰ χρησιμοποιοῦν ὁ κόσμος τὶς παραπάνω ἀναφερθεῖσες τεχνητὲς ἴνες μὲ ἀποτέλεσμα ὄχι μόνον νὰ ἀυξηθοῦν ἀπὸ τότε ὑπέρομετρα οἱ ἀνάλογες βιομηχανίες ποῦ τὶς παρήγον καὶ τὶς ἐπεξεργάζοντο ἀλλὰ καὶ νὰ τὶς βλέπωμεν αὐτὲς τὶς βιομηχανίες ἀκόμη καὶ σήμερα νὰ καταβάλουν συνεχῶς ὑπεράνθρωπες προσπάθειες γιὰ νὰ βελτιώσουν κατὰ τὸ δυνατόν περισσότερον τὰ προϊόντα τους μὲ σκοπὸν νὰ τὰ προσομοιάσουν πρὸς τὰ προϊόντα τῆς μετᾶξης τὴν ὁποῖαν καὶ νὰ ὑποκαταστήσουν τελικῶς. Ὅμως ἀπὸ τὴν τέτοια σύγκρισιν μαζὶ τῆς μόνον νὰ ἠττηθοῦν ἄς περιμένουν τὰ κάθε εἶδους νάυλον, ὀρλόν, ραιγιὸν καὶ συντροφία, γιατί καμμιά ἀπ' ὄλες τοῦτες τὶς κλωστὲς ὄχι μόνον δὲν μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μαζὶ τῆς μὰ οὔτε κἂν νὰ πλησιάσῃ τὴν μοναδικὴ βασίλισσα τῶν κλωστῶν μὲ τὴν ἀπαλὴ τὴν ὄψιν καὶ τὴν βελούδινη ὑφήν, τὴν λάμπουσαν στιλπνότητα καὶ γενικῶς τὴν χάριν. Ἀντίθετα μάλιστα, ἀνθ' ὕλων αὐτῶν τῶν χαρισμάτων τῆς μετᾶξης οἱ κλωστὲς αὐτὲς ὑπὸ τὴν μορφήν ὑφασμάτων προκαλοῦν τὶς περισσότερες φορὲς ἀλλεργικὰ φαινόμενα εἰς τὸ ἀνθρώπινον κορμὶ καὶ εὐνοοῦν καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν στατικὸν ἠλεκτρισμὸν, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐμποδίζουν πάντοτε τὴν ἄδηλον τοῦ σώματος διαπνοήν, εἶναι ἐπὶ πλέον εὐφλεκτοὶ καὶ κατὰ συνέπειαν πολὺ ἐπικίνδυνοι. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ μᾶς πείθουν ὅτι δὲν δικαιολογεῖται διόλου

ή μαύρη απαισιοδοξία όσον άφορᾶ τήν τύχην τῆς μετάξης ἀνά τόν κόσμον.

Μᾶς τὸ θεβαιώνει ή Διεθνής Μόδα ή όποία ἤρχισε νά λανσάρη τά μεταξωτά ύφάσματα σ' ὅλα τά πέρατα τῆς Οικουμένης δοθέντος ὅτι τυγχάνει πανθομολογούμενον πὼς ή λουσάτη τῶν κυριῶν ἀμφίεσις ἐξασφαλίζεται ἐπιτυχῶς κυρίως μὲ τὸ μεταξωτόν γιὰ νά μὴν πῶ μόνον μὲ τὸ μεταξωτόν. Μᾶς τὸ διαθεβαιώνει ή προσπάθεια τῆς Ἰαπωνίας ή όποία ἀγωνίζεται νά φθάση ἀλματωδῶς στὰ προπολεμικά της ἐπίπεδα παραγωγῆς κουκουλιῶν καί ή Κίνα πού ἔταξεν σάν πρωταρχικόν της σκοπὸν μὲ πενταετῆ καί λοιπὰ σχέδια νά φθάση καί νά ξεπεράση τήν Ἰαπωνίαν.

Μᾶς τὸ διαθεβαιώνουν οἱ δυὸ Γερμανίες, ή Πολωνία, ή Τσεχοσλοβακία καί ή Περσία ἀκόμη καί ή Τουρκία πού ἄρχισαν νά ἀσχολοῦνται σοβαρῶς μὲ τήν Σηροτροφία ἰδρύουσαι ἐργαστήρια καί σηροτροφικὸς Σταθμοὺς ὅπου μελετοῦν καί ἐπιλέγουν τίς ἀποδοτικώτερες τῶν μεταξοσκωλήκων φυλές. Μᾶς τὸ διαθεβαιώνουν τέλος οἱ ἀριθμοὶ. Τὸ 0,5% τῆς προπολεμικῆς παγκοσμίου παραγωγῆς τῆς μετάξης ἔναντι ὅλων τῶν ἄλλων ἰνῶν πού ἀνεφέραμεν προηγουμένως ὑπερέβη τὰ τελευταῖα τρία χρόνια τὰ 2,5% καί πλησιάζει πρὸς τὰ 3% ἂν δέν τὸ ὑπερέβη ἤδη. Μᾶς τὸ διαθεβαιώνει καί μᾶς ἐνθαρρύνει εἰς τίς αἰσιόδοξες προβλέψεις μας ή σύνδεσις μας μετὰ τῆς Κοινῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἀγορᾶς. Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού κυρίως μᾶς τὸ διαθεβαιώνει καί πού ἐδραιώνει μέσα μας τήν αἰσιοδοξίαν καί ἐμπιστοσύνην γιὰ τήν τύχη τῆς μετάξης εἶναι ή ἀνακάλυψις καί ή χρησιμοποίησις ἀπὸ καιρὸ — ἀλλὰ στὸν τόπο μας ἀπὸ 5ετίας — τῶν παραγωγικωτέρων καί περιεκτικωτέρων σὲ μέταξα κουκουλιῶν δηλαδὴ τῶν πολυῦβριδιῶν. Ἐπετεύχθησαν αὐτὰ στήν μακρυνήν Ἰαπωνία διὰ τοῦ ὑβριδισμοῦ τεσσάρων ἕως ἑξ ἁευκῶν μονοδύμων καί πολυδύμων φυλῶν οἱ όποῖες κληροδοτοῦν καταλλήλως εἰς τοὺς ἀπογόνους τους ή κάθε μία τήν ἰδικήν της καλὴν ἰδιότητα ὅπως εἶναι ή εὐρωστία καί ή ἀντοχή τους στὶς ἀσθένειες, οἱ ὕψηλές ἀποδόσεις, τὸ μεγάλο μῆκος τῆς ἰνὸς καί ή κατὰ συνέπειαν μεγαλύτερα περιεκτικότης σὲ μέταξα, τὸ λευκὸν καί λεπτὸν τοῦ μεταξονήματος, ή ἀρίστη ἀναπηνιστικότης αὐτοῦ, ή ἐλαστικότης, ή ἀντοχή καί ή στιλπνότης του καί πλῆθος ἄλλων πλεονεκτημάτων τὰ όποία τὰ καθιστοῦν περιζήτητα εἰς τίς χώρες ἐξαγωγῆς τους, αἰτίαν γιὰ τήν όποίαν ὅλες οἱ ἀνά τόν κόσμον μὲ τήν Σηροτροφίαν ἀσχολούμενες χώρες ἀντικατέστησαν ἤδη πλήρως ἐντὸς τῆς τελευταίας δεκαετίας τίς ἄλλοτα χρησιμοποιούμενες ἐγχώριες φυλές τους καθὼς καί τὰ προϊόντα ἀκόμη διασταυρώσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν τούτων φυλῶν μετὰ τῶν Ἀσιατικῶν τὰ λεγόμενα ὑβρίδια πού ἐθεωρήθησαν κάποτε σωτήρια γιὰ τὸν παραγωγόν.

Οἱ ὕψηλές τῶν πολυῦβριδιῶν ἀποδόσεις ὡς καί ή μεγάλη περιεκτικότης αὐτῶν σὲ μέταξα, ἰδιότητες οἱ όποῖες βαίνουν συνεχῶς βελτιούμενες, ἀποτελοῦν εὐτυχῶς στὰ χέρια ἡμῶν τῶν Γεωπόνων, ὡς καί παντὸς ἀσχο-

λουμένου με την διάδοσιν και προπαγάνδαν τῆς Σηροτροφίας στοιχεῖα εὐ-
 γλωττα καὶ ἐπιχειρήματα ἀκαταμάχητα δυνάμενα νὰ πείσουν καὶ τὸν πλέον
 κακοπροαίρετον ἢ δόσπιστον γεωργὸν περὶ τῆς ὑπεροχῆς αὐτῶν καὶ περὶ
 τῶν αἰσιοδόξων προβλήσεων γιὰ τὴν τύχη τῆς καλλιιεργείας αὐτῆς, δεδο-
 μένου ὅτι κάθε κουτί σπόρου τῶν 25 γραμμαρίων μπορεῖ νὰ τοὺς ἀπο-
 δώσῃ 70 ἕως 80 ἢ 85 ἀκόμη κιλά χλωρῶν κουκουλίων τὰ ὅποια ἐπὶ 57
 δραχμὰς πὺ ἐπαλήθησαν φέτος μᾶς κάνουν πάνω ἀπὸ 4.000 δραχμὰς.
 Ἐξ ἄλλου ἡ μεγάλη περιεκτικότης τῶν κουκουλιῶν αὐτῶν σὲ μέταξα καὶ
 ἡ ἀρίστη ἀνατηνυστικότης τοὺς δικαιολογεῖ καὶ αἰτιολογεῖ ἀπόλυτα τὴν
 δυνατότητα ἀλλὰ καὶ προθυμίαν τῶν ἐμπόρων καὶ βιομηγάνων νὰ τὰ πλη-
 ρώσουν στὶς τόσο ἐξαιρετικὰ συμφέρουσες στὸ γεωργὸ τιμές. Τὰ παλιὰ
 χρόνια γιὰ νὰ πάρουμε ἓνα κιλὸ μετάξι ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιοῦσαμε 12
 καὶ 13 ἢ καὶ 14 κιλά χλωρὰ κουκούλια. Σήμερα ὅμως μετὰ τὰ πολυύβριδια
 δὲν θέλουμε παραπάνω ἀπὸ 5,5 ἕως 6 κιλά κουκούλια γιὰ νὰ πάρουμε
 ἓνα κιλὸ μετάξι καὶ ἴδεν ἀποκλείεται ἢ μᾶλλον εἶναι πλέον ἢ βέβαιον ὕστερα
 ἀπὸ τὶς ἐπιτευχθεῖσες καὶ συνεχῶς ἐπιτυγχανομένας προσόδους τῆς ἐπι-
 στήμης αὐρὸν νὰ μᾶς χρεωσθοῦν πολὺ ὀλιγώτερα. Δὲν μένει παρὰ νὰ
 προσπαθῆσουμε ν' ἀποκτήσῃ καὶ ἡ χώρα μας τὶς καθαρὰς σειρὰς ὅπως τὶς
 ἀπέκτησε καὶ ἡ Ἰταλία, τὶς ὁποῖες καὶ νὰ φροντίσουμε νὰ ἐγκλιματίσουμε
 εἰς τὸ δικό μας περιβάλλον γιὰ νὰ μὴ ἀφ' ἑνὸς παρίσταται ἀνάγκη ἐξα-
 γωγῆς κάθε χρόνο σεβαστοῦ συναλλάγματος γιὰ τὴν προμήθειαν τῶν νό-
 θων προϊόντων διασταυρώσεώς τους, ἵνα δὲ ἀφ' ἑτέρου τὰ ἴδια προϊόντα
 διασταυρώσεως, δηλαδὴ τὰ πολυύβριδια καταστοῦν ἀποδοτικώτερα καὶ ἀν-
 θεκτικώτερα σὲ κάθε ἀντιξοότητα ἀφοῦ θὰ ἦταν δυνατόν νὰ βρισκόνται
 εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς στὸ μόνιμό τους περιβάλλον πρᾶγμα πὺ θὰ μποροῦσε νὰ
 ἐξασφαλίσῃ σὲ αὐτὰ μίαν μεγίστην καὶ ὅσο μπορεῖ νὰ γίνῃ, ἀπὸ βιολογικῆς
 καὶ οἰκονομολογικῆς πλευρᾶς σταθερὴ ἀπόδοσις σὲ μέταξα, ἀπληλαγμένη
 μάλιστα καὶ μερικῶν μειονεκτημάτων καὶ ἐλαττωμάτων πὺ ἐμφανίζον
 συχνὰ τὰ Ἰαπωνικὰ κουκούλια. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν θὰ χρειασθῇ νὰ
 ὀργανωθῇ προηγουμένως τὸ Σηροτροφικὸν Ἐργαστήριον καὶ νὰ πλασιωθῇ
 ἀπὸ κατάλληλον προσωπικὸ πρὸς δὲ νὰ ἐπιληφθῇ τὸ Ἐπιχειρῆμα Γεωργίας
 διὰ κατάλληλου χειρισμοῦ του τῆς ἀποκτήσεως τῶν καθαρῶν σειρῶν ἀπ'
 εὐθείας ἀπὸ τὴν Ἰαπωνίαν ὅπως ἔκανε ἡδη ἡ Ἰταλία ἢ ὅποια ἐντὸς 10ε-
 τίας ἀντικατέστησεν τελείως τὰ ἐγγῶρια κουκούλια τῆς μετὰ τὰ πολυύβρι-
 δια τὰ ὅποια παρασκευάζει μόνη τῆς ἀφοῦ προηγουμένως ἐπέτυχεν τὴν
 εἰσαγωγὴν εἰς τὸν τόπον τῆς τῶν καθαρῶν σειρῶν ἀπὸ τὴν Ἰαπωνίαν.
 Ἐὰν τώρα στὶς παραπάνω ὑψηλὰς τῶν πολυύβριδιων ἀποδόσεις καὶ εἰς τὶς
 ἱκανοποιητικὰς αὐτῶν τιμὰς προσθέσωμεν καὶ τὶς παρεχόμενες ἐκ μέρους
 τῆς Ἰαπωνίας διευκολύνσεις ὡς καὶ τὴν Κρατικὴν ἐν προκειμένῳ μέρι-
 μαν οἱ ὁποῖες θὰ ἴδοῦμε ἀμέσως παρακάτω εἰς τί συνίστανται, θὰ διαπι-

στώσουμε πώς οπωσδήποτε δεν δικαιολογείται διόλου ή απαισιοδοξία ή απροθυμία εκ μέρους των γεωργών για την γεωργική αυτή εκμετάλλευση ή οποία είναι σε θέση να αποφέρει σ' αυτούς μέσα σ' ένα χρονικό διάστημα μικρότερο του μηνός μία ακαθάριστη πρόσοδο 4 έως 4.5 χιλιάδων δραχμών κατά κουτί των 25 γραμμαρίων και λαμβανομένου υπ' όψιν ότι ο μέσος όρος των κατά οικογένειαν εκτρεφόμενων κουτιών είναι 2—3 να τους αποφέρει δηλαδή πάνω από 10.000 δραχμ. Δοθέντος ιδέ ότι πάρα πολλές είναι οι οικογένειες εκείνες τουλάχιστο στο Νομό Έβρου των οποίων ή ετησία ακαθάριστη πρόσοδος δεν υπερβαίνει απ' όλα τα πάσης φύσεως εκχρημα-
 τυζόμενα εισοδήματά τους τις 20 έως 22 χιλιάδες δραχμές, διαπιστώνουμε ότι μόνον από την καλλιέργειαν και εκτροφήν των κουκουλιών μπορούν αυτές να εξοικονομήσουν άνετα και ασφαλώς τὸ 50% και πλέον τῆς ακαθάριστου προσόδου των. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Κρατικὴν στοργικὴν ὑπὲρ τῆς καλλιέργειας αὐτῆς μέρμνα καὶ τῶν Ὑπηρεσιῶν διευκολύνσεις στὶς ὁποῖες ἀναφερθήκαμε προηγουμένως αὐτὲς συνίστανται εἰς τὸ ὅτι τὸ Κράτος ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως ἐνθαρρύνῃ τοὺς Σηροτρόφους παραγωγούς καὶ ἔλθῃ βοηθὸς εἰς αὐτοὺς διαθέτει ετησίως πάνω ἀπὸ 2.500.000 δραχμὰς γιὰ νὰ ἐπιδοτῇ τοὺς εἰσαγομένους κατ' ἔτος μεταξοσπόρους ἀπὸ τὴν Ἰαπωνίαν καὶ Ἰταλίαν. Πλέον αὐτοῦ ἀπὸ πενταετίας ἐφαρμόσθηκε ἐπιτυχῶς τὸ μέτρον τῆς ὁμαδικῆς καὶ συστηματικῆς ἐπώσεως τοῦ μεταξοσπόρου ἐντὸς εἰδικῶν ὁμαδικῶν ἐπασστικῶν θαλάμων γιὰ τὴν λειτουργία τῶν ὁποίων τὸ Δημόσιον καταβάλλει προθύμως πάνω ἀπὸ 500.000 δραχμὰς γιὰτὶ πιστεύει πὼς ἔτσι μόνον ἐξασφαλίζεται σίγουρα μιὰ σωστὴ τῶν μεταξοσπόρων ἐπώσις μὲ ὅλες τῖς δυσμενεῖς ἐπιδράσεις εἰς τὴν μετέπειτα ζωὴ καὶ εὐρωστία τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ καταργοῦνται ὀριστικῶς οἱ ἀρχέγονες καὶ καταστρεπτικὲς γι' αὐτὸ καὶ ἀντιδουκνόμενες ὡς ἀντεπιστημονικὲς μέθοδοι ἐπώσεως ὅπως ἦταν ἡ τόσον διαδεδομένη καὶ μέχρι πρὸ ὀλίγου ἀκόμη ἐφαρμοζομένη μέθοδος τῆς τοποθετήσεως τοῦ μεταξοσπόρου στοὺς κόρφους τῶν γυναικῶν ἢ στὸ στρώμα τῆς οικογενείας, ἢ κοντὰ στὶς θερμάστρες ἢ τέλος ἢ ἐκθεσις αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρον τούτου ἐκτὸς τῶν ὄσων ἀναφέραμεν ὅτι ἐξασφαλίζει πλεονεκτιμάτων ἐξοικονομῆ ἐπὶ πλέον χρόνον πολύτιμον στὴν ἀγροτικὴν οἰκογένειαν ἢ ὁποία δύναται ἀπερίσπαστη νὰ ἐπιδοθῇ σὲ οἰανδὴποτε ἄλλη ἐργασία ἐπὶ 15ήμερον καὶ νὰ παραλάβῃ μετὰ ταῦτα ἐκ τοῦ ἀσφαλούς καὶ ἐτοιμους τοὺς μόλις ἐκκολαφθέντας μεταξοσκώληκας γιὰ νὰ συνεχίσῃ μόνῃ της τὴν ἐκτροφήν. Ἐὰν μάλιστα καταφέραμεν νὰ διαδώσωμεν τὴν ἀπὸ κοινῆς μέχρι τῆς 3ης ἡλικίας ἐκτροφήν, τότε ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ κίνδυνοι ἀποτυχίας ἢ μικρῶν ἀποδόσεων θὰ περιορισθοῦν στὸ ελάχιστο θὰ περιορισθῇ καὶ ὁ κόσμος καὶ ἡ φροντιδία τῆς ἐκτροφῆς γιὰ τὴν γεωργικὴ οἰκογένεια. Ἐπει ἀντιθέτως πρὸς τὰ ὑπὸ μερικῶν κακοπροαιρέτων ἢ κακο-

βούλων ἢ ἁπλῶς ἀπαισιοδόξων ἰσχυριζόμενα περὶ δῆθεν ἐγκαταλείψους εἰς τὴν τύχη τους τῶν Σηροτρόφων παραγωγῶν ἄφοβα μπορούμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ἐκδήλη τυγχάνει ἡ Κρατικὴ στοργικὴ μεταχειρίσις γιὰ τὴν καλλιέργεια αὐτὴν καὶ δὲν ριψοκινδυνεύομεν διόλου νὰ χαρακτηρισθοῦμε ὡς ὑπεραισιόδοξοι ἐὰν θελήσομε νὰ τὴν παρατάξομε ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικοῦ ἐνδιαφέροντος μεταξὺ τῶν ὑπολοίπων καλλιιεργειῶν. Ἐτσι τοῦλάχιστον ἐμεῖς νομίζομεν ὅτι τὴν ὑποβοηθοῦμε κίόλας ἀρκετὰ ὥστε νὰ ἐπανακαταλάβῃ τὴν πρέπουσαν θέσιν καὶ ἐπανακτήσῃ τὴν παλαιὰ της αἴγλη ἀνάμεσα στὴ γεωργικὴ ἐκμετάλλευση. Καὶ ἤδη ἔχει γίνεῖ ἡ ἀρχή. Οἱ συνάδελφοι τοῦ Ν. Ἐβρου, μηδενὸς ἐξαιρουμένου καταλλήλως βοηθοῦμενοι καὶ ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν ἀδελφῶν Ἑπιπροσίων ΑΤΕ καὶ Γεωργοενώσεων πρὸ πολλοῦ ἔχουν γίνεῖ οἱ διάπυροι καὶ διαπύρσιοι κήρυκες Σηροτροφίας καὶ σ' αὐτοὺς καὶ μόνον ὀφείλεται ὁ ὑπερδιπλασιασμὸς σχεδὸν τῶν εἰς τὸν Νομὸν ἐκτρεφομένων κουτιῶν μεταξοσπόρων κατὰ τὰ τελευταῖα τρία ἔτη.

Βεβαίως θὰ ἦταν ἀστοχία μὰ καὶ παράλειψις τοῦ ὀμιλοῦντος ἂν δὲν παραδεχόταν πρὶν καὶ πάνω ἀπ' ὅλα πὼς ἐκεῖνο ποὺ συνέβαλε κυρίως στὴν αὔξησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ παραγωγοῦ γι' αὐτὴν τὴν καλλιέργειαν ἦταν τὸ ὅτι ἀλήθευε τὸ γνωμικὸ ποὺ λέει πὼς «τὸ ἀγῶγι ξυπνάει τὸν ἀγωγιάτην». Καὶ τὸ ὅτι ἀλήθευε τὸ γνωμικὸ ἐκτός τοῦ ὅτι ὀφείλεται στὰ ὅσα εἶπαμε προηγουμένως δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ ἐμπορίου — δικοῦ μας καὶ ξένου καθὼς καὶ τῆς ἐλληνικῆς μεταξοβιομηχανίας. Γι' αὐτὸ ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας γιὰ νὰ τονίσω ὅτι τὸ Κράτος ὅταν θὰ ἐφαρμόξῃ ἢ μελετᾷ τὴν οἰκονομικὴν πλευρὰν τοῦ ὅλου θέματος ἴσως θὰ χρειασθῇ νὰ μελετήσῃ καὶ τὸ ἐνδεχόμενον λήψεως μέτρων εὐεργετικῶν καὶ γιὰ τὴν ἐγχώριον μεταξοβιομηχανία ὥστε καταφέροντας αὐτὴ νὰ συναγωνίζεται κάπως τὶς ξένες βιομηχανίες θ' ἀπορροφᾷ συνεχῶς μεγαλύτερες ποσότητες κουκουκλιῶν τὶς ὁποῖες μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ἐλληνικῶν ἐργατικῶν χειρῶν θὰ μετατρέπη σὲ μετὰξίνα ἢ ὑφάσματα μεταξωτὰ καὶ ὅταν θ' ἀρχεῖται ἡ ὥρα τῆς ἐξαγωγῆς θὰ ἐξάγομε μαζὶ μὲ τ' ἄλλα καὶ ἐργασία ἐλληνικὴ καὶ ὄχι μονάχα σκέτα κουκούλια ὅπως δυστυχῶς γίνεται τώρα. Μόνη δυσκολία τὴν ὁποία συναυτοῦν οἱ προπαγανδισταὶ τοῦ κλάδου καὶ ἡ ὁποία ὁμως σύντομα καὶ αὐτὴ θὰ ὑπερπηδηθῇ εἶναι τὸ νὰ πείσουν τοὺς παραγωγοὺς πὼς οἱ μεταξοσκώληκες αὐτοὶ δηλ. τὰ πολυῦβρῦδια μὲ τὸ νὰ εἶναι ἐξευγενισμένα καὶ περισσότερο ἀποδοτικὰ εἶναι ὅπως ἄλλως τε ὅλα τὰ θελτιωμένα ζῶα καὶ περισσότερο ἀπαιτητικὰ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ στὶς κατάλληλες συνθῆκες διατροφῆς καὶ περιποιήσεως ἐν γένει. Γι' αὐτὸ οἱ συνάδελφοι ἐπιμένουν πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνουν κάθε τόσο στὶς συζητήσεις τους μὲ τοὺς ἐκτρεφεῖς παραγωγοὺς τὶς παρακάτω συμβουλὲς καὶ παραινέσεις:

1) Τὸ ὅτι ὀφείλουν νὰ διατηροῦν τὸ Σηροτροφεῖο τους θερμὸ καθαρὸ καὶ καλῶς ἀερισθόμενον. Ἡ θερμοκρασία ἢ ὁποῖα παίζει σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ὅλην ἐκτροφὴν καὶ ὑγείαν τοῦ μεταξοσκώληκος δυναμένη νὰ ἐπιταχύνῃ ἢ μὴ τὸν βιολογικὸν κύκλον τοῦ ἐντόμου πρέπει νὰ εἶναι 24 ἕως 25° C κατὰ τὶς πρῶτες δύο ἡλικίες τοῦ μεταξοσκώληκος, νὰ κατεβαίνει στοὺς 23—24° C κατὰ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην ἡλικίαν αὐτοῦ γιὰ νὰ φθάσῃ τελικῶς στοὺς 22—23° C κατὰ τὴν 5ην καὶ τελευταίαν ἡλικίαν καὶ ἐπυέρχεται στοὺς 23—24° C κατὰ τὸ κλάδωμα.

2) Τὸ νὰ ἐξασφαλίζουσι τὸ Σηροτροφεῖο τους μίαν ἀρίστη κατὰ τὸ δυνατὸν σχετικὴ ὑγρασία 80—85% κατὰ τὶς πρῶτες ἡλικίες ἢ ὁποῖα ὑγρασία νὰ περιορίζεται στὸ 75% κατὰ τὴν 4ην καὶ 5ην ἡλικίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τοῦ ὕπνου τῶν μεταξοσκωλήκων ὡς καὶ τοῦ κλαδιώματος αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ κατέρχεται στὸ 65—70%. Ἡ ὑγρασία τοῦ Σηροτροφείου ἢ ὁποῖα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν θερμοκρασίαν ποὺ ἀναφέραμεν προηγουμένως παίζει σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκτροφῆς, μπορεῖ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐὰν πάνω εἰς τὴν θερμοστάτην τοῦ Σηροτροφείου μας τοποθετήσωμεν ἓν σκεῦος γεμᾶτο μὲ νερὸ τὸ ὁποῖον νὰ θρᾶξῃ καὶ νὰ ἐξατμίζεται σιγὰ σιγὰ ἢ ἐὰν φροντίζωμεν νὰ καταβρέχωμεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὸ δάπεδον ἢ ἀπλώσωμεν ἐπὶ τοῦ τοίχου μίαν λινάτσαν τὴν ὁποῖαν καὶ νὰ καταβρέχουμε.

3) Τὰ ταΐσματα πρέπει νὰ εἶναι συχνὰ καὶ νὰ γίνωνται μὲ φύλλα καθαρὰ στεγνὰ καὶ ψιλοκομμένα σὲ σχῆμα τετραγώνου καὶ ὅχι ὅπως πρὶν σὲ στενὲς λαορίδες διότι ἔτσι διατηροῦνται ἐπὶ περισσότερον χρόνον σὲ γλυκρὴ κατάστασιν εἰς τὴν 3ην ἡλικίαν, μὲ χονδροκομμένα φύλλα σὲ ἀρχὴς τῆς 4ης ἡλικίας καὶ ἀργότερον μὲ ὀλόκληρα φύλλα ἢ καὶ μὲ μικρὰ κλαδιὰ καὶ τέλος κατὰ τὴν 5ην ἡλικίαν ὅλο μὲ κλαδιὰ καθαρά, στεγνὰ καὶ ἄφθονα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ταΐσμάτων θὰ πρέπει νὰ μὴν περιορίζεται στὰ 3—4 ταΐσματα ὡς δυστυχῶς κατὰ τὸ πλεῖστον συμβαίνει ἀλλὰ νὰ φθάνουν τὰ 8—10 κατὰ τὶς πρῶτες δύο ἡλικίες νὰ περιορίζωνται στὰ 6—8 κατὰ τὴν 3ην καὶ 4ην ἡλικίαν καὶ στὰ 5 κατὰ τὴν 5ην καὶ τελευταίαν ἡλικίαν. Συχνὴ ἀλλαγὴ τῶν στρωμνῶν. Εἶναι πολὺ κακὰ συνήθεια τὸ ἀλλαγμὰ τῆς φουσκῆς νὰ γίνεται ἀπὸ ὕπνον σὲ ὕπνον. Θὰ πρέπει νὰ μάθουμε ν' ἀλλάζουμε τὴν φουσκὴν μας ἂν ὅχι κάθε μέρα τοῦλάχιστον μέρα παρ' ἡμέραν χρησιμοποιώντας πρὸς εὐκολίαν μας τὰ διάτρητα αὐτὰ χαρτιά.

4) Τὸ κλάδωμα θὰ πρέπει νὰ γίνεται πάντοτε καὶ μόνον μὲ ξερὰ κλαδιὰ τὰ ὁποῖα νὰ τοποθετοῦνται πλαγιαστὰ ἐπὶ τῶν κραββατιῶν δεδομένου ὅτι τὰ πολυὺβρίδια παρουσιάζονται κάπως τεμπέλικα καὶ ἀπρόθυμα εἰς τὸ ν' ἀνέθουν σὲ ψηλὸ κλαδί προτιμώντας νὰ πλέκουν τὴν φούσκα τους στὰ χαμηλότερα σημεῖα καὶ πολλὰ φορὰς μάλιστα καὶ πάνω στὰ ἴδια τὰ κλαδιὰ τῶν στρωμνῶν τους.

5) Μία πολύ κακή συνήθεια ή οποία δυστυχώς συνήθως άπαντá και ή οποία πρέπει όπωσδήποτε να λείψη αν θέλουμε να έχουμε καλές αποδόσεις και όλιγότερες άρρώστειες στá Σηροτροφεΐα μας, είναι οι πολύ πυκνές έκτροφές και τó κατά συνέπειαν πυκνό κλάδωμα πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα εκτός των άλλων να αυξάνη τó ποσοστόν των διπλών, να λερώνεται πολύ μεγαλύτερος άριθμός κουκουλιών και να λεικιάξη και ν' αυξάνη ó άριθμός των άκανονίστων κι' ελαττωματικών με συνέπειαν να χάνουν κατά πολύ από τήν έμπορικήν τους άξία. Για ν' αποφύγουμε όλα αυτά τá δυσάρεστα θά πρέπει να μάθουν αλλά και να συνηθίσουν οι γεωργοί μας να έχουν στη διάθεσή τους τόν άπαραίτητον άνάλογον χώρον για κάθε κουτί μεταξοσπόρου των 25 γραμμαρίων και που είναι διαφορετικός για κάθε ήλικία ήτοι 5 μ² για τήν 1ην ήλικίαν 10 μ² για τήν 2αν, 20 για τήν 3ην, 40 για τήν 4ην και 60 για τήν 5ην και τελευταίαν ήλικίαν ως και κατά κλάδωμα.

6) Κάτι άλλο έξ ύσου βασικό και άπαραίτητο για μίαν καλή παραγωγή και που δυστυχώς δέν εφαρμόζεται άπ' όλους τούς Σηροτρόφους ή κι' αν εφαρμόζεται εφαρμόζεται συνήθως πλημμελώς είναι ή απολύμανσις των Σηροτροφείων καθώς και όλων των σκευών και εργαλείων που έρχονται σε έπαφή με τούς μεταξοσκώληκας κατά τήν διάρκειαν τής έκτροφής τους. Μία καλή και σωστή απολύμανσις των Σηροτροφείων εκείνων που κλείνουν έρμητικά είναι τó να καύσωμεν μέσα σ' αυτά και σε άναλογία 3—4 χιλιόγραμμα θειάφι για κάθε 100 μ² χώρον ύσος δηλαδή χώρος θεωρείται άνεγκαίως για κάθε κουτί μεταξοσπόρου των 25 γραμμαρίων ή τó να προκαλέσωμεν τήν εξάτμισιν 1,5 έως 2 κιλών φορμόλης 40% για κάθε 100 μ² χώρου. Έάν θέλουμε ν' αποφύγουμε τήν μέθοδον τής ιδι' εξατμίσεως χρησιμοποίησεως τής φορμόλης, μπορούμε να εφαρμόσωμε τήν δια ψεκασμοϋ μέθοδον όποτε χρησιμοποιούμε διάλυμα φορμόλης 5% με τó όποιον ψεκάζομεν έπιμελώς και υπό σχετικήν πίεσιν όλα τá μέρη του Σηροτροφείου μέσα στó όποιο έχουμε μεριμνήσει να μεταφέρουμε προηγουμένως όλα τá σκεύη και εργαλεία. Έκτός άπ' τήν φορμόλη μπορούμε να χρησιμοποιήσωμε προληπτικώς και τó άντισσαπρίλ σε διάλυμα 10—15% τó όποιον μάλιστα έχει και θεραπευτικás ιδιότητας για τήν καταπολέμηση τής εύρωτιάσεως (κερέτσι) όποτε τó χρησιμοποιούμε σε μικρότερες άναλογίες 2—5%. Με τήν διάλυσιν αυτήν σε περιπτώσιν προσβολής τής έκτροφής από κερέτσι ψεκάζομεν πάνω στους μεταξοσκώληκás μας κάθε μεσημέρι και επί σειράν ήμερών μιá ώρα πριν ταΐσωμε τá κουκούλια φροντίζοντες συγχρόνως ν' αλλάξομε συχνότερα τή φουσκή. Άλλ' εκείνο που κανεις σχεδόν από τούς Σηροτρόφους δέν έσυνήθισεν να κάμη είναι τó να λαμβάνη μόνος του τίς άπαραίτητες εκείνες προφυλάξεις για τόν περιορισμό τής τόσον επικίνδυνης σοβαρής και μεταδοτικής αυτής άρρώστειας. "Όλοι σχεδόν ρί-

χνουν στην αλλη τους η πάνω στον κοπροσωρό τους τους άρρωστους και μολυσμένους μεταξοσκώληκας οι όποιοι είναι γεμάτοι από πολλαπλασιαστικά σπορία έτοιμα να μεταφερθοῦν ξανά τόσο στον Σηροτροφείο τους όσο και στο Σηροτροφείο του γείτονα και από εκεί σε άλλο και ούτω καθ' εξής σ' δλόκληρο τὸ χωριό.

Μόνον όταν μάθουμε και συνηθίσουμε να σκάβουμε ένα λάκκο και να παραχώνουμε μέσα σ' αυτόν τους άσθενείς μεταξοσκώληκές μας προσθέτοντας μάλιστα και λίγο άσβέστη είναι δυνατόν να περιορίσουμε μόνοι μας τον πολλαπλασιασμόν του κακού. Αυτό και η άλλη καλή συνήθεια την όποίαν θα πρέπει όλοι μας ν' αποκτήσουμε του να κάνουμε δηλαδή μιὰ συστηματική, απολύμανσι τῶν Σηροτροφείων μας μετά την έκτροφή σε συνδυασμό με την τήρησι μιᾶς σχολαστικῆς καθαριότητας μέσα σ' αυτά κατά την διάρκεια τῆς έκτροφῆς και την συχνή ἀλλαγὴ τῆς στρωμνῆς θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ όριστικά όχι μόνον από τὸ κερῆτσι ἀλλὰ και ἀπ' όλες τις άλλες άρρώστειες του μεταξοσκώληκος όπως είναι η μαλάκνυσις, ὁ ἰκτερος και η λιποθυμία. Τότε και μόνον τότε δύναται ὁ παραγωγὸς να προσβλέπῃ με ἐμπιστοσύνη στα καλά ἀποτελέσματα μιᾶς έκτροφῆς και να βλέπῃ να ἰδικαιώνωνται πλήρως και ἀνταμείβωνται ἱκανοποιητικῶς οι κόποι του.

Τότε κι' ἡμεῖς δυνάμεθα και δικαιολογούμεθα ἐκ τῶν πραγμάτων να σᾶς παρακαλοῦμε εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὀμιλίας μας να μᾶς ἐπιτρέψῃτε να ποῦμε λόγια παρήγορα κι' ἐνθουσιώδη, αἰσιόδοξα και ἐνθαρρυντικά γι' αὐτὴν τὴν καλλιέργειαν πού κάθε ἄλλο παρὰ ἀσύμφορος ἢ λιγώτερο ἐπικερδῆς ἀπὸ κάποια ἄλλη εἶναι πού προσπορίζει τὰ πρῶτα οικονομικά ὀφέλη εἰς τὸν γεωργὸν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνέχειαν και τίς ἄλλείψεις πού ὁ στειρος και μακρὸς χειμῶνας δημιουργεῖ εἰς αὐτὸν και τὴν οἰκογένειάν του και πού εἶναι δημιουργικὴ πηγὴ ἐνὸς πλούτου και μιᾶς παραδόσεως Ἑλληνικωτάτης προῖόν του μόχθου, ἔστω και ὀλιγοήμερον, του φιλοπόνου Ἑλληνοῦ ἀγρότου και του ὑπέρολαμπρου ἡλίου τῆς Πατρίδος μας.

Σᾶς εὐχαριστῶ

MIX. Α ΠΕΡΓΗΣ»

Σχετικῶς με τὰ ἀνωτέρω παραθέτομεν και συνοπτικὸν δημοσίευμα του Δελτίου Γεωργικῶν Πληροφοριῶν του διανεμομένου ὑπὸ του Τμήματος Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν τῆς Δ)σεως Γεωργίας Ἑβρου. Τοῦτο εἰς τὰ κυριώτερα του σημεία ἔχει ὡς εξής:

«Εἰς τὴν πόλιν του Σουφλίου και εἰς τὸν χῶρον τῆς Λιθούσης τῆς Ἑνώσεως Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν τὴν 14ην, 15ην και 16ην Σεπτεμβρίου ἔλαβεν χῶραν ἢ πρώτη κινητὴ Σηροτροφικὴ Ἐκθεσις Ν. Ἑβρου ὀργανωθεῖσα ὑπὸ τῆς Δ)σεως Γεωργίας Ἑβρου. Ἡ Ἐκθεσις ἦτο πρω-

τότυπος εις τὸ εἶδος τῆς καὶ εἶχε τεθῆ ἐπὶ καθαρῶς εκπαιδευτικῆς βάσεως ὥστε νὰ προκαλῆ τὴν κίνησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Σηροτρόφου, τὴν ζήτησιν περισσότερων πληροφοριῶν ἐπὶ τῶν νέων μεθόδων ἀναπτύξεως τῆς Σηροτροφίας καὶ νὰ ἐνημερώνη τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν ἐπὶ τῶν ἐπιτευγμάτων τῶν Σηροτρόφων ὡς ἐκ τῆς συνεργασίας των μετὰ τῆς ὑπηρεσίας Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν. Φιλοτεχνημένη ἀπὸ λίαν ἐπιμελημένους πίνακας, φωτογραφίας, προπλασμάτων, σηροτροφικῶν ἐκθεμάτων καὶ εἰδῶν Οἰκοτεχνίας μετὰξυ Σουφλίου ἀφῆνε πράγματα ἰσχυρὰ καὶ εὐχάριστον ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκέπτην. Τὸ πρόγραμμα περιελάμβανεν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ κοινοῦ εἰς τὸν χώρον τῆς ἐκθέσεως καὶ παραλλήλους ἐκδηλώσεις ἧτοι ἐκτέλεσιν μουσικοῦ προγράμματος ὑπὸ τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, παρέλασιν συμβολικῶν ἀρμάτων, συναυλίαν ὑπὸ τῆς παιδικῆς μεταλινατίας Σουφλίου, ἐκτέλεσιν χορευτικῶν προγραμμάτων ὑπὸ τῶν λαϊκῶν συγκροτημάτων τῶν χωρίων Μεταξιάδων, Ἀσθεστάδων καὶ Καρωτῆς, ὁμιλίαν ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ τῆς Σηροτροφίας, ἐπίδειξιν μεταξωπῶν ὑφασμάτων προϊόντων Οἰκοτεχνίας Σουφλίου, προβολὴν κινηματογραφικῶν ταινιῶν καὶ καῦσιν πυροτεχνημάτων. Αἱ παράλληλες ἐκδηλώσεις ἔδωσαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Σουφλίου ὑπὸ τύπον φεστιβάλ, ζωντανίαν, ἑορταστικὸν χαρακτήρα καὶ μίαν ἀσυνήθιστον κοσμοσυρροὴν ἰδίως Σηροτρόφων ἐκ διαφόρων χωρίων τοῦ Νομοῦ Ἐβρου. Οἱ Γεωπόνοι τῶν γεωργικῶν ἐφαρμογῶν καὶ οἱ ὑπάλληλοι τῆς ἀγροτικῆς οἰκιακῆς Οἰκονομίας ὠργάνωσαν εκπαιδευτικὰς ἐκδρομὰς ἡγετικῶν στελεχῶν καὶ Μορφωτικῶν συλλόγων ἀγροτοπαίδων τῶν τομέων των πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἐκθέσεως. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐκθέσεως συνετέλεσαν καὶ τὰ κάτωθι μέσα:

α) Ὁ τύπος. Ἐχρησιμοποιήθη τόσον ὁ τοπικὸς τύπος ὅσον καὶ τῆς Θεο)νίκης διὰ τὴν ἀναγγελίαν καὶ περιγραφὴν τῆς ἐκθέσεως. β) Τὸ δελτίον γεωργικῶν πληροφοριῶν τῆς Δ)νσεως Γεωργίας Ἐβρου. γ) Τὸ κινηματογραφικὸν συγκρότημα τῆς 9ης ἐπιθεωρήσεως γεωργίας τὸ ὁποῖον περιήρχετο ἐπὶ 8ῆμερον τὰ χωρία τοῦ Νομοῦ καὶ ἐγνωστοποιεῖ τὸ γεγονός. δ) Ἐτυπώθησαν, διανεμήθησαν καὶ ἀνηρτήθησαν εἰς τὰ χωρία τοῦ Νομοῦ 1.000 ἀφίσσεσ. ε) Ἐτυπώθησαν καὶ διανεμήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐκθέσεως 7.000 τριὰ μὲ διάφορα συνθήματα. στ) Ἀνηρτήθησαν πίνακες ἢ πανῶ εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ Νομοῦ. ζ) Ἐστάλησαν 1.000 προσκλήσεις καὶ προγράμματα τῆς Ἐκθέσεως. η) Ἐξετυπώθη ἀναμνηστικὸν φυλλάδιον τῆς ἐκθέσεως εἰς 2.000 φύλλα καὶ διανεμήθη εἰς τοὺς ἐπισκέπτας. θ) Ὁ Ραδιοφωνικὸς Σταθμὸς Κομοτηνῆς μετέδωσε τόσον ἀναγγελίαν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκθέσεως ὅσον καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ πρόγραμμα τῆς Ἐκθέσεως.

ΠΡΩΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

Περὶ τὴν 8ην πρωϊνὴν τῆς 14ης Σεπτεμβρίου ἡ Στρατιωτικὴ Μουσικὴ

τῆς 31 Σ.Δ.Ι. διὰ τοῦ ἑορταστικοῦ τῆς σαλπίσματος εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἀνήγγειλεν τὸ ἰδιαίτερον γεγονός τῆς ἡμέρας. Τὴν 10ην π.μ. εἰς τὸν πρὸ τῆς ἐκθέσεως χώρον ἐγένετο ἡ ἔπαρσις τῆς σημαίας ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς Στρατιωτικῆς Μουσικῆς. Ἐν συνεχείᾳ ἐτελέσθη ὁ ἀγιασμὸς ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Διδυμοτείχου - Ὁρεσιάδος κ. Κωνσταντίνου. Εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκθέσεως παρέστησαν οἱ κ.κ.: Νομάρχης Ἐβρου, Βουλευταὶ Ἐβρου, Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Θράκης, Διοικητὴς Θράκης 31 Συν)τος, Δ)τῆς Χωρ)κῆς Ἐβρου, οἱ Δήμαρχοι Σουφλίου καὶ Διδυμοτείχου ὅλες οἱ Ἀρχεὲς τῆς πόλεως, ἄλλοι οἱ Πρόεδροι Κοινοτήτων καὶ Συν)σιῶν, οἱ γραμματεῖς τῶν Κοινοτήτων καὶ πλῆθος κόσμου. Ἐπηκολούθησε ὁμιλία τοῦ Δ)ντοῦ Γεωργίας Ἐβρου, ὅστις ἀνέλυσε τοὺς σκοποὺς τῆς ἐκθέσεως, ἠδωχάρισθησε τοὺς παρευρεθέντας καὶ ἐμνημόνευσεν ὅλους τοὺς ὄντως καὶ ἠθικῶς ἐνισχύσαντας διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐκθέσεως. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Δήμαρχος Σουφλίου ὡς Πρόεδρος τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς ἠδωχάρισθησε τὴν Διεύθυνσιν Γεωργίας Ἐβρου διὰ τὴν ἀναληφθεῖσαν πρωτοβουλίαν καὶ ἐτόνισεν τὴν σημασίαν τῆς Σηροτροφίας διὰ τὴν πόλιν τοῦ Σουφλίου. Ἐκάλεσε δὲ τὸν κ. Νομάρχην Ἐβρου ὅπως κηρύξη τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐκθέσεως. Ὁ κ. Νομάρχης ὁμιλῶν ἀνέλυσε τὴν πορείαν τοῦ δευτοῦ προγράμματος τῶν διαφόρων ἐν τῷ Νομῷ ἔργων καὶ παρέθεσε στοιχεῖα τῆς ἀνοδικῆς πορείας διαφόρων δραστηριοτήτων. Ἐτόνισε τὴν σημασίαν τῆς Σηροτροφίας διὰ τὴν Ν. Ἐβρου καὶ ἐκάλεσε τοὺς Σηροτρόφους ὅπως ἀκολουθοῦν καὶ ἐφαρμόζουν τὰς ὑποδείξεις τῶν γεωπόνων διὰ τὸ συμφέρον των. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁμιλιῶν καὶ προσφωνήσεων ὁ Νομάρχης Ἐβρου μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων περιῆλθον τὴν Ἐκθεσιν, ἣτις ἀπετελεῖτο ἀπὸ 42 κινητοῦς πίνακας ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ἀπεικονίσεις, συνθήματα, φωτογραφίαι, λεξάντες καὶ προπλάσματα σηροτροφικῆς φύσεως διὰ τῶν ὁποίων ἐδίδοντο συνεχῶς γνώσεις καὶ στοιχεῖα εἰς τοὺς Σηροτρόφους γύρω ἀπὸ τὰς ἐπιδιωκόμενας εἰσακτέας βελτιώσεις εἰς τὴν Σηροτροφίαν, σαφῆ στατιστικὰ στοιχεῖα ἀκαθαρίστου προσόδου ἐκ τῆς σηροτροφίας, ἀπεικονίζετο τὸ ἱστορικὸν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ κοκκουλοσπόρου καὶ τέλος διὰ σειρὰς ἐγχρωμῶν καὶ ἐκφραστικῶν φωτογραφιῶν ἐνεφανίζετο ἡ ἀναπήνις τοῦ μεταξωτοῦ νήματος εἰς τὸ ἐργοστάσιον Σουφλίου ἀπὸ πεπειραμένους ἐργάτριες. Ἐν συνεχείᾳ ὑπῆρχον ἐκτεθειμένα προϊόντα τῶν κυριωτέρων οἰκοτεχνιῶν μεταξωτῶν Σουφλίου, ἅτινα προκαλοῦσαν ἰδιαίτεραν ἐντύπωσιν κυρίως εἰς τὰς γυναῖκας. Ἐπίσης ἰδιαίτεραν ἐντύπωσιν προκαλοῦσαν εἰς τὸν ἐπισκέπτη τὰ ἐκτεθέντα ἔργα οἰκοτεχνίας τῶν σπιτιῶν τοῦ Παιδιοῦ τῆς Βασιλικῆς Προνοίας τοῦ Β' τομέως Ἐβρου. Ὁ σηροτροφικὸς ἐλεγκτὴς, οἱ γεωπόνοι γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν καὶ ὑπάλλῃλοι Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας ἔδιδον συνεχῶς εἰς τοὺς ἐπισκέπτας ἀπαντήσεις, ἣ περισσοτέρας πληροφορίας. Ἐπολογίζομεν ὅτι 6.000 ἐπισκέπται

διήλθον ἐκ τῆς Ἐκθέσεως ἀποκομίζοντες τὰς καλλιτέρας ἐντυπώσεις. Τὸ ἀπόγευμα τῆς πρώτης ἡμέρας εἰς τὴν Πλατεῖαν τῆς πόλεως ἡ Στρατιωτικὴ Μουσικὴ ἐξέτελεσε μουσικὸν πρόγραμμα παρήλασαν δὲ τρία ἄσματα. Τὸ πρῶτον παρίστανε τὴν ἐκτροπὴν τοῦ μεταξοσκώληκος, τὸ δεύτερον τὸ κλάδωμα καὶ τὸ τρίτον τὴν οἰκοτεχνίαν μεταξωτῶν Σουφλίου. Ἄνευ προηγουμένου εἰς τὰ χρονικά τοῦ Σουφλίου ἦτο ἡ κοσμοσυρροὴ τῶν θεατῶν εἰς τὸ Γυμναστήριον τῆς πόλεως πρὸς παρακολούθησιν τῶν βραδυνῶν καλλιτεχνικῶν προγραμμάτων. Ἄνω τῶν 5.000 θεατῶν παρηκολούθησαν τὰς ἐκδηλώσεις. Τὴν 7ην μ.μ. ὑπὸ τὸ ἄπλετον φῶς τῶν προβολέων εἰδικῶν ἐγκαταστάσεων φωτισμοῦ ἤρχισαν τὰ προγράμματά των τὰ καλλιτεχνικά συγκροτήματα τῶν Σπιτιῶν τοῦ Παιδιοῦ Καρωτῆς, Μεταξάδων καὶ Ἄσβεστάδων. Τὸ συγκροτήμα τῆς Καρωτῆς χόρευε Θρακιώτικους χορούς. Τὰ συγκροτήματα Ἄσβεστάδων καὶ Μεταξάδων τῶν Σπιτιῶν τοῦ Παιδιοῦ συνέχισαν τὸ πρόγραμμά τους ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς γκάϊντας μὲ τις ὥραιες χρυσοκέντητες τοπικὰς ἐνδυμασίας των. Ἡ ἐμφάνισις τῆς παιδικῆς χορωδίας καὶ Μαντολινάτας Σουφλίου ἐχαιρετίσθη ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὰ συγκεντρωμένα πλήθη. Ἡ χορωδία καὶ μαντολινάτα Σουφλίου ἐξέτελεσε τὸ πρόγραμμά της μὲ μεγάλην τέχνην, χάριν καὶ ἔδωσε ἄφθονο κέφι ἐπὶ 2ωρον. Τὸ τέλος τῶν ἐκδηλώσεων τῆς πρώτης ἡμέρας ἔκλεισε μὲ τὴν καῦσιν τῶν πυροτεχνημάτων καὶ βεγγαλικῶν τὰ ὁποῖα ἐνεθουσίασαν καὶ κατέπληξαν τοὺς θεατὰς.

Τὴν 15ην Σεπτεμβρίου καὶ ὥραν 10ην π.μ. εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Κινηματοθεάτρου τῆς πόλεως ἐδόθη διάλεξις ὑπὸ τοῦ Γεωπόνου, Βιδικοῦ Σηροτροφίας κ. Μιχαὴλ Ἀπέργη μὲ θέμα «Ἀνάπτυξις καὶ πρόοδοι τῆς Σηροτροφίας». Τὴν διάλεξιν παρηκολούθησαν πλήθος Σηροτρόφων καὶ ἡγετικῶν στελεχῶν τοῦ Νομοῦ. Ἐδόθησαν πλήρη τεχνικά στοιχεῖα εἰς τοὺς ἀκροατὰς ὅσον ἀφορᾷ τὸν καλλίτερον τρόπον διατροφῆς καὶ ἀπέδειξεν ὁ ὁμιλητὴς ὅτι ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας ἡ ἐκτροπὴ τῶν μεταξοσκώληκων εἶναι μία ἀπὸ τὰς πλέον συμφερούσας γεωργικὰς ἐκμεταλλεύσεις. Ἐπεκράτησαν τὰ συνθήματα: «Ἄγρότα ἢ καλλιέργεια τῆς μουριάς κ' ἡ ἐκτροπὴ τῶν κουκουλιῶν ὑπόσχονται ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ σου ἐπιπέδου». Τὸ μετὰξι ἦταν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἡ μοναδικὴ βασίλισσα τῶν κλωστῶν.

Ἄ γ ρ ό τ α Σ η ρ ο τ ρ ό φ ε ! Ἄ κ ο λ ο υ θ ώ ν τ α ς π ι σ τ ἄ τ ι ς ὀ δ ῆ γ ι ε ς τ ῆ ς ὑ π η ρ ε σ ί α ς β ο η θ ᾶ ς σ ί γ ο υ ρ α καὶ ἀ πο τε λε σ μα τ ι κ ἄ τ ῆ ν ο ἰ κ ο γ έ ν ε ι ᾶ σ ο υ . Ἐπηκολούθησε ἐπίδειξις μεταξωτῶν ὑφασμάτων καὶ λοιπῶν προϊόντων τῶν οἰκοτεχνιῶν μεταξωτῶν Σουφλίου. Τὴν ἐπίδειξιν τὴν ἔκανε ἐν εἰδικῶς προσκληθὲν διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην μανεκὲν. Εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπίδειξεως τὸ καλλιτεχνικὸν συγκροτήμα μαντολινάτας Σουφλίου ἐτέλεσε πάλιν μουσικὸν πρόγραμμα διαρκείας 30 λεπτῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ Κινηματοθεάτρου, κα-

ταχειροκροτηθὲν ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐξετελέσθη εἰς τὴν Πλατείαν τῆς πόλεως τὸ μουσικὸν πρόγραμμα τῆς Στρατιωτικῆς Μουσικῆς καὶ παρέλασις τῶν συμβολικῶν ἀρμάτων.

Ἀνωτέρα τῆς προηγουμένης ἡμέρας ἦτο ἡ κοσμοσυρροὴ τῆς δευτέρας ἡμέρας τῆς Ἐκθέσεως εἰς τὸ Ἐθνικὸν Γυμναστήριον τῆς πόλεως, ἔπου ἄνω τῶν 6.000 θεατῶν παρηκολούθησαν τὸ καλλιτεχνικὸν πρόγραμμα τῶν χορευτικῶν συγκροτημάτων, τὴν παρέλασιν τῶν συμβολικῶν ἀρμάτων, τὸ μουσικοχορευτικὸν πρόγραμμα τῆς παιδικῆς μαντολινάτας Σουφλίου καὶ τὴν φαντασμαγορικὴν καὶ τῶν πυροτεχνημάτων.

Τὴν 10ην ἑσπερινὴν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐγένετο δεξίωσις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ τύπου εἰς τὸ Ἐξοχικὸν Κέντρον «ΟΑΣΙΣ» εἰς τὴν ὁποίαν παρεκάθησαν πολλαὶ ἐκ τῶν ἀρχῶν τοῦ τόπου.

Μὲ τὸν ἴδιον ρυθμὸ συνέχισθη καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἡ ἐπίσκεψις τῆς ἐκθέσεως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Τὰς ἑσπερινὰς ὥρας ἐγένετο εἰς τὸν πρὸ τοῦ Δημαρχείου χώρον προβολὴ κινηματογραφικῶν ταινιῶν ὑπὸ τοῦ Συγκροτήματος τῆς 9ης Ἐπιθ)σεως Γεωργίας Καβάλας. Τὴν 7.30 μ.μ. ἐγένετο ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων ὑπὸ τοῦ Δ)ντοῦ Γεωργίας εἰς τοὺς προοδευτικὸς Σηροτρόφους τοῦ Ν. Ἐβρου. Τὰ βραβεῖα ἐδόθησαν ἅπαντα εἰς χρήσιμα εἶδη ἥτοι ψευκαστήρες, βιβλία, σειρὰν ἐργαλείων κλαδεύματος καὶ διάτρυτο χαρτὶ Σηροτροφίας. Μὲ τὴν ἀπονομὴ τῶν ἐπάθλων ἔληξαν αἱ ἑορταστικαὶ ἐκδηλώσεις καὶ ἐκλείσαν αἱ θύραι τῆς ἐκθέσεως».

ΜΗΝΥΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ

ΚΙΝΔΤΝΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

Εἰς τὸν 35ον Τόμον τῶν «Θρακιῶν» ἀπὸ τῆς σελίδος 301 μέχρι 313, ἐδημοσιεύσαμεν μακρὸν καὶ ἐμπεριστατωμένον ἄρθρον μὲ τίτλον «ΜΗΝΥΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΠΑΝΤΑΧΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΝ». Ἐπειδὴ εἰς τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο ἀνεπτύσσοντο ἐν λεπτομερείᾳ γινῶμαι καὶ ὑποδείξεις, αἰτινες καὶ μετὰ παρέλευσιν διετίας ὄχι μόνον δὲν ἐπραγματοποιήθησαν ἀλλὰ τὰ δι' αὐτοῦ διγόμενα ἐθνικὰ καὶ πνευματικὰ ζητήματα ἀντὶ θελιώσεως

υπέστησαν θλιβεράν επιδείνωσιν και επειδή παρά τας υποδείξεις μας τὸ ἄρθρον αὐτὸ δὲν ἔτυχε δημοσιεύσεως ἐν Ἀμερικῇ ἴσως διὰ τὰ μὴ βλάβη ἰδιαίτερα συμφέροντα, ἀναγκασόμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ, καθὼς και τὰ νέα σχόλιά μας διὰ τὰ μεσολαβήσαντα ἔκτοτε, εἰς τὸν παρόντα 37ον Τόμον τῶν «Θρακικῶν», ἵνα περιβληθοῦν μὲ μείζονα δημοσιότητα. Εἰς τὸ τελευταῖον μᾶς παρακινεῖ ἐθνουσιώδης και ζωηρὰ ἐπιδοκιμασία, μεθ' ἧς οἱ ἐν Ἑλλάδι και ἀλλοχοῦ Ἕλληνες μᾶς ἀπήθυσαν ἐπιστολάς και προσωπικῶς ἐπήνεσαν τὴν τοιαύτην ἐνεργειάν μας. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπαναλήψεως προέκυψεν ἀκόμη, διότι ὁ ἐν Νέα Ἰόρκῃ πολύτιμος και ἀπὸ πολλῶν ἑτῶν συνεργάτης μας Πρωθιερεὺς Δημήτριος Καλλιμαχος, πρὸς μεγάλην μας θλίψιν, ἀπειβίωσεν, ἦτο δὲ και αὐτὸς φανατικὸς και μαχητικὸς ὑποστηρικτὴς τῶν ἀπόψεών μας, τὸσον προσωπικῶς ὅσον και διὰ τῶν κατὰ καιροὺς δημοσευθέντων ἄρθρων του, διὰ βιβλιαρίων και συνεχῶν ἐκδηλώσεών του και ἡ τοιαύτη χρῆσιμος πηγὴ, πολὺ φοβούμεθα ὅτι θὰ στερεύσῃ μέχρις ἐξευρέσεως, ἐὰν καταστῇ δυνατόν, ἀντικαταστάτου. Τὸ ἐπαναδημοσιευόμενον ἄρθρον ἐκ τοῦ 35ου Τόμου ἔχει ὡς ἑξῆς:

Γενικαὶ σκέψεις και παρατηρήσεις ἐπὶ γεγοσιών.

«Τὰ Κράτη, αἱ Κυβερνήσεις, αἱ Κοινοτήτες και αἱ Κοινωνίαι, ὅταν ἔχωσιν ἐπικεφαλῆς ἐκλεκτοὺς πολίτας και ἐθνικοὺς παράγοντας, ἐπιθυμοῦντας τὴν ἀνύψωσιν και τὴν πρόοδον τῆς πατρίδος των και τοῦ συνόλου, εἶναι τὰ μόνα κατάλληλα ὄργανα, νὰ ἐμπνέωνται ἀπὸ τὴν κατανόησιν και τὸν πόθον τῆς ἀνόδου και τῆς καλλιτεφεύσεως τῆς θέσεως τῶν ἐν φιλαλληλία συμπατριωτῶν. Εἰς παλαιοτάτην ἐποχὴν, ἀλλὰ και εἰς οὐχὶ μακρὰν νεωτέραν οἱ Ἕλληνες εὐεργέται και πατριῶται διὰ διαθέσεως ὀλοκλήρου ἢ μέρους τοῦ πλοῦτου και τῆς περιουσίας των, διεκαίοντο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐγκαταλείψωσι διάφορα περικαλλῆ κτίρια, ἐκπαιδευτικὰ και θρησκευτικὰ ἱδρύματα και ἄλλα εὐαγῆ και καλλιτεχνικὰ μεγαλουργήματα, ἅτινα προεκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν και σήμερον ἀκόμη προξενοῦν κατάπληξιν εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας και τοὺς ξένους, οἵτινες ἐπισκέπτονται τὰ ἀθάνατα ταῦτα μνημεῖα, δείγματα πολιτισμοῦ και πνευματικῆς προόδου τῆς φυλῆς.

Αἱ Ἑλληνικαὶ παροικίαι τοῦ Βουκουρεστίου και τῶν κυριωτέρων Ρουμανικῶν πόλεων, τῶν Παρισίων και τῆς Μασσαλίας, ἡ περιθλαμπος Ἑλληνικὴ Κοινότης τῆς Ὀδησοῦ κλπ. Ρωσικῶν πόλεων, αἱ διακεκριμένα Κοινοτήτες Ἀλεξανδρείας, Καίρου και ἄλλων Αἰγυπτιακῶν πόλεων, αἱ τῆς Γεργέστης, Βενετίας κλπ. Ἰταλίας, ὡς και ἡ Βασιλις Κωνσταντινούπολις

καὶ πολλαὶ ἄλλαι Εὐρωπαϊκαὶ πρωτεύουσαι μὲ ἀξιόλογον Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, διὰ τὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τὰς Ἀθήνας, κοσμοῦνται μὲ ὀθιὰτα μνημεῖα, ὀφειλόμενα ἀποκλειστικῶς εἰς ἐμπνευσμένην καὶ ἀνεξαντλήτου πατριωτισμοῦ μεγαλοδοξίαν Ἑλλήνων εὐεργετῶν, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων ἔχουν χαραχθῆ μὲ ἀνεξίτηλα γράμματα εἰς τὰς καρδίας τοῦ ἔθνους. Αἱ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες τῶν ὡς ἄνω πρωτευουσῶν κλπ. πόλεων, προεκάλουν τὸν φθόνον διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ μεγαλοπρέπειαν τῶν εὐαγῶν ἰδρυμάτων των, ἅτινα πολλάκις ἦσαν κατὰ πολὺ ἀνώτερα καὶ τῶν ἀνεγειρομένων ἰσπαναῖς τῶν οἰκείων κρατῶν. Μνημονεῖομεν ἐλάχιστα ὀνόματα τῶν μεγάλων εὐεργετῶν, ὡς εἶναι: Οἱ Ζάπται, Καρατζάδες, Ἀβέρωφ, Τσοῖτσιαι, Βαλλιάνοι, Μαρασλῆς, Σίνας, Ἀχιλλόπουλος, Σπετσερόπουλος, Χωρέμης, Σαλβάγος, Μπενάκης, Ζερβουδάκης, Κότσικας, Συγγρός, Ζαρίφης, Εὐγενίδης, Μαυροκορδάτος, Ἀφοὶ Ράλλη κλπ., καὶ τοῦτο διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραθέσωμεν τὸ πλῆθος τῶν ἐξόχων καὶ γνωστῶν ἱστορικῶν ὀνομάτων. Ὅλα αὐτὰ ἐξεπήγασαν αὐθορμήτως μὲ κίνητρον τὸν φλογερὸν πατριωτισμὸν, τὴν ἀμιλλαν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν γενέτειραν, τὴν αἰωνίαν Ἑλλάδα. Αἱ Κοινότητες αὐταὶ ηὐτύχησαν νὰ ἔχουν ἐπικεφαλῆς ὄχι μόνον πλουσίους, ἀλλὰ καὶ δραστηρίους φιλοκάλους Ἑλληνας, οἵτινες δὲν περιορίσθησαν εἰς τὴν διάθεσιν κολοσσαίων ποσῶν, ἀλλ' ἐφρόντιζον καὶ εἰργάζοντο προσωπικῶς διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν θαυμασίων τούτων ἐπιτευγμάτων, ἐφάμιλλα τῶν ὁποίων δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ οὐδεμία ἄλλη, ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς, ἐθνότης. Παραλείπομεν τὰς κλεινάς Ἀθήνας ὅπου ἡ Ἀκρόπολις, ὁ Παρθενὸν κλπ. ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους, τοῦ Φειδίου, τοῦ Πραξιτέλους καὶ μεταγενεστέρων, κοσμοῦν τὴν πόλιν καὶ θεωροῦνται ὡς ἱερὰ προσκυνήματα τῶν συρρεόντων ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης διὰ τὰ θαυμάσιον, ἀποτελοῦν δὲ τὴν κυριωτέραν πηγὴν, ἐφ' ἧς βασίζεται ὁ καθημερινῶς ἀναπτυσσόμενος καὶ ἐνισχύων τὴν Ἑλλάδα Τουρισμός. Καὶ αὐτὰ μὲν ὡς πρὸς τὸ παρελθόν, ἀρχαῖον καὶ νεώτερον. Καθίσταται ὅμως ἐξαιρετικὰ θλιβερὰ ἢ διαπίστωσις ὅτι καθημερινῶς στερεῖται καὶ κινδυνεύει ὀλοσχερῶς νὰ ἐξαφανισθῇ ἡ χορεία τῶν δωρητῶν, οἵτινες μὲ προσήλωσιν εἰς τὰ ἱερὰ ἰδεώδη τῆς θρησκείας, τοῦ ἔθνισμοῦ καὶ τῶν παραδόσεων, ὄχι μόνον συνεισέφερον ὕλικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐτίθεντο ἐπικεφαλῆς ὀργανώσεων, κατ' ὄρθον δὲ διὰ συναγεροῦ καὶ πείσιμονος ἐργασίας, νὰ ἐμφανίζον τὰ ἰδρύματα τῶν ἐν τῇ ξένῃ Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων καὶ παροικιῶν, ὡς ζηλευτὰ φυτόρια πνεύματος καὶ προόδου.

Διατὶ ἄραγε ἔχει στερεῖσει, ὁ ἰδιὰ δωρεῶν πακτωλὸς τῆς ἰδιωτικῆς αὐτῆς πρωτοβουλίας; Μήπως ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχουν Ἑλληνες πατριῶται; Ἡ μήπως κατόπιν τῆς διασπορᾶς τῶν Κοινοτήτων οἱ μεταδημοτεύσαντες

ὑπέστησαν ζημίας, ἔχασαν τὰς περιουσίας των καὶ δὲν δύνανται πλέον νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ δράσουν ἐθνωφελῶς;

Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά.— Οἱ Ἕλληνες συμπολιταὶ καὶ οἱ ζάπλουτοι ὁμογενεῖς, τόσον οἱ παλαιοὶ ὅσον καὶ οἱ δημιουργηθέντες νέοι, δὲν ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ τρέφουν ζωηρωτάτην στοργὴν πρὸς τὴν μητέρα Ἑλλάδα, οἱ περισσότεροι δὲ ἐξ αὐτῶν, ὄχι μόνον περιέσωσαν ὀλόκληρον ἢ τὸ μείζον μέρος τῆς περιουσίας των, ἀλλὰ καταφυγόντες εἰς μεγάλας πρωτεύουσας καὶ ἀστικά κέντρα τῆς ξένης, ἐπέδωθησαν, μὲ τὸ ἐπιχειρηματικὸν δαιμόνιον ὅπερ διακρίνει τὴν φυλὴν μας, εἰς σοβαρωτέρας ἢ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ ἀποδοτικότερας ἐπιχειρήσεις. Ἰδίᾳ ὅσοι ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἀμερικῇ, Ἀγγλίᾳ, Ἀσίᾳ, Καναδᾷ καὶ Ἀφρικῇ ἰθακτοδραστηριοῦνται σήμερον μεταξὺ τῶν πρωτοπόρων τῆς ναυτιλίας καὶ ἀκοδομεῖν καθημερινῶς μὲ ὑπερφηάνειαν ὅτι ἡ τάξις τῶν Ἑλλήνων ἐφοπλιστῶν, εὐρίσκειται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς παγκοσμίου κινήσεως, μὲ κολοσσοῦς ἰδιοκτητῶν μεγαθηρίων σκαφῶν, ἀξίας πολλῶν δισεκατομμυρίων, στατιστικῶς δὲ πλησιάζουν ἢ διεκδικοῦν τὴν δευτέραν θέσιν εἰς τὴν παγκόσμιον ναυτιλιακὴν κλίμακα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιχειρηματῆαι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ καταγινόμενοι εἰς παραγωγικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἔργα, μὲ τὴν ἀκατάβλητον ἐργατικότητά καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ εὐφυοῦς, προσοδευτικοῦ παράγοντος, κατέλαβον εἰς ὅλους τοὺς κλάδους ἐπίζηλον καὶ ἀποδοτικὴν θέσιν. Αἱ περιουσίαι συνεπῶς καὶ ὁ πλοῦτος ἠϋξήθησαν καταπληκτικῶς καὶ μετὰ τὴν μετανάστευσιν καὶ παρὰ τὸν ἀπηνῆ διωγμὸν, ὃν ὑφίστανται αἱ ἀπανταχοῦ ἀνθοῦσαι Ἑλληνικαὶ Κοινότητες. Τί εἶναι, ἐν τούτοις, ἐκεῖνο ποῦ ἐμποδίζει νὰ ἐμφανίζωνται καὶ σήμερον μεγάθυμοι ὁμογενεῖς εὐεργέται δυνάμενοι νὰ διαθέσουν σημαντικὸν μέρος τῶν ἀγαθῶν των διὰ νὰ συνδράμουν τοὺς ἄμοεθνεῖς των καὶ τὸ κράτος εἰς τὸ δυσβάστακτον ἔργον τῶν πολλαπλασιασθευσῶν ὑποχρεώσεών των, ὅπερ εἶναι δύσκολον νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πανταχόθεν συγκεντρωθέντος εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα ὁμογενοῦς στοιχείου; Καθ' ἡμᾶς, τὰ αἴτια τῆς σημερινῆς μειώσεως τῶν εὐεργετῶν τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς εἶναι κυρίως ἡ ἔλλειψις οργανωμένης καὶ ἐνιαιίας ἐμφανίσεως τοῦ ὁμογενοῦς στοιχείου, ὅπου εὐρίσκειται συμπαγῶς ἐγκατεστημένον τοῦτο. Τὴν κυριωτέραν θέσιν κατέχει ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀμερικῆς καὶ κατόπιν αἱ ἄλλαι διεσπασμέναι καὶ χευμαζόμεναι Ἑλληνικαὶ Κοινότητες. Ὁ συμπαγὴς λοιπὸν Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀμερικῆς, κινδυνεύει, ἐὰν δὲν ληφθοῦν ἄμεσα καὶ ἀποφασιστικὰ μέτρα, νὰ ἐξαφανισθῇ ὀλοτελῶς, νὰ ἀφαιρωθῇ κατὰ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην γενεάν καὶ νὰ λησμονησῇ ἐντελῶς τὴν ἐθνικὴν του προέλευσιν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν πολὺ ὀρθῶς, ὡς εἴχομεν ἀναγνώσει καὶ εἰς δημοσιεύματα τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκος» τῆς Νέας Ὦρκης, εὐρύταται καὶ διαφωτιστικαὶ ἐγένοντο συζητήσεις, καταλήξασαι εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἰδρύσεως καὶ λειτουργίας ἐκεῖ, ἐπαρκῶν σχολείων, ἀνω-

τέρων ιδρυμάτων και Πανεπιστημίου, ή δὲ καιμηφία τῶν συνελθόντων, ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν τοιαύτην ἀνάγκην. Ἡ ἐθνοσωτήριος ὅμως αὐτῆ ἰδέα ἐκ τῶν ὑστέρων ἐγκατελείφθη δι' οὓς λόγους ἐγένοντο, ὡς δημοσιευθέντες, γνωστοὶ καὶ κρίνομεν ἄσκοπον νὰ ἐπανερχώμεθα. Διότι, πολὺ δικάως, ἐὰν δὲν καταβληθῆ ὑποσπᾶθεια διατηρήσεως τῆς ἐθνικῆς ρίζας, δηλαδὴ τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ παραγόντος, θεμελίων ὑπάρξεως τῆς φυλῆς, ὅλα τὰ ἄλλα σχέδια καὶ αἱ ὑποσπᾶθειαι καταρρέουν εἰς τὴν θάσιν των. Παρὰ τὴν δημιουργίαν πνευματικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν φυτωρίων εἰς Ἀμερικὴν, θὰ ἀναζητηθῆ καὶ ὁ τρόπος περιώσεως, καὶ ἐπανδρώσεως εἰ δυνατόν, τῶν ἐγκαταλειφθέντων περιώλων καὶ θαυμαστῶν ἔργων τῶν ἐν διασπορᾷ ἄλλοτε Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων. Τὸ δεύτερον μέρος, μετὰ τὴν ἐκπαιδευτικὴν πρωτοπορίαν, θὰ εἶναι ἡ ἠνωμένη καὶ ἀσφαγῆς συγχώνευσις ὅλων τῶν Σωματείων, ἅτινα κατὰ τόπους καὶ προελεύσεις εἰς μέγα πλῆθος ὑφίστανται σήμερον καὶ λειτουργοῦν αὐτόθι. Εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔχει εἰσχωρήσει μία θλιβερὰ παρεξήγησις, διότι ἡ ὑπαρξὶς τῶν Συνομοσπονδιῶν, Ὀμοσπονδιακῶν Ἐνώσεων καὶ ποικίλων Σωματειακῶν ἐμφανίσεων, ἐνομίσθη ὅτι μὲ ἓνα Πρόεδρον ἐπικεφαλῆς καὶ τὴν σφραγίδα του καὶ ἓνα, κατὰ παραγγελίαν ἐνίοτε, Συμβούλιον, ἐπιτελεῖται ὁ ἱερὸς καὶ πολυσχιδῆς προορισμὸς των. Βεβαίως αἱ κατ' ἔτος ἐκδρομαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς παρελάσεις καὶ ἐπιδείξεις ἐν Ἀμερικῇ μὲ λάβαρα, σημαίας, τοπικὰς ἐνδυμασίας, κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἑορτάς, ὡς καὶ οἱ ἀριστοκρατικοὶ χοροὶ, αἱ διάφοροι ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, αἱ ἐπιδείξεις φωτογραφιῶν κλπ., στηρίζουν τὸ φρόνημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀναξωγοποῦν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα δι' ἐνὸς ἐκάστου Σωματείου. Ἴσως εἶναι ὅλα χρήσιμα, παράλληλα ὅμως πρὸς αὐτὰ τὰ ἀπρογραμμάτιστα καὶ μὲ ἔλλειψιν βαθιτέρας σημασίας καὶ τονώσεως τοῦ ἐθνικοῦ καὶ φυλετικοῦ παραγόντος, θὰ ἔπρεπεν, ὁ ἀπόδημος Ἑλληνισμὸς, ἀντιλαμβανόμενος τὴν σοβαρότητα τῆς ἀποστολῆς του καὶ μὲ παραμερισμὸν τῶν τοπικῶν καὶ προσωπικῶν φιλοδοξιῶν, νὰ παρουσιάσῃ ἓνα ἐνιαῖον μεγαλόφυλλον ὑπὸ τὸν τίτλον Πανελληνίου Ἐνώσεως ἢ γενικῆς Συνομοσπονδίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς, οἵτινες μὲ πρόγραμμα θὰ ἠδύναντο νὰ ἀντιμετωπίσουν τὴν σημερινὴν ἐκρυθμὸν κατάστασιν, τόσον τὴν ἐκπαιδευτικὴν ὅσον καὶ τὴν ἐθνικὴν, κατὰ τῆς ὀργιαζούσης ψευδοδόγου σαθρᾶς καὶ κακοήθους προπαγάνδας. Τὸ ἔργον ἴσως παρουσιάζει δυσχερείας ἀλλὰ μὲ καλὴν θέλησιν καὶ μὲ παραμερισμὸν τῶν πάντων πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου, δὲν θὰ εἶναι δύσκολον νὰ ἐπιτευχθῆ ἢ ἐπιβαλλομένη ἀρμονικὴ συνεργασία, διότι ἄνευ τοιούτου ὀργάνου οὐδὲν δύναται νὰ κατορθωθῆ καὶ διότι τὰ κρίσιμα θέματα δὲν περιμένουν. Ὁ ἀνεκτίμητος ἐθνικὸς στηλοβάτης Δόκτωρ Δ. Καλλιμάχος διὰ νὰ μὴ διαφεύσῃ ἄλλωστε καὶ τὸ ὄνομά του «Καλὴ Μάχη», ἀγωνίζεται ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων σθεναρῶς

καὶ παρὰ τὴν ἡλικίαν του, προσπαθῶν νὰ ἀφυπνίσῃ τοὺς ἀρμοδίους ἐπὶ τοῦ τόσον σοβαρωτάτου καὶ ζωτικωτάτου διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος. Τὰ δύο βιβλία, ἅτινα εὐηρεστήθη νὰ μᾶς ἀποστείλῃ προσφάτως τῶν ἐπιμελεία αὐτοῦ ἐκδόσεων «Κρίκου» καὶ «Ἐρευνῆς», μὲ νέα στοιχεῖα, καταδεικνύουν ὅτι δὲν ἐκουράσθη ὁ παλαιμάχος οὗτος ἐθνωπώστης καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ σπεύσουν εἰς βοήθειάν του καὶ ἄλλοι ἀγωνισταί, ἵνα ἐν συναγερωῶ κινήθωμεν διὰ νὰ μὴν εἶναι πλέον ἀργά. Ἀναλυτικώτερον τὰς σκέψεις μας διατυπώνομεν εἰς ἰδιαίτερα κεφάλαια κατωτέρω :

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ὅταν ὁμιλοῦν οἱ ἀριθμοί.

Ἐπειδὴ τὰ μεγάλα θέματα, ὅταν δὲν βασίζονται ἐπὶ στατιστικῶν δεδομένων εἶναι ὡσάν νὰ κίξῃ τις ἐπὶ τῆς ἄμμου, ἐσταχυολογήσαμεν ἀπὸ δημοσιεύματα ἐφημερίδων καὶ ἀπὸ διαφόρους ἐκδόσεις περιοδικῶν, θάσει τῶν ὁποίων, ἐν συντομίᾳ, θὰ ἀναπτύξωμεν τὸ παρὸν ἄρθρον μας. Τὸ ἀξιόλογον περιοδικὸν «Κρίκος» ἐν Λονδίῳ μᾶς παρέχει πλῆθος στοιχείων, ὃ δὲ ἀνεκτίμητος συνεργάτης μας Δόκτωρ Δημήτριος Καλλιμάχος (Ποῖος ἄλλος;) μᾶς προφοδοτεῖ μὲ τοιαῦτα δημοσιεύματα καὶ μὲ τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἐθνικοῦ (πράγματι ἐθνωπώτου) Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης. Οἱ ἀριθμοὶ τῶν στατιστικῶν ἀναφέρουν ὅτι κατὰ τὸ 1958 ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὸν Νέον Κόσμον ἀνήρχετο εἰς τὸ ἑκατομμύριον, ὅπερ θεθαίως σήμερον θὰ εἶναι ηὐξημένον. Ἐγραφαν ἔκτοτε ὅτι ἐκ τοῦ ἑκατομμυρίου τούτου, μόνον δύο χιλιάδες!!! περίπου παρὰ ἀπουδάζουν εἰς τὰ ὀλίγα ἡμερήσια Ἑλληνοαμερικανικὰ σχολεῖα. Καὶ μόνον αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς καὶ ἂν ἀκόμη ἔξη αὐξηθῆ ἐν τῷ μεταξὺ, δεικνύει τὸ μέγεθος τῆς ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας, ἣτις μᾶς ἔχει κυριεύσει. Τὸ 1915 τὰ ἡμερήσια καὶ ἀπογευματινὰ σχολεῖα περιορίζοντο εἰς 10. Ἐκτοτε μὲ μίαν προσπάθειαν οὐχὶ ὀλοκληρωτικὴν, κυρίως καὶ πάλιν τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκος» τὸ 1930 τὰ σχολεῖα ταῦτα ἀνῆλθον εἰς 300, τὸ δὲ 1940—41 εἰς 520, μὲ 24.500 περίπου μαθητὰς καὶ 586 διδασκάλους. Εἶναι περιττὸν νὰ τονίσωμεν τί σημαίνουν οἱ εὐγλωττοὶ αὐτοὶ ἀριθμοί. Αἱ κατόπιν στατιστικαί, καίτοι ἴσως μὴ ἀκριβεῖς ἐμφανίζουσιν μείωσιν! ἀντὶ αὐξήσεως, μία δὲ τοιαύτη ἐκθεσις τοῦ γραφείου Παιδείας τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τοῦ 1958, ὁμιλεῖ περὶ 307 σχολείων, ἅτινα ὄχι μόνον δὲν ἱκανοποιοῦν, ὡς ἀπογευματινὰ, εἰς ἀπόδυσιν, ἀλλὰ καὶ ἐμφανίζουσιν θλιβεράν εἰκόνα. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἡμερήσια, ταῦτα περιορίσθησαν εἰς 11 Ἑλληνοαμερικανικὰ Ἐκπαιδευτήρια. Περὶ τῶν Κατηχητικῶν σχολείων δι' ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας μας, καλλίτερον νὰ μὴ γίνεταί λόγος.

Ὡς νὰ μὴ ἤρκει δὲ ἡ τοιαύτη ὀργανικὴ ἀνεπάρκεια, ἐνεφανίσθη καὶ ἄλλος κίνδυνος, ἐσωτερικὸς πλέον, διότι ἡ Ὀργάνωσις τῆς Νεολαίας (Γκόγια) καὶ ἡ λειτουργία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀντὶ ὠφελείας ἐθνικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς, μᾶλλον ζημιῶν πρόξενοι γίνονται, θὰ ἀποφύγωμεν δὲ νὰ ἀναφέρωμεν συγκεκριμένα γεγονότα, ἅτινα προκαλοῦν ἐντροπὴν. Καὶ ὑπῆρξε μὲν ἡ δέουσα ἀντίδρασις ἐκ μέρους τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ὀργανώσεως τῶν Φιλελλήνων, ἀρκετῶν θαρραλέων ἱερωμένων καὶ ἄλλων πραγματικῶν Ἑλλήνων πατριωτῶν, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθον ἐπίκουροι μὲ κατὰλληλα διαγγέλματα ἐξέχοντες Ἀμερικανοί, ὡς ὁ Κυβερνήτης τῆς Πολιτείας Μασσαχουσέτης καὶ οἱ Δήμαρχοι Βοστώνης καὶ Καϊμπριτζ. Μὲ ἄλλους λόγους οἱ Ἀμερικανοὶ Φιλέλληνες ἐβοήθησαν κατὰ τρόπον προκαλοῦντα εὐγνωμοσύνην, ἐνῶ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἰθυόντων τὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὔτε ἐξητήθησαν οὔτε ἐφηρημώθησαν αἱ δέουσαι κυρώσεις πρὸς ἀνάσχεσιν, τοῦ ὡς μὴ ὠφείλει, ἐπιχειρουμένου, ἄγνωστον μὲ ποίας ὑποκινήσεις, ἐξοβελισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ θρησκείας. Ἐνῶ δὲ ἡ τοιαύτη ἀντίδρασις ἐξαπατηρίζετο τότε ὡς χλιαρὰ καὶ οὐχὶ μαχητικὴ, νέα στατιστικὰ δεδομένα πρόσφατα πλέον τοῦ 1961, μᾶς δίδουν τὴν εἰκόνα τῆς τοιαύτης θλιβερᾶς παθητικότητος καὶ ἀπαθείας, μὲ καταπληκτικὴν αὔξησιν τῶν κινδύνων, οἵτινες ἰδὲν δύνανται πλέον νὰ χαρακτηρισθοῦν μὲ τὰς ἡπίας λέξεις «θλιβερὰ καὶ ἐπικίνδυνος», διότι τὸ κακὸν ἐφθασε καὶ πλησιάζει εἰς ἐπιδεινώσιν τῆς καταστάσεως μὲ ψυχορράγημα τοῦ θανάτου, ὅστις φοβοῦμεθα ὅτι θὰ εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ἀποτραπῆ. Οὕτως εἰς νέαν πάλιν μελέτην τοῦ ἀρίστου Περιοδικοῦ «Κρίκος» καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα» μᾶς παρέχονται συμπληρωματικαὶ στατιστικαὶ πληροφορίες, αἵτινες δημιουργοῦν ἰδὲν ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνισμὸν ἀπέλπιδα ἀπαισιοδοξίαν. Ἡ ἐγκληματικὴ ἀδιαφορία τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων ἀρμοδίων διὰ τὴν περίσωσιν τῆς θρησκείας, τῆς γλώσσης καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἔθνους καὶ τῆς φυλῆς, ἦτο φυσικὸν νὰ μεταδοθῆ καὶ μεταξὺ τῶν νεαρῶν ὑπάρξεων καὶ μαθητῶν, παρέχεται δὲ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα ὅτι εἰς τὴν Κοινότητα Λόουελ μὲ πληθυσμὸν ἑπτὰ χιλιάδων κατοίκων, ἀμιγῶν Ἑλλήνων, μόνον ὀκτὼ παιδιά ἔδειξαν ἐνδιαφέρον πρὸς ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐξ ἄλλου πολυπληθέσταται καὶ πλούσιαι Κοινότητες ὡς τοῦ Λὸς Ἀντζελες, Ντητρόιτ, Σικάγου, Βοστώνης, Μαϊάμι καὶ πολλὰ ἄλλα, αἵτινες ἀνήγειραν θαυμαστούς καὶ περικαλλεῖς εὐκτηρίους Οἴκους, πολλάκις δὲ ἐκ δύο καὶ τριῶν Ναῶν ἐκάστη, στεροῦνται ἴχνους ἐκπαιδευτηρίου ἡμερησίας στοιχειώδους ἐκπαίδευσως. Δὲν θὰ ἀποδοκιμάσωμεν βεβαίως τὴν τοιαύτην ἀνισότητά μεταξὺ λατρείας τῆς θρησκείας καὶ φροντίδος διὰ τὴν γλῶσσαν, ἥτις ἀπὸ αἰῶνων ἐδόξασε τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν, ἀλλὰ φρονοῦμεν, ὅτι ἡ προτίμησις ἀνεγέρσεως μόνον καλλιμαρμάρων ἐκκλησιῶν καὶ τελείας ἀνυπαρ-

ξίας ἰχνους πενιχρῶν σχολείων, ἀπαρέσκει εἰς τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα ἰδεώδη καὶ συναισθημάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ μᾶς εἶναι δὲ ἀκατανόητον πῶς οἱ ἐπικεφαλῆς τῶν Κοινοτήτων παρηρημένους ἔνα τῶσον βασικὸν καὶ δλέθριον γεγονός. Διὰ τὸ μὴ νομισθῆναι δὲ ὅτι ἐπιδιώκομεν ὑπερβολάς, ἔχομεν προχειροὺς ἀριθμοὺς εἴκοσι καὶ πλέον Κοινοτήτων ὀνομαστικῶς μὲ τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα, ἅτινα ἀσφαλῶς συνετέλεσαν διὰ τὸ σημερινὸν κατάντημα.

Ἄλλὰ ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο ἀσυγκρίτως θλιβερότερον, διὰ τὸ μὴ εἴπωμεν ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ἔσχατα. Οἱ Ἰσραηλίται τῆς Ἀμερικῆς ἀναγράφονται εἰς ἀριθμὸν καὶ εἰς θαυμασίαν ὀργάνωσιν τὰ τελευταῖα ἔτη, πολὺ δηλαδὴ ἀργότερον ἡμῶν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν, ὁ ἀπόδημος Ἑλληνισμὸς μὲ τὴν νεωτέραν ἐνδοξὸν ἱστορίαν του, ὑπερέβαινε τὸ ἑκατομμύριον, κατὰ τὴν νεωτέραν δὲ στατιστικὴν, μετὰ πάροδον πενταετίας, ἀνῆλθεν εἰς ἐνάμισυ ἑκατομμύριον (χωρὶς τὰ ἐγγνώμεθα διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀριθμῶν). Εἰς ποῖα λοιπὸν καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα ἔφθασεν ἡ ἀξιοθαύμαστος ἐργατικότης, ἡ ἠνωμένη καὶ ἁρμονικὴ συνεργασία καὶ ἡ ἐπιμονὴ ὅπως ἡ φυλὴ τῶν ἀναδειχθῆναι πρωτοπόρος ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας καὶ τὰς παλαιότερον ἐγκατασταθεῖσας εἰς τὸν Νέον Κόσμον; Οἱ Πολωνοὶ ἐπὶ παραδείγματι ἀνέρχονται εἰς ποῖα ἑκατομμύρια. Πολυπληθέστατοι δὲ εἶναι οἱ Γάλλοι, Ἴταλοί, Ἰρλανδοὶ, Γερμανοὶ, Ἰσπανοὶ κλπ. Ὅλοι αὐτοὶ ὑπολείπονται τῶν Ἑβραίων, οἵτινες ἐκτὸς τῶν ἀπείρων Δημοτικῶν σχολείων καὶ Γυμνασίων κατῴρθωσαν τὰ ἰδρύσασθαι καὶ ἰ Πανεπιστήμιον, ὑποσκελίσαντες καὶ αὐτοὺς τοὺς Γάλλους, οἱ ὁποῖοι ἐνῶ εἶχον Πανεπιστήμιον, δὲν ἐπετεύχθη τοῦτο τὰ ὀρθοποδῆσαι. Ὡς γράφομεν ἀνωτέρω, τὸ θέμα τοῦ ἀναγκαιοτάτου Ἑλληνοεθνικοῦ Πανεπιστημίου ἐν Ἀμερικῇ ἔχει συζητηθῆ εὐρέως καὶ ἀνεγνωρισθῆ ἡ ἀνάγκη, ὅλα ὅμως αὐτὰ περιορισθῆσαν εἰς λόγους χωρὶς τὰ προκύψῃ ἡ ἐπιβεβλημένη πραγματοποίησις. Ἐν συνεχείᾳ ὑπάρχει καὶ τὸ παράδοξον φαινόμενον καθ' ὃ, ὄχι μόνον ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία, τὰ μικρὰ Ἑλληνόπουλα, ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ καὶ οἱ ἐπικεφαλῆς τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ δὲν διδάσκονται ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω στατιστικὰ παραδείγματα καὶ οὔτε προσπαθοῦν τὰ θεραπεύσασθαι ἢ τὰ βελτιώσασθαι τὴν ἀπελπιστικὴν αὐτὴν κατάστασιν, ἀλλὰ ἀφήσαν τοὺς φιλέλληνας Ἀμερικανούς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἡμᾶς, τὰ ὑπεραιμύνονται αὐτοὶ τῆς γλώσσης καὶ παιδείας μας, ἅτινα θαυμάξουν καὶ μὲ ἐμπνευσμένας ἐγκυκλίους τὰ μᾶς προτρέπουσιν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδικῶν μας καθηκόντων. Δὲν εἶναι ἀσκοπον τὰ παραθέσωμεν αὐτοτελεῖ τὰ λεχθέντα ὑπὸ ἐνὸς τῶν τοιούτων φιλελλήνων, Κυβερνήτου τῆς Πολιτείας Μασσαχουσέτης, ἐντυπωστάτου Φράνκ Ἄλλεν ὅτι: «Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάλησαν οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῆς ἀρχαιότητος καὶ μέσφ τῆς ὁποίας ἐλάβομεν τὰ φῶτα τῶν Τεχνῶν καὶ τῶν Ἐπι-

στημῶν, πρέπει νὰ φυλάσσηται μὲ ζῆλον καὶ νὰ διαιωνίζηται μὲ ὑπερηφάνειαν!!!»

Τί πρέπει ἐπειγόντως νὰ γίνη.

Ἀνελύσαμεν, ἀνωτέρω τὰ σοβαρώτατα καὶ ἐπικίνδυνα, διὰ τὴν περαιτέρω ὑπόστασιν τῆς φυλῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ κυρίως τῶν ἐν Ἀμερικῇ ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων, σημεῖα, καὶ κατὰ τὴν ταπεινὴν γνώμην μας, θὰ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν ἐπειγόντως τὰ ἀκόλουθα σοβαρὰ μέτρα, διὰ νὰ ἀνακοπῇ ἡ συνέχισις τῆς μέχρι τοῦδε τηρουμένης ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας καὶ ἀπραξίας. Δὲν πρόκειται νὰ ζητηθοῦν ὑπεύθυνοι. Ὅλοι ἀπεφύγαμεν νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν πραγματικότητά καὶ νὰ πράξωμεν τὸ καθήκον μας καὶ ἐπιβάλλεται πλέον νὰ ἀφηνεισθῶμεν καὶ νὰ δράσωμεν.

Ἐνώσις Σωματείων καὶ Ὁργανώσεων.

Ἄνευ αὐτοῦ, ἐφόσον ἰδηλαδὴ δὲν ὑπάρχει τὸ κατάλληλον συλλογικὸν ὄργανον, ὅπερ νὰ δράσῃ ἐπιτυχῶς καὶ νὰ σταματήσῃ, ἐὰν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεραπεύσῃ, τὴν ὑφισταμένην, ὡς μὴ ὤφειλε, θλιβεράν σήμερον κατάστασιν, θὰ εἶναι ἀδύνατον καὶ εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀποσοβηθοῦν τὰ ἐπιπεράματα δεινά. Νομίζομεν ὅτι ἐπιβάλλεται τὰ πολυπληθῆ Σωματεῖα, αἱ Ἐνώσεις, αἱ Συνομοσπονδίαὶ κλπ. Ὁργανώσεις, αἱ ἀνευ ἐθνικοῦ προγράμματος καὶ συγκεκριμένων ἐνιαίων σκοπῶν ὑφιστάμεναι, ὅπως συνέλθουν ἐπὶ ταυτῶ καὶ ἀποφασίσουν νὰ συνενωθοῦν εἰς ἓνα σοβαρὸν καὶ δημιουργικὸν Ὁργανισμόν, ὅστις ὑπὸ τὸν τίτλον «Πανελλήνιος Ὁμοσπονδία ἐν Ἀμερικῇ» ἢ οἰονδήποτε ἄλλον, κατόπιν προσεκτικῆς προπαρασκευῆς καὶ μελέτης θὰ συγκροτήσῃ ἓνα Συμβούλιον μεταξὺ ἱκανῶν, ἐντίμων, δραστηρίων καὶ ἐχόντων νὰ ἐπιδείξωσι μέχρι τοῦδε ἐπιτυχῇ ἰδρασίῃν προσώπων, τὸ ὅποιον νὰ τεθῇ ἐπικεφαλῆς. Τὸ Συμβούλιον αὐτὸ μὲ ἓνα Πρόεδρον καὶ δύο - τρεῖς Ἀντιπροέδρους, μὲ Ταμίαν καὶ δύο Γραμματεῖς καὶ ἓνα ἀριθμὸν ἀναγκαίων Συμβούλων, μὴ ὑπερβαίνοντων κατ' ἐλάχιστον τοὺς εἴκοσι, θὰ ἀποτελῇ τὸ ἀνώτατον ἀρμόδιον ὄργανον, ἐφόσον θὰ περιλαμβάνῃ καὶ ἀντιπροσώπους ἀπὸ ὅλα τὰ μέχρι τοῦδε ὑφιστάμενα κυριώτερα Σωματεῖα. Αἱ παλαιάμαχοι ὀργανώσεις «ΑΧΕΠΙΑ» καὶ «ΓΚΑΠΑ» ἀπαραιτήτως ἐκ τῶν πρώτων πρέπει νὰ συμμετάσχουν. Ὁ Πρόεδρος θὰ ἐξευρεθῇ καὶ θὰ ἐκλεγῇ μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἀπεσύρθησαν τῆς ἐνεργοῦ δράσεως, θὰ διαθέτῃ ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον καὶ θὰ ἀπολαμβάνῃ ἐξαιρετικοῦ κύρους καὶ φήμης, ἐκ τοῦ παρελθόντος του, μεταξὺ τῶν ἐν Ἀμερικῇ ὁμογενῶν. Θὰ τὸν ἀντιπροσωπεύουν, λόγῳ τῆς πολυσχιδοῦς καὶ κολοσσιαίας ἔργασίας, δι' ἣν ἰδρύεται ὁ ἀνώτατος οὗτος Ὁργανισμός, οἱ Ἀντιπρόεδροι, θὰ βοηθοῦν δέ, χωρὶς νὰ εἶναι μόνον διακοσμητικοί, ὅλοι οἱ Σύμβουλοι, εἰς τοὺς τομείς τῆς καθοριζομένης δράσεώς των εἰς ἕκαστος.

Ἐπιβάλλεται νὰ κατανοηθῆ ὅτι δὲν ὄφειλεῖ εἰς οὐδὲν ἢ πληθώρα τῶν Σωματείων, διότι, ἢ ἀξιέπαινος ἄλλωστε φιλοδοξία πολλῶν Προέδρων εἶναι ἄνευ ἀξίας, ὅταν στερεῖται τοῦ κύρους καὶ τῆς δυνατοῦτος ἀντιμετωπίσεως τῶν μεγάλων ἐθνικῶν, προπαγανδιστικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἄλλων ζητημάτων, τὰ ὅποια μᾶς ἀπειλοῦν εἰς τὰ κείρια τῆς ὑπάρξεώς μας σημεῖα. Τί ὄφειλε νὰ εἴμεθα Πρόεδροι ὅταν δὲν ἔχωμεν τὴν δύναμιν νὰ δράσωμεν, ὡς αἱ σήμερον ἀνακύψασαι δυσχερεῖς περιστάσεις ἐπιβάλλουν; Τί ὄφελον αἱ ἐπιδείξεις καὶ ἡ φαινομενικὴ ἐκπροσώπησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅταν αὐτὸς ὁ Ἑλληνισμὸς κινδυνεύῃ νὰ ἐξαφανισθῆ; Πρὸ τῆς γενικῆς ἐξελιξέως, ἐκ τῆς νέας καταστάσεως, ἐπιβάλλεται ἡ ὑποχώρησις τῶν πάντων. Διότι εἰς ἐναντίαν περίπτωσιν θὰ ἔχωμεν εὐθύνας ἀπέναντι τῆς πατρίδος καὶ αἱ εὐθύναι αὗται δημιουργοῦν, ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ κακοῦ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ εἰς ἕνα ἕκαστον χωριστὰ ζημίας καὶ τύψεις τῆς συνειδήσεως ὅτι παρημελήσαμεν τὰ καθήκοντά μας καὶ συνετελέσαμεν θεικῶς ἢ ἀρνητικῶς εἰς τὸν καταποντισμὸν καὶ τὸν ὄλεθρον ζωτικῶν ζητημάτων τῆς ὑπάρξεώς μας.

Ὁ καταρτισμὸς τοῦ σοβαροῦ τούτου συνολικοῦ παραγόντος εἶναι ἀλληλένδετος καὶ μὲ τὰ λοιπὰ θέματα, θὰ συντελέσῃ δὲ καὶ θὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν προώθησιν πάντων τούτων, ἐνῶ συγχρόνως θὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ τοὺς πολυταλάντους Ἑλληνας, οἵτινες θὰ ἀντιληφθοῦν ὅτι ἐτέθησαν ἤδη θεμέλια σοβαρᾶς ἐργασίας. Εὐκολώτερον δὲ τότε θὰ χρηματοδοτήσουν εἴτε προαιρετικῶς εἴτε δι' ἐπιβαρύνσεως ἑλαχίστου ποσοστοῦ ἐπὶ τῆς ναυτιλιακῆς εἰς τόνους κλπ. περιουσίας των, ἰδίως ἀνευ χρημάτων καὶ μάλιστα ἀφθόνων «οὐδὲν ἔστι γενέσθαι τῶν δεόντων». Ὅταν καταστῆ συνείδησις ἢ ὑποχρέωσις τῆς εἰσφορᾶς καὶ καταβολῆς ἑνὸς ἐκάστου, ἀναλόγως τῆς οικονομικῆς του δυνατοῦτος, τὸ ποσὸν ποῦ θὰ συλλεγῆ μὲ τὴν ἀμιλλαν καὶ τὴν φιλοτιμίαν τῶν χορηγητῶν θὰ εἶναι σημερινὸν καὶ ἐπαρκὲς πρὸς κάλυψιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς λοιπῆς ἐθνικῆς μας δράσεως. Εἶναι βέβαιον ὅτι, πραγματοποιουμένης τῆς Ὁργανώσεως ταύτης, οὐδεὶς γνήσιος Ἑλληὴν πατριώτης θὰ ἀποφύγῃ νὰ συνδράμῃ, δεδομένου μάλιστα ὅτι θὰ ὑπάρχῃ αὐστηρὸς ἔλεγχος διαχειρίσεως, τὰ δὲ χρήματα θὰ διατίθενται, δι' οὗς σκοποὺς δίδονται. Ἀρχίζομεν λοιπὸν μὲ τὰς σκέψεις μας πρὸς δημιουργίαν τοῦ συνολικοῦ τούτου ὄργανου, διὰ νὰ ὑποδείξωμεν ποῖα εἶναι, μεταξὺ πλήθους ἄλλων, τὰ φλέγοντα καὶ κατεπείγοντα θέματα.

Τὸ ἐθνικὸν καὶ ἡ ἐν Ἀμερικῇ ὀργιάζουσα προπαγάνδς.

Καθίσταται ἐσφαλμένη καὶ οὐχὶ σύμφωνος πρὸς τὰ σημερινὰ δεδομένα ἢ ἀντίληψις ὅτι πρέπει νὰ πειθαρχῶμεν πρὸς τὰς διπλωματικὰς ἀπόψεις καὶ ἀνεργείας τοῦ ἐπισήμου Κράτους. Δὲν συνιστῶμεν ἀνταρσίαν, ἐφάρσον ὅμως ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνισμὸς ζῆ καὶ δρᾷ ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος τῆς φιλελευ-

θέρας και δημοκρατικοπάτης Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας, ἥτις ὄχι μόνον δὲν ἐμποδίζει, ὡς ἀλλαγῶ συμβαίνει, τὰς τοιαύτας ἐκδηλώσεις, ἀλλ' ἀπεναντίας τὰς περιβάλλει μὲ τὴν ἀπόλυτον ἐνθάρρυνσιν καὶ στοργὴν της, μᾶς ἐπιβάλλεται νὰ δρώσωμεν καὶ νὰ ἀνταπεξέλθωμεν μαχητικῶς κατὰ τῶν, προαιωνίων ἄλλωστε, ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τί συμβαίνει ὅμως μὲ τὴν ἰδικήν μας μοιρολατρικὴν ἀπάθειαν; Εἰς τὴν Ἀμερικὴν, Καναδᾶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, ὀργιάζει ἀπὸ ἐτῶν ἡ ἀνθελληνικὴ προπαγάνδα, τὰ δὲ ἀνύπαρκτα ζητήματα τῶν Βουλγαρομακεδόνων τῶν Σκοπίων κλπ., ὄχι μόνον ὑποστηρίζονται ἐπισήμως ὑπὸ τῶν οἰκείων Κυβερνήσεων, ἀλλὰ παραπλανῶνται, ἐφόσον ἀπουσιάζει ἡ ἀντίθετος διαφώτισις, οἱ Ἀμερικανοί, καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι, οἱ ὅποιοι κατέχουν ὑπεύθυνα καὶ ἀνώτερα ἀξιώματα. Ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω ὅτι τὸ κακὸν ἐγιγάντωσε. Διότι καὶ τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα τῆς Ἑλλάδος, ἀνεξαρτήτως κομματικῶν ἀποχρώσεων, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξέλθουν πλέον ἀπὸ τὴν σιωπὴν καὶ ἀπάθειάν των, βρίζουν δὲ ἤδη ἀπὸ σημειώματα καὶ κύρια ἄρθρα αἱ Ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες, δι' ὧν ἀφήνεται νὰ ἐννοηθῆ ὅτι τὸ κακὸν εὐρίσκεται εἰς στάδιον ἐπιτακτικῆς ἀντιμετωπίσεως. Διὰ τοῦτο οἱ συμπαγῆς ἐξ ἑκατομμυρίων ἔξω Ἑλληνισμοὶ πρέπει νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ σιωπᾶ καὶ νὰ μὴν ἀντιδρᾶ μετὰ σθένους καὶ παντὸς μέσου πρὸς ἀνατροπὴν τῶν ἱστορικῶν τούτων ψευδῶν καὶ τῆς κακοήθους, ἀνηθίκου καὶ παραπειστικῆς προπαγάνδας ὄλων τῶν ἄλλων, τῶν πέριξ ἡμῶν ἔλλοχευόντων καὶ προπαγανδιστικῶς δρώντων, εἰς κάθε εὐκαιρίαν ἐχθρῶν; Ἡ τοιαύτη ἀδράνεια καὶ τακτικὴ μας κινδυνεύει νὰ χαρακτηρισθῆ ἢ ἡλιθία ἢ προδοτικὴ ἢ σημαίνουσα ὅτι δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει πλέον οὔτε ἡ λαμπρὰ καὶ τρισέβδοξος ἱστορία μας τοῦ παρελθόντος ἢ ὅτι πάσχομεν ἀπὸ ἔλλειψιν τῶν ἀρετῶν, αἵτινες ἀπετέλουν τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα καὶ ἐκόσμου τὰς ψυχὰς τῶν προγόνων καὶ πατέρων μας. Σχετικῶς πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἢ «Καθημερινή» τῶν Ἀθηνῶν, ἐπίσημον κυβερνητικὸν ὄργανον ἐκτὸς σειρᾶς κυρίων ἄρθρων, γράφει εἰς σημείωμα τῆς 12ης Σεπτεμβρίου 1962, ἀπολεξεὶ τὰ ἑξῆς:

«Οἱ Βούλγαροι τῆς Ἀμερικῆς — Τὸ ἐτήσιον συνέδριον τῆς «Μακεδονικῆς ἐν Ἀμερικῇ Πατριωτικῆς Ὄργανώσεως» ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει τοὺς διαμένοντας εἰς Ἡνωμ. Πολιτείας καὶ Καναδᾶν Βουλγάρους, ἐπερμάτισε τὴν 9ην το. τὰς ἐργασίας του εἰς Μπόφφαλο μὲ τὴν ὁμόφωνον ἔγκρισιν ἀποφάσεως, περὶ ὑποβολῆς αἰτήσεων εἰς τὰ Ἡν. Ἐθνη διὰ τὴν ἴδρυσιν Μακεδονικοῦ κράτους. Εἰς τὰ ὄρια τοῦ κράτους αὐτοῦ θὰ περιελαμβάνοντο ἡ ἑλληνικὴ, ἡ σερβικὴ καὶ ἡ βουλγαρικὴ Μακεδονία. Μέχρι τῆς ὀργανώσεως δημοψηφίσματος διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς μορφῆς καὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ νέου κράτους τοῦτο θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν Ἡνωμ. Ἐθνῶν. Ὑποβολὴ αἰτήσεως ἐκ μέρους τῆς ἐν λόγῳ Ὄργανώσεως εἰς τὸν Ο.Η.Ε. διὰ ἧτο μία θεαματικὴ ἐνέργεια ἐστερημένη πρακτικῆς σημασίας. Διότι ὁ

Ὁργανισμὸς δὲν ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐξετάσεως παρὰ μόνον προσφυγῶν τῶν μελῶν του. Ἄλλως θὰ εἶχε τὸ ζήτημα ἐὰν εὐρίσκετο κράτος, τὸ ὁποῖον θὰ υἰοθέτει παρόμοιον αἴτημα. Τοιοῦτον ὅμως ἐνδεχόμενον πρέπει νὰ ἀποκλείεται. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ Συνέδριον καὶ ἡ ἀπόφασίς του ἐνδιαφέρουν, ὡς ἐπιβεβαίωσις τοῦ κρατοῦντος πνεύματος εἰς τοὺς Βουλγάρους τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καὶ τοῦ Καναδά, ἐνὸς πνεύματος τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκδηλωθῆ ἐὰν ἔσφερετο ἐνθαρρύνσεως. Ἐπάρχει θεβαίως ἡ προπαγάνδα τῶν Σκοπίων. Θὰ ἦτο ὅμως ἰδύσκολον νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι αὕτη διεγείρει τοὺς Βουλγάρους τῆς Ἀμερικῆς, ἔστω καὶ ἂν ἡ κίνησίς των εἶναι ἐξυπηρετικὴ τῶν σχεδίων της. Ὅτι καθιστᾷ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτὰς δυνατὰς εἶναι ἡ ἐπιδεικνυομένη ἐκ μέρους τοῦ Καναδά καὶ τῶν Η.Π.Α. ἀνοχὴ τῶν Βουλγαρικῶν Ὁργανώσεων. Βεβαίως καὶ τὸ Καναδικὸν καὶ τὸ Σύνταγμα τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν κατοχυρώνουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης καὶ τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Ἐπάρχουν, ἐν τούτοις, ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ἀσχοῦνται αἱ δύο αὐταὶ ἐλευθερίαι. Καὶ τὰ ὅρια αὐτὰ τὰ ἔχουν ὑπερβῆ οἱ διαμένοντες εἰς τὰς δύο χώρας Βούλγαροι. Θὰ ἔπρεπε συνεπῶς αἱ Κυβερνήσεις τῆς Οὐάσιγκτωνος καὶ τῆς Ὀττάβας νὰ ὑπομνήσουν εἰς τοὺς Βουλγάρους «πατριώτας» ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν πατρίδα των καὶ μὲ τὰ ὅσα εἰς αὐτὴν συμβαίνουν ἀντὶ νὰ ἐξαπολύουν προπαγανδιστικὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον συμμάχων τῶν Η.Π.Α. καὶ τοῦ Καναδά, κρατῶν. Θέλομεν δὲ νὰ πιστεύωμεν ὅτι ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ θὰ ἐνεργήσῃ πλησίον τῶν συμμαχικῶν Κυβερνήσεων καὶ ἡ ἰδική μας. Διότι τὸ κακὸν ὑπερέβη τὰ ὅρια πάσης ἀνοχῆς».

Ἐκτὸς δὲ τοῦ ὡς ἄνω δημοσιεύματος, εἶναι γνωστὰ καὶ αἱ πληθυνόμεναι προπαγανδιστικαὶ ἐνέργειαι τῶν Σκοπίων εἰς ἃς συμμετέχει πλέον ἐπισήμως καὶ τὸ Γιουγκοσλαβικὸν κράτος.

Ἡ Ἑλληνικὴ θρησκεία καὶ γλῶσσα καὶ ὁ κίνδυνος ὑποστάσεως τῆς φυλῆς.

Ἐστέρον ἀπὸ ὅσα ἀνεπτύξαμεν ἐν λεπτομερείᾳ, θὰ εἴμεθα πλέον σύντομοι. Περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον φυλετικὸν καὶ ἔθνικὸν κίνδυνον ἐμφανίζεται τὸ κατάντημα, εἰς ὃ περιῆλθεν ἡ Παιδεία καὶ ἡ ἔλλειψις ἀντιμετωπίσεως, δι' ἐπείγοντων καὶ ριζικῶν μέτρων, τῆς βαρυτάτης μορφῆς ἀσθενείας, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατατρώχεται ὁ Ἑλληνισμὸς.

Ἐπεκράτησεν ἡ σφαλερὰ γνώμη ὅτι ὅλα πρέπει νὰ τὰ περιμένωμεν ἀπὸ τὸ πτωχὸν ἐλεύθερον Ἑλληνικὸν Κράτος, ἐνῶ εἶναι πασίγνωστον ὅτι ἡ Παιδεία χωλαίνει καὶ νοσεῖ καὶ ἐντὸς αὐτοῦ, παρὰ τὰς καταβαλλομένας συνεχῶς προσπαθείας, διότι ὁ πληθυσμὸς τῆς Χώρας ηὐξήθη ἐν τῷ μεταξὺ καὶ λόγῳ συρροῆς μαθητικοῦ κόσμου ἀπὸ τὰς Κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ διότι ὁ προῦπολογισμὸς εἶναι ἀδύνατον, ἐὰν δὲν παρέλθουν ἔτη, νὰ

ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν δαπάνην διορισμῶν χιλιάδων διδασκτικοῦ προσωπικοῦ καὶ εἰς κτιριακὰς ἀνάγκας, ἵνα ὀρθοποδῆσῃ ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν πρωτεύουσαν, τὴν ὑπαιθρον καὶ κυρίως μεταξὺ τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἀντίληψις συνεπῶς ὅτι ὅλα πρέπει νὰ γίνουσι ἀπὸ τὸ ἐλεύθερον Κράτος, εἶναι καιρὸς, ὡς σφαιερὰ, νὰ ἀνατραπῆ καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ παλαιὰ εὐλογημένη ἐποχὴ, καθ' ἣν οἱ πολυτάλαντοι καὶ εὐποροὶ ὁμογενεῖς, προσήρχοντο ἐπίκουροι καὶ συνετελοῦντο τὰ θαύματα ἀνεγέρσεως ἐκπαιδευτικῶν μεγάρων καὶ τῆς ἑλικτῆς ἐνισχύσεως, ἰδί' ἧς ἐπετυγχάνετο ἡ δικαιώσις τῶν θρησκευτικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ ἄλλων πνευματικῶν σκοπῶν, οἵτινες ἐπὶ αἰῶνας περιέσωσαν τὰ ἰδανικά τῆς φυλῆς. Πολυτάλαντοι, ζάπλουτοι, μεγάθυμοι ὁμογενεῖς καὶ πατριῶται ὑπάρχοντες καὶ σήμερον. Ἡ χλιδὴ καὶ ἡ πολυτέλεια μὲν τὰ ὅποια ζοῦν καὶ ἀσχολοῦνται πολλοὶ Ἑλληνας τοῦ ἑξωτερικοῦ, προκαλοῦν δυσημένην σχόλια καὶ κατάπληξιν διὰ τὸν ἐγωϊστικὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ἀπαύστως σκορπίζουσιν καὶ σπαταλοῦν τὰ ἀγαθὰ των, ἅτινα θεβαίως διὰ τῆς τιμίας ἐργασίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς καλῆς των τύχης προσεπορίσθησαν. Ἐπιπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς μελέτης μας ὅτι ἡ τάξις τῶν ἐφοπλιστῶν ἔχει εἰς τὴν κατοχὴν τῆς μεγαθήρια σκάφη καὶ ἄπειρα ἀπιόπλοια, ἅτινα διωσρίζουσιν ὠκεανούς καὶ θαλάσσας, ὅπου ἡ Ἑλληνικὴ σημαία κυματίζει ὑπερήφανος. Ἐμμεῖθα ἴμως ἄλλοι θνητοὶ καὶ ἔχομεν καθῆκον, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων, νὰ συνεισφέρωμεν ὑποχρεωτικῶς ἕνα μέρος τῶν ἀγαθῶν μας, διὰ τὰς ἐθνικὰς μας ἀνάγκας. Δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν καὶ ἰδίᾳ ἐκεῖνοι τοῦ ζοῦν εἰς τὴν Μεγάλῃν Ὑπερατλαντικὴν Δημοκρατίαν, πῶς καθεὶ Ἀμερικανός, ἀπὸ τὰ δολλάρια ποὺ κερδίζει διὰ νὰ συντηρηθῆ μὲ τὴν οἰκογένειάν του, δίδει ἕνα σημαντικὸν ποσοστὸν διὰ νὰ βοηθήσῃ ἄλλους λαούς. Δουλεῖται μερικὲς μέρες τοῦ ἔτους διὰ τοὺς ἄλλους. Ὁραῖον παράδειγμα, ἀφοῦ ἡμεῖς, ἐὰν τοὺς μιμηθῶμεν, δὲν θὰ τὸ κάνουμε διὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἰδιὰ τὸν ἑαυτόν μας καὶ διὰ τὴν πατρίδα μας. Δὲν θὰ εἶναι μεγάλη ἡ θυσία ὀλίγων θαλαμηγῶν καὶ περιορισμοῦ τῆς ἀφαντάστου χλιδῆς, χάριν τῆς ἐνισχύσεως ὑπὲρ ἱερῶν σκοπῶν, οἵτινες τιμοῦν. Τὶ θὰ μᾶς ὠφελήσουν τὰ ὑπερμεγέθη, ὡς τάνκς αὐτοκίνητα, τὰ ἐργοστάσια, αἱ πλουτοφόροι ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς ἀποδοτικὰς ἑταιρίας, ἐὰν ὅλα αὐτὰ κάποτε ἐκλείψουν, δὲν θὰ δυνάμεθα, δὲ τότε νὰ καυχηθῶμεν ὅτι διεθέσαμεν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος; Θὰ ἔχομεν τύψεις καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ἀπόγονοι, διότι ἀπεφύγαμεν νὰ συντελέσωμεν πρὸς συνέχισιν τῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας περιλάμπρου ἱστορίας μας καὶ ὅτι ἐγίναμεν στραγγαλισταὶ καὶ νεκροθάπται τῆς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου διαλαμπύσεως, ὑπὸ τὸν παγκόσμιον θαυμασμὸν, μεγάλης πατρίδος μας. Ἡ αὐστηρότης τῆς γλώσσης δὲν ἀφορᾷ τὸ σύνολον τῶν ἀποδήμων συμπολιτῶν. Ὑπάρχουσιν ἐπαινεταὶ ἐξαιρέσεις, ὡς ἐλέχθη, καὶ δύο πρόσφατα παραδείγματα, φωτεινῆς ὑπὲρ τῆς παιδείας χειρονομίας, μὲ ἀναμενομένης ἐλπίδας

συνεχίσσεως. Ἄς προσέξωμεν ὅμως καὶ ἄς ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐὰν δὲν συν-
αισθανθῶμεν τὴν ἀνάγκην ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων, ἡ ἱστορία θὰ
μᾶς στιγματίσῃ, οἱ ἐφιάλται θὰ μᾶς παράσσουν καὶ αἱ μέλλουσαι γενεαὶ
ἐὰν δὲν τιμωρηθῶμεν ἐν ζωῇ θὰ ἐνθυμοῦνται τὴν ἀδικίαν καὶ προδοσίαν.
Διατηροῦμεν καὶ ἔχομεν βασίμους ἐλπίδας ὅτι θὰ ἀναλάμψῃ κάποτε ἡ πα-
λαιὰ εὐλογημένη παράδοσις.

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον μὲ τὰς ἐπὶ ὀλόκληρον 35ετίαν ἐκδόσεις του, τὰς
ἀφιερωμένας εἰς τὴν ἀπολεσθεύσαν καὶ ἀλησμόνητον πατρίδα μας Θράκην,
περισυνέλλεξεν ὅλα τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν ἱστορίαν
της. Ἀπέφυγεν ἐπιμελῶς νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν διὰ τῶν ἐκδόσεων
τοῦ ἱστορικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καὶ λαογραφικοῦ Συγγράμματός του τὰ «Θρα-
κικά». Οἱ ἀποτελοῦντες τὸ Σωματεῖον Θραῖκες, ὡς καὶ οἱ συντάσσοντες τὸ
παρόν, χωρὶς ἀξιώσεις, «Μήνυμα πρὸς τὸν ἀπανταχοῦ Ἑλληνοισμὸν κλπ.»,
ἐθεώρησαν ὅτι εἶχον καθήκον νὰ ἀπευθύνουν πρὸς τὴν ὁμογένειαν τῶν Ἠνω-
μένων Πολιτειῶν καὶ τοὺς ὁποῦδήποτε ἐγκατεστημένους Ἑλληνας, τὴν πα-
ροῦσαν ἔκκλησιν μὲ ἀποκλειστικὸν σκοπὸν νὰ συμβάλουν, ἐν τῷ μέτρῳ τῶν
πενιχρῶν τῶν ἰδυνάμεων, πρὸς διόρθωσιν τῶν ἐν κινδύνῳ εὐρισκομένων
σοβαρωτάτων ἐθνικῶν μας ἰδανικῶν. Τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὸ δικαίωμα ἀν-
τιλοῦν ἀπὸ συνεχῆ ἐπὶ δεκαετηρίδας πολιτικὸν βίον καὶ ἀκαταπαύστους
ἐθνικοὺς ἀγῶνας, μὲ τὴν πείραν, ἣν ἀπέκτησαν ἐξ αὐτῶν, χωρὶς οἰανδή-
ποτε προκατάληψιν καὶ μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι αἱ γνῶμαί καὶ ἀπόψεις μας
ἀνεπηρέαστοι προσωπικῶν εὐρέως θὰ συζητηθοῦν. Ἐχομεν ἀκόμη τὴν
πεποίθησιν ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι καὶ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα πρέπει νὰ τί-
θωνται ὑπεράνω φανατισμῶν καὶ μικροκομματικῶν διενέξεων καὶ ὅτι ὅλοι
μας, ὡς γνήσιοι Ἑλληνας ἐπιβάλλεται νὰ ἀκολουθοῦμεν σταθερὰν γραμμὴν,
ἀποβλέπουσαν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὸ ἐθνικὸν συμφέρον καὶ εἰς
τὴν πρόοδον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος».

Μετὰ τὴν ἰδημοσίευσιν τοῦ ὡς ἄνω κειμένου εἰσερχόμεθα εἰς ἀνακεφα-
λαίωσιν καὶ κριτικὴν τῶν ἰσῶν ἐπεβάλλετο νὰ γίνων, δεδομένου δὲ ὅτι οὐ-
δὲν ἐπετεύχθη, δὲν ὑπάρχει δὲ καὶ προετοιμασία, ὡς καὶ ἐνδείξεις πραγμα-
τοποιήσεως ἐπανερχόμεθα κατὰ κεφάλαια :

Η Π Α Ι Δ Ε Ι Α

Ἡ ἐκπαίδευσις τῆς νέας γενεᾶς καὶ διὰ τοὺς ἀπανταχοῦ μὲν Ἑλληνας,
ἰδιαιτέρως ὅμως διὰ τὸν ἐν Ἀμερικῇ συμπαγῇ Ἑλληνοισμὸν τοῦ ἐνὸς καὶ
πλέον ἑκατομμυρίου, ἀποτελεῖ τὴν βασικὴν καὶ ριζικὴν ἐξόρμησιν σκέψεων
περὶ τῆς τύχης τοῦ κλάδου τούτου τῆς φυλῆς μας, διότι ἐνῶ πανταχόθεν
ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνάγκη λήψεως ἐπειγόντων μέτρων διὰ τὴν πλήρωσιν
τῶν κενῶν καὶ ἀναδιάρθρωσιν τοῦ μὴ συγχρονισμένου μὲ τὴν σημερινὴν
ἐποχὴν ἐκπαιδευτικοῦ μας συστήματος, περιορίζονται ὅλοι οἱ ἀρμόδιοι, παρὰ
τὴν καλὴν τῶν ἰσῶν θέλησιν, μόνον εἰς λέξεις, χωρὶς αὐταὶ νὰ μετατρέ-

πονται εις ἔργα. Τὸ θέμα τῆς Παιδείας, ὡς καὶ ἄλλοτε ὑπεστηρίξαμεν δὲν εἶναι μόνον μέγα καὶ πολυσύνθετον, ἀλλ' ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερος ὄχι μόνον τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Ἀμερικῆς καὶ Καναδᾶ, ἀλλὰ καὶ ὅσων ἄλλων Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων εὐρίσκονται ἐν διασπορᾷ εἰς τὴν ξένην. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι εἶναι μεγάλη πλάνη τὸ νὰ νομιζῆται ὅτι τὸ ἐλεύθερον κράτος εἶναι ὑπεύθυνον, ἔχει τὰ μέσα καὶ εἶναι ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἕνα τοιοῦτον πελώριον καὶ κεφαλαιῶδες ζήτημα. Καὶ τὸ μὲν ἐλεύθερον κράτος ἔκαμε πολλὰ καὶ θὰ ἀναγκασθῆ νὰ πράξῃ παρυσώτερα ὅταν ἐξασφαλίσῃ τὰ μέσα τῆς τοιαύτης συμπληρώσεως καὶ ἀναμορφώσεως. Ἀπὸ ὅλα ὅμως τὰ μέρη τῆς ὑφῆλιου οἱ ἐκπατριζόμενοι βία ἢ ἐξ ἰδίας βουλήσεως καταφεύγουν καὶ συρρέουν ἀποκτικτικῶς εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα ἥτις, ὡς ἐκ τούτου, εὐρίσκεται ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ ἀνταποκριθῆ ἐπαρκῶς εἰς τὴν πληθῆραν τῶν δημιουργουμένων καὶ ὀσημέραι ἀύξανομένων ἐκπαιδευτικῶν ἀναγκῶν. Ὑπεδείξαμεν τότε ὅτι οἱ ἐν τῇ ξένῃ ὁμογενεῖς εἶναι καιρὸς νὰ συνασθάνθοῦν τὸ καθήκον των καὶ νὰ συνδράμουν συνεισφέροντες γενναίως καὶ ἐν ἀναλογία τοῦ πλοῦτου των διὰ τὴν διάσωσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φυλῆς. Περὶ αὐτοῦ θὰ ἐπανέλθωμεν κατωτέρω εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον. Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγων τὶ ἀπὸ καιροῦ δὲν ἐγένετο καὶ τί πρέπει νὰ γίνῃ διὰ τὴν ἐν Η.Π.Α. ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν. Ἐκ τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου καὶ ἐξ ἄλλων ἐφημερίδων καὶ φυλλαδίων ἐκδιδόμενων ἐν Ἀμερικῇ, καθὼς καὶ ἐκ διαφόρων ἐντύπων τῶν ἐν διασπορᾷ Ἑλληνικῶν παρειακῶν, ἐκπέμπονται φωναὶ ἀπογνώσεως διὰ τὸ κατάντημα τῆς νεότητος καὶ μὲ ἀδρᾶ ἐπιχειρήματα ἀποδεικνύεται ὅτι θὰ ἐκφυλισθῆ καὶ θὰ ἐκτριζωθῆ ἡ δευτέρα καὶ τρίτη γενεά. Περισυλλογῆ μέρους τῶν κυριωτέρων περικοπῶν, δίδει πενιχρὰν εἰκόνα διὰ τῶν κάτωθι: Ἡ «Ἔστια» τῆς 3.12.1962 γράφει τὰ ἑξῆς: «Ὁ ἀποδήμιος Ἑλληνισμός.— Ἐξ ἀφορμῆς δωρεᾶς ἀποδήμιου Θρακῶς διὰ τὴν ἀνέγερσιν Γυμνασίου εἰς τὴν πατρίδα του, διατυπῶνται μερικαὶ ἀξιοπρόσεκτοι παρατηρήσεις διὰ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸν ρόλον τῶν εὐεργετῶν. Δὲν ἔλλειπουν οἱ μεγάλοι μας εὐεργέται, ἀλλὰ ἡ ἐνιστά ὀργανωμένη ἐμφάνισις τῶν ὁμογενῶν. Οἱ Ἕλληνες θὰ παύσουν νὰ εἶναι Ἕλληνες εἰς τὴν δευτέραν καὶ τρίτην γενεάν ἀπὸ ἑλλειψιν ἑλληνικῶν καθημερινῶν σχολειῶν, ἀνωτέρων ἰδρυμάτων ἀκόμη καὶ Πανεπιστημίου. Τοῦτο δὲ τὴν ὥραν ποῦ οἱ ἴδιοι οἱ Ἀμερικανοὶ προπαγανδίζουν τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Διὰ νὰ προστατευθῆ ἐθνικῶς ὁ ἕκεί Ἑλληνισμὸς πρέπει νὰ ἐνωθῶν αἱ ὀργανώσεις καὶ τὰ σωματεῖα καὶ νὰ ἐπιδιωχθῆ μὲ κάθε τρόπον ἡ ἰδρυσις ἡμερησίων σχολειῶν χωρὶς νὰ περιμένωμεν τὰ πάντα ἀπὸ τὸ πτωχὸν Ἑλληνικὸν κράτος. Τὴν ὥραν ποῦ ἰδρῶνται μεταγαλοπρεπεῖς ἐκκλησίαι, ἡ παιδεία μένει παραμελημένη μέχρι σημείου ὥστε ἐπὶ 1.000.000 καὶ πλέον Ἑλλήνων τῆς Ἀμερικῆς, 2.000 Ἑλληνόπαιδες σπουδάζουν τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των εἰς τὰ ὀλίγα ἡμε-

ρήσια Ἑλληνοαμερικανικά σχολεῖα ἐνῶ ὀργιάζουν αἱ ξένοι προπαγάνδαι. Ἐκεῖνο ποῦ χρειάζεται δια νὰ σωθῆ ὁ Ἑλληνισμὸς αὐτὸς εἶναι νὰ ὀργανωθῆ οὗτος καὶ νὰ ὑποκινηθῆ ὁ ζῆλος ξαπλούτων ὁμογενῶν διὰ τὴν ἵδρυσιν ἡμερησίων ἑλληνικῶν σχολείων. Ἄνευ αὐτῶν Ἑλληνισμὸς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ».

Ἀπὸ τὰ ἄρθρα τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκος» Νέας Ὑόρκης παραδέτομεν ἐν περιλήψει τὰ ἑξῆς:

Η ΕΝΘΡΟΝΙΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

ΚΑΙ ΕΙΣ 4 ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΙΑ ΤΟΥ ΣΙΚΑΓΟΥ

«Πρὸ ἑσπερῶν ἐβδομάδων ἠσχολήθημεν μὲ ἓνα ἀποκαρδιωτικὸ δρᾶμα, σχετικῶς μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα, διὰ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν διάδοσιν τῆς ὁποίας μᾶς ἐξορκίζει αὐτὴ αὕτη ἡ Ἀμερικανικὴ Κυβέρνησις. Τὸ 1940 ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα εἶχεν ἐνθρονισθῆ εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν Γυμνάσιον τῆς πόλεως Λόουελ τῆς Πολιτείας Μασσαχουσέττης. Διὰ τὴν ὠραίαν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχει μοχθήσει ἐνθερμὸς ὁμογενὴς, εἶχε δὲ κηρύξει Σταυροφορίαν καὶ ὁ «Ἐθνικὸς Κήρυξ». Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο συγκινητικόν. Ἐπλήρωσε τὸ Ἀμερικανικὸν δημόσιον καὶ ἐδιδάσκοντο ἑκατοντάδες παιδιὰ μας, δωρεάν, ἐπὶ δύο δεκάδες χρόνια τὴ γλῶσσα τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅμως διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1961—1962 ἡ νεοελληνικὴ Ἔδρα, κατεδικάσθη εἰς ἔκλειψιν διότι, ἐπὶ πληθυσμοῦ ἑπτὰ χιλιάδων ὁμογενῶν μας (ἀριθ. 7.000) ἐδήλωσαν μόνον ὀκτὼ (ἀριθ. 8) παιδόπουλα μὲ ὄρεξιν νὰ διδαχθοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν γονέων τους! Ἔτσι ἔχει σβύσει αὐτὸ τὸ μεγάλο ὄνειρον εἰς βάρος τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας καὶ ὁλοκλήρου τῆς ὁμογενείας τοῦ Νέου Κόσμου. Ἀτυχῶς αὐτὸ τὸ ὀδυνηρὸν δρᾶμα ἔχει συνεχισθῆ καὶ εἰς τὸ μεγαλάνυμον Σικάγο μὲ ὁμογενὴ πληθυσμὸν ἑκατὸν χιλιάδων (ἀριθ. 100.000). Μὲ τὴν φλογοφόρον στίμπραξιν τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκος» ὀργανώθη ἡ «ὑπὲρ Βωμῶν Σταυροφορία» μὲ πρόγραμμα ὅπως εἰσαχθῆ ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα εἰς μερικὰ Ἀμερικανικὰ Γυμνάσια διὰ νὰ σπουδάζουν δωρεάν, τὰ παιδιὰ τῆς ὁμογενείας μας, ἡ ὁποία ἀνέροχεται σήμερον εἰς ἑκατὸν χιλιάδας (ἀριθ. 100.000). Μὲ τὴν μαύρον δὲ εὐκαιρίαν τῆς τραγωδίας τῆς πόλεως Λόουελ, ὅπου, ἐλλείπει μαθητῶν, ἔχει καταργηθῆ ἡ ἔδρα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἐπὶ τὸ ἐκεῖ Γυμνάσιον ἐξητήσαμεν ἀθθεντικὰς πληροφορίας σχετικὰς μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν εἰς τὰ Γυμνάσια τῆς μεγαλουπόλεως τῶν Κεντρικῶν Πολιτειῶν, τοῦ Σικάγου. Πρὸ καιροῦ ἠκούσαμεν ἀπὸ ὑπευθύνους, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τρεμοσβύνει καὶ εἰς μερικὰ Ἀμερικανικὰ Γυμνάσια τοῦ Σικάγου, τῆς πόλεως τῶν ἑκατὸν χιλιάδων προσκευτικῶν ὁμογενῶν μας.

Ἴδιόν αἱ ἑξ ὅλων τῶν πηγῶν ἀθθεντικαὶ πληροφορίαι. Ἡ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης εἰσήχθη ἐν ὄλῳ εἰς τέσσαρα Ἀμερικανικὰ Γυμνάσια, ὅπου ἐσπούδαζαν τὰ Ἑλληνοαμερικανόπουλα ἐντελῶς δωρεάν.

Πρῶτα εἰσήχθη, τὸ 1936, εἰς ἓνα Γυμνάσιο. Ἐπειτα τὸ 1938 εἰς ἄλλο Γυμνάσιο. Τὸ ἴδιο ἔτος 1938 ἡ νεοελληνικὴ ἐνεθρονίσθη εἰς τρίτο Ἀμερικανικὸ Γυμνάσιο. Τὸ 1939 ἐστήθη καὶ ἄλλος θρόνος τῆς γλώσσης τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἰς τέταρτο Ἀμερικανικὸ Γυμνάσιο. Καὶ χειροκροτοῦσε, μαζί με τὴν ὁμογένεια, καὶ ὁ Ἀμερικανικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος λατρεῖ τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὴν ἐκκληροδότησεν εἰς τὴν Ἀνθρωπότητα τὸν ταλειότερο πολιτισμό. Λειτουργοῦσαν δὲ αὐτὰ τὰ Διδακτήρια εἰς τέσσαρας περιφέρειας τῆς μεγάλης πόλεως. Ἀρχικῶς εἰς τὸ λεγόμενον Ὡστιν Χάϊ Σκούλ. Ἐπειτα εἰς τὸ Ἰνγκλιγοντ Χάϊ Σκούλ. Ἀκολουθῶντες εἰς τὸ Ἀμοῦντσην Χάϊ Σκούλ. Καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Μὰκ Κίνλεϋ Χάϊ Σκούλ. Ἐν ὅλῳ εἰς τέσσαρα Γυμνάσια. Σήμερα ὅλα εἶναι θοῦβά! Δὲν ἔχομεν τίποτε πρὸς παρηγορίαν! Ἰδοὺ ἡ ἀνάλυσις τοῦ φυλετικοῦ ἡμῶν δράματος: 1ον. Στὸ Ὡστιν Χάϊ Σκούλ ἐνεκρίθη ἡ διδασκαλία τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης τὸ 1936. Ἐφ' ὅσον ὅμως, βαθμηδόν, ἄρχισε νὰ νεκρώνεται τὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιῶν μας διὰ τὴν γλῶσσαν τῶν γονέων τους, κατηργήθη ἡ ἔδρα. Αὐτὸ τὸ Ὡστιν Χάϊ Σκούλ θρίσκεται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς μεγαλειτέρας ἐν Σικάγῳ καὶ τῆς σπουδαιοτέρας ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνικῆς Κοινότητος τῆς «Κοιμησεως τῆς Θεοτόκου». Κατὰ τὰ τελευταία δεκαπέντε χρόνια αὐτὴ ἡ μεγάλη καὶ πλουσία Κοινότης ἐτράθηξε χιλιάδες χιλιάδων κόσμο. Ἐχει δὲ καὶ τίς πλουσιώτερες εἰσπράξεις μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλληνορθοδόξων Κοινοτήτων τῆς Ἀμερικῆς. Πρώτη εἰς πληθυσμό. Πρώτη καὶ εἰς εἰσπράξεις. Πρόκειται περὶ χρονοφυλακίου. Πλουσιωτάτη, ὅπως εἶναι ἀπέκτησε τώρα καὶ τὸ Παρεκκλήσιον τῆς «Ἁγίας Αἰκατερίνης». Ὀλίγον δὲ παρεκεῖ ἔκτισεν ἡ Κοινότης καὶ τὸν Ἅγιον Ἰωάννη. Σχεδιάζουν δὲ οἱ κυβερνήοντες καὶ ἄλλο Παρεκκλήσιον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἀδδισον. Ἡ κυριώτερη δὲ αἰτία ὅτι ἐσταμάτησεν ἡ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς εἰς τὸ σπουδαῖον Ὡστιν Χάϊ Σκούλ, εἶναι ἡ ἀποκαρδιωτικὴ ἀδιαφορία τῶν ὁμογενῶν, πρὸ παντὸς τῶν ὑπευθύνων τοῦ Σικάγου, καὶ γενικῶς τῶν ἐκεῖ ὑπευθύνων ἀρχόντων, καθὼς καὶ τῶν ἀρχομένων. 2ον. Εἰς τὸ Ἰνγκλιγοντ Χάϊ Σκούλ, τὸ ὁποῖον βρίσκεται εἰς τὴν συνοικίαν Ἰνγκλιγοντ, εἰσήχθη ἡ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης τὸ 1938. Χειροκροτοῦσαν δὲ καὶ οἱ θεομοὶ φιλέλληνες Ἀμερικανοί. Ἐσταμάτησε ὅμως ἡ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς, διότι ἄλλαξε ἡ μορφή τοῦ ἐκεῖ πληθυσμοῦ. Εἰσεχώρησαν οἱ Μαῦροι καὶ ἔφυγαν οἱ Λευκοί, φυσικὰ καὶ οἱ ἰδιοὶ μας. Ἐπομένως, εἶναι δικαιολογημένη ἡ κατάργησις τῆς Νεοελληνικῆς ἀπὸ τὸ Ἀμερικανικὸ Γυμνάσιον, ἐφ' ὅσον ἔφυγαν καὶ οἱ Ἑλληνικὲς οἰκογένειαι. 3ον. Εἰς τὸ Ἀμοῦντσην Χάϊ Σκούλ εἰσήχθη ἡ νεοελληνικὴ τὸν ἴδιον χρόνον 1938. Καὶ χειροκροτοῦσαν καὶ οἱ Ἀμερικανοί, οἱ θαυμασταὶ ἑνὸς πολιτισμοῦ ἀθανάτου, τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς αὐτὸ τὸ Γυμνάσιον, ἰδρυμένον στὴν περιοχὴ χιλιάδων ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, ἐδίδασκαν ἀρκετοὶ ὁμογενεῖς Ἕλληνοισταί. Ἀτυχῶς ὅμως πρὶν ἀπὸ τέσσαρα χρόνια ἐσταμάτησεν ἡ διδασκαλία τῆς γλώσσης τοῦ Εὐαγγελίου, ἐλ-

λείπει μαθητῶν! Τὸ τραγικὸν δὲ εἶναι ὅτι αὐτὸ τὸ Ἄμοϋντσον Χάϊ Σκουλ βρισκεται στὸ Βόρειον μέρος τοῦ Σικάγου, κοντὰ στὶς κοινότητες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Εἶναι καὶ οἱ δύο μεγάλες καὶ πλούσιες Κοινότητες μετὰ πληθυσμὸν πολλῶν χιλιάδων Ἑλληνικῶν οικογενειῶν. Τὸ παραξικάρδιον εἶναι ὅτι μετὰ τὴν ἀντιαμερικανικὴν καὶ ἀνθελληνικὴν ἀδιαφορίαν τους ἐγέναναι αἰτία νὰ στύση ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἀπὸ τὸ ἐκεῖ Ἀμερικανικὸν Γυμνάσιον! Δὲν ντραπήκαμε οὔτε τοὺς Ἀμερικανοὺς φιλέλληνας! 4ον. Εἰς τὸ Μὰκ Κίνλεϋ Χάϊ Σκουλ ἐνεθρονίσθη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα τὸ 1939. Ἀλλὰ στὴν περιοχὴ αὐτὴ — ποῦ εἶναι κοντὰ στὴν παλαιὰ ἑλληνικὴ παρουσία (Χῶλστεντ καὶ Χάρροτσον) εἰσεχώρησαν πολλοὶ Νοτιοαμερικανοί, κατόπισιν δὲ καὶ Μαῦροι. Ἔτσι ἔφυγαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν περιφέρειαν. Ἐπομένως εἶναι δικαιολογημένη ἡ ἐξάλειψις τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τὸ Ἀμερικανικὸν Γυμνάσιον Μὰκ Κίνλεϋ ἀφ' οὗ εἰς τὴν περιοχὴν δὲν ὑπῆρχον Ἑλληνοαμερικανόπουλα. Ὅμως εἶναι τρομερὰ ἐνώπιον Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀμερικανικοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ἡ εὐθύνη ἀναριθμητῶν ὁμογενῶν οικογενειῶν μας ὅτι συνετέλεσαν εἰς τὴν θανάτωσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Διότι κοντὰ εἰς τὶς σπουδαιότερας καὶ πλουσιώτερας κοινότητες τοῦ Σικάγου ὑπάρχουν τὰ Ἀμερικανικὰ Γυμνάσια ὅπου λειτουργοῦσαν ἔδρες πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Δωρεὰν μαθήματα. Ἐμπνευστικὰ μαθήματα. Ἔτσι χωρὶς ἐντροπὴν μας οἱ κύριοι Κοινοτάρχαι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ὑπεύθυνοι, ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι ἄφησαν νὰ καταργηθῇ ἀπὸ τὰ φιλέλληνα Ἀμερικανικὰ Ἐκπαιδευτικὰ Ἰδρύματα ἢ ἱερὰ Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, ἐλλείπει μαθητῶν, ὅπως συνέβη καὶ εἰς τὴν κοινότητα τοῦ Λόουελλ. Καὶ εἰς μὲν τὸ Λόουελλ ὁ ὁμογενὴς πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς ἑπτὰ χιλιάδες. Ἀλλὰ εἰς τὸ Σικάγο οἱ ὁμογενεῖς μας ὑπολογίζονται εἰς ἑκατὸν καὶ πλέον χιλιάδας. Πρόκειται περὶ τραγωδίας. Καὶ ἔμως ἐπιβάλλεται μιὰ Νέα Σταυροφορία. Ἡ νέα Ἡγεσία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς ἡμῶν, ἡ ὁποία τελευταίως ἐπέτυχε τὴν ἐνθρόνισιν τῆς γλώσσης τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ περιώνυμον CITY COLLEGE τῆς Νέας Ἰόρκης, μετὰ τὴν συνεργασίαν τῶν ὄσων ζωντανῶν Ἑλληνοαμερικανῶν τοῦ Σικάγου καὶ μετὰ τὴν σύμπραξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Τύπου καὶ ὀρισμένων Ὄργανώσεων καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν ὁμαδικοῦ Μετώπου ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, μήπως εἶναι δυνατόν νὰ ἐνθρονισθῇ καὶ πάλιν εἰς ὀρισμένα Ἀμερικανικὰ Γυμνάσια τοῦ Σικάγου ἡ γλῶσσα τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ».

Ἐξέχοντες Ἀμερικανοὶ φιλέλληνες

Ο Δr HARRY MESSENGER

Αἱ ἐνέργειαι τοῦ ὅπως ἐγκαθιδρυθῆ ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία εἰς τὸ διασημότερον Ἀμερικανικὸ Πανεπιστήμιον.

Ἀυτὸς ὁ ἐξέχων ἐπιστήμων, μύστις τῆς Κλασσικῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας, μετὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἑορτασμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων, προσκληθεὶς ὠμίλησεν εἰς τὴν Ἑλληνορθόδοξον Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Μιρκλαίν. Ὄμιλησε ἐκ στήθους καὶ ἀνέπτυξε τὴν σπουδαία σημασία τῆς σπουδῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας. Ἐτόνισεν τὴν ἰδιαιτέραν σκοπιμότητα πού ἔχει νὰ ἰδρυθῆ, μετὸν μόνιμον κληροδότημα, ἡ σπουδὴ τῶν νεοελληνικῶν θησαυρῶν εἰς τὸ Χάρβαρντ, τὸ σπουδαιότερον πανδιδακτήριον τοῦ Νέου Κόσμου. Αὐτὴν τὴν σπουδαίαν ἄποψιν ὁ Δr Μέσσεντζερ τὴν ἀνέπτυξε πρὸ ἐτῶν καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν. Ἠσχολήθη δὲ τότε καὶ ὁ «Ἐθνικὸς Κήρυξ» μετὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ ἐξέχοντος Ἀμερικανοῦ φιλέλληρος, τὸν ὅποιον εἶχε παρασημοφορήσει ὁ Βασιλεὺς καὶ μετὸν Χρυσοῦν τοῦ Γεωργίου Σταυρόν. Ὁ Δr Μέσσεντζερ, εὐθυσκόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνέπτυξε τὰς ἀπόψεις του, ἑλληνιστί, ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸν σταθμὸν τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας. Ἀνέλυσε τὴν ἀνάγκην ὅπως — μετὰ εἰδικὸν κληροδότημα — πλουτισθῆ τὸ Πανεπιστήμιον Χάρβαρντ μετὰ ἔδραν τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσης καὶ Φιλολογίας καὶ ἐν γένει τοῦ Νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ τὸ διάσημον πανδιδακτήριον — τὸ Χάρβαρντ — διδάσκονται αἱ Βαλκανικαὶ γλώσσαις, μαζὶ μετὸν πολιτισμὸν κάθε χώρας τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου! Εἰς πρόσφατον ἐπιστολὴν του ἀναφέρει ὅτι ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἐδιδάσκατο εἰς τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 1860—1873 ἀπὸ τὸν «Ἐυαγγελινὸν Ἀποστολίδην Σοφοκλῆ», ὁ ὅστις ὑπῆρξε Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας, τῆς Βυζαντινῆς καὶ τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Χάρβαρντ. Ἐκτοσε, κανένα Ἀμερικανικὸν Κολλέγιον ἢ Πανεπιστήμιον δὲν ἔχει εἰς τὴν Ἀμερικὴν συστηματικὴν ἔδραν Νεοελληνικῶν Σπουδῶν, ἐλλείπει σχετικοῦ κληροδοτήματος. Ὁ Δr Μέσσεντζερ προσθέτει: «Πιστεύω ὅτι κάθε προσπάθεια πρέπει νὰ γίνῃ πρὸς διαιώνισιν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν πολιτιστικῶν ἀξιῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ἀλλὰ ἡ ἀποτυχία θὰ εἶναι ἀναπόφευκτη, ἐκτὸς ἐὰν αἱ σπουδαὶ τῆς Νεοελληνικῆς γλώσσης ἐξυψωθοῦν εἰς ἀνεγνωρισμένην περιοπὴν εἰς τὰ Ἀμερικανικὰ Κολλέγια καὶ Πανεπιστήμια. Εἰς τὸ Χάρβαρντ ἔχομεν μίαν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία ἐργάζεται διὰ νὰ ἐγκαθιδρυθῆ μία διαρκὴς ἔδρα Νεοελληνικῶν Σπουδῶν. Ἐπιτίθεται ὅτι πρέπει νὰ ἐξασφαλισθῆ ἓνα ἀντάξιον κληροδότημα πρὸς διαιώνισιν τῆς Ἐδρας τῆς νεοελληνικῆς γλώσ-

σης καὶ φιλολογίας καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ». Ὁ Δρ Μέσσετζερ προσθέτει εἰς τὴν ἐπιστολὴν του καὶ τὰ ἑξῆς πρὸς φρονηματοπισμόν: «Ἐν τούτοις, οἱ ἐν Ἀμερικῇ Ἀρμένιοι, ἀφωσιωμένοι εἰς τὰς φυλετικάς των παροδόσεις, φαίνεται ὅτι ὑπερέβησαν τοὺς Ἕλληνας. Καίτοι οἱ Ἀρμένιοι ἀνέρχονται εἰς ἓν τέταρτον τοῦ ἑκατομμυρίου (250.000), ἐν τούτοις ἔχουν ἤδη προικοδοτήσει Καθηγητικὴν Ἔδραν Ἀρμενικῶν Σπουδῶν εἰς τὸ Χάρβαρντ. Ἐπὶ πλέον ἔχουν ἀναλάβει ἤδη τριετὴ ἐκστρατεῖαν νὰ μαζέψουν τετρακοσίας πενήντα χιλιάδας (450.000) ἑσπ. διὰ νὰ ιδρύσουν παρομοίαν μόνιμον Ἔδραν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Καλιφορνίας. Σὰς ἐσωκλειῶ ἀντίτυπο Ἀρμενικοῦ φυλλαδίου, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον: «πρὸς διαιώνισιν εὐγενοῦς κληρονομίας». Αὐτὸ τὸ φυλλάδιο ἀναφέρεται εἰς τὸν εὐγανῆ ἀγῶνα τῶν Ἀρμενίων τῆς Ἀμερικῆς πρὸς διαιώνισιν τῆς Ἀρμενικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἀρμενικῶν πολιτιστικῶν ἀξιών, μέσῳ τῶν δύο ἑξεχόντων Ἀμερικανικῶν Πανεπιστημίων, τοῦ Χάρβαρντ καὶ τῆς Καλιφορνίας. Θὰ εἶναι παρήγορον, ἐὰν αὐτὴ ἡ ἀξιοθαύμαστη ἐνέργεια — τῶν σχετικῶς ὀλίγων Ἀρμενίων τῆς Ἀμερικῆς νὰ κατακτήσουν ἤδη τὸ Χάρβαρντ μὲ προοπτικὴν νὰ συνεχίσουν τὴν κατάκτησιν των καὶ εἰς τὸ διάσημον Πανεπιστήμιον τῆς Καλιφορνίας — ἐπηρεάσῃ καὶ τὴν ἐν Ἀμερικῇ ὁμογένεια ὅπως, διὰ κληροδοτήματος, ἐξασφαλισθῇ εἰς τὸ Χάρβαρντ ἡ ὄνειροπολουμένη ἔδρα τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Πρέπει νὰ πιστευθῇ ὅτι, χάρις καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀκαμάτου φιλέλληνος Δρος Μέσσετζερ ἐπλουτίσθη μὲ νεοελληνικά συγγράμματα — δέκα περίπου χιλιάδων — ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Χάρβαρντ καὶ ἔγινε ἡ πλουσιωτέρα ἐν Ἀμερικῇ Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη. Αὐτὴ δὲ ἡ νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη ἀποτελεῖ σημαντικὸν ἀπόκτημα, προκειμένου μάλιστα νὰ τυρωθῇ εἰς τὸ διασημότερον Πανεπιστήμιον τῆς Ἀμερικῆς ἢ ἔσθρα τῶν δημιουργημάτων τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Δηλαδὴ νὰ ἐνθρονισθῇ ἡ Δόξα τῆς αἰωνίας, τῆς ἡρωϊκῆς Ἑλλάδος».

Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης τυγχάνει τὸ κατωτέρω παρατιθέμενον σχόλιον τῆς «Καθημερινῆς» Σεπτεμβρίου 1963, καθ' ὃ ἡ ἔλλειψις ἐνδιαφέροντος ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ κατηγορηθῇ ἡ ἀρμαδία ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ὅτι δὲν ἔλαβεν οὐδεμίαν ἀπόφασιν διὰ τὴν παραμονὴν τῶν 10 Ἑλλήνων διδασκάλων εἰς Ἀμερικὴν κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1963—1964: «ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΙΣ. Δέκα διδάσκαλοι εἶχον ἀποσταλῆ εἰς τὸ σχολικὸν ἔτος 1962—63 εἰς Ἡνωμένης Πολιτείας διὰ νὰ διδάξουν εἰς τὰ ἐκεῖ ἀπογευματινὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Πρὸ διμήνου καὶ πλέον τὰ ἐν λόγω σχολεῖα ὑπέβαλον αἴτησιν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, διὰ τῆς ὁποίας διετύπωναν τὴν παράκλησιν ὅπως οἱ διδάσκαλοι παραμείνουν εἰς Ἡν. Πολιτείας καὶ κατὰ τὸ νέον σχολικὸν ἔτος 1963—1964. Δυστυχῶς τὸ Ὑπουργεῖον οὐδεμίαν ἔλαβεν ἀπόφασιν μέχρι τώρα, μὲ ἀποτέλεσμα

καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ οἱ διδάσκαλοι νὰ εὐρίσκωνται εἰς κατάστασιν πλήρους ἐκκρεμότητος. Θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ Ἐπισημοῦς τῆς Παιδείας θὰ ρυθμίσῃ τὸ ζήτημα κατὰ τὸν καλλύτερον δυνατὸν τρόπον καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον». Τὸ δημοσίευμα τοῦτο τῆς ἐπισημοῦς κυβερνητικῆς ἐφημερίδος καταδεικνύει τὴν ἀσυγχώρητον ἀμέλειαν προκειμένου νὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἐν Ἀμερικῇ διὰ τοῦ πενιχροτάτου ἀριθμοῦ τῶν δέκα!!! διδασκάλων. Δὲν γνωρίζει κανεὶς τί νὰ πρωτοθαυμάσῃ ἀπὸ τὴν εἰδησιν αὐτὴν. Τὴν καθυστέρησιν ἀποφάσεως διὰ νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀνεπαρκεστάτη εἰς ἀριθμὸν ἐργασίας τῶν δέκα διδασκάλων ἢ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ ἔλλειψιν οἰαοδήποτε τοπικῆς μερίμνης, ἵνα μὴ γεννηθῇ κἀν ζήτημα ἀλλὰ νὰ καλυφθῇ ἡ τουαύτη καθυστέρησις ἀπὸ ἀσήμαντον δαπάνην τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀλλαγῶν ἐγκατεστημένους ὁμογενεῖς, ἐπειδὴ εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν εὐρίσκεται καὶ ὁ μέχρι τοῦδε περισωθεῖς, καίτοι πάντοτε κινδυνεύων, ἑλληνοισμὸς τῆς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως, παραθέτομεν ἐπίσης ἀπόσπασμα δημοσιεύσεως, ἐκ πολλῶν ὁμοίων, τῆς «Μεσημβρινῆς» Σεπτεμβρίου 1963 μὲ τίτλον: «Ἡ σημερινὴ πνευματικὴ κατάστασις στὴν Πόλιν» ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ κριτικοῦ κ. Δ. Παπακωνσταντίνου μόνιμως ἐκεῖ ἐγκατεστημένου: «ΔΥΣΚΙΝΗΣΙΑ, ΝΩΘΡΟΤΗΣ, ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΟΜΟΓΕΝΕΙΑ. ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ. ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ.— Ἡ πνευματικὴ ζωὴ προϋποθέτει πολλὰ, πού δημιουργοῦν τὴν περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα καὶ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκφράσεώς της. Ἡ ὁμογένεια, σήμερα, θρησκευτικά, διατηρεῖ τὴν οὐσιαστικὴν εὐλάβεια καὶ τὸν ἐντονον παλμὸ τῶν παραδόσεων. Κοινοτικά, παρουσιάζεται ἐριστικά καὶ μέχρι παρεξηγήσεως φθόκομανῆς. Κοινωνικά, ρέπει πρὸς μιὰ πολυσχιδῆ ἐξωστρέφεια, πού δὲν τῆς ἀπαλείπουν τὰ συναισθηματικά, φιλανθρωπικά ἀποθέματα — ἔστω καὶ μὲ κάποια ψυχολογικὴν ἀδεξιότητα, ἐνίοτε, ἐκδηλωμένα. Πνευματικά, ὅμως, στὴν πλειοψηφία της, ὕστερα κυρίως ἀπ' τὴ γενναία ἀποψύλωσι, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀπ' τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν φιλόμουσων καὶ φιλότεχνων μελῶν της, χαρακτηρίζεται γιὰ τὴν δυσκινησία της, τὴ νωθρότητα, τὴν ἀδιαφορίαν της. Ἔτσι, γιὰ τὸν ποιητὴ, τὸν διηγηματογράφον, τὸν κριτικόν, τὸν ὁμιλητὴν, μένει ἕνα λιγοστὸ κοινόν, ἄξιον νὰ τὸν παρακολουθῇ, νὰ τὸν κατανοῇ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τίς προσπάθειές του. Ὅπως εἶναι φυσικόν, βέβαιον, μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγχνα μιᾶς ὀλιγάριθμης καλλιτεχνικῆς μερίδος, σπάνια μπαρεῖ ν' ἀνθίσῃ καὶ νὰ καρποφορήσῃ πλειὰς λογοτεχνῶν καὶ καλλιτεχνῶν. Ἐλάχιστοι εἶναι στὴν Πόλιν οἱ γνήσιοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι, πού ἔχουν ἑσωτερικὰς ἀνησυχίας, δημιουργικὴ φλόγα, αἰσθησι εὐθύνης, διαγνώμη ἐλευθέρην. Θὰ φανῇ ἐκπληκτικόν. Σήμερα στὴν Πόλιν, καθαρὰ λογοτεχνικὸ περιοδικὸν δὲν ὑφίσταται. Ὁ «Πυρσός» πού

συγκέντρωνε τὰ τελευταῖα χρόνια ὅλους σχεδὸν τοὺς λογοτέχνας, διέκοψε τὴν ἐκδοσί του πρὸ μηνῶν... Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ, βέβαια, ἦταν πολὺ ἰσχνό. Δὲν εἶχε ζωντάνια, ἀπέφευγε νὰ πάρῃ θέσι σὲ πολλὰ ἐπίμαχα ἐκπαιδευτικὰ καὶ πνευματικὰ θέματα — γι' αὐτὸ καὶ δὲν καταλάβαινες, ἂν τυπωνόταν στὴν Πόλῃ ἢ στὴν Ταγκανίκα, ἀποτελοῦσε πάντως μιὰ ἐγκάρδια φιλόξενη φωνιά. Τώρα, ἢ δημοσίευσι ἐνὸς λογοτεχνικοῦ καὶ κριτικοῦ κειμένου εἶναι, σχεδὸν, ἀνέφικτη, γιατί κι οἱ ἡμερησίαις κι οἱ ἐβδομαδιαῖαις ἐφημερίδαις δίνουσι προτεραιότητα σ' ἄλλης φύσεως καὶ εἶδους ἔργα. Ἐντυπο, ἐμπλουτισμένο μὲ πνευματικότητα καὶ χαρακτηριστικὸ γιὰ τὰ πλατύτερα ἐνδιαφέροντά του εἶναι τὸ ἐπίσημο ἐβδομαδιαῖο ὄργανο τοῦ Οἰκομνησικοῦ Πατριαρχείου, «Ἀπόστολος Ἀνδρέας». Γιὰ τίς διαλέξεις θὰ εἶχα νὰ πῶ, ὅτι ἀποτελοῦν μιὰν ἄλλη πνευματικὴν ἐκδήλωσι, πού συγκεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς τῆς ὠρισμένης μερίδος τοῦ κοινοῦ, τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων καὶ ἀρχετῶν «σνόμπ». Οἱ ὁμιλίαι βέβαια πού ἐμπεριέχουσι ἀτομικὸ μὶσθὸ καὶ προσωπικὸ στοιχεῖο, εἶναι ἐλάχιστες. Γιατί καὶ λίγοι μποροῦν νὰ ἐλέγξουν. Συνήθως οἱ ὁμιληταὶ ἀντιγράφουσι σχεδὸν αὐτολεξεί συγγράμματα καὶ μελετήματα περιοδικῶν. Γενικά, πάντως, οἱ διαλέξεις δημιουργοῦν κάποια πνευματικὴ κίνησι. Ἄλλο, ὅμως, πνευματικὴ κίνησι κι ἄλλο πνευματικὴ ζωή. Ἀπὸ προσωπικὴ ἀντίληψι κι ἀπ' τίς πληροφορίας Πρακτορείου, κρίνω ὅτι ἡ κίνησι τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου στὴν Πόλῃ δὲν εἶναι σημαντικὴ. Αὐτοὶ πού συστηματικὰ ἀγοράζουσι βιβλία εἶναι λίγοι φιλόμουσοι καὶ μερικοὶ σύνδεσμοι. Ἀρχετοὶ σκέπτονται τὸ βιβλίον — τὸ παιδικὸ κυρίως, στὴν περίοδο τῶν ἑορτῶν. Περιωρισμένη ἐπίσης εἶναι ἡ κίνησι τῶν σοβαρῶν περιοδικῶν, ὅπως ἡ «Νέα Ἑστία» καὶ οἱ «Ἐποχές». Πωλοῦνται ἀρχετὰ ἀντίτυπα τῶν «Ἐικόνων» καὶ τοῦ «Ταχυδρόμου», μολονότι φθάνουσι στὰ χέρια τῶν ἀναγνωστῶν μὲ καθυστέρησι τουλάχιστον τριῶν ἐβδομάδων. Μιὰ ἀπ' τίς αἰτίαι πού δὲν πλησιάζουσι πολλοὶ τὰ βιβλία — παρ' ὅλη τὴν ἀγάπη τους σ' αὐτὰ — εἶναι καὶ ἡ ἀκρίθειά τους. Κι ὡς ἀπόδειξι φέρνω τίς ἐκδόσεις τοῦ «Γαλαξία», πού τίς προτιμοῦν περισσότερο καὶ γιὰ τὸ πολὺπλευρὸν ἐνδιαφέρον περιεχομένων τους καὶ γιὰ τὴν προσιτὴ τιμὴ τους. Ἐν ἀναλογία μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ὁμογενῶν καὶ ἡ ζήτησις τῶν ἐφημερίδων δὲν παρουσιάζεται ἐξαιρετικὴ.

Οἱ ἀνάγκαι. — Πρῶτο: Μὲ τὴν ἴδρυσή μιᾶς μεγάλης δημόσιας δανειστικῆς βιβλιοθήκης, σὲ κεντρικὸν χώρον τῆς Πόλης. Δεύτερο: Μὲ τὴν ἐκδοσί ἐνὸς σοβαροῦ περιοδικοῦ, πού θά κλεινε στίς σελίδες του τὸ μὶσθὸ ὅλων τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Πόλης, πού τοὺς ἰδονεὶ ὁ δημοσιογικὸς παλμὸς Κληρικῶν, καθηγητῶν, δικηγόρων, ἰατρῶν, ἱστοριοδιφῶν, λογοτεχνῶν — γιατί μόνον ἡ λογοτεχνία δὲν ἀντιπροσωπεύει, ἀσφαλῶς, τὸ πνεῦμα μιᾶς ὁλότητος. Τὸ περιοδικὸ αὐτὸ θὰ εἶχε, βασικὰ χαρακτηριστῆρα

παιδευτικό και θ' αντιπροσώπευε τις πνευματικές δυνάμεις της Πόλης στην αρτιώτερη απόδοσί τους. Τρίτο: Με την ενιαία πνευματική εκδήλωσι των μεγάλων τεσσάρων «συνδέσμων αποφοίτων» των γυμνασίων. Ἡ ἀποκέντρωσι πρέπει νὰ θεωρηθῆ πλὴ πολυτέλεια περιττή. Πολὺ θὰ βοηθοῦσαν στὴ δημιουργία πνευματικῆς ἀτμοσφαιρας οἱ ὀμιλίες ἐξεχόντων καθηγητῶν, λόγοτεχνῶν, ἐπιστημόνων ἀπ' τὴν Ἑλλάδα». Τὴν ὡς ἄνω συνέντευξιν ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους ποὺ παρέμειναν στὴν Πόλη ἐθεωρήσαμεν χρήσιμον νὰ ἀναδημοσιεύσωμεν, ὡς ἕνα παράδειγμα, διότι ὅμοια ἐλλείψεις ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Κοινότητας τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ, ὡς π.χ. εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἰδία κατόπιν τῶν τελευταίων μέτρων διωγμοῦ καὶ ἐκπατρισμοῦ, καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἄλλα λαοῦ. Ἐξαιρουῦνται βεβαίως τὰ Εὐρωπαϊκὰ κέντρα Γαλλίας, Ἀγγλίας κλπ. Πρὸς ἀποφυγὴν πλατειασμῶν εἰς τὰ περὶ Παιδείας, δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀμερικῆς, ἐκ τῆς ὁποίας μάλιστα εἶχε παραδόξως ἐξαλειφθῆ ἑσχάτως ἡ λέξις «Ἑλληνικὴ», ἐπετέλεσε θαύματα εἰς τὸ παρελθὸν διὰ τῶν κατὰ καιροὺς Ἀρχιεπισκόπων της, τῶν διακριθέντων εἰς τὴν ἐθνικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν των δρᾶσιν. Παραδόξως ὅμως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἡ αὐτὴ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς, ἐμείωσε τὸ ἐνδιαφέρον της περὶ ἄλλα μεριμνῶσα καὶ τυρβάζουσα, μὲ εὐρωπαϊζούσαν μάλιστα ἐμφάνισιν. Ἡ τοιαύτη πολιτεία προεκάλεσε δικαίως τὴν δυσαρέσκειαν καὶ ἀπιστικίαν τῶν ὁμογενῶν καὶ ὄλων τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες μὲ νοσταλγίαν ἀνακαλοῦν τὴν πνευματικὴν καὶ ἐκπαιδευτικὴν δρᾶσιν διακεκομμένων ἀρχιερέων, οἱ ὅποιοι ἤκολούθουν μὲ σεμνότητα καὶ προσηλωσιν εἰς τὰς παραδόσεις τὸ παράδειγμα τῶν ὑπερόχου μορφώσεως καὶ δράσεως ἀνωτέρων κληρικῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ παράγων τῆς ἐκκλησίας, ὅστις δυναμικῶς ἐβοήθει κατὰ τὸ παρελθόν, ἔχει σχεδὸν ἀχρηστευθῆ. Θὰ ἐδικαιολογεῖτο ἴσως ἐὰν ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν πρεσβευτῶν καὶ προξένων, ἦσκει τὴν ἐπιβαλλομένην ἐθνικὴν καὶ πατριωτικὴν δρᾶσιν καὶ ἐποπτεῖαν εἰς τοὺς κλάδους τούτους, ἀλλ' ἀτυχῶς καὶ αὐτὸ δὲν συμβαίνει. Σταχυολογοῦμεν ἀπὸ τὰς ἑφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν διάφορα σχόλια ἀποφεύγοντες προσωπικὰς ὀξύτητας, διὰ τὴν ἐπιζημιωτάτην τακτικὴν, ἣν ἀκολουθεῖ ἡ σημερινὴ Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀμερικῆς. Οὕτω παρατίθεται αὐτοῦσιον ἄρθρον τῆς 23.4.1963, ὅμοια δὲ ἐδημοσιεύθησαν κατὰ καιροὺς καὶ εἰς πλείστας ἄλλας ἑφημερίδας: «Κατὰ πληροφορίας ἐκ Νέας Ὑόρκης, ἡ ἀπὸ μακροῦ χρόνου ὑφισταμένη διάστασις μετὰ τῶν περισσοτέρων Ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἔχει ὀξυνθῆ ἐπικινδύνως, συνεπείᾳ τῆς ἀπαρადέκτου πολιτικῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς. Μεγάλῃ μερὶς τῶν ὁμογενῶν ἐναντιοῦται εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ὅστις, ἐνῶν προσπαθεῖ νὰ ἐμφανίζεταί ὡς... Ἐθνάρχης, χειρῶν ἄνεξιλέγκτως τὰ

θέματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τοῦ Νέου Κόσμου, ἀντικαθιστᾶ παντοῦ τὸν ὄρον «Ἑλληνική Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀμερικῆς», διὰ τοῦ «Ὁ ρ θ ό δ ο ξ ο ς Ἐκκλησία Ἀμερικῆς» ἐνῶ καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἢ ἐν Ἀμερικῇ Ρωσικῇ Ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ τὸν ὄρον «Ἑλληνική Ἀνατολική Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία Ἀμερικῆς». Ἐπίσης, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ του νὰ διεθνοποιήσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθοδοξίαν, συνέταξεν ἄρθρον εἰς τὸ καταστατικὸν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, διὰ τοῦ ὁποίου ὀρίζει ὅτι «π ᾱ ς ὀ ρ θ ό δ ο ξ ο ς (ἀνεξαρτήτου ἐθνικότητος) βαπτισθεὶς εἰς ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, δύναται νὰ εἶναι μέλος τῶν ὀρθοδόξων Ἑ λ λ η ν ι κ ῶ ν Κοινοτήτων Ἀμερικῆς». Διὰ τοῦ τρόπου, ὅμως τούτου, ὑφίσταται μέγας κίνδυνος νὰ χάσουν αἱ Ἑλληνικαὶ Κοινότητες τὸν ἐθνικὸν των χαρακτήρα, παραδιδόμεναι εἰς τοὺς «Ὁρθοδόξους Χριστιανούς» τῶν χωρῶν τοῦ Παρασιτασμάτου. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν Νοτίων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐδαπανήθησαν χιλιάδες δολλαρίων διὰ τὴν ὑδροσιν περιπτέρου(!) τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἐμπορικῶν οἴκου καὶ εἰς τὴν πρόσῳψιν αὐτοῦ ἀνηρτήθη ἢ ἐπιγραφὴ «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀμερικῆς» ἄνευ οὐδεμιᾶς μνείας ἐν αὐτῇ τοῦ «Ἑλληνική». Ἐνῶ ὅμως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, ἄνευ ἐλέγχου, προβαίνει εἰς τοιαύτας σπατάλας, οὐδέποτε, κατὰ τὴν ἐν Ἀμερικῇ παραμονὴν του, ἐμερίμνησε διὰ τὴν ὑδροσιν μὲ κοινδύλια ἐκ τοῦ πλουσιωτάτου — ἐξ εἰσφορῶν τῶν ὁμογενῶν — ταμείου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἕστω καὶ ἐνὸς Ἑλληνικοῦ Σχολείου ἐν Ἀμερικῇ. Ἀντιθέτως, μάλιστα τὸ ἐν Ν. Ὑόρκῃ ἱστορικὸν Ἐκπαιδευτήριον «Πλάτων», πρόκειται ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος νὰ κλείσῃ τὰς πύλας του, ἰδίῳ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῶν δύο χιλιάδες (2.000) δολλάρια ἐτησίως διὰ τὴν μισθοδοσίαν μιᾶς διδασκαλισσῆς. Σημειωτέον δέ, ὅτι τὴν αἰθουσαν τοῦ ἔχοντος λαμπρὰν ἱστορίαν πενήκοντα ἐτῶν ὑδρύματος τούτου, προσφέρουν δωρεὰν οἱ Ἀμερικανοὶ! Δι' ἃ καὶ οἱ ὁμογενεῖς διαμαρτύρονται, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς οὐδὲν ἐνδιαφέρον ἔδειξε διὰ τὴν τύχην τοῦ ἐκπαιδευτηρίου, ἐνῶ διέθετε ἀσυστητῆ τὸ ποσὸν τῶν 140 χιλιάδων δολλαρίων, ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Ταβουλάρη, διὰ τὴν ὑδροσιν Βυζαντινοῦ Μουσείου εἰς τὴν «Ὁρθόδοξον» πάλιν καὶ ὄχι «Ἑλληνικὴν» Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Μπροῦκλιν. «Τὸ πρῶτον ὄργανον τῆς Κυβερνήσεως διέψευσε, χθὲς, τὴν προχθεσινὴν του εἴδησιν, καθ' ἣν, «ἢ ἐνταῦθα διοίκησις τῶν Ἑλληνοαμερικανῶν τῆς Ἀχέπα» θὰ διεμαρτύρητο εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, διὰ τὴν προστάθειαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Β. Ἀμερικῆς ὅπως δημιουργήσῃ ἐν Ἡνωμ. Πολιτείαις ὀρθόδοξον καὶ ἐθνικῶς ἀχρωματιστον ἐκκλησίαν, θὰ ἀνέφερε δὲ καὶ εἰς τὸν Πατριάρχην τὴν εἰσῆγησιν τοῦ Σεβ. Ἐλευθερουπόλεως πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ὅπως αὕτη, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω, ὑπαγάγῃ τὰς Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὴν Ἀυτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος». Καί, καὶ μὲν, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν εἶχομεν, ὅτι οὐδέποτε θὰ ἐτάλμων οἱ διου-

κοῦντες τὴν «'Αρχέπα» νὰ διαμαρτυρηθοῦν εἰς τὸν Πατριάρχη, ἀφοῦ ἀμφότεροι τονίζουσαν συνεχῶς τὴν ἀφοσίωσίν των εἰς τὴν «φιλιτάτην ἡμῶν πατρίδα Τουρκίαν». Κατὰ τὰ ἄλλα, ὅμως, ἔχει, βεβαίως, δίκαιον ὁ μητροπολίτης Ἐλευθερουπόλεως, ὅταν λέγῃ, ὅτι αἱ ἐκκλησίαι τοῦ ἔξωτερικοῦ πρέπει νὰ ὑπαχθοῦν ὑπὸ τὴν Ἑλλαδικὴν Ἐκκλησίαν. Διότι εἶναι ὄντως, ἀπαράδεκτον, ἢ Ἑλλάς καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ ἔξωτερικοῦ νὰ πληρώνουν τὰ ἔξοδα τῆς πολυδαπάνου διατηρήσεως ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι, προπαγανδίζοντες ὑπὲρ τοῦ.. Τουρκικοῦ τουρισμοῦ, θεωροῦν τὴν Ὁρθοδοξίαν, ὡς κἄτι ἀνώτερον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνος. Ἐὰν οἱ Ἕλληνες ἔμεινον, διαφοροῦσης τῆς ἀπεχθοῦς Τουρκοκρατίας καὶ μετ' αὐτὴν, ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν, τὸ ἔπραξαν ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι αὐτὴ ἀπειτέλει τὸ παλλάδιον τοῦ ἔθνους των καὶ ἦτο ἀναποσπαστὸς μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένη· τοῦτ' αὐτὸ δὲ ἐπίστευον καὶ οἱ μεγαλύτεροι πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὁποῖοι ἐπέμεναν, ὅτι ἦσαν κατὰ πρῶτον λόγον Ἕλληνες, ἐκπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ των ἔθνους καὶ κατὰ δεύτερον, μόνον, Ὁρθόδοξοι. Βεβαίως, λοιπόν, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ κηρύσσουν τώρα τὰ ἀντίθετα — καὶ ἰδὴ μὲ ἰδικὰ μας χρήματα».

Ἐξ ἄλλου κυβερν. ἐφημερις τῆς 25.9.63 ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι, δημοσιεύει τὸ κάτωθι σχόλιον: «Ἐπιδεικνύει μεγάλην σπουδὴν εἰς τὸ θέμα τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς. Ὁμιλῶν, προχθές, εἰς Βαλτιμόρην, εἶπεν ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι ἀναγκαία καὶ ὅτι αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ βασίζεται μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἐνότητος τῆς πίστεως καὶ τῶν σκοπῶν αὐτῆς, παρὰ εἰς τὴν ὁμοιότητα τῶν δογμάτων. Ἐν συνεχείᾳ προσέθεσεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶναι στρατιῶται ὑποχρεωμένοι νὰ φέρουν τὰς ἰδίας στολὰς καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὰς ἰδίας διαταγὰς καὶ ὅτι ἡ ἄσκησις μιᾶς λατρείας τοπικῆς καὶ αὐτονόμου δὲν ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν χριστιανισμόν, ἀλλὰ ἀντικατοπτρίζει τὴν πολὺπτυχον σύνθεσιν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος προφανῶς ἐλησμόνησεν ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ διαταγὰς ἐκδίδει καὶ τοὺς χριστιανοὺς μεταχειρίζεται ὡς στρατιώτας καὶ τὸν Πάπαν θεωρεῖ ἀλάθητον ἀρχηγόν, τοῦ ὁποῖου αἱ ἐντολαὶ ἐπέχουν θέσιν νόμου. Τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιθυμοῦν ἔθλοι, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι δὲν θὰ προσλάβῃ τὴν μορφήν ὑποταγῆς εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπεκρίναμεν τὴν υἱοθετηθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀδιάλλακτον ἐπὶ τοῦ θέματος τακτικὴν. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ ἐπιπροσώπων τὰς ἀπόψεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς. Διότι ἡ υἱοθέτησις των θὰ ἰσοδυναμῇ πρὸς πλήρη συνθηκολόγησιν τῆς Ὁρθοδοξίας».

Κατόπιν τῶν δημοσιευμάτων τούτων καὶ τοῦ δημιουργηθέντος δικαίου καὶ ὁρθοτάτου θαροῦ, ἢ Ἀρχιεπισκοπῆ Ἀμερικῆς ἀφυστησιθεῖσα ἀπὸ τὴν νόρμην καὶ πεισθεῖσαι ὅτι ἐπεβάλλετο, ἐπὶ τέλους νὰ ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὰ ἰδικὰ της φλέ-

γοντα ζητήματα προέβη τὴν τελευταίαν στιγμήν εἰς ἐνέργειαν, ὡς ἡ κάτωθι δημοσιευομένη: «Ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς ἀνέλαβεν ἐκσπρατεῖαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ὅλα τὰ τέκνα τῶν Ἑλληνοαμερικανῶν ἐγγραφοῦν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὀρθόδοξα σχολεῖα. Διὰ τὴν πραγματοποίησιν ὅ ἡ σκοπὸς αὐτὸς πρέπει αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες τῆς Ἀμερικῆς νὰ ἰδρῦσιν καὶ ἄλλα ἐκπαιδευτήρια. Ἡ Ἱερά Ἀρχιεπισκοπὴ, διὰ τὴν προσβάλλει τὴν σημασίαν τοῦ ἐπιδιακομένου σκοποῦ, ἐκήρυξε τὰς δύο πρώτας ἑβδομάδας τοῦ Σεπτεμβρίου ὡς «Ἑβδομάδας τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων» καὶ ἐκάλεσε τοὺς Ἱερεῖς, τοὺς κοινοτάρχας καὶ τὰς σχολικὰς ἐπιτροπὰς νὰ προπαγανδίσουν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς περιφέρειας τῶν τὴν ἀνάγκην λειτουργίας περισσοτέρων ἑλληνικῶν σχολείων στοιχειώδους καὶ μέσης ἐκπαίδευσως. Θέλουμεν νὰ ἐπιτύχωμεν ὅτι ἡ προσπάθεια αὕτη τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀποτροπὴν τοῦ ἀφελληνισμοῦ τῶν ὁμογενῶν, θὰ στεφθῆ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας».

Ἐὰν ἀσχολούμεθα μὲ τὸν ὡς ἄνω δημιουργηθέντα σάλον δὲν τὸ πράττομεν διὰ τὴν ἐλέγξωμεν τὰ καλῶς ἢ κακῶς γενόμενα, ἀλλὰ νὰ υποδείξωμεν ὅτι ἡ ἐθνικὴ, πνευματικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ μέριμνα τῆς Ἀρχ)πῆς, μᾶλλον περὶ τὸν τοπικὸν (ἐκπ)ικὸν κλάδον πρέπει νὰ ἀσχολῆται καὶ νὰ ἀναπτύσῃ ἐνημερωμένην δραστηριότητα, διότι ἡ ἔνωσις τῶν ἐκκλησιῶν, ὑπὲρ πραγματοποιήσεως τῆς ὁποίας ἔμεθα καὶ ἡμεῖς ἐνθερμοὶ ὑποστηρικταί, δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐπιδείξεις ταξιδίων καὶ ἀναμύξεις περὶ τὰ ἀλλότρια. Ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐνώσεως τῶν δύο χριστιανικῶν κορυφῶν, δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ ἀποφραυσθῆ ἔὰν δὲν προηγηθοῦν σοβαραὶ μελέται καὶ γνωματεύσεις τῶν ἀρμοδίων ἡγητόρων τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἔὰν αἱ συζητήσεις αὗται δὲν βασίζονται ἐπὶ τῆς ἰστορίας καὶ ἄρσεως τοῦ οὐνιτισμοῦ καὶ τῶν ἄλλων συναφῶν δογματικῶν ἀντιγναμιῶν, αἵτινες εἰς τὸ παρελθὸν προσέκαλυσαν τὴν τοιαύτην διαίρεσιν, θὰ χρευσθοῦν δὲ πολλὰ ἔτη ὅπως ἐπέληθ ἡ ἄρσις τοῦ σχίσματος. Ἐπειδὴ ἡ συνάντησις τῶν κορυφῶν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Βατικανοῦ ἀποτελεῖ κοσμοϊστορικὸν γεγονός θὰ ἐπανέλθωμεν δι' ὀλίγων εἰς τὸ τέλος τοῦ «Μηνύματος» μετὰ τὸν τερματισμὸν τῆς ἄνω συναντήσεως.

Ἡ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΟΡΓΙΑΖΟΥΣΑ ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Δὲν ἔσταμάτησεν ἡ ἀνθελληνικὴ προπαγάνδα δι' εἰδικῶν καθοδηγητῶν τῆς Βουλγαρίας, Σερβίας κλπ. μακεδονικῶν κρατῶν, οἱ δὲ ἐπὶ τούτῳ ἀποστελλόμενοι εἰς Ἀμερικὴν καὶ Καναδᾶν ἀντιπρόσωποι Ὁργανώσεων τῶν κρατῶν τούτων, ὅχι μόνον δὲν ἔμετρίωσαν τὰς διὰ ψηφισμάτων Σωματείων, διαλέξεων καὶ συγκεντρώσεων ἐπιθέσεις τῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἔλλ' ἡ τοιαύτη ἀνθελληνικὴ προπαγάνδα ἔχει γιγαντωθῆ, ὅταν οἱ ἰδιόκίμας ἀρμόδιοι καὶ τὰ παμπληθῆ Σωματεῖα τῆς Ἀμερικῆς οὔτε κἂν παρευρίσκονται ἢ ἐμφανίζονται διὰ τὴν ἀντικορῶσιν μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν

πραγματικότητα, τούς έξωφρενικούς και αντιθέτους πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν πραγματικότητα, ἰσχυρισμούς, τῶν θρώτων ἀνενοχλήτως ἐχθρῶν μας. Ὑπεστηρίζετο καὶ ἐλέγετο κάποτε πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἐγκληματικῆς ἀδραναίειας ὅτι τοιαῦται ἦσαν αἱ ὀδηγίαι τοῦ ἐπισήμου κράτους καὶ τῶν ἀντιπροσώπων, προξένων κλπ. Τοῦτο ἴσως ἐξηγεῖ καὶ τὴν σιωπὴν, ἣν ἐτήρει ὁ τύπος τῆς πραιπουσίσης, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθοῦν ζητήματα καὶ νὰ ἀφῆγνται ἐλεύθεροι νὰ ὀργιάζουν οἱ ἐχθροὶ μας. Ἐσχάτως ὅμως αἱ ἐφημερίδες τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Μακεδονίας ἐξανίστανται κατὰ τῆς τοιαύτης τακτικῆς, ὡς ἐκ μερικῶν δημοσιευμάτων, τὰ ὁποῖα παραθέτομεν κατωτέρω ἐξάγεται. Τὰ δημοσιεύματα ταῦτα χρονολογοῦνται ἀπὸ Μαυτίου μέχρι Σεπτεμβρίου 1963:

«**Ἀνθελληνικὴ ἐκστρατεία.** — Δὲν θέλομεν νὰ γίνωμεν κακοὶ προφήται, πολὺ φοβούμεθα ὅμως, ὅτι μοιραίως, ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀμερικῆς θὰ κλιδωνισθῆ καὶ πάλιν ἀπὸ διχασμὸν πολὺ χειρότερον, ἴσως, τοῦ πρὸ ἐτῶν συγκλονίσαντος τὴν ἐκεῖ ὁμογένειαν. Ἐναι πλῆθος γεγονότων, μνημονευομένων εἰς ἀποκαλυπτικὴν ἀνταπόκρισιν χθεσινῆς πρωϊνῆς ἐφημερίδος, πιστοποιεῖ, ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς, ὑπὸ τὴν ἐπίνευσιν τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου τῆς «φιλιτάτης ἡμῶν τουρκικῆς πατρίδος», καταβάλλει κάθε προσπάθειαν πρὸς τοῦτο. Ὅ,τι ἐπέτυχεν ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ ἀπεριορίστους θυσίας, διὰ τῆς ἀνυψώσεως τῆς στάθμης τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐκμηδενίζεται διὰ τῆς τουρκολατρείας καὶ τῆς προτεσταντικῆς συνειδήσεως. Ἀπογοήτευσίς καὶ ἀποκαρδίωσις κατέχει ἤδη τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Ἀμερικῆς, διὰ νὰ ἐκσπάσῃ, ἀσφαλῶς, κάποτε, εἰς ἐκδηλώσεις ὄχι καὶ τόσον εὐχαρίστους. Βεβαίως αἱ ἐλλ. κυβερνήσεις δὲν πρόκειται ν' ἀντιδράσουν κατὰ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς τουρκολατρείας, ἀφοῦ πρῶται ἔδωσαν τὸ παράδειγμα τῆς ἀπεμπολήσεως κάθε ἐθνικοῦ δικαιώματος. Πρέπει, ὅμως, ν' ἀντιδράσουν ἢ αὐτοκέφαλος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ ὅλοι οἱ ὁμογενεῖς ποῦ μισοῦν τὴν ξενολατρείαν!».

«**Ἐθνικὸς κίνδυνος.** — Μετὰ τὸν Καναδᾶν, ἀρχίζουσι τώρα καὶ αἱ Ἡν. Πολτεῖαι νὰ ἐνισχύουν σκανδαλωδῶς τὴν προπαγάνδαν τῶν Σλαύων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους των: Οὕτω, κατόπιν ἀμερικανικῶν προσκλήσεων, ἀφίχθησαν καὶ περιφεύουσι εἰς Ἡν. Πολτείας πολυάριθμοι «μορφωτικοὶ» ἀποστολαὶ ἐκ Ρωσσίας, Βουλγαρίας καὶ Νοτιοσλαβίας, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Βούλγαρον Ὑπουργὸν Παιδείας, τὸν πρύτανην τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Σκοπίων (κῆρυκα τῆς ἐνώσεως καὶ δῆθεν ἀνεξαρτησίας τοῦ «Μακεδονικοῦ ἔθνους») καὶ πολλοὺς ἄλλους. Παράλληλως δέ, περιφεύουσι εἰς τὰς Ἡν. Πολτείας 16 ἱεράρχαι τῆς ρωσικῆς ἐκκλησίας, μετέχοντες τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐν Ντένβερ τοῦ Κολοράδο συνελθόντος Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἀμερικανικῶν Ἐκκλησιῶν. Εἶναι προφανές, ὅτι σκοπὸς ὧν αὐτῶν τῶν ἐπισκέψεων εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ προπαγάνδαις τοῦ σλαυικοῦ χαρακτῆρος

τῆς Μακεδονίας καί, ἀφ' ἑτέρου, ἡ ἀπόσπαισις τῆς πρωτοβουλίας, ὡς πρὸς τὸν ὀρθόδοξον ἐν Ἀμερικῇ πληθυσμόν, ἀπὸ τὴν Ἑλληνορθόδοξον Ἑκκλησίαν τῆς Βορ. Ἀμερικῆς. Ἐνώπιον, ὅμως, τοῦ σοβαρωτάτου αὐτοῦ ἐθνικοῦ κινδύνου — διότι οἱ Ἀμερικανοὶ φαίνονται τώρα ἐνισχύοντες ὄχι μόνον τοὺς Νοτιοσλαύους, ὅπως προηγουμένως, ἀλλὰ καὶ τοὺς Βουλγάρους, δηλαδὴ ὀλόκληρον τὸ σλαβικὸν μπλὸν τῶν βορείων γειτόνων μας, μὲ τὰς κοινὰς ἑθιαφρικὰς καὶ θρησκευτικὰς βλέψεις του ἐναντι τοῦ ἑλληνισμοῦ — ἡ ἰδική μας Κυβέρνησις δὲν πράττει, ὡς συνήθως, τίποτε, στηριζομένη προφανῶς εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ κ. Τσοτίσα, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι «μικροζητήματα» ἔμπρὸς εἰς τὴν «φιλικίαν», ποὺ συνδέει τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν Νοτιοσλαβίαν τοῦ Τίτο καὶ τὴν Βουλγαρίαν τοῦ φιλιτάτου ἐκείνου τσαρίσκου Συμεῶνος!... Φυσικὰ δέ, ἔχον καὶ οἱ Σλαβομακεδόνες ἓνα σπουδαῖον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῶν ἀπόψεών των: Τὸ προηγουμένον τῆς Κύπρου, ὅπου ἡ «Ἑλληνικὴ» κυβέρνησις — ἡ κυβέρνησις τῶν Μακεδόνων, ὡς τὴν λέγουσιν ὑπερηφάνως εἰς τὸ Κιούπκιω — συναμολόγησε μετὰ τοῦ οἰκτροῦ Ἰνδοῦ Κρίσνα Μέννον, ὅτι Ἕλληνες καὶ Τούρκοι τῆς μεγαλονήσου ἀποτελοῦν μίαν «χωριστὴν ἐθνότητα». Διατί, λοιπόν, νὰ μὴ δεχθῆ, τώρα τὸ ἴδιον καὶ διὰ τὴν μακεδονικήν... ἐθνότητα;...».

Παρατίθεται ὡσαύτως ἐπίκαιρον περὶ Κύπρου ἄρθρον τῆς «Ἐστίας».

«Ἀναίδεια προδοτῶν. — Εἰς ἀπάντησιν τῶν δηλώσεων τοῦ Τούρκου Ἐπιτροπῆ τῶν Ἐξωτερικῶν Ἐρκίν, ὁ ὁποῖος, ἐπικαλούμενος τὰ ἐκ τῶν συνθηκῶν δικαιώματα τῆς Τουρκίας, ἠπειλήσεν ἐπέμβασιν εἰς τὴν Κύπρον ἐὰν παραβιασθῆ τὸ κατάπτυστον Σύνταγμα Τσάπσου, ὁ Ἐπιτροπὸς Ἐξωτερικῶν τοῦ Μακαρίου, ἀφοῦ ἐπανέλαβε χθὲς τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Ἰπ. Ἐξ. ὅτι αἱ ἀπειλαὶ αὗται «ὀξύνουν τὴν ἀτιμωσίαν» (ὡσάν νὰ μὴ ὑπῆρχε διαρκὴς ὀξύτης εἰς τὴν ἐκπρωματικὴν Τουρκοκυπριακὴν δουλοπαροικίαν!) προσέθεσε τὰ ἑξῆς: «Ἐπιθυμῶ νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι ἡ Κυπριακὴ κυβέρνησις εἰς οὐδένα ἀναγνωρίζει δικαίωμα ἐπεμβάσεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τοῦ κράτους. Ἡ Κυπριακὴ δημοκρατία εἶναι ἀνεξάρτητον κράτος καὶ ἰσότιμον μέλος τῶν Ἡνωμ. Ἐθνῶν. Ἐὰν ἰδὲ πράγματι ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἢ οἰοσθήσῃτε φρονῆ, ὅτι ἡ Τουρκία ἢ ἕτερον κράτος ἔχει δικαίωμα ἐπεμβάσεως ἢ ἀναμίξεως εἰς τὰ ἐσωτερικὰ ζητήματα τῆς Κύπρου καὶ ὅτι τοῦτο, μάλιστα, εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸν καίσαρτατικὸν χάρτην τῶν Ἡνωμ. Ἐθνῶν, τότε ἂς προσφύγῃ εἰς τὰ Ἡνωμ. Ἐθνη». Καὶ εἶναι μὲν γνωστὴ ἡ συνήθης ἀναίδεια τῶν προδοτῶν τοῦ Ἐθνους. Ὑπερβαίνει, ὅμως, τὰ ὅρια ὁ ὑπουργὸς τοῦ κ. Μακαρίου, ὅταν λέγῃ, ὅτι ἡ Κύπρος «εἰς οὐδένα ἀναγνωρίζει δικαίωμα ἐπεμβάσεως», ἐνῶ ἔχει ὑπογράψει, φαρδισὰ - πλατειὰ, τὴν Συνθήκην Ἐγγυήσεως μὲ τὴν Ἀγγλίαν, Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν, τῆς ὁποίας τὸ μὲν ἄρθρον 2 τονίζει ὅτι αἱ πρεῖς αὗται Δυνάμεις ἐγγυῶνται τὴν κατάστασιν πραγμάτων τὴν καθιερωθεῖσαν ὑπὸ τῶν θεμελιω-

δῶν ἄρθρων τοῦ Κυπριακοῦ Συντάγματος, τὸ δὲ ἄρθρον 3 λέγει ρητῶς: «Ἐν περιπτώσει παραβιάσεως τῶν διατάξεων τῆς παρουσίας συνθήκης (Σ.Ε. ἄρα καὶ τῆς περὶ σεβασμοῦ τοῦ Συντάγματος τῆς Κύπρου)... ἐκάστη τῶν τριῶν ἐγγυωμένων δυνάμεων ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα ὅπως ἐνεργήσῃ πρὸς τὸν ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς τάξεως τῶν πραγμάτων, τῆς καθιερουμένης διὰ τῆς παρουσίας συνθήκης». Ἐξ ἄλλου, τὸ ἄρθρον 4 τῆς ἰδίας συνθήκης, ὁρίζει ὅτι, οἱ δυνάσται τῆς Κύπρου ἤμποροῦν, βάσει τοῦ ἄρθρου 102, παρ. 2 τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τοῦ ΟΗΕ, νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν συνθήκην νομίμως ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας ἢ οἰουδήποτε ἄλλου ὀργάνου τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν! Δὲν εἶναι, λοιπόν, καθόλου ἀστεία ἢ ἀπειλή τοῦ Τουρκοῦ Ἐπιτρόπου τῶν Ἐξωτερικῶν ὅτι, ἐὰν παραβιασθῇ ὑπὸ τοῦ Μακαρίου τὸ Σύνταγμα, ἡ Τουρκία θὰ ἐπέμβῃ, καθ' ὃ ἔχει δικαίωμα ἐκ τοῦ ἄρθρου 3 τῆς Συνθήκης, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου 4 περὶ ΟΗΕ! Ἀστεῖον ἦτο μᾶλλον τὸ προαῖνόν κυβερνητικῶν ὀργανῶν, τὸ ὅτιον ἔγραφε, πρὸ ἡμερῶν, ὅτι, πλὴν τῆς Κύπρου, «ὑπάρχουν καὶ ἄλλα κράτη - μέλη τοῦ ΟΗΕ, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ προσφύγουν εἰς τὸν Ὀργανισμὸν ἐναντίον πάσης ἐπεμβάσεως»: Ἡδὴ δέ, ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ «ἄλλο αὐτὸ κράτος - μέλος» εἶναι ἡ... Τουρκία — μετὰ τὴν διαφορὰν, ὅτι δικαιούται νὰ προσφύγῃ ὅ π ε ρ τῆς ἐπεμβάσεως καὶ ὄχι ἐναντίον αὐτῆς!...

Παραθέτομεν κατωτέρω διαφωτιστικὸν ἄρθρον τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Α. Δασκαλάκη, τὰς ἀπόψεις τοῦ ὁποίου, ἐν πολλοῖς υἱοθετοῦμεν καὶ περὶ ὧν ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸν 34ον τόμ. τῶν «Θρακικῶν» ἐν ἐκτάσει διὰ σχετικῶν ἄρθρων τοῦ «Ἐθνικοῦ Κήρυκος» Νέας Ὑόρκης ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Βουλγαρομακεδονικὴ προπαγάνδα εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας καὶ τὸν Καναδᾶν: «ΤΟ ΛΕΓΟΜΕΝΟΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΝ» ΚΑΙ Ο ΠΕΡΙ ΑΥΤΟ ΤΕΧΝΗΤΟΣ ΘΟΡΤΒΟΣ (Ἡ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ ΤΩΝ ΒΟΥΛΓΑΡΟΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΑΜΕΡΙΚΗΣ).— Ὑπάρχουν σήμερον δύο εἰδῶν θύρῳθοι σχετικῶς μετὰ τὴν ὑπαρξίν δῆθεν μακεδονικοῦ ζητήματος. Ὁ ἓνας εἶναι βουλγαρικὸς καὶ ὁ ἄλλος γιουγκοσλαβικός. Μάχονται πρὸς ἀλλήλους, διότι ὁ καθένας ἐξ αὐτῶν ἀποβλέπει εἰς σκοποὺς ἀντιθέτους πρὸς ἐκείνους τοῦ ἄλλου, στρέφουν, ὅμως, ἐξ ἴσου τὰ θέλη των ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶναι καὶ οἱ δύο ἐξ ἴσου ἐνοχλητικοί. Ὁ βουλγαρικὸς ἔπαυσε νὰ ἔχῃ τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Σόφειαν, ἐγκατέλειπε σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν Εὐρώπην καὶ μετηνάστασεν ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας καὶ τὸν Καναδᾶν, ὅπου ἔχουν ἐγκατασταθῆ περὶ τὰς 50.000 μακεδονοβούλγαροι ἢ καὶ ἀπλῶς Βούλγαροι προσποιοῦμενοι μακεδονικὴν προέλευσιν. Ἡ Σόφεια ἀντελήφθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὅτι δὲν ἔχει νὰ ὠφειληθῇ τίποτε ἀπὸ τὰς παλαιὰς θεωρίας τῆς περὶ μακεδονικῆς χώρας, μακεδονικοῦ λαοῦ κλπ. μετὰ τὰς ὁποίας ἤθελε νὰ παίξῃ τὸ πα-

λαιὸν παιχνίδι τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, δηλαδή, τῆς αὐτονομίσεως τῆς Μακεδονίας, διὰ τὴν καταδροχθίση εὐκόλως κατόπιν μὲ τὰ συνήθη πραξιοποιήματα τῶν κομιτατζήδων. Ὅπως ἐξευλίχθησαν σήμερον τὰ πράγματα, μία κίνησις αὐτονομίσεως τῆς Μακεδονίας θὰ ἀπέβαιεν ὑπὲρ τῶν Γιουγκοσλαύων, οἱ ὅποιοι θὰ προσπαθοῦσαν νὰ τὴν ἐνσωματώσουν εἰς τὴν λεγομένην δημοκρατίαν τῶν τῆς Μακεδονίας, τῶν Σκοπίων. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν δῆθεν δημοκρατίαν τῆς Μακεδονίας αὐτῆς ἰδὲν κατεδιώχθησαν μόνον καὶ ἐξεδιώχθησαν ἢ ὑπεχρεώθησαν εἰς ἐκσερβισμόν οἱ ἄλλοτε πολυκλήθιστατοι κάτοικοι, ἀλλὰ καὶ οἱ βουλγαρίζοντες Σλάβοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ οἱ περισσότεροὶ ἐκ τοῦ σλαβικοῦ στοιχείου, αὐτοὶ δὲ ὑπεχρεώθησαν νὰ ἀποβάλλουν ὄχι μόνον κάθε βουλγαρικὸν στοιχεῖον τῆς γλώσσης των, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκσερβίσουν τὰ ὀνόματά των. Διὰ τοῦτο ἡ σημερινὴ κομμουνιστικὴ βουλγαρικὴ πολιτικὴ ἐγκατέλειπε — ἄγνωστον ἂν ἴστωσιν ἢ πρὸς τὸ παρὸν — τὸ παλαιὸν τραπάριον τῆς αὐτονομίου Μακεδονίας, μὲ τὸ ὅποιον δὲν ἐξυπηρετεῖτο πλὴν τὰ βουλγαρικὰ ἀλλὰ τὰ γιουγκοσλαβικὰ σχέδια. Σήμερον ἡ πολιτικὴ τῆς Σόφιας καιροσκοπεῖ μᾶλλον ἢ συζηρεῖ ἐπὶ μακεδονικοῦ ζητήματος, ἐν ἀναμονῇ δὲ νέων ἐξελεύσεων εἰς τὴν Βαλκανικὴν δὲν διστάζει νὰ φθάσῃ καὶ εἰς ἐπισήμους δηλώσεις ὅτι δὲν ὑφίσταται θέμα διὰ τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, ὥστε νὰ σφύραται ἀπερίσπαστος πρὸς ἀντίδρασιν εἰς ὅσα κάμνουν οἱ Γιουγκοσλάβοι εἰς τὸ ἴδικόν των μῆμα τῆς Μακεδονίας. Διαφορετικῶς, ὅμως, φαίνεται ὅτι σκέπτονται οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ βουλγαρομακεδόνες τῆς Ἀμερικῆς. Κατὰ σημαντικὸν μέρος εἶναι μεταναστεύσαντες κομιτατζήδες ἢ ἀπόγονοι κομιτατζήδων, συμπαρλαβόντες ἢ κληρονομήσαντες τὸ μῖσος κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐναντίον παντὸς ὅ,τι εἶναι ἑλληνικὸν καὶ τὸν ἀχαλίνωτον φανατισμὸν μιᾶς μεγάλης Βουλγαρίας εἰς τὰ ὅρια τῆς συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Κατὰ μέγιστον μέρος δὲν εἶναι κομμουνισταί, συναργάζονται, ὅμως, προθύμως μὲ τοὺς κομμουνιστάς, ἐφ' ὅσον ἐξυπηρετοῦνται οἱ σκοποὶ των καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ λάβουν παντοειδεῖς ἐνισχύσεις. Εἶναι ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς περιφερείας κυρίως τῆς Ἰνδιάνας καὶ τοῦ Ντηρωῦτ, καθὼς καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς τοῦ Καναδά. Εἶναι συνησπισμένοι εἰς κοινότητα, ἐντὸς τῶν κόλιων τῶν ὁποίων ἐργάζονται μὲ πειθαρχίαν καὶ φανατισμὸν. Ἔχουν ἰδικίας τῶν ἐκκλησίας, εἰς τὴν πρόσοφιν τῶν ὁποίων ἔχουν χαράξει μὲ πολὺ μεγάλα καὶ πολλὰς φαινετὰ γράμματα «Μακεδονικὴ ὀρθόδοξος ἐκκλησία», προσθέτοντες κάπου - κάπου, χάριν ποικιλίας, καὶ τὸ «Βουλγαρικὴ!» Ἔχουν ἰδικούς των ἱερεῖς, φανατισμένους καὶ καλῶς ἠσκημένους, οἱ ὅποιοι μαιζὶ μὲ τὸ κυριακάτικον κήρυγμά των κάμνουν καὶ κατήγησιν περὶ βουλγαρικῆς Μακεδονίας, μακεδονικοῦ λαοῦ καταπίεσεων τοῦ δυστυχικοῦ λαοῦ τῶν Μακεδόνων ὑπὸ τῶν καταδυναστευόντων αὐτοὺς Ἑλλήνων κλπ., ὥστε νὰ φανατίξουν ἰδίως τὴν νεολαίαν. Ἔχουν σχολεῖα εἰς τὰ ὅποια οἱ ἐξ ἴσου φανατισμένοι δάσκαλοι,

μαζὶ μὲ τὰ δῆθεν μακεδονικά, πράγματι δὲ βουλγαρικά γράμματα, σπεύρουν εἰς τὰς ψυχὰς τὰ κοιτατζήδικα πάθη καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τούτων ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονός ὅτι νέοι καὶ νέαι τῶν κοινοτήτων αὐτῶν, ποῦ ἔχουν γεννηθῆ εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ δὲν γνωρίζουν οὔτε ποῦ πέφτει ἡ Μακεδονία, ὁμιλοῦν μὲ τόσον φανατισμὸν ὑπὲρ τῆς «μακεδονικῆς ἰδέας» καὶ στρέφονται μὲ τόσον μῖσος κατὰ τῶν Ἑλλήνων, παρελαύνουν δὲ συχνὰ εἰς τοὺς δρόμους μὲ βουλγαρομακεδονικὰ στολὰς καὶ τραγουδώντας βουλγαρομακεδονικά ἄσματα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐντελῶς λησμονηθῆ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Βουλγαρίαν. Οἱ Βουλγαρομακεδόνες τῆς Ἀμερικῆς ἐκδίδουν μίαν ἑβδομαδιαίαν ἐφημερίδα «Νέα Μακεδονία», εἰς τὴν ὁποίαν ὑβρίζουν καὶ ἀπειλοῦν συνεχῶς τὴν Ἑλλάδα, ὁμιλοῦν περὶ καταπιεζομένου μακεδονικοῦ λαοῦ, περὶ ἑλληνικῆς τυραννίας κλπ., παραθέτοντες συνεχῶς ψευδῆ δημογραφικὰ στοιχεῖα καὶ ὁμιλοῦντες «ἐν ὀνόματι τῆς δημοκρατίας» ἰδιὰ μίαν «ἀπολύτρωσιν τῆς Μακεδονίας» καὶ μὲ σύνθημα «ἡ Μακεδονία διὰ τοὺς Μακεδόνας». Ἐκδίδουν καὶ παλλὰ ἔντυπα ἀγγλιστί, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνουν τὰς ψευδολόγους αὐτὰς συκοφαντίας καὶ τὰ ὁποῖα διασπείρουν εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς πρὸς προπαγάνδαν. Εἰς τὴν πραγματικότητά ἔχουν παρῶσφι δεκάδας τινὰς Ἀμερικανῶν πολιτικῶν καὶ ἐπιστημόνων, κατὰ τὸ πλεῖστον σλαβικῆς καταγωγῆς, τοὺς ὁποίους προβάλλουν πρὸς ἰδημοουργίαν ἐντυπώσεων εἰς τὰ δημοσιεύματά των καὶ εἰς τὰ συνέδριά των. Τὰ ἐνοχλητικώτερα ἐξ ὅλων εἶναι τὰ συνέδρια, τὰ ὁποῖα ὀργανώνουν κάθε χρόνον εἰς μίαν ἀμερικανικὴν πόλιν, ὅπου προσέρχονται σχεδὸν ὅλοι σὺν γυναῖξι καὶ τέκνοις διὰ νὰ δημιουργοῦν ἐντυπώσεις μὲ τὸν ὄγκον, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἐκμεταλλεύονται τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν πρὸς γνωριμίας των καὶ καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς των ἀλληλεγγύης. Εἰς τὰ συνέδρια αὐτὰ χρησιμοποιοῦν πάντασι καὶ μερικὸς ξένους ὁμιλητάς. Ἀναμασοῦν ἐκεῖ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα τοῦ παλαιοῦ βουλγαρικοῦ κοιτατζήδισμοῦ περὶ αὐτονόμου Μακεδονίας, μακεδονικοῦ λαοῦ κλπ., ἀλλὰ δὲν παραλείπουν νὰ ἐκτοξεύσουν τὰς χειροτέρας τῶν συκοφαντιῶν καὶ τῶν ὑβρέων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν καταδυνάστευσιν τοῦ μακεδονικοῦ λαοῦ κλπ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ κάθε συνεδρίου διασπείρουν διάφορα ἔντυπα καὶ ἐπιτυγχάνουν νὰ δημοσιεύσουν ἄρθρα ἢ περιγραφὰς εἰς διαφόρους τοπικὰς ἐφημερίδας. Ἀπὸ ἀρκετῶν ἐτῶν ἡ προσπάθειά των στρέφεται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνδρομὴν μερικῶν Ἀμερικανῶν γεροσυαστῶν ἢ βουλευτῶν διὰ νὰ φέρουν «ἐν ὀνόματι τῆς δημοκρατίας» κλπ. μακεδονικὸν ζήτημα ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἢ τῆς Γερουσίας. Δὲν τὸ ἐπιτυγχάνουν ὁμως, διότι οἱ Ἀμερικανοὶ βουλευταὶ καὶ γεροσυασταὶ φοβοῦνται τὸ ἀσυγκρίτως πολυπληθέστερον ἐν Ἀμερικῇ ἑλληνικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ τοὺς εἶναι ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ δυσημενὲς εἰς τὰς ἐκλογάς. Προσπαθοῦν ἐπίσης δι' ἀναφορῶν καὶ ὑπομνημάτων νὰ ἐπιτύχουν συζήτησιν εἰς τὸν Ὀργανισμὸν

Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν τὸ ἐπέτυχον μέχρι σήμερον. Βεβαίως, ἡ κίνησις αὐτῆ τῶν Βουλγαρομακεδόνων τῆς Ἀμερικῆς δὲν παρουσιάζει μέχρι στιγμῆς τίποτε τὸ ἀνησυχητικόν, ἀφοῦ μάλιστα οἱ Ἀμερικανοὶ κατὰ μέγιστον μέρος ἀδιαφοροῦν, συνηθισμένοι εἰς τοιοῦτου εἶδους προπαγανδιστικὰς κινήσεις, τὰς ὁποίας βοηθεῖ ἡ ἀγαλίνωτος ἐλευθερία τῶν θράμων, ἀδιαφοροῦν δὲ καὶ αἱ ἀμερικανικαὶ ἐφημερίδες, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε ἠσχολήθησαν σοβαρῶς μὲ τὸ ζήτημα αὐτό. Εἶναι ὅμως ἀρκετὰ ἐνοχλητικὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ εἶναι καιρὸς νὰ σημειωθῇ κάποια συστηματικὴ ἀντίδρασις. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὑπερδεκαπλάσιοι, πρέπει νὰ ὀργανωθοῦν καὶ αὐτοὶ πρὸς ἀντίδρασιν καὶ διαφώτισιν τῶν Ἀμερικανῶν, ἐν ἀνάγκῃ δὲ νὰ σημειωθοῦν καὶ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξηνάγωμαζον τὴν ἀμερικανικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐπέμβῃ διὰ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς κάθε σχετικὸν θόρυβον. Πράγματι, ἡ μοιρολατρικὴ ἀνοχὴ τῆς ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως ὑπερβαίνει κάθε ὄριον «δημοκρατικῆς ἐλευθερίας» καὶ καταντᾷ ἀσυμβίβαστος πρὸς τοὺς στενοὺς φιλικοὺς δεσμοὺς ποὺ συνδέουν τὴν Ἀμερικὴν μὲ τὴν Ἑλλάδα.

ΟΙ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΞΕΝΗΝ

Εἰς τὸ προηγούμενον «Μήνυμά» μας ἐγράψαμεν ἰδιεξοδικῶς ποῖα εἶναι τὰ καθήκοντα τῶν ὁμογενῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν εἰς ἄλλας Χώρας ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων, τοὺς ὁποίους ἡ θεία πρόνοια ἐπροόκισε μὲ ἀφθονα ὕλικὰ μέσα καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε μέρος τῶν τοιούτων ἀγαθῶν τῶν νὰ διαθέτουν ὑπὲρ διατηρήσεως τοῦ κινδυνεύοντος ἔθνους καὶ τῆς ἐξαλείψεως τῆς φιλῆς μας. Θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐπανέλθωμεν σήμερον δομιάντεροι καὶ τοῦτο διότι οὐδὲν ἐπιπεύχθη κατὰ τὸ διαφεροῦσαν διετὲς χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τὰ ὑποδεικνυόμενα, αἱ δὲ ἀνάγκαι πανθομιολογουμένως ἔχουν αὐξηθῆ καὶ κατήντησαν πλέον ἐπιείγουσαι καὶ ἐπιτακτικαί. Ἡ πενρία καὶ ἡ ἀπογοήτευσίς μας διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην ἀδιαφορίαν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, πρέπει νὰ πιστευθῇ ὅτι ἴδεν προέρχεται ἀπὸ προσωπικὰ ἑλατήρια, διότι ἡμεῖς ἀντιθέτως σεβόμεθα καὶ τιμῶμεν τὴν παράδοσιν τῶν παλαιῶν ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐνίῳν ἐκ τῶν νέων ζαπλοῦτων, ὁμογενῶν, οἱ ὁποῖοι ἐθυσίασαν καὶ ἐξακολούθησαν νὰ διαθέτουν μέρος τῶν ὑπαρχόντων τῶν ὑπὲρ τῶν χειμαζομένων ἀδελφῶν τῶν. Μᾶς εἶναι ὅμως ἀκατανόητον διατὶ δὲν συγκινοῦνται οἱ μεγαστάνεις τοῦ πλοῦτου καὶ δὲν σπεύδουν νὰ βοηθήσουν κατ' ἀναλογίαν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν διὰ νὰ ἀνταπεξέλθωμεν κατὰ τῆς ἀνυπάρκτου εἰς τὴν ξένην παιδείας καὶ διὰ νὰ ἀνταποχρῶμεν ἠνωμένοι καὶ μαχητικοί, ἀνατρέχοντες εἰς τὴν λαμπρὰν ἱστορίαν μας, κατὰ τῆς ὀργιαζούσης κακοδοῦλου καὶ ὀσημέραι ἐντεινομένης, ὀργανομένης δὲ κατὰ τοῦ ἔθνους μας προπαγάνδας. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ κεφάλαια ἔχουν ἀνάγκην κολοσσιαίων ὕλικῶν μέσων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀνταποκριθῇ ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κράτους. Εἶναι ἀσυγχώρητος πλάνη τὸ νὰ νομίζεται ὅτι, αἱ αὐξηθεῖσαι ἀνάγκαι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους,

κατόπιν μάλιστα τῆς ἀθρόας συρροῆς τοῦ διωκομένου καὶ καταφεύγοντος ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον ἑλληνισμοῦ, ὡς καὶ ἄλλοτε ἐτονίσαμεν, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν κατὰ τρόπον σοβαρὸν, ἀπὸ τὰ πενιχρὰ κονδύλια, ἅτινα διαθέτουν οἱ ἐκάστοτε προϋπολογισμοί. Δὲν λείπει ἡ καλὴ διάθεσις. Καὶ τώρα, πάλιν, ἔσως κάπως ἀργά, ἀνεγνωρίσθη καὶ ἀπὸ τὰς δύο μεγάλας παρατάξεις ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ διατεθοῦν δισκευαστομύρια διὰ νὰ συγχρονισθῇ καὶ ἀντιμετωπισθῇ ἡ ἐξέλιξις τῆς παιδείας σύμφωνα μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα. Ἀλλὰ τὰ μέσα αὐτὰ ἴδεν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθοῦν καὶ οὔτε θὰ ὀλοκληρωθῇ ἐγκαίρως ἡ ἐπιβαλλομένη προσιπάθεια, ἐὰν οἱ ζάπλουτοι ὁμογενεῖς δὲν ἔλθουν γενναῖοι ἐπίκουροι, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν προγόνων, εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ὅσων ἀνεπαρκῶς διατίθενται. Τί χρειάζομεθα σήμερον εἰς συγχρονησμένα κτίρια, εἰς χιλιάδας διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, πεπειραμένων τεχνικῶν καὶ καταλλήλων μέσων, εἰς δωρεὰν φοίτησιν, εἰς ἀνωτέρας σπουδὰς ἐξωτερικοῦ καὶ τόσα ἄλλα, ἅτινα θραυμίζονται εἰς τὴν πολιτισμένην Εὐρώπην, οὔτε κἂν ἐτολμήσαμεν νὰ ὑπολογίσωμεν εἰς ἀριθμούς. Ἐλάχιστον παράδειγμα τῆς ὑπαρχούσης ἐπειγούσης ἀνάγκης εἶναι ὁ συμπαγὴς πλῆθος τοῦ ἑκατομμυρίου πληθυσμὸς τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Καναδά, ὅστις ὡς ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς, κινδυνεύει ἐλλεῖπει σχολείων καὶ γενικῶς τῆς παιδείας. Ἄφου ἐκεῖ εἰς τὴν πηγὴν τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς εὐμωρείας δὲν καταρτίθη νὰ ὑπάρχη στοιχειώδης καὶ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις τῶν ἑλληνοπαίδων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἑβραίους, Γάλλους, Ἀρμενίους κλπ. ἐγκαθισταμένους ἐκεῖ πῶς ὄνειρευόμεθα ὅτι τὰ ὀκτὼ ἑκατομμύρια πληθυσμοῦ τοῦ ἐλευθέρου πτωχοῦ κράτους, ἠμποροῦν, μὲ ἀβोधήθητον ἔκτακτον ἔξωθεν προϋπολογισμὸν, νὰ ἀνταποκριθοῦν ἐπαρκῶς; Κατὰ τὴν γνώμην μας, διὰ νὰ μὴ προχωρήσῃ τὸ κακὸν καὶ ἡ νόσος μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καταστῇ ἀνίατος, μόνον μία οὐσιαστικὴ θεραπεία ἐπιβάλλεται. Οἱ μεγαστᾶνες τοῦ πλοῦτου, οἱ Ἕλληνες, οἵτινες πλουσιοπαρόχως εὐηργετήθησαν ὑπὸ τῆς τύχης ἢ διὰ τῆς προσωπικῆς ἐξαιρετικῆς τῶν ἰκανότητος, οἱ ἄνθρωποι τέλος οἵτινες παίζουσι μὲ τὰ δισκευαστομύρια καὶ κατέχουσι τὰ μεγαθήρια πετρελαιοφόρα ἢ τὰς κολοσιαιᾶς βιομηχανικὰς κλπ. εὐήμερούσας ἐπιχειρήσεις, τὸ δαμόνιον δηλαδὴ ὅπερ τιμᾷ τὴν ἑλληνικὴν ἐπιχειρηματικότητα, νὰ ἀναλογισθοῦν ὅτι ἅλοι εἴμεθα φθαρτοὶ καὶ ὅτι μέρος τῆς τιμῆς κατηθείσης περιουσίας, διὰ νὰ ἔχη τὴν εὐλογίαν καὶ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ ἰδανανᾶται καὶ δι' ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς. Οἱ ὁμογενεῖς οὗτοι, ὅχι μόνον τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι διαβουῦντες πρέπει νὰ κατανεμηθοῦν εἰς τὰς κάτωθι κατηγορίας: Ἡ πρώτη κατηγορία εἶναι τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἵτινες διὰ τοῦ μόχθου τῶν καὶ χειρωνακτικῆς ἀκόμῃ ἐργασίας, ἀπέκτησαν οἰκονομικὴν εὐρυχωρίαν καὶ νοσταλγοί, ταξιδεύουσι κατὰ καιροὺς εἰς τὴν πατρίδα, τὴν ὁποίαν βοηθοῦν ἐν τῷ μέτρῳ τῶν περιωρισμένων δυνατοτήτων τῶν. Καίτοι ἴδεν πρόκειται περὶ σοβαρᾶς ἐπι-

σχίσσεως εἶναι ἄξιοι θεβαίως ἐπαίνου. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπάγονται οἱ διαποτισμένοι μὲ ἀδιαφορίαν Ἕλληνες, ἀπὸ τὴν γνωστὴν δὲ αὐτὴν ἀσθένειαν ὑποφέρουν καὶ οἱ συμπατριῶται μας Θρωᾶκες, ὄχι μόνον μὴ συνεισφέροντες ἀλλὰ καὶ ἀποφεύγοντες νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ κοινά. Πρόκειται ὅμως περὶ παθολογικῆς καταστάσεως, ἢ θεραπεία τῆς ὁποίας ὡς χρονία ἴδεν εἶναι εὐχερῆς. Ἡ τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει τοὺς πλουσίους ἐφοπλιστὰς βιομηχάνους καὶ ἐπιχειρηματίας, οἱ ὁποῖοι ἐνθουσιῶνται τὴν Ἑλλάδα κατὰ καιροὺς καὶ ἔρχονται ἐπίκουροι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς. Τὰ χορηγούμενα, ἐν τούτοις, μὲ φειδῶ καὶ γλισχρότητα ποσὰ δὲν συγκρίνονται οὔτε κατ' ἐλάχιστον ποσοστὸν πρὸς τὸν ὄγκον τῶν κτηθεισῶν περιουσιῶν των. Οὕτως αἱ δωρεαὶ αὗται εἶναι ἄξιαι θεβαίως εὐχαριστιῶν, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ συντελέσουν πρὸς θεραπείαν καὶ κάλυψιν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν καὶ πνευματικῶν κενῶν, τὰ ὁποῖα προϋποθέτουν γενναίας θυσίας, παρὰ μόνον ἐὰν αἱ εἰσφοραὶ αὗται μετατραποῦν εἰς ὀργανωμένον σύστημα, προαιρετικῆς πάντοτε, ἀλλ' ἐπιβεβλημένης καταβολῆς. Καὶ παραμένει ἡ τετάρτη καὶ ἐντυπωσιακὴ κατηγορία, διὰ τὴν ὁποίαν θὰ μᾶς συγχορηθῆ νὰ ὑμιλήσωμεν μὲ πικρίαν καὶ ἀπογοήτευσιν. Ὑπάρχουν Ἕλληνες, οὔτινες ὄχι μόνον εἶναι ξάπλονοι, ἀλλ' ἐπιδεικνύουν καὶ σπαταλοῦν κατὰ τρόπον σκανδαλώδη τὰς περιουσίας των διὰ πολυτελειῶν καὶ ταχυπλόων θαλαμηγῶν, συνοδευομένων καὶ ἀπὸ ἀεροπλάνια, τὰς ὁποίας ξημεύουν Ἀμερικανοὶ καὶ Ἀγγλοὶ προσιμῶντες ἀπὸ τὰς ὁμοίας ἰδικὰς των αὐτὰς. Οἱ ὡς ἄνω συναγωνίζονται ἐσχάτως διὰ τὴν ἀγορὰν ὀλοκλήρων νήσων, ἃς μετατρέπουν εἰς παραδείσους, μαγικῆς διαμονῆς ἡμετέρων καὶ ξένων, δι' ἕλων δὲ αὐτῶν τῶν μέσων ἐπιδεικνύουν μὲν τὴν πατροπαράδοτον ἑλληνικὴν φιλοξενίαν, ἀλλ' ἐκτὸς τῆς δημιουργουμένης θλιβερᾶς ἐντυπώσεως διὰ τὴν ματαιοδοξίαν των ὑποκρίπτουν καὶ ὑποχρεώνουν, πρόσωπα κατέχοντα ἀνωτάτας κυβερνητικὰς καὶ οἰκονομικὰς θέσεις, μὲ ἀπωτέρους ἑπωφελεῖς προσωπικοὺς σκοποὺς. Οἱ ἀξιοθαύμαστοι αὗτοι ὁμογενεῖς, εἶναι ἄλυττον, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἐνθουσιῶνται ἀναλόγως τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ πολλὰκις καταρθώνουν νὰ ἐκμεταλλεῦνται δι' ἀπαλλαγῶν, συμβάσεων ἢ ἄλλων συνεργασιῶν, ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἐπιχειρῶν ἐπιχειρήσεων, τὰ συμφέροντα τῆς χώρας μας. Ἀνυπόμειθα διότι ὁμιλοῦμεν μὲ τὸν ὁμῶν αὐτὸν τρόπον διὰ τὴν τετάρτην αὐτὴν κατηγορίαν, ἣτις ἀποτελεῖ τὸν στόχον δίκαιον ἢ ἄδικον τῆς ἰθιμοσυγγραφίας καὶ τῆς κοινῆς γνώμης καὶ διατηροῦμεν τὴν ἐπιτίδα ὅτι καὶ ἡ ὀλιγαριθμὸς αὐτῆ μερὶς τῶν εὐνομηθέντων τόσον ὑπὸ τῆς τύχης θὰ μεταβάλλῃ συστήματα καὶ διαθέσεις, ὁπότε τὰ ἀνωτέρω θὰ μεταβληθῶν εἰς γενικὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἔπαινον.

Ἐνιαία ὀργάνωσις Σωματείων. — Ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐν ἐκτάσει ἀνεπτύξαμεν διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν ἔχουν ἀνάγκην ἐνὸς συλλογικοῦ ὀργάνου, τὸ ὁποῖον θὰ ἀντιπροσωπεύῃ ἐγκύρως τὸν συμπαγῆ ἑλληνισμὸν

τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Καναδά καὶ θὰ φροντίξῃ τόσον διὰ τὴν συλλογὴν χρημάτων, κατ' ἀναλογίαν τῆς ἀτομικῆς δυνάμεως ἐκάστου τῶν γνωστῶν πλουσιῶν ὁμογενῶν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἱεράρχησιν καὶ κατόπιν ἐλέγχου διάθεσιν τῶν χρημάτων τούτων διὰ τὰς ἀνάγκας, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων θὰ εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ διὰ παντὸς μέσου ἀντίδρασις κατὰ τῆς ξενικῆς ἀνθελληνικῆς προπαγάνδας. Ἄνευ τοιοῦτου συλλογικοῦ ὄργανου οὔτε χρήματα ἀνάλογα πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς δυνάμεθα νὰ συλλέξωμεν, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἐμπνεύσωμεν ἐμπιστοσύνην διαχειρίσεως τῶν εἰσφορῶν καὶ τῶν δαπανῶν, ἄνευ αὐστηροῦ ἐλέγχου καὶ ἄνευ συντονισμένης διοικητικῆς καὶ λογιστικῆς ὑπηρεσίας. Εἰς τὸ προηγουμένως δημοσιευθὲν καὶ ἐπαναδημοσιευόμενον «Μήνυμά» μας ἀναφέρομεν ἐν λεπτομερεῖα ποῖον πρέπει νὰ εἶναι τὸ σύστημα λειτουργίας μιᾶς τοιαύτης ὁργανώσεως. Ἐὰν δὲν ἀποφασίσωμεν νὰ ἐνωθῶμεν κατὰ τρόπον συστηματικὸν καὶ σοβαρὸν, κτίζομεν ἐπὶ τῆς ἄμμου καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ καλλιτερεύσῃ ἡ σημερινὴ ἀξιοθρήνητος κατάστασις. Τὰ ἄξια πάσης τιμῆς ἀπειράριθμα Σωματεία, δύνανται μὲν νὰ παραμείνουν διὰ λόγους διακρίσεως τοπικῶν προελεύσεων κατὰ πατρίδας μὲ τὴν φιλοδοξίαν διατηρήσεως τῶν Προέδρων καὶ σφραγίδων, ἀπεδείχθη ὅμως ὅτι λόγω τῆς διασπορᾶς των καὶ ἐλλείψεως συντονισμένων ἐνεργειῶν, οὐδὲν τὸ σοβαρὸν ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν ὑφισταμένην ἀνερχομένην καὶ ἀνοργάνωτον κατάστασιν. Τὸ παράδειγμα τῶν κρατῶν, τῶν σοβιετῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν τραπεζῶν, τῶν διαφόρων ἀνωνύμων ἐταιρειῶν, τῶν ἐπιμελητηρίων καὶ τῶν μετ' ἐπιτυχοῦς ἀποδόσεως δρῶντων ὁργανισμῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς ὄδηγός καὶ τὸ ἀκολουθοῦμενον σύστημά των διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ σημερινὸν ἄλλοπρόσαλλον καὶ ἀποτυχὸν σύστημα τῶν ἀνευθύνων καὶ ἀνεξέλεγκτων Σωματείων, ἅτινα φυτρῶνουν πανταχοῦ πρὸς ἱκανοποίησιν ὀλίγων ἐπικεφαλῆς εὐρισκομένων. Ἄς παραμερισθῶν αἱ τοιαῦται φιλοδοξίαι, διατηρούμεναι μόνον ἐντυπωσιακῶς καὶ ἄς παραχωρήσουν τὰς θέσεις των μὲ ὁμόθυμον συμφωνίαν εἰς ἓνα ρωμαλέον, ἰσχυρὸν καὶ ὑγιᾶ ὁργανισμόν, ὃν ὑποδεικνύομεν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον θὰ συμμετέχουν ὅλοι οἱ ὑπεύθυνοι, ἀλλὰ θὰ λογοδοτοῦν μόνον ὁ Πρόεδρος, οἱ Ἀντιπρόεδροι καὶ τὸ ὀλιγομελὲς Συμβούλιον μὲ αὐστηρὰν ὑπεύθυνον λειτουργίαν. Χωρὶς σύστημα, ἐπιναλαμβάνομεν μὲ σχολαστικότητα, δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ τίποτε. Ἀλλαγὴ τῆς σημερινῆς ἀνυπαρξίας ἐνιαίου συλλογικοῦ παράγοντος θὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ θὰ ἔχωμεν τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀναπέλθουν καλλίτεροι ἡμέραι καὶ διὰ τὰ παμπληθῆ πατριωτικὰ Σωματεία καὶ διὰ τὴν ὁμογένειαν καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν μας καὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν μας ὑπόστασιν.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΟΥΦΛΙΟΥ

Παραθέτομεν κατωτέρω ἐφήγησιν περὶ Σουφλίου τοῦ γνωστοῦ Δημοδιδασκάλου κ. Χρήστου Παπασταματίου — Μπαμπαλιότη, ὅστις μετὰ φιλοπονίας καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα του τὸ Σουφλί, καταγίνεται ἐπιτυχῶς μὲ τὴν ἰναυγραφὴν διαφόρων ἐθίμων, κυρίως λαογραφικοῦ περιεχομένου ἄτινα καὶ ἐδημοσιεύθησαν μετ' ἐπαίνων εἰς τὸν 33ον Τόμον τῶν «Θρακικῶν», ἔτυχον δὲ καὶ βραβεύσεως ποικρὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ὁ κ. Χρήστος Παπασταματίου — Μπαμπαλιότη εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, ὡς Εἰσηγητῆς τῆς ἐν Σουφλίῳ τοπικῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς, πρόκειται δὲ νὰ μᾶς ἀποστείλῃ ἐκτὸς τῶν κάτωθι δημοσιευομένων καὶ ἄλλην λαογραφικὴν ὕλην περὶ Σουφλίου, ἣτις ἐκαθυστέρησε λόγω σοβαρᾶς ἐσχάτως ἀσθενείας του. Ἐπιφυλαισσόμεθα συνεπῶς νὰ δημοσιεύσωμεν καὶ τὸ νέον τοῦτο πόνημα τοῦ καλοῦ μῖαι φίλου εἰς προσεχῆ ἔκδοσιν τῶν «Θρακικῶν», τότε δὲ θὰ περιλάβωμεν καὶ σχετικὸν πρόλογόν του, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τοῦ ὅλου πονήματος. Προκαταβολικῶς τὸν εὐχαριστοῦμεν καὶ τὸν προτρέπομεν ὅπως συνεχίσῃ τὴν περὶ τῆς πατρίδος του ἀξίει-παινον παύτην ἐργασίαν.

Ἐκ τῆς Συντάξεως τῶν «Θρακικῶν»

Χρ.σιούγεννα. — Χριστούγεννα! Λέξι μαγικὴ τῶν Χριστιανῶν ὅλου τοῦ κόσμου. Λέξι πὸν γεμίζει μὲ ἱερὴ συγκίνησι τὶς καρδιὰς μικρῶν καὶ μεγάλων· νέων ἀλλὰ καὶ γέρον. Τὰ Χριστούγεννα, εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες γιορτὲς τῆς Χριστιανωσύνης. Εἶναι ἡ γιορτὴ πὸν δίνει μιὰ ξεχωριστὴ ἐλπίδα, στοὺς ἀδύνατους καὶ τοὺς κουρασμένους τῆς ζωῆς. Ζωογονεῖ καὶ ἀπολυτρῶνει τὸν ἄνθρωπο! Τὶς μέρες αὐτῆς, ὅλοι σπεύδουν νὰ βρεθοῦν στὴ θερμὴ ἀγκαλιά, ἢ μᾶλλον στὴ θαλπωρὴ τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος, γιὰ νὰ νοιώσουν πὸν μεγάλη τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Ἑλληνες μετανάστει, ἀπὸ τὰ πὸν ἀπόμερα σημεῖα τοῦ κόσμου, παρὰ τὶς ἀφάνταστὶς καμμιὰ φορὰ δυσκολίες οἰκονομικὰς καὶ κινδύνους ταξιδίου, ἔρχονται στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ γιορτάσουν κοντὰ στοὺς συγγενεῖς των. Οἱ ἐργαζόμενοι σ' ἄλλα σημεῖα τῆς χώρας, ἐργάτες, γεωργοὶ καὶ ὑπάλληλοι, ἐπιστρέφουν γιὰ νὰ βρεθοῦν κατὰ τὶς Ἁγίες αὐτῆς μέρες στὶς οἰκογένειές των. Πρὸ πάντων οἱ μαθηταί, αὐτοὶ πὸν σπουδάζουν στὰ μεγάλα κέντρα, αἰσθάνονται ἀνέκφορα χαρὰ, πὸν θὰ ξαναντικρύσουν, τὸ οἰκογενειακὸ καὶ φιλικὸ περιβάλλον τῆς πατρίδας των. Τὶς μέρες αὐτῆς, ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη κυριαρχεῖ μιὰ ξεχωριστὴ χαρὰ καὶ κίνησι. Τὰ καταστήματα καταφορτωμένα μὲ λογῆς - λογῆς ἐμπορεύματα, κινεῦν τὸ ἐνδιαφέρον ὅλων, καὶ ξεχωριστὰ τῶν μικρῶν, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ καταπτέφουν τὰ δῶρα των στὶς βιτρίνες, θὰ παρακαλέσουν τοὺς γονεῖς των νὰ τοὺς τὰ ἀγοράσουν. Ἡ ἀγορὰ, εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ χαρῶμένο κόσμο, πὸν σὰν τὶς μέλισσες διαλέγουν τί τοὺς χρειάζεται καὶ στὶς μικρότερες λεπτομέρειες, γιὰ νὰ καλοπεράσουν στὸ διάστημα τῶν ἡορτῶν. Εἶναι γνωστὸ, ὅτι στὶς πλατεῖες τῶν μεγάλων πόλεων

τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, στολίζονται χιλιάδες χριστουγεννιάτικα δένδρα, ἀπὸ ἰδημόσιες ἢ ἰδιωτικὲς ὑπηρεσίες, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ μεγαλώσῃ ἡ χαρὰ τῶν ἑορτῶν. Στὸ σπίτι ἡ μητέρα καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα ποὺ τὴ βοηθοῦν, ἀπὸ μέρες ἀκόμη προετοιμάζουν γλυκά, χρυστόρωμα, κεντραμπέδες, τὰ πάντα, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων, πῶ λαχταριστὴ. Καθαριότητα ἰδιαίτερη, φορέματα καινούργια εἰ δυνατόν γιὰ ὅλους. Δῶρα γιὰ τὰ παιδιὰ, γλυκίσματα διάφορα καὶ φαγητὰ ποὺ γαργαλοῦν τὴν ὄρεξι. Τὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς συνεννοοῦνται γιὰ τὸ τραγούδιμα τῶν «Καλάνδων» τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιάς. Καὶ νὰ! φθάνει ἡ παραμονή. Ἡ κίνησι βρῆσκειαι στὸ κατακόρυφο. Χαρὰ παντοῦ επικρατεῖ. Χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι. Παντοῦ τραγούδι καὶ διαλαλήτὰ τῶν διαφόρων πωλητῶν ποὺ διακηρύττουν τὰ ἐμπορεύματά των. Μιὰ ματιὰ στὴν ἀγορὰ τῆς πόλεως ἀλλὰ καὶ τοῦ χωριοῦ, εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ σᾶς φανερώσῃ καθὼς εἶπαμε τὴ μεγάλη χαρὰ! Τὰ παιδιὰ ξεχόνοται στοὺς δρόμους τοὺς κεντρικοὺς καὶ ψάλλουν: «Καλὴν ἡμέραν ἄρχοντες» κλπ. παίρνουν τὸ δῶρο τους καὶ στὴ βιασύνη τους νὰ πᾶνε κ' ἄλλοῦ, ἢ τσέπη τους βροντᾶ ἀπὸ τὶς δραχμὲς καὶ τὶς δεκάρες. Ἔτσι μὲ τὸν χαρούμενον αὐτὸ πρόπο, ἀφοῦ φροντίσουν νὰ πάρουν τὰ ἐφῶδιά των, βρίσκονται τὸ βράδυ στὰ σπίτια των. Λάμπουν τὰ πρόσωπα ὅλων ἀπὸ χαρὰ. Οἱ καλοὶ χριστιανοί, δὲν ξεχνοῦν καὶ τὸ φτωχὸ τῆς γειτονιάς. Τὶς μέρες αὐτὲς δὲν πρέπει νὰ λείψῃ ἡ χαρὰ ἀπὸ κανένα σπίτι. Ὡ! ἂν ἦταν οἱ ἄνθρωποι ὅλοι καλοὶ καὶ πονετικοί, ἂν δεχόταν τὸ Χριστὸ νὰ κατοικῇ πάντα στὴν καρδιά των, τότε ἡ Χριστουγεννιάτικη χαρὰ, θὰ κατοικοῦσε ὅλες τὶς μέρες τοῦ χρόνου στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων!... Μὰ οἱ ὄρες περνοῦν. Ὁ πατέρας διηγεῖται διάφορα περιστατικὰ τῆς ζωῆς του. «Ὅλοι ἔχουν νὰ εἰποῦν κάτι ποὺ θὰ δώσῃ τὴ χαρὰ καὶ τὸ γέλιο. Καὶ μέσα στὴ θάψαι σιωπὴ τῆς νύχτας, ξαφνικά, ἀρχίζει ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας μὲ τὸ ρυθμικὸ ἦχο τῆς νὰ διαλύῃ τὸ πηχτὸ σκοτάδι τῆς νύχτας, γιὰ νὰ καλέσῃ τοὺς πιστοὺς, μὰ καὶ νὰ γίνῃ σύνθημα συναγερομοῦ! Ἀμέσως σχεδὸν ξεσπάει καὶ τὸ ντουφεκίδι, ἔθιμο παλιό, ποὺ δηλώνει ὅτι κάτι τὸ ἐξααιρετικὸ συμβαίνει. Καὶ πράγματι, ὅλοι βρίσκονται στὸ πόδι. Δὲν ἀργοῦν νὰ ντυθοῦν καὶ μαζί μὲ τοὺς μάγους! ξεκίνοῦν γιὰ τὴν ἐκκλησία, νὰ προσκυνήσουν «τὸ νεογέννητο Χριστούλη», νὰ τοῦ προσφέρουν, τί καλύτερο δῶρο; τὴ θερμὴ των πίστη καὶ ν' ἀκούσουν τοὺς Ἀγγέλους ποὺ ψάλλουν: «Δόξα ἔν ὑψίστοις Θεῶ, καὶ ἐπὶ γῆς Εἰρήνη!»... Θεέ μου, φώτισε τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς νὰ σκορπίσουν τὴν εἰρήνη, ποὺ χάρισις στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ γιορτάξουν ἑλεύθεροι ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς, καὶ νὰ χαίρονται τὰ δῶρα τῆς Θείας χαρᾶς καὶ δικαιοσύνης. Ἔτσι περιγράφουμε σὲ μικρὴ ἐκθεσοῦλα μας, μὲ τὴ συνεργασία τῆς κόρης μου Σταματίας, μαθητριάς τῆς ΣΤ' Δημοτικοῦ, τὸ σημερινὸ ἑορτασμὸ τῶν Χριστουγέννων.

Καιρὸς ὅμως νὰ ποῦμε καὶ πῶς γιόρταζαν τὰ Χριστούγεννα καὶ τὶς ἄλλες

γιορτές του «Δωδεκαημέρου» οι παλιοί Σουφλιώτες. Για το σκοπό αυτό, ήρώθησα πολλά γεροντάκια, ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ὅσα μοῦ εἶπαν συμπίπτουν μὲ τὴν ἰδικήν μου ἀντίληψιν τοῦ ἑορτασμοῦ στὸ σπίτι μας καὶ τὰ συγγενικά μου σπίτια, θὰ τὰ περιγράψω ὅπως εἶδα κ' ἐγνώρισα ἐγὼ τὴ γιορτὴ ἀπὸ μικρὸ παιδί ἦτοι πρὸ 40 ἐπιπέτου ἐτῶν. Ἄλλὰ ἔτσι γιόρταζαν καὶ οἱ προηγούμενες γενεές.

Χριστούγεννα στὸ παλιὸ Σουφλί. — Οἱ Σουφλιώτες, καθὼς σημειώνω καὶ εἰς ἄλλα κεφάλαια τῶν «Λαογραφικῶν» μου, ἦταν πολὺ θρησκοὶ καὶ φυσικὰ ἄριστοι πατριῶτες. Τὰ Χριστούγεννα τὰ εἶχαν σὰν μιὰ πολὺ μεγάλη γιορτὴ, ἐξαιρετικὰ χαρούμενη. Καὶ τὰ γιορτάζανε μὲ μεγάλο κέφι, γιατί τὰ «ἀμπάρια» τους ἦταν ἀκόμη γεμᾶτα. Λέω «ἀκόμη» γιατί τὰ λογῆς - λογῆς ἐφόδια τῶν περισσοτέρων γεωργῶν, τὸ Μάρτιο καὶ Ἀπρίλιο, ἀρχίζον νὰ τελειώνουν, ὅμως ἔτσι ἀξάνουν οἱ στενοχώριες των. Λουπὸν, κρᾶσι ἄφθονο, χοιρινὸ σιτευτό, καμμιά κατσίκια, «μαριά» (στεῖρα προβατίνα), καμμιά «κᾶζα» (χῆνα), «μπίμπα» (κοῦρκος) καὶ κόττες. Βέβαια ψωμάκι ἄφθονο, ὕσπρια, λαχανικά, τουρσιά, ριπέλια, κλπ. Τὴν θεωροῦσαν δηλ. γιορτὴ γιὰ φαγοπότι καὶ γλέντι. Τώρα πληρωνόταν ὁ κόπος, καὶ ὁ μόχθος τῆς ἐξαντλητικῆς ἐργασίας τοῦ καλοκαιριοῦ. Τὰ Χριστούγεννα, γινόταν ἐπίσης τὰ περισσότερα συνοικέσια, καὶ τὰ καλύτερα «νυχτέρια», γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ γράψουμε σὲ ἰδιαιτέρο κεφάλαιο. Οἱ προετοιμασίες λοιπὸν γιὰ τὴ μεγάλη γιορτὴ ἀρχίζαν ἐπὶ τὴ «Σαρακοστὴ (40στὴ) δηλ. τὴν 40ήμερο νηστεία πρὸ τῶν Χριστουγέννων. Ὅπως ἀναφέρω καὶ στὴ «Σαρακοστὴ τῶν ἑορτῶν τοῦ Πάσχα», ἰδὲν ἐπετρέπετο σὲ κανένα ἢ κατάλυση τῆς νηστείας αὐτῆς. Πρῶτοι ἔδιναν τὸ παράδειγμα οἱ παπποῦδες καὶ οἱ γιαγιάδες. Οἱ μάνες ἐπίσης ἦσαν πολὺ αὐστηρὸς στὸ ζήτημα τοῦτο. Μαγεύρναν πάντα νηστήσιμα φαγητά, καὶ ἐπέπλητταν πάρα πολὺ τὰ παιδιὰ των, ἂν τυχὸν λησμονοῦσαν καὶ «ἀρταίνονταν» δηλ. ἔτρωγαν τυρὶ ἢ κρέας. Μερικοὶ γραμματισμένοι καὶ προοδευτικοί, ἔτρωγαν μὲν, ἀλλὰ κρυφά. Σπουδαῖο θεωροῦμε νὰ ἀναφέρουμε τὸ ἐξῆς γεγονός ἀπὸ αὐτόπτη μάρτυρα... τὸ γαμβρό μου, ἡλικίας ἤδη 65 ἐτῶν: «Ὅταν ἕνας ἀπὸ τοὺς προκοίτους τοῦ Σουφλίου, ἀντελήφθη κάποιον νὰ ψωνίξῃ πολὺ πρὸ τῶν Χριστουγέννων κρέας καὶ νὰ τὸ βάζῃ στὸν κόρφο τὸν φώναξε κοντὰ καὶ τοῦ εἶπε ἀστηρά: «Πέ, γιατί χαλ'νάς τ' Σαρακοστή; ἐνῶ συγχρόνως τοῦ ἔδινε καὶ ἕνα ἠχηρὸ χαστούκι. Στὸ τέλος τῆς νηστείας μεταλλάβαιναν ὄλοι καὶ ἔτοιμοι πλέον, ἔφθιναν στὴ Μεγάλῃ Μέρα. Καθὼς καὶ σήμερον συμβαίνει, τὸ σύνθημα τῆς γιορτῆς τῶνδιναν τὰ παιδιὰ. Μόλις φώτιζε ἡμέρα τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, ὄλα τὰ παιδιὰ τῆς πόλεως, ομάδες - ομάδες, μὲ μεγάλες βέργες στὰ χέρια γιὰ τὸ φόβο τῶν σκυλιῶν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὰ συγγενικά των σπίτια, γύριζαν σ' ὅλες τις συνοικίες καὶ τραγουδοῦσαν τὰ «κόλιαντα» (Κάλανδα). Ὅταν ἔφθιναν στίς αὐλὲς τῶν στατιῶν, στὴν ἀρχὴ φώναζαν:

«Κόλιαντα - κόλιαντα!». Έτσι προειδοποιούντο οι ένοικοι κι' έβγαζαν στην πόρτα να τους ακούσουν. Κι' αυτοί άρχιζαν, με άσπρη εΐχαν, δυνατή φωνή, ζωηρά και χαρούμενα: «Χριστούγιαννα προουτούγιαννα, πρώτη γιορτή του χρόνου... κλπ. (Βλέπε 33ον τόμον σελ. 260). Και στην πρωινή ήσυχία, οι παιδικές φωνούλες σκορπίζονταν σα μελισσοβοή. Σχεδόν συγχρόνως, άρχιζαν και οι ίσχυροί και θραχνοί γρυλισμοί των γουρουνιών που τα έσφαζαν και τα έγδερναν, ώστε, να είναι έτοιμα για τα γεύματα των έορτών. Έξ άλλου με την ανατολή του ήλιου, έφθαναν στην άγορά και οι χωρικοί, απ' όλες τις διευθύνσεις: 'Απ' τα βορεινά χωριά, Μάντρα, Σαλέκιοϊ, Καράμπεϊλί, κλπ. απ' τα νότια: Κορνοφωλή, Κοΰφι, Τσιμικχισή, Έλκινξί, Δαδιά, Καβατζίκ(ι) κλπ. απ' τα ανατολικά πέραν του Έβρου: *Ντέκι, Μπέκι, Άλμπέκι, Μουρτζιάκι, Κατίκι, κλπ. Και τα δυτικά του Σουφλίου: Γιάνερι, Ντεμιρ - Γιάννη, Ντερβέτι, κλπ. Κι' όλοι ήταν φορτωμένοι με πουλερικά, αυγά, ζώα μικρά και μεγάλα και θυσάνια γεμάτα τουλοιμοτύρια, βούτυρα, νόρια, κισίκια κλπ. Ός το μεσημέρι ή άγορά ήταν γεμάτη από χωρικούς που παρετάσσοντο κατά μήκος των κεντρικών οδών και πλατειών της άγοράς, διαφημιζονταςτά έμπορεύματά των. «Άλλος - άλλος, μικρός και μεγάλος». Όλα αυτά βέβαια γινόταν άνάσπαστα απ' τις Σουφλιώτισσες νοικοκυρές που είχαν την φροντίδα του ψωνίσματος κι' αυτοί πάλι με τη σειρά τους, αφού με τα χρήματα που εισέπρατταν άγοράζαν διάφορα μπακαλικά είδη, και ύφάσματα από τους «μπιζουργιάννηδες» (ύφασματοπώλες), αλλά και χρυσαφικά απ' τους σαράφηδες και ρωλογιάδες, επέσπερσαν χαρούμενοι στα χωριά των, συνήθως πεζή, επί 2—4 ώρες χωρίς τον παραμικρό γογγισμό. Τα χοιρινά, κρέατα, μού λέγει ένας γέρος, δέν τα πουλούσαν στην άγορά, αλλά μόνο στο «Μισοχωρί», για να μήν προκαλοΰν τους Όθωμανούς, στους οποίους είναι άπαγορευμένο το χοιρινό. Μόλις σκοτεινίαζε, όλοι συμμαζεύονταν στα σπίτια των, για να έτοιμάσουν τα φαγητά και τα γλυκά της επομένης. Κλασικά φαγητά ήσαν ή «μπάμπου» (κόττα με μπουλιγκούρ), κόττα γεμιστή, γαλατόπιττα, και γλίκισμα «μπακαλαβού» και «καντίφ». Στα φαγητά, βοηθοΰσαν και οι άνδρες. Π.χ. στο τεμάχισμα του κρέατος για τη «μπάμπου» στο μάδημα και καθάρισμα των όρνίθων κλπ. Το κρέας, έκοβαν μπόλινο, απ' το κρεμασμένο στο κελάρι νεοσφραγμένο χοιρινό, μισοχάρι, κριάρι ή πρόβατο. Άς σημειωθεί ότι μετά όκτώ μέρες το ύπόλοιπο κρέας το έκαναν «σουτζούκια» (λουκάνικα), λίϊδα (λίγδα), «παστό - ψήμα», και «πουσιουρτή» (καβουρμά).

*Ένας μαθητής κάποτε έρωτηθείς στο σχολείο, απ' το δάσκαλο να πη τας πέμπε 'Ηπέϊρους, μη ξεύροντας να τις άπαγγείλη, άρχισε να άποριθμη τά χωριά αυτά. Άκολούθησε πανδαιμόνιο από τά γέλια των άλλων παιδιών του σχολείου. Λέγεται ότι. τοϋτο το είπε ένας εΰθυμος έκτοτε τύπος, ό «Νοϊμπαπάνταας».

Ἄλλὰ περὶ τῶν φαγητῶν αὐτῶν καὶ ὄλων ὕσων μαγειρεῦνταν στὸ παλιὸ Σουφλί, θὰ γράψουμε λεπτομερῶς σὲ εἰδικὸ κεφάλαιο.

Καὶ μέναμε ὅλοι ἄγρυπνοι, ἀκόμη καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ ὡς τὴν ὥρα ποῦ θὰ χτυποῦσε ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας, γιὰ νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν κνίσσα τῶν φαγητῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ λένε διάφορα «μιασάλια» παραμύθια καὶ ἀνέκδοτα. Τὸ τί γινόταν μὲ τοὺς πρώτους εορταστικὸς ἦχος τῆς καμπάνας, εἶναι ἀπερίγραπτο. Ἐπιφωνήματα ἀσυγκράτητης χαρᾶς σ' ὅλα τὰ σπίτια, καὶ νπουφεκιές ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη, διαφόρων ἤχων. Ἄπὸ ὕψηλα πολεμικά, ἀπὸ τσιφτέδες, ἀπὸ μπιστόλες κλπ. σωστὴ μάχη, συναγεμὸς τρομακτικὸς. Καὶ ὁδὲν ἀνησυχοῦσαν μὲν οἱ τουρκικὲς ἀρχές, γιὰτὶ ἤξευραν τὸ ἔθιμο τῶν Ρωμιῶν, μὰ ἀποροῦσαν, πῶς θρίσκονταν στὴν πόλι τόσα ὕψηλα, καὶ ἀπὸ ποῦ τὰ εἶχαν προμηθευθῆ!... Μὰ γι' αὐτὸ καὶ φοβόνταν τοὺς Σουφλιώτες, οἱ ὅποιοι ἀνενόχλητοι «σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνους» διέσχίζαν τοὺς σκοτεινοὺς ἀκόμα δρόμους τῆς πόλεως καὶ πήγαιναν στίς ἐκκλησίες, τοῦ Ἁγ. Ἀθνασίου, οἱ Καρακατσέληδες, καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, οἱ Καμπιώτες. Περὶ τῶν δύο τούτων ἐκκλησιῶν τῆς πόλεως, θὰ ἀναφέρωμεν λεπτομερῶς εἰς εἰδικὸν ἐπίσης κεφάλαιον τῶν λαογραφικῶν μας. Κι' ἀφοῦ παρακολουθοῦσαν κατανυκτικὰ τὴν ἀκολουθία ὡς τὴν Ἀπόλυσι, μέρα πιά, ἐπέστρεφαν θιαστικὰ στὰ σπίτια των, ἀψηφῶντας τὸν πσουχτερὸ βορριᾶ καὶ τὰ παγερὰ χιόνια. Καὶ ἀμέσως σχεδὸν στρώνονταν στὸ φαγοπότι. Φυσικά, δὲν μεταχειρίζονταν τότε, οὔτε τραπέζια, οὔτε καθίσματα, ἀλλ' οὔτε καὶ ἀτομικὰ πιάτα (γιὰ τὸν καθ' ἕνα χωριστὰ ἐννοῶ), οὔτε κουταλοπήρουνα. Τρώγανε καθισμένοι σταυροπόδι πάνω σὲ μαξιλάρια, γύρω ἀπ' τὸ «σουφρα» καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο πιάτο, μιὰ μεγάλη πῆλινη γαβάθα. Καὶ μὲ τὴν ἐξῆς σειρά: Στὸ κεντριώτερο σημεῖο καθόταν ὁ νοικοκύρης, ὁ «πάτερ φαμίλιας» ὅπως λέμε. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ γιοὶ κατὰ ἡλικίαν, κ' ἔπειτα οἱ θυγατέρες μὲ τὴν μάνα των, καὶ οἱ νύφες μὲ τὰ μωρὰ στὴν ἀγκαλιά, ποῦ ἀνυπόμονα καὶ ξάγρυπνα φωνάζουν νὰ τοὺς δώσουν «νιανιά» καὶ «τσιτσί». Οἱ κοπέλλες εἶναι ἔτοιμες γιὰ τὶς διαταγὰς τοῦ πατέρα, γιὰ τὸ νερὸ γιὰ τὸ κρασί. Μὲ τὸ σύνθημα τοῦ νοικοκύρη καὶ μετὰ τὸ ὁμαδικὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, ἀλλὰ καὶ ἀνταλλαγὴ ἐπικαίρων εὐχῶν, ἀρχίζει τὸ φαγοπότι μέσα σὲ ἀπιόσφαιρα ἐξαιρειτικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιᾶσεως. Ὅλοι τῶν εἶπαμε, ἀπὸ τὸ ἴδιο μεγάλο πιάτο, «τὴν γαβάθα», «μισοῦρα» ἢ τὸν «ταβᾶ» μὲ ξύλινα κουτάλια ἂν πρόκειται γιὰ ἀραιὸ φαγητὸ «τσιουρβά» (σοῦπα), καὶ μὲ μὲ τὰ δάχτυλα, ἂν πρόκειται γιὰ πηκτὰ φαγητὰ. Τὰ πηρούνια πρὸ 80 ἐτῶν, ἔδω στὸ Σουφλί ἦσαν ἄγνωστα. Λοιπὸν τὸ κέφι ὅσο πάει καὶ μεγάλωνε. Τὸ κρασί ἀρχοῦσε νὰ ἀνάβῃ τὸ κεφάλι, κ' ἔτσι τὸ εορταστικὸ γεῦμα, κατέληγε στὸ παραγούδι καὶ τὸ χορὸ. Ὅστερα ἀκολουθοῦσε λίγος ὕπνος, καὶ τὸ μεσημέρι πάλι φαγητὸ καὶ ἰδίως μπιρζόλες. Τὸ ἀπόγευμα, ἂν ἦταν καλὸς καιρὸς, μαζεῦνταν τὰ παλληκάρια καὶ οἱ νιὲς στὴν πλατειοῦλα τῆς

γειτονιάς ἢ στίς μεγάλες πλατεῖες τῆς πολιτείας, καὶ στήνονταν ἕνας χορὸς ἀτέλειωτος, καὶ ὅπου ἐπιδεικνύονταν ὅλες οἱ ἀρετὲς τῶν παλληκαριῶν καὶ τῶν κοριτσιῶν. Ὁραῖα φορέματα, κορμιστασιά, λεβεντιά, ὁμορφιά, εὐκνησία, χάρις, καλὴ φωνή, κλπ. Ἐπίσης, ἐπ' εὐκαιρία τῆς μεγάλης γιορτῆς, οἱ κουμπάροι πήγαιναν καὶ «ἀλλιαζαν» τὰ «κουμπαρούδια» των, χαρίζοντάς τα ὠραῖα κοστούμια, φορεματάκια, παιγνίδια, οἱ δὲ πεθεροὶ καὶ οἱ πεθερές, «κερνοῦσαν τίς νύφες των» δηλ. τοὺς κάνανε δῶρα εἰς χρῆμα ἢ ἄλλα εἶδη χάριν φιλοφρονήσεως. Μὴ λησμονήσουμε νὰ ποῦμε ὅτι, ὅταν πήγαιναν νὰ κοινωνήσουν, πάντοτε οἱ μικροὶ ζητοῦσαν συγχώρεσι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους των, μὲ τίς λέξεις «σχορμιένα, ἀφιντά(η)».

Ἐπι ὁμορφα καὶ ὠραῖα κερνοῦσαν οἱ τρεῖς μέρες τῶν Χριστουγέννων, ὡς ποὺ ἔφτανε ὁ Ἅγ. Βασίλης, ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγ. Βασιλείου, δηλ. Πρωτοχρονιά. Πάλι τὸ σύνθημα δίνανε τὰ παιδιὰ, μὲ τὰ Κάλανδα. Καὶ μάλιστα γιὰ νὰ δηλώσουν τὴν παρουσίαν των ἐφώναζαν χαρακτηριστικὰ «Σούρβα - σούρβα, Κόλιαντα - κόλιαντα». Ἐπειτα ἄρχιζαν τὸ τραγούδι: «Ἁγίους Βασίλης ἔρθητι...» κλπ. (δρα 33ον τόμ. σελ. 261). Τὰ χαρακτηριστικὰ στῆ γιορτὴν αὐτὴ ἦταν: α) ἡ «Βασιλόπιττα». Δηλ. πιττὸ πλούσια ἀπὸ τὸ σύνθημα, πίττα μὲ ἀυγά καὶ γάλα, πίττα ποὶ ἀξίζει γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ Ἁγ. Βασίλη, ἀλλὰ καὶ ἐνὸς βασιλεῦ, ποὺ τέτοια πίττα θὰ τὴν ἔρωγεν εὐχαρίστως. Μέσα στὴν πίττα ἔβαζαν — καθὼς καὶ σήμερον — ἕνα «φλουρούδι» οἱ πλούσιες οἰκογένειες, καὶ ἕνα «μιταλικούδι» οἱ φτωχὲς. Τὴν πίττα, τὴν κόβανε συνήθως στίς 12 τὴ νύχτα πρὸς 1η τοῦ ν. ἔτους. Τὴν ἔκοβε ὁ πιττὸ γερωνιώτερος τοῦ σπιτιοῦ, καὶ ὁ ἀξιώτερος, σὲ τόσα κομμάτια, ὅσα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον, γιὰ τὸ σπίτι, γιὰ τὴν Παναγία, γιὰ τὰ κτήματα, ἢ ἄλλο τι πολύτιμο. Δὲν φραντάζεσθε τὴν ἀγωνία τοῦ ποῖος θὰ ἦτο ὁ τυχερός. Καὶ ὅποιος ἦταν αὐτός, χοροπηδοῦσε, μὴ ξεύροντας πῶς νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν χαρὰ του. Ἦταν ὁ τυχερός τῆς χρονιάς. Ὅμως τὸ νόμισμα ἔπρεπε νὰ πάη νὰ τὸ ἀφιερῶσθαι στὴν ἐκκλησίαν, ἢ τὸ φύλαγεν ἢ μητέρα μὲ πολλὰ ἐπιμέλεια στὸ εἰκονοστάσι. β) Ποῖος θὰ κάνῃ τὸ «μποδιακό». Δηλ. τίνος «πόδια» θὰ πατοῦσαν στὸ σπίτι, τὸ πρωτὶ τῆς πρωτοχρονιάς. Κανενὸς «γουρλοῦ» ἢ «γουρσοῦξ'η». Δηλ. κανενὸς καλοῦ ἢ κακοῦ ἀνθρώπου!... γ) Τὸ κέρασμα κατὰ τὴν ὀνομαστικὴν γιορτὴν. Ὅλοι οἱ Βασιλῆδες καὶ Βασιλικές, ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθοῦν ἐπισκέψεις. Τὸ σημερινὸ «δὲν εορτάζει οὔτε δέχεται ἐπισκέψεις» ἦταν ἀπολύτως ἄγνωστο. Μάλιστα, τὸ εἶχαν πολλὴ μεγάλη τιμὴ, νὰ εορτάσουν ὅσο μπορούσαν καλύτερα, καὶ νὰ ὑποδεχθοῦν, ὅσους φίλους περισσοτέρους ἦτο δυνατόν, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους συνορτάζοντας. Τὰ προσφερόμενα εἶδη κεράσματος στοὺς ἐπισκέπτας, δὲν ἦσαν ὑποχρεωτικὰ καὶ ἴδια δι' ὅλους. Μετὰ τοὺς πρώτους ἐθιμοτυπικοὺς καιρετισμοὺς, ἢ νεικοκυρὰ ἔρωτοῦσε: «τί θέλτιν νὰ σὰς κεράσωμιν;» Καὶ ἔφερε κεράσματα, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ

καθενός. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτό, χρησιμοποιοῦσαν ἰδιαιτέρο δωμάτιο, τὴ γκουζίνα ἢ τὸ κελάρι, ὅπου ἄλλος βοηθός, ἔψηνε λουκάνικα καὶ μπριζόλες γιὰ μεξὲ με τὸ κρασί, μπρούσικο ἢ γλυκὸ ἀναλόγως. Πάντως τὰ βαρέλια ἦταν γεμάτα. Ἀλλὰ καὶ λικέρ καὶ γλυκὰ διάφορα, ἐπίσης πολλά. Προμήθεια ἀπ' ἕλα, ἀρκετὴ. Ἐννοεῖται ὅτι, ὅποιος ἔπερνε ἕνα κρασί, ἔπρεπε νὰ πάρη κι' ἄλλο ἕνα, γιατί «με δυὸ πόδια πῆγε στὰ βίξηπα» (ἔτσι ἀποκαλοῦσαν τὴν ὀνομαστικὴ γιορτὴ), φυσικά!... Ἀλλὰ πολλάκις τὰ ποτηράκια γινόταν 4, τὰ 4 γινόταν 8, κι' ὕστερα... εὐκόλως ἐννοοῦνται τὰ παρακάτω!... Ὁμολογῶ, ἀθῶοι ἄνθρωποι, με ἀθῶες ἐκδηλώσεις, καὶ ἡρεμὴ συνείδησι. Χριστιανοὶ καθὼς πρέπει.

Φῶτα.— Μὲ τὸ τραγούδιμα τῶν Καλάνδων, προαναγγελλόταν ἐπίσης καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Φώτων. «Σήμερα τὰ φῶτα κι' φρουτισμός...» (ἄρα 33ον τόμ. σελ. 261). Σήμερα, τοῦτο εἶναι τελείως ἄγνωστο. Κάλανδα Φώτων οὐδαμοῦ ψάλλονται. Ἡ Ἀκολουθία τοῦ Μ. Ἀγιασμοῦ, ἀρχικὰ ψαλλόταν ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὸ «Μεσοχώρι», με τὴ συμμετοχὴ τῶν ἱερέων καὶ τῶν χριστιανῶν καὶ τῶν δύο ἐνοριῶν. Χρόνο με τὸ χρόνο ὁμως, ἐνῶ τὸ θρησκευτικὸ συναίσθημα ἐχαλαρώνετο, ἄρχισε νὰ ψάλλεται χωριστά, στὸν περίβολο τοῦ κάθε Ναοῦ, σὲ εὐδικὴ ἐξέδρα. Ἐν περιπτώσει δὲ κακοκαιρίας — ὅπερ σπάνιον — ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ. Γνωστὸν ὅτι, σ' ὅλα τὰ παραποτάμια, παραλίμνια καὶ παραθαλάσσια χωριά, γινόταν ὁ Ἀγιασμός τῶν ὑδάτων με τὸ ρίξιμο τοῦ Σταυροῦ, ἀπαραλλάκτα καθὼς καὶ σήμερα. Οἱ γεροντώτεροι θυμοῦνται ὅτι τοῦτο γινόταν καὶ ἐδῶ, ὅταν ἡ ἱερὰ πομπὴ κατευθυνόταν στὸν Ἐβρο, πὺν κείνα τὰ χρόνια περνοῦσε κοντὰ ἀπ' τὴν πόλι, ἦτο 100 μέτρα ἀπ' τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Τώρα, ἀπέχει 1000 καὶ πλέον μέτρα, τὸ δὲ ἔθιμο πρὸ πολλοῦ ἐσταμάτησε. Ὅλοι καὶ πάλι πῆγαιναν οἰκογενειακῶς στὴν ἐκκλησία, νηστικοί, γιὰ νὰ φωτισθοῦν με τὴν «Ἀγιαστούρα» στὸ μέτωπο, ἐξωτερικῶς, νὰ πιοῦν λίγο ἁγιασμό, ἀντίδωρο, νὰ ἁγιασθοῦν ἐσωτερικῶς, ἀλλὰ νὰ πάρουν καὶ σὲ ἕνα μπουκαλάκι Μεγάλου Ἀγιασμοῦ. Μ' αὐτὸν ράντιζαν ὅλο τὸ σπίτι καὶ τοὺς διαφόρους χώρους, κελάρια, ἀγούρια κλπ. ἀπόμη καὶ τὰ χωράφια, καὶ στὰ θεμέλια τῶν νέων σπιτιῶν. Ὁ Μ. Ἀγιασμός, ἐθεωρεῖτο σὰν «μεταλαβιά» (Θεῖα Μετάληψις). Ὅσος Ἀγιασμός περιέσπευε, τὸν φύλαγαν στὸ εἰκονοστάσι ὅλο τὸ χρόνο. Τὴν ἡμέρα πάλι «τῶν Φώτων» τὸν ἀδειάζαν στὸ πηγάδι καὶ πῆγαιναν στὴν ἐκκλησία νὰ ξαναπάρουν, νέον. Λέγουν ὅτι, ὅσος χρόνος κι ἂν περάση, ὁ Μ. Ἀγιασμός δὲν ἀλλοιώνεται. Καὶ τοῦτο βεβαίως εἶναι ἀληθές. Ἐνῶ οἰονδήποτε ἄλλο νερό, με τὸν καιρὸ, ὁπωσδήποτε ἀλλοιοῦται. Ὁ γέρο-Νικόλας Παπαδλασάκης, μοῦ εἶπεν ὅτι, στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, ὑπῆρχε καὶ στὸ Σουφλί, ὅπως σὲ πολλά χωριά τῆς Ἀν. Θράκης, τὸ ἔθιμο, τὴν ἡμέραν τῶν Φώτων νὰ βρέχονται. Ἐνῶ δηλ. ἦσαν μαζεμένοι στὸ καφενεῖο, κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ἔλεγε: «Δίνου πέντι γρόσια νὰ βρέξουμι τοῦ Γιώ(η)». Τότε αὐτὸς ἐπλειοδότε

δι' ἓνα ἄλλον κ.ο.κ. ὥσπου ἡ πλειοδοσία σταματοῦσε σὲ ἓνα. Τότε ἡ παρέα τὸν πῆγανε σ' ἓνα πηγάδι καὶ ὅπως ἦτο ντυμένος τοῦ χύνανε συνέχεια κουβάδες νερό, μέχρι ποὺ τὸν κάνανε παπί!... "Τότερα γύριζαν στὸ καφενεῖο, καὶ τὸ γλεντοῦσαν! Συνέβη ἔτσι, ἐπρόσθεσεν ὁ συναμιλητῆς μου, νὰ βρέξουν ἔτσι καὶ ἓνα παρατυχόντα στὸ καφενεῖο Τοῦρκο χωροφύλακα!... "Ἐνεκα τοῦ ἐθίμου ὅμως οὔτε παρεξήγησις, οὔτε τιμωρία χωροῦσε. Πάσον εὐτυχισμένους ἔκανε τοὺς ἀθώους ἐκείνους ἀνθρώπους ἢ βαθεῖα τῶν χριστιανικῆ πίστις!. Ἀλλὰ καὶ σήμερα, οἱ συντηρητικὲς καὶ πιστὲς οἰκογένειαι, ἀποδειγμένως εἶναι πὺ εὐτυχεῖς. Νοιώθουν διαρκῆ τὴν παρουσία καὶ προστασία τοῦ Θεοῦ. Τὴ γαλήνη, τὴν ἡρεμία, τὴν εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ! Καὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια, τελειώνουμε τὸ πῶς γιόρταζαν τὰ Χ ρ ι σ τ ο ὕ γ ε ν ν α, τὸν Ἀ ῖ β α σ ῖ λ η καὶ τὰ Φ ῶ τ α οἱ παλλοὶ Σουφλωῆτες. Κι' ὅλα αὐτὰ, μᾶλλον ἐν περιλήψει καὶ σὲ γενικὲς γραμμὲς.

Ἡ ψυχαγωγία τῶν Σουφλιωτῶν ἔτος 1875.—Συμβουλὲς ἀπὸ σοφὰ γεροντίακια.— Δὲς τε ἐμένα στὸ κεφάλι καὶ τοῦτον στὰ πόδια. Τὸ κρασι ἀφρίζει μέσα στὰ μεγάλα βαρέλια καὶ περιμένει τὸν ἔμπορο. Αὐτὸς θὰ τὸ μετρήσῃ μὲ μιὰ εἰδικὴ βέργα ποὺ θὰ βάλῃ μέσα στὸ βαρέλι, θὰ βγάλῃ λίγο μὲ ἓνα γυάλινο σωλῆνα τὴν οἰνήρησιν, θὰ τὸ δοκιμάσῃ, θὰ δώσῃ τὴν ἀνάλογη τιμὴ καὶ θὰ τὸ μεταφέρῃ στὴ Γαλλία, Σερβία, Βουλγαρία καὶ ἄλλαχοῦ. Ποῦ νὰ βλέπατε, τί τρυγητὸς ἦταν ἐκεῖνος: Σὲ τέσσαρες μεριὲς τοῦ Σουφλίου ὑπῆρχαν μεγάλα καντάρια ποὺ ἐξύγιζαν τὰ πουστάδια (ληνοὺς) μὲ τὰ σταφύλια, διὰ νὰ πάρουν οἱ Τοῦρκοι τὴν δεκάτην. 7 μέχρι 15 πουστάδια σταφύλια εἶχε τὸ κάθε σπίτι. Τὴν δεκάτην τὴν ἐπέβαλαν αὐστηρῶς οἱ Τοῦρκοι ἐπὶ ὅλων τῶν προϊόντων ἀκόμη καὶ δι' ἓνα καλάθι σταφύλια. Ἀντηγοῦσαν ὅλα τὰ γύρω ὑψώματα ἀπὸ τὶς φωνῆς καὶ τὰ γέλια τῶν κοριτσιῶν ποὺ ἐκτελοῦσαν τὸν τρυγητό. Τὰ «γκουντρούλια», εἶναι γεμᾶτα πετιμέξι, ριτσέλια καὶ τὰ κούπια, σταφλαρμὰ καὶ διάφορα τουρσιά. Οἱ τουρβάδες καὶ τὰ σακκιά γεμᾶτα σιτηρά, ὕσπρια, ἐκλεκτὰ φασόλια, τραχανάδες, κουσκούσινα καὶ πέτουρα. Στὸ μαξιλάρι της, στὸν κόρφο, ἢ σὲ κρυφὰ μέρη τοῦ τοίχου ἢ γρηὰ τοῦ σπιτιοῦ, ἢ μπάμπω, βαστάει τὸ κομπόδεμα ἀπὸ 50 ἢ 100 ἢ καὶ περισσότερες λίρες, εἰσόδημα ἀπὸ τὰ κουνούλια διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ σπιτιοῦ. Τὰ ξύλα εἶναι ἀφθονα στὶς ἀλῆς, ἀπὸ τὰ κλωνάρια τῶν μοροσφύλλων, ἀπὸ τὶς μουριὲς ποὺ καθαρίστηκαν, ἀπὸ ξηρὰ κούτσουρα, τῶν ἀμπειλῶν ἢ ἀπὸ δρυῖνα ξύλα ποὺ φέρνουν ἀπὸ τὰ κοντινὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης. "Ὅλα τὰ ψάνια καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ σπιτιοῦ τὰ κανονίζει ὁ παππούς. Οἱ γυιοὶ καὶ οἱ νύφες ποὺ ἔχουν ἀπὸ ἓνα δωμάτιο στὸ σπίτι, κωττάζουν τὰ παιδιὰ τους, τὶς δουλειῆς, τὰ νυχτέρια, τὸ χορὸ, τὰ γλέντια. Ἀγαπιοῦνται μεταξύ τους καὶ ὑπακούουν μὲ φόβον Θεοῦ εἰς τοὺς γονεῖς. Τὴν στρατιωτικὴ θητεία (μπιντέλι, χαράτσι) τὴν πληρώνουν στοὺς Τοῦρκοι καὶ οἱ πόλεμοι δὲν ἀφανίζονται τὰ παλληκάρια. Μᾶλλον ἔλλειψις κοριτσιῶν παρατηρεῖται, διὰ τοῦτο τὰ ἀγόρια δίνουν στοὺς γονεῖς

τῶν κοριτσιῶν προΐκα (χάκι) καὶ ὄχι τὰ κορίτσια ὅπως σήμερον. Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δὲν τοὺς σκοτίζουν καὶ πολὺ, διότι τρῶνε σὲ ἓνα παάτο ὄλοι, καὶ κοιμοῦνται μὲ ἓνα πάπλωμα, δέκα μέλη τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Αἱ γυναῖκες, ὅταν οἱ ἄνδρες ἐκτελοῦν κάποιον ἐπάγγελμα, τοὺς φωνάζουν: Δὲν σὲ θέλω νὰ ἔρχεσαι μουντζουρωμένος, μᾶς φθάνουν τὰ κουκούλια, ἄς κάμουν τίς τέχνες ὅσοι ἰδὲν ἔχουν κτήματα. Τὸ Σουφλί, στὰ χρόνια ἐκεῖνα μέχρι τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου εἶχε 14 χιλιάδες κατοίκους ὄλους σχεδόν, σηροτροφούς καὶ ἀμπελοουργούς, ποὺ ἐργάζονταν ἐντατικὰ μόνον 40 ἡμέρες τὸ χρόνο, ὅσο βαστάει ἡ ἐκτροφή τῶν κουκουλιῶν. Ὅς ἐκ τούτου ὄλον τὸν ὑπόλοιπον χρόνον, τὸν περνοῦσαν εἰς τὰ καφενεῖα μὲ τὸ χαρτοπαίγνιο, δηλ. τὴν «τσιάκα». Μετὰ τὴν «τσιάκα», ἐπακαλουθοῦσε τὸ τσοῦ, δηλαδὴ τὸ πιτό. Ποῦ ἦσαν, ρωτοῦσε ὁ εἰς τὸν ἄλλον: σὴν τσιάκα ἢ στὸ τσοῦ; Ἄχ αὐτὸ τὸ τσοῦ θὰ μᾶς καταστρέψη. Τὰ καφενεῖα λοιπὸν εἶναι κατὰμεστα ἀπὸ τὰ βαθεῖα χαράγματα μέχρι ἀργὰ τὴ νύχτα. Ἀπ' ἔξω, στὸ θαμπὸ φῶς τῆς χειραυγῆς ἀκούεται ἡ φωνὴ τῶν παιδιῶν ποὺ φωνάζουν δυνατὰ στοὺς δρόμους: «ξιστὰ κουλίκια!!!...», κουλίκι(ι) συμιτλέρ!...», «σαλέπ», «μικίγια!!!», «πιπιτίκις» (σπόρια), «φυστ(ι)κια!», «βραχιουνούδις!!!», «μπουζιάς!!!» καὶ ἀπὸ τίς φωνές ξυπνοῦν οἱ ὑπναράδες.

Μερικὰ πεπειραμένα γεροντάκια διηγοῦνται ἰδιάφορα ἀνέκδοτα ἢ κυνηγετικὰς ἱστορίες, ἐνῶ ὄλοι γύρω προσέχουν, πίνοντας τὸ ζεστὸ τσαΐ. Οἱ γέροι αὐτοὶ χρησιμεύουν ὡς σύμβουλοι τῶν νέων εἰς τὰς ἰδιαφύρους ὑποθέσεις των ἢ ὡς ἰδιαιτηταὶ εἰς τὰς κτημαδιαφορὰς καὶ τὸ μοῖρασμα τῆς κληρονομίας μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν καὶ ἔχουν καὶ τὰ μέσα στὶς τουρκικὰς ἀρχές. Μερικὲς τέτοιες συμβουλὲς θὰ σᾶς ἀναφέρω: Μιὰ μέρα κάποιος ἀπὸ τὸν ἐπάνω μαχαλᾶ ἐπῆγε σὲ κάποιον πάππο - Χριστο, καὶ τὸν ρωτᾷ: Παποῦ θὰ ἔχης μάθει ὅτι ἀπέθανε ἡ πρώτη μου γυναῖκα καὶ μοῦ ἄφησε πρὶα παιδιά. Εὐρῆκα μιὰ χήρα μὲ ἓνα παιδί καὶ θέλω νὰ τὴν παντρευτῶ. Ἦρθα νὰ μοῦ δώσης γνώμη. Καὶ ὁ παπποὺς ἐνῶ ὄλοι γύρω σωπαίνουν τοῦ λέγει: Ἡ γνώμη μου εἶναι νὰ μὴν παντρευτῆς μὲ τὴν χήρα, διότι ἐὰν πάρης κορίτσι τὸ πρᾶγμα μετριάζεται, ἐὰν ὅμως πάρης γυναῖκα μὲ παιδί, τότε καλύτερα νὰ μὴν ξαναπαντρευτῆς. Ὁ μὲν πρῶτος γάμος εἶναι εὐλογία τοῦ Θεοῦ, ὁ δεῦτερος ὅμως γάμος ὅταν ὑπάρχουν παιδιὰ εἶναι «Σταυρός». Ἄν ὅμως ἀποφασίσῃς νὰ πάρης γυναῖκα μὲ παιδί, τότε ἄκουσε τὸ γατρικὸ τοῦ δευτέρου γάμου ποὺ θὰ σοῦ πῶ: Τὴ θραυτὰ τοῦ γάμου σου, γράψε μὲ κίμαλια ἐπάνω στὸ ταβάνι στὸ μέρος ποὺ θὰ κοιμᾷσαι 2 γραμμὲς καὶ ἓνα σταυρό. Αὐτὸ σημαίνει, «δεῦτερος γάμος μὲ παιδιὰ εἶναι σταυρός». Ὅταν τὰ θραυτὰ θὰ εἶσαι στεναχωρημένος καὶ ἰδὲν θὰ ἤμπορῆς νὰ κοιμηθῆς, θὰ κοιτάξης στὸ ταβάνι, θὰ κάμνης τὸ σταυρὸ σου καὶ θὰ λέγης μὲ τὸ νοῦ σου: — Ὁ δεῦτερος γάμος εἶναι σταυρός. Ὁ Χριστὸς σταυρὸν ὑπέμεινε καὶ ἐγὼ σὰν Χριστιανὸς θὰ ὑπομείνω τὸν δεῦτερον γάμον. Ἔπειτα

θά λέγης μιὰ προσευχή και θά σέ παίρνη ὁ ὕπνος. "Ολοὶ οἱ ἀκούοντες ἔχαμογέλασαν, διότι τοὺς ἑφάνη ὀλίγον ἀνόητη ἡ συνταγή αὐτῆ τοῦ δευτέρου γάμου. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ λίγο χρονικὸ διάστημα ὁ ἴδιος ἄνθρωπος και πάλιν ἐντὸς τοῦ καφενεῖου ἦλθε εἰς τὸν παπποῦ και τοῦ εἶπε: Καλὰ μοῦ ἔλεγες παπποῦ, νὰ μὴν παντρευτῶ ὅμως ἐγὼ ἰδὲν σέ ἀκουσα, και τώρα ἔγιναν ὅλα ὅπως τὰ εἶπες. Στὴν ἀρχὴ ἐπήγαμε καλά, μὰ τώρα καυγάδες και θάσασα. Κυττάζω τὰ βράδρια τὶς γραμμὲς ποὺ ἔγραφα ἔτσι γιὰ ἀστεία και φωνάζω δυνατὰ. Πάπο! πάπο! καλὰ μοῦ ἔλεγες. Μὲ ἀκοῦνε οἱ ἄλλοι και παῦει ὁ καυγᾶς. Κάμνω τὴν προσευχή μου και εὐρίσκω μεγάλη παρηγοριά. Οἱ ἀκούοντες τώρα ἐκίνησαν σιωπηλοὶ τὸ κεφάλι τους, ἐφιθύρυσαν μπράβο τὸν παπποῦ, και ἐθαύμαζαν διὰ τὶς σοφὲς συμβουλὲς ποὺ ἔδιναν τὰ ἀπλοϊκὰ γεροντάκια. Νὰ και ἓνα ἄλλο ἀνέκδοτο ποὺ θά σᾶς εἰπῶ. Κάποτε εἰς κάποιαν συζήτησιν διὰ τὰ ἐπαγγέλματα ὁ νταῆ-Γιάννης, εἶπε στὸν νταῆ-Χριστο: Καὶ σὺ τί τὸν ἔχεις τὸν γυιό σου κοτζιάμι παιδί νὰ πηγαίνει σχολεῖο και νὰ χασομερᾷ; Δὲν τοῦ παίρνεις μερικὰ πρόβατα νὰ θόσκη; Τρώγω ἐγὼ γάλα και τυρὶ ἀπὸ τὰ παιδιὰ μου, φάγε και σὺ τὰ γράμματα. Καλὰ τὰ λέγεις φίλε τοῦ λέει ὁ Χριστος μὰ ἐγὼ θά τὸν στέλνω στὸ σχολεῖο γιατί κλαίει νὰ μάθῃ γράμματα. Οἱ μεγάλοι γυοὶ μου ποὺ δουλεύουν μοῦ φέρνουν τυρὶ και βούτυρο, μὰ αὐτὸς ἔχει μεράκι στὰ γράμματα και θά τὸν σπουδάσω. Κι' ἐγὼ σοῦ λέω, πὼς τὰ γράμματα δὲν τρώγονται, ξανᾶπε ὁ Γιάννης, ἐνῶ τὸ γάλα και τὸ τυρὶ εἶναι τὸ καλύτερο φαγί. Καθένας μὲ τὴ γνώμη του εἶπε ὁ Χριστος. Ἐπέρασαν τὰ χρόνια, μεγάλωσαν τὰ παιδιὰ και εἶχαν τὶς δουλειές τους. Ἐνα πρωί, στὴν ἴδια πάλι θέσῃ, μέσα στὸ καφενεῖο, ἐκάθονταν οἱ δυὸ φίλοι, Γιάννης και Χριστος. Κατὰ σύμπτωσιν ὁ σπουδαγμένος γυιὸς τοῦ Χριστου ἔστειλε μὲ ἓνα παιδί στὸν πατέρα του 5 λίρες ἀπὸ τὸν μισθό του. Εἶχαν νὰ κάμουν κάτι ψώνια. Ὁ Χριστος χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, ξετυλίγει τὶς λίρες ἀπὸ τὸ χαρτάκι και τὶς καλλάει στὸ μέτωπο. Κυττάζει τὸν Γιάννη ποὺ φοροῦσε τσαρούχια γιατί βοηθοῦσε τοὺς γυιοὺς του και φωνάζει δυνατὰ: «Δές τε ἐμένα στὸ κεφάλι και τὸ Γιάννη στὰ ποδάρια!... Δές τε ἐμένα στὸ κεφάλι και τοῦτον στὰ ποδάρια!!!». "Ολοὶ ἐκύταζαν περίεργοι τοὺς δυὸ γέφους και γελοῦσαν. Ἐπειτα ὁ Χριστος ἐτύλιξε πάλι τὶς λίρες και τοὺς εἶπε: Κάποτε ὁ φίλους μου Γιάννης, εἶπε, πὼς τὰ γράμματα δὲν τρώγονται, ἐνῶ τὸ γάλα και τὸ τυρὶ εἶναι τὸ καλύτερο φαγί. Καὶ σᾶς ἔκαμα τοῦτο τὸ ἀστεῖο σήμερα, γιὰ νὰ σᾶς δείξω, ὅτι τρώγονται και τὰ γράμματα, ὅταν κανεὶς βρίσκει μὲ αὐτὰ ἓνα ἐπάγγελμα. Δὲν κατηγορῶ τὸ φίλο μου τὸ Γιάννη γιὰ τὰ τσαρούχια, ἀλλὰ θέλω νὰ τοῦ δείξω ὅτι τότε ποὺ μοῦ ἔλεγε πὼς τὰ γράμματα δὲν τρώγονται και νὰ μὴ στείλω τὸ παιδί μου στὸ σχολεῖο, εἶχε τὸ μυαλό του στὰ ποδάρια και στὸ φαί, ἐνῶ ἐγὼ τὸ εἶχα στὸ κεφάλι. Δὲν μπορεῖ κανεὶς, ἓνα παιδί ποὺ κλαίει γιὰ γράμματα νὰ τὸ στείλῃ στὰ πρόβατα, ἀφοῦ μπορεῖ νὰ τὸ στείλῃ στὸ σχολεῖο.

“Όλα τὰ παυδιὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο καὶ δὲν ἔχουν τὰ ἴδια μυαλά. Ἄλλος ἔχει ξῆλον στὴν τέχνη, ἄλλος στὴ γεωργικὴ καὶ ἄλλος στὰ γράμματα. Καὶ κατέληξε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, τὰ γράμματα εἶναι ἀφέλιμα εἰς ὄλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα γενικῶς ἔχουν τὴν ἀξία τους ἀρκεῖ κανεὶς νὰ ἀγαπᾷ τὸ ἐπάγγελμά του καὶ νὰ τὸ ἐκτελῇ μὲ ξῆλον. Καὶ ἔτσι ἐπερνοῦσαν οἱ ἀνθρώποι τὰ εἰρηνικὰ ἐκεῖνα χρόνια μέσα εἰς τὰ καφενεῖα μὲ τὴν «τσιάκα» καὶ τὸ «τσου» καὶ μὲ τὰ πειράγματα καὶ τὰ ἀστεῖα, χωρὶς νὰ παρεξηγῶνται, ὥσπου ἤρθαν ἔπειτα οἱ πόλεμοι καὶ ἔφεραν δεινὰ, ἀναστάτωση καὶ διχόνοια εἰς ὄλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς.

Τὰ νυχτέρια στὸ Σουφλί. — (Ἔτη 1800—1900) «Ψυχαγωγία, διηγήσεις καὶ ἀνέκδοτα νυχτεριῶν». — Οἱ κάτοικοι τοῦ Σουφλίου, ὅλοι γνήσιοι Ἕλληνες, ζοῦσαν μὲ ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν, καὶ τὸ ὄνειρό τους ἦτο πῶς νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἐνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν καὶ τὰ «νυχτέρια». Τὰ Σαββατόβραδα ἢ κατὰ τὰς ἑορτὰς πρὸ πάντων κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον, μαζεῦονταν οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι εἰς τὰ διάφορα σπίτια των, 10 ἢ 20 ἢ καὶ 50 ἄτομα καὶ διασκέδαζαν ὅλην τὴν νύκτα μέχρι τὶς πρωινὲς ὥρες. Τὰ νυχτέρια, τὰ καφενεῖα, οἱ συνοικιακοὶ χοροί, τὰ πανηγύρια τῶν ἐκκλησιῶν στὰ χωριά, οἱ γάμοι καὶ οἱ ἐπισκέψεις εἰς τὰς ὀνομαστικὰς ἑορτὰς, αὐτὰ ἦσαν ἡ ψυχαγωγία των. Τὰ μεγάλα σαλόνια τῶν σπηροτραφείων, ἐβοῦϊζαν ἀπὸ τὰ τραγούδια καὶ τοὺς χορούς! Τὰ βρασμένα καλαμπόκια ξηρὰ, κρεμασμένα μὲ τὴν μπακίρα στὸν «ἄλσο» τοῦ τζακιῶ, ὁ χαλβάς, οἱ παπλάκες, τὰ μηρίκια, τὸ κατσιαμάκι, οἱ μουσταλευριές, ἡ σταφλαρμιά, ἡ χαρνταλιά, τὰ ριτσέλια, τὸ πετιμέξι, τὰ σκίσματα ἀπὸ ἀποξηραμένα φρούτα, τὰ βρασμένα κυδώνια, τὰ καρύδια, οἱ μεζέδες ἀπὸ ἰδερματίσιο ἢ τουλουμίσιο τυρί, τὰ χοιρινὰ λουκάνικα καὶ πρὸ πάντων τὸ κρασί, ἔδιναν μεγαλύτερον τόνον στὰ οἰκογενειακὰ αὐτὰ γλέντια. Ὅλα τὰ σπίτια πλούσια καὶ φτωχὰ εἶχαν ἀφθονοῦν τὰ προϊόντα τῆς παραγωγῆς των καθὼς καὶ κάποιαν οἰκονομικὴ ἄνεσι. Τὰ κοινούλια καὶ τὸ κρασί ποὺ πουλοῦνταν σὲ ἰκαναποιητικὰς ὀπωσθήποτε τιμὰς, καθὼς καὶ τὰ φασόλια καὶ μερικά ἄλλα ἀγροτικὰ εἰσοδήματα, τοὺς ἐξησφάλιζαν τὴν συντήρησίν των. Πολλὲς φορὲς κατὰ τὰ νυχτέρια ἐὰν δὲν εἶχον κάποιον γνωστὸν των μουσικόν, ἐπλήρωναν ἕνα ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς ποὺ ἔπαιζαν κάποιο ὄργανο εἰς τοὺς δημοσίους χορούς ἢ τοὺς γάμους. Αὐτὰ τὰ μουσικὰ ὄργανα ἦσαν ἡ λύρα, τὰ νταούλια, ἡ γκάϊντα, τὸ κλαρίνο, τὸ βιολί, ἢ ἡ λατέρνα. Τοὺς ὀργανοπαῖκτες τοὺς ἐπλήρωναν μὲ τὸ καθορισζόμενον ποσὸν καὶ τοὺς φιλοδαφοῦσαν ἐπὶ πλέον, κολλῶντας τὸ νόμισμα στὸ μέτωπό τους ἢ ρίχνοντάς το στὴν τσέπη τους. Ἀνάμεσα εἰς αὐτοὺς τοὺς μουσικοὺς ὁ πιὸ λαοφιλὴς ἦτο ὁ γέρον λυράρης Ἀγουραστὲς ἢ χαϊδευτικῶς Γκουτές. Αὐτὸς ἔπαιζε τὴν λύραν, συνήθως εἰς τὸ ὑπαίθριον, εἰς κάθε στρο-

φήν τοῦ χοροῦ ἔξεπεμπεν εἰς τοὺς ἀκροατάς του, ἀπὸ ἓν κροτοῦν ἀέριον, καὶ τόσον πολλὰ ποὺ ὄλοι ξεκαρδίζονταν στὰ γέλια. Κάποτε ποὺ παρευρέθη εἰς τὸν χορὸν ἓνας Τοῦρκος, ᾠδήγησε τὸν γέροντα γελωτοποιῶν εἰς τὸ δικαστήριον νὰ τιμωρηθῆ, διότι τὸν προσέβαλε καὶ τὸ ἔκαμε δῆθεν δι' αὐτόν! Ὁ Τοῦρκος δικαστὴς ἀφοῦ ἐπέισθη ἐμπράκτως ὅτι ὁ γέροντ' ἠυράρης λόγῳ εὐδικῆς παθήσεώς του, ἠδύνατο νὰ βγάξῃ τὰ κροτοῦντα ἀέρια ὅταν καὶ ὅσα ἤθελε, τὸν ἐξεδιώξε γελῶντας. Ἡ σιχαμυθία κατὰ τοὺς αὐτόπτας μάρτυρας διεξήχθη ὡς ἑξῆς: Διατί τὸ ἔκαμες αὐτό; Εἶναι τὸ πάθος μου Ἐφέντη ἂν ἴδεν ξεφουσκῶσω θὰ πεθάνω. Καὶ μπορεῖς ὀπόταν θέλεις; μάλιστα ἐφέντη μ' καὶ ὕσες θέλεις; ναι ἐφέντη μ'. Τότε στάσου ἐδῶ στὴν πόρτα ἔξω νὰ ἀκούσωμε. Καὶ σταθεῖς, εἰπὼν Τιβέριος, ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἔδινε τὰ φιλοδωρήματα μὲ τὴν ἐκπυροσκορότησιν τῶν ἀερίων. «Κάτο μπορντὰ ἐσέκ ὄγλου ἐσέκ» τὸν ἔδιωξε μ' αὐτὴν τὴν θροισιά ... Κατὰ τὰ νυχτέρια πλὴν τοῦ χοροῦ, διηγοῦντο διάφορα ἀνέκδοτα, ἢ παραμύθια ἢ ἱστορίες, τὸν Ἰωσήφ, τὸν Πετερφῆ, τὸν Ὀδυσσεά κλπ. ἔλεγον αἰνίγματα σόκιν, γλωσσοδέτες, ἐπαίξαν διάφορα παιγνίδια ὅπως τὸ κόμπο, τὸ λέλινακα, τὸ δαχτυλίδι, κούκος ἢ ἀνεμος καὶ διάφορα χαρτοπαίγνια. Ἀκόμη τραγουδοῦσαν τραγοῦδια ἰαματιῶν ἢ ἐθνικὰ καὶ καλλιεργοῦσαν τὸ ἐθνικὸν των φρόνημα. Ἐν γένει τὸ γέλια ἀντηχοῦσαν σὲ ὅλη τὴ γειτονιά καθὼς καὶ τὰ ρυθμικὰ θήματα τοῦ χοροῦ. Πολλοὶ οἰκογενειάρχαι διὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ γλέντι ἔπαιρναν μαζί καὶ τὰ ἄρρωστα μωρὰ τοὺς ἀκόμη. Φημιολογεῖται πῶς, ἓνα τέτοιο γλεντζέδικο ἀντρογόνο πῆγε στὸ νυχτέριο μὲ τὸ ἐτοιμοθάνατο μωρὸ τους. Σκεπασμένο τὸ ἄφησαν σὲ μιὰ γωνιά καὶ ἐχόρευαν. Κάποτε ποὺ πῆγε νὰ τὸ δῆ ἢ μίανὰ του τὸ θρῆκε πεθαμένο. Ἐκάλεσε τὸν ἄνδρα τῆς κρυφὰ καὶ ἀφοῦ τὸ εἶδε καὶ αὐτὸ τῆς εἶπε: Τρία ἔχομε σὲ ἐννὴ μῆνες θὰ ἀντικαταστήσουμε κι' αὐτό· σκέπασέ το καὶ πᾶμε νὰ χορέψουμε. Καὶ ἀφοῦ ἐχόρευαν πολλὰς ὥρας, τὸ πῆγαν σπῆτι τους καὶ τὸ πρῶν τὸ ἔθαψαν. Φῶτα εἰς τοὺς δρόμους ἴδεν ὑπῆρχαν. Τὰ περισσότερα σπῆτια φωτίζονταν μὲ διαδιά. Διὰ τοῦτο ἐπῆγαιναν στὰ νυχτέρια μὲ σπαραμαπέτα, μέσα σὲ εὐδικὰ φαναράκια. Μπροστὰ ἐπῆγαινε ὁ ἀρχηγὸς κρατῶντας στὸ ἓνα χέρι τὸ φανάρι καὶ στὸ ἄλλο μιὰ χοντρὴ ράβδο κραινιάς, πίσω του δὲ ὅλη ἡ οἰκογένεια. Στὸ γυρισμὸ ὅμως ποὺ ἐγένετο ἰαργὰ τὴν νύκτα, τοὺς ἔπιανε φόβος ἀπὸ τὰ φαντάσματα. Πολλοὶ ἐπιτήδαιοι, ἐκμεταλλεῶμενοι τὸν φόβον αὐτῶν, μὲ διάφορα τεχνάσματα ἐδημιουργοῦσαν πανικόν. Τέτοιες ἱστορίες καὶ ἀνέκδοτα νυχτεριῶν κυκλοφοροῦν πολλὰ ἀπὸ τότε. Ἀπὸ αὐτὰ δὲ σὰς διηγηθῶ μερικὰ ποὺ κατώρθωσα νὰ πληροφορηθῶ.

Ἱστορίες, ἀνέκδοτα, γεγονότια.— 1. Κάποιος Σουφλιώτης ἐγγράμματος διηγούμενος τὰ κατορθώματα τῆς νεότητός του ἔλεγεν ἓνα θράδυ εἰς τοὺς φίλους του: Ὅταν ἐσπούδαζα στὴν Ἀθήνα, ἤμουν ἓνα ὠραῖο παλληκάρι, μὲ ψηλὸ ἀνάστημα, ὠραῖα σγουρὰ μαλλιά καὶ εἶχα μεγάλη ὀμορφιά.

Γιὰ νὰ πάω ἀπὸ τὸ σπίτι μου στὸ Πανεπιστήμιον, περνοῦσα κάθε μέρα ἀπὸ τὸ δρόμον τοῦ παλατιοῦ. Μία ἀπὸ τὶς βασιλοπούλες τὶς κόρες Γεωργίου τοῦ Α' με ἔβλεπε πικτικά ἀπὸ τὸ παράθυρον καὶ με ἀγάπησε παράφορα καὶ ἔκλαιγε γιὰ μένα. Τότε τὸ ἀμολόγησε στὸν πατέρα της τὸν βασιλέα καὶ αὐτὸς με εἰδοποίησε καὶ πῆγα στὸ παλάτι. Ἐκεῖ, ὁ βασιλεὺς μου εἶπε καὶ με παρακαλοῦσε νὰ με κάμῃ γαμπρόν του. Ἐγὼ ἄρχισα νὰ διαμαρτύρωμαι καὶ νὰ ἀρνοῦμαι· με ἔπιασε ἕνας φόβος πῶς ἦταν δυνατὸν νὰ πάρω βασιλοπούλα καὶ νὰ τὴν φέρω καμμιά φορὰ καὶ ἐδῶ στὸ Σουφλί; Ἔτσι δὲν δέχτηκα με κανένα τρόπο νὰ γίνω γαμπρὸς τοῦ βασιλεῦ. Οἱ παριστάμενοι τὸν ἤκουον καὶ τὸν ἔβλεπον με θαυμασμό. Τότε ὁ παρευρισκόμενος ἐκεῖ ἀδελφός μου με ταχύτητα τοῦ ἀστράφτει ἕνα χαστούκι λέγοντας: Νὰ βλάκα γιὰ νὰ μάθης. Αὐτὸς διαμαρτυρήθηκε. —Γιατί ρε με θέρνεις; —Γιατί ἄμα ἔπαυρες ἐσὺ τῆ βασιλοπούλα τώρα θὰ ἦμουν κι' ἐγὼ ὑπουργός. Τί σοῦ χωστώω ἐγὼ νὰ εἶμαι φτωχός; νὰ πάμε σπίτι καὶ θὰ σὲ κανονίσω. Αὐτὸς τὰ χρειάστηκε καὶ εἶπε: —Ψέμματα ρε σὰς λέγω. Καὶ ἔλοι ἔσκασαν στὰ γέλια.

2. Ἐνας ἄλλος διηγοῦνταν ὅτι, ὅταν γιορτάζονταν τὸ πανηγύρι τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Κορνοφωλιᾶς πῆγε καὶ αὐτὸς με τοὺς φίλους του. Ἐκεῖ γένονταν ὀλονόκτιοι χοροὶ ἀπὸ τὸ κάθε χωριὸ χωριστά. Ἦταν τότε χιλιάδες τὰ πλήθη ποὺ πήγαιναν νὰ προσκυνήσουν τὴν θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἀπὸ ὅλα τὰ χωριά Ὀρεστιάδος, Δυδυμοτείχου καὶ Σουφλίου. Ἐκεῖ ποὺ ἐχόρευαν πηδηχτὸν χορὸν τὰ κορίτσια κάποιου χωριοῦ, πῆγε καὶ αὐτὸς καὶ πιάσθηκε ἀνάμεσα σὲ δυὸ κοπέλλες καὶ ἔβαλε τὰ χέρια του στοὺς ἄμους τῶν κοριτσιῶν γιατί τέτοιος ἦταν ὁ χορὸς (συγκαστός) ἀρκετὴ ὥρα ἐχόρευε στὸ ἡμέρωσ τῆς νύχτας. Ἰχού!!! Κάποτε ὅμως ἔγινε ἀντιληπτός. «Α!!! Ρε αὐτὸς δένει θκός μας: Ἀμέσως τότε ἔλοι τρέχουν στὰ ἀμάξια, ἀρπάζουν «κλιμιές» καὶ τὸν κνηγοῦσαν. Τρέχοντας νὰ σωθῆ σκοντάφτει καὶ κἀβεται μέσα στὸ ζεματιστὸ λάδι, στὸν ταβᾶ ἐνὸς πωλητῆ, ποὺ ἔφαυαχνε «μηρίκια» καὶ λουκουμάδες. Ἀπὸ τοὺς πόνους ἐφώναζε δυνατά: Ὁλελεί μάνα! οἱ χωρικοὶ ἔφυγαν. Οἱ παρατυχόντες φίλοι του, τὸν ἔβαλαν καὶ κάθισε στὸ νερὸ τῆς πέτρινης (κοπάνας) λεκάνης, τῆς βρύσης τοῦ μοναστηριοῦ. Ὅταν συνῆλθε, τὸν ὠδήγησαν σπίτι του, ἐδῶ στὸ Σουφλί. Τὸν ἄλλο χρόνον, γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ, ἀγόρασε σακκουῖλες κόκκινον πιπέρι. Κρυφά, ἔβαλε παυδάκια καὶ τὸ σκόρπισαν στὸ χῶμα, ἐκεῖ ποὺ χόρευε, τὸ ἴδιον χωριό. Οἱ χωρικοὶ ὅπως δὲν φοροῦν καὶ ἀρκετὰ ἐσώρουχα, ἐκαίονταν ἀπὸ τὸ πιπέρι ποὺ με τὸ χορὸ τινάζονταν στὸν ἀέρα, φταρνίζονταν συνεχῶς, δάκρυζαν τὰ μάτια τους, ἔτρεχαν στὴ βρύση νὰ πλυθοῦν καὶ κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ χωρέψῃ καὶ ἀγνωστον ἐὰν ἀνεκάλυψαν τὸ αἴτιον.

3. Ἐνας ἄλλος διηγείτο πῶς κατὰ τὸ ψάρεμα στὸν ποταμὸ Ἐβρο, ποὺ γίνονταν ἀπὸ ὅλους τοὺς Σουφλιῶτες ἐλεύθερα, χωρὶς καμμιά αἰδεια,

για να φοβηθή τον φίλον του να μη πηγαίνουν σε ώριμο μέρος του ποταμού, όπου το ήθελε δια να ψαρεύει μόνος του, έκαμε το εξής: Πήγε πιο ένωρίς, από τους άλλους, και κρύφθηκε μέσα στα σαγούτια (λιές). Σε λίγο, ήρθαν και εκείνοι, έριξαν το δίχτυ και κάθησαν να περιμένουν να πιαστούν ψάρα. Αυτός κρυφά με βουτιές τοποθέτησε το δίχτυ όπως το ήθελε. Έκρυψε τα ρούχα του, έβαλε μαλλιά και γένεια και έκαμε το πρόσωπό του φοβερόν τέρας. Όταν άντελήφθη ότι εκείνοι ήρχοντο να τραβήξουν το δίχτυ έκαμε μιá θούτα και έχωσε το κεφάλι του μέσα στο δίχτυ. Το μέρος ήτο κατάλληλον δι' όλα αυτά. Τραβώντας εκείνοι το δίχτυ τί να ιδούν! Μέσα στο δίχτυ έβγαينه σιγά - σιγά ένα τέρας σαν ανθρώπινο κεφάλι, με γουρλωμένα μάτια, γένεια και μαλλιά! Στη στιγμή, πετούν τα σχοινιά και το δίχτυ και τρεχάλα όπου φύγη, φύγη. Έφτασαν λαχανιασμένοι, ήμιλιπόθυμοι στο Σουφλί και διηγούντο εις όλους το πάθημά των, με το φάντασμα. Δια πολλά χρόνια ούδεις έψάρευε εις αυτό το στοιχειωμένο μέρος εκτός του έπιτηδείου φιάκα, που έκαμνε τον άφοβο. Έτσιρα από χρόνια διηγείτο το κατορθωμά του και όλοι γελοούσαν με το έξυπνο τέχνασμα.

4. Ένας άλλος τέτοιος τύπος έγνώριζε ότι, όταν θα έφευγαν οι νυχτέριοι θα περνούσαν από τον δρόμο του σπιτιού του. Από ένωρίς εφοδιάσθηκε με ένα μακρόν σχοινί και 4—5 μακροτά γυναικεία πουκάμισα. Σε ώριμη ώρα της νύχτας πριν να διαλυθούν οι «νυχτέριοι», έδωσε τη μιá άκρη του σχοινιού από το παράθυρο του άντικρουνού σπιτιού έπέρασε στο σχοινί τα μανίκια από τα πουκάμισα και κρατώντας την άλλη άκρη από το παράθυρο του δικού του σπιτιού, τότε έχαλάρωνε και τότε έτέντωνε πέρα δώθε το σχοινί. Έτσι τα άσπρα πουκάμισα στο σκοτάδι της νύχτας φαίνονταν νεράιδες, να χορεύουν! Όταν, περνώντας οι νυχτέριοι, είδαν από άρκετην απόστασιν τα κινούμενα υποκάμισα, τα ενόμισαν για νεράιδες. «Διέ τι, ρέ, εκεί απάν στοιχειά ρέ! θέβγατι άγλήγουρα!» και κατάφοβοι έτρεχαν όπου ο καθένας έγνώριζε συγγενικό του σπίτι για να κρυφθούν, σβαρνίζοντας τα μαυρά και κλαίοντας οι γυναίκες και τους επότιζαν εκεί με άρμύρα, (άλμη). Το μέρος πλέον εκείνο έθεωρείτο στοιχειωμένο ως που κατώρθωσαν μερικοί τολμηροί, να ανακαλύψουν το κόλπο και γελοούσαν όλοι με τα συμβάντα.

5. Ένας άλλος, είχε έτοιμάσει από ένωρίς μερικές χελώνες τους κόλλησε στη ράχη μερικά κεριά και την ώριμη ώρα που άκούονταν ο θόρυβος και τα θήματα των διερχομένων «νυχτέριων» εξαπέλυε ανά μιάν φωτεινήν χελώναν. Όταν οι «νυχτέριοι» από μακροτά έβλεπαν το κινούμενο φως, έτρεχαν όσο βαστούσαν τα κότσια τους δια να σωθούν από το φάντασμα που τους κνηγοούσε. Οι φτέρνες τους, έφταναν στο κεφάλι, τρέχοντας. Έως ότου και πάλιν άνεκαλύπτετο από τους τολμηρούς και αυτό το

τέχνασμα. "Ομως οί έφευρέται τρομοκράται έφεύρισκον άλλα τεχνάσματα.

6. Κάποιος άλλος, έπηρε σφυρίχτες διαφόρων ήχων και θεγγαλικά φώτα. Έκρούετο πίσω από ένα πηγάδι, ή τοίχον, ή φράχτην, και όταν έβλεπε ότι πλησιάζουν οί «νυχτέριοι», έσφύριζε δαμονιωδώς και έρριχνε φωτιές στον άέρα. Οί νυχτέριοι όταν αντιλαμβάνονταν τὸ τρομερόν φάντασμα δρόμο και όπου φύγη, φύγη. Πολλοί ξενυχτοῦσαν και διανυκτέρευαν σέ ξένα σπίτια, δια τὸν φόβον τοῦ φαντάσματος. Και τήν ήμέρα έπήγαναν στα σπίτια τους, έως όπου έγένητο και πάλιν ή ανακάλυψις τοῦ φοβεροῦ τέρατος και ήσύχαζεν ὁ κόσμος.

7. Πολλές φορές όμως τὰ άστεία αυτά είχαν περισσότερον δυσάρεστα αποτελέσματα. "Οπως διηγούνται, ένας πού έκαμνε τὸ φάντασμα τυλιγμένος με άσπρο σεντόνι, σκοτώθηκε από ένα κωνηγὸ ὡς φάντασμα. "Όταν έγινε αντύληπτόν ήτο άργά.

8. Κάποιος άλλος σέ ένα νυχτέριο, έβαλε στοίχημα ότι δέν φοβείται και τὸν έστειλαν τὰ μεσάνυχτα εις τὸ νεκροταφεῖον νά μπήξη ένα μαχαίρι. Μπήγοντας τὸ μαχαίρι, στή θία πού είχε, εκάρφωσε και τήν άκρα τής κάπας του. Τραβώντας νά φύγη ένόμισε ότι τὸν τραβοῦσε τὸ φάντασμα, έσκαψε ή χολή του και άπέθανε επί τόπου, από τὸν φόβον του. "Όταν οί φίλοι του ειδον ότι άργοῦσε νά γυρίση, έπήγαν στὸ νεκροταφεῖο με φανάρια και τὸν θοήκαν αναίσθητον, νεκρόν και διεπίστωσαν τὸ συμβάν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ πολυτιμος έχει εξαλείψει αυτά τὰ έθιμα, και τὰ νυχτέρια πού γίνονται πολὺ σπανίως άκόμη, γίνονται ὡς χορροσπερίδες ή ὡς επισκέψεις ὀλίγων ὥρων και με ανθρωπιστικώτερην συμπεριφοράν.

Ἡ πανήγυρις τοῦ Σουφλίου τὸ έτος 1875.— «Ἐ γέρο Βαγγέλης και τὸ πανηγύρι». Μάϊος τοῦ 1875.— Τὸ πανηγύρι τὸ Σουφλιώτικο, βρίσκεται από ξελιθ τής λειτουργίας του. Οί διάφοροι πανηγυριῶτες έχουν φθάσει από τὰ διάφορα μέρη τής Θράκης και Μ. Ἀσίας ἀπὸ ήμέρες πρὶν νά φθάση ή 9η Μαΐου ή ήμέρα τής ενάρξεως τοῦ πανηγυριοῦ. Βιάζονται για νά προλάβουν τὸ καλλίτερο μέρος τής αγοράς, δια νά στήσουν τήν παραγκούλα τους, τὸ περίπτερο ή τὸ σουργκι ὅπως τὸ λένε και νά ἀραδιάσουν τὰ εμπορεύματά τους. Τὰ σουργκιά ήταν καμωμένα με καθρόνια, σάν τετραγωνα καμπαράκια και μέσα είχαν ράφια και καρφιὰ ὅπου εξαλάωνονταν και ἀραδιάζονταν τὰ εμπορεύματα με τάξη. Ἀπ' έξω ήταν καρφωμένη λινάτσα, γύρω - γύρω. Εἰς τὸ εμποροσθεν μέρος ή λινάτσα εσηκωνετο πρὸς τὰ πλάγια τήν ήμέρα σάν σκινην θεάτρου και εκαστέβαινε τὸ θράδυ, δια νά κοιμηθοῦν μέσα οί εμποροι. Τέτοια σουργκιά ήταν καμωμένα εις ὄλο τὸ μήκος τής κεντρικῆς ὁδοῦ, ἀπὸ τὸν παιδικὸ σταθμὸ εως τὰ ζαχαροπλαστεία και πρὸ πέρα ἀκόμα και ἀπὸ τήν πλατεία τής αγοράς εως τήν πλατεία Ἀγελαδαριᾶς πρὸς τὸ Ἀ' σχολεῖον. Και τί ειδους εμπορεύματα δέν εῦρισκε κανείς μέσα σ' αυτά. Σέ μιὰ σειρά ήταν τὰ εμπορικὰ τής Μπροῦσας και

τοῦ Ἑσκί - Σεχίρ, ὅπου ἐπιουλοῦσαν κλαδευτήρια (ματάδες) προϊόνια, θερμόμετρα, φακούς μεγεθύνσεως καὶ πολλὰ ἄλλα εἶδη σχετικὰ μὲ τὴν σηροτροφίαν. Σὲ ἄλλη σειρά ἦταν τὰ ἐμπορικὰ τῆς Πόλης, ὅπου εἶχον ὑφάσματα διάφορα· ἀπλάξια κλαδωτά, βελούδια, μαγλίκες, τσεμπέρια, λαχόρια, κασιμίρια, δαμάσκες καὶ παντὸς εἶδους ρουχισμόν. Σὲ ἄλλη σειρά ἦταν οἱ παράγκες τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅπου εἶχον σκευὴ μπακιρικὰ, γουδιὰ μπρούτζινα ἢ ξύλινα, σιδηροσίγια, ταβάνες, τετζερέδες καὶ παντὸς εἶδους νοικοκυριά. Σὲ ἄλλη σειρά ἦταν οἱ παράγκες τοῦ Διδυμοτείχου μὲ σκαλωμένα μέσα παπούτσια καὶ παντόφλες ραφτὲς ἢ καρφωτὲς διαφόρων εἰδῶν, ἀνδρικές, γυναικείες ἢ παιδικές. Καὶ πῶς κάτω σὲ ἄλλες σειρές, ἦταν τὰ σουργιὰ τῆς Σμύρνης, Καλλιπόλεως, Μακρῶς Γεφύρας, Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Φιλιππουπόλεως, Αἰνίου καὶ Μαρώνειας μέχρι Ξάνθης. Κοντὰ ἢ μία στῆν ἄλλη κολλητὲς ἦσαν οἱ παράγκες, μπροστὰ ἀπὸ τὰ μαγαζιά τὰ Σουφλιώτικα καὶ ἀφήνουν μόνον τὴν εἴσοδον ἐλευθέραν εἰς αὐτά. Ἀλλὰ καὶ οἱ Σουφλιῶτες ἔμποροι θγαζοῦν καὶ αὐτοὶ ἔξω καὶ ἐκθέτουν τὴν ἡμέραν τὰ ἐμπορεῦματά τους τὰ σπουδαιότερα. Στῆν πλατεία τῆς ἀγορᾶς ὑπάρχουν σιτηρὰ ἐκλεκτὰ μέσα σὲ σακκιά ἢ σὲ στίβες, διαφόρων ποιότητων, ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἀπὸ τὸ Κισλί, τὸ Κατήκιο καὶ ἄλλων ἀντιπέραν χωριῶν, πὺ τὰ ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὴν ἀντιπέραν ὄχθη τοῦ Ἑβρου, εἰς τὸ ὕψος τοῦ χωρίου Ἐντέκιο, μὲ μεγάλα καράβια, μαζί μὲ τὰ ἀμάξια καὶ τὰ ζῶα. Καὶ ἐπερνοῦσαν μὲ τὰ καράβια αὐτά, ὅλα τὰ προϊόντα κάθε ἐποχῆς. Καρπούξια, πεπόνια, γαλακτερά, πουλερικά καὶ ἄλλα. Πῶς ἐπάνω εἶναι τὰ λαχανικά, κρομύδια, σκόρδα καὶ διάφορα ἄλλα, ὅπως καὶ σήμερον ἀκόμη γίνεται κάθε Σάββατον, μικρὰ ὑποτυπώδης ἀπομίμησης τῆς πανηγύρεως ἐκείνης. Πῶς πέρα ὑπάρχουν στίβες ἀπὸ μαλλιά καὶ βαμβάκια, στῆ σειρά. Ἀκόμη πῶς ἐπάνω τὰ πολυετικά: γάλλοι, χῆνες, κοτόπουλα, ὅλα μὲ δεμένα τὰ πόδια καὶ ἀραιωσμένα μέσα σὲ μεγάλα πανέρια ἢ κάσες. Καὶ στὸ πλάγι τὰ γαλακτερά. Τί θαυμάσια βούτυρα εἶναι ἐκεῖνα τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, κίτρινα, κρέμ, λευκὰ σὲ διάφορες ἀποχρώσεις καὶ ποιότητες πὺ μοσχολοῦν ἀπὸ φρεσκάδα. Μυξήθρες διάφορες, κισίκι, νόρι, κατίκι, τσιτακίσιο γιασούρι, πάμφθηνα νὰ χοστάση ἢ φτώχεια· γι' αὐτὸ ἔμεινε νὰ λένε: «φῶτε, σήμερον ἔχομε πανηγύρια». Μὰ τὸ πῶς σπουδαιότερο ἐμπόρευμα πὺ εἶναι τὸ σῆμα κατατεθὲν τοῦ πανηγυριοῦ, εἶναι τὸ ἐκλεκτὸν καὶ φθηνὸ γλίκιωμα τοῦ πανηγυριοῦ ὃ «τσιροχαλβάς». Πῆγες στὸ πανηγύρι καὶ δὲν ἔφαγες τσιροχαλβά, εἶναι σὰν νὰ μὴ πῆγες. Πουλιέται μέσα σὲ κάτι μεγάλες κάσες ξύλινες, πὺ ἔχουν κολλημένο μέσα λαδόχαρτο. Εἶναι λευκός, γλυκός καὶ ἀφράτος. Ὅσοι δὲν πῆγαν στὸ πανηγύρι τὸν περιμένουν μὲ ἀγωνία μέσα στὰ ξύλινα εἰδικὰ κουτιά. Τὰ παιδιά γριμιάζουν τίς μάνες καὶ τοὺς μπαμπάδες νὰ πάρουν τὰ μεταλλίκια καὶ νὰ τρέξουν στὸ πανηγύρι. Στὸ ἓνα χέρι βαστοῦν τὸ τσιγαρόχαρτο μὲ τὸν τσιροχαλβά καὶ σκύ-

βουν και τὸν γλύφουν ἐνῶ πασαιλείφουν τὶς μύτες τους και στ' ἄλλο χέρι κρατοῦν τὴ σφυρίχτρα και τότε - πάτε σφυρίζουν και τότε γλύφουν. Τὶ σφυρίχτρες εἶναι ἐκεῖνες! χάριτες πού φουῶντας ξετυλίγονται και τυλίγονται πάλι μόνες τους σφυρίζοντας, μεταλλικὲς σὲ διάφορα χρώματα πού βγάζουν ὅλους τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς. Οἱ ἰδρύμοι βουῖζουν ἀπὸ τὶς σφυρίχτρες (ἰντιουντιοῦκες) τῶν παιδιῶν σωστὸ πανδαιμόνιο. Ἔτσι ὁμορφραίνει τὸ πανηγύρι και ξυπνάει στοὺς γέρους τὰ νειάτα τους και θυμοῦνται κ' αὐτοὶ ὅτι κάποτε ἦταν παιδιῶ και σφύριζαν, και ξεγνοῦν ὅτι σὲ λίγο τοὺς περιμένει ἡ αἰώνια ζωὴ. Τὶ κρύμα! Ἄραγε, θὰ ζήσουν ὡς τὸ ἐπόμενο πανηγύρι; Ἄς φᾶμε και ἄς χαροῦμε βρέ παιδιά: Τὶ μάταιος πού εἶναι αὐτὸς ὁ κόσμος!!!

Εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας ὅπως σήμερα εἶναι τὰ περίπτερα, εἶναι ἀνοιγμένες κάτι πελώρες ἀμπρέλλες, γαρνιρισμένες γύρω μὲ κόκκινα φρεστόνια. Κάτω ἀπὸ αὐτὲς ἐπάνω σὲ τραπέζια μέσα σὲ μεγάλες γυάλιες ὑπάρχει λεμονάδα χρωματιστή. Κόκκινη, ἄσπρη, κίτρινη, πράσινη, παγωμένη. Ἡ φωνὴ τοῦ πωλητῆ ξεχωρίζει μέσα στὸ θόρυβο τοῦ πλήθους: «λεμονάτα-τζης!... Μπουῆ-λεμονάτα, μπουῆ!!!...». Καὶ ὁ λεμονάτατζης, παίρνει ἕνα μικρὸ γυάλινο σωλήνα σὰν οἰνήρηση, στὸ μέσον χονδρὸ, τὸ σκεπάζει ἀπὸ ἐπάνω μὲ τὸ μεγάλο δάχτυλο, ἔπειτα τὸ χώνει στὴ λεμονάδα τὸ τραβᾶ, ξεσπεπάζει τὸ δάχτυλο και τὸ ὑγρὸ τρέχει μέσα στὰ ποτήρια. Πιὸ πέρα εἶναι οἱ «πιάνκουτζήδες». Ἔχουν μπροστά του ἕνα στρογγυλὸ ξύλινο ταμπλά και μιὰ θελόνα στὸ μέσον σὰν τυξίδα, πού γυρίζει ἕλιγγιδῶς, ἐπάνω σὲ ἀραδιασμένα γύρω γύρω λουκούμα, καρφίτσες, τσιμπούκια, και ἄλλα δῶρα. Κάποτε σπαματᾶ ἡ θελόνα σὲ κανένα λουκούμι. Τὰ μεταλλίμα πέφτουν στὴ σειρά ἐπάνω στὸ νταμπλά ἀπὸ τὰ παιδιὰ και τοὺς χωρικοὺς πού θέλουν νὰ δοκιμάσουν τὴν τύχη τους. Πιάνκουτζης!!!... Τυχερὰ λουκούμα φωνάζει χοροῦμενος ὁ μικροπωλητῆς:... Μπροστά σὲ ἕνα καφενεῖο, ἕνας ταχυδακτυλουργός, «μάγος» στρώνει κάτω ἕνα δέγμα τίγρεως, κάθεται, και βάζει ἐπάνω σ' αὐτὸ μπροστά του μιὰ τράπουλα χαρτιά, ἕνα τάσι μὲ νερὸ και μιὰ φούχτα κουκιά. Ἐἰδῶ ὁ μάγος!... ρίξτε ἕνα κουκὶ στὸ τάσι και τὸ πνεῦμα πού θὰ κατεβῆ θὰ πῆ τὸ τυχερὸ σας. Τὸ παιδί τοῦ καφενεῖου πού εἶναι και ψάλτης στὴν ἐκκλησία 17—18 ἐτῶν ἀκούει τὸ μάγο, θγαίνει ἔξω και θυμωμένα τοῦ φωνάζει. Ἐμπρὸς φύγε ἀπὸ ἰδῶ πήγαινε ἄλλου, εἶσαι ἀπατεώνας. Ὁ μάγος ἀρνεῖται νὰ φύγη, τὸ παιδί τὸν σπρώχνει. Τότε ὁ μάγος κωττάζει τὸν οὐρανὸ ψιθυρίζει μὲ ἀκατανόητες συλλαβὲς και λέει. Τώρα νὰ ἰδῆς θὰ σὲ μαγέψω. Τὸ παιδί γελάει και ξαναρχίζει τὴ δουλειὰ του. Ὁ κάμπος, εἶναι γεμᾶτος ἀπὸ ἀμάξια και ζῶα. Σὲ ἕνα μέρος τοῦ κάμπου εἶναι κοπάδια ἀπὸ οἰκιακὰ ζῶα, πού πουλιοῦνται: ἔτσι στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια πουλοῦσαν και τοὺς ἀνθρώπους! Τὰ νταούλια, χτυποῦν τοὺς ἀμανέδες γιὰ νὰ δίνουν κέφι στοὺς πωλητὰς «τζιαμπάζηδες» και στοὺς ἀγορα-

στάς, πού πάντοτε σχεδόν τελειώνουν τή συμφωνία τους, με ένα ουξάκι και μερικούς μεξέδες στα πρόχειρα σε υπόστεγα, διπλανά καφεινεδάκια. Βεβαίως χαιρέται ο πωλητής αλλά χαιρέται και ο αγοραστής πού αξιώθηκε να αποκτήσει τὸ ποθούμενον ζῶον: ἀγελάδα, βώδι ἢ ἄλλο ζῶον. Σὲ ἓνα ἀνοιχτὸ καὶ εὐρύχωρο μέρος τοῦ κάμπου, εἶναι καὶ τὰ διάφορα θεάματα, τὰ «τξιαμπάξια» ὅπως τὰ λέει ὁ λαός. Σπουδαῖον θεάμα εἶναι τὰ ἱπποδρόμια, ὅπου οἱ τξόκεῦ με εἰδικές στολές, τρέχουν καὶ κάμνουν διαφορές ἀσκήσεις ἐπάνω στὰ ἄλογα. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς πού τρέχει στὸ δρόμο καὶ πηδάει ἐπάνω ἀπὸ μιὰ γυναῖκα πού φορτωμένη με τὴ στάμνα ἔφερε νερὸ ἀπὸ τὸν Ἐβρο ποταμό. Ἡ γυναῖκα ὅταν εἶδε μπροστὰ τῆς τὸν κβαλλάρη τάχασε ἄμως αὐτὸς δὲν τὴν ἄγγιξε καθόλου καὶ βρέθηκε 2—3 μέτρα πιὸ μπροστὰ ἀπὸ αὐτήν. Ὁ κόσμος τὸν χειροκρότησε καὶ δὲν ξεχνοῦσαν αὐτὸ τὸ θέαμα. Ἄλλοι σχοινοβάτες, ἐπερπατοῦσαν καὶ ἔκαμνουν διάφορες ἀσκήσεις ἐπάνω στὰ σχοινιά, σὲ ἀρκετὸ ὕψος. Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἔσφαξε ἓνα ἀρνὶ ἐπάνω στὸ τεντωμένο σχοινί. Ἄλλος ἐχόρευε ἐκεῖ πάνω. Εἰς ἄλλο μέρος εἶναι ἡ παλαιστρα ὅπου εἰς ὠριασμένες ὥρες τῆς ἡμέρας γίνεται τὸ πάλαμα ἢ τὸ γκιουρέσι, ὅπως ἐλέγετο. Ἄλλοῦ εἶναι οἱ ταχυδακτυλουργοὶ με τὰ θαυμαστά θεάματά τους, καθὼς καὶ τρακίρες πού τρυποῦν με βελόνες τὸ σῶμα τους καὶ τόσα ἄλλα. Ἀκόμη ἔρχονται καὶ κινητὰ θηριοτροφεῖα, με λεοντάρια, τίγρεις, φίδια καὶ ἄγρια θηρία μέσα σὲς κλοῦβες, καὶ πολλὰ ἄλλα θεάματα. Τί πλήθος Θεέ μου ἦταν ἐκεῖνο! Χιλιάδες ἀνθρώποι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς συνκοιθῶνται στοὺς δρόμους καὶ πρὸ πάντων στὴν ἀγορὰ διὰ νὰ περάσουν. Τί φτάνει καὶ ἡ Ἀθήνα. Ὅπως λει ὁ λόγος: «μῆλο νὰ ρίξης δὲν θὰ πέση κάτω». Ὁ κάθε νοικοκύρης καὶ νοικοκυρά Σουφλιώτης ἢ Θρακιώτης θὰ σημειώνη, ὅλο τὸ χρόνο τί νοικοκυριὸ τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ τὸ ἀγοράσῃ ἀπὸ τὸ πανηγύρι. Τώρα θὰ ἀγοράσῃ τὸ παψὶ ἢ ἄλλιο δῶρον διὰ τὴν κουμπάρα πού ἐστεφάνωσε ἢ θὰ στεφανώσῃ αὐτὸν τὸ χρόνο. Τὰ ἐκλεκτὰ υφάσματα γιὰ τὴν προῦκα τῆς κόρης ἢ τοῦ γιου ἢ τῆς νύφης. Τὰ γκέμια τοῦ ἀλόγου, τὰ μεγάλα ψαλίδια, τὴ ζώνη με τὰ μικρὰ κλειδιά γιὰ τὶς ἡλικιωμένες γυναῖκες καὶ τὴ φαριδεῖα ζώνη γιὰ τὶς νέες με τὰ μεγάλα κλειδιά πού ἔχουν σκαλισμένον τὸν δικέφαλο αἰετὸ, καὶ τὶς στενὲς ἀσημένιες λουρίδες, τὰ κομμάτια λεγόμενα, ἢ τὶς ντοῦμπλες καὶ τὰ φλουριά. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Θράκης Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἄλλων μερῶν ἔρχονται νὰ ἀγοράσουν ἢ νὰ πουλήσουν. Μεγάλη καὶ ἐξαιρετικὴ ἐμπορικὴ κίνησις. Ὅκτὼ ἡμέρες βαστοῦσε ἡ προστομασία καὶ ἄλλες ὁκτὼ τὸ πανηγύρι με τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἐμπορευμάτων. Σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη ἀνθρωποθάλασσα τοῦ πανηγυριοῦ, δὲν λείπουν καὶ οἱ χασομέρηδες πού πηγαίνουν νὰ διασκεδάσουν. Ἔτσι καὶ οἱ δυὸ συναμίλληκοι γείτονες ποῦχουν ἀντικρουστὰ τὰ μαγαζιά τους, ὁ μεγαλέμπορος σιτηρῶν καὶ κουνουλίων, ὁ νταῆ-Βαγγέλης, καὶ ὁ τεχνίτης

μουταφτοῦς, νταῖ-Χρῶστος, ποῦ ἔχει τὸ μεγάλο καφενεῖο, βγγῆκαν νὰ σεργιανίσουν. Καὶ οἱ δύο ἔχουν ἀπὸ 5—6 ἀγόρια παλληκάρια καὶ ἀφοῦ τοὺς δώσουν τὶς χρήσιμες ὁδηγίες γιὰ τὴ δουλειὰ τῆς ἡμέρας βγαίνουν καὶ κάθονται ἀντικρουσὰ στὶς πόρτες τοὺς ἢ καὶ μαζί οἱ δύο τοὺς. Ὁ Χρῶστος λόγῳ τοῦ πανηγυροῦ ἐκάθητο μὲ τοὺς φίλους του καὶ θαμῶνας τοῦ καφενεῖου ἔξω διὰ νὰ βλέπουν τὰ πλήθη. Γιὰ μιὰ στιγμή λέγει στοὺς φίλους του. Τώρα θὰ πάω ἀντίκρου στὸ Βαγγέλη καὶ νὰ ἰθῆτε πῶς θὰ μὲ διώχνη. Νὰ μὴ γελάσετε, καὶ νὰ κρατήσετε κάθε σοβαρότητα. Τότε σηκώνεται παίρνει τὸ φαθὶ του, τὸ κοξιλῶρι, τὸ ναιργιλέ του καὶ πηγαίνει ἀντίκρου στὸ φίλο του, νὰ βλέπουν τὸν κόσμο καὶ νὰ λένε ὅπως πάντοτε συνήθως ἔκαμαν. Ὁ Βαγγέλης κάθεται στὸ σκαμνὶ ποῦ ἦταν ψάθινο κάθισμα χωρὶς ἐρεισίωτο, τὰ σημερινὰ καθίσματα δὲν ὑπῆρχαν τότε. Ὁ Χρῶστος κάθεται στὴ «ψαθιοῦδα» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀκουμπᾶνει στὸν τοῖχο καὶ φυσᾶει τὸν ναιργιλέ του. Ἔχουν πολλὰ νὰ λένε οἱ δύο φίλοι γιὰ τὶς δουλειές τους, γιὰ τὶς γυναῖκες τους, καὶ τὰ παιδιὰ τους. Πειράζονται καὶ γελοῦν. Ἀπὸ ἀντίκρου τοὺς παρακολουθοῦν.

—Ἐέρεις τί ἐσκέφθηκα; λέγει σὲ λίγο ὁ Χρῶστος. Ὁ Βαγγέλης τὸν κοιτάζει περίεργος γιὰ νὰ μάθῃ τὴ σκέψι τοῦ φίλου του. —Λέγε ντὲ νὰ μάθω κι' ἐγὼ τὴ σκέψι σου; —Νὰ λέω μὲ τὸ νοῦ μου: ἔτσι ὅπως περνᾶει ὅλο αὐτὸ τὸ πλήθος καὶ μᾶς βλέπουν ἐδῶ, ἐμένα νὰ κάθωμαι στὴν ψάθια καὶ νὰ ἀκουμπῶ στὸν τοῖχο κι' ἐσένα νὰ κάθῃσαι στὸ σκαμνὶ, τί θὰ λένε; —Ὅτι θέλουν ἄς λένε τί μὲ μέλλει ἐμένα γι' αὐτό; —Ναι ἀλλὰ δὲν θὰ λένε ἄραγε μὲ τὸ νοῦ τους: Πιοὺς ἀπὸ τοὺς δύο εἶναι ὁ νοικοκύρης σ' αὐτὰ τὰ μεγάλα πέτρινα μαγαζιά; Ἀσφαλῶς χωρὶς ἄλλο αὐτὸς ποῦ κάθεται στὴν ψάθια καὶ ἀκουμπᾶει στὸν τοῖχο αὐτὸς εἶναι ὁ νοικοκύρης ἐνῶ ὁ ἄλλος στὸ κάθισμα εἶναι ὁ φίλος του. Μ! μ! μ! μπράβο ἄξιος καὶ ἔθυπνος ἄνθρωπος. Τοῦ ἀξίζει τώρα νὰ πίνῃ τὸ ναιργιλέ του. Αὐτὸς τᾶκτισε ὅλα, καινούργια εἶναι' ἔτσι λένε γιὰ μένα. Ἐξαλλος ὁ Βαγγέλης σηκώνεται ἀπὸ τὸ σκαμνὶ καὶ σπρώχνει τὸ Χρῶστο πρὸς τὰ ἔξω κάτω ἀπὸ τὸ πεζοδρομιο. —Ἐμπρός! σήκω γρήγορα! ἐμπρός φύγε ἀπ' ἐδῶ. Γι' αὐτὸ ἦρθες ἐδῶ καὶ ξεπλώθηρες γιὰ νὰ λένε πῶς ἐσύ εἶσαι ὁ νοικοκύρης; φύγε γρήγορα! νὰ δῆς ποιοὺς εἶναι ὁ νοικοκύρης. Φταῖουν τὰ παιδιὰ σου ποῦ σ' ἔχουν καὶ τρῶς καὶ πίνεις καὶ μπεκρουλιάζεις ὅλην τὴν ἡμέρα, ἐνῶ ἐγὼ δουλεύω σκληρὰ καὶ θ' ἀφήσω στὰ παιδιὰ μου περιουσίαι ποῦ νὰ μὴν ἔχη κανένας. Γρήγορα φύγε μὲ τὸ καλὸ νὰ μὴ διαρθῶμε καὶ τὰ χαλάσουμε. Ὁ Χρῶστος ὑπὸ τὰ ἔμματα τῶν φίλων του ποῦ ἀγωνιοῦν νὰ μάθουν τί συνέβη, σηκώνεται χαμογελῶντας, παίρνει τὰ πράγματά του καὶ φεύγοντας τοῦ λέει: —Καλὰ ἀδερφάνι· κι' ἂν εἶναι καὶ δὲν μὲ θέλεις, φεύγω. Τί θὰ γίνῃ βρὲ ἀδερφέ, μὲ τὸ νὰ λένε πῶς εἶναι δικὰ μου; μήπως καὶ στὰ πῆρα; δικὰ σου εἶναι ὅλα, χάριμά σου. Μόνο ἔχω νὰ σοῦ πῶ ὅτι: ὅσα περυσότερα θ' ἀφήσης στὰ

παιδιά σου, τόσο ὀλιγώτερο θὰ σὲ κυττάξουν στὰ γεράματά σου, διότι θὰ μαλλώνουν ποιὸς νὰ πάρῃ τὰ καλλίτερα. Κι' ὅσο βαστοῦσε ἐκεῖνο τὸ πανηγύρι, οἱ δυὸ συνομήλικοι, ἀγαπημένοι γειτόνοι, κυττάζονταν ἀπὸ μακρὰ ἀντικρυστοὶ σὰν ἀγριόγατοι. Ὅσπερα ἀπὸ ἄρκετὰ χρόνια, ὁ ὑπεροδοηκοντούτης γέρο Βιαγγέλης, ἐμούντζωνε τὰ μεγάλα πέτρινα μαγαζιά καὶ ἔλεγε στὸ γυιὸ τοῦ Χριστοῦ. —Νά! νά! ὅσα πολλὰ τοὺς ἄφησα, τόσο πὺ πολὺ μαλλώνουν, καὶ ὑποφέρω μαρτύρια τώρα στὰ γερατειά μου. Εἶχε δίκιο ὁ γέρος σου. Γνωστικὸς ἄνθρωπος ἀπέθανε, καλοκυτταγμένος καὶ εὐχαριστημένος! Ἐνῶ ἐγώ! Νά! νά! ἐμούντζωνε τὰ μεγάλα πέτρινα μαγαζιά. Δὲν ὠφελοῦν στὸν ἄνθρωπο τὰ πολλὰ πλούτη, ἀλλὰ ἡ καλὴ καρδιά, καὶ τὰ καλὰ μυαλά.

Κοινὴ οἰκογενειακὴ προσευχὴ.— (Λεγομένη στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς κάθε Σαββατόβραδο ὡς παράκλησις). Ἄγιος ὁ Θεός, Ἄγιος ἰσχυρός, ἄγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς. Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν ὁ παντοδύναμος καὶ ἀόρατος. Ἐσὺ καὶ ὁ Μονογενὴς Σου Υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα Σου τὸ ἅγιον, πὺ κατοικεῖς εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ εἰς ἓν νεῦμα Σου τρέμουν τὰ Σύμπαντα, Ἐσὺ ἐδημιούργησες τὸν Κόσμον. Ἐσὺ ἔπλασες τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ ὅλα τὰ πλάσματά σου καὶ τοῦ ἔδωσες πνεῦμα ἐκ τοῦ ἰδικοῦ σου. Σὺ δίνεις σοφίαν καὶ φρόνησιν εἰς ὅσους Σὲ πιστεύουν· καὶ ἔδωσες τὴν μετάνοιαν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας. Εἶσαι φιλόανθρωπος, διὰ τοῦτο ἐθυσιάσες ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ τὸν υἱόν Σου τὸν μονογενῆ, διὰ νὰ χαρίσης καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἄδὰμ καὶ εἰς ἡμᾶς τὸν Παράδεισον καὶ τὴν οὐράνιον βασιλείαν σου. Θεὲ καὶ Κύριε τῶν Δυνάμεων. Σὲ πιστεύομεν καὶ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ ἀνοίξης τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς μας ἵνα δυνηθῶμεν νὰ ἐπικοινωνήσωμεν μαζύ σου. Ἐπίβλεψον ἐπὶ τὴν δέησιν ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἀναξίων δούλων σου. Συγχώρησεν τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν τὰ ἐκούσια καὶ τὰ ἀκούσια. Καθάρισε τὰς ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἡμῶν ἀπὸ πάντα μολυσμὸν σαρκὸς καὶ πονηροῦ πνεύματος. Ἐπίσκειται τὴν καρδίαν μας καὶ στήριξον ἀκλόνητον τὴν πίστιν μας πρὸς Σὲ τὸν Τρισυπόστατον καὶ μόνον ἀληθινὸν Θεόν. Δῶσε εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, υἰεῖαν, εἰρήνην, προκοπὴν τοῦ βίου καὶ φρόνησιν. Ἀξιωνέ μας ἵνα μὲ τὴν ἰδύναμιν τοῦ Ἁγίου Σου Πνεύματος ζῶμεν ἀνωτέραν ζωὴν πνευματικὴν καὶ καταπατῶμεν πάσας τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας μας. Χάρισέ μας σωφροσύνην, ἀγνότητα, καρδίαν καθαρὰν, ἐγκράτειαν, πνευματικὴν χαρὰν, πραότητα, ἀνεξικακίαν, ἀγαθότητα, ἐργατικότητα καὶ ὑπομονήν. Σὲ παρακαλοῦμεν ἵνα μᾶς ἐλευθερώσης ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειαν, τὸ μῖσος, τὸν ἐγωῦσμόν, τὴν φιλαργυρίαν, τὴν πλεονεξίαν καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας. Ἀπομάκρυνε τοὺς ἐχθροὺς μας καὶ προφύλαξέ μας ἀπὸ τὴν ὀκνηρίαν, τὴν κενοδοξίαν, τὸ ψεῦδος, τὴν ἀδικίαν, καὶ ἀπὸ τὴν ὀργήν. Δίνε μας, ὅτι ἡ πανσοφία σου θεωρεῖ καλὸν καὶ χρήσιμον διὰ τὴν ἐργασίαν μας καὶ τὴν συντήρησίν μας εἰς τὴν πρόσκαιρον

αὐτὴν ζωὴν. Σὲ παρακαλοῦμεν, Χριστέ μας, ἵνα μᾶς ἀξιώνης νὰ πράττωμεν πάντοτε κατὰ τὸ θέλημά σου καὶ νὰ ἀκολουθῶμεν τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας σου διότι ἐσὺ εἶσαι τὸ φῶς, ἡ ζωὴ, ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὕδωρ ἡ φέρουσα εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν. Καὶ ἔαν ἔχωμεν ἁμαρτήση, ἐνώπιόν Σου, δώσε μας τὴν χάριν σου νὰ μετανοήσωμεν καὶ εὐρωμεν συγχώρησιν, διότι Ἐσὺ ἔγινες ἴλασμός τῶν ἁμαρτιῶν μας. Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, δέξου τὰς παρακλήσεις τῆς μητρός σου, ἡ ὁποία καθημερινῶς σὲ παρακαλεῖ διότι λυπᾶται διὰ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων. Παναγία Παρθένε μεσίτησον εἰς τὸν υἱόν σου τὸν Μονογενῆ καὶ συγχώρησον τὰ ἁμαρτήματά μας. Σὺ εἶσαι πρεσβεῖα θερμὴ καὶ ἐλέους πηγὴ, ἡ μόνη ταχέως προστατεύουσα. Σκέπη καὶ προστατὴν τῆς ζωῆς μας Θεοτόκε Ἐσένα γνωρίζομεν. Σὺ εἶσαι ἡ καταφυγὴ καὶ προστατὴς τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν, ἡ ἐλπίς τῶν θλιβομένων καὶ τῶν ἀπληπισμένων ἡ μόνη βοήθεια. Προφύλαξόν μας Δέσποινα ἀπὸ τὰς θλίψεις καὶ τοὺς κινδύνους καὶ σῶσε τὴν ψυχὴν μας ἐκ τῆς φθορᾶς τῶν παθῶν. Μετὰ τὸν Θεὸν εἰς σὲ καταφεύγομεν. Προσάγαγε τὴν προσευχὴν μας αὐτὴν πρὸς τὸν Υἱόν σου καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου, ἵνα δοξάζωμεν τὸ ἅγιον ὄνομά σου καὶ δοξολογοῦμεν Πατέρα, Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα. Νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων Ἀμήν. Δι' εὐχῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐλέησον καὶ σῶσον ἡμᾶς. Ἀμήν.

Τὸ Σουφλί προβάλλεται στὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀμερικῇ. — Ἄ π ὀ τ ἡ μ ο υ σ ι κ ῆ κ ἰ ν η σ ι τ ο ὕ Σ ο υ φ λ ῖ ο υ. Ἡ παράδοσι λέγει ὅτι, ὁ μουσικὸς Ὀρφεύς, ὁ θεὸς τῆς μουσικῆς, γεννήθηκε στοὺς πρόποδες τῆς Ροδόπης, Δυτικῶς τοῦ Σουφλίου! Οἱ μουσικὲς του νόττες δονοῦν ἀκόμα τὸν ἀέρα τῆς Θρακικῆς γῆς, καὶ τὰ τραγούδια του ἀπὸ γενεὰ πὲ γενεὰ ἐμπνέουν τοὺς πιστοὺς του!... Ἔτσι, τὸ Σουφλί φημιζέται σὰν κοινὴ τῆς Ὀρφικῆς μουσικῆς. Καὶ τοῦτο ἀπεδείχθη, πολλὰκις ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, μὰ τώρα ἐσχάτως καὶ στὸ ἐξωτερικόν, ἀπὸ τὸν Καλλιτεχνικὸ Ὅμιλον ποὺ διευθύνει ὁ διδάσκαλος καὶ μουσικὸς κ. Κων)νος Βογιατζῆς. Τὸν ὄμιλον αὐτὸ μὲ τὴν ἐπωνυμίαν «παιδιὰ τῆς Ἑλλάδος», ὠδήγησεν ὁ ἱμπερσάριος Ἀλβέρτος Μορίνι, στὴν Ἀμερικῇ, ἐπὶ τρεῖς μῆνες (23/9—23/12/1963), ἔδωκαν παραστάσεις στὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, ὅπου ἄφρισαν τὶς καλύτερες ἐντυπώσεις. Οἱ παρακάτω δύο δημοσιεύσεις πὲ ἑφημερίδες τῆς Ἀμερικῆς ποὺ ἀναδημοσιεύει σὲ μετάφραση «ἡ Ἐλεύθερη Θράκη», δείχνουν ὅλο τὸ θρίαμβο τῶν ἐπιτευγμάτων τοῦ καλλιτεχνικοῦ ὁμίλου, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀξίζουν θερμὰ συγχαρητήρια. Συγχαρητήρια στὰ παιδιὰ, συγχαρητήρια καὶ στοὺς ὀδηγούς των Δήμαρχο Σουφλίου ποὺ στάθηκε πατέρας των κατὰ τὸ παξεῖδι τους, καὶ εἰς τὸν Κώστα Βογιατζῆ, δημοδ)λο, καὶ ἄριστο μουσικό. Τὸ πρόγραμμα ἀποτελεῖται ἀπὸ Δημοτικὰ τραγούδια Σουφλίου καὶ τοιαῦτα ἀντιπροσωπευτικὰ ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ χοροὺς Ἑλληνικοὺς, ἔλων τῶν περιο-

χῶν τῆς Πατρίδος. Κατὰ τὴν ἐπιστροφή των, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀπ' τὴν Ἀμερικὴ τοὺς ἐγένετο πάνδημος, ἐγκάθδιος ὑποδοχὴ, καὶ δόθηκε στὰ παιδιὰ, ἀναμνηστικὸ δίπλωμα τιμῆς, ἐκ μέρους τοῦ Δήμου Σουφλίου. Παράθεταμεν δημοσίευμα τῆς ἡφμερίδος Ἐλεύθερη Θράκη τῆς 10.12.63 καὶ 17.12.63:

« Πολλὴν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσε τὸ πρόγραμμα τοῦ Καλλιτεχνικοῦ Ὀμίλου «Παιδιά», τὸ ὅποιον ἐξετελέσθη πρὸ ἡμερῶν εἰς τὴν πόλιν μας. εἶναι ἀλήθεια πὼς τὶς ἡμέρες μας εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ ὑψωθοῦμε ψυχικά, νὰ ἀνακαλύψωμε καὶ νὰ χαροῦμε γνήσιες ἐκδηλώσεις τέχνης καὶ ἁμορφιάς, ὅταν καθημερινῶς πιεζόμαστε ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς μηχανῆς καὶ τῆς ἀεικνησίας. Τὸ πρόγραμμα τῶν «Παιδιῶν» ἦλθε σὰν ἀνταπόκρισις τῆς νοσταλγίας τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου πὸν ζητᾷ νὰ χαρῆ τὴν ὁμορφὴν ψυχαγωγία. Ἄρχισε μὲ πατριωτικὸν χαιρετισμὸν ἐκ μέρους τοῦ Δημάρχου τοῦ Σουφλίου κυρίου Δημητρίου Σεϊτανίδη, τὸν ὅποιον ἐπαρουσίασε ὁ ἱερεὺς τῆς Κοινότητός μας Αἰδὸς. κ. Δημήτριος Κωνσταντέλος. Τὸ πρόγραμμα, διαρκείας 2 ὥρῶν, ἦτο πλούσιο ἀπὸ λαϊκὸ τραγοῦδι, χορὸ μουσικὴ καὶ ἀπετέλεσε ζωντανὴ ἐρμηνεῖα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Πρόσωπα γελαστά, χαρούμενα, ἀφτυασίδια, τριανταφυλλένια, τόσο ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς ἁμορφῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἐκφραση χαριτωμένη, φυσικὴ καὶ ἁρμονικὴ, χωρὶς καμμιὰ ἐπαγγελματικὴ ἐπιτήδευση καὶ σοφιστία. Οἱ φωνῆς τῶν «Παιδιῶν» ἦσαν κρυσταλλένιες, μελωδικές, χρωματισμένες καὶ πειθαρχημένες γιὰ τὴν πιὸ καλὴ ἀπόδοσι. Ἐκινοῦντο μὲ τέτοια χάρι καὶ ἀπλότητα στίς ἐναλλαγές τῶν συγκροτημάτων, ὅπως τὰ φάρια κολυμποῦν ἄφρονα στὸ νερό. Ὁ κόσμος δὲν ἤξερε τί νὰ πρωτοθαυμάσῃ. Τὰ ἀεικίνητα χέρια πὸν ἔπαιζαν μὲ τόση χάρι καὶ εὐχέρεια, τὰ ὄργανα, τὴ λεβεντιά τους, τὴ ζωντάνια τους, τὸ ταλέντο τους, τὴν εὐλυγισία τους; Πράγματι τὰ «Παιδιά» εἶναι μιὰ ἀληθινὴ καλλιτεχνικὴ καὶ καλοδουλεμένη προσφορά. Ὁ Διευθυντὴς των, κύριος Βογιατζῆς, ἐκμηδένισε πολλὰς φορὰς τὸν ἑαυτό του καὶ ἄφησε ἐπάνω στὴν σκηνὴ μόνον τοὺς τὰ «Παιδιά». Τί ἀντίθεση γιὰ πολλοὺς καλλιτέχνες πὸν πασχίζουν νὰ ἐξοικονομήσουν ἕνα ἔπαινο καὶ λίγη δημοτικότητα μὲ τὴν προσβολὴ τοῦ ἑαυτοῦ των. Τὰ «παιδιά» ἐκεῖνο τὸ βράδυ, μᾶς ἔδωσαν ὅ,τι καὶ ὅσο μπορούσαν πιὸ ὠραία καὶ πιστὰ τὴν Ἑλληνικὴν ψυχαγωγία. Αὐτὸ πὸν παρουσίασαν τὰ παιδιὰ δὲν ἦταν ἀντιγραφὴ ἢ ἀναπαράστασις χορῶν. Ἦταν δημιουργία καὶ ἐκφρασις δημιουργίας καὶ γι' αὐτὸ εἶχε τόσην ἐπιτυχία. Παρσυρέθησαν καὶ πολλοὶ ξένοι οἱ ὅποιοι κατενθουσιάσθησαν. Χειροκροτήματα ἄφθονα, δυνατὰ καὶ πηγαῖα πὸν κόντευαν νὰ φύγουν οἱ τοῖχοι. Ἐμὰς χεῖμαρρος εὐχαριστήσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ εἶχε πλημμυρίσει τὴν αἴθουσα ἢ ὅποια εἶχε κατακλυσθῆ ἀπὸ κόσμον. Πολλὰς μητέρες αἰσθάνθησαν

ένοχή γιατί δέν έφεραν τὰ παιδιά τους μαζί τους. «Τι κουτό άντρα που έχω, που έκατσε στο σπίτι να κοιμηθῆ», είπε μιὰ Έλληνίδα. Και να σκεφθῆ κανείς πώς όλα τὰ «Παιδιά» είναι μαθηταί του Σχολείου και πώς όλο τὸ καικακαίρι πήραν μαθήματα του χειμῶνος χωρίς ιδιαικοπή για να τους επιτρέψη τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας να ἔλθουν στην Ἀμερικῆ. Στο τέλος ὁ καλὸς πατριώτης μας κ. Παναγιώτης Σιδέρης παρέθεσε πλούσιο δείπνο στα «Παιδιά». Πιστεύουμε πώς όλοι θα εὐχαριστηθοῦν πολὺ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τῶν «Παιδιῶν». Ἀξίζει να παρουσιαστοῦν και ἀπὸ τὴν τηλεόραση. Ἐμεῖς τους εὐχόμαστε παντοῦ καλὴ ἐπιτυχία και καλὸ γυρισμὸ στο ἀθάνατο Σουφλί.

«ΣΑΝ ANTONIO ΤΕΞΑΣ, 2-12-1963. Ἀγαπητὲ κ. Κονδύλη. Ἀπὸ χτὲς θυσκόμαστε στὸν Ἅγιο Ἀντώνιο πόλιν τῆς Πολιτείας του Τέξας ὅπου θρήσκαμε αὐτὰ τὰ σημειώματα. Ἐνα σου στέλω για τὴν ἐφημερίδα σου να τὸ δημοσιεύσης για να δοῦν οἱ φίλοι μας τὰ ἐπιτεύγματά μας. Δέν σου γράφω ἄλλα γιατί αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸ και τὰ λέγει όλα. Μὲ ἀγάπη και ἐκτίμηση Δημ. Σεϊτανίδης.

Ἀπὸ τὴν Θράκη, πατρίδα του μυθικοῦ Ὀρφέως, μᾶς ἦλθαν «Τὰ Παιδιά», μουσικός, ὠδικὸς και χορευτικὸς ὄμιλος 28 κοριτσιῶν και ἀγοριῶν του Σουφλίου. Τὰ «Παιδιά», ὅπως μετριεφρόνως ἀποκαλοῦνται, ἐπέδειξαν τὴν Ἑλληνικὴν Παράδοσιν, διὰ μέσου τῶν αἰῶνων εἰς τὴν μουσικὴν, τὸν χορὸν και τὸ τραγούδι, τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς εἰς τὸ ἀμφιθέατρον του Κολλεγίου Κῶντερ τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἐν συνεχείᾳ θα ἐμφανισθοῦν εἰς 43 ἄλλας πόλεις τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν κατὰ τὸ προσεχὲς τρίμηνον, ὅτε τερματίζεται ἡ ἀναληφθεῖσα ὑπὸ ξένου ἱμπερσαρίου ἀποστολὴ των, διὰ να ἐπιστρέφουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δι' ὅσους δέν εἶδαν και δέν ἤκουσαν τὰ «Παιδιά» προχθὲς, τὸ σημείωμα αὐτὸ, ἴσως, να μὴ σημαίνῃ και πολλὰ πράγματα. Ἀλλ' ὅσοι εἶχαν τὴν μοναδικὴν ἐνκαιρίαν να παραστοῦν εἰς τὴν μόνην, δυστυχῶς, ἐν Νέα Ὑόρκῃ ἐμφάνισιν τῶν «Παιδιῶν» — ἦσαν δέ, μὰ τὸν Ὀρφέα, ἑκατοντάδες Ἀμερικανοὶ και ὀλίγοι ὁμογενεῖς — ἔμειναν «μὲ τὸ στόμα ἀνοικτό». Κατεπλάγησαν. Ἐνεθουσιάσθησαν και ἐχειροκρότησαν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν τῶν παλαμῶν αὐτῶν τὸν ὄμιλον τῶν παιδιῶν και τὸν ἰδιδάσκαλόν των και μαέστρον κ. Κώσταν Βογιατζίην, καθηγητὴν τῆς μουσικῆς και ἀπόφοιτον του Ὡδείου Ἀθηνῶν. Τὰ «Παιδιά», ἡλικίας, 8—16 ἐτῶν εἶναι, ἀναμφισβητήτως, τὸ καλύτερον, ὠραιότερον και καλλιτεχνικότερον μουσικὸν συγκρότημα, που ἦλθε ποτὲ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Τὰ τραγούδια και οἱ χοροὶ των, συνοδευόμενα ἀπὸ μουσικὰ ὄργανα που παίζουν τὰ παιδιά μεταφέρουν νοσρῶς τὸν ἀκρατὴν ἀπὸ τὴν Θράκην και Μακεδανίαν, εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὰς Ἀθήνας, τὴν Πελοπόννησον, τὰ Ἑπτάνησα και τὴν Κρήτην. Ἀκριβῶς, δέ, ὅπως ἐτόνισεν ὁ Δήμαρχος του

Σουφλίου, κ. Δημ. Σεϊτανίδης, πού συνοδεύει τὰ «Παιδιά», «μεταφέρουν τὴν Ἑλλάδα» εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Τὴν ὡραίαν Ἑλλάδα. Τὴν αἰωνίαν Ἑλλάδα. Τὴν Ἑλλάδα πού ζῆ καὶ βασιλεύει ὕστερα ἀπὸ 5.000 ἱστορικὰ χρόνια, τόσον εἰς κάθε γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ὅσον καὶ εἰς κάθε ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ καρδίαν. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ἐπιδειχθεῖσα ὀλιγοπρία τῆς ὁμογενείας ἐν Νέα Ἰόρκῃ, καὶ μάλιστα τῆς ἐπισήμου, τὴν ὁποίαν ἀντεπροσώπευσε μόνον ὁ Πρόεδρος κ. Χριστογιάννης, νὰ μὴ ἐπιδειχθῆ καὶ ὅπου ἄλλου τῆς Ἀμερικῆς ἐμφανισθοῦν τὰ «Παιδιά». Ἐλπίζομεν καὶ συνιστῶμεν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς γονεῖς νὰ ὀδηγήσουν τὰ ἴδικά των παιδιὰ, εἰς οἰανδήποτε παροικίαν μας ἐμφανισθοῦν τὰ «Παιδιά» τῆς Ἑλλάδος, διότι ἔτσι θὰ ἀναβαπτίσουν τὰ πρῶτα εἰς τὰ νάματα τῆς Γενετείρας. Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ἀπευθύνομεν πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Ἑλληνας τοῦ Σουφλίου, Ἀντικῆς Θράκης, ἀπ' ὅπου προσέρχονται τὰ «Παιδιά» καὶ ἰδιαίτερος πρὸς τοὺς γονεῖς των, θερμότητα συγχαρητήρια διὰ τὸν καλλιτεχνικὸν ὄμιλον πού μᾶς ἔστειλαν. Ὁμιλον, πού τιμᾷ ὀλόκληρον τὴν Ἑλληνικὴν πατρίδα. Συγχαρητήρια καὶ εἰς τὸν ἀκαταπόνητον ὡς καὶ λίαν ἐπιδέξιον μουσικὸν διευθυντὴν του κ. Βογιατζῆν καὶ τὸν Δήμαρχον τοῦ Σουφλίου κ. Σεϊτανίδην «πατέρα» τῶν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος».

ΥΜΝΟΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ: Τὰ τραγούδια αὐτά, τὰ διδαχθήκαμε ἀπὸ τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ μας Κων)νο Μπεκιάρη. Δὲν γνωρίζω τίποτε, δυστυχῶς, γιὰ τὴ ζωὴ καὶ καταγωγὴ του, πλὴν τοῦ ὅτι κατοικοῦσε στὴν Κων)πολι καὶ ὅτι σπούδασε στὴ Μ. τοῦ Γένους Σχολῆ, φιλολογία. Γιὰ πρώτη φορὰ ἔκαμε τὴν ἐμφάνισί του στὸ Σουφλί στὰ 1923, ὡς καθηγητὴς τοῦ Γυμνασίου, ὅτε ἐκτὸς προγράμματος μᾶς ἐδίδασκε διάφορα δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἡλείου, ὅθεν ἴσως ἡ καταγωγὴ του, ἐξ ὧν τὰ ἐξῆς: α) Μηνίτσα μ' ποῦσαι στὸ γκρεμό, β) «Σταφύλι μου καὶ μοσχοστάφυλο», γ) «Ὁ Μενούσης κ' ὁ Ρεσοῦλης». Ἀπὸ τὸ 1926—30, ἦτο καθηγητὴς τῆς Ἱερ. Σχολῆς Ἁγ. Ἀναστασίας Θεο)νίκης. Ἐκεῖ μᾶς ἐδίδαξε διάφορα «χορικά» ἀποσπάσματα ἀπὸ διάφορα ἀρχαῖα ἔργα: «Ἄῤα Ποντίος αῤρα», «Πολλὰ τὰ δεινά, κούδεν ἀνθρώπου δεινότερον». Εἶχε πολὺ καλὴ φωνή. Ἐγνώριζε τὴ Βυζ. μουσικὴ καὶ λίγο τὴν εὐρωπαϊκὴν. Τραγουδοῦσε μὲ πάθος, ὅσα τραγούδια μᾶς ἐδίδαξε. Μὲ ἀπάνταστο ὅμως ἐνθουσιασμὸ ἔψαλλε τὸν «Ἦννο στὴ Βασιλίδα τῶν πόλεων» «Τὴν Πόλιν θέλω νὰ ἴδῶ». Σειόμενος ὀλόκληρος, σύγκαμος ἀπὸ βαθειὰ συγκίνησι, ἔκανε πολλοὺς καὶ διαφόρους λαρυγγισμοὺς καὶ μορφασμοὺς, ἀπὸ τὸ φυσικὸν ὡς τὸ γελοῖον!... Μεγάλον ἄνειρό του ἦταν — μᾶς ἔλεγε — νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Κων)πολι. Πράγματι, πῆγε, καὶ ὅταν ἐπέστρεψε, μᾶς εἶχε μία θαυμασιὰ διάλεξι, γιὰ τίς ἐντυ-

πώσεις του, διακρίνοντας για τὸ κατάντημα τῆς Πόλης, καὶ τῶν ξενητεμένων παιδιῶν της: ... Τότε μᾶς ἐδίδαξε καὶ τὰ «ἐγκώμια ἐπὶ τῇ ἀλώσει», ποὺ τὰ ψάλλαμε πολλές φορές, στὴν ἐπέτειο 29ῆ Μαΐου. Τοὺς στίχους τοὺς ἀντέγραψα ἀπὸ τετραδίό του. Ἄλλὰ δὲν μᾶς εἶπε ποτέ, ἂν τοὺς εἶχε συγγράψει ὁ ἴδιος, ἢ ἂν τοὺς ἀντέγραψε καὶ αὐτὸς ἀπὸ ἄλλον. Ἔχω τὴν γνώμη ὅτι εἶναι ἀριστοὶ λογοτεχνικῶς, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὰ ἐγκώμια τοῦ Στανρικοῦ πάθους τοῦ Κυρίου, μουσικῶς ταυτόσημοι καὶ διηρημένοι εἰς τρεῖς Στάσεις. Εἶναι διδακτικώτατον ποίημα, καὶ μπορεῖ νὰ ψάλλεται ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ Δημ. Σχολείου καὶ δὴ τοῦ Γυμνασίου. Ἡ κυρία ἰδέα εἶναι, ὅτι: Ἄποτελεῖ ἐθνικὴν συμφορὰν ἢ ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως ὑπὸ τῶν Βαρβάρων κατακτητῶν Τούρκων, διότι αὕτη ἐσήμανε καὶ τὴν διάλυσιν τῆς Ἑλλην. Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ λαϊκὴ μουσα ὅμως λέγει: «Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δική μας θάναι». Εἶμαι βέβαιος ὅτι, τὰ ἀνωτέρω ἄσματα, τὰ ὑπέροχα ταῦτα ἐθνικὰ σύμβολα, εἶναι ἄγνωστα σχεδὸν εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας· καὶ τὰ δημοσιεύουμε ἐπομένως γιὰ νὰ γίνουν γνωστὰ, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ λησμονηθοῦν ποτέ. Ἐπὶ πλέον δέ, ὅτι ἀποτελεῖ καὶ ἱερὸν καθήκον, διότι οὕτω ὑπαγορεύει καὶ τὸ ἐθνικὸν συμφέρον!...

ΤΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΑΣΙΛΙΔΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Τὴν Πόλιν θέλω νὰ ἰδῶ
 ἥτις ὠραία κόρη
 ἐριδομέν' εἰς τοῦ διπλοῦ
 αἰγιαλοῦ τὰ ὄρη.
 Εἰς τὸ στυλπνὸν κατάστενον
 ὡς εἰς καθρέπτην κλίνει
 καὶ τ' ἀστυρᾶ τῆς κρᾶσπεδα
 εἰς τὸν ἀφρόν του πλύνει.
 Ἦν Ἠπειρος προσπτίσσεται
 θάλασσα δεξιούται
 ἠπίως ἀγκαλιζονται, παλάμαι Θράκης
 ἀντιφιλεῖ δ' ἐτέρωθεν
 τὸ τῆς Ἀσίας στόμα.
 Χαῖρε Βυζάντιον λαμπρὸν
 ἢ πόλις τῶν ὀνείρων
 δι' ἧς τὰ θεῖα ῥήματα
 ἐπέλαμψαν τῷ κόσμῳ.
 Χαῖρε ἁγίων καύχημα,
 καὶ τῶν Ἑλλήνων κλέος
 ὃ Βασιλεὺς τῶν πόλεων
 ἄστρον μου φωτοβόλον.

Θὰ ζήσω τάχα νὰ σὲ δῶ
καὶ νὰ σ' ὁμολογήσω
τὴ μαύρη καὶ πικρὴ σγλαβιά
ποῦ βλέπουν τὰ παιδιὰ σου.
Εἰς σὲ τὰς ἐλπίδας ἔχω
τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν
πόλις τῆς Ὁρθοδοξίας,
ἄστρον ἀκτινοβολοῦν.
Χαῖρε θησαυρὲ σοφίας
χαῖρε μῆτερ τοῦ φωτός
ζῆθι μετὰ σοῦ πατρίς μου
εἶναι πάντοτ' ὁ Χριστός.
Ὁραία μου Κωνσταντινούπολις
ὦ λατρευτὴ καὶ θεσπεσία πόλις
Πατριαρχῶν εὐσεβῶν καύχημα
εὐφραίνου καὶ ἀγάλλου ἄνασσα Πόλις.

«ᾠμος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀγα-
ρηῶν, γενομένη τῇ ΚΘ' (29) Μαΐου ἡμέραν Τρίτην καὶ ὥραν
10.30' π.μ. τοῦ ἔτους 1453 μ.Χ.».

«ᾠ πόλις θεσπεσία, ἡ δόξα τῶν
Ἑλλήνων, ποῦ σοῦ ἔδου τὸ κάλλος;»

Στάσις Α' (κατὰ τὸ ἦ ζωὴ ἐν τάφῳ)

1. ᾠ! ὠραία πόλις, λατρευτὴ μοι πατρίς,
ποῦ τὸ κάλλος σου τὸ ἄρρητον ἔδυσεν,
ὦ! δδύνης τῆς ἐμῆς τῆς φοβεραῆς.
2. Πέπρωταί σοι ἔθνος, εὐσεβὲς καὶ σεπτόν,
ἀνελθεῖν ἐπὶ σταυροῦ ὡς ὁ Κύριος,
ὁ Δεσπότης καὶ σωτὴρ ἡμῶν Χριστός.
3. Ὁ ἀντίχριστος εἶ, ὁ αἰσχρὸς καὶ φονεὺς,
ὡς προεῖπεν ὁ Χριστὸς μυσσαρώτατε,
καὶ ἐμόλυνας τὸ γένος τῶν θροτῶν.
4. Λυμεῶν πανῶλες, ἀστροπλήξ Ἰσμαήλ,
ἀληθῶς ἐξέβρασέ σε ὀλέθριε,
ὁ ἀκόρεστος ὁ Ἄδης ἐφ' ἡμᾶς.
5. Ἰησοῦ Χριστέ μου, πῶς ὑποίσω ἐχθροῦ
τὰς βασάνους τὰς πικρὰς καὶ τὰ τραύματα,
καὶ τὰς ὕβρεις ἃς τοξεύει κατὰ σοῦ.
6. Θεμουργὸς κηρύττει, Κωνσταντῖνος στρατῶ,
τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ πίστεως θέμενος,
καὶ πατρίδος καὶ οἰκείων προσφυλῶν.

7. Ἐκ τοῦ Ἄδου Σώτερ, εἰς τὴν γῆν ἀναβάς,
τὸν υἱὸν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐξήμεσεν,
ὁ δυσώνυμος τῆς πίστεως ἔχθρός.
8. Σὺ προφήτης ψεύδους, γεγονὼς μωρέ,
θεῖαν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐστρέβλωσας,
καὶ τὰ ἄνω καταμείξας τῇ φθορᾷ.
9. Πικρογόνους θρήνους, ἐπὶ σοὶ Βασιλὶς
θρηνωδεῖ ὁ βασιλεύς σου τὸ ἕστατον,
προσφωνῶν σοὶ χαῖρε πόλις Βυζαντίς!
10. Ἐξ Ἀράβων χώρας, ὑπουργὸς Σατανᾶ
ἐξεπέμφθη ὁ τῆς Ἄγαρ ἀπόγονος,
πολεμήσων ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.
11. Συγκλονεῖται πᾶσα, τῆς ἐώας ἡ γῆ,
τῆς κολάσεως τοὺς δαίμονας βλέπουσα
ἐρχομένους μετὰ λύσεως κατ' αὐτῆς.
12. Ἰοβόλε ὄφι, πονηρὸς καὶ μωρέ,
τί παθῶν τὸν ζωοδότην ἐμίσησας
καὶ ἐδίωξας τὸ ποίμνιον αὐτοῦ;
13. Ἀλεξάνδρου πόλις, τηλαυγέστατον φῶς,
εὐκλεῶν Πατριαρχῶν, θρόνε ἐνδοξε,
ἀπεσβέσθη τῇ πνοῇ τοῦ Ἰσμαήλ.
14. Ἡ μακρὰ δουλεία, ἡ σκληρὰ τυραννίς,
γενναϊότατα φρονήματα ἔφθειραν,
ἐταπεινώσαν δὲ γένος εὐγενές.
15. Δαιμονόπληκτος εἶ, αἰμοβόρε λαέ,
σὺ γὰρ γέγονας ἔχθρὸς ὁ ἀπαίσιος,
τῶν Ἑλλήνων καὶ παντάνακτος Χριστοῦ.
16. Ὁ ἀστράπτων κάλλει, λαμπροφόρος ναός,
ξοφορὸς καὶ τεθλιμμένος νῦν φαίνεται
δουλωσύνην τὴν ἐμὴν θρηνῶν πικρῶς.
17. Ξένη γῆ ξενίζει, Βυζαντίου σοφοὺς
οἱ λαοὶ τοὺς ἐσπερίους φωτίζουσι,
τὴν ἀχλὺν διασκεδάζοντες αὐτῶν.
18. Ἀληθῶς ὁ Μέγας, τῆς ἐφέσου φωστήρ,
ἀνεδείχθη ἱεράρχης ὑπέρμαχος,
καὶ θερμότατος πατρῶν ζηλωτής.
19. Τετραμένοι πόθῳ, τῷ ἐνθέρῳ πιστοί,
τὸ κοινότερον τῆς Ρώμης ἠλέγξατε,
καὶ τὴν πίστιν ἐφυλάξατ' ἀβλαβῆ.
20. Ὡ ἡμέρα Τρίτη, ὄδυρμῶν καὶ κλαυθμῶν,

- ἀποφράδα σ' ὀνομάζομεν ἅπαντες,
ὅτι ἔφης ἀπαρχὴ τῶν λυπηρῶν.
21. Νῦξ καλύπτει πᾶσα, τῶν Ἑλλήνων τὴν γῆν,
καὶ ὁ ἥλιος εἰς δύσιν πορεύεται,
ζωηφόρος ἐξ αὐτῆς ἀνατελεῖν.
22. Ἐκκλησία θεία, Ἄγιέ μου ναέ,
μικρὸν ἔτι εἰς τοὺς κόλπους σου δέχεσαι,
βασιλέα καὶ λαὸν πολυπαθῆ.
23. Λειτουργοὶ Ὑψίστου, τελευταίας εὐχὰς
ἀναπέμποσαι ὁ ὁ' ἀναξ προσέρχεται,
δοῦναι πᾶσι τελευταῖον ἀσπασμόν.
24. Λῦσον λύπην Λόγε, Κωνσταντῖνος φωνεῖ
τὴν καρδίαν τὴν ἐμὴν ἦνπερ μάχαιρα,
διελθοῦσα ἐτραυμάτισε δεινῶς.
25. Ἡ μεγάλη πόλις, ἡ χαρὰ καὶ ἐλπίς,
τῶν βαρβάρων λεία γίνεται σήμερον,
θρηνεῖ ἔθνος τοῖς πανδύροισι ὀδυρμοῖς.
26. Νῦν ἐπέστη ὥρα, θυμοφθόρων κακῶν,
τὰ δὲ ἄνθη καὶ τὰ δένδρα μαραίνονται,
καὶ ἡ φύσις πᾶσα κλαίει καὶ θρηνεῖ.
(Δόξα Πατρὶ...)
27. ὦ Τριὰς Ἄγία, ἐνιαία μονάς,
Κωνσταντῖνον βασιλέα ἀνάπαυσον,
ὡς καὶ πάντας τοὺς πεσόοντας σὺν αὐτῶ.
(Καὶ νῦν καὶ αἰεί...).
28. Νεῦσον ὦ Παρθένε, Θεοτόκε ἀγνή,
ἱκεσίαις θερμοτάταις καὶ ρῦσαι με,
ἐκ τῆς λύπης τῶν σαρκῶν Ἀγαρηνῶν.
- (Μικρὰ συναπτὴ καὶ εἶτα)
- Ἡ στάσις Β' (συμφώνως πρὸς τὸ «ἄξιον ἐστί»).
1. Πάνσεπτε ναέ, τοῦ Χριστοῦ μεγάλη ἐκκλησία,
ὄψομαί σε πάλιν λαμπόμενον,
ὑπὸ φέγγους τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ.
  2. Σῶσον με Θεέ, ἐκ τοῦ φάσματος τῆς Ἀραβίας,
ὅπερ δολοφόνος ἐπάρατος,
ὑπερδαίμονας ἐξύφανεν αἰσχροῶς.
  3. Ἐδὸν ἡ λαμπρά, καὶ ἀνθοῦσα Κωνσταντῖνου πόλις,
θεῦτε ἐγκαρδίως θρηνησώμεν,
ἕμνον ἄδοντες ἐξᾠδιον αὐτῆ.
  4. Τέρας εἶδεχθές, πῶς κατέχεις σὺ τὴν Ἑλληνίδα,

ὁ θρασὺς ὁ κλέπτης καὶ θάναυσος,
καὶ τὸ στίγμα τῆς βροτείας γενεᾶς.
(Δόξα Πατρί...).

5. Ἄναρχε, Τριάς, συναΐδιε λόγε καὶ πνεῦμα,
λύκους τοὺς λυσσώδεις ἀπέλασον,
λαοφθόρους λοιμικοὺς θεοστεγεῖς.
(Καὶ νῦν καὶ αἰεί...).
6. Ὅλη τῇ ψυχῇ, τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ διανοίᾳ,
σὲ παρακαλῶ ἀειπάροθνε,
κακουργίαις με ἀπάλλαξον ταχύ.

Στάσις Γ' κατ' ἀλφάβητον, πρὸς τὸ «αἱ γενεαὶ πᾶσαι»

1. Ἄσωμεν τῇ πόλει, ὦ παῖδες τῶν Ἑλλήνων
ἐπιταφίους ἕμινους.
2. Βεβηλοῖ Χριστέ μου, τὸ σέμνωμα τοῦ γένους,
Ἄγαρηνῶν ἢ σπεῖρα.
3. Γεννάδιε ἐθνάρχα, ὀδήγησον τὸ ἔθνος,
εἰς ἀσφαλῆ λιμένα.
4. Δικέφαλος πατεῖται, τὸ σῆμα ἀνυψοῦται,
μιαυφρονίας στάζον.
5. Ἐκλαίεν ὁ ἄναξ, ὁρῶν τῆς βασιλίδος,
τὴν ὀλεθρίαν μοῖραν.
6. Ζῶν ἐγὼ ὑπάρχω, τῆς πόλεως πεσοῦσης,
ὁ τάλας αὐτοκράτωρ!...
7. Ἡ αἰωνία πόλις, ἔπεσεν εἰς χεῖρας,
λαῶν τῶν παρανόμων.
8. Θρηνῶ σου τὴν δουλείαν
τετιμημένον γένος,
ἦν δυσμενῶς παρέξου.
9. Ἴδεῖν αἰχμαλωσίαν, πατρίδος φιλοσόφου,
οὐ φέρω Κύριέ μου.
10. Κωνσταντῖνος πίπτει,
Βυζάντιον δουλοῦται,
ὦ! φρίκη, ὦ! ὀδύνη!
11. Λυσσῶσι λύμης στίφη, ὀρῶνται ἀγρίων,
οἱ ἄνδρες τῶν αἱμάτων.
12. Μιαίνουσι Θεέ μου, δαιμόνων λεγεῶνες,
τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων.
13. Νοεραὶ δυνάμεις, ἐξέστησαν ἰδοῦσαι,
θεομανῆ ἀγέλην.
14. Ἐένος ἤχος παίζει, τοῦ Ἄραβος προφήτου,

- ἀντὶ δωρίου μέλλους.
15. Οὐράνιος σοφία, αἰθέριόν μου κάλλος,
πῶς τὸ σκότος σὲ καλύπτει.
  16. Παγκάλου Παρθενῶνος, ἡ παῖς ἡ ἐξαισία,
παρηγορίας δός' μου.
  17. Ραίνουσι θακρούς, μετὰ τοῦ Γενναδίου,
τὸν εὐανθῆ λειμῶνα
  18. Στεναγμοὶ καὶ γόοι, ἀντὶ ὠδῶν ἠχοῦσι,
τοὺς οὐρανίους θόλους.
  19. Τιτρώσκομαι τὰ σπλάχνα, πικρῶς βαρυστενάξω,
τοῦ ἔθνους δούλου ἔντος.
  20. Ἵμνεῖτε καὶ θρηνεῖτε,
ὦ τέκνα τῆς Ἑλλάδος,
τὴν δύστυχη μητέρα.
  21. Φωτοβόλον ἄστρον, τὸ σύμβολον τῆς νίκης
σὺ τῶν Ἑλλήνων ἴσθι.
  22. Χαῖρε Ἰνδαλμιά μου, ἡ παμφαῆς μορφὴ σου
αὐγάζει πᾶν τὸ γένος.
  23. Ψάλλομέν σοι παιάνας, ὦ! χαρᾶς ἐκείνης,
ἠγαπημένη πόλις.
  24. ὦ! Θεομήτωρ, τὰ τέκνα σου λυτρῶσαι,
τοῦ μοχθηροῦ τυράννου.
(Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ...).
  25. Ἀνάστησον τὸ γένος, Τριάς Ὑπεραγία,
ἐκ τοῦ ξωφόδου τάφου.
(Καὶ νῦν καὶ αἰεί...)
  26. ὦ! Λύττειρα τῶν πόνων, διάλυσον τὸ πένθος,
πολυπαθοῦς ἱκέτου.
  27. Πανέλληνες θαρσεῖτε, τὸ ἄθλον τῶν ἀγώνων
Ἕμῖν ἡ Πόλις ἔσται.

ΣΤΥΝΕΧΕΙΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ (Τελευταία ὥρα)

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ὅσων ἀνεγράφησαν εἰς τὸ κεφάλαιον «ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ» τοῦ παρόντος 37ου Τόμου ἀναφέρονται τὰ κάτωθι: Ἐχομεν εὐχάριστα νὰ ἀναγγεῖλωμεν εἰς τὸν τομέα τῆς ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς Διδυμοτείχου, ἀποδεικνύεται δὲ καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν ὅτι ἓνας ἄνθρωπος εἶναι δυνατὸν νὰ θαυματουργήσῃ ὅταν κατέχεται ἀπὸ ἰδιαιτέραν πρὸς τὴν πατρίδα μας Θράκην ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν. Ὁ κ. Δημήτριος Μανάκας ὄχι μόνον συνέγραψε κατ' ἐπανάληψιν, ὡς καὶ εἰς τὸν παρόντα Τόμον, ὅσα

περὶ Διδυμοτείχου ἐδημοσιεύθησαν, ἀλλ' ἀνήγαγε τὴν ὑπὸ τὴν εἰσήγησίν του τοπικὴν ἐπαρχιακὴν Ἐπιτροπὴν Διδυμοτείχου εἰς περιοριστὴν πρωτοπορείας, διότι εἰς ἐκάστην ἐπιστολὴν του προσθέτει καὶ τὴν ἐγγραφὴν νέων μελῶν. Οὕτω τὰ μέλη ταῦτα ἀνήλθον αἰσίως εἰς 41, μὲ ὑποσχέσεις περαιτέρω αὐξήσεως. Δηλαδή ἡ Ἐπιτροπὴ Διδυμοτείχου εὐρίσκεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ἐπαρχιακῶν τοιούτων. Ὡς νὰ μὴ ἤρουν ὅμως ὅλα αὐτὰ ὁ κ. Μανάκας ἐφρόντισε, ἵνα λάβουν σάρκα καὶ ὄστα αἱ περὶ εὐποιίας ἐπιδιώξεις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, κατόπιν δὲ ἐμπεριστατωμένων ἐρευνῶν καὶ βάσει τῶν ἀπαραιτήτων πιστοποιητικῶν, κατώρθωσεν ἵνα ἐξευρεθῶν καὶ προκριθῶν ἐκ τῆς περιοχῆς Διδύχου διὰ τὸ 1963 καὶ 1964 τρεῖς πτωχαὶ νεάνιδες ἀπὸ τὰ χωρία Ἀμόριον, Κουφόβουνον καὶ Μάνην, διὰ τὰς ὁποίας ἀπεστείλαμεν τὸ ποσὸν τῶν 15.000, ἀνὰ ὄρχ. 5.000 εἰς ἐκάστην, κατόπιν τελέσεως τοῦ γάμου των. Ἡ πρώτη Εὐτυχία Μπουραζάνα ἐτέλεσε τὸν γάμον τῆς ὡς ἀναφέρθη εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον τοῦ παρόντος Τόμου, ἐντὸς δὲ τοῦ Ἰανουαρίου ἐνημφεύθησαν καὶ αἱ ἕτεραι δύο Ροῦδω Χρυσσιφίδου ἐκ Κουφοβούνου καὶ Σταυριανῆ Δόβρη ἐκ Μάνης. Κατὰ τοὺς γάμους αὐτοὺς μετέβη αὐτοπροσώπως ὁ κ. Μανάκας εἰς τὰ ὡς ἄνω χωρία, ὅπου μετὰ τὴν τέλει τοῦ μυστηρίου καὶ μὲ πανηγυρικὴν συμμετοχὴν τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων, ἔλαβε χώραν τελετὴ καθ' ἣν ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ κ. Μανάκα καὶ ὑπὸ τὰς ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας τῶν χωρικῶν, τὸ κοινωνικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου καὶ ἡ σημασία τῶν προικοδοτήσεων πτωχῶν νεανίδων καταγομένων ἐκ Θράκης μὲ σκοπὸν τὸν γάμον ἐπίσης διὰ τὴν θράβεισιν ἀριστοῦχων μαθητῶν γυμνασίου, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Γυμνασιάρχου καὶ τοῦ οἰκειοῦ καθηγητικοῦ Συλλόγου, διὰ ποσοῦ ὄρχ. 2.000 ἐτησίως, ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν πάντοτε τῆς Ἐπαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς, ἐγένετο ἡ ἐναρκτήριος τῶν θραβύσεων διὰ τὸ 1963 εἰς τὸ Διδύχον μὲ τὸν προκριθέντα μαθητὴν Χαρίτον Ἀντωνακούδην, ἀριστοῦχον καὶ ἠθικὸν κατὰ γενικὴν ἀναγνώρισιν, ὡς τὸ δημοσιευόμενον κατωτέρω κείμενον.

«ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΡΑΣΙΝ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ. Τελετὴ ἀπονομῆς δώρου εἰς μαθητὴν Γυμνασίου Διδυμοτείχου. 11-1-64. Εἶδος μικρᾶς καὶ συγκινητικῆς τελετῆς ἔλαβε χώραν εἰς τὸ Γυμνάσιον Διδυμοτείχου χθὲς κατὰ τὴν πρωϊνὴν προσευχὴν. Τὸ Θρακικὸν Κέντρον τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλῶν δεκαετιῶν διευθύνεται ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ ἀλλὰ γεμάτου ἰδρώσεως πολιτευτοῦ καὶ ὑπουργοῦ κ. Φιλίππου Μανουηλίδου ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἐν Διδύχῳ συνταξιούχον δημῶλον κ. Δημήτριον Μανάκαν καὶ εισηγητὴν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ὄρχ. 2.000 ἵνα ἐπιδοθῶν ἐκ μέρους τοῦ Θ. Κέντρου οὕτινος προσδρεύει, ὡς δῶρον εἰς μαθητὴν ἐπιδειξάμενον πρόοδον εἰς τὰ μαθήματα καὶ ἠθος ἀμεμπτον. Τοιοῦτος προσεκρίθη ὑπὸ τοῦ Συλλόγου τῶν κ.κ. καθηγητῶν τοῦ Γυμνασίου ὁ ἐκ Λάδης μαθητῆς τῆς Ε' τάξεως Χαρί-

τος Ἀντωνακούδης. Μετὰ τὴν πρωϊνὴν προσευχὴν, ἀφοῦ ὁ μέχρι τοῦδε Γυμνασιάρχης κ. Ψυμούλης καὶ ὁ ἄρτι τοποθετηθεὶς τοιοῦτος κ. Ἐπαμ. Παπαχρῖστος παρουσίασαν τὸν γνωστὸν εἰς τοὺς μαθητὰς κ. Δημήτριον Μανάξαν ἔδωσαν τὸν λόγον εἰς αὐτὸν, ὅστις εἶπε τὰ ἑξῆς: «Ἀφοῦ εὐχαριστήσω θεομῶς τοὺς κ.κ. τέως καὶ νῦν Γυμνασιάρχας διότι μοι ἐδόθη ἡ τιμὴ νὰ ὁμιλήσω καὶ ἐπικοινωνήσω μαζί σας, δι' ὀλίγα λεπτά, ἀγαπητοί μου μαθηταί, καθήκον μου θεωρῶ νὰ ἀναπτύξω κατὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν τελετὴν τῆς ἀπονομῆς δώρου 2.000 δραχμῶν εἰς ἄπορον μαθητὴν καλῆς ἐπιδόσεως καὶ ἤθους διὰ νὰ γνωρίσητε ποῖος ἔστευλε τὰ χρήματα αὐτά, καὶ πόθεν προέρχονται. Ἀπὸ ἐτῶν ἔχει ὑδρυθῆ ἔν Ἀθήναις τὸ Θρακικὸν Κέντρον τὸ ὁποῖον ἔχει Διοικητικὸν Συμβούλιον ἀπὸ ἐπαλέκτους Θράκας καὶ ἰσόβιον Πρόεδρον αὐτοῦ τὸν ἄλλοτε Βουλευτὴν Ἐβρου καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη Ἰπουργὸν γνωστὸν δὲ εἰς ὅλους τοὺς γονεῖς σας κ. Φίλιππον Μανουηλίδην. Ὁ ἐπαξίως πολὺ κατέχων τὴν προεδρείαν ταύτην ἀνυδιουτελῶς ὄλως ἐργάζεται ἐντατικῶς ἀπὸ ἐτῶν παρακινούμενος ἀπὸ πραγματικὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Θράκην μας, τὸ διαμάντι αὐτὸ τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ ἀνυψώσῃ αὐτὸ εἰς τὰ προσήκοντα ἐπίπεδα καὶ νὰ ἀνασῆρῃ ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς ἀφανείας τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου, τῆς ἀρχαιότητος, ἠθογραφίας καὶ λαογραφίας, τὰ ὁποῖα ὁ πέπλος τῆς σκλαβιάς καὶ ἡ ἀδιωφορία τῶν ἀρμοδίων κατεδίκασαν εἰς παντοτεινὸν λήθηρον. Τοῦτο ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὀνομαστοῦ συγγράμματος τὰ «Θρακικά» τῶν ὁποίων τὸ ὕψος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σελίδων ὑπερέβη τὰς 14.000 ἐκ 37 τόμων. Μαζὶ μὲ τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν ἐπεξέτεινε τὴν ἀγαθοεργίαν του καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς φιλανθρωπίας διὰ προικοδοτήσεως πτωχῶν κορασιδῶν μεμνησθευμένων καὶ τὴν ἀγάπην του πρὸς τοὺς Θράκας μαθητὰς διὰ τῆς παροχῆς 2.000 δρχ. εἰς τὸν μαθητὴν ἐκείνον ὅστις θὰ ἐπιδείξῃ πρόοδον καὶ ἠθος ἀμειπτον. Τοιοῦτον, ὁ Σύλλογος τῶν κ.κ. Καθηγητῶν διὰ πρακτικοῦ του προέκρινε τὸν συμμαθητὴν σας τῆς Ε' τάξεως Ἀντωνακούδην Χαρίτον ἐκ τοῦ χωρίου Λάδης. Τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν ἔχει τόσην ἀξίαν ὕλικὴν ὅσην ἔχει ἠθικὴν. Ἔχει τὴν ἐννοίαν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν γενέτειράν μας Θράκην, τὴν ὁποίαν αὔριον θὰ ἐμπιστευθῶμεν σὲ σᾶς μαζί μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Παραδειγματισθῆτε λοιπόν, ἀπὸ τὸν συμμαθητὴν σας Ἀντωνακούδην, γίνετε καλοὶ Ἕλληνες Θράκες, ἀγαπήσατε καὶ συνεχίσατε τὸ ἔργον τοῦ παλαιμάχου Προέδρου κ. Μανουηλίδου, ἐγὼ δὲ σᾶς εὐχομαι πρόοδον καὶ σᾶς ὑπόσχομαι νὰ εισηγηθῶ παροχὴν μεγαλυτέρου ποσοῦ καὶ διανομὴν εἰς περισσοτέρους μαθητὰς». Μὲ καταφανῆ συγκίνησιν ὁ ἀξιότιμος κ. Γυμνασιάρχης κατόπιν ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον τοῦ Προέδρου κ. Φ. Μανουηλίδου ἐξ ὧων ἤκουσεν, ἰδιαίτερος ὑπὸ τοῦ κ. Μανάκα, ἐξέφρασε τὴν ἐκπληξίν του διότι πρῶτην φορὰν συναντᾷ εἰς τὴν πολυετῆ ἐκπαιδευτικὴν του σταδιοδρομίαν τοιαύτην φιλάνθρωπον καὶ φιλογενῆ χειρονομίαν ὡς καὶ ἐκπαιδευτικὸν ἐνδιαφέρον αὐ-

τοῦ καὶ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Θ. Κέντρου, παρήνεσε καταλλήλως καὶ πατρικῶς τοὺς μαθητὰς νὰ φανοῦν ἄξιοι τῆς ἀπονεμομένης εἰς αὐτοὺς τιμῆς καὶ ὑπεσχέθη νὰ διαβιβάσῃ θερμὰ συγχαρητήρια καὶ εὐχαριστήρια πρὸς τὸν κ. Πρόεδρον καὶ δι' αὐτοῦ εἰς ὅλους τοὺς φιλογενεῖς Θρακίας ἐπιδούς τὸ ποσὸν τῶν 2.000 δραχ. εἰς τὸν δι' ὃν προώρισται μαθητὴν».

Ἐπίσης παραθέτομεν κατωτέρω τὴν κάτωθι εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν τοῦ Γυμνασιάρχου Διδυμοτείχου κ. Ε. Παπαχρίστου.

Ἐν Διδυμοτείχῳ τῇ 11ῃ Φεβρουαρίου 1964

Ἀξιότιμον Κον Φίλιππον Μανουηλίδην

Πρόεδρον Θρακικοῦ Κέντρου Γ' Σεπτ)ρίου 18 - Ἀθήνας

Ἐντιμε Κύριε Πρόεδρε,

Μετὰ συγκινήσεως ἐλάβομεν παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ Συναδέλφου μας κ. Μανάκα τὰς ἐκ μέρους σας διαβιβάσθεισας δύο χιλ. (ἀριθ. 2.000) δραχμὰς πρὸς ἀπονομὴν εἰς τὸν ἀριστον ὡς πρὸς τὸ ἦθος καὶ ἐπίδοσον μαθητὴν τοῦ Γυμνασίου Διδυμοτείχου. Τὸ ὡς ἀνωτέρω ποσὸν ἀπενεμήθη εἰς τὸν μαθητὴν τῆς Πέμπτης (Ε') τάξεως Ἀντωνακούδην Χαρίτον, ὁ ὁποῖος κατ' ἀπόφασιν τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου κέκτηται τὴν τιμητικὴν διάκρισιν, ἂν καὶ ἄλλοι τινὲς εὐρίσκονται ἐγγύτατα εἰς τὸν εἰρημένον. Διὰ τὴν φιλογενῆ ταύτην δωρεάν Σας, λίαν ἐποικοδομητικὴν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμίλλης, φρονήματος καὶ γενικώτερον τῶν ἀρετῶν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Ἀκρτικοῦ Γυμνασίου Διδυμοτείχου, ἐκφράζομεν ἡμῖν μετὰ σύμπαντος τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου τὰς θερμὰς εὐχαριστίας καὶ συγχαρητήριά μας, εὐχόμενοι ὅπως ἡ ὑμετέρα συμβολὴ εὖρη μμμητὰς, διότι οὕτω δυνάμεθα κάλλιον νὰ ἐπιτύχωμεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς σκοποὺς τῆς Παιδείας.

Καὶ αὐθις εὐχαριστοῦντες διατελοῦμεν μετὰ πλεύστης τιμῆς

ΕΠΑΜ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ Γυμνασιάρχης

Τὸ Θρακικὸν Κέντρον εἰς ἐλαχίστην ἐκδήλωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Μανάκα παρεχομένων ἀπὸ ἐτῶν ἐθνικῶν καὶ πατριωτικῶν ὑπηρεσιῶν, τὸν ἔχει ἤδη ἀνακηρύξει τιμῆς ἔνεκεν, ὡς Ἐπίτιμον Μέλος του, φρονεῖ ὅμως ὅτι ἡ τοιαύτη τιμητικὴ διάκρισις δὲν εἶναι ἐπαρκὴς καὶ σκέπτεται ὅπως προτείνῃ, εἰς προσεχῆ συνεδρίαν τοῦ Δ)κοῦ Συμβουλίου, ἵνα ὁ κ. Μανάκας ἀποτελῇ ἐφεξῆς μέλος αὐτοῦ. Ὁ κ. Μανάκας δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἐν Διδ)χῳ καὶ περιοχὴν ἰδρᾶσιν του, ἥτις ἀποβαίνει χρησιμωτάτη καὶ παραδειγματικὴ, ἀλλὰ μετέβη ἐσχάτως δύο φορές, ἰδίαις του δαπάναις καὶ εἰς τὴν Ὁρεστιάδα καὶ μᾶς ὑπέδειξε καὶ ἐκεῖ τέσσαρα πρόσωπα τοὺς κ.κ. Ν. Βαμβακόπουλον, Κ. Συβροῖδην, Α. Κουκουλωμάτην καὶ Γ. Παπαθανασίου με ἐισηγητὴν τὸν κ. Βαμβακόπουλον, ἀναλαβόντα νὰ συμπληρώσῃ τὴν τοπικὴν Ἐπιτροπὴν Ὁρεστιάδος, οὕτως ὥστε νὰ δινηθῇ καὶ ἡ περιοχὴ αὐτῆς νὰ συμμεθέξῃ δι' ἐπαρκοῦς ἀριθμοῦ μελῶν, εἰς τὰ περὶ εὐποιίας

εδεργετήματα τοῦ Σωματείου μας, ἅτινα τόσον ἐπιτυχῶς ἤρχισαν πραγματοποιοῦμενα, πρὸς ἀνακούφισιν τῶν συμπατριωτῶν μας. Ὁ κ. Βαμβακόπουλος ἐκπαιδευτικός, ὑπεσχέθη νὰ μᾶς ἀποστείλῃ καὶ ἀνέκδοτον πραγματείαν του πρὸς δημασίευσιν εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν «Θρακικῶν». Ὁ αὐτὸς ἐξαιρετος φίλος τοῦ Σωματείου μας κ. Μανάκας ὑπόσχεται νὰ μεταβῇ προσεχῶς καὶ εἰς Ρύζια μεγάλην κωμόπολιν, πρὸς καταρτισμὸν καὶ ἐκεῖ τοπικῆς Ἐπιτροπῆς μὲ τοὺς αὐτοὺς ὡς ἄνω ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς.

Ἡ ἀνταλλαγεῖσα μετὰ τῆς Ἐνώσεως Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Σουφλίου ἀλληλογραφία μας εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐγγραφὴν 7 νέων μελῶν, ἅτινα προστιθέμενα εἰς τὰ 6 παλαιὰ ἀποτελοῦν σύνολον 13 μελῶν τῆς ὑπὸ τὴν εἰσῆγησιν τοῦ κ. Χρήστου Παπασταματίου - Μπαμπάλιτη τοπικῆς Ἐπιτροπῆς Σουφλίου, μὲ ὑποσχέσεις συνεχίσεως τῶν τουσούτων ἐγγραφῶν, ἵνα δυνηθῇ καὶ τὸ Σουφλί νὰ συμμετάσχη εἰς τὰς προκηδοτήσεις καὶ βραβεύσεις, κατόπιν μάλιστα καὶ τῆς ἐκτενοῦς ἀναγραφῆς τῶν περὶ τῆς Σηροτροφικῆς ἐκθέσεως Σουφλίου εἰς τὸν παρόντα 37ον Τόμον. Κατόπιν ἀλληλογραφίας μας καὶ προσωπικῶν ἐπαφῶν μετὰ τοῦ ἐν Ξάνθῃ προκρίτου, συστάσει τοῦ μέλους τοῦ Δ)κοῦ Συμβουλίου κ. Γ. Γεωργιάδου, κ. Ἀριστίππου Γενναδίου, ἐπετεύχθη ἡ ὕδρουσις ἐν Ξάνθῃ τοπικῆς Ἐπιτροπῆς ἐκ 16 μελῶν, κατ' ἀρχὴν, μὲ ὑποσχέσεις ἀυξήσεως ἐπίσης, ὃ δὲ εἰσηγητὴς Ξάνθης κ. Γεννάδιος, ἔχει ὑποσχεθῆ ὅτι θὰ μεταβῇ προσεχῶς εἰς Κομοτηνὴν διὰ τὴν ὕδρουσιν καὶ ἐκεῖ μᾶς Ἐπιτροπῆς, ἥτις καθυστερεῖ μέχρις ὥρας, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Προέδρου τοῦ Μορφωτικοῦ Συλλόγου Κομοτηνῆς καὶ ἄλλων, θὰ ἔπρεπε ἰδὲ ἡ Κομοτηνὴ, ὡς πρωτεύουσα τῆς Θράκης, νὰ ἔχη τὸ προβάδισμα, ἵνα λάβῃ καὶ αὐτὴ μέρος εἰς τὰς περὶ εὐπορίας παροχάς. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐφημερὶς τῆς Κομοτηνῆς «Ἐλευθέρα Γνώμη» ἔχει δημοσιεύσει τὰς τοιαύτας ἀνακινώσεις τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Ὁ κ. Γεννάδιος ὑπεσχέθη ἐπίσης νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ ἀνέκδοτον ὕλην πρὸς δημασίευσιν, παρὰ τῆς Λογίας κ. Σεραμέτη, μέλους μας. Ὁ κ. Μανουηλίδης εἶχε παρακαλέσει τὸν Ἐπιτροπὸν Γενικὸν Δ)τὴν Βορείου Ἑλλάδος κ. Ν. Ἐξαρχον, μεθ' οὗ συνδέεται διὰ παλαιᾶς φιλίας, ὅπως οὗτος συστήσῃ τὸ ἐμπολιτιστικὸν καὶ κοινωνικὸν ἔργον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Κατόπιν τούτου ἐγένετο δημοσίευσίς παρὰ διαφόρων ἐφημερίδων τῆς Β. Ἑλλάδος, πρὸς τὸν κ. Ἐξαρχον δὲ διεβιβάσθησαν αἱ θερμοὶ εὐχαριστίαι τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου. Ἡ ἐφημερὶς «Μακεδονία» τῆς 14-1-64 γράφει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Ἐπιτροπὸς Β. Ἑλλάδος διὰ μακροῦς καὶ ἐμπνευσμένης ἐγκυκλίου του ἐξαίρει τὸ ἐπιτελεσθὲν καὶ ἐπιτελούμενον ἐθνικοκοινωνικὸν ἔργον τοῦ ἐν Ἀθήναις λειτουργοῦντος Θρακικοῦ Κέντρου καὶ συνιστᾷ τὴν ἐνθερμον ὑποστήριξίν του. Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἐξ ἄλλου ἐκθέτον εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσίν του τὴν μέχρι τοῦδε δρᾶσιν του ἐν συντομίᾳ καὶ τοὺς ἐθνικοκοινωνικοὺς σκοποὺς του, ἀναφέρει μετὰξὺ ἄλλων τὴν ὑπ' αὐτοῦ παρακολούθη-

σιν τῶν ζητημάτων τῶν Θρακῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διὰ τῆς ἐπιλύσεως αὐτῶν ἐξυπηρετήσεώς των, τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἰδρᾶσιν του διὰ τῆς συγκεντρώσεως στοιχείων ἐκδόσεως ἱστορικολογογραφικῶν βιβλίων, τὴν βράβευσιν ἀριστεύων μαθητῶν γυμνασίου καὶ τὴν προικοδότησιν πτωχῶν νεανίδων ἐκ Θράκης ἐγκριθέντος πρὸς τοῦτο τοῦ ποσοῦ τῶν 95.000 δραχμῶν». Τὰ ἀνωτέρω ἐσχολίασαν κατ' ἐπανάληψιν καὶ παντοιοτρόπως πολλαὶ ἀθηναϊκαὶ καὶ ἐπαρχιακαὶ ἐφημερίδες. Τὸ Θρακικὸν Κέντρον ἐπίσης κατήρτισε σχετικὴν μὲ τὰς ἐπιδιώξεις του ἐγκύκλιον, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλε πρὸς τὰς ἐπαρχιακὰς Ἐπιτροπὰς, καθὼς καὶ εἰς πάντα ἐνδιαφερόμενον, τὸ κείμενον δὲ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης, ἔχει ὡς κάτωθι:

«ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρον διὰ τὴν ἐν Ἀθήναις, λειτουργίαν του καὶ διὰ τὰς τοπικὰς Ἐπαρχιακὰς Ἐπιτροπὰς: Τὸ Θρακικὸν Κέντρον, Σωματεῖον ἐν Ἀθήναις, λειτουργοῦν ἀπὸ τοῦ 1927, ἦτοι ἐπὶ 36 ἔτη, ἀσχολεῖται, σύμφωνα μὲ τὸ Καταστατικόν του, συνεχῶς μετὰ κάτωθι ζητήματα: ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟῦ ἀριθ. 332)1927. «ΣΚΟΠΟΣ: Α) Ὁργάνωσις τῶν ἐν Ἑλλάδι Θρακῶν πρὸς σκοπιμωτέραν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος καὶ ἐνδελεχῆ παρακολούθησιν τῶν προσφυγικῶν ζητημάτων. Β) Ἡ ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως ἀλληλοβοήθεια αὐτῶν. Γ) Ἡ ἀπὸ γεωγραφικῆς, ἱστορικῆς, λογογραφικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς ἀπόψεως μελέτη καὶ ἐξερεύνησις τῆς προσωρινῆς ἀποσπασθείσης γενεθλίου χώρας των. ΤΜΗΜΑΤΑ: Α) Τὸ Θρακικὸν Κέντρον μετὰ τὴν πλήρη ὀργάνωσιν αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις, δύναται δι' ἀποφάσεως τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τοῦ ἀρθροῦ 17 νὰ ἰδρύσῃ Τμήματα εἰς τὰς Ἐπαρχίας, ὅπου ὑπάρχουν συμπαγεῖς θρακικοὶ πληθυσμοί. Β) Διὰ τῆς ἰδρυτικῆς τῶν Τμημάτων ἀποφάσεως, ὁρίζεται δι' ἕκαστον αὐτῶν ἂν θὰ ἰσχύουν ὅλαι αἱ διατάξεις τοῦ παρόντος Καταστατικοῦ ἢ τινὲς μόνον καὶ ποῖαι». 1) Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς του, ὡς κύριον σκοπὸν ἔθεσε τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἱστορικοῦ, ἐπιστημονικοῦ καὶ λογογραφικοῦ Συγγράμματός του τὰ «Θρακικὰ» βραβευθέντος παρὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τῆς ἐν Παρισίοις Ἐταιρίας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν καὶ τὸ ὁποῖον, ἄνευ διακοπῆς, ἐκυκλοφόρησε 36 Τόμους, ἄνω τῶν 300 σελίδων ἕκαστος (σύνολον ἐκτυπωθειῶν σελίδων 14.000) εὐρίσκεται δὲ ὑπὸ ἐκτύπωσιν καὶ ὁ 37ος Τόμος. 2) Τὰ μέχρι τοῦδε ἐν ἐνεργείᾳ τακτικὰ μέλη ὑπερβαίνουν τὰ 250 καὶ καταβάλλουν ἐτησίως δρχ. 60 ὡς συνδρομὴν σὺν δρχ. 10 ἔφ' ἅπαξ δικ. ἐγγραφῆς, ἐξ αὐτῶν δὲ ἄνω τῶν 40 ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἶναι μέλη - δωρηταὶ (ἀπὸ 500 δρχ. ἕως 3.000 δρχ. ἐτησίως). 3) Αἱ Ἐπαρχιακαὶ Ἐπιτροπαί, μὲ ἐγκεκριμένον εισηγητὴν ἐπικεφαλῆς, ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐξεύρεσιν ἀνεκδότου ὕλης καὶ διάδοσιν τοῦ Συγγράμματος τὰ «Θρακικὰ», ἐκ παραλλήλου δὲ καὶ μὲ ἔργα εὐποιίας καὶ παροχῆς πάσης βοηθείας εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην συμπατριώτας ὡς κατωτέρω: Α) Κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Διοικ. Συμβουλίου διετέθη, ἐπὶ τοῦ

παρόντος, ποσόν δραχ. 95.000, ἵνα ἐνισχύωνται, πρὸς ἀποκατάστασιν των διὰ γάμου, πτωχαὶ νεάνιδες καταγόμεναι ἐκ Θράκης ἐξ ἐντίμων οἰκογενειῶν, ἐγκατεστημένων εἰς χωρία τῆς Β. Ἑλλάδος. Ἦδη, διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπροικοδοτήθησαν μέχρι τοῦδε ἐννέα νεάνιδες διὰ δραχ. 5.000 ἐκάστη τελέσασαι τοὺς γάμους των. Β) Διὰ νέας ὠσαύτως ἀποφάσεως τοῦ Διοικ. Συμβουλίου διετέθη ποσόν δραχ. 40.000, ἵνα διὰ δραχ. 2.000 ἐτησίως ἕκαστος, ἐνισχύεται καὶ βραβεύεται πτωχὸς μαθητῆς (ἄρρενες καὶ θήλειες) ἀπόφοιτος Γυμνασίου, διακριθεὶς δι' ἐπίδοσιν καὶ ἀφέσεως δι' ἀνωτέρας σπουδᾶς, ἐξ ἐντίμου θρακικῆς οἰκογενείας. 4) Ἡ ὑδροσις Ἐπαρχιακῶν Ἐπιτροπῶν συνεχίζεται, διότι ἐκτὸς τῶν ἐν λειτουργίᾳ εἰς Καβάλαν, Δράμαν, Ἐδεσαν, Ἀλεξ)πολιν, Διδυμότειχον καὶ Σουφλί, εὐρίσκονται ὑπὸ καταρτισμὸν εἰς Θεσσαλονίκην, Κομοτηνὴν, Εἰάνθην, Βέροιαν καὶ Ὀρεστιάδα. Ἐκ τῆς δραστηριότητος τῶν τοπικῶν παραγόντων, οἵτινες ἔχουν πνευματικὴν, ἐκπαιδευτικὴν κλπ. ἀντίληψιν τῶν ἐπιδιωκομένων ἐθνικῶν σκοπῶν, θὰ ἐξαρτηθῆ ἡ αὔξησις τῶν τοιούτων Ἐπαρχ. Ἐπιτροπῶν, αἵτινες προσδίδουν μεγαλυτέραν φήμην καὶ κῦρος εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, εἶναι δὲ ἡ αὔξησις αὕτη εὐκολωτάτη, ἐὰν κατανοηθῆ ὅτι τὸ Θρακικὸν Κέντρον, ἐργαζόμενον αὐστηρῶς μακρὰν πάσης πολιτικῆς, εἶναι τὸ μοναδικὸν Σωματεῖον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιδιώκει οἰκονομικοὺς σκοποὺς διὰ τῶν ἀσημάντων ἐτησίων συνδρομῶν, ἐφόσον εἰς ὅλα τὰ τακτικὰ μέλη του χορηγεῖ ἕνα ἢ δύο Τόμους τῶν ἐκάστοτε ἐκδόσεων τῶν «Θρακικῶν», διπλασίας ἀξίας ἀπὸ τὴν ἐτησίαν συνδρομὴν καὶ συνεπῶς ἀντὶ νὰ εἰσπράττη διαπαντὶ εἰς ἔργα εὐποιίας καὶ κυκλοφορίας τοῦ Συγγράμματός του. Ἐκ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου».

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ὅσων ἀνεγράφησαν εἰς τὸ κεφάλαιον «Διοικητικὰ» τοῦ παρόντος Τόμου, παραθέτομεν κατωτέρω καὶ νέα ἔγγραφα ἐπὶ τῶν συνεχιζομένων ἐνεργειῶν μας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκκρεμὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κληροδοτήματος τοῦ ἀεμινήστου Μητροπολίτου Θυατείρων Γερμανοῦ Στρηνοπούλου: 1) «ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ Ἐξωτερικῶν — Δ)νσις Δικαστικῶν ὑποθέσεων — Ἀριθ. Πρωτ. Η721772-2 — Ἐν Ἀθήναις τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1963 — Πρὸς τὸ ἐν Λονδίῳ Β. Γενικὸν Προξενεῖον — Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ διαδιδάσωμεν ὑμῖν συνημμένως ἀντίγραφον τῆς ὑπ' ἀριθ. 1156 ἀπὸ 22.7.1963 ἀναφορᾶς τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐδρεύοντος Θρακικοῦ Κέντρου καὶ νὰ παρακαλέσωμεν ὑμᾶς, ὅπως εὐαρεστούμενοι, μερμηνήσητε, ἵνα παρασχεθῶσιν ὑμῖν αἱ ζητούμεναι πληροφορίες καὶ μεταβιβάσητε ἡμῖν ταύτας». 2) Ἐπιτροπὴν Ἐξωτερικῶν — Ἀθήναι 11.1.1964 — Πρὸς τὸ Θρακικὸν Κέντρον — Γ' Σεπ)ρίου 18 — Ἐνταῦθα — Ἡμέτερον ἔγγραφον ὑπ' ἀριθ. 1156)22.7.1963. Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀποστείλωμεν ὑμῖν συνημμένως ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1383)Γ)5 ἀπὸ 30 Δεκεμβρίου 1963 ἔγγράφου τοῦ ἐν Λονδίῳ Β. Γενικοῦ Προξενείου, ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ἐν τῷ

ὡς ἄνω ὑμετέρω αἰτουμένης πληροφορίας, πρὸς ὑμετέραν ἐνημέρωσιν. Ἐντολῇ Ἐπιτροπῆς — Ὁ Διευθυντῆς — Μ. Ι. Ζαφειρίου Σύμβουλος Πρεσβείας Α'». 3) Ἄριθ. Πρωτ. 1383)Γ)5 ἐν Λονδίῳ τῇ 30 Δεκεμβρίου 1963» Κληρονομία Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γερμανοῦ Στρινοπούλου» — Πρὸς τὸ Ἐπιτροπῆς Ἐξωτερικῶν — Ἐπιτροπὴν Η721772)1.8.63 — Ἐπιτροπῆς εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1156)22.7.1963 ἔγγραφο τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐδρεύοντος Θρακικοῦ Κέντρου, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν ὑμῶν τὰ κάτωθι: «Τὸ ἐκ χιλίων πεντακοσίων λιρῶν κληροδότημα τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θυατείρων κ. Γερμανοῦ Στρινοπούλου, διὰ τὴν κατ' ἔτος προίκισιν μιᾶς πτωχῆς κόρης καταγομένης ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Δελλιωνῶν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης διαχειρίζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1952 τὸ Οἰκονομικὸν Συμβούλιον τῆς Μητροπόλεως Θυατείρων, οὗ τὴν πλήρη σημερινὴν σύνθεσιν ἀνακοινῶ ὑμῖν συνημμένως. Ὡς μοι ἐξηγήσεν ὁ Ἀντιπρόεδρος κ. Δ. Κολόμβος τὸ ἐν λόγω κληροδότημα ἰδὲν παρεδόθη εἰς τοὺς ἐν Ἀγγλίᾳ CHARITY COMMISSIONERS, ὡς ἦτο ἡ ἰδιὰ τῆς διαθήκης τοῦ μεταστάντος ἐκφρασθεῖσα ἐπιθυμία αὐτοῦ, διότι ὁ Ὄργανισμὸς οὗτος Δημοσίου Δικαίου δὲν ἀσχολεῖται ἢ μὴ μὲ τὴν διαχείρισιν περιουσιακῶν στοιχείων, σχέσιν ἔχόντων πρὸς πρόσωπα καὶ Ὄργανισμούς, εὐρισκομένους ἐν Ἀγγλίᾳ. Πάντως δὲ ἡ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἀποστολὴ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ἐν λόγω κληροδοτήματος ἰδὲν θὰ ἦτο ἰδύνατον νὰ πραγματοποιηθῆται ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Ὄργανισμοῦ. Ὁ δρ Κολόμβος μοῦ προσέθεσεν ὅτι ἐν καιρῷ ὡς ἐκτελεσθῆς τῆς διαθήκης τοῦ ἀποθιώσαντος εἶχεν ἀπευθυνθῆ εἰς τοὺς CHARITY COMMISSIONERS, οἵτινες ἠρνήθησαν νὰ ἀναλάβουν τὴν διαχείρισιν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κληροδοτήματος. Ἐπισημῆθι δὲ νὰ προσπαθῆσθι νὰ ἀνεύρη τὴν σχετικὴν ἀλληλογραφίαν. Τὸ ποσὸν τῶν χιλίων πεντακοσίων λιρῶν μετετράπη εἰς ὁμολογίας τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἵνα προστατευθῆ τοῦτο ἀπὸ ἐνδεχομένην ἀπώλειαν τῆς ἀξίας τῆς χαρτίνης λίρας καὶ ἵνα πραγματοποιηθῆ κατ' ἔτος εἰσόδημα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ διὰ τοῦ κληροδοτήματος ταχθέντος σκοποῦ. Ἡ ἀξία τῶν χρεωγράφων ἀνέρχεται σήμερον εἰς δύο περίπου χιλιάδας λίρας. Ὁ δρ Κολόμβος μοῦ εἶπεν ἐπίσης ὅτι κατὰ καιροὺς ἔχει δώσει εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου κ. Φ. Μανουηλίδην πάσας τὰς παρ' αὐτοῦ αἰτηθείσας πληροφορίας καὶ ὅτι εἶναι διατεθειμένος νὰ παράσχη μελλοντικῶς οἰανδήποτε συμπληρωματικὴν τοιαύτην. Πλέον συγκεκριμένης πληροφορίας καὶ περὶ τὴν ἐπιμονὴν μου, ἰδὲν ἠδυνήθη νὰ συλλέξω, ὡς π.χ. βάσει ποίας ἀποφάσεως ἠρνήθησαν οἱ CHARITY COMMISSIONERS νὰ δεχθῶν τὴν κατάθεσιν τοῦ κληροδοτήματος, βάσει ποίας ἀποφάσεως ἐπραγματοποιήθη ἡ μετατροπὴ τοῦ ποσοῦ εἰς χρεώγραφα καὶ βάσει ποίας ἀποφάσεως ἀνέλαβε τὴν διαχείρισιν, κατὰ παράβασιν τῆς ρητῆς βουλήσεως τοῦ διαθέτου, τὸ Οἰκονομικὸν Συμβούλιον τῆς Μητροπόλεως Θυατείρων. Ἐπιειθέστατος. Ὁ Γενικὸς Πρόεδρος Γ. Π. Καφαμπέλης Σύμβουλος Πρεσβείας Α'».

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΤΑΙΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ

Πρόεδρος: Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης

Ἀντιπρόεδρος: Δρ Κ. Ι. Κολόμβος

Γραμματεὺς: Ὁ Ἀπαμείαιος Ἰάκωβος

Ταμίαις: Ὁ κ. Μιχαὴλ Λεντάκης

Μέλη: Οἱ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρ. Τιμ. Κατσίγιαννης, Γρηγόριος

Θεοχάρους καὶ ὁ Χρυσόστομος Μαυρογιαννόπουλος καὶ οἱ κ.κ.

Π. Ἀγγελος

Ν. Γιάνναγας

Ι. Β. Γουλανδρῆς

Κ. Ε. Δρακοῦλης

Ι. Κουλουκουνητῆς

Ν. Κομνηνός

Γ.Χ. Λεμὸς

Γ. Χ. Λυκιαρδόπουλος

Μ.Γ. Κουλουκουνητῆς

Μ. Ι. Λύρας

Π. Σ. Μεταξᾶς

Ν. Λ. Νομικός

Μ. Ξυλᾶς

Ν. Δ. Πατέρας

Σ. Α. Πελεκᾶνος

Μ. Περατικὸς

Ι. Σ. Φαφαλιδὸς

Δ. Ι. Χανδρῆς

Κ. Α. Χατζηπατέρας

Π. Χριστόπουλος

Τὴν 14 Ἰανουαρίου 1964 ὁ Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου κ. Μαυροηλίδης εἶχε συνάντησιν εἰς τὸ Ξενοδοχεῖον τῆς Μεγάλης Βρετανίας μετὰ τοῦ νέου Μητροπολίτου Θυατείρων Λονδίνου κ. Ἀθηναγόρα, μεθ' οὗ συνεζήτησεν ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω θέματος καὶ ἔλαβεν ὑπόσχεσιν ὅτι ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του εἰς Λονδίνον καὶ ἐνθρόνισίν του νὰ ἐπιληφθῇ αὐτοῦ. Κατ' ἀρχὰς ἐδήλωσε ὅτι συμφωνεῖ καὶ αὐτὸς μετὰ τὰς γνωστὰς καὶ κατ' ἐπανάληψιν διατυπωθείσας ἀπόψεις μας».

ΤΟ ΚΟΣΜΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΓΕΓΟΝΟΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΣΤΗΝΗΣ

Εἰς τὸ δημοσιευόμενον «Μήνυμά» μας ἀναφέρομεν εἰς ὀλίγας γραμμάς διὰ τὸ κοσμοϊστορικὸν γεγονός τῆς συναντήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα μετὰ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ βου εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἐπιθυμητὴ τυγχάνει, κατὰ πάγκοινον ἐπιταγήν, ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις ὁλοκλήρου τῆς χριστιανωσύνης καὶ ἡ ὕστερον ἀπὸ τόσους αἰῶνας ἄριστος τοῦ σχίσματος τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι δὲν ἦτο πρόωρος ἡ πραγματοποιηθεῖσα συνάντησις τῶν δύο κορυφῶν καὶ ὅτι ἀπέβλεπεν εἰς ἐντυπωσιακὴν ἐμφάνισιν ἐνάρξεως συνεννοήσεων, παραμένει εἰς τὸ ἀκέραιον ἡ περαιτέρω πρόοδος τοῦ ζητήματος, ἥτις θὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ θὰ καταλήξουν, κατόπιν μακροχρονίου συζητήσεως, οἱ ἀρμόδιοι μελετηταὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν. Ἐπεὶ δὲ ἰδὲ ἀκριβῶς τὰ ζητήματα ἅτινα χωρίζουν τὰς δύο ἐκκλησίας εἶναι καὶ δογματικὰ καὶ σοβαρώτατα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Οὐνιτισμοῦ, τῶν πρωτείων καὶ τῶν ἄλλων διαφορῶν αἵτινες ἐπροκάλεσαν τὸ σχίσμα, καλὸν θὰ εἶναι νὰ παύσουν αἱ διαφοροὶ συνεντεύξεις, τὰ τα-

ξείδια καὶ αἱ δημοσιεύσεις παρ' ἀναρμοδιῶν, διότι ὅλα αὐτὰ ἐκτὸς ἀσκόπων ἐπιδείξεων, δὲν προάγουν οὐσιαστικῶς τὴν σοβαρότητα τῆς ὑποθέσεως. Ἐπιβάλλεται δὲ ἡ τοιαύτη σιωπή, διότι ὑφίστανται διαφοραὶ καὶ μεταξὺ τῶν κορυφαίων στελεχῶν ἀμφοτέρων τῶν παρατάξεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀποτελέσουν τὰς ἐκατέρωθεν ἀρμοδίας Ἐπιτροπὰς. Ἐπάρχει μάλιστα καὶ τὸ θέμα ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, τῆς Ι. Συνόδου κλπ. μὲ τὴν ἐπιβεβλημένην σωφροσύνην ἐξέφρασαν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐνδοιασμούς καὶ ἀντιρρήσεις, ὡς πρὸς τὴν συνάντησιν, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείουν τὴν ἔναρξιν συνομιλιῶν καὶ διαπραγματεύσεων αἰτινες ἐπεβάλλετο νὰ προηγηθοῦν. Ὁμοίως ἀντιρρήσεις φαίνεται ὅτι ἔχουν καὶ καρδινάλιοι τοῦ Παπικοῦ θρόνου. Κατόπιν ὄλων αὐτῶν φρόνιμον θὰ ἦτο νὰ παύσῃ οἰαδήποτε σπουδή, ἥτις ὄχι μόνον δὲν ὠφελεῖ, ἀλλὰ πολλάκις καὶ βλάπτει, ἐφόσον ἡ ἐπίτονος καὶ πολυχρόνος προεργασία ἐπὶ τῆς ὁποίας ὅλοι συμφωνοῦν, δὲν ἤρχισεν ἀκόμη καὶ ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ὁποίας πρόκειται νὰ ἐξαρηθῆ ἡ ἔκβασις τοῦ κοσμοϊστορικοῦ τούτου γεγονότος. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν δημοσιευμάτων τοῦ τόπου παραθέτομεν κατωτέρω ὠρισμένα ἀποσπάσματα, ἐνδεικτικὰ τῶν προῶρων τούτων συναντήσεων ἀνευ τῆς προηγουμένης τακτοποιήσεως ὠρισμένων θεμάτων...

«**ΕΝ ΜΕΣΑΙΣ ΑΘΗΝΑΙΣ!** — Ἀρχίζει νὰ ὑπερβαίνει κάθε ὄριον ἀνοχῆς, ἡ εὐκολία, μεθ' ἧς ὁ Τουρκορθόδοξος ἀρχιεπίσκοπος Βορ. καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβος, συνεχίζων τὴν προπαγάνδαν ὑπὲρ τῆς ἐπανόδου τῶν Ἑλληνορθοδόξων, εἰς τὴν «ἀνοικτὴν ποιμνὴν» τοῦ Πάπα Ρώμης, προβαίνει, ἐν μέσῳ Αἰθῆνας, εἰς δηλώσεις, καθάπτομένας τοῦ γοήτρου καὶ τοῦ κύρους τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας: «Αἱ δυσκολίαι διὰ τὴν Ἐνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν — λέγει ἐν χθεσινῇ συνεντεύξει — δὲν παρακάμπτονται μὲ τὴν εὐκολὴν καὶ ἀκοπὴν ἀκαμψίαν μερικῶν «ὑπερσυντηρητικῶν», οἱ ὅποιοι οὔτε τὸ γράμμα οὔτε τὸ πνεῦμα τοῦ Ἐὐαγγελίου τηροῦν... Οἱ χριστιανοί, οἱ ὅποιοι ἐναντιοῦνται εἰς τὴν Ἐνωσιν, πρέπει νὰ διερωτηθοῦν ἐλλικρινῶς, ἐὰν εἶναι πράγματι χριστιανοί, ἐφ' ὅσον ἐναντιοῦνται εἰς τὴν περὶ ἐνότητος τῶν μαθητῶν τοῦ προσευχῆν τοῦ Κυρίου!..... Καί, ἐὰν μὲν τὰ ἔλεγεν αὐτὰ ὁ κ. Ἰάκωβος μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του, ἐν Ἀγκύρᾳ, τὸ πρᾶγμα θὰ παρήρχετο, ἴσως, ἀπαρατήρητον. Πῶς εἶναι, ὅμως, δυνατόν, νὰ τὰ λέγῃ εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν ἔδραν, δηλαδή, τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία «τηροῦσα ἀ π α ρ α σ α λ ε ὑ τ ω ς — κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ Συντάγματος — τούτους ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ σ υ ν ο δ ι κ ο ὺ ς κανόνους καὶ τὰς ἱεράς παραδόσεις», ἔχει τὰς γνωστὰς ἐναντι τοῦ Παπισμοῦ ἐπιφυλάξεις, τὰς ὁποίας φαίνεται νὰ ἀπελάττισαν οἱ κ.κ. Ἀθηναγόρας καὶ Ἰάκωβος;... Βεβαίως, διέπραξε λάθος τακτικῆς ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἀποσυρθεῖσα, εἰς ἔνδειξιν διαφανείας, ἐκ τοῦ προσκηνίου, ἀντὶ νὰ μετᾶσχη, ἐνεργῶς — καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς — εἰς

δίας τὰς περὶ Ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν συζητήσεις καὶ νὰ ὑπεραμυνθῇ τῶν ὀρθῶν ἀπόψεών της, ἐναντίον τῆς διαβρωτικῆς προπαγάνδας τοῦ Παπισμοῦ καὶ τῆς Οὐνίας του. Ἀπὸ τοῦ σημείου, ἄμωσ, αὐτοῦ, μέχρι τοῦ νὰ ἔρχωνται ἐδῶ οἱ Τουρκορθόδοξοι — εἰς τοὺς ὁποίους, ἡλιθίως, παρέδωσεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὰς ψυχὰς τῶν Ἑ λ λ ή ν ω ν ὁμογενῶν τῆς Βορ. καὶ Νοτ. Ἀμερικῆς — καὶ νὰ κατηγοροῦν καὶ νὰ χλευάζουν τὴν Ἐκκλησίαν μας, ὡς... μὴ χριστιανικὴν(!), ἐπειδὴ τηρεῖ ἀπαρασαλεύτως τοὺς Συνοδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις, ἡ ἀπόστασις εἶναι μεγάλη. Δι' ὃ καὶ εἶναι καιρὸς, πλέον, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ἑλλάδος, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ θάλουν εἰς τὴν θέσιν των τοὺς καταχρωμένους τῆς Ἑλληνικῆς φιλοξενίας καλογήρους, ἀφ' ἑτέρου δέ, νὰ ἐξετάσουν, σοβαρῶς πῶς θὰ εἶναι δυνατόν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, ν' ἀπαλλάξουν τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀποδήμων Ἑλλήνων, ἀπὸ τὴν ἀνθελληνικὴν προπαγάνδα τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, οἱ ὅποιοι, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ εἶναι Ἑλληγες καὶ μόνον Ἑλληγες, ἀκολουθοῦν ἰδίαν πολιτικὴν, ἀντίθετον πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν μας!».

«ΠΕΡΙ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΟΣ». — Ἐγρᾶφη (31.1.64) εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι «κατὰ τὴν συνάντησιν τοῦ Ἱπουργοῦ Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου κ. Χρυσόστομου, εἰς ἣν παρίστατο καὶ ὁ Γεν. Διευθυντὴς Θρησκευμάτων κ. Βέλλας, ἐδήγη καὶ τὸ θέμα τῆς δημοσίας συζητήσεως, ἣτις γίνεται ἐπὶ τῆς συναντήσεως Πατριάρχου καὶ Πάπα εἰς Ἱεροσόλυμα, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν δύο θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν συγκεκριμένως δέ, διεπιστώθη, ὅτι δὲν εἶναι ὀρθόν, διάφοροι ἀνεύθυννοι ὀργανώσεις νὰ δξύνουν τὸν τόνον καὶ νὰ προβαίνουν εἰς ἐνεργείας, αἱ ὅποια δὲν εἶναι τῆς ἀρμοδιότητός των». Καί, ὅτι μὲν, ὀρθόν εἶναι, ἡ ἐπὶ τῆς «Ἐνώσεως» τῶν Ἐκκλησιῶν συζήτησις νὰ μὴ ἐκτραχύνεται — ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἐπίσημα ἐν Ἑλλάδι κηρύγματα — οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει. Ἐξ ἴσου, ἄμωσ, ἀναμφίβολον τυγχάνει, ὅτι οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀποκλείσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δημοσίαν συζήτησιν. Ἀντιθέτως, μάλιστα, αὕτη ἐπιβάλλεται, ὡς ἐκ τοῦ δημοκρατικοῦ χαρακτῆρος, τὸν ὅποιον εἶχεν, ἀνέκαθεν, ἡ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ τὸν ὅποιον κατ' οὐδένα λόγον ἐπιτρέπεται νὰ χάσῃ. Πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς τελείως ξένος πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Σχίσματος, διὰ ν' ἀγνοῇ, ὅτι οὐδὲν ἐστὶ γενέσθαι, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ θρησκευομένου λαοῦ καὶ ὅτι, ὡσάκις οὗτος ἠγνοήθη, αἰ συνέπεται — ὡς κατὰ τὴν περιβόητον «Ἐνωσιν» τοῦ 15ου αἰῶνος — ὑπῆρξαν ὀλέθρια. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, αἱ διεθνεῖς ἐξελίξεις τῆς ἐποχῆς μας καθιστοῦν λίαν συζητήσιμον τὴν «ἀρμοδιότητα» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν Τουρκικῆς ὑπερηκότητος ἐπισκόπων του, ὅπως προβαίνουν εἰς συναντήσεις καὶ «διάλογον» μετὰ τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης, χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῶν ἄλλων Ὄρθοδόξων καί,

ιδιαιτάτα, τοῦ ὀρθοδόξου Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ μὲν λαϊκὸν στοιχεῖον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶναι, σήμερον, πλέον, κατ' οὐσίαν ἀνύπαρκτον, ἐφ' ὅσον τελεῖ ὑπὸ τὸ Τουρκικὸν φάσγανον· ὁ δὲ Πατριάρχης καὶ οἱ ἐπίσκοποί του, οἱ ὅποιοι πότε ἀμύνουν εἰς τὴν «φιλτάτην Τουρκικὴν πατρίδα των» καὶ πότε προθυμοποιῶνται νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὰς οἰασθήποτε Ἀμερικανικὰς ὑποδείξεις, κατ' οὐδὲν εἶναι «ἀρμοδιώτεροι» τοῦ θρησκευομένου Ἑλληνικοῦ λαοῦ, διὰ νὰ ἀρχίζουσιν «διαλόγους» καὶ ν' ἀποφασίζουσιν ἐρήμην αὐτοῦ, ἐὰν θὰ δεχθοῦν τὴν πρότασιν τοῦ Πάπα Ρώμης, ὅπως «ἐπανέλθωμεν», ὡς ἀπολωλότα πρόβατα, εἰς τὴν ποιμένην, τῆς ὁποίας αἱ πύλαι παραμένουν, κατ' αὐτόν, ἀνοικταὶ δι' ὅλους τοὺς μετανοοῦντας. Ἐὰν κάποιος πρέπει νὰ μετανοήσῃ εἶναι οὗτος, ὁ ἰδημιουργήσας τὸ σχῆμα καὶ ὃχι ὁ παραμείνας πιστὸς εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν».

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟΝ.— Ἐνα σημαντικώτατον καὶ πρωταρχικὸν ἐθνικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἴσως ἔφθασε τὸν τελευταῖον καιρὸν εἰς ἐπικίνδυνον καὶ σοβαρὰν ὀξύτητα εἶναι τὸ Κυπριακόν, θὰ ἔπρεπε ἰδὲ καὶ ἡμεῖς οἱ Θράκες, ὡς δεινοπαθήσαντες ἀπὸ τὴν τουρκικὴν μανίαν, νὰ ἐκφράσωμεν τὴν βαθυτάτην μας συγκίνησιν καὶ τὴν ὀλόψυχον συμμετοχὴν μας εἰς τὰς συμφορὰς καὶ τὸν πατριωτικὸν ἀγῶνα τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων τῆς Κύπρου. Δονεῖται σύσσωμος ἡ Ἑλληνικὴ φυγὴ ἀπὸ τὴν νέαν αὐτὴν περιπέτειαν τῆς Μεγαλονήσου, ἀπόρροϊαν ἀμελετήτων χειρισμῶν καὶ ἀδίκων ἀποφάσεων ἐκ μέρους τῶν μεγάλων ρυθμιστῶν τῶν τυχῶν τῆς ὑψηλίου, οἵτινες ἀτυχῶς καὶ σήμερον ἐξακολουθοῦν νὰ παραγνωρίζουσιν τὰ δίκαια καὶ τὰς ἐθνικὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ νὰ προστατεύουσιν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι κατ' ἐπανάληψιν ὄχι μόνον μᾶς ἠδίκησαν, ἀλλὰ καὶ προσέβησαν τῇ ἀκατανόητῳ ἀνοχητῶν, εἰς ἀτελευτήτους διώξεις, σφαγὰς, ἐκριζώσεις ἀπὸ τὰς ἐστίας καὶ ἀφανισμοὺς κατὰ παντὸς Ἑλληνικοῦ. Αἱ ἐφημερίδες τῆς πρωτευούσης, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, προσπαθοῦν καὶ πάλιν νὰ ἀκολουθήσουν συμβιβαστικὴν πολιτικὴν, ἥτις ἡμῶς ἀποβαίνει εἰς βάρος μας, τὰ δὲ δύο μεγάλα κόμματα ἀπορροφημένα ἀπὸ τὴν προεκλογικὴν πάλην, ἰδὲν ἐνθυμοῦνται ὅτι ὑπεράνω ὅλων πρέπει νὰ τοποθετῆται τὸ ἐθνικὸν συμφέρον καὶ τὸ θέμα τῆς ὑπάρξεως τῶν καταδυναστευομένων, ἀπὸ τοὺς προαιωνίους ἐχθροὺς τῆς Ἑλλάδος, ἀδελφῶν μας. Ἄλλωστε ὑπάρχουν καὶ χαρακτηριστικὰ σχόλια ἐφημερίδων τῶν Ἀθηνῶν, τῶν ὁποίων παραθέτομεν κατωτέρω αὐτοῦσιον τοιοῦτον ὑπόδειγμα. Ἀπὸ ὅσα ἐγένοντο εἰς τὸ παρελθὸν καὶ τὰ ἀξιοθρήνητα, ἅτινα συνεχίζονται καὶ σήμερον, ὅπου ἀκαίρως ἐπανῆλθεν εἰς τὸ προσκήμιον τὸ ἐθνικώτατον τοῦτο θέμα μας, ἕνα παραμένει διὰ κάθε γνήσιον καὶ πατριώτην Ἑλληνα τελειῶς ἀκατανόητον. Ὡς καὶ ἄλλοτε ἐτονίσσαμεν, τὰ «Θρακικά», διατηροῦν πάντοτε ἀδυστηρῶς τὴν ἀμεροληψίαν των καὶ εὐρίσκονται μακρὰν τῆς πολιτικῆς. Τὸ Κυπριακόν, ἐν τούτοις, εἶναι ἕνα θέμα καταναγκασμοῦ πεντακοσίων χιλιάδων ἀμιγῶν Ἑλλήνων ἀδελφῶν μας, τοὺς ὁποίους

συνεμάχησαν ὅλοι, ἑντόπιοι καὶ ξένοι, νὰ ὑποδουλώσουν διὰ δευτέραν φορὰν καὶ μὲ περισσότερον σιδηρᾶ ἰσχυρία, εἰς τὴν ἀσήμαντον μειονότητα τῶν ἑχθρῶν μας. Εἰς τὴν κατάπτυστον αὐτὴν κίνησιν πρωτοστατοῦν οἱ φίλοι μας Βρεταννοὶ, παρῆσαν δὲ δολίως καὶ σατανικῶς καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου καὶ ἐδημιουργήθη οὕτως, ὑπὸ τὸ πρόσχημα διορθώσεως τοῦ ἀνεφαιρόστου Συντάγματος, ἡ νέα φάσις τοῦ σημερινοῦ Κυπριακοῦ. Ὡς νὰ μὴ ἤρκει ἰδὲ τοῦτο προσχωροῦν εἰς τὰς κινήσεις ταύτας καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ σύμμαχοί των, λησμονοῦντες ὅτι εἶναι καὶ ἰδιοὶ μας σύμμαχοι. Οἱ Τοῦρκοι ἐν τῷ μεταξὺ ἐκμεταλλεύονται τὰς τοιαύτας διχογνωμίας καὶ δὲν ἀρτῆρουν, σύμφωνα μὲ τὸ ἱστορικὸν παρελθόν των, οὐδεμίαν εὐκαιρίαν διὰ νὰ μᾶς κατεξευτελίσουν μὲ φόνους ἀθῶων, μὲ ἀπαγωγὰς καὶ φυλακίσεις Ἑλλήνων πατριωτῶν καὶ μὲ γενναίας καὶ ἡρωϊκὰς ἐπιδείξεις ναυτικῶν, ἀεροπορικῶν καὶ χερσαίων δυνάμεων, ἀνυπάρκτου πολέμου καὶ ἀντιστασεως μὴ οὔσης. Ἔως πότε ὅμως ἐπὶ τέλους θὰ συνεχισθῇ ἡ τοιαύτη ὑπομονὴ καὶ ἡ καλόβολος δουλεία ἐναντι τῶν ἰσχυρῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν βαρβάρων, οἵτινες διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἰδύουσι δείγματα τοῦ μίσους καὶ τῆς ἐξοντωτικῆς ἐπιθυμίας κατὰ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ; Ἀπορροφημένοι ἡμεῖς οἱ τοῦ ἑλευθέρου κράτους ἀπὸ τὸ ὀλέθριον ἀλληλοφάγωμα ἀκαίρου ἐκλογικῆς ἀναμετρήσεως, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἑλεύθεροι συμπατριῶται μας οἱ ἐν τῇ ξένῃ διαβιοῦντες, ἀσυγκίνητοι καὶ αὐτοὶ πρὸ τῶν κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τεκταινομένων, δεχόμεθα ἀδιαμαρτυρήτως τὰ καθημερινὰ ραπίσματα καὶ τὰς κραυγαζούσας ἀδικίας, χωρὶς ἓνα ὁμόφωνον καὶ πανελλήνιον συναγεμὸν καὶ παρακολουθοῦμεν τὰς γελοίας συζητήσεις περὶ διχοτομήσεως ἢ κατασκευῆς καντονίων καὶ ὁμοσπονδιῶν (κατὰ τὸ Ἑλβετικόν! σύστημα), μὲ ἐκδηλον προσπάθειαν αἰωνίας ὑποδουλώσεως τῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων. Δὲν εἶναι δυνατόν δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι εἴμεθα ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων προγόνων μας, οἵτινες μὲ τὸ αἷμα καὶ τὰς ἡρωϊκὰς θυσίας των πάντοτε ἐπολέμησαν καὶ ἐξηγέρθησαν κατὰ τῶν ἑχθρῶν ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀπελευθερώσουν ὑποδούλους Ἑλληνας καὶ νὰ ἀμυνθῶν κατὰ τῶν φίλων ὅταν εὗρισκοντο πρὸ ἀδίκου καὶ ὀλεθρίου διὰ τὸ ἔθνος καὶ τὴν πατρίδα μας μεταχειρίσεως; Εἴμεθα ὅλοι ὑπεύθυνοι καὶ ἡ ἱστορία θὰ μᾶς καταδικάσῃ διότι μὲ τὴν πρωτοφανῆ ἀνοχὴν καὶ ὑποχωρητικότητά μας ὑπάρχει κίνδυνος νὰ συντελέσωμεν εἰς τὴν ἑσπεῖ ὑποδουλώσιν καθαρῶς Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, χωρὶς κἂν νὰ ἔχωμεν τὴν παρηγορίαν ὅτι διὰ διεθνῶν ἐγγυήσεων θὰ τὸν σώσωμεν ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ ἐκπατρισμοῦ καὶ τῆς ἐξοντώσεως. Πόσον ἀπλούστερον θὰ ἦτο ἂν ἀντὶ νὰ ἐκλιπαρῶμεν καὶ νὰ ἐπαιτῶμεν τὴν εὐνοίαν τῶν ἰσχυρῶν, ἐμμιούμεθα καὶ ἡμεῖς τοὺς Τοῦρκους καὶ μετεφερώμεθα ἀπὸ τὴν ἄμυναν εἰς τὴν ἐπίθεσιν, ἀπειλοῦντες κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐνόπλους ἀποβάσεις μὲ τὸν ἄριστον συγκροτημένον στρατόν μας, τὸ ναυτικὸν καὶ τὴν ἀεροπορίαν, κατὰ

τὴν ὁμολογίαν καὶ τοὺς συνεχεῖς ἐπαίνους τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν συμμά-
χων, ὅποτε θὰ παρεκάλουν καὶ ἡμᾶς, ἐν ἰσοτιμίᾳ μὲ τοὺς ἔχθρους, νὰ μὴ
προβῶμεν εἰς ἀποβάσεις. Διὰτὶ ἐλησμονήσαμεν τὸν τελευταῖον πόλεμον κατὰ
τὸν ὁποῖον ἦτε ἡ Ἰταλία, εὐρωπαϊκὸν κράτος, ἐξωπλισμένον μὲ ἄρτιον καὶ
συγχρονισμένον σύστημα μᾶς ἐπετέθη, ἡμεῖς χώρα πτωχὴ καὶ χωρὶς σύγ-
χρονα τότε πολεμικὰ μέσα καὶ ἐφόδια, ἀλλὰ μὲ τὸ αἶσθημα τοῦ πατριωτι-
σμοῦ καὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ ἔδαφους μας, ἠμύνθημεν ἐπιτυχῶς καὶ τοὺς
ἐξεδιώξαμεν; Τί ἐμελετήθη ἔκτοτε; Καὶ διὰτὶ δὲν καθοδηγούμεθα ὄχι
ἀπὸ τὴν παλαιάν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν πρόσφατον ἱστορίαν μας; Ὑπάρχει ὁ Ὀρ-
γανισμὸς Ἡνωμένων Ἐθνῶν, εἰς τὸν ὁποῖον καταφεύγουν ὅλοι οἱ κατα-
δυναστευόμενοι καὶ ἀδικούμενοι· τὸ Καταστατικὸν δὲ αὐτοῦ ὁμιλεῖ ἀπερι-
φράστως περὶ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΕΩΣ ὅλων τῶν λαῶν, ἀλλὰ δι' ἡμᾶς τοὺς
Ἕλληνας, τοὺς πρωτοπόρους τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου πολιτισμοῦ, ὡς
ὁμολογεῖ ἡ παγκόσμιος ἱστορία, φαίνεται ὅτι δὲν ἰσχύει τὸ ἄρθρον τοῦτο
τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Ο.Η.Ε. ἢ ὅτι ἔχει διαγραφῆ ἀπὸ τὰ ἴδικά μας πα-
θήματα, χωρὶς νὰ λάβωμεν γνῶσιν. Σχετικὸν σχόλιον ἐφημερίδος τῶν Ἀθη-
νῶν ἀπὸ 1.2.1964 παραθέτομεν κατωτέρω:

«ΝΑ ΣΚΕΦΘΟΥΝ ΣΟΒΑΡΩΣ!.— Δὲν γνωρίζομεν τί χρειάζεται
ἀκόμη, διὰ νὰ ἐννοήσουν οἱ Ἀμερικανοὶ φίλοι μας, ὅτι δὲν ἠμποροῦν νὰ
παριστάνουν, διεθνῶς, τοὺς ὑπερμάχους τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτοδιαθέσεως
τῶν λαῶν καὶ, ταῦτοχρόνως, νὰ ὑπονομεύουν τὰς ἀρχὰς αὐτάς, ἐνισχύον-
τες τὸν ἀπεχθέστερον καὶ βαρβαρότερον Ἀσιάτην ἐπιδρομέα ἐναντίον τῆς
μητρὸς τοῦ Δυτικοῦ Πολιτισμοῦ. Ἀρκεῖ νὰ ἀκούσῃ κανεὶς ὀμιλοῦντας τοὺς
ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανοὺς ἀξιωματικούς, διὰ νὰ ἐννοήσῃ μετὰ ποίου πεί-
σμονος φιλοτουρκισμοῦ ἐννοοῦν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κύπρον
τὴν διχοτόμησιν ἢ τὸ ὁμοσπονδιακὸν κράτος ποὺ ζητοῦν οἱ 80.000 Τουρ-
κοκύπριοι — ἀπόγονοι τῶν αἰμοσταγῶν ἐπιδρομέων τοῦ 17ου αἰῶνος —
εἰς θάρος τῶν 500 χιλιάδων αὐτοχθόνων Ἑλλήνων. Βεβαίως, ἡ ἀξιοθρήνη-
τος Ἀμερικανικὴ νοστοροπία ἀφείλεται καὶ εἰς τὴν παροιμιώδη ἄγνοιαν τῶν
Ἀμερικανῶν, οἱ ὁποῖοι νομίζουσιν, ὅτι ἡ Ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τῆς Ἀμερικα-
νικῆς ἐπαναστάσεως (1786) ἢ, τὸ πολὺ, ἀπὸ τοῦ κατάπλου τοῦ «Μαίη-
φλάουερ» (1620) εἰς τὰς Ἀμερικανικὰς ἀπτάς· ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει
καὶ ἡ παχυλότερα ἄγνοια δὲν δικαιολογεῖ τὴν ἐπὶ τοῦ Κυπριακοῦ στάσιν
τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀμερικανῶν διπλωματῶν καὶ ἀξιωματικῶν. Διότι, τί θὰ
ἔλεγον, ἄραγε, οἱ κύριοι αὐτοὶ — ἔστω καὶ παριστάνοντες τοὺς κεκρηγμέ-
νους ὑπὲρ τῆς ἰσοπολιτείας νέγων καὶ λευκῶν ἐν Ἀμερικῇ — εἰάν, αἰφνι-
δίως, τοὺς ἐζητεῖτο νὰ διχοτομήσουν τὰς Ἡνωμ. Πολιτείας, διὰ νὰ ἐγκα-
τασταθοῦν εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τὰ 25 ἑκατομμύρια τῶν Νέγων καὶ εἰς
τὸ δυτικὸν τὰ 125 ἑκατομμύρια τῶν Λευκοαμερικανῶν; Καὶ ὅμως, αὐτὴ
περίπου ἡ ἀναλογία ὑπάρχει μετὰξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς

Κύπρου — με την διαφοράν, ὅτι οἱ πρόγονοι τῶν Ἑλλήνων ἔκτιζαν ἤδη Παρθενῶνας, ὅταν οἱ πρόγονοι τῶν Ἀμερικανῶν καὶ τῶν Ἄγγλων ἐπηδοῦσαν, ἀκόμη, ἀπὸ δένδρον σὲ δένδρον, κατὰ τὴν παραστατικὴν φράσιν τοῦ Ἄγγλου δημοσιογράφου Κάμερον. Αὐτὰ ὅλα ἔπρεπε νὰ τὰ ἔχουν σκεφθῆ ἄφ' ἑαυτῶν οἱ πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Σύμμαχοι, οἱ ὅποιοι ὅσονδήποτε ἀνιστόρητοι καὶ ἂν εἶναι, εἶδαν τοῦλάχιστον τὴν Ἑλλάδα νὰ θυσιάζεται ὑπὲρ τῶν Συμμάχων τῷ 1940—44 καί, ἀργότερα πάλιν, τῷ 1947—49 εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Κομμουνισμοῦ, ἐνῶ ἡ Τουρκία τοὺς ἐξηπάτα καὶ ἐθησαύριζεν ὡς οὐδέτερα. Ἐφ' ὅσον, ὅμως, δὲν τὰ ἐσκέφθησαν μόνοι των, ἅς τὰ σκεφθοῦν, τώρα, μετὰ τὴν χθεσινὴν παρέμβασιν τῆς Ρωσίας εἰς τὰ Ἡνωμ. Ἔθνη, ἀφοῦ ἡ μόνη γλῶσσα τὴν ὁποίαν φαίνεται νὰ ἐννοοῦν, εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Κροῦστσεφ. Βεβαίως, ἡ Ἑλλάς δὲν θέλει νὰ ἔχη καμμίαν σχέσιν μετὰ τοὺς Ἑρυθροὺς, ἔστω καὶ ἂν ὁ κ. Μακάριος ἀπειλεῖ νὰ παραστήσῃ τὸν ἐπίσης γενειοφόρον Κάστρο. Ἐν πάσῃ, ὅμως, περιπτώσει, καιρὸς εἶναι νὰ σκεφθοῦν σοβαρῶς οἱ κ.κ. Τζόνσον, Λέμνιτσερ καὶ Σία ποῦ ἠμποροῦν νὰ ἀγάγουν οἱ παραλογισμοὶ των.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟΝ.— Ὁ Πρόεδρος τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου ἐκάλεσε τὴν 14ην Φεβρουαρίου 1964 εἰς ἕκτακτον συνεδρίαν τὴν Διευθύνουσαν Ἐπιτροπὴν τοῦ Σωματείου. Κατ' αὐτὴν ἐξ ὀνόματος τῶν ἀπανταχοῦ Θρακῶν καὶ τῶν ὑπερδιακοσίων πενήκοντα τακτικῶν μελῶν, ἐξεφράσθη ἡ ἀγανάκτησις καὶ ἡ ὀδύνη διὰ τὰ νέα δεινοπαθήματα καὶ τοὺς κινδύνους κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων. Οἱ Θραῖκες δὲν λησμονοῦν ὅσα ὑπέστησαν ἀπὸ τὴν βάρβαρον καὶ ἐξοντωτικὴν μεταχειρίσιν παρὰ τῶν γνωστῶν τυράννων, οἵτινες μετὰ τὰς ἰδίας μεθόδους προσπαθοῦν νὰ διαστρέψουν τὸ δίκαιον καὶ νὰ ὑποδολώσουν ἐσσεὶ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον τοῦ ἀμιγῆς πληθυσμοῦ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μεγαλονήσου. Ἐκφράζομεν καταλήγει τὸ ψήφισμα βαθυτάτην συγκίνησιν, ὀλόφυγον συμμετοχὴν καὶ ἐντονωτάτην διαμαρτυρίαν κατὰ τοῦ στραγγαλισμοῦ τῶν δικαίων καὶ τῆς ἠθικῆς, οἱ ἐχθροὶ δὲ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν, ἐὰν δὲν μεταβάλλουν πολιτικὴν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ καθ' ἣν θὰ μετανοήσουν. Ἡμεῖς οἱ Θραῖκες θὰ εἴμεθα πάντοτε παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἀδελφῶν μας Κυπρίων. (Ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν «Ἐστίαν» κλπ. ἐφημερίδας).

Ἐν συνεχείᾳ τῶν ὅσων ἀναφέρονται εἰς τὸν παρόντα Τόμον, παραθέτομεν κατωτέρω, μόλις ληφθείσας, τρεῖς φωτογραφίας ἀπὸ τὴν βράβευσιν τοῦ ἀριστοῦχου καὶ ἠθικοῦ μαθητοῦ τοῦ Γυμνασίου Διδυμοτείχου καὶ ἀπὸ τοὺς Γάμους, οἵτινες ἐτελέσθησαν πανηγυρικῶς μὲ συμμετοχὴν ὅλων τῶν κατοίκων τῶν χωρίων Μάνης καὶ Κουφοβούνου, κατόπιν τῶν περιεμπούας χορηγιῶν τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, αἵτινες καὶ θὰ συνεχισθοῦν διότι αἱ τοπικαὶ Ἐπιτροπαὶ κατόπιν τῶν ἄνω ἀποτελεσμάτων ἐπιδεικνύουν ἀξιεπαῖνον δραστηριότητα, ἐλαχίστη ἀπόδειξις τῆς ὁποίας εἶναι ὅτι τὰ μέλη τοῦ Σωματείου μας, ἐνῶ εἰς τὴν τελευταίαν δημοσιευομένην Λογοδοσίαν ἦσαν 165 ἀγγέλθον σήμερον εἰς 230 μὲ περαιτέρω αἰσιοδόξους προβλέψεις.

Ἀπὸ τὴν βράβευσιν τοῦ μαθητοῦ Χαρίτου Ἀντωνακούδη

Ἐπὶ τὸν γάμον τῆς Μάνης

Ἐπὶ τὸν γάμον τοῦ Κουφοβούνου

"ΘΡΑΚΙΚΑ,"

ΤΟΜΟΣ 37ος

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Φωτογραφία και βιογραφία Μητροπολίτου Σάμου † Ειρηναίου	Σελίς	3
Φωτογραφία και βιογραφία Πρωθιερέως † Δ. Καλλιμάχου	»	6
Συλλογή αφηγήσεων, θρύλων, παραδόσεων και ιστορικών γεγονότων Διδυμοτείχου. (Μετά 17 εικόνων). Ὑπὸ Δ. ΜΑΝΑΚΑ	»	12
† Θεόδωρος Π. Κιακίδης	»	95
Ἐντὶ προλόγου. † Θεόδωρος Π. Κιακίδης	»	100
Ἐνα ἀπρόσμενο ταξίδι. (Πρόσφατες ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκη καὶ τὸ Σαμμάκοβο. Αὐγούστος 1962). Μετὰ 19 εικόνων. Ὑπὸ † Θ. Π. ΚΙΑΚΙΔΟΥ	»	104
Διοικητικὰ Θρακικοῦ Κέντρου	»	169
Μήνυμα πρὸς τὸν ἀπανταχοῦ Ἑλληνισμόν	»	230
Λαογραφικὰ Σουφλίου. Ὑπὸ ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΣΤΑΜΑΤΙΟΥ - ΜΠΑΜΠΑΛΙΤΗ	»	265
Συνέχεια Διοικητικῶν Θρακικοῦ Κέντρου (τελευταία ὄρα)	»	294
Φωτογραφία βραβευθέντος μαθητοῦ Γυμνασίου Διδ)χου	»	309
Φωτογραφίαι Γάμων νεανίδων τῶν χωρίων Μάνη καὶ Κουφόβουνον (προικοδότησις Θρακικοῦ Κέντρου)	»	310